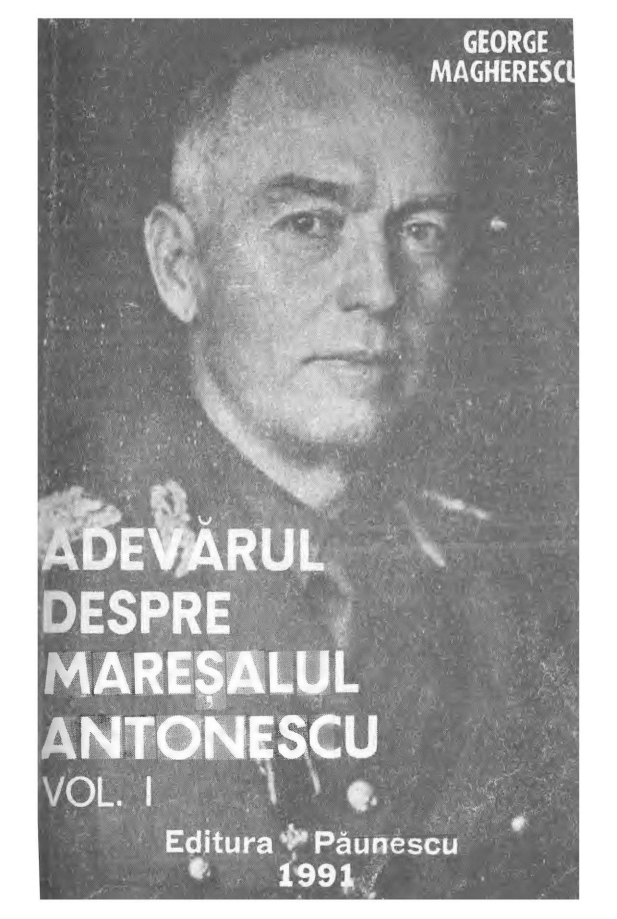
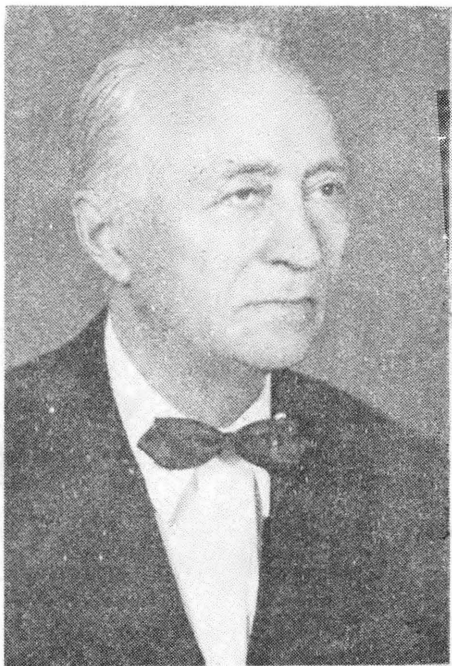

A black and white portrait of George Magherescu, a middle-aged man with short, dark hair, looking slightly to the right. He is wearing a dark jacket with epaulettes and a tie. The background is dark and textured.

GEORGE
MAGHERESCU

**ADEVĂRUL
DESPRE
MAREȘALUL
ANTONESCU**
VOL. I

Editura Păunescu
1991

George Washington

GEORGE MAGHERESCU
ADEVĂRUL DESPRE MAREȘALUL ANTONESCU
VOLUMUL I

GEORGE MAGHERESCU

ADEVĂRUL
DESPRE
MAREȘALUL
ANTONESCU

VOLUMUL I

EDITURA PAUNESCU

1991

Redactor : CARMEN PAUNESCU

Bun de tipar : 14.08.1991

Coli tipar : 31

Apărut : 1991

**Tiparul executat sub comanda nr. 10262 la
Regia Autonomă a Imprimeriilor
Imprimeria „CORESI” București
ROMANIA**

„..... Dacă ai văzut fapte istorice, dacă ai trăit fapte istorice, ai obligația să le păstrezi în forma în care ele ți s-au înfățișat ție. A scrie istorie — este o obligație pentru omenire“, a o adăogi cu ce ai aflat, e o obligație pentru fiecare, rămânând ca aceia care pot scrie, să adune și ce am aflat de la cine nu mai poate vorbi...”

NICOLAE IORGA
Fragmente bibliografice

Inchin această lucrare memoriei :

— ***OMULUI***, care a fost ales de către ***DESTIN***, să răspundă chemării și să vină în fruntea Neamului său, spre a-i salva existența, în vremurile cruciale prin care a trecut și, a-i călăuzi pașii, prin vitregia evenimentelor, către liman, și

— ***OȘTIRII*** care l-a urmat însuflețită de cel mai înalt patriotism, devotament și abnegație, înscriind în Cartea de Aur a neamului, cele mai grandioase file de epopee și care îi dau dreptul să fie așezată la rînd cu cele mai mari oștiri ale isoriei. —

AUTORUL

București, 1970

„...Oare pușinii oameni aleși și trimiși parcă pe lume ca niște icoane ale Dumnezeuirii, pe care o reprezintă prin fapta și sacrificiul lor, cînd mor, să nu se mai poată întoarce înapoi și să li piardă urma în veșnicie?”

MARC AURELIU — Meditații

CUVÎNT ÎNAINTE

Cartea de față, urmînd să vadă lumina tiparului, ar fi cea de-a treia carte care ar apărea, cu același subiect și de același autor.

Această apariție necesită o justificare.

Constrîns de împrejurări a da la iveală adevărul asupra persoanei marelui Ion Antonescu și guvernării sale, în condițiuni dezavantajoase pentru mine, a trebuit să aleg între a refuza să o fac sau a răspunde unei necesități a timpului.

Între a lăsa mai departe să stăruie neadevărul și nedreptatea, care planau asupra acestei perioade din istoria militară și politică a României, și a renunța la drepturile mele integrale asupra publicației, am ales, fără șovăire, a doua alternativă. Și astfel au apărut în străinătate, sub nume diferite, două cărți cuprinzînd mare parte din materialul meu memorialistic. Acele două cărți sînt : „În serviciul Marelui“, carte apărută în editura „Ion Dumitru“, din München, și semnată de tînărul istoric american Larry Watts, în 1984, și cartea, „Antonescu“ apărută în editura „Nagard“ din Milano, sub semnătura lui I.C. Drăgan, în anul 1986.

Faptul că o seamă din materialul memorialistic, deținut de mine, nu fusese dat publicității și găsind incomplet expusă perioada guvernării marelui Antonescu, precum și activitatea sa de conducere, și insuficient trasate liniile caracteristice ale personalității sale, în cele două cărți apărute, am socotit necesară publicarea lucrării mele în forma ei inițială și completă.

Ea nu este numai o carte de istoric. Ea nu este numai o carte ! Ea este o mărturie de credință, un mesaj al generației care s-a jertfit eroic pentru reîntregirea vetrei strămoșești, și al celui care a condus această luptă și jertfă, mergînd pînă la propria sa jertfire, adresată, ca un îndreptar, prin gîndul și inima unui supraviețuitor al vremurilor acclora, către viitorime.

Această carte nu este alcătuită de un scriitor. Ea este scrisă de un mărturisitor al vremurilor și luptelor în centrul cărora a trăit, aflîndu-se, de la început, în apropierea imediată a Comandantului de Căpetenie care a fost mareșalul Ion Antonescu, al cărui mare admirator devotat a fost.

Cartea a fost forjată la para focului mistuitor al amintirilor vii și strălucitoare și a regretelor profund dure-roase... Ea a fost înjghebată în climatul de neadevăr și oprobiu ce s-a abătut, aproape patru decenii, atît peste acea perioadă de glorie și tragedie națională, cît și asupra omului din centrul ei, climat ce pare a fi luat sfîrșit.

Ea nu este o carte în plus peste celelalte două ! Ea le întregește, autentificîndu-le. Cartea este menită acclora care, dacă vor fi luat cunoștință de conținutul celor două cărți publicate, să-și întărească impresiile cu care au rămas, adîncindu-le, să-și completeze informațiile și să-și retrăiască emoțiile.

Pentru cei ce nu le cunosc, să capete o imagine cît mai completă asupra evenimentelor extraordinare ce s-au abătut peste țara noastră și felului cum ea le-a făcut față, dar și să cunoască Omul care a știut să îndiguiască avalanșa amenințătoare a acclora evenimente, ducîndu-le către un linșan înșorit.

Și în sfîrșit, aceasta carte e departe de a cuprinde tot ce se poate spune despre acest Om și aceste evenimente. Ea este doar o modestă deschizătoare de drum nou, pe calea adevărului și a Justiției Imanente. —

AUTORUL

VILA WEBER

Privind în urmă, acum, după trecerea a patruzeci și cinci de ani de la evenimentele petrecute la 23 August 1944 și care aveau să schimbe fața țării. „VILA WEBER” îmi apare ca primul act al finalului marii drame naționale începută la 4 septembrie 1940, cel de-al doilea urmînd să se desfășoare în Palatul prințului Nicolae, din pădurea Snagov, iar ultimul, în „Salonul galben” al casei din incinta Palatului regal, din Calea Victoriei.

„Vila Weber” a căpătat însemnătate istorică din momentului în care mareșalul Ion Antonescu, împreună cu doamna, Mihai Antonescu și o suită restrînsă a mareșalului, ne-am instalat în vilă pentru a ne sustrage efectelor bombardamentelor aeriene anglo-americane, dezlănțuite pe întreg teritoriul țării, cu începere din ziua de 4 aprilie 1944. Această strămutare de domiciliu intra în planul general de dispersiune al tuturor instituțiilor de stat și particulare, pentru același motiv.

Am făcut parte și eu din acea restrînsă suită a mareșalului și, pe tot timpul șederii în „Vila Weber”, am trăit viața intimă ce se desfășura în jurul său.

Amintirea acelei locuințe se estompase în decursul anilor, încît așezarea și conturul ei deveniseră cu totul confuze. Nu însă și faptul că între acei pereți din paianți și sub acel acopermînt atît de modest și intim, se trăise intens începutul sfîrșitului guvernării mareșalului Antonescu !

Dar, pe neașteptate, un eveniment neprevăzut m-a adus față în față cu acea vilă, cu acel trecut. Acel eveni-

ment a fost o recentă invitație primită din partea unor prieteni care m-au rugat să-i însoțesc pentru a le arăta unde este „Vila Weber“....

„VILA WEBER“ ! Ce sonoritate, ce lumină ! Iată-mă scufundat dintr-o dată în lumea amintirilor, în miezul vieții mele. De când nu le-am mai revăzut. Cu câțiva ani în urmă, într-o plimbare cu barca, am încercat să o descopăr de pe insula Mânăstirii Snagov. Cu greu am recunoscut-o, printre ramurile sălcilor care o ascund aproape în întregime. Ce prilej ciudat ! Să-mi fie dat mie să calc din nou pe vechile urme, ca o provocare ?

Sub avalanșa gândurilor care mă detașau de realitate, transportându-mă cu întreaga mea ființă în acele timpuri, am străbătut, ca-n vis, distanța București—Snagov. Pentru a ajunge la „Vila Weber“ trebuia să depășim intrarea în parcul Snagov și să o luăm la dreapta, părăsind șoseaua națională București—Ploiești, puțin înaintea podului de peste Ialomița. De acolo, doar câțiva kilometri și, pătrunzând în satul Ciolpani, pe malul lacului, față în față cu mânăstirca, se află această vilă.

Ocuparea vilei s-a făcut oarecum în condiții dramatice, după miezul nopții de 5 spre 6 aprilie 1944. În ziua de 4 aprilie, avusese loc primul mare bombardament american asupra cartierului Gării de Nord și Griviței. Mareșalul a fost surprins în Palatul Președinției, din Piața Victoriei, și a coborât în adăpostul antiacrian al localului. În ziua de 5 aprilie a fost bombardat Ploieștiul. Mareșalul încă nu era hotărât să părăsească Capitala. Alarma aeriană din noaptea de 5 aprilie l-a determinat, în sfârșit. În acea noapte cu lună plină și pe o vreme frumoasă, strecurându-se printre convoaiele de mașini care ieșeau afară din București, în vuietul asurzitor al sirenelor, cinci automobile oficiale se îndreptau spre Băneasa, mergând la vila profesorului Nae Ionescu, pusă la dispoziție de către acesta familiei mareșalului. De aici au fost luate cele strict necesare mareșalului și doamnei și s-a pornit spre Snagov. Cinci mașini negre, cinci siluete sclipind sub razele lunii ce lumina feeric, s-au înșiruit pe șosea cu mareșalul în frunte, ca într-o noapte de bejenie din negrele timpuri ale istoriei noastre !

Mareșalul își strămuta reședința într-un loc ferit și liniștit, pentru exercitarea funcțiilor sale multiple. Dar acesta nu a fost ultimul. „Vila Weber“ nu a fost aleasă dintr-un început drept loc de refugiu pentru mareșal. Palatul prințului Nicolae de la Snagov era cel indicat, dar refuzul acestuia de a-l pune la dispoziția mareșalului l-a determinat pe acesta să renunțe și să meargă în „Vila Weber“, o construcție din paiantă, pentru uzul sportivilor pe timpul verii, cu un confort necorespunzător și cu totul neadecvată personalității mareșalului. Singura condiție pe care o îndeplinea era aceea de a oferi un loc discret, fără nici o siguranță, în schimb.

Nu mi-a fost ușor să descopăr vila, după atîția ani. După ce am părăsit șoseaua națională, curînd am văzut tabla indicatoare a satului Ciolpani !

Am tresărit. Cite amintiri nu mi-a trezit acest nume ! Mașina gonia înainte, iar eu eram preocupat să descopăr intrarea în sat și drumul spre vilă. Acesta era drumul și mergînd înainte am intrat în incinta vilei... Iată poarta ! Am ajuns !

Mașina oprește la umbra aceleași sălcii pletoase, rămasă parcă drept strajă credincioasă vremurilor de bejenie, în grădina vilei. În față, cu înfățișarea atît de modestă, sub falduri de verdeață din frunze de salcie și între ronduri de flori, ne privea „Vila Weber“ !

Am coborît. Am înfășurat-o cu privirea-mi în care parcă mi se topise tot sufletul în tăria sfintelor aduceri aminte. Cîteva clipe de adîncă emoție ; un fugitiv salut și o îmbrățișare cu aleanul unei inimi îndoliate ! În incinta vilei nu se afla nimeni, era liniște și pustiu. Numai freamătul sălciilor depăneau discret, pentru mine, un suspin de jale. L-am prins, l-am absorbit cu toți porii simțirii mele, înăbușîndu-mi suflul unui dor profund ce, pentru o clipă își aflate descătușarea.

— Uitați ! Aceasta este „vila Weber“, m-am adresat însoțitorilor care, cu siguranță, se așteptaseră să descopere cine știe ce mic palat !... Acesta era paradisul mareșalului Antonescu, am spus, îmbrățișînd cu și mai mult drag acest lăcaș în care palpitase inima mareșalului în cele mai dramatice momente ale neamului românesc.

Cineva din administrația vilei ne-a condus să vizităm interiorul. Ocolim clădirea, mergem la aripa din stînga a vilei și, urcînd o scară din lemn vopsit proaspăt, ajungem în două mici cămăruțe, ca niște celule. Le spun :

— „Acesta era apartamentul în care a locuit mareșalul cu doamna.

Au privit și au rămas fără cuvînt. Acele odăițe erau ceva asemănător locuinței prințului Carol I, la Poradim...

Mareșalul a locuit aici, împreună cu doamna, în timpul cînd nu era pe front, în luna aprilie. La începutul lunii mai, prințul Nicolae revine asupra opreliștii pe care o pusese privind instalarea mareșalului în palatul său ; acesta — silit de inconfortul de la vilă — s-a mutat în palatul princiar din pădurea Snagovului, în care a locuit pînă la 23 august 1944 și de unde a pornit în după-amiaza de 23 august spre Palatul regal.

Am părăsit micul apartament, fost al mareșalului și, ocolind clădirea, am intrat prin aripa din dreapta să vizităm restul vilei. Am vizitat parterul. L-am găsit modificat. Altfel fusese despărțit în acea vreme. Dispăruseră sufrageria largă și un fel de mic living unde se retrăgea suita spre a-și petrece timpul liber. Amintiri fragmentare mi se desfășurau năvalnic în mine, pentru că „Vila Weber” însemna, în istoria guvernării mareșalului Antonescu, episodul cel mai dramatic. El a deschis perioada de bejenie a țării. Parcă mă văd, în miez de noapte, coborînd din mașina care alcătuisese micul convoi ce a urmat pe mareșal în refugiul lui de la Snagov. Parcă văd figurile ofițerilor de suită, aproape toți dispăruți ! Colonelul Radu Davidescu, șeful Cabinetului militar al mareșalului, maiorul Alexandru Evolveanu, maiorul Anghel, ambii adjutanți ai mareșalului, colonelul Romeo Zaharia, șeful lor : medicul maior Constantin Zilișteanu, medicul personal al mareșalului : maiorul C. Georgescu și locotenenții Popescu și Dimitriu, ofițeri de jandarmi din paza personală a mareșalului...

Tot acest personal locuia în camerele de la etaj. Cea de la capătul opus apartamentului ocupat de mareșal era a lui Mihai Antonescu. Restul ofițerilor se înșirau în camerele de pe dreapta și stînga culoarului care împărțea etajul pe din două.

La parter revăd sufrageria așa cum era pe atunci și revăd, masa, în capul căruia lua loc mareșalul, avînd pe doamna alături și pe Mihai Antonescu la celălalt capăt. La acea masă și noi, cei cîțiva ofițeri, luam loc. Masa se desfășura într-o atmosferă sobră, patronată de figura îngrijorată a mareșalului. Parcă-l aud atunci cînd a primit vestea morții colonelului Eugen Niculescu, fostul său aghiotant căzut la Simferopol, pe timpul retragerii din Crimeea : „Ce păcat de băiatul acesta ! A fost sacrificat în zadar. Numai Pantazi este de vină. I-am spus să nu-l trimită, deoarece mai fusese pe front. Nu m-a ascultat...”

Dar la etaj ce amintiri de neuitat mi s-au perindat aievea în fața ochilor !

Veneam într-o noapte tîrziu, după miezul nopții, la vilă. Pe cînd urcam la etaj, de pe la mijlocul drumului aud din ce în ce mai limpede vocea mareșalului. Cînd am ajuns în capul scării am rămas împietrit ascultînd fără să vreau următoarele declarații pe care le făcea nimănui altuia decît lui Iuliu Maniu. Era vorba de acea faimoasă întîlnire de la Snagov — „Vila Weber” — dintre mareșal și Iuliu Maniu, din noaptea de aprilie 1944. Iată ce-i spunea mareșalul pe un ton peremotoriu :

..... *Nu se poate admite aceasta, domnule Maniu ! Înțelegeți-mă bine. Eu nu pot încheia un tratat de armistițiu fără anumite clauze teritoriale. Eu îi cunosc pe ruși din războiul trecut și cum s-au purtat în Moldova... și cunosc istoria războaielor. Am spus doamnei Kolontay că armistițiul îl condiționez de garantarea unui teritoriu suveran, unde să nu poată pune piciorul nici un soldat străin...”*

Toate aceste cuvinte căzură asupra mea ca o avalanșă. Dîndu-mi seama că, fără voie, făceam o gravă indiscreție, m-am oprit locului, mai întîi să nu fac zgomot, deoarece treptele scîrțiau foarte tare, și apoi să împiedic ca și altcineva să mai asculte.

Deslușesc mai departe :

„.... *Înțeleg să dau culoar de trecere armatelor sovietice prin nordul Moldovei, limitat la sud de linia Focșani, Nămolosa, Galați peste care să nu treacă. Eu vreau să am un teritoriu suveran unde să domnească legea noastră... Mi s-a recunoscut întreg Ardealul, dar cer să am mină li-*

beră să rezolv problema eliberării țării de trupele germane... Dacă eu nu obțin, vă predau dumneavoastră conducerea țării și eu mă pun la dispoziție să slujesc ca un soldat țaru..."

Ajungându-se aici, s-a produs un moment de tăcere și anumite zgomote de deplasări de scaune. Crezind că discuțiile luaseră sfârșit, am dispărut în mare grabă în camera mea, aflată cu câteva uși mai încolo.

Acum, când știm, după atîția ani, că toate acele condiții i-au fost admise marelui de către sovietici, că telegrama de la Stockholm, trimisă pe numele marelui, a fost oprită de Iuliu Maniu și că în acea telegramă era aprobarea, de ultim moment, a clauzei principale pusă de mareșal de a avea la dispoziție un teritoriu suveran, sînt mult mai convinși că mareșalul și-a avut destinul său, din calea căruia nu a putut să se abată. Dacă acea telegramă i-ar fi fost înminată atunci cînd fusese primită, adică în zorii zilei de 23 august, cu totul alta ar fi fost istoria acelei zile și alta soarta marelui.

Tot pe acel culoar am revăzut ușa camerei pe care am ocupat-o împreună cu maiorul medic C. Zilișteanu, în prima noapte cînd ne-am întors de pe frontul Moldovei, unde însoțisem pe mareșal, adică în noaptea de 22-23 august. Parcă-l văd pe doctor intrînd cu o față radioasă, venind de la mareșal, căruia îi făcuse vizita matinală protocolară, și spunîndu-mi, cu respirația tăiată :

— Georges, extraordinar ! Ce-ți voi spune acum nu mai trebuie să-ți afle nimeni... uite ce mi-a spus mareșalul, de cînd am intrat la dînsul : „Ei bine, doctore, s-a terminat. Azi fac pace !“

După cinci luni de la indiscreția involuntară din noaptea de la începutul lui aprilie, de la „Vila Weber“ cînd am surprins convorbirea secretă dintre mareșal, Ică și Iuliu Maniu, abia acum, prin declarația doctorului Zilișteanu, căpătăm confirmarea faptului că acțiunea începută încă mult mai înainte, pentru scoaterea României din război, se perfectase... dar soarta nu a vrut astfel. Alții și-ntr-alt mod, diametral opus celui ce trebuia să fie aplicat de mareșal, au făcut pace, sacrificîndu-l...

Sub impresia acestor amintiri, am vrut să rămîn singur și m-am detașat de însoțitori. Ei s-au dus cu adminis-

tratorul clubului (deoarece am pierdut din vedere să arăt că localul devenise un club nautic), iar eu am rămas să privesc terasa, cele două aripi cu acoperișul țuguizat, care adăpostesc comerele locuite de mareșal. Am privit ferestrele camerelor și, în liniștea naturii, care dormita în acea nămiază luminoasă și caldă și, la umbra răcoroasă a vegetației, gândul a lunecat mai departe, înapoi, spre trecutul acela atât de dramatic, atât de eroic și atât de jalnic, nesfârșit de jalnic. Umbre încep să mă înconjoare de pretutindeni : chipuri fantomatice încep parcă să se deslușească printre sălciile plingătoare care mărginesc lacul. Dintr-o dată, parcă mă aflu într-un domeniu al umbrelor...

Am coborât înspre lac. Citeva tinere sportive se odihneau, întinse la soare pe scîndurile debarcaderului... Privirile mă poartă pe luciul apelor verzui pînă departe, spre celălalt mal. Am revăzut barca și parcă am auzit zumzetul ei de bondar, ducîndu-ne pe noi, doi ofițeri din Cabinețul militar, în cursa noastră zilnică, de la vilă la Palat : colonelul Davidescu, împreună cu mine...

M-am întors să mă uit la vilă din nou. Privind-o așa cum sta liniștită și neînsemnată, gândii că poate ea ar fi rămas un episod uitat în vreun ungher al amintirilor pline de colb dacă această neașteptată invitație nu mi-ar fi dat prilejul s-o revăd.

Mă întreb dacă nu cumva o mină nevăzută venise să mă ia și să mă poarte pe „drumul Damascului” ! ? ! Nu oare din freacățul trestiiilor se deslușea un glas cunoscut ? Cît de limpede și cît de cutremurător mi se paru acel glas !

— De ce m-ați uitat ?, îl auzi adresîndu-mi-se. Oare o merit ? Atîta ați crezut în mine ? Atîta m-ați slujit cu credință spre a salva țara și neamul și atîta m-ați părăsit la ceasul greu... Faceți ca fapta să vorbească... Acum, după patruzeci de ani, tot tăceți ? Nu vedeți cît sînt de neștiutori ? Nu tăceți. Nu ascundeți nimic și nu vă ascundeți. Nu am nimic de ascuns ; nu aveți nimic de ascuns. Dacă nu vorbiți, scrieți, altfel zadarnică a fost jertfa mea și a celor 150.000 de viteji duși de mine la moarte, pentru reîntregirea neamului. Nimeni nu-i va mai ști și nici copii copiilor acestor viteji nu vor cunoaște fapta lor măreață, demnă de epopee, iar amintirea părinților și străbunilor

părinților lor, care și-au lăsat viața pe cîmpurile de bătălie și ale căror oseminte zac la Nisporeni, Cahul, Rădăuți, Chișinău, Dalnic, Odessa, Sevastopol, Don, Volga și Caucaz, vor rămîne acoperite de cenușa uitării și valul oprobiului. Țara i-a acoperit atunci cu giulgiu tricolor și i-a încununat, ca pe niște viteji de seamă, cu frunzele de stejar. Redați-le locul de cinste în memoria celor de azi și celor de mâine, și în istoria neamului lor, ca unor viteji ce au binemeritat de la patrie...

Ce caut eu pe banca acuzării, la cot cu Hitler și cu Mussolini ? Ei au stîrnit războaie împinși de ambițiile lor nemăsurate pentru cuceriri. Eu am fost împins la război, prin uneltirile lor necinstite. Ei au împilat popoare ; eu l-am apărat pe al meu împotriva lor, în primul rînd. Ei au cucerit și cîtropit pămînt străin ; eu am recucerit pămîntul ce revenea de drept neamului, prin legea singelui și al jertfelor, drept statornicit de la Mîrcea cel Bătrîn și Alexandru cel Bun, de la Ștefan cel Mare, Ion Vodă, Mihai Viteazul, la Ferdinand cel Loial, cu arma în mînă, pentru de-a pururi.

Ei au împins hotarul urii și crimelor dincolo de închipuirile omenești ; eu am tras din nou cu spada hotarul vesnic spre răsărit și am dus în acele locuri ordine, omenie și credința noastră strămoșească.

Ei au fost declarați „criminali de război“ ; eu nu !

Cu ei, inamicii au refuzat orice legătură, orice tratative. Lor li s-a aplicat formula „capitulare fără condiții“. Eu am avut raporturi cu adversarii pe cale diplomatică, prin reprezentanții mei oficiali, încă din 1943 ; eu am dus tratative cu inamicii : la est cu sovieticii, la vest cu anglo-americanii, pentru ieșirea din război. Am pus condiții, de care, în mare parte, s-a ținut seama. Am lăsat și pe alții să ducă tratative, deoarece am crezut cu tărie că soarta țării trebuie să fie lăsată pe o singură mînă și am spus : „Cine obține condiții mai bune, să încheie armistițiul, iar eu cedez locul, rămînînd un simplu militar la ordine“.

— Sînt întrebat ce am căutat la Stalingrad ? Eu nu întreb de ce voi ați trecut Tisa și ați mers dincolo de Bu-

dapesta pînă la Brno !?! Și nu întreb, pentru că știu că nu se putea altfel într-un război de coaliție....

De ce nu am făcut ca Finlanda ? Finlanda nu avea efectivul armatei noastre care era cel de-al doilea aliat ca valoare operativă al nemților și avea spatele complet liber. Finlanda nu avea de revendicat decît corectări de frontieră, iar România revendica un sfert din țară : două provincii, cele mai românești : Basarabia și nordul Bucovinei, și Ardealul de Nord, ce ne aparținuse dintotdeauna nouă. Pe deasupra, la Berlin pîndea Horia Sima, în spate, două armate : una intactă, cea bulgară, la sud, și o alta în nordul Transilvaniei, cea ungară. Iar în interior trupe germane care încadrau unitățile noastre... Și totuși am cutezat....

Dacă am fost învins, am fost pentru că am cutezat să merg alături de cea mai vitează armată din lume, împotriva unui inamic al cărui popor imens a trăit în bună vecinătate cu al nostru, dar a cărei conducere politică ne poartă o vrăjmășie seculară, urmărind fără răgaz desființarea noastră ca neam și ca stat și care a fost ajutată de cele mai mari puteri ale lumii... Am căzut în toiul luptei și-n pline tratative rodnice cu inamicul, lovit prin spate de cel pe care luptam să-l salvez... Dacă voi nu vorbiți, nimeni nu va ști nimic, și eu, împreună cu vitejii mei ce s-au jertfit pentru patrie, vom rămîne acoperiți de blam pe veci. Curînd și voi aveți să plecați și nu veți mai putea vorbi și nu va mai avea cine să vorbească... Deja atîția sînt lingă mine, oameni care ar mai fi trebuit să rămînă acolo : colonelul Eugen Niculescu, Mircea Elefterescu, Romeo Zaharia, colonelul Radu Davidescu...

— Nu, domnule mareșal, nu am tăcut și nu voi tăcea. Cînd voi fi întrebat, voi vorbi așa după cum ne-ați învățat : deschis, avînd curajul rostirii adevărului și răspunderii. Voi scrie, dar sînt alit de neînsemnat, de anonim...

Pelerinajul de azi pe aceste locuri este un îndemn ce-mi vine din transcendent, ca o chemare care să mă determine să aștern pe hîrtie tot ce am trăit și ce știu despre marea epopee și, cu toate că au trecut atîția ani, voi biciui amintirile, le voi încălzi și însufleți la admi-

rația și dragostea ce v-am purtat-o, devenită azi un cult, încercînd să zugrăvesc o frescă, desigur cu lacune, ce vor putea fi completate de alții, dar împodobită cu icoane veridice și strălucitoare...

Am revenit la grupul de care mă detașasem în acest timp. Îmi iau din nou „rămas bun“ de la acel loc care are impregnat în zidurile clădirii pecetea unei trăiri istorice intense. Prin venirea mea acolo, îi adusesem un salut omagial și l-am scos pentru o clipă din prozaismul noii sale folosințe. Părăsindu-l, am avut impresia că așezasem pe zidul vilei o placă comemorativă pe care sta scris, cu litere nevăzute, următoarele :

„ÎN TRE ACESTE ZIDURI, SUB ACEST ACOPERĂ-
MÎNT A TRĂIT, A GÎNDIT, A TRUDIT MAREȘALUL
ION ANTONESCU PENTRU BINELE PATRIEI ȘI ÎNAL-
ȚAREA NEAMULUI SĂU ȘI PENTRU A-L FERI DE
A FI ÎNECAT DE PUHOIUL DUȘMAN, JERTFINDU-SE
PE EL“.

**MOTO : „Franța nu va mai avea
decît un singur gînd : de a-și re-
face forțele, de a-și reface energia,
de a-și hrăni sfîntul patriotism.**

**Atunci va fi trezistibilă. Atunci
va lua înapoi Alsacia și Lorena.“**

VICTOR HUGO

26 — 28 Iunie 1940.

CEDAREA BASARABIEI

— Cu divizia 2 Cavalerie —

În Gara de Nord, acceleratul de Cernăuți, cu plecarea la 16.⁰⁰, era gata de a primi semnalul de pornire. Am străbătut peronul în mare grabă, alergînd aproape de-a lungul garniturii, pentru a ajunge la vagonul în care-mi aveam locul rezervat. Îl descoperii cam dincolo de jumătatea trenului și fără să dau vreo atenție persoanelor aflate în fața vagonului, sări pe treptele scării și străbătui culoarul, făcîndu-mi loc printre călătorii așezați la geamuri.

Ajuns în dreptul compartimentului meu, am fost nevoit să deranjez o tinăra care era angajată într-o convorbire cu cineva de pe peron. Fără a-i da atenție, am pătruns în compartimentul în care se mai găseau două persoane și mi-am luat locul meu de la geam.

După ce mi-am aranjat valiza și servieta în plasă, mi-am aruncat fugitiv privirea asupra tovarășilor de drum, apoi o lăsai să cadă asupra tinerei de pe culoar. Era blondă și elegant îmbrăcată. Siluetă înaltă și subțire. Îi priveam spatele și urmăream bucele bogate ce i se răs-firau pe umeri. Din cînd în cînd, tinăra lăsa să i se vadă profilul prelung, cu fruntea înaltă și nasul drept. Tenul alb-roz, îi dădea o notă de distincție deosebită. Trăsăturile feței lăsau să se observe cu ușurință o tristețe pe care nu-și dădea silința s-o ascundă. Vorbea mereu și vorbea parcă cu amărăciune.

Fără să vreau, privirile îmi rămăseseră fixate asupra acelei scene și căutai să văd și pe interlocutorul tinerei. Era un bărbat între două vîrste, un intelectual după apa-

rență, distins și cu înfățișare plăcută. Părea că duce o acțiune de persuasiune. Se întrezăreau germenii unei drame a despărțirii. Cine suferea? Se părea, tinăra. El juca rolul rezonabilului, al omului trecut de punctul maxim al pasiunii... Încercam un sentiment de milă pentru tinăra ființă. Îmi ziceam: „Cu siguranță, o studentă prinsă în mreaja unei aventuri cu «magistrul». El, magistrul, o aduce la realitate, trimițînd-o la familie pentru a scăpa de răspundere...?”

Trenul, pe nesimțite, se urni din loc și iluzia că celelalte garnituri vecine pornesc, își făcu jocul cîteva secunde. Tinăra continua să stea la geam cu capul din ce în ce mai mult întors spre cel ce rămăsese în gară.

Acum puteam s-o văd mai bine. Era izbitor de frumoasă. Puteam spune că e o străină, dacă n-aș fi auzit-o vorbind românește. La un moment dat, tinăra își duse mîinile la ochi. Lacrimi? Cu siguranță. Cu discreție, mi-am despăturit ziarul, începînd să-l răsfoiesc pînă cînd simții prezența cuiva care căuta să-și facă loc. Ridicînd privirile de pe ziar, am văzut pe tinăra blondă care, cu un zîmbet trist, mă privea, cerîndu-mi, din priviri, voie să ia locul din față. M-am strîns cît am putut pentru ca tinăra să se așeze nestîngherită la locul ei. Ea se instală cît mai firesc cu putință; privi puțin pe geam și, scoțîndu-și o carte, începu să citească, părăind că e prinsă de lectură.

Am terminat de răsfoit ziarele și le-am pus la o parte. Discret am început să observ mai cu atenție pe vecină. Ce aer de străină avea! Parcă ar fi fost englezoaică! Unde merge? Nu, sigur era o cernăuțencă...

Profitînd de clipa cînd tinăra își ridică privirea de pe carte, am întrebat-o:

— Domnișoară, dați-mi voie să vă întreb, dacă nu vă convine mersul cu spatele, vă pot oferi locul meu, deoarece mie mi-e indiferent.

— Nu, domnule căpitan, nu este nevoie, mulțumesc. Și mie îmi este indiferent, spuse ea reluîndu-și cititul.

Iată, mi-am zis, o fată care nu caută cu ușurință să lege conversații cu necunoscuți — și-am despăturit iarăși ziarele.

Cînd fata se ridică pentru a-și lua ceva din valiza din plasă, m-am oferit s-o ajut și în felul acesta conversația se legă indiferentă și banală, ca orice conversație în astfel de împrejurări, dar care nu trecu mult timp ca să devină interesantă și chiar gravă.

— E tristă despărțirea, nu este așa, domnișoară, am insinuat pentru a sublinia înadins că remarcasem scena din gară.

Fata zîmbi și nu răspunse.

— Poetul spune „Partir, c'est mourir un peu“, dar înțelepciunea mai spune „Despărțirile sînt pentru iubire ceea ce-i vîntul pentru foc : pe cele mici le stinge, pe cele mari le întetește pînă ce devin misuitoare“.

Ca și cînd n-ar fi auzit nimic, tînăra privea distrată pe fereastra vagonului.

— Domnișoara merge departe ?

— Da, pînă la capăt !

— Cernăuți ?

— Nu, mai departe...

Primind acest răspuns, m-am trezit la realitate. Scăpat de gravele mele preocupări și neliniști prin prezența fermecătoare a fetei, uitasem aproape cu desăvîrșire de gravitatea situației. Or, la Statul Major aflasem lucruri extrem de îngrijorătoare, care nu-mi îngăduiau vrcun „dolce far niente“.

Plecat la București cu situația informațiilor culese de divizie în ultimele zile asupra pregătirii trupelor sovietice la est de Nistru, pe care o prezentasem la Secția III-a Operații, aflasem de acolo, confidențial, despre situația marii încordări externe. Sovieticii trimisese un ultimatum. Cedarea Basarabiei trebuia împlinită cu aceea a Bucovinei de Nord. Era o chestiune de zile. Fusesem sfătuit să mă înapoiez imediat la postul meu și, de îndată ce terminasem cele pentru care fusesem trimis, luasem primul tren ce pleca spre Basarabia. Ivirea acestei tinere crease un adevărat „intermezzo“ în tot acest vîrtej.

Această atmosferă se risipi asemenea visului la prima bătaie a pleoapelor. O îngrijorare serioasă mă cuprinsese.

— Și unde mai departe, dacă-mi îngăduiți întrebarea ?

— La Hotin, răspunse fata liniștit și cu un zîmbet convingător, care-i lumină chipul.

Aceasta întrecea toate presupunerile. La auzul acestui cuvînt parcă am fost scuturat de un fior :

— Cum la Hotin ? Chiar la Hotin ?, repetai întrebarea cu nădejdea vagă că era poate vorba de o glumă.

— Da, la Hotin, răspunse ea și mai convingător și nedumerită de aceste întrebări dubitative. De ce vă intrigă aceasta ?

— Uitați domnișoară, vă mai întreb din nou. Mergeți acum direct la Hotin ?

— Da, sigur, merg acasă în vacanță !

Acest răspuns întrecu toate așteptările. Așadar tinăra era din Hotin și mergea în vacanță pe timpul verii... „Nefericita”, mi-am zis ! Habar n-are în ce situație se găsește. Fără îndoială aveam în fața mea o victimă în perspectivă, care nici nu bănuia ce o așteaptă acasă !

Cu repeziciune în minte mi se desfășură întreaga situație. Văzui în gînd Hotinul. Acel orașel plin de pitoresc. așezat chiar pe malul Nistrului, la cotul lui dinspre nord. Acolo unde albia riului te face să te gîndești la valea Rhinului superior. Malul românesc înalt și abrupt, cu caracter stîncos mai în aval, la Hotin. în fața lui, coboară în pantă prelungită pe cîțiva kilometri, spre apă. Jos, la mal, străjuiește cetatea lui Ștefan cel Mare, cu toată măreția ei multiseculară.

Malul românesc, pornind din marginea orașului așezat sus. pe platou, este plantat cu vii și livezi mănoase pe toată această lungă pantă scoborîtoare, înainte, pînă-n malul apei și în lături, cit vezi cu ochii.

Mersesem de mai multe ori la Hotin, în interes de serviciu prima dată și, apoi, sub pretext de interes de serviciu, atras de frumusețea și a regiunii și a orașelului, dar și a malurilor Nistrului.

Șoseaua, care încăleca colinele ce unesc Prutul cu Nistrul în această gîtuitură a Basarabiei, străbate un ținut de o frumusețe rară. Hotinul era întotdeauna cel mai bogat județ al Basarabiei. Cernoziomul negru și gras ca păcura, lucind în brazda proaspătă ca o spinare de bivoli, rodea din belșug. Îl străbătusem de la începutul

primăverii și urmărisem întreaga evoluție a recoltelor. Ultima oară cînd trecusem pe acolo, holdele de grîu — adevărate mări de aur — legănau în soare spice opulente, finețuri bogate, livezi pline de rod.

Mult farmec aveau cu deosebire cele șapte mori de vînt, care-și profilau aripile lor cu cele patru lopeți vîjnoase pe un cer albastru, unde norii albi se rostogoleau spre depărtări. Parcă erau șapte uncheși girbovi, frămîntînd poalele văzduhului cu brațele lor uriașe.

Ce mă atrăsese mai mult la Hotin era priveliștea ce se oferea ochilor pe malul celălalt. De la începutul coborîșului pe malul românesc se deschidea înaintea ochilor, ca într-un enorm amfiteatru, un orizont pe puterea vederilor. Avusesem de prima dată impresia că mă găseam la marginea lumii. Dincolo de firul de argint ce șerpuia jos, luncînd printre maluri verzi începea altă lume, lumea tainelor, a temerilor, a amenințărilor !

Dincolo era doar U.R.S.S. !

Îmi alesesem un loc la umbra a doi vișini din prima vie de cum începuse șosecaua să coboare spre Cetate. Era un loc minunat de observație. Ședeam uncori o după-amiază întreagă privind dincolo prin binoclu. Ce curios ! Totul parcă se schimba ca prin farmec de cum treceai apa cu privirea ! Malul răsăritean era cu mult mai jos și se pierdea în depărtări alburii într-o pantă ușoară. Dincoace, porneai să urci o pantă lungă, care domina cu o sută de metri malul opus.

Vegetația avea și ea un alt caracter. Era mai domoală și nu așa năvalnică ca pe malul nostru. Aspectul cîmpului era un singur ogor cît cuprindeai cu ochii. Tarlăua individuală era ștearsă, dispărută și lipsa de mișcare paraliza decorul.

Într-adevăr, stătusem ceasuri întregi ca să nu văd pe șosea decît poate un camion și, din satul ascuns printre pomi, din cînd în cînd, cîte o umbră omenească. Atît ; restul era liniște, taină, mister.

Din aceste puține elemente încercam să-mi făuresc imaginea despre noua societate de dincolo de apă ; acolo începea doar imensa, pravoslavnică Rusie ! Care o fi adevărata ei față ? Confruntînd ceea ce vedeam cu ce știam

despre această societate, o singură verificare se impunea : reținere, tăcere, mister.

Din acel ascunziș, am asistat odată la o scenă cîmpească.

În decorul acela pustiu, la un moment dat al după-amiezii încinse, apar din liziera satului un țăran și o țărancă cu sapele pe umăr și pătrund prin lanul de griu spre apă. Putusem să le recunosc portul moldovenesc. După ce au mers vreo 2—3 kilometri, se apropiară bine de țărm, rămînînd în lan, unde începură să robotească. Nu trecu mult și apărură o patrulă din doi soldați grăniceri cu armele la umăr. I-am văzut cum se opresc lîngă cei doi țărani și par a discuta cu bărbatul ; femeia își căuta înainte de lucru.

Deodată văd cu uimire cum țăranul zvîrle sapa și o rupe la fugă spre sat, în timp ce un soldat prinde femeia și dispare cu ea în lan. Imediat se face nevăzut și al doilea soldat. După un timp din lan se ridică femeia și o ia și ea la fugă înspre sat pe urmele bărbatului. Apar în picioare și cei doi ostași, care-și pun arma la loc pe umăr pornind în direcția opusă... Se terminase drama campestră. Cu mare amărăciune în suflet am părăsit ascunzișul.

Cît de mult mă ajutase acel loc de observație să pătrund cu mintea înapoia acelei fișii a tăcerii, pentru a înțelege o lume nouă, așa deosebită și totuși așa de aproape și pe care o despărțea numai un firicel de apă, fie el chiar Nistrul cîntat de poet :

Nistrule, rîu blestemat,
Face-te-ai adinec și lat
Ca potopul blestemat !
Mal cu mal nu se zărească,
Ochi cu ochi nu se-nîlnească...

Acest mister, această nemișcare aduceau acum cu liniștea dinaintea furtunii.

— Așadar, sînteți din Hotin ! Eu cunosc orașelul și am petrecut multe ceasuri în el. Dar, în definitiv, călătorim împreună, domnișoară, așa că vă rog să-mi dați voie să mă prezint — și m-am prezentat tinerei fete.

— Zina Kent, studentă în anul III la Litere și filozofie, spuse, la rîndul ei, fata și-mi întinse mîna albă, cu degete lungi și subțiri, pe care o lăsă cu toată încrederea în mîna mea și pe care, o sărutai. Să-mi fi adus aminte de prosternarea Starețului Zoșima în fața lui Dimitrie în „Frații Karamazov“ ? Oricum fusesem cuprins de un sentiment de compasiune față de fată și un altul de ocrotire mi se aciuă în suflet.

— Kent ?, am repetat mașinal. Este un nume englezesc. Aveți cumva singe britanic, domnișoară ? Nu m-ar fi mirat defel, deoarece la prima impresie constatasem aerul ei străin, crezînd că este englezoaică.

— Da, prin descendență. Părinții și bunicii mei au fugit în timpul Marii Revoluții din Moscova, trecînd în România și stabilindu-se la Hotin. Aici m-am născut. Avem o moară în oraș.

— Foarte interesant și romantic în același timp. Îmi face cu atît mai mult plăcere să fiu în compania dumneavoastră. Aveți un nume foarte frumos, care vă vine ca ca o mînușă.

Simțeam, ca și chirurgul, nevoia să-mi anesteziez pacienta pe care o pregăteam pentru o intervenție, căutînd s-o dispun, deoarece simțeam imperios nevoia să previn această fată, care se ducea inocent în vizuina lupului. Dar cum să procedez ? Să-i spun de-a dreptul că se duce la pierzanie ? Să-i spun să coboare la prima stație și să meargă înapoi, la București ? Era ea sinceră, mergea la părinți sau poate era o spioană ? În calitatea mea de ofițer de stat major, șef al Biroului de informații al unei mari unități aflate în acoperire pe frontieră, avusesem de-a face cu fel de fel de oameni și cunoscusem o sumedenie de cazuri de asemenea natură. Într-adevăr, se putea să fie o spioană. Dcci a-i vorbi sincer era foarte hazardat. M-am hotărît să las să treacă noaptea.

În acest timp trenul trecuse în Moldova și alerga în noapte spre destinație. Compartimentul se completase între timp și o conversație nici că se mai putea duce. Prins de oboseala celor două nopți de drum și alergatul prin București după diferite însărcinări, am adormit.

Era lumină bine cînd am deschis ochii. Trenul oprise la Sadagura. Tinăra era la locul ei, proaspătă și aranjată pentru coborîre. Îi zîmbi cu prietenie :

— Bună dimineța !

— Bună dimineța, domnișoară, mi se pare că sosim îndată. Mă iertați, am fost tare obosit.

— Da, am observat, spuse fata cu același zîmbet. Eu nu am prea dormit ; nu sînt obișnuită cu trenul și nu pot dormi. De altfel am avut priveliște frumoasă...

Mi-am pregătit puținele bagaje, cînd trenul începu să salte peste primele macazuri ale gării Cernăuți, și m-am ridicat pentru a ajuta tinerei să-și coboare valiza și i-am scos-o pe culcar.

— Domnișoară, la ce oră aveți tren spre Hotin ? Mi se pare că aveți de așteptat cîteva ore ? am întrebat-o.

— Da, trenul meu pleacă la 10.

— Și al meu la ora 8. Sînt mai avantajat. Cum acum este abia 6, îmi rămîne în orice caz destul timp ca să vă țin de urît.

— A nu, mulțumesc, dar eu nu rămîn în gară. Am pe sora mea căsătorită aici. Merg s-o văd și rămîn pînă la plecarea trenului.

— Foarte bine, am spus, în cazul acesta îmi voi lua îngăduința să vă conduc la sora dumneavoastră cu atît mai mult, cu cît țin să vă spun neapărat ceva în interesul dumneavoastră.

— Dacă vreți, nu am nimic împotrivă. sora mea mă așteaptă.

★

Trenul opri încet la peronul impunătoarei gări din Cernăuți. O răcoare parfumată umplea atmosfera dimineții strălucitoare de sfîrșit de iunie. Am coborît. Un hamal luă valizele și merse în spatele gării la o trăsură liberă... În pasul întins al calului, trăsura, legănîndu-se, urcă dealul pe care-l străbătea bulevardul larg în sus, spre oraș.

Priveliștea orașului acestuia curat era fermecătoare. Cîteva obloane se și deschideau și capete de gospodine apăreau și dispăreau în treburile lor zilnice. Aceste ziduri păs-

trau atmosfera neschimbată a Occidentului, puteai spune ceva din Viena. Totdeauna venisem cu plăcere în acest oraș vesel, curat și prosper. Acum, în această dimineață strălucitoare, alături de o tânără tot așa de strălucitoare nu ar fi trebuit să mă simt atât de copleșit de tristețe. Dar știam că peste o zi, două, trei cel mult, acest oraș nu ne va mai aparține, va fi tras alt hotar peste el, acel hotar peste care privisem din via de la marginea Hotinului.

— Frumos oraș, am rupt tăcerea.

— Da, într-adevăr, te simți proaspăt venind aici. Parcă te cureți de îmbieșeala marilor aglomerații.

— Și când mă gândesc că plăcerea aceasta ne este numărată cu zilele... este foarte trist !

— Cum cu zilele ?, întrebă fata fără să-și dea seama de cele ce vor urma.

— Da, poate și cu orele.

— De ce vrei să glumiți, domnule căpitan ?

— Deloc domnișoară, aștept de ieri prilejul să vă spun că momentul ales pentru a vă petrece vancanța la Hotin este cel mai nepotrivit cu putință.

— Și de ce ?

— De ce ? Pentru că micul și pitorescul Hotin împreună cu romanticul Cernăuți și atâtea altele, urmează a fi cedate rușilor.

— ? ! ? !

— Da. Și aceasta se va petrece foarte curînd. Cînd, nu știu. V-o spun din compasiune. Nu vă cunosc, dar după impresia ce mi-ați făcut-o, mă simt obligat ca, după ce împrejurările v-au adus în apropierea mea, să vă vin în ajutor. În felul acesta găsesc un sens acestei companii plăcute pe care am avut-o în prezența dvs. De aceea vă sfătuiesc că ar fi mai bine, mai prudent, să vă opriți aici, la sora dvs. Să luați legătura cu părinții și să le spuneți să fie gata în orice clipă să plece grabnic și să treacă Prutul. Cu sovieticii nu poți niciodată ști ce poate să se întîmple.

— Vai, dar cum, chiar așa stau lucrurile ? Parcă-mi vine să cred că vrei să ne speriați. Dar trebuie să merg la părinți. Nu-i pot lăsa așa....

— Domnișoară, eu nu fac decît să vă dau o sugestie. Preluînd riscul de a vă divulga un secret, nu pot să-mi iau

și autoritatea de a vă impune. Conștiința mea e împăcată. Dacă am fi rude sau prieteni nu aș acționa altfel.

— Nu, vă rog, nu vă supărați, dar nu mă pot obișnui cu ideea. Vedeți, eu sînt crescută pe malurile Nistrului, cu rușii peste apă sînt obișnuită și știu că este un hotar de netrecut. Și acum ! Bine, dar noi avem acolo tot ce este al nostru. Dacă pleacă, părinții trebuie să lase acolo tot, absolut tot...

— Dudaie dragă, asta este realitatea. Profitați de întâlnirea cu mine și de răgazul ce vi-l mai lasă împrejurările și căutați să scoateți de acolo și de aici cît mai multe din lucrurile dumneavoastră.

În acest timp am sosit.

Am sărit jos, am ajutat domnișoarei să coboare și eram gata să plec, cînd fata mă opri.

— Nu, vă rog mai stați, mai aveți încă timp. Fiți bun și intrați să cunoașteți pe sora și pe cumnatul meu. Să discutăm și cu ei.

— Stimată domnișoară, voi intra cu plăcere în casă, dar vă previn că eu nu pot da alarma informînd toată lumea, nu am nici căderea, nici certitudinea. Dacă intervine ceva și nu mai are loc nimic ? Atunci semăn panică. Cernăuțul nu e în situația Hotinului. El poate fi alarmat din timp. Ce v-am spus păstrați pentru dumneavoastră, numai pentru Hotin. După ce voi pleca eu, spuneți-le cum vreți.

— Bine, aveți dreptate, dar vă rog să intrați.

Intrînd în casă am fost întîmpinați de două doamne tinere. Îmbrățișări și urmară prezentările.

— Sora mea și verișoara mea, pe care poate o cunoașteți deja. Este soția dirigintelui poștei din Lipcani.

— Nu, pe doamna nu am avut plăcerea s-o cunosc, dar pe soț, da. Am colaborat și încă mai colaborez cu el.

— Să vedeți coincidență, reluă tinăra, și verișoara mea pleacă tot cu același tren la Lipcani, așa c-o să vă predăm în familie... Acestea le spuse cu un acr ștregăresc.

— E o mare plăcere pentru mine, deoarece văd că nu numai că mă aflu într-o familie așa simpatcă și unită, ci și în mijlocul unor cunoștințe. De aceea, domnișoară, ca să reluăm cele discutate în trăsura, cred că este bine să vă duceți acasă. Spuneți familiei ceea ce ați aflat și fără să alarmați în jur, fiți oricînd gata de plecare peste Prut pe

cel mai scurt drum. Faptul că eu sînt mereu în relații strînse cu dirigințele mă va ajuta să vă anunț telefonic atunci cînd voi ști data sigură. De pildă, voi anunța : „Jeni, pleacă spre București“, ceea ce va însemna, nu mai pierdeți un minut și părăsiți Hotinul.

După ce am luat adresa fetei din Hotin și pentru că se apropia ora plecării, mă despărții de frumoasa mea tovarășă de drum cu îngrijorare. Ne-am dat mîna ca doi prieteni vechi, trecuți printr-o încercare grea a vieții.

Drumul de la Cernăuți la Lipcani, pe Prut, durează două ore. Ele trecură repede în tovarășia tinerei soții a dirigințelui poștei. Am rămas înțeleși să-i vizitez în timpul zilei pentru a discuta cu dirigințele posibilitățile de transmitere a comunicării convenite.

De atunci, de cîte ori îmi reaminteam acest episod, eram revoltat de procedeul autorităților superioare, care au tăinuit pînă în ultimul moment grava hotărîre a cedării fără luptă a celor două provincii și nu au prevenit nici populația și nici autoritățile, decît în ultimul moment, creînd panică, dezordine și disperare în atîtea familii. Acest fapt a dus la despărțirea unora de alții și rămînerea fără voce sub sovietici. În marea majoritate, populația s-a refugiat aproape numai cu ce a avut pe ea.

Timorat de atîtea dispoziții și nesiguranță, am anunțat pe tînăra studentă în ultima noapte, și în dimineața următoare, sovieticii intrau în Hotin. Ea a scăpat cu familia, cu multe peripeții, emoții, dar au scăpat.

Ajuns la comandamentul diviziei, generalul Racoviță mă aștepta cu noutăți. Din ordinul adus, reieșea că „Ziua H“ va fi transmisă prin radio, cifrat. Se putea lesne deduce că era vorba de o zi sau două.

Planul retragerii fusese fixat mai de mult și urma să se aplice automat.)

Mutat la Comandamentul Diviziei 2 Cavalerie, aflată la Bălți—Basarabia din toamna lui 1939, eram pe atunci căpitan ; promisem conducerea Biroului II Informații, misiune foarte cuprinzătoare într-o regiune cum era Basarabia în acea perioadă de mare tensiune, cînd grupări și regrupări

de mari unități sovietice erau semnalate fără încetare în apropiere de Nistru și la nord de Ceremuș, după ce ocuparea Poloniei avusese deja loc.

Basarabia, din punct de vedere geografic, este un scut natural al României cu linia tare a Nistrului. Din punct de vedere etnografic, Basarabia era atunci un mozaic de minorități. Printre românii basarabeni de băștină, viețuiau mulți evrei, ruși, ruteni, germani peste toți găsindu-se și mulți regăteni.

Țăranii români basarabeni neași își vedeau de treburile lor gospodărești liniștiți și mulțumiți de orînduirea românească. Intelectualitatea desfășura o activitate intensă românească pe tărîm cultural și legăturile cu Vechiul Regat erau foarte strînse. Totuși cei 22 de ani de alipire nu aduseseră o mare coeziune între locuitori, pîntru că mulți socoteau că era un semn de noblețe să vorbească limba rusă, aceasta dîndu-le impresia că sînt rusificați. Erau poate și comunizați pe ascuns unii dintre ei. Tot acest amalgam de naționalități constituia un element nesigur. Pașnici în aparență, erau, în același timp, impenetrabili. Autoritățile și, în special, grănicerii și legiunile de jandarmi constituiau elementul galvanizator românesc. Ei supravegeau și controlau cu tact și perseverență această populație pestriță. Peste ele se suprapunea Siguranța, poliția, poșta.

Elementul cel mai dinamic, inteligent și subversiv era evreimea basarabeană, o comunitate cu specificul ei bine definit, cunoscută la noi prin evreul moldovean venit din Polonia la începutul veacului. Ei constituiau o preocupare mai deosebită : cei înstăriți erau simpatizați, sărăcimea era dubioasă.

Peste întreagă această pătură variată de populație și peste rețeaua de autorități militare și civile, se suprapunea Biroul de Informații al Diviziei 2 Cavalerie, în sectorul afectat ei.

La Bălți, în orasul acela negustoresc evreiesc — afundat în noroi pînă la glîzne din octombrie pînă la îngheț și din martie pînă în mai — am luat contactul cu populația cyreiască, am cunoscut-o și am observat-o. Am locuit în casele lor. Eram primit cu răceală, nu se ezita să mi se facă mici neajunsuri : încălzit, acces la baie ș.a. Din toate ra-

poartele se putea vedea același lucru : populația evreiască păstra rezerva în așteptarea evenimentelor...

La Bălți am rămas pînă la mijlocul iernii, apoi la Iași și, de acolo, divizia a fost trimisă în acoperire pe Nistru în luna martie 1940. Primise de acoperit un sector întins de la nord de Soroca (exclusiv) la vest de Hotin (inclusiv). Pe linia frontului el măsoara 120 km. Cele patru regimente ale diviziei : Regimentul 6 Roșiori, Regimentul 7 Roșiori, Regimentul 8 Roșiori și Regimentul 11 Roșiori și-au primit fiecare sectorul de acoperire, revenind la fiecare cîte 30 km, de front.

Comandamentul diviziei era la Lipeani. Aici, în Lipcani, am fost cartiruit de un evreu bogat, negustor de blănuri. Am stat mai mult de 4 luni, în care timp nu mi-am văzut gazda decît o dată sau de două ori. În toată această perioadă, în locuință nu se simțea nici o mișcare deși erau mulți membri în familie, cîțiva și tineri. Totdeauna a domnit o atmosferă apăsătoare pentru a se arăta celui incartiruit că este indezirabil. Activitatea necesitînd ieșiri pe teren și cum regiunea spre primăvară era încîntătoare, aveam mereu prilejul să lipsesc de acasă, mergînd pe frontieră la regimente.

Contractul cu frontiera m-a ajutat să-mi lămuresc multe lucruri asupra regimului de dincolo. Nistrul, pe tot întinsul sectorului diviziei, prezenta același caracter cu malul românesc, abrupt și stîncos la noi și jos și accesibil la ruși. Rezulta că o încercare de atac prin forță din partea sovieticilor, în acest sector, era mai greu de realizat.

Lăsînd de-o parte aceste caracteristici militare, malul Nistrului era impunător și frumos, stîncile drepte căzînd în pereți de piatră pînă în apă. Nistrul serpuia cu spinarea lui de argint, făcînd multe coturi care fermecau privirea. Vizibilitatea în interior, spre inamic, era după puterea ochiului. Acolo era tăcerea și nemișcarea !

Mereu mă întrebam unde, dincolo, din care linie a zăriei începea viața, mișcarea ? De acolo venea surprinderea, marea surprindere !

Privind malurile, privind dincolo de maluri, imi aminteam de prelegerile eminentului geograf, prof. Simion Mehedinți. „La Nistru se termină Europa. Dincolo de el, începe alt pămînt, altă natură. Substanța solului e alta. ro-

cile sint altfel așezate. Clima e alta și recoltele sint altele. Tot așa și oamenii, sint alții. Basarabia este ultima fișie a Europei în spre răsărit și se continuă spre nord...”

Și despre această Basarabie era acum toată această mișcare, această activitate. Atita vreme cît URSS rămăsese în granițele ei, ale liniei Curzon, totul fusese liniștit. Armata roșie, atrasă de Hitler, se mișcase ; Țările baltice — realitate la URSS, jumătatea Poloniei cu Finlanda. Războiul, deși pierdut de sovietici, adusese modificări de frontiere în folosul acesteia. Cine urma ? România. Nu despre noi spusese Lenin la vremea sa : „*Cu România nici pace, nici război*” ? Titulescu nu dăduse greș cu Litvinov, cînd a fost vorba ca Sovietele să recunoască Basarabia și Bucovina ?

Se vorbea insistent de un pact germano-sovietic privitor la Basarabia. Toate aceste date și zvonuri erau cunoscute perfect de către populația basarabeană, mai cu seamă de cei care aveau radio și ascultau emisiunile în limba rusă ale Moscovei.

În această conjunctură, în aer plutea un ce de neîncredere. Basarabia părea că începe să se detașeze prin anumite grupuri etnice. Acțiuni de sabotaj nu se semnalaseră, dar de spionaj ? Cazuri de resortul diviziei nu s-au semnalat, ele priveau pe grăniceri și jandarmi. Eram informat însă de delegatul Marelui S'tat Major, la Centrul Înaintat de Informații și Contrainformații, despre diferite acțiuni de spionaj. Aveau loc și treceri clandestine de civili peste Nistru și Ceremuș. Ce era mai interesant erau decertările militarilor sovietici. Ele se întîmplau destul de frecvent, dar erau numai escamotări. Agenți sovietici erau puși să decerteze cu scopul de a putea informa și transmite diferite date înapoi, fie prin localnici, fie prin radio sau alte mijloace.

Vigilența contraspionajului nostru le dejuca planul. Luați la interogatoriu ei se divulgau și deveneau amenințatori, proferînd acuzații și invective la adresa societății capitaliste, prezicîndu-i sfîrșitul apropiat.

Ceea ce era foarte frecvent, erau incidentele de pe frontieră. Toate erau provocate de sovietici. Pentru a masca trecerea agenților peste apă într-un anumit punct, făceau o diversiune cu foc într-alt punct opus. Urmau schimburi de focuri violente, simulări de trecere, apoi totul intra în liniște. De aici urma ancheta. Conform convenției de fron-

tieră, se aduna Comisia de litigiu. pe teritoriul nostru sau al lor, și se începeau discuțiile pentru a stabili vinovăția. Aceste discuții erau proverbiale. duse după un șablon de către sovietici. Erau aceleași de fiecare dată. Comandan-tul sectorului de grăniceri, peste care se suprapunea divi-zia, mă ținea la curent despre mersul lor.

— Domnule căpitan, îmi spunea acesta. Este o calamitate. Nu e de închipuit în ce atmosferă se duc aceste discuții ! Deși cunosc foarte bine pe delegații sovietici, de fiecare dată parcă ne-am vedea pentru prima oară. Eu îi iau camaradereste, dau mîna, schimb cîteva cuvinte pe ruseste, ofer țigări, rîd. Ei stau de piatră. De altfel. nu sînt lipsiți de oarecare politețe. Toată povestea începe o dată cu tratati-vele. Ei sînt cei vinovați de fiecare dată. Le aduc cele mai concludente dovezi. „Niet“ — e singurul lor raspuns. Eu revin, explic, repet, mai aduc alte dovezi. dar ei : „Niet“ ! Cînd în sfîrșit, se pare că atmosfera s-a limpezit, ședința se suspendă de către ei și se amîna pe a doua zi.

În ziua a doua, te aștepți să reiei, de unde arămas, discu-țiile. Da' de unde ? Totul este reluat de la început. de-oarece ei nu admit nimic din cele stabilite în ziua prece-dentă. Și uite așa te freacă de-ți vine să-ți iei cîmpii. Dai cu mine nu le prea merge, sînt cătană bătrînă. Fără sa-mi pierd aerul meu de perpetuă bună dispoziție. reîncep lupta mai tenace. Cum se simt strînși cu ușa. amîinare ! Ei nu pot lua o hotărîre de la ei. Trebuie neapărat să raporteze și să aștepte instrucțiuni.

Iată deci un sistem de a duce tratative, care constituie dogmă, de la cel mai important tratat de stat. pînă la cel mai neînsemnat incident de frontieră. Un sistem vechi, se pare, reluat de sovietici cu și mai multă strășnicie. Acest sistem nu este propriu rusesc, se pare că ar fi împrumu-tat de la chinezi. Cînd spătarul Milcescu — Cîrnu — este trimis în misiune diplomatică la Pekin de către Petru cel Mare, spre a negocia asupra intereselor Rusiei în anumite regiuni de frontieră, cam tot așa povestește că decurgeau negocierile. Discutau totul, puneau la punct pînă la sem-nătură. La semnătură chinezii amînau pe a doua zi, iar în cea de a doua zi, o luau de la început, tăgăduind tot ce fusese recunoscut chiar de ei. Tactică a exasperării, a tena-cității, a nervului tare.

De aceea, în timp ce-mi povestea grănicerul felul cum ducea tratativele în comisiile de frontieră, parcă l-aș fi recitit pe spătarul Milescu. Oricum, redutabili adversari sovieticii !

Pe fondul acesta al subversivului, al dușmanului nevăzut care se simțea, viața norodului provinciei se scurgea liniștită, domoală, în aparență chiar somnolentă, scăldată de ploii zdrene și un soare de aur, care miruiau o recoltă excepțională.

Lunile martie, aprilie, mai se scurgeau molcom și numai gândul era acela care putea să te neliniștească. Pregătiri în vederea unui atac din partea rușilor se făcuseră în limita unor lupte ale trupelor de acoperire spre Prut. Nici o dislocare mai importantă de trupe nu mai avusese loc în afara celor din garnizoanele respective.

Ecoul ocupării Poloniei prin atacul Germaniei și al URSS se stinsese oarecum. Temerile arătate de Marele Stat Major român se concretizaseră prin crearea unui comandament de armată — a IV-a — la Iași, sub comanda generalului Ionescu-Țiganu și avînd ca șef de Stat Major pe generalul Gh. Rozin. În cadrul planului acestei armate se prevedea o rezistență în Bucovina și acoperire pe Nistru, iar grosul de rezistență în masivele Cornești și Dealul Marc, cu ideea opririi sovieticilor la sud de Chișinău, pe Nistru, Răut și Prut.

Pe timpul tensiunii, cînd amenințarea se simțea de jur împrejurul României, Carol al II-lea lansa lozinci de genul „Pe aici nu se trece” și săpase cazemate în vest. Dar în rășărit nu făcuse nimic. Moralul armatei nu era alterat. Ea-și făcea datoria, răspunzînd la concentrări în modul cel mai prompt. De pomină fuseseră concentrările din 1938, cînd toată țara răspunsese ca la o a doua mobilizare, reinnoind epoca lui 1916. Satele se goliseră ca într-un exod, toată populația era mobilizată și invadase gări, trenuri, sosele cu cai, căruțe, mașini. Răspundeau chemații și nechemății prin ordin. Cercurile teritoriale erau luate cu asalt, unitățile nu mai aveau unde să adăpostească oameni și animale, care rămîneau în frigul lui noiembrie sub cerul liber, așteptînd cu răbdare să se lămurească situația fiecăruia. Din aceste elemente făceau parte ostașii unităților sub arme și deci și unitățile cavaleriei. Soldații își făceau datoria

disciplinați, conștiinți de pericolul în care se afla țara. Dacă entuziasmul și conștiința erau armurile sufletești ale populației țării, în schimb armamentul era al unei foarte slabe dolări. Armele moderne încă nu-și făcuseră apariția decât în mică măsură. Tancurile erau de abia intrate în dotarea unei mari unități, iar apărarea anticar, foarte slabă. Artileria era dotată tot cu vechiul 75 mm din 1916. La Grupul de recunoaștere al Diviziei de Cavalerie era un pluton de tanchete poloneze — bune pentru recunoașterea în terenuri nu prea accidentate, vulnerabile față de artileria de cîmp — și o secție anticar cu două piese. Instrucția trupei era bună, disciplina la fel, iar moralul neșovăielnic. Armata din 1939—1940 ar fi dat lupte cu oricare armată inamică. Comandamentul foarte bine pregătit cunoștea principiile de folosire a mijloacelor moderne de luptă chiar numai teoretic. Comandanții de unități — cu deplina ascendență morală asupra trupei, de la colonel la sublocotenent. Subofițerii erau atașați cu credință clasei ofițerești, ceea ce constituia o verigă solidă a lanțului ierarhic. Ei însă nu puteau substitui pe ofițer, îl întregeau numai.

În general acesta era teritoriul zonei ce revenea Diviziei 2 Cavalerie în misiunea de acoperire a nordului Băsarabiei și acestea erau mijloacele : cameni — armament, materiale — cai. Pentru misiunea de acoperire — adică de semnalare a inamicului, primele rezistențe la treceri, canalizarea lui pe anumite direcții și manevră în retragere — era o misiune ce se încadra în posibilitățile de manevră și de luptă ale diviziei. Rămînerea unităților în secoarele reale de luptă eventuală le crease o deprindere și încredere în posibilitățile lor. Fiecare soldat își cunoștea misiunea, frontul, terenul de manevrat, în așa fel încît aceste unități căpătaseră rutina frontului, acea rutină care o capătă trupele după un timp de război. Deși nerăzboite, aceste unități erau foarte antrenate prin concentrările care țineau din 1938. În felul acesta, erau soldați care se aflau sub arme în al treilea sau al patrulea și chiar al cincilea an. Aceasta era foarte mult și devenise o armată care se putea numi carieristică.

Ceea ce constituia caracteristica psihologică a acestei armate era marea adaptabilitate a soldatului cu terenul pe care era pus să-l acopere. El se găsea ca la el acasă, fie

că era în nordul Basarabiei, al Bucovinei sau în altă parte. În ce privește Basarabia, identificarea era perfectă. Unele unități ca Regimentul 6 Roșiori avea recrutarea din regiune, așa că era la el acasă, ceea ce mai târziu, a constituit însă o slăbiciune. Soldatul era înfrățit cu natura și cu localnicii, cu terenul, cu totul. Dorul de acasă nu-l chinuia. El găsea în viața aceasta aventuroasă un ce romantic care convenea vârstei. Tineri, sănătoși, antrenați, echipați bine și bine hrăniți, găsindu-se în situații de răspundere ca patrulare, observatori, santinele, viața lor căpăta o eliberare, o exacerbare a personalității fiecăruia în parte.

Basarabia, ca un pământ reînnoit prin realipirea la patria mamă în 1918, își avea farmecul ei străin.

În lumea ofițerească, Basarabia era sinonimă cu Tangerul, Afganistanul, sau, ca să fim romantici, cu Hogar-ul din „Atlantida” lu Pierre Benoit. A merge în Basarabia, însemna a merge la capătul pământului. În spațiul spiritual, pentru mentalitatea societății Vechiului Regat — militar sau civil — distanța de exemplu București-Hotin sau București-Cetatea Alăa s-ar fi comparat cu acela de la București la... Tașkent !

În această situație, o mutare într-o garnizoană ca Bălți, Chișinău, Cetatea Albă sau Hotin era ca o plecare în colonii. În cavalerie, Regimentul 6 Roșiori din Bălți constituia o garnizoană de mutare disciplinară. Nici un ofițer nu pleca bucuros acolo și mai ales nu pleca pînă ce nu epuiza toate resursele pentru a se sustrage. În sfîrșit, deznădăjduit, da masa de adio camarazilor săi, își îmbarca și calul, își lua ordonanța și bagajele și pornea.

Partea interesantă însă urma după aceea : toți cei plecați în „exil” nu mai voiau să se înapoieze. Se identificau atît de repede, că uitau complet cele lăsate în urmă și-și aranjau acum o viață de vis.

Cînd am fost înaintat sublocotenent, am fost repartizat la Regimentul 9 Roșiori „Principesa Elena” cu garnizoana la Giurgiu. Dar acest regiment venise în acest oraș din Basarabia, unde avusese garnizoana în afara Chișinăului. Din

povestirile ofițerilor care soseau de acolo, luasem cunoștință de această îndepărtată provincie. Aventuri cu femei frumoase, misterioase nobile petreceri de nopți și zile în șir în iernile cu zăpadă multă și ger, prin conacuri. Acolo mesele nu se strîngeau niciodată și vinul de Basarabia curgea gîrlă. Erau și dueluri și cavalcade cu comandantul în frunte, elegantul Don Juan, colonelul Mirodescu. Acest cavaler al Ordinului „Mihai Viteazul“ era un călăreț neînfricat, cu siluetă splendidă, mult spirit camaraderesc și care știa să dea foarte mult antren petrecerilor.

Povestirile ofițerilor făcute cu nostalgia regretului unor timpuri minunate, pierdute pentru totdeauna, semănau cu amintirile din epoca muschetarilor. Ei au adus atunci, imediat după primul război mondial, acolo, pe aceste pămînturi înstrăinate, ceva din sufletul entuziast și sincer al patriei, ajutînd astfel la reluarea și întărirea legăturilor de neam care se atrofiaseră din lipsa exercitării funcțiunilor lor.

Viața Chișinăului era redată de cei ce o cunoșteau în cele mai atrăgătoare perspective. Și totuși era ceva care nu te îmbia să mergi acolo.

În romanul „Un port la răsărit“ al lui Radu Tudoran, Cetatea Albă, de la gura Nistrului, cu limanul minunat, este descrisă în tot amănuntul vieții ei romantice. Tinere fete care nu aveau alt ideal decît să asculte plăci de patefon și pentru aceasta se dădeau nopți de-a rîndul aceluia care le oferea aceasta, ca apoi să dispară tot așa discret cum au venit, nedorind decît să revină întrebînd „patifon iese-te?“ sau tînărul locotenent de grăniceri antrenat de o spioană, gata să treacă Nistrul și linia de demarcație a apelor. Dar soția captivantă și vicioasă a directorului Uzinei electrice ? Transformarea latentă a unui spirit sub morbul viciului, al vinului, al femeilor, al cărților de joc și abrutizarea lui, toate acestea rămîn ca un documentar plin de veridic pentru a reconstitui lumea care trăia în Basarabia.

Dar Basarabia mai avea o spaimă. Aceasta era tifosul exantematic, care apărea endemic : cînd și cînd se isca o epidemie.

Atunci cînd eu am luat contact cu Basarabia, atmosfera se mai schimbase. dar nu prea mult. Oraşul Bălţi, unde am mers prima oară, ducea viaţa cunoscută din descrieri şi povestiri. Era un oraş destul de întins, cu strada principală largă, asfaltată şi centrul plin de magazine, dominat de o prezenţă numerică mare evreiască. Deşi timpurile erau tulburi şi incertitudinea plutea în aer, viaţa oraşului părea că se ducea la fel.

În toamna lui 1939 am găsit oraşul plin de glod. Un noroi subţire ca o pastă se aşternea pe toate străzile, de la periferie pînă în centru. Din stradă, noroiul pătrundea pretutindeni, în şcoli, localuri, instituţii publice, cazărmi. În aşa măsură că fiecare locuinţă purta semnele străzii. Lăsînd afară galoşii sau altă încălţăminte, puteai să te apropii de intrare.

Viaţa de familie era singura distracţie în afara cinematografului. Aceste petreceri în familie continuau seară de seară. Se jucau cărţi, se dansa şi se bea, fără să mai spunem de cîntec şi muzică pînă la ziuă. Astfel am regăsit şi am trăit viaţa camarazilor din Regimentul 9 Roşiori, care fusese pe acolo.

*

Pe această Basarabie, provincie atît de prietenoasă şi apropiată de sufletul nostru, generoasă şi bogată; România era în situaţia de-a o ceda.

Din ordinele predate de mine generalului Racoviţă, reieşea că data începerii evacuării era foarte apropiată. Unităţile aflate în stare de alarmă erau gata la primul semn să înceapă mişcarca. În ce priveau informaţiile despre mişcările de trupe pe malul sovietic, acestea erau confuze. În decursul anului 1939 şi primăvara lui 1940 fuseseră semnalate grupări de mari unităţi sovietice pe linia de rocadă a căii ferate Vişiniţa—Odessa, grupări care dispăreau după un timp şi apăreau iar. Această linie se afla la o distanţă de 40—50 km de Nistru, deci grosurile se puteau apropia, în-

tr-o zi sau două de marș, de linia frontierei. Aceste informații erau culese de centrele noastre de informații prin agenți recrutați din satele de pe malul Nistrului. Unii erau însă agenți dubli. Nu se putea face nici o verificare, deoarece zborurile aviației erau interzise. Cum pe linia apei mai domnea liniște, tot mai exista speranța naivă că nu se va produce nimic. Opinia mondială era ocupată de victoria zdrobitoare asupra Franței, obținută de Hitler în câteva săptămîni. Cum armatele germane erau adînc angajate în Franța pentru planul de acaparare sovietic nu se putea un moment mai propice.

Deci din punct de vedere politic și strategic, acțiunea era de așteptat. Exista numai întrebarea, se va împăca Germania cu această expansiune sovietică la gurile Dunării ? A acestei Dunări despre care Hitler declarase că este alît de germană. Oare sovieticii nu vor ezita de teamă să nu-și indispună aliatul de prea recent cîștigat ?

Anglia, cu un an mai devreme, își arătase insensibilitatea față de problemele teritoriale ale României la est, nord, și vest. În toamna anului 1939 pe cînd îmi făceam stagiul de stat major la Armata IV din Iași, a venit în vizită atașatul militar al Angliei la București, un colonel scoțian, care a cerut să meargă pe linia Nistrului. El dorea să vadă dispozitivul trupelor, ceea ce i se refuză politicos. La nedumerirea mea exprimată față de generalul Rosin, șefu de Stat Major al Armatei, acesta îmi răspunse :

— Ce vrei, dragul meu, ăștia sînt cu sovieticii. Am dispozițiuni să nu-i las pe front. Nu ne dau nici un sprijin și ne sfătuiesc să ne aranjăm cu rușii.

În această conjunctură, în seara zilei de 26 iunie, 1940 divizia primi ordinul de evacuare a Basarabiei.

În ordin se prevedea esențialul :

1. retragerea în trei etape, pe 3 zile ;
2. fiecare zi marcată de o linie de teren ;
3. nu se va trage nici un foc. Se vor evita conflictele

Inevitabilul se produsese. Sub presiunea ultimatumului sovietic, care cerea cedarea fără condiții nu numai .

Basarabiei dar și a Bucovinei de Nord, cu o serie de clauze cu privire la partea materială, Consiliul de Coroană, prezidat de regele Carol al II-lea, după lungi dezbateri, după ce a cerut avizul Germaniei, care l-a sfătuit să cedeze pentru a nu deschide al doilea front în acest moment când armata germană nu era disponibilă, a cedat fără luptă ambele provincii și a ordonat armatei să se retragă fără a trage un singur foc !

Acest ordin a fost primit cu adîncă consternare de către toți. Spiritul nostru combativ a fost înfrînt de la început. Trupele erau invitate să se retragă și, în mod indirect, să se predea dacă nu puteau să se apere în orice situație ar fi fost. Moment mai dramatic pentru o oștire, greu de admis că putea fi ! O armată capitulează după o rezistență de lungă sau scurtă durată, dar după ce luptă. Acum Armata română capitula fără luptă !

Ordinele au ajuns imediat la unități și în dimineața următoare trebuia să se treacă la executare.

Deoarece comandamentul diviziei se afla excentric față de dispozitiv, mult către stînga și prea aproape de frontieră, la Lipcani, s-a hotărît schimbarea postului și trecerea lui la Edineț sau Edinița, tîrgușor evreiesc mai la sud de Lipcani și în centrul dispozitivului diviziei.

În dimineața primei zile a retragerii s-a început deplasarea de la sud de Prut prin Rădăuși, prin spatele Prutului spre noul post de comandă. Generalul Racoviță urmărirea astfel să-și ocupe postul de comandă nou, venind printr-o mișcare dinapoi înainte și nu prin una de retragere, așa că s-a trecut Prutul de la Ripiceni și comandamentul diviziei ajunge să se instaleze la Edineț în primele ore ale dimineții. Imediat se refac legăturile radio și telefonice cu regimentele. Mișcarea de retragere începuse pe tot frontul. Sovieticii, la punctele de trecere, aruncaseră poduri de vase și trecuseră Nistrul cu bărcile. Elementul surprinzător a fost că trupele lor ajunseseră la Lipcani, pe Prut, chiar în dimineața zilei de 26 iunie 1940, ora 10. Surprindere totală. După înțelegere, Prutul trebuie atins de ei în a treia zi a cedării, deci o nerespectare flagrantă a convenției. Dar cîte nu vor mai urma !

Aici se poate vedea cât de justă a fost prevederea generalului Racoviță de a trece imediat la sud de Prut. Dacă s-ar fi bizuit pe înțelegere, ar fi riscat să dea sovieticii peste postul de comandă al diviziei, creînd situații confuze și pline de risc. Generalul făcuse războiul 1916—1918 și-i cunoștea prea bine !

Edinețul, tîrgușor întins și curat, a primit unitățile care soseau, în totală liniște. Nici o mișcare pe străzi și nici prin curți. Tîrgul părea chiar pustiu. Marea majoritate a populației o constituiau evreii, care nu se manifestaseră încă pînă acum sub vreo atitudine dușmănoasă.

Șeful postului de jandarmi din localitate dă referințe liniștitoare asupra populației, astfel că nu se pune nici o problemă pentru șeful Biroului 2 al diviziei.

Instalarea comandamentului ocupă tot restul dimineții și ceasurile treceau fără alte incidente. E drept că legătura cu regimentele în retragere nu funcționa tocmai cum ar fi trebuit, dar nu era nimic neliniștitor, pentru că trupele erau în retragere.

Seara, comandantul diviziei urma să se deplaseze la vest de Prut. În așteptarea ultimelor informații de la sfîrșitul zilei, generalul Racoviță se plimba împreună cu mine pe strada largă a tîrgului, urmînd o discuție începută mai de mult.

— Domnule general, m-am adresat, ce surprize poate să-ți rezerve viitorul și cum te face să cugeți la existența unei predestinări.

— De ce spui asta ?

— Edinețul acesta a fost un nume care m-a impresionat și l-am ținut în atenție în mod deosebit din primul an al carierei mele. El constituia un punct îndepărtat și nebulos, martor al unor întîmplări grotești din perioada lui 1918; în primul an al realipirii Basarabiei la România. El îmi apărea ca un orașel pierdut undeva, într-o colonie a țării, neverosimil și ireal, existînd numai într-o plăsmuire de dramă bufă în timpul cînd totul era cu putință. Iar acum, mă văd în acest Edineț, în momente diametral opuse celor în care s-a întîmplat ceea ce-mi amintesc eu.

— Despre ce vrei să-mi povestești, pentru că eu nu-mi amintesc de nici o întâmplare deosebită în legătură cu acest tîrgușor păcătos ?

— Să veдеți, domnule general, cunosc această întîmplare povestită chiar de erou. Colonelul Mircea Eiefterescu de astăzi, pe atunci căpitan.

— A, Mircea ?, repetă generalul descrețindu-și oarecum fruntea. Trebuie să fie vreo farsă, că numai el era bun de astea.

— Da, s-ar putea numi farsă, numai că i-am smuls cu greu această povestire. După ce mi-a spus-o mi-a declarat că nu-i place să-și reamintească de acea întîmplare.

— Ei, hai spune, se pare că e interesantă, insistă generalul.

— În 1918 după alungarea trupelor rusești din Moldova și Basarabia, pentru restabilirea ordinii și împiedicarea anarhiei, s-au creat comandamente militare pe zone. Ede-nețul a intrat sub autoritatea escadronului comandat de căpitanul Mircea Eiefterescu din Regimentul 4 Roșiori „Regina Maria”, de sub comanda colonelului Georges Moruzi.

Căpitanul Eiefterescu a venit și s-a instalat în tîrg ca un adevărat comandant de garnizoană și, în baza stării de război, a dat ordonanțe severe asupra modului de comportare al evreilor. Introdusese disciplina militară. În afară că trebuiau salutați ofițerii de toți civilii, el își pusese în fața locuinței chipul, care, inspirat după Wilhelm Tell, trebuia să fie salutat de cei ce veneau sau treceau prin fața casei. Aceasta a făcut ca toți evreii să ocolească zona cu grijă și el să aibă liniște — ceea ce de fapt urmărise.

— În prezent pare să fie liniște totală.

— Da, dar această liniște presupune o rezervă, o așteptare, nu știu încă sigur ce se petrece. Dar în rapoartele dumitale, pe care le înaintai lunar, îmi arătai că populația evreiască din Basarabia simpatizează cu sovieticii. Oricum, ar fi bine să nu rămînem la noapte aici pentru a nu-i ispitii la vreun act de răzbunare și noi să fim obligați a trece la represalii, călcînd acordul de cedare.

Astfel comandamentul s-a deplasat la căderea nopții, lăsînd o permanență la oficiul telefonic local, pentru a menține legătura cu trupa.

Edinețul se pierdea după colinele estompate de negurile înserării și am mai aruncat o privire în urmă de la colțul șoselei știînd că este un loc pe care nu am să-l mai revăd. Dar presentimentul la care mă referisem la începutul povestirii, mai dăinuia încă. El va mai avea o urmare și nu se va fi terminat aici. Și iată urmarea !

Ajunși la Prut, comandamentul diviziei se instalează în școala de la Ripiceni, al cărei local privea, cu fațada lui albă și în frumos stil românesc, sus de pe malul înalt, drept spre Prut.

În a doua dimineață de la cedare, informațiile primite în timpul nopții erau neliniștitoare ; alte informații lipseau complet. Se pierduse legătura cu regimentele 7 și 6 Roșiori. Se raporta comportarea abuzivă a trupelor sovietice, provocări, nerespectarea liniilor de evacuare. În unele puncte, trupele sovietice ajunseră deja la malul Prutului, ocupaseră trecerile la pod și făceau dificultăți trupelor noastre, ba chiar le dezarmau. De la Marele Stat Major se repeta cu strășnicie consemnul : „Nu răspundeți la provocări, să nu se tragă nici un foc. Evitați localități și șosele principale“.

Deci iată unde se ajunsese cu cedarea de bunăvoie !

Dar cea mai alarmantă știre sosește în acea dimineață din Edineț, de unde se telefonează de către un ofițer că evreii din localitate se răsculasera împotriva românilor. Luaseră arme, se organizaseră, prindeau mici unități de soldați izolați, îi băteau, îi dezarmau și chiar îi dezbrăcau. Unii au fost opăriți cu apă fiartă de către evreice... Reprezentanții autorităților românești care urmau să asigure ordinea și liniștea pînă la sosirea trupelor sovietice, plecaseră și ele o dată cu armata, astfel că localitatea rămăsese fără nici o pază. Acolo se instaurase o completă anarhie și populația evreiască înțelege să-și facă de cap. Astfel trupele de pe frontieră, care mai aveau de parcurs încă atîtea zeci de kilometri, se vedeau cu re-

tragerea tăiată și amenințată de aceste elemente declanșate de o ură neconținută și cu atât mai mult nejustificată. Postul de jandarmi, care ar fi trebuit să părăsească localitatea în ultimul moment, folosisese prilejul plecării comandamentului diviziei și evacuasese și postul de cu seară, lăsând totul în voia soartei.

Generalul Racoviță adună imediat Statul Major al diviziei și-l pune la curent cu situația. Făceau parte : locot. colonelul Victor Siminel, șeful de Stat Major, român basarabean, locotenentul Frank și căpitanul Petre Stoiculescu de la Biroul operații, căpitanul Radu Andreescu la Biroul mobilizării, căpitanul M. Gherculescu, șeful Cartierului general al diviziei. După ce informează pe ofițeri, anunță că este nevoie să se trimită un detașament la Edineț pentru stabilirea ordinii și legăturilor.

— Cine se oferă ? Întrebă generalul.

Moment de ezitare între ofițeri.

— Cine, domnilor ?

Eu eram șef al Biroului informații, dar văzînd ca cei care s-ar fi căzut să meargă au tăcut, am spus :

— Merg eu !

Generalul, oarecum surprins, spune :

— Bine. Iei 3 tanchete, un pluton descălecat în două autocamioane sub comanda locotenentului Frank, un ofițer de front de la Cartierul general al diviziei și pe șeful de post din Edineț împreună cu o patrulă de jandarmi.

Vei merge la Edineț și vei restabili ordinea în localitate, făcînd uz de mult tact spre evitarea oricărei ciocniri. Apoi reiei legăturile cu regimentele noastre.

Lasă o unitate să aștepte sosirea trupelor sovietice, cărora să le predea localitatea. Pentru alte problemeiei legătura telefonic cu divizia.

*

Micul detașament era gata de pornire după o jumătate de ceas cu un efectiv de 2 ofițeri, 2 subofițeri și 50 de oameni, șeful de post cu 3 gradați.

Către ora 8 tanchetele se îndreptau spre Edineț. Într-una mă urcasem eu și în felul acesta iată-mă din nou pe drumul predestinării.

Detășamentul se înșiruie de-a lungul șoselei sub razele soarelui care se ridicase, șosea care se depăna ca o panglică albă, șerpuitoare, pînă departe, în zare, cînd urcînd, cînd dispărînd, ca să apară iar după bucla unei coline.

Pe șosea, nici o vietate. Comandant al micului detașament, am trimis înainte două din tanchete cu locotenentul Frank, distanțate la circa 200—300 metri una de cealaltă, iar eu urmam în cea de a treia, la cinci-șase sute metri, după care, la altă sută de metri, veneau cele două autocamioane cu trupe.

De la Prut pînă la Edineț erau 30 kilometri. La viteza mijloacelor mele de transport, puteam ajunge într-o oră maximă.

La acea oră matinală puteam crede că străbat un ținut al nimănui. Micul detașament, înșiruit pe șosea ca niște jucării de copii, străbătea un ținut care fusese de drept al cuiva și-l părăsise, iar cei ce fără drept îl reluau nestăpînindu-l încă.

În grăbita și surprinzătoarea misiune pe care mi-o asumasem de bunăvoie, preocupat de măsurile pentru organizarea detașamentului creat ad-hoc, nici nu avusesem răgaz să reflectez mai pe-ndelete asupra misiunii mele și asupra modului de a o duce la îndeplinire.

Abia după ce-mi văzui unitatea înșiruită pe șosea, de acolo, din mica turelă pe care stam cocoșat, am încercat să cuprind întreaga situație.

Primisem o misiune în aparență pașnică și de ordine. Poate mai mult polițienească decît militară și cu o nuanță... „diplomatică“ :

- trebuia restabilită legătura
- restabilită ordinea

- asigurată retragerea trupelor
- legătura cu armata sovietică

Prin urmare, misiunea cuprindea trei aspecte : unul privind trupele noastre, al doilea populația, al treilea trupele ocupante.

Gîndeam că primul și ultimul punct al misiunii mele era în funcție de al doilea. adică de atitudinea populației. Din cele aflate, această populație — care era evreiască — era nu numai ostilă, ci trecuse la acte agresive : dozar-marea soldaților, maltratarea și încercarea de nimicire a lor. Fiind deci vorba de o culpă, misiunea implica de la început represalii, dacă situația se adevărea.

Ordinul însă suna categoric : „*fără forță, prin tratative, fără a deschide foc*“. Aceasta era un paradox. A merge să restabilești ordinea în mijlocul unei populații agresive și ostile, cu un efectiv de 50 de oameni și trei mitraliere (la fiecare tanchetă cîte una), împotriva a cel puțin 3 pînă la 4 mii de oameni, care puteau fi înarmați. însemna sau să te retragi fără a încerca nimic, sau să încerci a te impune și a prelua riscul de a fi atacat, la rîndul tău. Dar o dată atacat, ce puteai face ?

Mi-am dat seamă de la început, de cînd mă oferisem împins de un resort ascuns, să preiau comanda, că soarta îmi întindea o cursă. O voi înfrunta ! Perspectiva unei încăierări cu vărsare de sînge mi se oferea amenințătoare. Era probabilă și intervenția sovieticilor. Eu voi apărea ca unul ce a călcat convenția și voi fi sacrificat de guvern. Cînd m-am despărțit de camarazi la comandament, parcă am citit un „adio“ în ochii lor. La înapoiere, unii mi-au mărturisit chiar că m-au socotit pierdut...

În această frămîntare, gîndeam că unitatea mea era în acea zi singura unitate românească care merge „îna-înt“ pe cînd toate celelalte trebuiau să se retragă în grabă, agresate și umilite.

Pe dreapta și stînga șoselei, pămîntul larg ondulat oferea privirilor spectacolul unor lanuri bogate, pe înălțimile colinelor crînguri împodobeau crestele ca niște penaje verzi. Tot acest farmec de culori, între galben auriu, verde

deschis și verde închis, sub un cer de azur, stropit cu franjuri de nori albi, plutind ireal sus, pe albăstrimea nemărginită, făcea ca dimineța să fie minunată.

Cercetînd privirile ostașilor pe care-i aveam sub comandă și pe care acum îi vedeam pentru prima oară, nu mi-a fost greu să deslușesc și în ochii lor atracția necunoscutului, dorința de a face ceva în mijlocul acestei prăbușiri. Sub acest aspect, am căpătat dintr-o dată încredere în această unitate grabnic înjghebată.

Pe măsură ce ne apropiam de localitate, ideile și stările sufletești mi se limpezeau. Îmi spuneam : Nu va fi nimic. Efectul de surpriză, ca un trăsnet, va fi decisiv. Nici prin gînd nu le mai putea trece evreilor că românii se vor mai întoarce... Și aici un zîmbet amar flutură pe chipul meu : „Dar se vor mai întoarce românii vreodată pe aceste minunate pămînturi, prin aceste grădini ?”

De la ultima coamă de deal peste care încăleca șoseaua, apărură Edinețul. După cum primiseră ordinul, cele două tanchete s-au oprit la adăpost de vedere, așteptînd pe comandant. Am sosit și am cercetat cu grijă orizontul.

De la punctul de oprire de pe creastă, terenul cobora într-o pantă lină pînă la firicelul de apă cu maluri ripoase peste care ducea un pod. Dincolo de apă, pe stînga, înainta o limbă subțire de pădure, pînă aproape de șosca. De la marginea pădurii pînă la liziera localității mai erau 300—400 metri. Aceasta, cu acoperirile sale formate din grădini, se întindea pe distanță mare pe ambele părți ale șoselei, care pătrundea în centrul ei. Dincolo de localitate și către dreapta ei crește împădurite o înconjurau ca un amfiteatru.

Am cercetat cu luare aminte de-a lungul șoselei ce pătrundea în localitate. Aceeași liniște, aceeași nemișcare. Totul părea pustiu și părăsit, nici măcar lătrat de cîine nu se auzea.

Mi-am făcut planul, am chemat pe locotenentul Frank și pe cei doi subofițeri, dîndu-le misiunea.

Le-am arătat terenul și am dispus : un salt sub acoperirea tanchetelor, la pădure. Mașinile, după trecerea podului, vor părăsi șoseaua și vor înainta la adăpostul pădurii, unde se vor opri. Acolo vor aștepta noi ordine.

Marșul a fost reluat după o oprire de zece minute.

În scurt timp întregul detașament se găsea adăpostit de limba de pădure, lângă șosea, la 400 m de localitate.

De aici o nouă cercetare cu binoclul a lizierei și aceeași constatare : nimic. Totul părea părăsit.

Se punea întrebarea, oare de teamă să fi părăsit cu toții târgul ?

Am dat ordin de debarcare a trupei.

Comandantul tanchetelor, lt. Frank, primi ordin să facă o feniță spre marginea localității, apropiindu-se cu ambele tanchete desfășurate larg în mare viteză, cât mai aproape de lizieră și apoi să facă o simulare de fugă. Dacă aceasta ar fi fost ocupată de apărători, ei s-ar fi descoperit, fiind tentați să deschidă focul.

Plutonul desfășurat în trăgători urmărea la adăpostul marginii pădurii acțiunea tanchetelor, dar nimeni nu avea voie să deschidă focul.

Așezat pe șanțul șoselei, urmăream acțiunea celor două tanchete, care, vrednice, săltau peste neregularitățile terenului spre misiunea lor. Se apropiară pînă la 50 metri apoi se întoarseră brusc. Nimic. Nu se produse nici o reacție. Mă urc în tancheta mea, le ies înainte și le dau ordinul de a pătrunde în localitate. Prima intră cu viteză, pînă aproape de centru. Cea de a doua tanchetă așteaptă la intrare primul semn de alarmă ca să intervină : sirena.

Plutonul primește și el ordin să se imbarce în mașini, gata de înaintare la primul semnal.

Tanchetele apar după cîteva minute făcînd semn de liberă trecere.

Atunci eu, incredințat că drumul este liber, hotărîsc intrarea în localitate cu toată trupa. Am pătruns pînă în centru, fără să fim lătrați măcar de vreun cîine.

Centrul localității era caracteristic ȋrgurilor basarabene : străbătut de o șosea foarte largă, plantată cu pomi, avea așezate clădiri mai importante oficiale și particulare pe ambele părți.

M-am oprit la oficiul poștal. Tanchetele porniră să cerceteze spre ieșirile din localitate. Șeful de post cu jandarmii au plecat spre casele celor suspecți.

La oficiul poștal, am găsit, spre marea mea surprindere, o biată fată de vreo 20 de ani, aproape pierită de frică. Cînd mă văzu izbucni într-un plîns disperat.

— Domnule căpitan ! Cerul v-a trimis. Sînt singură, părăsită aici. Dirigintele a plecat aseară după dumneavoastră și m-a lăsat singură să predau sovieticilor oficiul. Sînt disperată. Vă rog să mă luați de aici, altfel mă omor, or să mă batjocorească !

Neașteptîndu-mă la o asemenea scenă dramatică am căutat să liniștesc fata și am rugat-o să-mi facă legătura cu divizia. În acest timp întrebînd-o unde se aflau locuitorii, am aflat de la ea că toți erau plecați la celălalt capăt al ȋrgului să întîmpine armata sovietică.

Obținînd legătura dorită, am raportat generalului cele găsite aici, urmînd să caut a afla ce era cu regimentele.

Abia am terminat convorbirea cu generalul, cînd locotenentul Frank, care plecase cu tancheta spre ieșirea din nord a Edinețului, adică în direcția de unde trebuiau să vină sovieticii, s-a înapoiat și a raportat :

— Domnule căpitan, am surprins întreaga populație evreiască a ȋrgului strînsă într-o adunare, sărbătorească la celălalt capăt. Erau toți : bărbați, femei, tineri, bătrîni, copii, cu stegulețe, flori, pancarte, tablouri cu Marx, Lenin, Stalin, îmbrăcați de sărbătoare, așteptînd sosirea trupelor sovietice. Cînd am apărut în spatele lor cu cele două tanchete, s-a produs o panică de nedescris. Am auzit un strigăt : „Românii ! Vin românii !” Într-o secundă au azvîrlit totul la pămînt și s-au năpustit într-o fugă nebună peste cîmp, spre pădure. Într-un minut, cîmpul pe care erau strînși cîteva mii de oameni a rămas gol, acoperit cu flori zbrobite și stegulețe roșii, pancarte...

Deci asta era. De aceea localitatea era pustie. Nu le trecuse prin minte că românii s-ar mai fi putut întoarce. Efectul surpriză se produsese. Judecasem bine situația. Punctul cel mai periculos — contactul cu populația — se elimina.

— M-am deplasat personal la marginea tirgului și, într-adevăr, pe o întindere mare, de-o parte și alta a șoselei, toate acele pavoazări acopereau iarba ca la sfârșitul unui iarmaroc. Privind coamele de deal ce înconjurau tirgul am văzut, neverindu-mi să cred, adevărate furnicare ome-nești urcînd pantele, frînți de mijloc, în grabă mare și dispărînd în pădurile de pe creste. Cînd avuseseră timp, în acest interval de 10-15 minute, să parcurgă o asemenea distanță era de necrezut. Îi observam furnicînd la 2-3 kilometri distanță. Ce făcuse frica !

Pe cînd urmăream această desfășurare de oameni pe dealurile dinspre est, către nord, pe șoseaua care încin-gea, ca un brîu alb, dealul dinspre intrare în Edineț, chiar pe la jumătatea lui, apăru capul coloanei unei unități motorizate sovietice.

Era aproape ora zece.

Capul coloanei, unde se distingea cu ochii liberi o unitate de autoblindate, s-a oprit pe deal, acolo unde șoseaua începu să coboare.

Din mașină s-a dat jos un grup de 4-5 ofițeri, care au deschis o hartă.

Prin binoclu îi vedeam cum discutau și priveam cu nedumerire mișcarea de oameni pe dealuri.

Un alt moment delicat depășit ! Ce s-ar fi întîmplat, mă întrebam începînd să simt savoarea jocului cu neprevăzutul, dacă toate acestea se petreceau cu 15 minute mai devreme ? Scena s-ar fi desfășurat chiar sub ochii sovieticilor. Ce ar fi făcut aceștia ?

Am lăsat pe locotenentul Frank cu o tanchetă la intrarea în Edineț, cu misiunea de a aștepta coloana sovietică, a lua legătura cu comandantul ei, a preda localitatea și a se înapoia la detașament, care-l va aștepta pe șosea, dincolo de pod.

Eu m-am înapoiat la oficiul poștal, am cerut legătura cu generalul, am raportat cele petrecute și măsurile luate. În ce privea legătura cu două regimente, nu am putut s-o realizez.

— Misiunea dumitale este îndeplinită, îmi spuse generalul. Lasă-l pe Frank să ia legătura cu armata sovietică și să predea tirgul, apoi înapoiază-te la divizie.

— Prea bine, domnule general, vă cer dezlegarea să iau și telefonista cu detașamentul. Închipuți-vă, o fată tânără părăsită în acest tirg dușmănos, la discreția oricărui abuz. E disperată și plînge, rugîndu-mă să n-o las aici.

— Ce ordin are ? întrebă generalul sec.

— Să predea sovieticilor oficiul, i-am răspuns.

— Nu pot să mă amestec în dispozițiuni privind instituțiile civile.

Biata fată auzise tot și se porni pe un plîns sfișietor. Îi săltau umerii în sughițuri și lacrimile îi curgeau șiroaie. Se uita cu ochii rugători, implorînd mila și salvarea.

Am făcut totul s-o liniștesc : nu i se va întîmpla nimic, există dispoziții guvernamentale care vor fi respectate... Va veni și ea cu primul mijloc. Cînd voi ajunge la Prut, am să-i telefonez și am s-o ajut... Eram foarte impresionat de disperarea fetei, și i-am dat o notă către locotenentul Frînk, ca la trecere s-o ia cu el pe tanchetă.

Detașamentul s-a constituit în fața oficiului și sub privirile îngrozite ale fetei s-a depărtat, ieșind din tirg.

La punctul convenit, detașamentul se opri pentru a aștepta tancheta cu locotenentul Frank. Nemişcînd necesară prezența celor două autocamioane cu trupa, am ordonat acestora să-și continue drumul spre Prut, rămînînd cu cealaltă tanchetă să-l aștept pe locotenentul Frank.

În această așteptare timpul trecea încet. Cu mai puțin de un ceas mai înainte, din același punct, contemplasem necunoscutul pe care pornisem să-l înfrunt, să-l întorc în favoarea mea. Totul se dezlegase însă într-un mod

grotesc : o spaimă trasă unui mușuroi de oameni ! Îmi spuneam : „De la sublim, la ridicol, nu este decît un pas“ ... și acel pas, îl făcusem ? Dacă nu ar fi fost incidentul cu telefonista mi-ar fi venit să zîmbesc, dar aceasta mă întristase. Simțeam că nu procedasem bine. Trebuia luată telefonista : nu avusese nici un rost rămînerea ei acolo. Ea tot nu putea apăra centrala telefonică și aceasta putea fi predată și de localnici. Pînă unde ducea birocratismul exagerat și teama de răspundere ! Dacă lt. Frank nu se oprește la telefon ?

Trecuseră peste trei sferturi de oră și locotenentul Frank nu mai venea. Dacă era reținut de ruși ? Dacă populația l-a reclamat inventînd cine știe ce poveste cu acuzații că le-a stricat manifestația, sau că a tras în oameni ? De cite nu puteau fi ei în stare pentru a-și răzbuna ridicola înfrîngere. Nimic nu ar fi fost exclus din toate astea. Partea mai neliniștitoare însă era că nici nu puteam părăsi pe ofițer, și nici un puteam interveni în favoarea lui. Ordinul generalului îmi cerea să-l las pe locotenentul Frank să ia legătura cu sovieticii, iar eu să vin cu detașamentul înapoi. Or, după cele văzute, eu executasem ordinul pe jumătate : am lăsat pe ofițer să ia legătura cu trupele invadatoare, am trimis grosul detașamentului înapoi, iar eu am rămas să-mi aștept subalternul pentru orice eventualitate.

Dacă se punea problema de tras la răspundere, comandantul detașamentului era acela, nu subalternul, deci nu-mi rămînea altă alternativă decît aceea : dacă locotenentul Frank nu se înapoiază într-un timp determinat, va trebui să mă înapoiez la Edineț... După mai bine de o oră de așteptare apărui decodată din marginea localității, tancheta așteptată, care alergia în toată viteza celor 40 km pe oră, lăsînd în urmă un nor de praf.

Am răsuflet ușurat. Vine. Am pus binoclul la ochi să identific pe locotenentul Frank, care era ieșit în afara turelei, iar pe tanchetă.... telefonista. O aducea ! Bravo Frank ! Mi se luase o piatră de pe inimă. Fata era salvată.

În zece minute Frank ajunsese la locul de întâlnire și-mi raportă cele petrecute :

Coloana motorizată sovietică după ce mai staționase un timp pe colina de la intrarea Edinețului, își reluase mersul, apropiindu-se de localitate. Ofițerul român aștepta la un punct de la marginea târgului, de unde putea să fie foarte bine văzut, ceea ce se și întâmplase, de altfel.

Mașina comandantului, în care sta un general de brigadă sovietic, a venit în capul coloanei și s-a apropiat de tancheta românească.

Locotenentul Frank, cu un interpret, a ieșit din tanchetă și a mers spre mașina generalului, care a coborât la rîndul său. A urmat salutul, generalul a ascultat cele ce i-a spus interpretul, precum că localitatea e liberă de trupe și o dă în primire fără nici o stricăciune. În timpul care se scursese de la ieșirea detașamentului românesc și pînă la venirea coloanei de mașini rusești, populația refugiată în pădurile de pe colinele dimprejur, văzînd pe români că pleacă a început să se înapoieze în localitate, s-au strîns în jurul generarului vociferînd, reclamînd pe ofițerul român și arătînd steagurile roșii de pe jos.

Generalul sovietic, cu un semn din mînă comandă trupei să îndepărteze populația. Cu gesturi brutale, soldații silesc pe oameni să lase o distanță respectabilă față de el și ofițerul român. Fără a mai fi tulburat, generalul întrebă ce s-a făcut cu unitatea de care de luptă pe care a văzut-o în localitate. Era vorba de cele două tanchete pe care rușii le observaseră de pe deal și care i-a determinat să se oprească în afara Edinețului. Au crezut că au de-a face cu tancuri și au fost prudenți, deoarece auto-blindatele lor erau mașini de tip vechi, foarte vulnerabile la un atac cu tunurile de pe tancuri. Deci bietele tanchete impuseseră sovieticilor !

După ce a primit formal localitatea, generarul întinse mîna ofițerului român, spre consternarea celor din jur.

Trecînd prin dreptul oficiului poștal, românii văzură în stradă tînăra telefonistă cu o valijoară în mînă. Dis-

perată aproape se aruncă înaintea tanchetei pentru a o face să oprească. Nimeni nu o mai întrebă nimic : îi luară valiza și o urcară sus, pornind la drum.

În timpul în care ofițerul povestise acestea, se văzu la liziera de jos a pădurii apărind capul coloanei sovietice. Nu mai era timp de stat. Cele trei tanchete, cu toată viteza, iau drumul întoarcerii, urmărite la o distanță de 3—4 km de autoblindatele sovietice. Toată nădejdea le era în motoarele tanchetelor pentru că mai aveau 20 km de drum până la Prut. Un nou contact cu sovieticii era nedorit. Nu se putea ști ce ar fi intervenit. Timpul păru nesfârșit de lung. La un moment dat coloana sovietică oprește, opresc și mașinile românești pentru a da timp motoarelor să se mai răcească : merseseră cu toată viteza până aici. Apoi tanchetele își reluară mersul, văzînd cum coloana sovietică rămîne pe loc, apoi dispăre cu totul.

Curînd se zări Prutul în vale și punctul de trecere la Ripiceni, unde se desfășura o intensă activitate de traversare.

În sfîrșit am ajuns ! Ofițerii comandamentului ne-au primit cu exclamații de ușurare. Unul a spus „Credem că nu vă mai întoarceți !“

Generalul era în fața comandamentului și aștepta raportul. Era mulțumit.

În fața lui și ceva mai departe am observat cîțiva civili cu barbă, legați fedeleș de mîini și, alături de ei, o grămadă de steaguri roșii, pancarte, fotografii ca acelea lăsate pe cîmp la Edineț.

Nu am avut timp să întreb nimic, pentru că generalul Racoviță, văzînd încotro mă uit, îmi spuse :

— În ce privește pe acești provocatori, îi voi trimite în fața Curții marțiale.

De unde erau ! Cine-i adusese ? Eu nu știam nimic.

Imediat ce mă despărți de general am luat pe subofițer la întrebări :

— Ce-i cu oamenii aceștia ? Cine i-a adus ?

— Sînt arestați de noi la Edineț.

— Cine a dat ordin ?

— Șeful de post, care avea ordin de la domnul general să aresteze pe căpeteniile tulburătorilor.

Jandarmii, de cum au ajuns, au și pornit la vânătoarea suspectilor pe care-i știau. I-au arestat cu steaguri cu tot, i-au aruncat în mașină, au spus soldaților să-i acopere ca să nu-i vedeți și i-au adus aici.

Dacă avusesem până acum vreo emoție, cea mai mare o încercam în acest moment. Îmi trecu prin minte : dacă generalul sovietic ar fi ascultat vociferările populației și nu i-ar fi împrăștiat, ce scandal ar fi ieșit ! Dar dacă nu aș fi trimis mai înainte autocamioanele cu soldații peste Prut ? Era un act grav, deși arestarea se făcuse de autorități încă în drept să o facă, atît timp cît teritoriul nu fusese predat fiind încă sub autoritate românească... În sfîrșit, episodul Edineț se terminase.

Eu, căpitanul comandant al detașamentului de atunci, nu puteam să bănuiesc că, după un an încheiat, tot în, iunie, armatele românești vor purcede din nou pe urmele celui micuț detașament, care simbolic, săvîrșise o revenire pe pămîntul ce-i era smuls, trăgînd cu talpa șenilelor micilor tanchete dîrele pe unde vor luneca divizii blindate și armate întregi, departe, mult, în imensitatea spațiului spre Răsărit !

Retragerea în sectorul Diviziei a 2-a Cavalerie s-a continuat în ziua aceea și în cele următoare cu rezultate dezastruoase. Fără să se tragă un foc, fără să aibă loc cea mai mică încăierare, mai mult de jumătatea efectivului ei s-a pierdut : oameni, cai, armament, materiale.

Atît în sectorul Diviziei a 2-a cît și în toată Basarabia, sovieticii nu au respectat înțelegerea și, călcînd-o în picioare, s-au repezit la trecerile de la Prut. În graba lor, orice coloană întîlneau, o opreau, o înconjurau cu tancurile, intrau printre cai pentru a crea debandadă în unități și pentru a nu se mai putea menține ordinea și disciplina de către ofițeri.

Separau trupe de ofițeri și, adresându-se soldaților, le spuneau : „Cei care sînteți basarabeni, luați-vă caii, echipamentul, armele și plecați acasă. Sînteți liberi !“.

Basarabenii, în mare parte, așa au făcut. În primul moment cine nu era tentat să scape de armată ? În felul acesta Regimentul 6 Roșiori-Bălți a fost complet desființat. Celorlalți le făceau „invitație“ să rămînă în raionul sovietic.

Ofițerii Regimentului 7 Roșiori — Iași au fost, în frunte cu colonelul Vasile Mancaș separați de trupă. Soldații au fost dați jos de pe cai, li s-au luat cizmele din picioare și, după ce s-au făcut simulacre de execuție și alte intimidări au fost gonți spre Prut.

Stindardul regimentului a fost salvat de locotenentul Paul Cuțic — adjunctul regimentului — care, după ce a îngropat lemnul, a luat pajura în buzunar și mătasea și-a înfășurat-o pe sub cămașă.

Situația comandamentului așezat pe malul Prutului, avînd trecerea dinaintea ochilor, era dintre cele mai dramatice. Neputincioși, de la general la ultimul ofițer, priveau cu brațele încrucișate la dezastrul din fața lor. Peste pod treceau cu intermitență resturile regimentelor, pe grupe, plutoane sau persoane izolate ; unii călări, alții pe jos, cu sau fără arme, prăfuiți, obosiți și mai ales jigniți și demoralizați. Se salvau care cum puteau de prăpădul abătut asupra lor.

Din informațiile ce se primeau continuu, din legăturile cu unitățile vecine, care se retrăgeau, peste tot, același comportament din partea armatei sovietice. Poate că Divizia a 2-a Cavalerie avusese o situație mai ușoară pentru că zona dintre Nistru și Prut era cea mai îngustă. Dar de la Soroca, Chișinău ea începea să se dubleze, să se tripleze spre Cetatea Albă. Unitățile din acele zone au avut mult de suferit, deoarece trebuiau să gonească fără încetare pentru a nu se întîlni cu sovieticii la Prut, iar aceștia coborau din nord pe Prut, la Galați, închizînd trecerile la poduri și oprind orice mișcare.

Era limpede că sovieticii aveau dispoziții să bareze trecerile, interzicînd evacuări de bunuri și de oameni deși aceștia aveau dreptul să beneficieze de cele trei zile stabilite pentru a părăsi provincia. În marca lor majoritate,

aceste treceri au fost împiedicate și dacă s-au făcut, au fost cu multe peripecii și mari emoții.

La comandamentul diviziei domnea descurajarea și tristețea. Se primeau informații că regimentele soseau zdrobite, numai resturi din ele, că despre multe nu se știa nimic. Că apăreau unități fără comandanți și comandanți fără trupă, ceea ce crea o stare de confuzie totală. Divizia se reducea acum la câteva simulacre de escadroane, ca și cum ar fi fost decimată într-o luptă grea. Mai mult, starea fizică și morală a trupei era deplorabilă. Oamenii, nemîncați, nedormiți, impanicați și umiliți de contactul cu sovieticii, ajunseseră cu greu la Prut. Știind că nu aveau voie să tragă, căutau disperati să scape de noi umilințe. Rapoartele lor nu făceau decît să confirme comportarea brutală a trupelor sovietice din toată zona.

La pod, în fața comandamentului, trecea și populația civilă care cu ce putuse să scape. În căruțe, trăsuri sau cu spinarea, cărau bruma celor luate cu ei. Erau oameni înstăriți, orășeni, proprietari, funcționari, țărani. Ei părăsiseră tot avutul și fiecare avea de povestit multe întîmplări prin care trecuse pînă ce ajunsese la Prut.

În mijlocul acestor oameni deznădăjduiți, care totuși se salvaseră, trebuia să depui mari eforturi pentru a nu te lăsa copleșit de suferințele lor. La un moment dat, de maximă tensiune, toți ofițerii, în frunte cu generalul Racoviță, asistaseră la o scenă foarte impresionantă. Șeful de Stat Major al diviziei, lt. col. Victor Siminel, izbucnise în lacrimi cînd aflase că familia sa, originară din Basarabia, nu putuse să se salveze, deoarece sovieticii îi întorseseră pe toți din drum. Lacrimile acelea pentru pierderea pămîntului Basarabiei, pe care rămîneau părăsite și reținute cu forța atîtea suflete românești, erau împărtășite de toți ofițerii.

De la București telefonul suna, chemînd pe cineva de la divizie.

— Cine e ?

— Aici generalul Victor Dombrowski, cu cine vorbește ?

Auzind cine era, am luat receptorul din mîna telefonistului. Îl cunoșteam pe general bine, era atunci primarul Capitalei, și îl avusesem comandant la Regimentul de Gardă Călare.

— Alo, domnule general, aici este căpitanul Maghe-
rescu.

— Bună ziua măi, și bini-mi pari că ti gălesc pi tîni.
Uite bre, să vezi că la pod, la sectorul vostru, rușii ăia au
oprit oili mei, 250 de capete di oi astrahan. Trinitii voi
delegați să tratezi cu rușii. Bre, nu au voie prin convenție
să oprească animale mici. Măi dragă, e păcat să pierd și
asta, distul s-o dus dracu' cu moșia me !

Auzind vocea panicată a generalului față de posibi-
litatea pierderii oilor sale, am constatat cit de departe era
Bucureștiul de drama în care se găseau populația basara-
beană și armata română !

I-am răspuns cu mîhnire în glas :

— Domnule general, noi ne-am pierdut aproape toată
divizia și dumneavoastră reclamați oile !

Dar asta nu era totul. În vîrtejul acestor zile, cînd totul
se năruie în jur, deschizînd o prăpastie a cărei adîncime
nu o bănuiam încă, veni o adresă trimisă de Marele Stat
Major — Secția a V-a. Aceasta era o listă-circulară tri-
misă de generalul Gheorghe Tătăranu pentru lucrarea lui
de tactică a infanteriei. Era un procedeu uzitat în armată.
Autorii militari, pentru a nu risca, se asigurau, înainte de
apariția cărții lor, de cumpărători printre ofițeri și lansau
astfel de liste de înscriere. A veni în asemenea momente
cu interesele tale personale era similar cu telefonul gene-
ralului pentru oile lui !

Toți care soseau din Basarabia povesteau despre com-
portarea sălbatic de dușmănoasă a evreeilor. Îmi amintesc
cum, în centrul Lipcanilor, unde era promenada, deseori
văzusem telefonisti și telegrafisti, pe subofitieri și uneori
pe sublocotenenți în mijlocul grupurilor de tînere evreice
și evrei, glumind și stînd, într-o atmosferă veselă și prie-
tencască, de vorbă. Mulți aveau prietene evreice. Tocmai
asta mă nedumirea acum. Cum era posibil ca și populația
evreiască, prietenă cu cavaleriștii în Lipcani, în legături
și relații bune pînă acum, să se transforme deodată și să-i
atace atît de mișelește. În sectorul Diviziei 3 Cavalerie,
dinspre Chișinău, evreii s-au dedat la acțiuni de o per-
fidie fără seamăn. Cum drumul de retragere a Regimen-
tului 9 Roșiori trecea peste Cogîlnic, în dreptul unei lo-

calități podul era în reparație. Drumul ducea pe lângă o ripă și era marcat noaptea cu felinare aprinse. Evreii au deplasat felinarele pe direcția ripei, îndreptînd astfel greșit o întreagă coloană : s-au răsturnat căruțe, cai, oameni, omorînd și rănind pe majoritatea dintre ei. A fost una din dureroasele pierderi și nimeni nu-și explica de ce atîta ură din partea populației evreiești împotriva românilor.

Dinspre partea Bucovinei, aceleași știri cu privire la evrei, mai ales. Peste tot trupele române în retragere au fost atacate de evrei chiar și cu focuri de armă, cum a fost la Rădăuți, unde grănicerii au fost prinși, dezbrăcați, batjocoriți și femeile au aruncat apă fierbinte peste ei.

Această avalanșă de știri care arătau și confirmau atitudinea generală a întregii populații evreiești din Basarabia și Bucovina, a făcut să-mi amintesc cuvintele bătrînului ministru conservator Petre Carp. Acesta, care ocrotise pe evrei, dîndu-le drepturi și punîndu-se garant pentru ei o viață întreagă, ajunsese să spună la bătrînețe, cînd — înfrînt politicește — asista la intrarea nemților în București, în 1916, cu care ocazie văzu dezmățul la care s-au dat evreii la primirea nemților, oferindu-le flori și devenind cozile lor de topor, adresîndu-se unui prieten intim :

„Voi fi nevoit să-mi revizuiesc întreaga politică privind pe evrei ! Totdeauna ei sînt cu dușmanul poporului nostru !”

Nu se putea o mai amară recunoaștere a unei înfrîngerii și nu se putea caracteriza mai perfect acest element : totdeauna era de partea dușmanului nostru !

*

Trecuseră cîteva zile de la începerea evacuării Basarabiei și divizia reușise să-și refacă 50 la sută din efectiv. Situația era ceva mai clară : aproape în totalitate, soldații basarabeni rămăseseră acasă cu cai, echipament și armament, de aceea divizia începuse reorganizarea cu efective reduse.

În asemenea momente, într-una din diminețile zilei a patra sau a cincea, în biroul meu intră un căpitan scund, nebărbierit, plin de noroi, cu uniforma ferfeniță. Se opri în fața mea și, mai înainte de a fi recunoscut, lovi pintenii, duse mina la șapcă și „raportă soldățește” :

„Să trăiești, dragul meu
Soarta noastră fuse
Crudă de-astă dată,
Mica mea oștire fuse sfărîmată...”

Abia atunci îl recunoscui : era fostul meu camarad de la Regimentul 9 Roșiori, pe timpul cît îl comandase colonelul Ion Antonescu : căpitanul Ticuță Ștefănescu.

— Domnule căpitan, vă dădusem dispărut ! Ce bine că vă văd, dar în ce hal sînteți !...

— Ce să fac, tot escadronul meu de basarabeni a fugit din prima zi și eu am venit pînă aici singur cu încă doi ofițeri, mergînd numai în timpul nopții și ascunzîndu-ne ziua prin vii sau în vreo casă izolată. Ne-a trecut Prutul un țăran și iată-ne !

„Mica mea oștire fuse sfărîmată...”

Fără să se bată ! — am completat în gînd, cu amărăciune.

Ca încheiere, ca epilog cutremurător la această sfișietoare dramă românească se oferă gestul eroic, — al supremei jertfe pe altarul patriei, al celui mai înalt patriotism și al onoarei militare — al locotenentului Dumitru Epure din Regimentul 3 Călărași al Diviziei 3 Cavalerie. Unitatea locotenentului Epure fiind oprită de tancurile sovietice, ofițerul român a cerut sa fie lăsat deschis drumul de trecere a trupei. Un ofițer sovietic l-a amenințat cu pistolul și l-a scuipat, încercînd să-i smulgă epoletii. Locotenentul Epure, cunoscut în țară prin activitatea sa sportivă, a dovedit cel mai înalt grad de disciplină militară și de demnitate. Neputînd să riposteze, deoarece trupele aveau ordin categoric să nu tragă sub nici un motiv, punînd ca a'are interesul țării mai presus de orice și, în același timp, nesputînd admite ca onoarea uniformei de ofițer român să fie lezată, cu iuțea fulgerului cumpănește, judecă și trage concluzia, trecînd la acțiune cu reflexul real al ofițerului de cavalerie. Locotenentul Epure scoate pistolul din toc și se împușcă în timpă în fața unității sale și a sovieticilor.

Cadavrul ofițerului român a fost lăsat în drum unde a fost mutilat de evrei, care i-au scos ochii.

Dar onoarea întregii armate din Basarabia fusese salvată prin sacrificiul locotenentului Epure ! Patria însă nu

numai că nu i-a fost recunoscătoare, dar nici nu-l mai știe numele !

Ecoul acestei drame ajunse la București, ca și în restul țării, destul de estompat. Realitatea aceasta brutal descoperită, ce consta în comportarea sovieticilor, strecurase teamă în suflete. Toți se întrebau unde se vor opri invadatorii și fiecare se gîndea la ce ar putea să i se întîmple lui și familiei sale. În această predispoziție, episodul cedării rămînea o dramă consumată, ale cărei grozăvii nu mai trebuiau propagate. Era o jertfă admisă și, ca orice jertfă, trebuia uitată. Românii voiau să uite, instinctul le șoptea că vor veni alte încercări, mai grele !

Întreaga țară era mortificată de această lovitură. Nu discuta și nu se plîngea.

Pentru informarea Marelui Stat Major asupra desfășurării operației de evacuare, divizia întocmise un raport detaliat, semnat de generalul comandant și contrasemnat de șeful Biroului 2 Informații. În acest raport se arăta „negru pe alb” cum decursese operația. În concluzie, se spunea în raport că „trupele erau demoralizate, umilite, batjocorite, fără a putea să se apere și deci forța combativă este foarte scăzută. Aceste trupe nu mai pot lupta cu bune rezultate.”

Fiind un raport foarte important, generalul mă trimise la București chiar pe mine, șeful Biroului 2 Informații.

Ajungînd în Capitală, după ce-mi îndeplinii misiunea, am trecut pe acasă, apoi imediat m-am dus să-l văd pe colonelul Mircea Elefterescu, cu care făcusem serviciul „9 roșiori”, sub comanda colonelului Ion Antonescu, acum generalul Antonescu. Rămăsesem în legătură cu Elefterescu, eram prieteni și-l vizitam acum ca să aflu ce se mai întîmpla cu generalul, care locuia pe strada Paharnicului, unde nu avea voie să primească pe nimeni, mai ales în ultimul timp, de cînd era la dispoziția Ministerului Apărării.

Colonelul m-a primit cu deosebit interes. Voia să știe tot ce s-a petrecut în Basarabia și Bucovina de Nord. Nici nu-i venea să creadă ce auzea. După ce am terminat de povestit, l-am întrebat :

— Dar domnul general ce zice ?

— E revoltat. În istoria țării nu s-a înscris cedarea de teritoriu fără luptă. Luptam o zi, două, trei, dar luptam și pierdeam în mod onorabil, prin luptă, chiar dacă era o luptă inegală. Dar așa ? S-au demoralizat trupele și s-au suferit pierderi ca după o bătălie. Acum s-a deschis pofta ungurilor și a bulgarilor. Și ce se mai poate face ? Domnul general va face un protest energic zilele acestea.

— Ce credeți, domnule colonel, de situația politică ?

— Dragul meu, cred că singurul care mai poate salva ceva e domnul general Antonescu. Asta e și părerea tuturor camarazilor cu care am vorbit în ultimul timp.

În ziua următoare eram înapoi la comandamentul diviziei, unde am raportat generalului despre cele ce făcusem și aflasem la București.

— Da, și eu sînt convins că singurul care poate domina situația actuală a țării este generalul Antonescu.

Am discutat mai multe asupra situației existente în țară și generalul Racoviță, descoperind că eu eveam legături vechi cu generalul Antonescu, și pentru că el însuși era un vechi admirator al său, aceasta făcu să se întărească mai mult încrederea și simpatia dintre noi.

Terminîndu-se operația evacuării, divizia fusese mutată la Botoșani pentru refacere și recompleteare.

Părăsind Prutul, un act din istoria țării se încheiase. Pagina fusese întoarsă cu 22 de ani înapoi. Basarabia și nordul Bucovinei nu mai făceau parte din trupul României. Prutul, pe care-l vedeam desenîndu-se domol, rămînea firul despărțitor, menit de acum încolo să facă stavilă și graniță : golașă și slabă graniță !

Cu numai 22 de ani în urmă, prin actul din 1918 se curmase o nedreptate care-și prelungise efectul ei malefic aproape un secol și iată că se repeta din nou în 1940 !

Basarabia, care prin întinderea și geografia ei, limita, relieful și Nistrul, constituise oblonul ce închisese spre răsărit calea patrulelor nedorite, fusese smulsă, iar vatra românească urma de acum încolo să fie apărată numai de fereastra Prutului, prin care vecinii puteau să privească

oricînd și cît voiau, prin care puteau pătrunde toate vînturile potrivnice. Această fereastră puteau de acum încolo s-o deschidă oricînd, cu o simplă împingere de umăr, cei de dincolo. La aceasta se mai adăuga și marea spărtură a acoperișului pe care-l constituia mîndra Bucovină. Aceasta adusese acum vecinătatea U.R.S.S. pînă în marginea codrului Herței, la doi pași de Dorohoi, deschizînd invaziei toate văile apelor Moldovei, de-a lungul lor, pînă la Focșani — Galați.

Prin pierderea acestor două provincii, România fusese lipsită de scutul ei firesc, pe care parcă natura înadins îl rotunjise astfel încît să dea sălaș unui neam pus la încrucișarea de drumuri istorice, pentru a trăi și a fi ferit de valurile vremurilor ce ar încerca să-l disloce.

Privind harta țării astfel mutilată, nu puteai să nu te gîndești la imaginea unui cioban păzindu-și turma, reze-mat în bita lui, căruia i s-a smuls jocul din spinare, rămînînd în cămașă să întîmpine viforîța din miază-noapte.

Dar încă în acele momente dramatice nu-ți puteai oferi perspectiva unei analize mai cuprinzătoare a situației. Vor trebui să mai treacă luni pentru a deveni evidentă pentru toți.

SCURT ISTORIC

Pentru că toate cele povestite — fapte și simțiri ome-nești — sînt produsul unor evenimente istorice îndepărtate mult de data cînd ele sînt scrise, nu au putut fi încadrate strict în date istorice, ci într-un cadru mai larg, singurul criteriu pozitiv.

Actul cedării Basarabiei constituind un element generator al unor evenimente care au zguduit lumea, găsesc bine venite o serie de precizări istorice, cu atît mai mult justificate, cu cît actualmente ele nu stau atît de ușor la îndemîna cititorilor prea solicitați de viața cotidiană.

După răsunătoarele victorii românești din iulie-august-septembrie 1917 de la Mărăști, Mărășești și Oituz, frontul românesc se stabilizează pe linia Siretului inferior — Moldova. România rămîne ruptă în două : Oltenia-Muntenia

sub ocupație germană și Moldova — cu armata întreagă și mulți refugiați — liberă.

Armata trebuia să țină piept dușmanilor pe front și să stăpânească hordurile armatei țariste intrate în debandadă. La această stare se adăuga greutatea de a hrăni o imensă aglomerare de oameni cu numai resursele Moldovei.

Pe frontul Antantei, situația militară la începutul lui 1918 nu aducea nimic îmbucurător.

Franței i se cerea un nou Verdun. Anglia, și ea era epuizată, Italia era învinsă la Piave — Isonzo.

Rusia, în plină revoluție, ducea tratative de pace cu Germania.

Guvernul român avea de înfruntat greutăți enorme, peste puterile lui.

Avea în față problema inamicului de pe front și din interior. Armatele rusești, foste aliite, părăseau frontul, intrând în debandadă, prădând și jefuind, făcându-și drum spre Basarabia, apoi — pentru a liniști anarhia — și de aici, peste Nistru.

Cu această misiune, armata română calcă pe pământul Basarabiei, smulsă Moldovei prin Tratatul ruso-turc din 1812, cînd Turcia — condusă de un sultan slab — cedează provincia Rusiei, pentru a-i dovedi că nu intenționează s-o atace din spate o dată cu marșul armată a lui Napoleon. Rusia țaristă și-a luat astfel cea mai bună garanție de intervenție în Balcani și drumul spre Constantinopol era deschis.

La Iași se formează Cabinetul Averescu, care duce tratative de pace cu Germania — pace separată. În aceste tratative nu se pomeneste numele Basarabiei. Rușii încheie pacea cu Puterile Centrale la Brest-Litovsk, la 3 martie 1918.

România încheie pacea de la Buftea, la 5 martie 1918, prin care pierde Dobrogea pînă la Dunăre și cedează Austro-Ungariei punctele dominante ale Carpaților. Se adăugase verbal că România va putea alipi Basarabia dacă o va ocupa, compensație pentru pierderea Dobrogei.

Armata română ocupa întreaga Basarabie și era prinsă în stingerea focurilor anarhice. Această provincie era total dezorganizată, ruinată, funcționarii anarhizați, comerțul la pămînt, proprietățile mari și mici distruse, agri-

cultorii proprietari alungați și totul lăsat în paragină. Trebuiau luate urgente măsuri administrative de îndreptare și de siguranță publică. Trebuie să se intervină cu armata pentru a se relua cultivarea pământului, pentru a ajuta Moldova ce nu mai putea face față excedentului de populație.

S-au luat măsuri pentru punerea în bună stare a comunicațiilor, atât pe căile ferate cât și pe șosele. Conducerea locală a convenit că era necesar ca toate căile ferate ale Basarabiei să treacă la Direcția Generală a Căilor Ferate Române. Acesta a fost primul act oficial al unirii României cu Basarabia.

Ca urmare a desfășurării evenimentelor. în Consiliul de Miniștri din 22 martie 1918. de sub conducerea lui Alexandru Marghiloman, se pune în discuție unirea Basarabiei cu România.

Külman, cancelarul Germaniei, într-o telegramă adresată lui Marghiloman, arată ca Germania încuviințează această unire, dacă ea se face prin autodeterminare. Turcia și Bulgaria fac aceleași declarații. Bulgaria, mai ales, văzînd cu ochi buni această unire. Numai Austro-Ungaria păstrează rezerve.

În ziua următoare, la Consiliul de Miniștri participă și Ion' Inculeț — președintele Sfatului Țării al Republicii Moldovenești Basarabene, dr. Ciugureanu, președintele Consiliului, și Pan-Halipa, vice-președinte. Mai participă și Constantin Stere, deputat basarabean.

Se admite de către aceștia unirea sub un singur guvern și un singur parlament. acela al României.

Această ședință a unirii Basarabiei s-a ținut la Iași în fostul palat al domnitorului Mihail Sturdza.

În ziua de 27 martie. Marghiloman cu miniștrii sînt la Chișinău, unde la ora 18,30, la Sfatul Țării se votează unirea cu 86 voturi pentru, 36 abțineri și 3 împotrivă.

„În puterea dreptului istoric și dreptului de neant, pe baza principiului că noroadele singure să-și hotărească soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna. Basarabia se unește cu mama sa, România“.

În ziua de 30 martie e serbată la Iași, în casa fostului domnitor Alexandru Ion Cuza, unirea cu Basarabia.

Această unire, consacrată prin act politic, consfințește starea de fapt. După cea mai recentă hartă a timpului (1915) Basarabia era locuită de 3 milioane de locuitori, dintre care : 85.000 ruși, 210.000 ucraineni, 2 milioane moldoveni și alte naționalități.

După declarațiile lui Alexandru Marghiloman, ideea unirii cu România a pornit spontan din Basarabia. În 1917, din inițiativa unui soviet din Odesa, se adună la Chișinău Congresul moldovenilor din toată Rusia. Primul gând a fost să se proclame autonomia ei, politică, economică și teritorială. Congresul a convocat Sfatul Țării pentru ca el să conducă treburile Basarabiei. Acesta începe prin a organiza teritoriul. Se formează un guvern care nu are nici o stabilitate din cauza lipsei de bani, de armată. Fugarii de pe front continuau să se constituie în comitete și bande, dedându-se la atentate.

În aceste momente de închegare a unei conștiințe naționale dincolo de Prut, România, prinsă cu problemele ei, nu a putut acorda atenție acestei mișcări. Nici un picior de regătean nu se afla pe atunci pe pământul Basarabiei.

Singura adunare pornită din liber arbitru a fost numai aceasta. Dar când ordinea publică era în primejdie, aproape de cataclism, doi oameni — Christî și Pelivan — au venit la Iași pentru a cere ajutor generalului rus Cербачев — comandantul trupelor ruse din Moldova. El însă se afla în asemenea situație că trupele române trebuiau să-l apere de trupele rusești proprii.

Avînd loc dezbateri în Sfatul Țării la Chișinău, s-a cerut ajutor României care a dat un batalion de 1000 ardeleni. Ei, fiind prizonieri eliberați, trebuiau să se întoarcă în țară. Acești ardeleni, ajunși în Chișinău, au fost atacați, dezarmați și luați prizonieri. S-a creat asemenea panică încît jumătate din Sfatul Țării a fugit la Iași și a cerut ajutor armatei române.

Guvernul român a trimis pe generalul Broșteanu cu vînătorii lui de munte, care au fost primiți în triumf. A fost prima oară că ostașii români au călcat în Basarabia.

După primirea rezultatului votului de la Sfatul Țării, Marghiloman povestea :

„După ce ni se comunică rezultatul votului eu iau cuvântul. Spun : «În numele poporului român și al regelui României, cu adincă emoție și falnică mindrie, iau act de hotărîrea cvasiunanimă a Sfatului Țării. La rîndul meu, declar că de azi înainte Basarabia este pe vecie unită cu România ! În aceste clipe mari, să ne închinăm cu smerenie în fața geniului rasei noastre, care, după o despărțire de un veac și mai bine, găsește singură calea firească spre mîntuire. Cale firească arătată de istorie....”

În sală delir : generalii români cădeau în brațele deputaților, soldații sărutau pe ofițeri. Nu a mai fost cortegiu, nici paradă, a fost o mulțime în delir, un potop care ducea spre Catedrală. În imensa Catedrală din Chișinău, iluminată ca de Paște, episcopul Gurie, proclama pe regele Ferdinand și pe regina Maria ca domni stăpînitori ai Basarabiei.

Și azi mă închin cu slavă în fața modeștilor deputați din Sfatul Țării. Erau acolo mulți oameni cu o cultură rudimentară, erau oameni sărmani, ieșiți din popor, lîngă intelectuali de seamă, nici unul nu a fost mai prejos la marea chemare“.

Așadar această provincie, în jurul căreia se dezbătuse cu rezultate triumfătoare viabilitatea continuității etnice, în ciuda vicisitudinilor, fusese cedată, așa cum se știe, în urma unei hotărîri deliberate de un Consiliu de Coroană, sub presiunea forței militare sovietice, prezidat de Carol al II-lea, și adusă la cunoștința armatei în ultimul moment, neavînd timp decît să se supună, copleșită de imensitatea dramei.

Un singur glas de protest se ridică de pe tot cuprinsul neamului, glasul care răsuna ecoul amintirii entuziasmului alipirii Basarabiei, din 30 martie 1918. Unul din principalii factori ai pacificării Basarabiei, prin măsurile luate — ca armata să-i dezarmeze și să-i trimită peste Nistru pe cei ce alcătuiau resturile armatei țariste anarhizate — era cel mai în măsură să primească cu profundă durere și revoltă actul cedării fără luptă. Acesta era generalul Ion Antonescu !

Fiind informat despre felul în care a decurs cedarea, prevăzînd că și alte lovituri vor fi primite de țară, el își oferă serviciile și sfatul său regelui, cerîndu-i audiență. Aceasta i-a fost mai întîi refuzată, apoi acceptată, dar ne-fiind primit de rege, ci de sfetnicul său, fostul colonel de cavalerie Ernest Urdăreanu.

Generalul Antonescu nu a acceptat să stea de vorbă cu el și i-a spus părăsind palatul regal : „Să nu te mai așezi între țară și rege”. Peste 24 de ore este chemat la Palat și primit de rege, căruia i-a arătat situația în care a aruncat țara.

La plecare, generalul i-a înmînat scrisoarea de mai jos :

Majestate.

Țara se prăbușește.

În Basarabia și Bucovina se petrec scene sfișietoare !

Mari și mici unități, surprinse, părăsite, se lasă dezarmate la prima amenințare.

Funcționarii, familiile lor și ale ofițerilor, au fost lăsați pradă celei mai groaznice urgii. Materiale imense și depozite militare acumulate acolo din incurie și menținute pînă în ultimul moment au rămas în mîna inamicului.

Iată, Majestate schițat în fugă numai un capitol al tragediei și al calvarului unui Neam, care este numai la început :

Poporul și Armata au fost dezarmate fără luptă. Demoralizarea lor este fără limită. Lipsa lor de încredere în conducători este totală. Ura lor contra vinovaților, a tuturor vinovaților de ieri și de astăzi, crește.

Consiliul de Coroană v-a hotărît să cedați. Deciziunea a dezlănțuit haosul. Consecința lui, anarhia și anarhizarea, sînt numai la începutul lor. Țara care simte, Țara care vede, Țara care presimte, este consternată și în panică. Este consternată și în panică fiindcă a auzit de repetate ori pe prim-ministrii și pe ministrii săi declarînd că : «Sîntem înarmați pînă în dinți», că «nu vom ceda nici o brazdă», că «să avem încredere oarbă și fără control în șefi și în priceperea și înțelepciunea Regelui».

Nici o replică nu a fost tolerată, orice strigăt public de alarmă a fost înăbușit adesea sîngeros.

Țara a mai avut încredere pentru că generalul, pe care Majestatea Voastră l-a acoperit cu cea mai mare încredere, a declarat recent la Chișinău că sînteți «cel mai puternic rege din Europa» Țara a avut încredere cînd a declarat că «a încins-o un brîu de foc, de fier și beton».

Realitatea însă s-a răzbunat.

S-a răzbunat fiindcă era alta, cu totul alta. Dar, Majestate, acestea sînt fapte consumate. Acum trebuie să ne întrebăm ce vom face ?

Lăsăm totul baltă și ne răfuim între noi ? Sau strîngem rîndurile și, uitînd totul, încercăm chiar și imposibilul ?

Încercarea nu trebuie s-o facă tot cei ce sînt vinovați de a fi pregătît și dezlănțuit catastrofa.

Trebuie să schimbați imediat și sistemul și oamenii.

Dacă Majestatea Voastră nu va pleca nici acum, în acest ceas suprem, urechea la durerile neamului, prăbușirea totală, prăbușirea iremediabilă va urma.

Am prevenit de ani de zile în scris și verbal și guvernele, și pe șefii militari răspunzători, și pe Majestatea Voastră că va veni catastrofa de azi... Am fost socotii însă ca răzvrătit și lovit ca atare !

În fața catastrofei am uitat totul !

Sînt gata să dau concursul, dar la atitudine cîstită, trebuie să mi se răspundă prin atitudine cîstită.

Nu mă voi răzbuna și nu voi răzbuna pe nimeni. Mă voi sili numai să salvez ce mai este de salvat din Coroană, din ordine, din granițe. Ascultă-mă cel puțin în acest ceas, Majestate.

Nu am fost un dușman al Majestății Voastre. Am fost un slujitor fanatic al acestui Neam. Am fost înlăturat prin intrigi și calomnii de aceia care au dus Țara unde este și de forțele oculte. Nu mai asculta de aceștia, Majestate !

Ei te-au dus unde ești și ne-au dus unde ne găsim.

Este ultimul meu strigăt de alarmă, Majestate !

general ION ANTONESCU

Vocca aceasta rămânea pierdută în tapiseria cabinei-
tului regal și scrisoarea în mapa confidențială a regelui.
Nimic din răsunetul ei sfișietor nu ajungea în acel
moment dramatic la urechea țării, ca dătătoare de noi
speranțe, de încredere. Orizontul se întuneca din ce în ce
de jur împrejurul granițelor.

Drept urmare a acestui protest, generarul este trimis
la Mănăstirea Bistrița — Vilcea, cu domiciliu forțat.

Conținutul acelei scrisori era, de fapt, pe lângă un
zdrobitor rechizitoriu și un breviar al unei întregi politici
duse de Carol al II-lea pe timpul domniei sale (6 iunie
1930—6 septembrie 1940)

În toate actele politice ale acestei perioade, regele dicta
toate măsurile guvernamentale mai însemnate. Cei care
au încercat să-i opună rezistență au trebuit sau să plece
sau să cedeze. În ultimii ani guvernarea a fost deținută de
oameni care au renunțat la orice velleități politice : Gheor-
ghe Tătăărăscu, Armand Călinescu, generalul Gheorghe
Argeșanu, Ion Gigurtu.

Carol II. renunțând la drepturile de moștenitor al tro-
nului prin actul din 1925, ca urmare a refuzului de a se
separa de Elena Lupescu, își părăsește familia, copilul,
soția, țara, renunțând la tron și, devenind un simplu par-
ticular pe nume Carol Caraiman, pleacă cu Elena Lupescu
și se stabilește la Paris.

Ionel I. C. Brătianu — șeful Partidului Liberal, gene-
ralul Averescu, Iuliu Maniu erau bărbații de stat care
girau valabilitatea actului.

Forțele destinului care mână oamenii și popoarele pe
calca predestinării nu întârzie să se arate. În iulie 1927
Regele Ferdinand moare. În regretul sincer al țării este
dus la cripta de veci din biserica de la Curtea de Argeș.
Dintre copiii „regelui loial,” lipsca fiul cel mare. Își ab-
jurase părintele și după moarte după ce în viață îl amărise
în cele mai frumoase momente ale unui monarh, cînd
obține victoria. Locul regelui este luat de un copil, Mihai
I, în vîrstă de 6 ani, tutelat de regența compusă din patri-

arhul Miron Cristea, prințul Nicolae, fratele lui Carol, și Gheorghe Buzdugan — președintele Curții de Casație.

Moare Ionel Brătianu, venit la guvern în ultimele zile ale regelui Ferdinand, pe care, muribund fiind, l-a speriat cu gogorița suveranilor : amenințarea cu „dictatura miliatră“ din partea prim-ministrului Averescu, cel mai loial slujitor al țării și tronului.

În cortul în care zăcea, în fața castelului Pelișor, mareșalul Averescu, chemat urgent de rege, se prezintă ca să asculte din gura lui cererea de a-și da demisia.

„Averescu, dumneata ai fost cel mai credincios slujitor al tronului. Sînt foarte amărît că trebuie să-ți cer demisia. Dar mă bizui pe loialitatea ta. Iartă-mă.“

Dintr-o dată dispăreau trei oameni care mai puteau trăi atît de mult încît să se șteargă pentru țară pînă și amintirea numelui de Carol. Astfel, din 1927 drumul spre domnie se deschidea liber lui Carol. Au trebuit să mai treacă 3 ani, timp folosit de acesta pentru a se informa, a face legături cu oameni de încredere în țară și cu oameni influenți în afară. La vila lui din Neuilly, lângă Paris, primea pe oricine venea să-l viziteze și ținea registrul de vizite deschis.

În țară începuse să se simtă criza unei conduceri. Șefii partidelor politice nu puteau fi mulțumiți că în capul țării se afla un rege-copil și o regentă care se slăbea în componență prin moartea lui Buzdugan și înlocuirea lui cu C. Sărățeanu în octombrie 1929. Ei încep să privească în afară, înspre Carol. Fiecare partid își trimite emisarii. Carol îi primește pe toți și se pregătește pentru reîntoarcere, care are loc la 6 iunie 1930 sub guvernarea național-tărănistă a lui Iuliu Maniu, căruia îi promite să vină fără Elena Lupescu.

Întoarcerea în țară a lui Carol seamănă cu un scenariu de operetă. În sfîrșit prințul Carol de Hohenzollern-Sigmaringen depune jurămîntul ca rege, devenind Carol al II-lea iar fiul său, regele Mihai, devine acum Mare Voievod de Alba Iulia.

Primul gînd a lui Carol al II-lea a fost de a încălca angajamentele luate, între care promisunea de a nu aduce pe Elena Lupescu în țară. Încercările lui Maniu și ale ma-

reșalului Averescu să-l facă să renunțe nu duc la nici un rezultat. Regina mamă Elena pleacă în străinătate.

Planul lui Carol este să instituie o domnie personală, știrbind puterea și drepturile celor două mari partide istorice : Liberal și Național-Țărănesc. Deviza „divide et impera“ este aplicată. Își începe opera de scindare a partidelor creînd diferende. Partidele istorice sînt torpilate de guverne de specialiști : Nicolae Iorga — Argetoianu.

În acest timp mișcarea legionară, cu Corneliu Zelea Codreanu începuse să se afirme cu acțiuni amenințătoare : crime, teroare, dezordine. Imitînd mișcările din Italia și Germania și bazat pe un curent de reacție românească contra încercărilor de stinga (cum au fost greva de la Lupeni sau Grivița CFR) și împotriva importanței evreimii în viața economică a țării, legionarismul, curent politic neînsemnat în 1931, începe să cîștige teren, să se impună, deoarece lupta contra păcatelor regimului politic și ale guvernelor. Urmărind, pe linia politicii externe, o adevărare imediată la Axa Berlin-Roma iar în politica internă promovînd anticomunismul, antisemitismul și xenofobia, era, în același timp, o organizație paramilitară cu unități antrenate și disciplinate. Din aceste formații iau naștere „echipele morții“ care ridică asasinatul la „act eroic“ și — sub oblăduirea unui misticism eroic — deslănțuie un lanț de asasinate.

Atitudinea guvernanților față de acest curent născut în rîndurile tineretului român a fost tolerantă, înțeleghătoare, părtinitoare. Partidele la putere au folosit legionarismul ca pe o masă de manevră împotriva adversarilor. Regele însuși a dat sprijin Gărzii de Fier. Marii industriali, ca Nicolae Malaxa și Max Auschnit susțineau și finanțau Garda. Intelectualii de seamă aderaseră cu entuziasm la Legiune (prof. Nae Ionescu, I. Gane, Pamfil Șeicaru, prof. Găvănescu etc.) Ea a avut libertatea unei mișcări de agitație și de propagandă, mărindu-și numărul de aderenți în rîndul populației, ba chiar și al armatei. Șefii ei s-au bucurat de impunitate chiar și în fața crimei (Codreanu a fost achitat în urma uciderii unui comisar la Iași).

Guvernarea național-țărăniștilor, din primii săi ani de domnie nu a dat rezultatele așteptate. Partidul nu mai

poate păstra coeziunea maselor populare. Guvernarea dintre anii 1928—1931, 1932—33 a fost falimentară. Realizările lor nu au atins promisiunile făcute țărănimii de a desființa marca proprietate, ci dimpotrivă, mica proprietate țărănească era în pericol de a fi înghițită de marii latifundieri. Ei au tras și în muncitori la Lupeni și Grivița. În rezumat, acest partid nu a satisfăcut nevoile maselor pe care se baza, pierzându-și popularitatea. Activitatea parlamentară cunoaște cea mai scăzută formă de manifestare : prin scandaluri și bătăi.

Aceasta face ca o bună parte a maselor decepționate de național-țărăniști să se îndrepte spre Garda de Fier în cursul anilor 1933—1937.

În momentul în care influența Gărzii de Fier devenise supărătoare. Carol al II-lea încredințează, în 1933, guvernul lui I. G. Duca — șeful Partidului Liberal — cu însărcinarea de a dizolva Garda. Ca urmare I.G. Duca este asasinat de legionari în noaptea de 29/30 decembrie 1933, în gara Sinaia, pe cînd venea în audiență la rege. Asasinii au fost glorificați sub denumirea de „Decemvirii”.

În locul lui I.G. Duca este numit dr. C. Angelescu. În timpul acestei guvernări generalul Ion Antonescu deține postul de șef al Marelui Stat Major.

Cu toată desființarea ei legală, Garda este tolerată de guvernul Tătărăscu (venit la conducere la 5 ianuarie 1934) și peste un an reapare sub numele de „Totul pentru Țară,” denumire aleasă chiar de Carol al II-lea.

Ca partid devenit legal în 1935, Garda iese la suprafață mai puternic, cu toate formațiile sale paramilitare. Seria crimelor este reluată : Mihail Stelescu, fost legionar, este omorît în timp ce se afla internat în spital. Decanul Universității din Cluj, prof. Bratu, este atacat și rănit, tăindu-i-se urechea. Elevii de liceu simpatizanți legionari își amenință profesorii cu pistolul ca să obțină note bune. În acest timp, al guvernării lui Tătărăscu, Garda a avut frîu liber, putînd face orice. Între anii 1933—1937, Partidul Libersprijinirea excesivă a mării industrii, scăderea puterii de jînire excesivă a mării industrii, scăderea puterii de cumpărare a țărănimii și sporirea impozitelor, de micșorarea prețurilor la muncile agricole, la care se mai adăuga

și scăderea standardului de viață al funcționarilor și muncitorilor.

Este timpul de a arăta legăturile care apropiau pe generarul Antonescu de legionari. Încă de pe timpul când se afla în Anglia, în 1924, ca atașat militar, acestuia îi ajunseseră la ureche știrile din țară despre crimele politice comise de Corneliu Zelea Codreanu : (asasinarea celui care-l anchetase ș.a.) Venit în țară în 1927, Antonescu păstră o atitudine dezaprobatoare față de acțiunile lui Codreanu. După înapoierea în țară a regelui Carol al II-lea în 1930, evenimentele europene evoluind rapid prin ascensiunea lui Hitler și ele avînd ecou și la noi, unde domnia nouă a lui Carol nu aducesc un climat moral și politic sănătos, generalul începe să se intereseze mai îndeaproape de mișcarea legionară.

El își exprimă prima dată opiniile asupra Gărzii de Fier la audiența de la rege din 1933, cînd se înapoiase de la Geneva, audiență care a durat 8 ore !

Regele întrebase :

— Ce crezi despre Garda de Fier ?

— Nu pot da un răspuns categoric, pentru că vechile partide au putregaiul lor. Cunosc firma, dar nu și ce se ascunde în spatele ei. Se pare însă că dorește binele țării. Eu sînt cel mai mare adversar al celor ce tulbură viața internă a statului, oricine ar fi ei. Avem nevoie de unire pentru păstrarea granițelor. Altfel prăbușirea lor este inevitabilă.

Din 1933 generarul Antonescu vedea amenințările ce abia începeau să se contureze la granițele noastre, de jur împrejur, și atrăgea atenția regelui, fapt care nu va fi luat în seamă.

Pe Corneliu Zelea Codreanu generalul îl cunoaște abia în 1936. Această cunoștință a fost prilejuită prin Nicolae Mares, un vechi prieten al generalului și înfocat susținător al legionarilor. El l-a determinat pînă în cele din urmă, împotriva dorinței lui Antonescu, să-l întâlnească pe Codreanu, întîlnire la care a mai contribuit și generalul Zizi Cantacuzino — legionar în Sfatul Legiunii — și el vechi camarad de arme al generalului Antonescu.

Această întâlnire s-a desfășurat numai fiindcă în 1936 Garda de Fier ajunsese să aibă următoarea situație politică :

După procesul urmat asasinării lui I.G.Duca, din 1933, în anul 1935 Garda de Fier își reia activitatea legală ca partid politic. Pentru că ideile mari și îndrăznețe pe care le prezenta nu erau susținute de nume cunoscute care să inspire încredere maselor, toți fiind tineri și neexperiențați, se simțea nevoia prezenței unor personalități de mare prestigiu în mișcare. S-a pus atunci problema atragerii generalului Antonescu. Aceasta nu ar fi fost ceva nou sau original, pentru că și Hitler procedase la fel atrăgând în mișcare pe Ludendorff.

Cu ocazia discuțiilor purtate mai întâi între generalul Zizi Cantacuzino și Codreanu, pe de o parte, și apoi între Codreanu și Nicolae Măreș pe de alta, acesta spusese :

— Domnule Codreanu, ai 30 de ani de viață tânără și entuziastă. Generalul Antonescu are cincizeci de ani și un trecut și o experiență cum puțini au sau au avut vreodată în România. O asociație între dumneavoastră doi ar da ceva remarcabil, ar fi ceva extraordinar pentru binele Patriei. Aveți tinerețe, aveți elan, dar vă lipsește un stat major și nu aveți nici un program. Cum voiți să guvernați ?

— Domnule Măreș — i-a răspuns Codreanu — să nu crezi că este așa de greu să conduci un stat. Cît privește programul, nu am nevoie de nici unul. Cînd voi veni la putere, voi vedea ce este de făcut. Doresc totuși să-l cunosc pe generalul Antonescu și să stau de vorbă cu dînsul.

Este extrem de interesant de remarcat faptul că aceste acțiuni, desfășurate cu doi ani mai înainte de a avea loc sus-amintita întâlnire, au fost întreprinse de prieteni și admiratorii generalului, care urmăreau salvarea țării, fără știrea acestuia. Generalul Antonescu rămăsese tot timpul străin de aceste frământări. Cum se explică ? Iată ce spune Nicolae Măreș :

„Partidul vechilor conservatori desființat, la naștere Liga «Vlad Țepeș» în care au intrat mulți oameni proeminenți ai fostului partid, printre care : Grigore Filipescu, Alex. Periețeanu, Emil Ottulescu, Nicolae Măreș, Emanoil Hagi Moscu, Costache Sturdza, Zizi Cantacuzino și alții.

Liga se transformă în noul Partid Conservator, sub președinția lui Gr. Filipescu, care a făcut parte din guvernul lui Nicolae Iorga din 1931—1932."

După căderea guvernului Iorga, Gr. Filipescu a făcut cartel cu Național-țărăniștii. Mulți dintre fruntașii conservatori s-au retras dorind să organizeze o nouă grupare politică. Garda de Fier constituia atracția principală, căreia intenționau să-i dea un stat major din oameni cu experiență.

Ei pretindeau însă la conducere un om de suprafață și, după concepția lor, acesta era generalul Antonescu. Țara și armata mai ales, cunoșteau capacitatea sa intelectuală, profesională și morală, care-l situa mult deasupra oamenilor de vază ai vremii. Era cunoscută munca lui fără preget oriunde fusese așezat, în posturi de mare răspundere :

— la Școala Superioară de Război, unde a introdus metode noi de predare ;

— la marele Stat Major în calitate de șef al acestuia ;

— la Ministerul Apărării Naționale.

Ca rezultat al acestei munci depuse în scopul ridicării armatei și al luptei neînfricate duse contra indolenței, incapacității, relei credințe și corupției, el a întâmpinat adversități și răutăți atât de mari încât în 1934 a fost silit să-și dea demisia de la șefia Marelui Stat Major.

În memoriul adresat regelui în vara lui 1940 Antonescu arată :

.... Majestatea Voastră își amintește — nu se poate să nu-și amintească — mandatul imperativ pe care nu l-ați dat în decembrie 1933, să redresez și să reorganizez armata.

«Majestatea Voastră nu a uitat discuția avută în această privință, în care am arătat starea deplorabilă a armatei, cauzele acestei stări și principiile tehnice, morale și naționale de care eram călăuzit. Majestatea Voastră a aprobat întru totul vederile mele, mi-a asigurat sprijinul său în toate și în contra tuturor.

Armat cu asigurările și sprijinul regal, am pornit la o muncă titanică.

A doua zi, toate forțele oculte, toți beneficiarii incorecți ai unei situații preponderente, toți invidioșii, toți care

făcuseră dovada incuriei, nepriceperii și neputinței lor în redresarea statului, s-au coalizat pentru a dărâma prin intrigă și ură pe acela care știau că venise să-i scoată cu biciul din viața politică românească, pentru că o dezono-
rau și o duceau cu vorbe sonore, încet, dar sigur, la pieire.

După câteva luni de luptă, de perseverență, de umiliri, ajungînd la convingerea că nu eram susținut după cum îmi promisese Majestatea Voastră și primul ministru Gh. Tătărăscu, am trimis acestuia, la cererea sa, la 20 iunie 1934 Prefața la Planul general al organizării armatei. Printre altele în această scrisoare arătam :

«Țara este astăzi într-o totală imposibilitate de a se apăra dacă va fi atacată. Armata este complet dezarmată, pseudoinstruită și demoralizată.

Dacă va fi chemată astăzi să apere frontierele, va fi, cu toate sacrificiile de vieți ce i se vor cere, care vor fi pe cît de numeroase pe atît de inutile, un dezastru militar unic în istoria popoarelor.

După el va urma cu siguranță, la scurt interval de timp, dezastrul social și politic, care ne va costa nu numai granițele României Mari, dar ne va duce la situația de a nu ne putea opri nici la cele ale României din 1916...»

Dacă o facem imediat avem puțința, sper eu, de redresare. Nu e numai nevoie de bani. Oricîți vom avea, cu sistemul actual se merge la dezastru. Pe lîngă bani trebuie un plan, o voință fermă, continuitate și energie în aplicarea lui.

Se cere înlăturarea, fără milă, a farseurilor, a prevaricatorilor, care, ridicîndu-se la conducere prin alte mijloace decît acelea pe care le dau meritele, trecutul și munca, trebuie alungați.“

Și generalul continuă :

«Acest avertisment nu a avut nici un ecou în inima și sufletul lui Tătărăscu. Eu și Ministul Apărării, generalul Anghelescu, am rămas la posturile noastre și acesta a continuat măsurile odioase de sabotare în contra acțiunii de redresare a armatei pe care o duceam la Marele Stat Major cu aprobarea Majestații Voastre. Exasperat și convins că orice perseverență a mea e nu numai inutilă, dar și

pernicioasă moralului armatei și încrederii ei în șefi, am preferat să plec. Am scris prim-ministrului scrisorile din 7 și 8 dec. 1934. Acestea au stîrnit explozia.

Plecarea mea de la Marele Stat Major, furtunoasă ședință a Parlamentului în favoarea acțiunii mele și începutul de agitație al străzii, cu care nu aveam absolut nici o legătură, au fost încercări zadarnice, deoarece răul a triumfat.

Eu am făcut sacrificiul, iar generalul Paul Anghelescu cu consorțiul g-ralului N. Uică, col. Tătărăscu și Moruzof, au continuat opera care a atins azi maturitatea."

Într-adevăr, iată ce-i scria d-lui Tătărăscu în scrisoarea din 7 decembrie 1934 :

„Dat fiind această situație care mă împiedică total de a lucra, fiindcă trebuie să mă apăr la orice pas, găsesc că a mai persevera în a rămîne în capul instituției, este a contribui la anihilarea activității ei și să mă fac părtaș la dezastrul moral și militar pe care-l pregătim cu astfel de ignobile și criminale procedee“.

Putregaiul este așa de mare, încît a rămîne în mijlocul lui înseamnă a-mi lega și cu numele de un dezastru care e inevitabil, dacă continuăm sistemul și metodele de lucru actuale.“

Astfel generalul Antonescu este silit să-și dea demisia din postul de șef al Marelui Stat Major din motivele pe care prea clar le expune în „Memoriu“ către rege. În locul lui vine generalul Samsonovici, care continuă vechiul sistem sub patronajul ministrului apărării naționale, generalul Paul Anghelescu. Oamenii aduși de el produc enormul scandal „Skoda“, în urma căruia generalul Sică Popescu își zboară creierii. Procesul a fost pentru mita care s-a luat în comanda de tunuri pentru armată. Prestigiul regelui iese și el alterat, deoarece opinia publică vede în spatele cifrului „Palaelibus“ pe rege, care încasa comisioane de milioane de lei. Generalul Sică Popescu s-a sacrificat pentru a nu divulga acest nume.

După cum s-a văzut, persoana și acțiunea generalului Antonescu, întreprinsă și eșuată în 1933—34, ajunseseră de notorietate publică (ședință furtunoasă în parlament,

întruniri publice). În felul acesta era de așteptat ca oameni cu adevărat patrioți, să-și îndrepte privirile asupra sa în opera de redresare a țării și a armatei, pe care el o începuse. La aceasta se mai adăuga și renumele lui încă din primul război mondial, când se impusese prin capacitatea și caracterul său neșovăielnic alături de marilor șefi ai armatei, cât și conducătorilor politici. Ionel Brătianu, Octavian Goga, Gr. Filipescu și alții fiind în strânse legături cu el.

După această înfrângere suferită de generalul Antonescu, acești oameni trecuți la Garda de Fier au văzut în el pe viitorul conducător al legiunii. Dar el era militar activ și nu avea voie să facă politică. Ei nu puteau să-l compromită și de aceea așteptau prilejul când se va ivi un conflict mai puternic în care generalul ar fi fost împins la un gest hotărâtor : de a-și da demisia din armată. Până atunci ei nu cutezaseră să-i facă vreo propunere.

După trecerea a doi ani de la darea demisiei din postul de șef al Marelui Stat Major al Armatei, inițiatorul acestei apropieri, văzînd că actul demisiei din armată nu se produce, au însărcinat pe prof. Nicolae Măreș să mijlocească întrevăderea Antonescu—Codreanu.

Generalul Antonescu, obișnuit cu aceste consultări cu oamenii politici ai țării și privind cu simpatie ideile puse la temelie mișcării, seriozitatea și popularitatea ei în rândurile tineretului și cum Garda de Fier era singurul organ politic rămas nepătat și necompromis pînă atunci mai mult, curios să-l cunoască pe șeful și creatorul mișcării, acceptă întrevăderea. Aceasta a avut loc la Predeal, pe Cioplea, la vila generalului.

Din discuțiile duse cu Codreanu, generalul a tras concluziile sale :

— „Codreanu era un om încrezut, rigid în cele mai multe cazuri și cu idei greșite în multe privințe. Ca om de acțiune știa ce vrea și înțelegea să meargă spre scopul propus cu orice risc.

— Avea idei excelente ca organizator și realizator.

— Nu avea nici un program pe plan intern.

— În politica externă era categoric pentru Axa Berlin—Roma. Cunoștea perfect starea de lucruri din Germania și pregătirile ce se făceau acolo pentru război.”

Atunci cînd a declarat că în 24 de ore de la venirea sa la putere va trece de partea Axei, generalul i-a spus :

— Domnule Codreanu, primul pe care va trebui să-l impuși, în acest caz, va fi generalul Antonescu !

Cînd generalul l-a întrebat :

— Ești dumneata pregătit să vii acum la putere ? Codreanu a răspuns :

— Nu doresc acest lucru acum.

— Atunci de ce așți masele ? Cine o să ia puterea ? Dacă împingi țara la revoluție, vei avea roadele culese de Kerenski, fără ca dumneata să fi măcar un Kerenski. Nu ai nici cultura, nici talentul lui oratoric, spusesese generalul.

— La putere vreau să veniți dumneavoastră. La adăpostul dumneavoastră doresc să-mi organizez partidul și abia după aceea voi cere conducerea treburilor statului, a fost răspunsul lui Codreanu.

Acesta fiind un perfect cunoscător al treburilor interne din Germania lui Hitler, al cărui imitator și tributar ideologic era, înțelegea astfel să-l imite pe Hitler, care, la adăpostul personalității marelui Hindenburg, își consolidase puterea și rămăsese apoi șeful statului german. Ceea ce însă uita Codreanu era faptul că generalul Antonescu nu era Hindenburg, om ajuns la sfîrșitul vieții și al carierei politice, și nici Codreanu nu era Hitler, care știa perfect ce voia să facă și pe ce oameni poate conta. Apoi, Codreanu nu se bucura de marea popularitate de atunci a lui Hitler.

Revenind acum la guvernarea Tătărăscu, partidul său, în decursul anilor 1933—37, își pierduse popularitatea. În primul rînd și-o pierduse prin sprijinirea excesivă a marii industrii, sporirea impozitelor și creșterea nemulțumirilor de care am vorbit mai sus.

Datorită acestor cauze, alegerile din 1937 însărcinară din nou pe Gh. Tătărăscu să formeze guvernul, dar el nu a obținut majoritatea în parlament. Singurul partid în drept să-și mărească popularitatea de pe urma acestei înfrîngerii era cel Național-Tărănesc. Dar și acesta a făcut greșeli : în 1935, după doi ani de guvernare liberală, cînd nemulțumirile se arătau în masa alegătorilor, Partidul Tărănesc a dat o convocare prin care chema la o demonstrație toate organizațiile din țară, dar, cu trei zile înainte

desfășurării ei, când participanții erau sosiți, conduc partidului amână fără termen manifestația. Conduc primise virtual asigurări de la rege că Partidul Național Liberal este căzut și că în curînd va veni la putere Partidul Țărănesc. Li se cerea în schimb să renunțe la manifestație. Promisiunea regelui nu s-a îndeplinit și ziua de 15 noiembrie 1935 a marcat începutul slăbirii acestei mari grupări politice. Opoziția trecînd în defensivă rămîne cîmpul liber extremei drepte, care pornește o serie de acte de o violență rar întîlnită, cum au fost ocuparea Palatului de Justiție, cu ocazia alegerii Baroului de Ilfov, sau campania de desființare a ziarelor „Adevărul” și „Dinineața”, socotite evreiești.

Un alt act politic greșit al național-țărăniștilor are loc din inițiativa lui Iuliu Maniu, care, pentru alegerile din 1937, încheie un pact de neagresiune cu partidul „Totul pentru Țară”, la care a aderat și Gheorghe Brătianu.

Acest pact a deschis dintr-o dată mișcării legionare cele mai largi posibilități, punînd-o în situația de a se prezenta de data aceasta în alegeri sub girul moral al celui mai mare partid al țării, care a renunțat astfel la a combate mișcarea de extremă dreaptă și tot șirul ei de crime. Garda a putut, la adăpostul numelui lui Maniu, să intre în pătura țărănească și astfel s-a întărit curentul antisemit și fascist.

Ca rezultat în alegeri. Garda obține 500.000 voturi, cu 100.000 voturi după țărăniști. Partidul Liberal a căzut în alegeri și astfel democrația a fost înfrîntă. Drumul spre dictatura regală era deschis.

Pus în fața acestui scrutin unic în istoria politică a României, cînd un guvern la putere, fiind însărcinat să facă alegerile, cade și iese o minoritate socotită pînă atunci o masă de manevră a regelui împotriva partidelor istorice, regele ezită să ia hotărîri. Dintre cele două forțe politice care se impuseseră, regele era atras mai mult de Gardă decît de țărăniști. pe care, din cauza lui Maniu, nu-i mai dorește alături de el la conducere.

Singurul obstacol era politica externă. În anul 1937 România se afla integrată în alianțe politice cu Franța, Pactul Micii Înțelegeri, Pactul balcanic. Or, aducerea la putere a unui partid politic al cărui șef declarase în mod

public că „în 24 de ore de la venirea la putere face ali-
pirea la Axă“ era imposibilă.

Încep consultările. Sînt chemați pe rînd la rege șefii
marilor partide politice. Octavian Goga solicită pe gene-
ralul Antonescu să facă parte din guvernul său, dar acesta
refuză prin scrisoarea din 28 decembrie 1937, redată mai
jos :

„Mult stimat și iubite domnule Goga,

*Din dorința de a servi Țara și pe dumneavoastră și
numai din această dorință, am încercat — și vă cer ier-
tare dacă am greșit — o lărgire a bazei politice a viitoarei
formații parlamentare.*

Am eșuat.

*În fața acestei noi situații și dat fiind că văd poate gre-
șit un pericol în consultarea corpului electoral, înainte
ca programul dv. cu adevărat românesc și creștin să poată
fi simțit în mase.... vă rog să mă iertați dacă, după adîncă
reflecțiune, sînt nevoit de a declina cînstea ce mi-ați fă-
cut a vă gîndi din primul moment și la mine...”*

Regele, în schimb, ținea cu orice preț să dea guvernul-
lui Goga un element de prestigiu și autoritate și a invi-
tat pe general la palat unde a avut loc următoarea con-
vorbire :

— Regele României uită tot ce a fost între el și gene-
ralul Antonescu și-l roagă să facă la fel !

— Sire, am fost tirat într-un proces de bigamie, pe
care l-am cîștigat la Casație într-o adevărată apoteoză.
Am fost dat afară din Marele Stat Major și acum sînt
chemat aici ? ! Nu mai am nimic de adăugat !

Prima audiență luase sfîrșit.

În ziua următoare este chemat din nou la rege.

— Antonescu, îl primește suveranul, ești soldat și-ți
ordon să iei comanda Ministerului de Comunicații în gu-
vernul Goga.

— Majestate, în fața ordinului mă supun. Majestatea
voastră știe însă cîte nereguli sînt la acest minister. Pu-
nîndu-mă la conducerea lui, eu nu voi putea patrona ne-
cînstea cuibărită acolo și deci nu voi putea accepta con-
tractele oneroase pentru țară încheiate de Ministerul Co-
municațiilor.

Socotese deci că ar fi mai bine să mă numiți la Apărarea Națională, mai ales că sînt militar și că sînt atîtea lucruri mari de îndeplinit pentru Armată.

În acest fel generalul Antonescu intră în guvernul Goga—A.C.Cuza, constituit la finele lui 1937. Alegerile erau preocuparea principală a primului ministru. Legionarii, aliați cu național-tărăniștii prin pactul Maniu-Codreanu, dau mult de lucru guvernului. Lansînd lozinca demagogică „omul și pogonul”, aceștia cîștigau în masa țărănească săracă.

Regele, îngrijorat de perspectiva unor tulburări sîngeroase cu prilejul alegerilor, cheamă din nou pe generalul Antonescu la palat, unde are loc următorul dialog :

— Cunoști situația politică din țară foarte bine, Antonescu. Dacă ai fi în locul meu ce ai face ?

— Una din două Majestate : sau trebuie să te ții pe linia constituțională, și în acest caz este necesar să te sfătuiesti cu cei care au dat jos guvernul Tătărescu, adică cu Maniu-Codreanu, sau să dai o lovitură de stat, alegîndu-ți un om cu care să faci ce vrei...

Regele preferă soluția constituțională.

— În acest caz, Majestate, cred că ar fi bine să formați un guvern naționalist cu baze largite, Goga-Vaida Voevod-Codreanu. Deoarece legionarii au ajuns atît de departe în cîștigarea unui important număr de voturi, este înțelept să fie aduși în fața țării să-și dea examenul capacității lor de a governa. A lupta împotriva lor ar însemna să li se facă jocul, mărindu-le mai mult numărul simpatizanților și aderenților.

Generalul termină cu aceste cuvinte :

«Nu intra în luptă, Majestate, cu tineretul, căci te va învinge».

Atunci regele îl însărcină să ducă tratative pentru a determina o cerere de audiență a lui Maniu și Zelea Codreanu la Palat.

Pentru determinarea lui Codreanu, generalul a folosit pe Nicolae Mareș. Întîlnirea a avut loc la Predeal. Arătîndu-i scopul pentru care l-a chemat, l-a sfătuit pe Codreanu că ar fi bine să ceară această audiență. Codreanu a răspuns :

— Nu cer acum această audiență, fiindcă nu vreau să se spună că am fost influențat de majestatea sa în atitudinea mea față de guvernul Goga.

— Rău faci, domnule Codreanu, spuse Nicolae Mareș, nu vezi că generalul Antonescu îți deschide drumul ?

— Domnule Mareș, drumul mi-l deschid cu sabia, spuse Zelea Codreanu făcînd cu brațul mișcări care voiau să arate cum ar face.

Generalul a încheiat discuția spunînd :

— Nu uita domnule Codreanu cuvintele Scripturii : „Cine trage sabia, de sabia va muri“.

Pentru a da o destindere acestei atmosfere, au ieșit pe panta de la Cioplea la schi. Au fost filmați. Acest film a adus, mai târziu, suspiciuni și multe neplăceri generalului.

Campania electorală condusă de guvernul Goga debutează fără a se fi obținut concilierea pe care regele și generalul Antonescu au încercat-o. Un început de dezordine se și ivește cînd, la o întrunire legionară la Brănești-Ilfov, doi legionari sînt împușcați de organele forței publice. Garda, intrată în alertă, amenință cu răzbunare.

Generalul Antonescu, în calitate de ministru al apărării naționale, dîndu-și seama de consecințe, îl cheamă pe Codreanu și-l roagă „să nu singereze țara, pentru că este hotărît să reprime orice violență cu ultima energie“. Perspectiva unui 1907 se contura la orizont. Generalul, pe atunci locotenent, luase parte la represalii și doar sectorul său fusese acela în care nu s-au luat măsuri extreme. Acuma i-ar fi putut veni lui rolul ce-l jucase atunci mareșalul Averescu. Era natural să facă tot posibilul ca să împiedice revenirea acelor nenorocite timpuri.

Codreanu a dat ascultare rugăminții ministrului apărării și alogerile au decurs în liniște.

Cabinetul Goga—A. C. Cuza s-a constituit fără participarea lui Maniu și Codreanu, dar numai după puțin timp Octavian Goga moare. Generalului, invitat de rege să formeze guvernul, i se pune condiția primirii anumitor persoane nedorite de el. Nu primește și este numit șef al guvernului patriarhul Miron Cristea, la Ministerul Apărării rămînînd însă mai departe Antonescu.

Între timp, Zelea-Codreanu trimite o scrisoare ofensatoare lui Nicolae Iorga, provocată de dese atacuri ale acestuia la adresa legionarilor.

Iorga, avînd trecere la Rege, se duce la palat cu scrisoarea lui Codreanu, i-o arată lui Carol și cere ca autorul misivei să fie dat în judecată pentru ofensă și amenințări.

Guvernul este sesizat și invitat să soluționeze cazul.

Generalul Antonescu, care promisese lui Codreanu că îl va apăra atunci cînd va fi amenințat, în cazul că respectă ordinea și legalitatea, considerînd că arestarea ar constitui un abuz din partea profesorului Iorga, se opune. După cîteva zile de frămîntări în sînul guvernului, provocate de intransigența ministrului Apărării naționale, acesta cade, dar se reconstituie fără generalul Antonescu.

Era drumul bătătorit al carierelor politice și nici el nu a fost cruțat să nu pășească pe acest drum al decepțiilor.

La 10 februarie 1938 se instaurează dictatura regală, cu suprimarea Constituției și desființarea partidelor politice. Astfel mișcarea legionară este îndepărtată de la guvern tocmai cînd avea o importantă majoritate de voturi. O dată cu îndepărtarea ei, încep o serie de acțiuni represive împotriva membrilor săi, care culminează cu împușcarea. În 1938, a lui Corneliu Zelea-Codreanu, în pădurea de la Săftica.

Aceasta s-a întîmplat la momentul culminant al mișcării legionare, noiembrie 1937-martie 1938, situația luînd astfel o întorsătură de 180°, de la sprijinirea ei, la reprimare; de la simpatizarea ei, la persecuție. Este aceeași idee care l-a condus pe Carol al II-lea în comportamentul său față de grupările politice reprezentative. Așa a procedat cu partidele istorice pînă le-a vlăguit, așa face cu noul partid care avea mare popularitate, le slăbește și le desființează. Drumul spre dictatura personală era acum liber.

În afară de această atitudine subiectivă, mai intervine perspectiva pericolului ce-l prezentau masele populare antrenate de promisiunile demagogice ale propagandei legionare : omul și pogonul, sufletul și hectarul. Mai era

și lipsa unei garanții din partea inexperimentațiilor și tinerilor conducători ai Gărzii. La aceasta se mai adăuga și teroarea pe care o aduceau în urma lor.

Înlăturată de la guvernare, Garda este împinsă în opoziție fățișă față de noul regim. Începînd cu 1938 Statul major legionar începe activitatea de luare a puterii, de către „Căpitan“, pe față. Se emit ordine și decorații legionare. Se începe agitația împotriva lui Carol al II-lea, a camarilei și a Elenei Lupescu.

Urmează represiunile. Într-un prim val — aprilie-mai 1938 — ele au drept scop aducerea la ascultare a Statului major legionar. Aceasta s-a realizat și „Căpitanul“ a admis dictatura regală. În toamna lui 1938 începe o altă serie de atentate : la Cluj, împotriva rectorului universitar Ștefănescu-Goangă. „Căpitanul“ și alți șefi erau închiși, dar valul terorist fusese pregătit de elemente legionare libere, care lucrau la ordinul SS-ului german, ce nu privea cu ochi buni dictatura regală.

În acea toamnă, Carol al II-lea, împreună cu Marele Voievod de Alba Iulia întreprind o serie de vizite în Apus. Merg la Londra și la Paris, iar în drum, la înapoiere, se opresc să viziteze pe Hitler.

Momentul politic pentru această vizită era cît se poate de neprielnic scopului propus. Acest scop nu putea fi altul decît acela de a consulta cele două mari puteri, Anglia și Franța, dacă, și în ce măsură ar putea funcționa garanțiile date prin pactele existente privind integritatea țării față de o presiune germană, care se va face simțită prin semnarea, în martie 1939, a acordului economic germano-român. Răspunsul nu putea fi decît evaziv, dar destul de limpede pentru ca un spirit ascuțit și obișnuit cu ascunzișurile limbajului diplomatic să fi descoperit un clar „descurțați-vă cum puteți“ !

Era în plină criză sudetă. Hitler, încă din primăvara lui 1938, imediat după ocuparea și incorporarea Austriei la Reich, pusese problema Sudeților din nordul Cehoslovaciei. Tratatative laborioase fuseseră duse în tot timpul verii de guvernul Chamberlain pentru găsirea unei ieșiri din criza care amenința să se transforme în conflagrație europeană. Conciliatorii de la Londra nu oboseau încerc-

cînd toate formulele pentru a satisface pe Hitler, pe de-o parte, și Cehoslovacia, pe alta. Intervenția rușilor în cazul unui conflict pentru apărarea cehilor depindea de survolarea teritoriului român. Iată și o implicație directă a României, care urma să-și dea asentimentul.

În această atmosferă, ce asigurări putea găsi Carol al II-lea pentru România, țară estică, cînd, nu de mult, guvernul englez, pentru a-l canaliza pe Hitler spre Est, îi destinase acestuia ca zonă de influență gurile Dunării, Carpații și Balcanii. Încă din 1938, Grigore Gafencu, ministru de externe, întrebase la Foreign Office : „Dacă Germania are planurile ei, însemna că și aliații au planurile lor. Dacă celelalte țări nu au planurile lor, va trebui, de voie, de nevoie, să mergem alături de Germania ?”.

Oricum dacă în ajun de München, Carol al II-lea nu primise categoric un răspuns afirmativ la întrebarea ministrului său de externe, rămasă în aer în 1937, nu putea primi acum asigurări formale.

La Paris a găsit aceeași stare de încordare și preocupări febrile pentru soluționarea cererii germane. Franța, din aprilie, avea, în sfîrșit, un guvern pe placul Angliei. După atîtea oscilări între stînga și dreapta, guvernul Daladier-Bonnet dădea garanțiile de care aveau nevoie britanicii pentru a se putea bizui pe Franța.

Daladier, venind la putere, căută să lege firul intereselor anglo-franceze, atît de mult slăbit, dacă nu chiar rupt după 1918, mergînd mină în mină cu englezii în problema Sudeților. Astfel, regele României nu a primit nici la Paris mai mult decît primise la Londra.

Singurul lucru ce-i mai rămînea de făcut era se ducă la Hitler. Și a mers. După cum a evoluat traseul vizitelor și ținînd seama de climatul politic, nu ar fi greu de presupus că regele României mai mult a fost împins să se ducă decît ar fi dorit s-o facă.

Primit de Hitler ca un simplu ambasador, la Berchtesgaden, lui Carol nu i-a fost dat să audă amabilități din partea Fuhrerului ! Printre altele, acesta i-a spus : „Este momentul ca România să părăsească echivocul politicii sale și să afirme cu precizie încotro merge, să nu aștepte să-i ajungă cuțitul la os”. Acestea nu erau de natură să fie pe placul unui rege plin de ambiții și pre-

ocupat atît de soarta țării, cît și de soarta proprie. Hitler i-a mai spus deschis că privește cu simpatie creșterea popularității Gărzii de Fier, organizație în care vede o grupare politică de încredere.

La Berchtesgaden, Carol al II-lea s-a ales cu un fel de ultimatum care însă nu a fost de natură să-l înspăimînte, dat fiind că, la puțin timp după înapoiere, a dat lovitura decisivă legionarilor, ordonînd să fie omorît Corneliu Codreanu. Gestul a produs mare stupefacție în țară, iar între legionari o paralizie totală. Ca și șarpelui, căruia după ce i se taie capul, trupul i se mai zvîrcolește pînă ce apune soarele, trupul legiunii s-a mai zvîrcolit ducînd crima la paroxism.

Formal, guvernul lui Armand Călinescu își luase această grea misiune. Era o sfidare la adresa amenințărilor lui Hitler ? Sau o răzbunare ? Strada văzu în acest act reprobabil o înfruntare a nazismului. Dacă se urmărise acest lucru, atunci momentul fusese foarte bine ales, deoarece Hitler, cu întregul său aparat represiv, era angajat în rezolvarea crizei cehe, care-l va ține prins multe luni de acum înainte. În acest timp, dictatura regală putea să-și creeze confortul său intern la adăpostul unei politici antigermane. Dar mai exista o variantă plauzibilă : Carol să se fi plîns lui Hitler de greutățile pe care i le făcea Corneliu Codreanu, amenințînd cu dezordine internă, fără să fie în stare să ia conducerea statului și să ceară mină liberă. Acest lucru putea fi posibil, cunoscînd că Hitler îi declarase lordului Kirkpatrik, cu ocazia unei întrevederi, cînd acesta se plîngea de greutățile pe care le făcea Gandhi Angliei : „Împușcați-l pe Gandhi și dacă acest lucru nu se va dovedi suficient pentru a-i supune, împușcați vreo zece membri de frunte ai Congresului, iar dacă nici aceasta nu va fi de ajuns, împușcați 200 și așa mai departe, pînă se va restabili ordinea în India !”

E interesant acest citat în ceea ce privește cifra de 10, deoarece, după atentatul lui Armand Călinescu, din septembrie 1939, ca represalii au fost împușcați, pe locul asasinatului, zece legionari.

S-ar fi putut ca Hitler, care dorea liniște și ordine în bazinul petrolier carpatic, ceea ce nu părea deloc exclus

să fi repetat același sfat și lui Carol al II-lea. Oricum, pentru moment, amenințarea legionară, care plana asupra țării de mai bine de zece ani, agravându-se în vara lui 1938 printr-o serie de atentate, fusese suprimată, Carol al II-lea decretă crima politică drept „act de stat”. Era un lucru fără precedent în istoria politică a țării.

Ca urmare a împușcării lui Codreanu, România semnează cu Germania un acord economic, parte dintr-un plan general de colaborare, care nu era deloc dezavantajos României. Totuși, el prezenta riscul să se transforme într-o alianță și de aceea Grigore Gafencu găsește de cuviință să întărească legăturile cu Franța și Anglia. Ambele țări erau preocupate de problema Sudeților și a Cehoslovaciei, dar Anglia încearcă să ajute România.

Raporturile economice cu Germania se string tot mai mult, iar exportul în Germania a produselor românești rămîne exclusiv. Astfel, grîul, lemnul și mai ales petrolul sînt absorbite de economia germană, plata acestora făcîndu-se în mărci. Dacă pe plan politic Germania pierdea în influență, ea cîștigă în schimb mult mai mult pe plan economic. Hitler fiind angajat cu totalitatea forțelor în problemele vestului și centrului Europei, nu voia nici o complicație în Est. Așa s-a făcut că asasinarea lui Codreanu a rămas fără nici o reacție violentă din partea Germaniei.

În ce privește legăturile cu URSS, România nu realizează nici o apropiere importantă, cu toate eforturile depuse de ministrul Grigore Gafencu. Sub ministeriatul la externe a lui Nicolae Titulescu, s-au mai făcut încercări de apropiere de URSS, dar acestea dăduseră greș. Aceasta nu voia să recunoască Basarabia ca aparținînd României și, ca atare, nu se puteau concepe relații cu un vecin care-ți contestă drepturile asupra propriului teritoriu. Tot ce se putea face era de a căuta să nu se înăsprească legăturile.

Adeziunea marilor personalități politice, în afară de Maniu, la dictatura regală, face ca regele Carol al II-lea să guverneze cu foștii înalți demnitari proveniți din grupările Tătăărăscu și Armand Călinescu. O conjunctură economică favorabilă a ușurat procesul consolidării puterii regale. Producția era în creștere prin investițiile făcute și sentimentul de securitate se întărea.

Inceperea războiului în Polonia produce pe plan intern un viu ecou în România. Faptul că armatele germane se apropiau în drumul lor de granița Bucovinei, dăduse speranță legionarilor pentru a crea confuzie și un climat propice răsturnării dictaturii regale. Această socoteală fusese greșită, deoarece nu trupele germane vin în atingere cu frontiera Bucovinei, ci trupele sovietice, ceea ce schimbă fundamental datele situației. Se produce asasinarea primului ministru Armand Călinescu.

În locul rămas liber după dispariția lui Armand Călinescu, regele numește pe generalul Gheorghe Argeșanu. Acesta, ia măsuri de represalii împotriva atentatorilor împuscându-i și lăsându-i expuși la locul crimei 24 de ore. După două luni guvernul este încredințat din nou lui Gheorghe Tătărăscu.

Politica României caută să se mențină în echilibru într-o neutralitate plină de servituți față de Germania, cu care leagă tot mai multe raporturi. În acest timp dictatura lansează, pentru a crea un climat de încredere, diferite lozinci : „Nu vom ceda nici o brazdă” ; „Țara are un briu de fier, foc și beton”. Pe granița de est se încep lucrări de fortificație. Curentul revizionist ajunsese la paroxism susținut de Mussolini care proteja Ungaria. Mussolini era supărat pe România de când Titulescu, ca ministru de externe, propusese și votase primul sancțiuni economice împotriva Italiei, pe timpul ofensivei acesteia în Abisinia.

Ca urmare a acestei politici de autolinistire, guvernul dictatorial, prin șeful ei, Gh. Tătărăscu, declară în aprilie 1940 : „Veghea noastră a fost rodnică. Nu știm ce va aduce ziua de mâine, dar credem că azi putem fi mai puțin îngrijorați ca ieri”.

Urmărind pe scurt acest ax general în jurul căruia se aranjează evenimentele mai importante care ar putea să redea succint sensul în care ele au evoluat și gândirea care l-a călăuzit, anul 1940 găsește România pe plan intern mai consolidată, dar pe plan extern amenințată de jur împrejur. La nord — prezența URSS pe granița Bucovinei și Basarabiei îmbrățișa granițele noastre. În Sud, Bulgaria agita revendicări asupra Cadrilaterului, iar Ungaria era în plină ofensivă revizionistă.

Deoarece Germania era angajată în război cu Franța, URSS începuse să se miște în Est. Mereu se semnalau concentrări de mari unități în liniile frontierei.

Prăbușirea Franței și alungarea trupelor britanice de pe continent aruncă total România în brațele Germaniei. Declarațiile lui Carol al II-lea făcute la Chișinău și Constanța arătau limpede că nu ne putem aștepta la nimic bun din acea parte. Hitler nu avea prea multă încredere în Carol, deoarece asasinarea lui Codreanu constituia totuși o provocare la adresa Germaniei. În plus Germania era legată printr-un pact de URSS și de Ungaria.

Dacă anul 1939, răsturnase balanța politică externă, care inclina puternic spre Germania, aceasta nu a însemnat că eforturile lui Grigore Gafencu de a obține un sprijin substanțial din partea Franței și Angliei au încetat. Polonia nu se lăsase antrenată de intențiile Angliei de a organiza un front în răsărit, care să acopere România împotriva amenințărilor expansiunii hitleriste. Iar după căderea acesteia, trebuiau căutate alte alianțe. Pe drept cuvânt, se putea crede că Polonia, înfrântă și ocupată de trupele germane și sovietice, își luase singură pedecapsa de a nu fi acceptat o alianță cu România. Anglia, care era interesată în special să ajute România, își îndreptă atenția către Turcia și Grecia. Dar nici Turcia nu vrea să se organizeze concret împotriva Germaniei și garanțiile anglo-franceze devin inoperante.

După invadarea Poloniei, România se văzu amenințată pe la nord de URSS, dar aceasta, angajându-se în Finlanda, pericolul invadării scade. Care va fi soarta României, nimeni nu putea ști. Germania cu toate bunele raporturi inaugurate cu România, nu-i putea da nici o garanție.

URSS, care urmărea principiul lui Lenin privitor la România („Nici pace, nici război”), s-a hotărât să iasă din tăcere după căderea Poloniei și presa sovietică a început să menționeze Basarabia.

În mai 1940 ministrul german Fabricius informează pe Grigore Gafencu că se pregătește impunerea cedării sudului Basarabiei. Iar ministrul Clodius, al economiei germane, informează guvernul român că rușii vor cere vechile frontiere ale țărilor. Astfel România se află între două peri-

cole : cel rusesc, pe de o parte, și cel german pe alta. Primul voia provinciile, al doilea libertatea.

Moscova adoptă o politică de aroganță și intimidare. Se reduc toate contactele diplomatice. Postul ministrului sovietic la București rămîne liber și ministrul român de externe nu poate veni în contact cu conducătorii ambasadei sovietice decît pentru a primi reproșuri. Propunerea de a se încheia un acord economic rămîne fără răspuns. Germanii inauguraseră altă politică : aceea de a îndesi raporturile diplomatice. Sugerau o apropiere mai accentuată de Reich și se făceau părtașii îngrijorării românești. Dezvoltau în acest timp mereu raporturile economice.

Cum după pactul cu Moscova, Germania nu mai avea nici un interes să amenințe România, garanțiile inoperante anglo-franceze devin inutile. Germania, astfel, din putere agresivă, devine putere protectoare. Era singura forță care, dacă nu putea opri, putea cel puțin îndigui puterea sovietică.

România, sub ministeriatul lui Gafencu, încă mai lupta pentru independență. Presa turcă scria : „Existența României este de o importanță capitală pentru Turcia“.

După căderea Franței, România trebuie să-și schimbe atitudinea. Țările vecine se izolează și apare evident faptul că numai protecția Reichului poate feri România de a fi îmbucătățită pînă la desființare. Reichul apărea ca singurul element de securitate, dar care cerea un preț ridicat.

La 29 mai, regele Carol al II-lea convoacă Consiliul de Coroană din care fac parte : Gh. Tătărăscu, Grigore Gafencu, ministrul de externe, și ministrul Palatului, Ernest Urdăreanu.

Din discuțiile purtate în jurul capitulării Franței, după cum relatează Gr. Gafencu — s-au impus două soluții :

1. Germania fiind stăpînă pe continent, nu era ostilă României. Iar România era captiva situației și nu se putea retrage nicăieri. În caz de atac sovietic asupra României, Anglia nu va interveni, neavînd interes să-și facă un nou dușman în URSS.

Germania era singura în măsură să acorde ajutor României. Era momentul să se înceapă o apropiere și să i se ceară sprijinul.

2. Dacă România va rămâne perfect unită, ar putea păstra echilibrul în sud-estul european și-și va păstra independența.

Regele Carol al II-lea s-a pronunțat pentru prima soluție, argumentînd că România, pentru a putea trăi, trebuie să aleagă între Germania și URSS. Amenințarea sovietică dădea silește România să aleagă Germania.

Gafencu scria : „*În ziua în care Consiliul Regal, examinînd situația României, găsi că ea se afla singură și izolarea ei completă putea fi definitivă, Țara nu era în măsură a respecta nici un angajament și nici de a face apel la cineva.*

Ultimul cabinet al lui Carol al II-lea a dat dovadă de exces de zel. Graba lor de a condamna politica demnității naționale, graba lor febrilă de a se arunca înaintea celei mai mici dorințe a Reichului, se părea a fi fost determinată de considerentul că Germania ar fi reprezentat unicul principu de ordine, de legalitate și de dreptate. Oamenii aduși la guvern nu erau decît reprezentanții neputinței sale. Ei aveau misiunea de a accepta, în numele țării, tot ceea ce țara nu voia să accepte, dar pe care nu avea posibilitatea de a refuza. Țara nu voia să-și identifice cauza ei cu o cauză străină. Ea nu voia nici să-și renege prietenii, nici să-și renege credințele.

Schimbarea guvernului Tătăărăscu cu acela al lui Gîrgu nu aduse altceva decît infeudarea României la politica Germaniei, care nu-i servea cu nimic la păstrarea frontierelor garantate de Tratatul de la Versailles.

Gafencu scria în continuare : „*Ar fi riscant de afirmat că URSS îndrăznește să ocupe Basarabia și Bucovina dacă frontul occidental nu s-ar fi prăbușit.*

Intenția de ocupare a Basarabiei a fost formulată de Molotov încă de la 29 martie 1940, la Congresul delegaților partidului. Referiri la Basarabia mai apăruseră ca aluzii în presa sovietică și în cursul anului 1939. Dar de data aceasta momentul fusese bine ales de Molotov, deoarece România nu mai putea face apel la nici o altă țară. Molotov, la 26 iunie 1940, a chemat pe ministrul român la Moscova, George Davidescu, pentru a-i înmîna ultimatumul prin care soma România să cedeze Basarabia și nordul Bucovi-

nei, conform unui plan anexat. Răspunsul trebuia primit în 24 de ore.

Ministrul Davidescu își dă toată silința să combată argumentele din ultimatum, susținând că Basarabia pînă în 1812 făcuse parte integrantă din Moldova, iar în ceea ce privea Bucovina aceasta nu aparținuse niciodată URSS. El mai protestează asupra procedurii ca o asemenea problemă importantă să nu fie discutată în prealabil cu o țară cu care avea relații bune. Mai atrage atenția asupra termenului care era mult prea scurt, și că abia putea transmite vestea telefonic la București.

Molotov rămîne intransigent pentru că urmărește să lovească puternic și prin surprindere. El credea că o soluționare grabnică ar îndepărta eventuale complicații și susține a lua cele două provincii sau să declanșeze războiul.

Tactica lui Molotov a avut cîștig de cauză pentru că România cedă fără a se bate, dar ea nu renunță a se bate mai tîrziu !

Gafencu scrie în memoriile sale : „România, dacă nu a putut amîna răspunsul la ultimatum, a putut doar să amîne războiul“.

Condițiile sovieticilor, primite noaptea, stîrnesc mare emoție la București.

E drept că, după discursul lui Molotov din congres, exista teama că se va pune problema Basarabiei la un moment dat. Dar se sperase foarte mult că va interveni Germania. Ultimatumul sovietic însă nu a fost precedat de nici un avertisment și de nici o intervenție a Germaniei. Prin ultimatum, guvernul sovietic cerea, cum se va afla mai tîrziu, cînd se va fi primit harta cu linia trasată de Molotov, și tîrgul Herța și colțul de nord al vechiului regat.

Surprinderea guvernului de la București a fost totală, cînd a aflat că Germania nu știuse de ultimatum, iar guvernul nu avea decît cîteva ceasuri pentru a se decide. Nu se cunoștea nimic despre situația forțelor sovietice pe Nistru. Ungaria se arăta și ea amenințătoare și Bulgaria era nesigură. Trupele ungare chiar se masau la frontiera Ardealului.

Românii nu se puteau bate fără a avea spatele asigurat. Garanțiile Germaniei nu-și produseseră efectul și ea nu era dispusă să arate că avea interesul de a se păstra pace

în zona petrolului. Singurul lucru pe care l-a făcut Germania a fost să sfătuiască România să cedeze la condițiile sovieticilor pentru că ea era prinsă în război și nu putea face mai mult.

Regele convocă Consiliul de Coroană și pe cîțiva generali, pentru a fixa termenii de răspuns la ultimatum. Generalul Antonescu nu a fost invitat, deși era poate cel mai indicat. Acolo s-au semnalat cîteva manifestări de rezistență cum a fost aceea a profesorului Nicolae Iorga care se pronunță cu toată energia împotriva cedării : „O țară riscă totul dacă cedează fără luptă o parte din teritoriul ei“. Reprezentanții Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei susțin această părere. Majoritatea Consiliului însă, în frunte cu generalii, hotărăsc să cedeze în fața ultimatumului sovietic.

Guvernul încearcă să ceară trimiterea de reprezentanți la Moscova pentru discutarea condițiilor, încercînd o amîinare, dar Germania se grăbește a comunica mai înainte că România consimte la cedare. Molotov fixează trei zile ca termen de evacuare, termen care, s-a văzut, nu a fost respectat nici din prima zi.

Grigore Gafencu scrie : „Profunda umilință încercată de soldații români pe timpul retragerii grăbite, în timpul căreia li se interzicse să se apere și de a da o replică brutalității ocupanților, amărăciunea încercată la părăsirea în voia soartei a întregii populații, toate acestea erau menite a întretine de-a lungul noii frontiere Prut-Dunăre o ostilitate surdă, care nu aștepta decît să izbucnească într-un război“.

„Războiul pentru Basarabia și Bucovina pe care politica a încercat să-l evite, virtual începuse pentru armată, încă de la sfîrșitul lunii iunie 1940. Soldații i-au cunoscut amărăciunile mai înainte de a fi tras un foc de armă...“

Prin toată această situație, România supunîndu-se, se apropia din ce în ce mai mult de Germania. Iar comunicatul Consiliului de Miniștri din 4 iulie 1940 arăta :

„.... În cadrul acestei noi politici, România renunță la garanțiile anglo-franceze.“

La 7 august 1940, Grigore Gafencu este numit ministrul României la Moscova.

Divizia 2 Cavalerie regrupându-și unitățile ce-i mai rămăseseră este trimisă în refacere în zona Botoșani. Ca urmare a raportului predat la Marele Stat Major asupra stării morale a trupei, peste două zile divizia se trezește cu inspectorul Cavaleriei, generalul Dinică Atanasescu. Ca ofițer cu informațiile al diviziei am fost chemat la inspector. La intrarea mea în birou se întrerupsese o discuție între inspector și comandantul diviziei. După expresia feței generalului inspector, se putea vedea că nu mă chemase ca să mă felicite.

— Cum, domnule căpitan, după dumneata soldații diviziei nu mai vor să se bată ?

— Nu am spus eu asta, domnule general inspector.

— Nu ai spus-o, dar se înțelege atunci când scrii că moralul trupei este așa de scăzut, încât o întrebuintare a acestor unități imediat, într-o luptă, nu ar mai prezenta o garanție de succes.

— Este cu totul altceva. Înseamnă că aceste trupe sînt șocate și că trebuie să se refacă.

— Nu mai umblați cu dantelării și nu mai folosiți termeni așa bombastici ca să speriați opinia publică. Soldatul român a știut să lupte în orice împrejurare. La Olt, Oituz, Mărășești după ce a fost bătut și nimicit, iar, acum, numai după acest marș este demoralizat !

— Da, domnule general-inspector, interveni generalul Racoviță, atunci soldatul avea arma și tunul cu care trăgea și lupta. Acuma a avut ordin să se lase batjocorit, maltrat și dezarmat, fără a avea dreptul să se apere. Este negația a tot ce a învățat în cazarmă, a tot ce învățat în școli și a ce a auzit povestindu-se în casa lui, despre moșii și strămoșii săi. Asemenea fapte nu se mai află în istoria Armatei românești.

După o scurtă ședere în zona Botoșani, și o refacere a moralului și a completării efectivelor divizia este trimisă pe frontiera spre Bucovina, la Dorohoi, la 15 km de Herța, acolo unde se stabilise noua frontieră cu URSS.

Dacă felul în care a decurs retragerea armatei și a populației din Basarabia a putut fi redat chiar în momentul

cînd se produsese, despre Bucovina nu se va putea face decît după pîvestirile ulterioare. În general comportarea trupelor sovietice a fost identică și tot așa a populației evreiești. Dacă Basarabia a fost stăpînită vremelnic de ruși timp de 108 ani, cu întrerupere între anii 1356—1878 a celor 3 județe din Sud, Bucovina în schimb nu fusese pînă atunci a lor nici o zi.

Această provincie se alipise României în octombrie 1918. Trupele austro-ungare începînd retragerea din nordul Basarabiei și Bucovinei, trupele românești le înlocuiseră. La 23 octombrie 1918 Iancu Flondor ceruse prin telegramă venirea trupelor române :

„Situația din ce în ce mai critică, reclamă imperios intervenția armatei române. Mișcarea bolșevică dezlanțuită ar avea cele mai grave urmări pentru cauza româncască“.

Astfel, legitima intervenție a armatei române are loc la sosirea Diviziei de Infanterie a generalilor Petala și Zădic în același timp cu Divizia a 7-a Infanterie a generalului Moșoiu, care intră în Ardeal. România intra în stăpînirea frontierelor ei consințite prin voința unanimă a populației românești din aceste provincii.

Bucovina fusese smulsă prin înșelăciune Moldovei în anul 1775 sub pretextul rectificării frontierei, cerută de Austria într-un moment cînd Turcia era slăbită și dornică de liniște în acele părți. Cu toată împotrivirea domnitorului Alexandru Ghica, pentru care-și pierde și capul, Bucovina trece la Austria, sub a cărei stăpînire rămîne pînă în 1918. În acest an armata ei o părăsește lăsînd-o pradă anarhiei bandelor bolșevice înarmate și este eliberată de România de care se alipește. Hotărîrea de unire a fost adoptată de Congresul general al Bucovinei la 15/28 noiembrie 1918.

Prin intrarea trupelor sovietice această provincie este desprinsă, sub amenințarea forței, pentru a doua oară de România.

Dacă prin raptul Basarabiei, țara își pierduse „obloanele“ dinspre răsărit, prin luarea Bucovinei i se simulează o parte din „acoperișul“ său, prin care puteau pă-

trunde acum puhoaiile și viforul. Lăsînd la o parte importanța lor din punct de vedere economic și demografic, o mare masă românească rămăsese înstrăinată, ruptă de trupul țării, aruncată în nenorocire. Posibilitățile țării de a se apăra erau reduse de acum încolo.

Divizia 2 Cavalerie ajunsă în Dorohoi și în zonă, în luna iulie 1940, a găsit o atmosferă de adîncă îngrijorare, chiar de panică. Populația regiunii și a orașului se găsca în stare de alarmă permanentă. Aflîndu-se la circa 15 km de noua frontieră, care încă nu era definitivată, neliniștea apropierei trupelor sovietice și a recunoașterii liniei pe care ele se vor opri ținea în tensiune pe toată lumea. Oricînd tancurile sovietice ar fi putut intra în Dorohoi. S-a văzut, din cele relatate de Grigore Gafencu, că această stare de nesiguranță era datorită faptului că Molotov încă nu comunicase linia definitivă a frontierei de nord.

Sosirea diviziei în zonă a adus o oarecare liniște și încredere în rîndurile populației. Fără ca trupele diviziei să fie folosite la paza frontierei, lăsată numai în seama grănicerilor, ea constituia o rezervă a sectorului și în caz de nevoie, ar fi trebuit să intervină. Or, pe această frontieră nesigură, care se rectifica de comisii mixte româno-sovietice erau zilnic incidente cu schimb de focuri, răniți și chiar pierderi de vieți omenești. Grănicerii sovietici schimbau noaptea bornele fixate ziua, ceea ce dădea naștere la tensiunea.

Impresia generală era că sovieticii mențin această stare de încordare la frontieră pentru a demonstra o atitudine ofensivă care să influențeze populația în speranța producerii de tulburări, revolte, dezordine și a crea pretexte de intervenție peste frontieră, la noi.

Din fericire însă, în întreaga Moldovă domnea liniștea : liniștea cu care primește o ființă nobilă o mare durere, o mare pierdere. Întreaga țară avea sufletul îndoliat, revolta înăbușită în demnitate, cu consecința ei firească : solidaritatea întregii suflări românești. Elementul care din nou se dovedi a fi și acum nesigur era cel evreiesc. Evreii din Dorohoi și din regiune erau gata la cea mai mică ocazie să pornească acțiuni ostile, demonstrative, pentru a da mîna cu armata sovietică de la Herța. Erau nerăbdători să-i vadă pe ruși la Dorohoi.

Ca șef al Informațiilor diviziei, aveam zilnic prilejul să constat starea de efervescentă în care trăia populația evreiască din Dorohoi, în complet dezacord cu viața celei române. Românii trăind toată ziua în neliniște, răsuflau mai ușor seara, pentru ca în zori să se trezească iar cu teama că ar putea vedea pe sovietici venind peste ei. Evreii însă, cu urechile ciulite la aparatele de radio, mișunînd unii la alții cu informații pe care și le transmiteau neîncetat, fremătau de nerăbdare să-i vadă pe ruși în Dorohoi. Seara se culcau cu această speranță și dimineța se deșteptau cu decepția că nu au venit, pentru ca din nou, în timpul zilei, să înceapă să spere.

Scara, după ora 20, cînd orașul era pustiu, circulația fiind interzisă din cauza stării de asediu, dacă intram pe strada cartierului evreiesc, pe care se înșirau casele și prăvăliile lor, vedeam țîșnind cîte-o nălucă dintr-o locuință și dispărînd într-alta, pentru a reapărea după un timp și a relua jocul acesta pînă la capătul străzii. Erau agenții lor informatori care le transmiteau ultimele noutăți ale zilei.

**MOTO : „România să nu caute la
Moscova nici sprijin și nici pro-
tecție ci doar pace și liniște.”**

GRIGORE GAFENCU

1 SEPTEMBRIE 1940

DICTATUL DE LA VIENA

Trecuseră astfel luna iulie și începutul lui august și frontiera încă nu se definitivase. Atitudinea sovieticilor era tot mai amenințătoare și se părea că au adus mari unități pe frontieră. În acest interval de timp intervine Dictatul de la Viena, alt mare act arbitrar de o nedreptate criminală.

Hitler fusese indispus de acțiunea rusească asupra Basarabiei, care, deși era aprobată de el, ca urmare a pactului Ribbentrop-Molotov nu ar fi trebuit să se declanșeze într-un moment defavorabil pentru Germania. Aceasta se găsea angajată în războiul cu Anglia și în acel moment Hitler se pregătea s-o atace. Această mișcare spre înainte a frontierei sovietice ar fi putut fi interpretată ca o frână pusă Germaniei, prin amenințarea economiei ei de război, pe care am arătat că și-o asigurase însă din 1933 prin petrolul românesc pe care acum, în 1940, îl voia în întregime. URSS se afla la 120 km de Ploiești și în fața Galațiului, ceea ce făcea ca Germania să nu se mai poată angaja liniștită peste Canalul Mânecii. La aceasta se mai adăuga și ocuparea Bucovinei, care nu era prevăzută în acordul de la Moscova, fapt care a dezvăluit punctul slab al alianței : neîncrederea.

Revizuirea Tratatului de la Versailles, care se agita de la venirea la putere a lui Hitler și care începuse cu Anschlussul Austriei, continuând rapid cu regiunea sudetă, Cehoslovacia, Polonia, începuse și de partea URSS-ului cu Lituania, Estonia, Letonia, Polonia, Basarabia, și se cerea continuată spre Vest.

Problema revizuirii frontierelor de vest ale României fusese combătută cu tărie de guvernele României ca și celelalte revizuirii de altfel. Se părea că bunele oficii făcute Germaniei de dictatura lui Carol al II-lea ar fi rezolvat această problemă, reducînd-o la proporții minore. Dar, dintr-o dată, la haosul acesta abia stăvilit pe care-l produsese prăbușirea într-o singură zi a frontierelor țării de la est și nord, se adaugă imensa catastrofă a Dictatului de la Viena. Regele vede că formarea guvernului sută la sută germanofil al lui Gigurlu, nu-i adusese nici un folos.

La invitația Germaniei și Italiei, ministrul de externe Manoilescu, cu o delegație a Ministerului de Externe și Marelui Stat Major, pleacă la Viena, unde-l așteaptă ministrul de externe al Reich-ului — von Ribbentrop — și ministrul de externe al Italiei — contele Ciano, ginerele lui Mussolini. Lui Manoilescu nu-i rămîne decît să vadă harta cu monstruoasa ciuntire a Ardealului, să semneze și să leșine !

Astfel Ardealul este ciuntit printr-o lovitură care-l despică drept în două. Era vizibilă de la prima aruncătură de ochi ideea care călăuzise înfăptuirea acestei monstruoziți etnice, economice și sociale. La baza ei stătuse un raționament strategic :

1. Să se pună, în sfîrșit, mîna în gîtul României ca nu cumva într-un joc dubios să treacă de partea URSS ;
2. Să se ajungă dintr-un salt lingă sursa petrolieră de la Ploiești, de care acum nu îi separa decît munții Teleajenului ;
3. Să se țină în aceeași mînă și Ungaria și România, cu speranța pentru cel ce se va purta mai supus, de a primi și restul.

RELĂȚIILE CU UNIUNEA SOVIETICĂ

Mai înainte de a încheia acest capitol dramatic al verii anului 1940, este interesant, pentru a avea o imagine cît mai completă a situației, să redau cîteva note ale ministrului nostru la Moscova — Grigore Gafencu. Acesta fusese numit acolo la 7 august, după cedarea Basarabiei.

Misiunea lui era de foarte mare importanță și, după cum mărturisește, suna astfel :

„România trebuia să se asigure că înaintarea sovietică se va opri. Deci trebuie să aibă cât mai bune relații posibil, să nu caute la Moscova nici protecție, nici sprijin, doar numai pace și liniște“.

Gafencu părea persoana cea mai indicată pentru a realiza acest deziderat. El întreținuse mereu relații bune cu reprezentanții Ministerului de Externe sovietic, ducând pe timpul cât fusese ministru de externe al țării, o politică de apropiere și de încredere. De aceea și aprobarea numirii sale se produsese în timpul record de 24 de ore. Aceasta își găsea o justificare în evoluția raporturilor politice dintre cele două țări, după 1930.

De când U.R.S.S. sub ministeriatul la externe al lui Litvinov, aderase la politica de securitate europeană și Titulescu, pe atunci ministru de externe al României, făcuse eforturi de apropiere, eludind problema Basarabiei pe care sovieticii nu voiau să o discute, ideea de a lega securitatea țării de URSS a neliniștit opinia românească și acele tratative au eșuat. Dispariția ministrului sovietic de la București, Butenko, a înrăutățit relațiile dintre cele două țări. În aprilie 1940, Potemkin, comisar adjunct la Externe, venind de la Ankara se oprește la București pentru a sonda efectele produse de ocuparea Cehoslovaciei. În acel moment, venind știrea înlocuirii lui Litvinov cu Molotov la Externe, Potemkin nu dădu nici o semnificație acestei schimbări. Pentru noi însă ea era clară : Molotov reprezenta epoca de reluare a expansiunii sovietice pe vechile făgașe tariste.

Gafencu, pe atunci încă ministrul nostru de externe, îl asigură pe comisarul sovietic că România dorește să stea departe de orice mișcare ideologică care tulbură sau amenință Europa. România respinge orice tentativă de amestec în treburile ei și-și va apăra cu armele frontierele sale. Potemkin păru mulțumit și ca urmare a fost numit un nou ministru sovietic la București. Acest fapt nu a ajutat cu nimic, deoarece după 3 luni România a primit ultimatumul din partea URSS.

Tot Gafencu scrie :

„Climatul general al politicii externe a Moscovei era acela stîrnit de acordul de la Moscova, făcut cu Germania în august 1939. El trezi sovieticilor conștiința sentimentului internațional, dorința de a reconstitui vechiul imperiu țarist în granițele sale, devenind conștientă de menirea ei imperialistă. Ea se pregătea politicește de a prelua această misiune istorică, care o îndemna la expansiunea spre sud și spre vest. Acest reflex politic și nu demografic, deoarece populația U.R.S.S. este mult sub posibilitățile spațiale, venit din epoci îndepărtate, găsi un nou impuls în febra revoluționară și în ideologia marxist-leninistă. Vechea Rusie țaristă dicta noii Uniuni Sovietice comuniste țelurile panslavismului de care și noi ne izbiserăm fără întrerupere din 1711, după lupta de la Stănilești, așa cum un țarm neîndiguit este izbit de maree”.

U.R.S.S. își făcuse în acest timp un aparat militar și tehnic superior. Legată de Germania printr-un pact, se pregătea să tragă foloasele după dezordinea mondială ce se produsese.

Însă după victoria din mai-iunie 1940, cînd Franța este învinsă, Germania nu mai are interes să păstreze această alianță cu U.R.S.S. Căutînd formal să ducă aceeași politică de înțelegere cu Moscova, ea începe acum să așîze împotriva U.R.S.S. statele învecinate ei.

Moscova, pe de altă parte, enigmatică și amenințătoare, nu încuraja pe nimeni, nu promitea nimănui nimic și lăsa pe toți să fiarbă în îngrijorarea lor.

În această ambianță, noul ministru Gafencu își ia în primire postul la Moscova. Erau multe probleme ce se puneau acum plenipotențiarului român și mai toate în legătură cu noua linie de frontieră dintre România și U.R.S.S.

Primit cu amabilitate, nu a fost în schimb scutit de nici o dificultate. Impresiile noului ambasador au fost canalizate pe puncte :

El spune :

„Impresia de incertitudine pe care mi-o dă pacea sovietică a fost conturată de șapte precise :

1. Ocuparea Basarabiei a dat naștere la o serie de probleme pe care Comisia mixtă româno-sovietică de la Odessa se străduia să le rezolve (stricăciuni, restituiri de material feroviar, restituirea unor uzine, etc.). Aceste probleme sovieticii căutau să le rezolve cu o rigoare extremă, ca și problemele umane de repatriere a o sută de mii de bărbați, femei și copii, familii de funcționari care nu au avut nici timpul și nici posibilitatea de a se evacua. Autoritățile sovietice procedau cu o încetineală exasperată pentru aceste probleme de vieți omenești. Ei deportaseră din Basarabia un număr însemnat de notabilități : oameni politici, proprietari despre a căror soartă nu se mai știa nimic. Ei întârziu să elibereze chiar persoane de mică însemnatate care erau deportate.

Poporul român simțea prezența acestui colos implacabil care înghițea pentru totdeauna popoarele căzute sub stăpânirea sa. U.R.S.S. era mai mult decât un vecin incomod sau periculos, era imaginea însăși a neantului în care putea dispărea cineva.

2. Înaintea Dictatului de la iVena, sovietici folosiseră intimidarea cu forța.

3. Ridicarea prețurilor asupra Deltei deschidea posibilități unei noi înaintări sovietice.

1. Moscova era nemulțumită de garanțiile date României de către Axă.

Toate cele de mai sus erau de natură a nu face ușoară misiunea unui diplomat român la Moscova.

Ceea ce a fost cu totul semnificativ, după relatările diplomatului român, a fost acțiunea de intimidare dusă în august 1940.

Ministrul român fiind sesizat de Marele Stat Major de de la București de prezența unui impresionant număr de mari unități sovietice pe noua frontieră, în luna august, a cerut lui Molotov justificarea prezenței acestor trupe. Molotov negă acest fapt.

La 29 august ministrul de externe Manoilescu plecase la Viena.

Grigore Gafencu cere audiență pentru a protesta împotriva deselor incidente de pe frontieră, care se soldau cu pierderi de vieți. Era perioada extrem de critică, pe frontiera la nord de Herța, când grănicerii sovietici mutau

bornele și trupele Diviziei 2 Cavalerie erau permanente în alarmă. La miezul nopții ministrul român este chemat la Kremlin și primit de Dckensov, comisar adjunct la Externe. Pe un ton aspru răspunde lui Gafencu că „nu au existat victime pe frontieră, dar dacă trebuie să existe victime, chestiunea poate lua o întorsătură serioasă“, la care Gafencu răspunde că „au existat victime și acestea au fost români“. Ca urmare a acestei convorbiri, agenția TASS publică răspunsul sovietic la nota de protest prezentată de ministrul Gafencu, dar nu și replica acestuia.

Această notă publicată tocmai în momentele cele mai critice pentru noi, atunci când urma să se semneze Dictatul de la Viena, este folosită de von Ribentrop pentru a-l convinge pe Manoilescu să nu se împotrivească cedării nordului Ardealului, pentru că Germania va fi alături de România, pentru a o feri de agresivitatea sovietică iminentă.

Oricum, garanțiile Axei date României au constituit prima fisură în pactul germano-sovietic — aceasta pentru U.R.S.S. În schimb, pentru germani, prima fisură și cea hotărâtoare, a fost graba cu care U.R.S.S. a ocupat Basarabia în momentul când ea era prinsă în vest și în plus, ocuparea Bucovinei de care nu se menționase în înțelegere.

Cum elasticitatea spiritului omenesc este nelimitată și exprimată de înțelepciunea poporului: „Nu-mi da, Doamne, cit pot să îndur“ și această nenorocire abătută asupra țării a fost primită cu o durere mută. Zăbrălnicul se așternuse pe toată țara. Răsunetul acestui act nedrept a fost imens și a atras o gamă și mai mare de nenorociri, incendii și jafurile fiind nesfârșite. Armata ungară intră în Ardeal animată de un sentiment de ură șovină, căsăpind bărbați, femei și copii. Regiunea Sălajului și a Maramureșului pur românesc este umplută de sînge. Populația fuge îngrozită. Cine și-ar fi putut închipui că în secolul al XX-lea mai este posibil să reinvie biciul lui Attila !

La începutul lui sept. 1940, frontierele noi ale țării păreau a fi definitive. Țara răscolită încerca în disperare să se așeze, dar aceasta producea probleme teribile conducerii.

Dictatura regală trăia ceasul dării socotelii. Discredita în afară, dușmănită în interior, trecea prin mare impas.

Încep manifestații de protest în țară. După cum s-a văzut, o singură forță politică însemnată rămăsese în rezerva țării : aceasta era Partidul Național-Țărănesc al lui Maniu și Mihalache. Partidul Gărzii de Fier pierduse enorm din marea lui popularitate, Horia Sima încercase zadarnic să se atașeze Frontului Renașterii Naționale al lui Carol al II-lea pentru că acesta nici nu se gîdea să apeleze în asemenea momente critice la Gardă. El nu îl vroia nici pe Maniu, cu atît mai mult cu cît acesta nici nu manifestase dorința de a lua conducerea în asemenea momente cruciale, după cum arată și Lucrețiu Pătrășcanu în volumul „Sub trei dictaturi“ :

„În momentul cînd hotărîrea de la Viena a devenit publică, în țară au loc mari manifestații populare împotriva Ungarici, dar și a dictaturii. Unde erau însă adversarii dictaturii ? Unde era opoziția formată de cele trei partide : Național-Liberal, Social-Democrat și Național-Țărănesc. mai ales acum, cînd majoritatea lui o formau ardelenii ? Conducătorii acestor partide au refuzat să se așeze în fruntea puternicului curent popular, să-l conducă, să se coalizeze și să treacă la măsuri concrete. Era o carență care dovedea incapacitatea de a-și lua rîspunderea domînării catastrofalelor evenimente. Opoziția aștepta să i se dea puterea, iar nu s-o cucerească“.

După cum s-a arătat, regele nu se gîdea la această soluție. Singurele care au acționat sporadic au fost „echipele morții“ din Garda de Fier.

Carol al II-lea, confruntat cu aceste noi și covîrșitoare aspecte ale situației țării, care creau probleme ce trebuiau în mod eroic rezolvate și ținînd seama că factorul extern este factorul determinant, pentru a fi pe placul Germaniei, găsi soluția ieșirii din impas, prin apelul ce-l făcu, de data aceasta în al douăzeci și patrulea ceas, la generalul Ion Antonescú. După ce se consultă cu șefii de partide, aceștia-și dădură cu toții asentimentul.

**MOTO : „— Am primit puterea
din mîinile regelui smerit, ca pe o
împărtăşanie.”**

MAREŞAL. ANTONESCU

4 SEPTEMBRIE 1940

ÎNCEPUTUL GUVERNĂRII

Divizia 2 Cavalerie terminându-și misiunea din zona Dorohoi, primește ordin, la începutul lui septembrie, de a se deplasa în zona Suceava. De-abia instalată, în seara zilei de 4 septembrie 1940, postul de radio București transmise, spre marca surprindere a ficcăriua, Proclamația către țară a generalului Ion Antonescu, chemat la cirna țării de rege.

Se auzi priinul cuvint și vocea generalului gravă și sonoră :

„Români !

„În aceste ceasuri de zdruncinare a României și de sfișiere a Neamului, am luat conducerea Statului prin înțelepciunea Majestății Sale Regelui.

Nu este un guvern nou, ci un regim nou.

Nu vorbe, ci acțiune.

Nu șovăire, ci fapte.

Un trecut groaznic și dureros s-a închis.

Peste el nu voi trage vâlul uitării, ci al Dreptății.

Dar azi trebuie să salvăm Statul și Națiunea.

Cu toată conștiința și străduința trebuie să-i vindicăm rănilile, să-i adunăm puterile, să-i ridicăm onoarea și să-i asigurăm viitorul.

Într-o suferință, dar și într-un gând, într-o singură putere.

Durerea trebuie să ne învețe, să ne înalte. Popoarele adevărate își torc din înfrângeri marile destine.

Români,

Vrajba să înceteze. De oriunde și prin oricine.

Lupta să fie numai pentru Stat.

Înțelegerea ca și clemența regală au înlesnit ca și ultimele frământări să se închidă fără sancțiuni, într-un suflu de libertate. Prigonirile au încetat. Acum tinerețea, nădejdea curată a Neamului, trebuie să-și îndeplinească datoria. Fața lumii se schimbă. Națiunea noastră să-și dovedească prezența în Istorie.

Nici nu am apucat să ascult terminarea acestei proclamații uluitoare când am fost chemat la cabinetul comandantului. Cum am intrat mă aștepta generalul Racoviță, care privea spre mine cu ochii măriți și strălucind de o vie emoție.

— Ei, ce zici ? Ți-a plăcut ? În sfârșit iată omul ce ne trebuie.

— Domnule general, am spus, va putea face el ceva ? Grea povară și-a luat ! Cine-l va ajuta ? Va fi echipa sa de talia lui ?

— Fii sigur dumneata că nu primea el dacă știa că nu poate duce sarcina.

— E foarte important momentul acesta. Eu vă mărturisesc că sînt copleșit de tot ce am auzit. Cuvintele, vocea, tonul — cit de dătătoare de speranțe ! Totul suna ca o primenire sufletească. Vedeți, pentru mine are o adîncă semnificație această împlinire. Am presimțit, de cînd l-am cunoscut, și am fost cutremurat simțind confuz, dar stăruitor, că acest om va avea de împlinit un mare destin.

— Vezi, nu te-ai înșelat. El s-a dovedit întotdeauna a fi un om și un militar care poartă pe fruntea lui o menire. Noi, ofițerii, am văzut întotdeauna în el un comandant de elită, un reprezentant al neamului, un potențial al lui la grea cumpănă.

— Nu știu de ce, domnule general, am spus, mă gîndesc acum prin analogie, la mareșalul Averescu. Și el a venit ca o mare speranță... dar nu a reușit !

— Nu trebuie comparat ! Generalul Antonescu este alt temperament și situația țării este și mai grea.

— Oricum. îi trebuie oameni. Eu știu că el este un izolat. Cum să-i găsească ? Îmi reamintesc că Averescu a fost învinuit că nu și-a ales oameni destoinici în guvernarea sa, iar el ar fi răspuns „Ce vreți, aceștia sînt oamenii noștri, de unde să iau alții, din import ?”

— Da, este un factor de succes în conducere, dar sînt sigur că în jurul lui vor veni toți oamenii politici de autoritate și competenți.

Deodată radioul transmise un apel :

Am ascultat :

R o m â n i,

Ordinea făcută sus, cere ordine jos.

*Numai ordinea poate fi răspunsul pe care-l dă azi
Națiunea actului pe care l-a împlinit.*

Nici o zbuciumare.

Ajunge !

Tineretul a sîngerat desigur și a suferit adînc. Am suferit și eu.

Dar singele nu poate fi răscumpărat cu sînge și nici suferința prin noi suferințe.

Nu-și inbește țara, nu-și cinstește neamul cel ce face altfel.

Nici o violență în contra nimănui. Cu atît mai puțin în contra nevinovaților soldați sau gardieni aflați la datorie.

Aceasta nu este o faptă, ci o crimă pe care nu pot decît s-o pedepsesc grav și imediat.

Pentru ca ordinea să fie imediat dobîndită și nici un dușman lăuntric să nu încerce să folosească dezordinea, opriți manifestațiile și nu lăsați pe provocatori să calce în numele vostru prima lege : disciplina.

Cinstiți lecția pe care ne-o dă Destinul și meritați-o !

general ION ANTONESCU
președintele Consiliului de Miniștri

Emisiunea se termină.

— Domnule general, am reluat, aș dori foarte mult să merg două zile la București. Vreau să văd ce se petrece, să-l vizitez pe domnul colonel Elefterescu, care,

este desigur, lângă generalul Antonescu.

— Foarte bine, cînd ai tren ?

— Peste o oră.

— Bine, ia mașina mea pînă la gară. Drum bun și adu-mi vești bune.

În dimineața zilei de 5 septembrie, am sosit în București. Imediat am telefonat acasă la colonelul Elefterescu, de unde mi s-a spus că este plecat la Președinția Consiliului de Miniștri din Calea Victoriei, (fostul Palat Cantacuzino).

Pe la ceasurile 9 m-am prezentat acolo și am fost primit imediat de colonel, care devenise șeful de cabinet al conducătorului. Era omul din imediata apropiere și de totală încredere.

Cum m-a văzut mi-a spus :

— Tocmai la dumneata mă gîndeam cînd m-a anunțat ușierul că ai venit ! Acum nu putem sta de vorbă pentru că am multe pe cap, dar, te rog, vino diseară după 9 la mine. Domnul general a luat conducerea într-un moment foarte delicat. E în luptă cu regele. Cred că o să-i ceară abdicarea. Se fac demersuri preliminare. Știi ? Vino cu mine la general, poate-l vezi.

Ieșind din cabinetul colonelului, aflat în încăperea din dreapta ușii de intrare, traversarăm culoarul și pătrunsărăm în încăperea de vizavi. Era un birou-bibliotecă cu mobilier rococo. Plafonul era frumos pictat, pereții acoperiți de rafturi înalte, pline cu cărți legate în piele. La un moment dat, ușa încăperii din față se deschise și, în cadrul ei, generalul, în haine civile de culoare închisă, apărură în mină cu niște hîrtii pe care i le întinse colonelului Elefterescu. Zărindu-mă, îmi întinse mina și spuse :

— Elefterescu, să-l aduci pe dumnealui aici ! Vreau să te am lângă mine.

Părăsii palatul Președinției sub impresia puternică a momentelor petrecute în locul de unde urma să pornească forța care să oprească confuzia și dezorganizarea în care era aruncată țara, în acele clipe. Mă impresionase și liniștea care domnea acolo. De unde mă așteptasem să găsesc multă mișcare, agitație, multă lume, găsiserăm niște ușieri,

un șef de cabinet, săli pustii, fără plintoane sau gardă, iar pe general, ca un simplu particular, rezolvându-și la birou corespondența.

Impresia era făcută : un om singur se punea stavilă torentelor de dezagregare în care era ținută țara. Aflasem de la colonel, că generalul se mutase chiar la Președinție, unde lucrase toată noaptea, odihnindu-se foarte puțin pe o canapea micuță. Deci aici își fixase cartierul general și conducea ca în timp de război.

Prima campanie pentru liniștirea țării și redarea încrederii se deschisese.

În după amiaza acelei zile, după cum mă înțelesesem cu colonelul Elefterescu, m-am dus la el acasă. Acesta mi-a povestit cum au decurs evenimentele.

— Domnul general, după ce l-am informat atunci de cele petrecute la cedarea Basarabiei, aflate de la dumneata și cu cele ce a mai aflat și dînsul, a cerut audiență la rege căruia i-a spus că nu trebuia să cedeze cele două provincii și mai cu seamă Bucovina de Nord, fără luptă, cu orice risc. Un popor nu capitulează sub amenințări, ci doar, poate, sub imperativul forței. I-a arătat că s-a creat un precedent care-i va îndemna pe unguri să facă la fel. L-a învinuit că el poartă toată răspunderea pentru că nu a ascultat de sfatul nimănui și a învrăjbit țara, și-a pierdut presitiugiul regal. Tot atunci i-a spus să renunțe la camarilă și să cheme lingă el pe adevărații patrioți. Drept urmare a acestei audiențe, generalul a fost ridicat într-o noapte de acasă și dus la Mănăstirea Bistrița din Vilcea, unde i s-a dat domiciliu obligatoriu pînă alaltăieri. Nu avea voie să primească acolo pe nimeni. Eu abia dacă puteam să-i comunic cîte ceva prin maicile care o ajutau pe doamna Antonescu. În ziua de 3 septembrie, sosesc la Bistrița două mașini cu un trimis al regelui. Acesta venise să-l ia la Palat.

Domnul general primește și pleacă spre București. Lîngă Ploiești întâlnește pe Mașiu, cu care discută despre situația în care se afla țara. Maniu îl sfătuiește să ia conducerea, cu promisiunea să-i dea concursul lui și al partidului său. Tot așa va face și Brătianu.

Ajuns la ora 12 în București este dus la rege, care-l cere să ia conducerea politică a țării fără nici o condiție. Dinsul nu a vrut, motivînd că era prea tîrziu și țara era în anarhie, cu granițele prăbușite, o omenire întreagă pe drumuri, coroana compromisă. A sfătuit pe rege să se adreseze încă o dată șefilor de partide. Dar regele i-a replicat :

— Nu. Antonescu, tu ești singurul patriot cu adevărat. Mă adresez ție, deoarece te-am considerat întotdeauna ultima mea rezervă. Nu te poți sustrage, am nevoie de tine și a venit timpul tău. Numai în tine am încredere, în aceste clipe grele. să-ți încredințez guvernul și țara.

Bineînțeles că în asemenea situație nu mai avea ce face și, după cum a spus domnia sa, primește puterea din minile regelui ca pe o împărtășanie. Dar nu are pe nimeni în afară de Mihai Antonescu. Cunoaște toate marile personalități ale țării, dar îi știe pe toți ce afaceriști fără scrupule sînt, în majoritatea lor. Nu știe în cine se va încrede. Pe mine m-a numit șef de cabinet. L-a chemat pe Mihai Antonescu și a întocmit cu el proclamația dată ieri la radio. S-a mutat, cum ai văzut, în Palatul Cantacuzino și a început consultările cu șefii de partide. Aceștia, în special Maniu și Brătianu, condiționează colaborarea de abdicarea regelui. Legionarii, la fel. De altfel au și început demonstrațiile. Acum e un moment foarte greu. Domnul general nu este hotărît să meargă mai departe. Totuși, a depus jurămintul forțat de rege. Mihai Antonescu și cu mine insistăm și încercăm să-l convingem. Eu mai ales, de cîte ori am intrat la el în birou, i-am amintit cîte ceva și am căutat să-i arăt cît de perfid a fost regele cu el și, dacă ar renunța la putere, cine știe ce ar mai inventa contra lui. I-am amintit și de procesul de bigamie, aceea farsă montată de rege și camarilă, din care cu greu a ieșit nepătat. Ca să mai spun de nota care o are la memoriu din partea generalului Lăzărescu, ordonată tot de Carol al II-lea. Dar scoaterea lui de la comanda Marului Stat Major, pentru că nu a vrut să consimtă la procedeele oneroase ale oamenilor lui Carol : toate i le-am amintit. Profesorul Iorga primise ordin, tot din partea lui Carol al II-lea, să se

opună la alegerea generalului ca membru al Academiei Române.

I-am spus :

— Vreți să facă și cu dumneavoastră ce a făcut cu Duca, cu Călinescu și cu generalul Argeșanu ? Să ia castana din foc cu mîna dumneavoastră și să i-o dea lui Urdăreanu și Lupeascăi ? Atunci tace și se face că lucrează, apoi deodată spune „destul” și-mi face semn să plec. Dar nu-l las. Mîine din nou am să-i amintesc. Ce vrei, dragă, pot să-ți spun că regele nu mai este dorit de nimeni, chiar ofițerii din Garda Călare a lui, din porc nu-l scot !

Aici eu am rămas consternat ; era un atac neașteptat la rege pe care îl consideram șeful statului și mai ales că făcusem citva timp și eu serviciul în Regimentul de Gardă Călare al regelui și eram foarte mîndru de acest lucru. Personal nu aveam repulsie pentru rege și îmi veni în minte că, cu citva timp în urmă mă întîlnisem pe stradă, cu un fost camarad, maiorul Constantin Aslan, cunoscut călăreț și ofițer tot din Garda Călare. Acesta, la un moment dat, începuse să-l înjure pe rege în gura mare în plin centrul Capitalei. O făcuse atît de vehement încît i-am atras atenția că ar putea să-l audă cineva. Dar, drept concluzie, maiorul Aslan îl mai înjură o dată pe rege. Deci colonelul Elefterescu avea dreptate.

— Ei, cînd te înapoiezi la divizie ?

— Mîine, domnule colonel.

— Bine, atunci ai să primești acolo ordinul de mutare la Președinția Consiliului de Miniștri. Ai auzit ce a spus domnul general și asta mi-a spus-o și ieri și de aceea cînd ai intrat la mine ți-am spus că tocmai la dumneata mă gîndeam.

— La ordin, domnule colonel, am răspuns.

— În orice caz mîine dimineată mai treci pe la mine.

Intr-adevăr, a doua zi dimineată, cînd am ajuns la Președinție, colonelul Elefterescu mă luă să-mi arate la etaj camerele unde va funcționa biroul personalului militar și civil. Totul era extrem de mic și înghesuit, nu părea un local apt pentru un organism de conducere mai complex.

Cînd am coborît, în ușa biroului șefului de cabinet aștepta colonelul Alexandru Rioșeanu, fost ofițer în Regi-

mentul 4 Roșiori, un bun prieten al generalului Antonescu și tot așa, al colonelului Elefterescu. Tot acolo era și Nicolae Marș, un omuleț în jur de 60 de ani, cu o bărbuță încărunită, ochii vii și fața jovială. M-am prezentat și acesta îl întreabă pe colonelul Elefterescu :

— Căpitanul e de-al lui Ionel ?

— Vechi subaltern și admirator, răspunse grav Elefterescu. Chiar domnul general a dorit să fie mutat aici.

— Mă bucur, mă bucur mult să aud asta, domnule căpitan, Ionel are mare nevoie de devotament în jurul său în aceste clipe.

Rămăși singuri, colonelul Elefterescu mi-a spus :

— Până ajungi la Suceava, la divizie, te vor ajunge din urmă evenimente mari. Azi merge domnul general la rege, să-l convingă să abdice. Se pare că regele va abdica cu condiția ca nimeni altul decât domnul general să preia puterea și să garanteze tronul lui Mihai. În sfârșit, ordinul dimitale de mutare se va face astăzi, așa că în câteva zile ai să fi aici !

Am ieșit tulburat de la Președinție. Iată că mă găseam în postura de spectator în culise, asistând la pregătirea unor deosebite acte politice din istoria țării : primele momente ale instalării unui nou regim și pregătirea detronării unui rege. Era prea mult, mă înăbușeam. Despre asemenea lucruri se citește în istorie, dar a asista la germinarea lor era o favoare deosebită. Fugii acasă și-i povestii totul soției, buna și discreta mea tovarășă. Înainte de a lua trenul de scară, socotii că mai era timp să trec după-amiază pe la Președinție și, îmbrăcat civil, împreună cu soția ne îndreptarăm, pe Calca Victoriei, spre Palatul Cantacuzino. Era cam pe la 4—5 după amiază, când, aflați în fața bisericii de peste drum de Președinție, văzurăm că la scara palatului fusese trasă mașina. Nu ajunserăm bine în apropierea porții, că, în capul scării de marmură, străjuită de cei doi mari lei de piatră, apărură generalul. În costum închis, cu mânușa pe o mână, avea sub braț o mapă neagră. În mîna cu mânușa ținea pălăria moale de fetru. Fața sa strălucitoare, în coloritul ei blond-roșcat, ale cărei trăsături exprimau o hotărîre calmă, izvorită

dintr-un suflet cumpănit, lăsa să se citească un optimism sănătos, dătător de încredere.

În spatele lui apăru imediat colonelul Elefterescu, căruia generalul îi mai dădu cîteva instrucțiuni, după care se urcă în mașina ce porni imediat. Ceasurile domniei regelui Carol al II-lea începeau să fie numărate !

*

Am sosit în dimineața de 6 sept. din nou la Suceava. Informînd pe generalul Racoviță de cele ce aflasem, am comentat în felurite chipuri evenimentele în perspectivă. Abdicarea regelui era privită și de generalul Racoviță ca o primă soluție logică.

— Nu se poate ca regele să rămînă mai departe. Este total compromis și ar discredita pe singurul om în stare să redreseze situația, pe generalul Antonescu. Este o măsură potrivită omului. Aceasta înseamnă că vor veni cu adevărat vremuri și oameni noi.

Ziarele din 7 septembrie publicară următorul comunicat :

„R o m â n i,

Pentru prima oară în viața mea a trebuit să înșel, să mint și să calc un jurămint solemn, cerînd abdicarea regelui căruia îi jurasem credință.

Am făcut-o pentru a scăpa nația de o îngrozitoare umilință și de o inevitabilă totală catastrofă.

Am făcut-o deschis, cerîndu-i în scris abdicarea.

Dumnezeu, voi, și istoria mă veți judeca.

Pentru știința voastră, a tuturor, public textul scrisorii ce am trimis-o fostului suveran la ora 4 dimineața, în 6 septembrie.

«S i r e,

M-am angajat să apăr cu trecutul, cu cinstea și cu viața mea Țara și Tronul.

Încercările mele de a găsi oameni cu adevărat patrioți și pricepuți cu care să fac o echipă nouă de redresare a Statului și de reînfrățire a Majestății Tale cu Țara, au eșuat.

Toți cer abdicarea Majestății Tale.

În fața acestei situații și a agitațiilor pe care eu nu pot să le înec în valuri de singe pentru a arunca Țara într-un război civil și a determina ocupația străină, sint dator să supun și în scris Majestății Tale glasul Țării.

Cine afirmă altfel face o crimă.

Atrag însă serios atenția Majestății Tale în privința răspunderilor grave care vor apăsa pe vecie asupra Majestății Tale dacă nu dai ascultare imediat și fără ezitare cererii mele, care este a Armatei și a Țării !

General ION ANTONESCU.

Acestei scrisori îi urmă actul abdicării :

„R o m â n i,

Vremuri de adâncă tulburare și îngrijorare trec peste scumpu mea Țară. De acum 10 ani cînd am luat locul de adâncă răspundere de a fi cîrmaciul Patriei mele, fără răgaz, fără odihnă și cu cea mai desăvîrșită dragoste, m-am străduit de a face tot ce conștiința mea îmi porunceă pentru binele României.

Azi, zile de vitregie nespusă îndurerează Țara care se găsește în fața unor mari primejdii. Aceste primejdii vreau în marca mea dragoste pentru acest pămînt în care am fost născut și crescut, să le înlătur, trecînd azi fiului meu pe care știu cît de mult îl iubiți, grelele sarcini ale domniei.

Țara mea să fie păzită de Dumnezeuul Părinților noștri, care să-i hărăzească un cît mai faldic viitor.

Trăiască România !

Carol R.“

După numai două zile de la venirea la putere a generalului Antonescu, regele Carol al II-lea dispăruse de pe firmamentul politic pentru totdeauna, într-o hecatombă a frontierelor, a căminelor și aproape a unci jumătăți din populația României, urmărit, pe drumul lui de fugă, de vaietul sinistrelor ce se abătuseră peste țară.

Carol al II-lea, prin Decretul din 5 septembrie 1940, învestise pe generalul Antonescu cu depline puteri pentru conducerea statului Român.

Carol al II-lea în timpul acesta și-a pregătit grabnic plecarea din țară. Grabnic oarecum, pentru că în toți cei 10 ani de domnie, nu încetase să scoată bani grei peste hotare și să-și mărcască averea personală, averea Hohenzollernilor. Urmărit fiind Carol de „echipele morții”, generalul a trebuit să ia măsuri de siguranță pe parcursul trenului până la frontieră, pentru a-l scăpa de urgia legionară și a feri țara de vina asasinării tatălui noului rege. S-a schimbat ruta trenului, dar legionarii tot l-au descoperit și au tras asupra lui, însă fără efect. În gara Timișoara, unde îl aștepta o mare „echipă a morții”, mecanicul locomotivei a încetinit mersul trenului până la a simula oprirea, ceea ce a derutat pe legionari, pentru că imediat trenul a pornit așa de repede, că nimeni nu s-a putut urca. Astfel, Carol al II-lea, fostul rege, cu tot ce a putut încărcă în vagon (în special obiecte de mare artă și colecția cea mai valoroasă de El Greco) și cu tot ce a mai vrut să ia cu el, împreună cu Elena Lupescu și Urdăreanu, au ajuns, așa cum le-a garantat generalul Antonescu, dincolo de Jimbolia.

În urma lui rămânea o dureroasă amintire și o mare rușine.

Asupra cauzelor care au determinat abdicarea lui Carol al II-lea, „Universul” din 12 septembrie 1940 publica următorul articol semnat de Iuliu Maniu :

„Este o eroare să se creadă că Regele Carol II a fost silit să abdice din cauza orientării politicii sale spre Anglia și Franța, pe care n-a avut-o, sau din cauza vreunei greșeli de o clipă.

Cauza abdicării este concepția sa generală de domnie personală, fără ideal, fără moralitate și fără busolă sigură, în continuă oscilare oportunistă, între Coroană și Țară și care au trebuit să ducă la falimentul politicii sale.”

*

În după amiaza de 7 septembrie, am fost mutat, prin ordin telegrafic, la Marele Stat Major, cu detașare la cabinetul primului ministru. Am părăsit, chiar în seara aceea,

Succava, condus la gară de camarazi și de comandantul diviziei. Mă despărțeam cu părere de rău de toți, de care mă legaseră și mai mult împrejurările grele prin care trecuserăm împreună.

Ultimele strângeri de mină erau însoțite cu cuvintele „să nu ne uți”. Nu, nu i-am uitat și deseori de atunci am avut ocazia să-i văd și să vin printre ei în ceasurile grele ale războiului...

MOTO : „...Ai să ajungi mare în țara asta... așa, aproape ca vodă... Dar, pînă la urmă o să îți se taie capul”.

(Prorocirea ghicitoarei, din drumul Piteștiului.)

AMINTIRI DESPRE MAREȘAL

În legănatul trenului care mă purta prin noapte, așa singur, în compartimentul aproape gol, gîndurile au prins să mă ducă înapoi cu ani, la timpurile cînd cunoscusem pe generalul Antonescu și servisem sub comanda colonelului Ion Antonescu în Regimentul 9 Roșiori „Principesa Elena” din garnizoana Giurgiu.

Era în iulie 1926 la Giurgiu.

Peste micul și curățelul oraș de pe malul Dunării miezul verii apăsa cu căldură copleșitoare ca un clopot invizibil, imens. Bolta cerului, de un albastru spălăcit, cădea greoaie peste întreaga fire în somnolență. Frunzele pomilor-grădinii publice, acoperite de un strat gros de praf, întocmai unor bibelouri vechi dintr-o vitrină uitată, abia tremurau din cînd în cînd, sub răsuflarea fierbinte pe care bătrînul fluviu o trimitea din undele lui leneșe, opărite de razele soarelui. Străzile și casele aprinse în văpaia luminii orbitoare și căldurii, dogoreau ca niște sobe încinse. Nici o mișcare. Doar în ușa prăvăliilor se mai găsea cite un negustor moțîind la umbră, pe un scaun.

Orașelul, garnizoană a două regimente, unul de cavalerie și altul de infanterie, trăia perioada zilelor celor mai monotone din timpul anului. Una din cele mai vechi garnizoane de cavalerie dinaintea primului război mondial, purtase stigmatul crimei comise asupra locotenentului Foscalina, din Regimentul 10 Roșiori, căzut victima unui act de răzbunare al unui avocat din localitate. Întrucît ofițerii trecuseră la o acțiune spontană de represalii, șarjînd cu un escadron pe străzile orașului spre gară — locul asasinatului — regimentul fusese mutat dis-

ciplinar din localitate și orașului Giurgiu îi fusese luată cinstea de a mai fi garnizoană de cavalerie.

După război, localitatea recapătă o unitate de cavalerie, de data aceasta Regimentul 9 Roșiori. Cazarma lui, retrasă la marginea dinspre Dunăre a orașului, își respiră pavilioanele și grajdurile după modelul tipului vechi de cazărmi de cavalerie pe platou, la umbra castanilor bătrâni.

În curtea Regimentului 9 Roșiori era liniște desăvârșită. Din grajduri se auzea din când în când sforăitul vreunui cal ce încerca să sufle din nări praful ridicat din finul înghesuit în iesle. Trupa, în regimul economiilor bugetare, se afla în concediu, iar în cazarmă — abia câțiva oameni, care acopercau efectivul pentru nevoie de corvoadă.

În pavilionul principal, inundat de umbră și de răcoare plăcută, singur plantonul, sub paza propriei conștiințe, lupta cu tentația de a se rezema de rampa scării ce urca la cazinou, către care-l împingea somnolența. În cazinoul vast, cu pereții tapetați cu cele mai frumoase scoarțe basarabene, pe canapele — ofițerii : unii-și făceau siesta, alții jucau câte o partidă de table sau șah, răcorindu-se cu sprituri reci de la cantină.

Pregeta fiecare să ia căldura de afară în piept pentru a se duce acasă. Preferau să rămână pînă mai pe seară. Majoritatea necăsătoriți, nu erau atrași spre locuințele lor, deoarece adevăratul cămin le era regimentul.

Mai era încă un motiv pentru care în acea zi nici chiar cei căsătoriți nu se grăbeau spre casă. Așteptau trenul de ora 2 cînd locotenentul Gabriel Tulea, adjutantul regimentului, trebuie să vină de la București, unde fusese chemat la Inspectoratul Cavaleriei pentru a primi un ordin confidențial.

Colonelul Mihai Slomnescu, comandantul regimentului, era în cabinet tocmai pentru același motiv.

În liniștea toridă a cazinoului, în atmosfera căruia pătrundeau, printre draperii, razele soarelui — ce proiectau în fasciculul lor luminos, firisoarele de praf — și în care se auzea zornăitul zarurilor, pătrunse deodată tînrul lt. Tulea. Oprindu-se în mijlocul cazinoului, cu un aer foarte important, spuse :

— Domnilor, am adus o mare veste.

Toți se opriră din joc sau se ridicară pe sofale pentru a-l auzi.

— ? ! ? !

— Imediat v-o comunic. Domnul colonel este în cabinet ? Mă duc să-i predau corespondența și viu.

După câteva minute el reapăru tot așa de important și misterios. Ofițerii, presimțind că este ceva într-adevăr deosebit, făcând cerc în jurul lui și încurajându-l spuseră :

— Ce e domnule, ce atita mister ?

Și maiorul Obedenaru, cel mai mare în grad între cei prezenți, insistă să vorbească.

— Domnule maior, vă aduc la cunoștință că ne vine la comanda regimentului domnul colonel Ion Antonescu, iar domnul colonel Slomnescu este mutat la Inspectorat.

Vestea căzu ca un trăsnet din senin în miez de vară. Ofițerii înmărmuriți se uitară unul la altul, nevenindu-le să creadă cele auzite. Urmă o tăcere adâncă, semn concret al unei consternări generale.

— Ascultă Tulca — i se adresă maiorul Obedenaru, ofițer călit alit pe cîmpul de luptă, cît și în bodegile garnizoanelor prin care trecuse cu regimentul — nu umbla cu figuri de astea că nu te prind...

Replica își avea locul ei deoarece lt. Gaby Tulca ajunsese de pomină prin memoria-i proverbială specializată în cunoașterea pe de rost a anuarului cavaleriei (știind despre fiecare ofițer cînd era născut, în ce regiment a fost, unde se află în prezent) și fiind la curent cu toată mișcarea din arma sa ca și cu toate cancanurile. Poate voia să facă o farsă camarazilor spre a-i trezi din lipsa de ocupație în care se aflau în acea perioadă de concedii de vară, cînd instrucția fusese suspendată. Dar de această dată nu fusese cazul.

— Pe onoarea mea, domnule maior, ăsta e adevărul. Vine la comandă domnul colonel Ion Antonescu. Decretul cu numirea a și fost semnat.

Mai înainte ca stupefacția produsă celor prezenți să se fi consumat și ca vreunul să fi spus ceva, ușa de la cabinetul comandantului se deschise și în cadrul ei apăru colonelul Mihail Slomnescu.

Mic de statură și uscățiv, cu talia strânsă bine în croiala franțuzească a vestonului, cu zîmbetul mereu în colțul gurii tăiate fin sub nasul proeminent și căzut în jos, care, în ovalul prelungit al feței, apărea ca un accent pronunțat al unei personalități și al unui caracter bine definit, cuprinse cu privirile ochilor săi de un albastru spălăcit, ale căror pleoape nu cădeau deopotrivă pe globul ocular, pe ofițerii care rămăseseră, întrebători și conster-nați, cu ochii spre el.

Venea ținînd corespondența în mînă. Li se adresă simplu, camaradereste, ca totdeauna de cînd comandă regimentul :

— Vedeți domnilor, totul are un sfîrșit. Cu cît e mai frumos cu atît se termină mai repede. Am fost mutat la Inspectorat, avînd stagiul la comandă îndeplinit. Înlocuitorul meu este valorosul colonel Ion Antonescu, care va da o adevărată strălucire acestui frumos regiment la a cărui comandă am avut cîntea să fiu alături de dvs. Ei, dar să nu fim triști. Pînă la despărțire mai avem încă. Diseară ne vedem la „Carul cu bere”. La revedere, domnilor !

Rămăși singuri, ofițerii începură comentariile, care mai de care în felul lui ; unii cu teamă, alții cu entuziasm, alții cu reținere.

— Eu, domnilor, se auzi ridicîndu-se pe deasupra tuturor glasul unui căpitan, la toamnă mă mut din regiment.

— Și eu, se mai auzi alt glas.

— De acum încolo s-a terminat cu viața frumoasă de la „9 Roșiori”. S-a dus vremea romantică. O dată cu plecarea domnului colonel Slomnescu se stinge și atmosfera de libertate, camaraderie, de antren...

Regretele pentru plecarea colonelului era cu totul îndreptățite. Fusesse un comandant ideal, ofițer de stat major, om cult, inteligent, practic ca un grec (i se spune „Grecul”) plin de inițiative, bun organizator și om cumsecade. Urmase la comandă pe colonelul Mirodescu, un erou din primul război, și știuse să mențină climatul cavaleristic imprimat de aceasta regimentului. Păstrase unit corpul ofițeresc încît aceștia erau nedespărțiti chiar și după serviciu.

După ce spiritele se mai potoliră și larma de glasuri încetă, ofițerii înconjurară strâns pe căpitanul Mircea Elefterescu, comandantul Escadronului III, care pînă atunci rămăsese retras și nu se amestecase în agitația generală.

Căpitanul era de curînd venit în regiment, mutat fiind de la Școala de Ofițeri de Cavalerie din Tîrgoviște, unde comandase escadronul de ofițeri activi și înlocuise pe căpitanul Gheorghe Sotir cu care schimbase locul. Căpitanul Elefterescu era o figură originală a cavaleriei. Se ilustrase pînă atunci prin caracterul său sobru și intransigent, print-o notă de eleganță boierească și un spirit cavaleresc foarte dezvoltat, alături de simțul onoarei.

Comandant al escadronului de elevi la Școala de la Tîrgoviște pusese doi elevi din anul II să se bată în duel cu săbiile, deoarece se insultaseră. Regulamentul interzicea elevilor duelul. Totuși, el aplică pe ascuns măsura, îi puse să se bată în miezul nopții în manej, asistați de el și de sanitar, pînă cînd cei doi s-au rănit. Descoperindu-i la infirmerie comandantul școlii, colonelul Constantin Comănescu, mută disciplinar pe ofițer la Regimentul 9 Roșiori, devenind astfel comandantul meu de escadron.

Escadronul 3 al Regimentului 9 Roșiori era acel escadron care în 1916 șarjase o baterie germană la Robănești, lângă Craiova, pentru a înlesni mișcarea unei divizii de infanterie. Escadronul era comandat pe atunci, de căpitanul Filitti și avea în rîndurile sale pe sergentul voluntar sexagenar Gheorghe Donici. Escadronul pornește șarja și ajunge în apropierea poziției ocupate de bateria germană, cînd o mitralieră, care veghea la siguranța bateriei, a deschis focul decimînd escadronul. Căpitanul Filitti cade rănit și este luat prizonier; sergentul Donici moare pe cîmpul de onoare.

Căpitanul Elefterescu fusese elevul colonelului Antonescu, pe cînd acesta era comandantul escadronului de elevi la Școala de Ofițeri din Tîrgoviște, în 1915. Așa se născuseră legăturile care s-au păstrat pînă la sfîrșit. Mircea Elefterescu se dovedise un entuziast admirator și un apropiat credincios de care colonelul Antonescu a ținut seama.

Ofițerii, strinși în jurul căpitanului, încercară să-și stingă setea curiozității liniștindu-și spiritele cuprinse de nesiguranța necunoscutului, asaltându-l cu întrebări :

— Mircea, i se adresează căpitanul Vladimir Rîmniceanu, prieten apropiat al acestuia. Tu ai știut și nu mi-ai spus nimic ? Înadins te-ai mutat aici, în regiment, că știai c-o să-l ai comandant !

Căpitanul Elefterescu, oarecum afectat de vătura importantă pe care o căpătase dintr-o dată, să lăsă să cadă ușor pe una din sofale, îndreptându-și cu grijă piciorul beteag, pentru a înlătura jena pe care o avea la anumite mișcări în piciorul-rănit la Oituz.

Nu știuse nimic. Era și el surprins, ca și ceilalți, dar la el senzația respectivă era de natură să-l stimuleze, să-i dea o mare siguranță de sine, pe cînd la ceilalți, dimpotrivă. Da, el îl cunoștea foarte bine pe noul comandant și știa la ce se puteau aștepta. Era omul care convenea cel mai mult spiritului său de ordine și conștiințiozitate. De altfel visul lui era să servească sub ordinele fostului său comandant de escadron.

După ce-și potrivea trupul lung și subțire între pernele moi ale divanului își scoase bărbia din gulerul înalt al vestonului, învăluit cu fișia albă a cravatei, după moda „Regina Maria“, și o plimbă de cîteva ori spre înainte — gest familiar lui, spuse :

— N-am știut nimic, Vladimire. Aflu și eu vestea pentru prima oară. Și mă bucur mult, de pe acum, iar voi o să vă bucurați mai tîrziu, după ce veți vedea omul, îl veți cunoaște lucrînd cu el.

— Cum e, Mircea ? Ce fel de comandant e ? E rău, tipă ?

Mircea Elefterescu, ținîndu-și buzele late într-un gest pregătitor deschiderii gurii sale, care tăia, cu o deschizătură largă, partea de jos a feței, de la un maxilar la altul, spuse :

— E omul datoriei, al demnității, al cinstei. Cine respectă aceste principii, să nu aibă nici o grijă...

Ofițerii plecară rînd, pe rînd, spre a merge în altă parte, unde să comenteze și să-și înecă amarul într-un pahar de vin — specialitatea restaurantului din localitate. Eu, pe atunci sublocotenent, am rămas nedezipit de căpitanul meu în cazinoul golit. Ne cunoșteam de la Tîrgoviște unde, în timp ce eu terminam anul II, fiind plutonier-major al școlii, căpitanul Elefterescu comanda escadronul T.T.R. Ne-am regăsit la regiment și-i eram subaltern de o lună, în care timp nu avuseserăm prilejul să ne apropiem prea mult. Dar ocazia se ivise. Deja în acest răstimp avusesem posibilitatea să-l aud de cîteva ori pe comandantul meu de escadron pomenind numele colonelului Ion Antonescu cu un respect demn de reținut. De exemplu colonelul Antonescu *a spus* sau *a făcut* așa. Colonelul Antonescu este cel mai valoros ofițer al armatei.

Afît știusem la aflarea veștii că acest ofițer îmi va deveni comandant și bucuria îmi năpădi sufletul. Sensibil la renumele și reputația comandanților îmi luasem ca îndreptar, la început de carieră, sfatul pe care mi-l dase, la părăsirea școlii, fostul meu comandant de escadron, căpitanul Dumitru Dămăceanu care mă sfătuisese să-mi aleg unitatea după valoarea comandantului. Fiind primul în promoția mea, am avut dreptul, după regulament, să hotărîsc la care regiment doresc să merg. Cum nu aveam nici o orientare m-am dus la comandantul meu de escadron să-i cer sfatul. Acesta a trecut în revistă toate regimentele de roșiori pe comandanți, oprindu-se la două : Regimentul de Gardă Călare — comandant colonelul C. Illasievici — și Regimentul 9 Roșiori „Principesa Elena” din Giurgiu — comandant colonelul Slomnescu, valoros ofițer de stat major.

Deoarece Garda Călare se afla în București unde mijloacele de trai nu-mi îngăduie să locuiesc, am ales Giurgiu. Sfatul căpitanului Dămăceanu se dovedise a fi fost bun deoarece acum se împlinea dorința mea intimă de a servi sub ordinele unui comandant cu adevărat renumit. De aceea, în dorința de a afla mai mult despre noul meu comandant, am întrebât :

— Domnule căpitan, vă rog, spuneți-mi și mie cit mai multe despre dînsul. De cînd îl cunoașteți ?

— Vezi dumneata. îl cunosc de pe cînd eram încă școlar. Îl vedeam venind în vizită la tatăl meu, care mi-l dădea mereu de exemplu, prevestindu-i o carieră deosebită. Apoi l-am avut comandant de escadron la Tîrgoviște de unde am ieșit sublocotenent.

— Iertați-mi insistența, domnule căpitan, dar aș dori să-mi povestiți amănunte din viața și trecutul lui. Cine-i sînt părinții, unde s-a născut, cînd s-a născut... ce amintiri mai de seamă aveți despre dînsul ?

— Domnul colonel Antonescu — a început căpitanul să povestească — s-a născut la 2 iunie 1882, după unii, și 1880, după alții. Dar nu are importanță. Oficial este anul 1882 ca dată a nașterii sale. Evenimentul a avut loc la Pitești, unde tatăl lui, căpitan de infanterie, își avea garnizoana. Mama sa, Litza, era o femeie foarte tină și foarte energică. Dînsul mai are o soră, căsătorită cu generalul Ștefan Panaitescu.

De mic copil a rămas orfan de tată. După un timp, mama sa s-a căsătorit cu colonelul de cavalerie Barange, adjutant regal. Micul Antonescu nu și-a urmat mama în noul menaj. El a rămas în casa mătușii sale — sora Litzei — de care copilul era foarte atașat. Aceasta, doamna Dobrian, văduvă și ea, mai avea o fiică, de vîrsta lui Ionel, așa că au rămas să crească împreună. În felul acesta n-a resimțit depărtarea de mama sa. Deși separați, copilul a păstrat neschimbată afecțiunea pentru mamă, cit și respectul și admirația neprecupețite.

Doamna Dobrian avea o mică proprietate lângă Pitești, la Florica. Acolo și-a petrecut deci Antonescu anii copilăriei, împreună cu vara sa, devenită cea de-a doua soră a lui. Și asta pînă la vîrsta de 10 ani cînd a intrat primul la Gimnaziul fiilor de militari, din Craiova.

De mic copil s-a dovedit a fi foarte energic și hotărît. În orice făcea punea pasiune și gravitate. Chiar și cînd se juca. Preferința lui era jocul de-a soldații, iar scene din războiul din „77” deveniseră calul de bătaie. Era cînd căpitanul Valter Mărăcineanu, cînd maiorul Șonța, cînd soldatul Nicolae Grigore, cucerind steagul turcesc la Grivița. Dar cel mai des era toboșarul de la Grivița. Nimeni

nu bătea toba mai cu îndușire decît micul Ionel. Într-o zi — povestea doamna Baranga — Ionel s-îmbolnăvit de pojar. Focul lui nu era boala, ci grija cine avea să bată toba în locul lui. Cere atunci să-i vină un prieten. La apariția acestuia lîngă patul lui de suferință, în focul bolii, îi încredință toba, spunîndu-i : „Mărinică, ia tu toba. Dar s-o bați așa de tare să o aud și eu de aici !

Așa a fost dînsul și așa a rămas pînă acum. Un toboșar vestitor al vremurilor ce au să vină !

Orfan de tată la o vîrstă fragedă — avea 3 ani — golul rămas a fost umplut de prezența unchiului său, unul dintre cei doi frați ai tatălui : Dumitru, ofițer de artilerie, și Ilie Antonescu, ofițer de administrație.

Dumitru Antonescu a fost unul dintre elementele de elită ale armatei dinaintea primului război mondial. Distins în cariera sa de ofițer de artilerie, intră în Școala Superioară de Război pe care o absolvă pe locul întii, făcînd parte din prima promoție a acestei școli. Tot el devine și primul ei director de studii.

La venirea în țară a principesei Maria, Dumitru Antonescu este numit adjutant al principesei. în serviciul căreia a depus tot zelul și toată valoarea sa intelectuală și morală făcînd principesei o asemenea impresie, încît aceasta l-a menționat — în „Memoriile ei”. El a avut o influență hotărîtoare asupra formării caracterului micului Ionel Antonescu, a cărui educație a urmărit-o în tot cursul gimnazial, pînă la devenirea lui ca ofițer. Din nefericire Dumitru Antonescu dispărea repede. Moare în anul 1907. deplîns de întreaga armată.

O întîmplare deosebită a lui Antonescu. care merită a fi povestită, s-a petrecut în timpul vieții lui de elev al gimnaziului militar.

Aflîndu-se pe timpul vacanței de vară la matusa lui, la Florica, pleacă într-una din zile la Pitești, cale de cinci, șase kilometri. În drum, îi iese înainte o țigancă care-l asaltează cu stăruința specifică nației sale, dorind să-i ghicească în palmă. Elevul Antonescu, grav și mîndru în ținuta lui militară de oraș, nici nu o ia în seamă. Țigancă : „Aoleo, generale, comandante, să-ți ghicească baba norocul”. Antonescu merge înainte. La insistențele țigăncii, îi aruncă un ban. Aceasta ia banul și după el : „Păi eu nu

vreau pomană... na-ți banu' înapoi. Eu vreau să-ți ghicesc norocul," și-l apucă de mână. Antonescu, amuzat de insistența țigăncii se lasă în voia ei. Aceasta, fi ia mîna, i-o cercetează cu luare aminte, și dintr-o dată :

— Aolco ! Ce vād eu aici n-am curaj să-ți spun...

— Ce vezi ? Hai spune, nu-ți fie teamă că nu mă sperii.

— Păi măiculiță, ce vād eu aici este lucru mare ! După linia asta mata ai să ajungi mare în țara asta, ca și vodă... dar nu-ți mai spun mai departe...

— Hai femie, nu te codi, zi-i înainte.

— Apoi să știi mata că pînă la urmă o să ți se taie capul !

Elevul Antonescu a ascultat, a zîmbit, i-a dat banul țigăncii și și-a văzut de drum.

La înapoiere a povestit familiei întîmplarea cu ghicitoarea și prorocirea, făcînd mare haz.

De atunci nu a mai spus-o nimănui. Poate a uitat-o sau poate a vrut s-o uite... Eu am aflat-o din gura matusii lui, doamna Dobrian.

Comportamentul elevului Antonescu, pe timpul cît a fost elev al Gimnaziului pentru fiii de militari din Craiova și al celui de la Iași, a fost excepțional. Primul din clasă tot timpul, faima lui se dusesse departe. Însuși ministrul de război de atunci, generalul Alexandru Lahovari, l-a remarcat și l-a luat sub protecția sa.

După absolvirea celor două gimnazii militare, el se prezintă la Școala de Ofițeri de Cavalerie pe care o absolvă tot primul, ca și Școala Specială de Ofițeri, în 1904.

Sublocotenent în Regimentul 4 Roșiori „Principesa Maria” se distinge prin destoinicia și zelul depus în îndeplinirea serviciului.

În timpul răzcoalelor țărănești din 1907, este trimis cu plutonul său, întărit cu o secție de artilerie, să înăbușe răscoala țăranilor din Vlașca. A fost singurul ofițer care nu a tras în țărani. A procedat cu tact și cu omenie, prin intimidare. A pus tunurile să tragă scurt asupra obiectivului, scontînd pe intimidare. Zgomotul tunurilor și efectul exploziilor proiectilelor care cădeau în fața lor, au fost de ajuns să potolească pe răsculași și să-i aducă la supunere...

Mircea Elefterescu povestește mai departe.

— Eu l-am cunoscut pe domnul colonel Antonescu, copil fiind, în casa părintească. Tatăl meu fiind cavalerist și comandant de regiment, sublocotenentul Antonescu venea des la noi. L-am admirat cum l-am văzut și eram numai ochi și urechi ori de câte ori se vorbea de el. Se spuneau numai lucruri elogioase, lucruri ieșite din comun, care să te umplu de admirație. El m-a stimulat să devin ofițer de cavalerie și, când a trecut, cu gradul de căpitan, la comanda Escadronului de elevi al Școlii Pregătitoare de Ofițeri de la Tirgoviște, cu m-am prezentat la examen și am intrat în școală mai mult de dragul lui. El era de principiu că educația viitorilor ofițeri trebuie efectuată pe baza cunoașterii, prin trăirea reală a vieții soldatului. Să-i cunoască instruirea la perfecție, să-i cunoască eforturile pentru a nu-l solicita cum și când nu trebuie sau să nu-i ceară eforturi peste puteri și, mai ales, eforturi zadarnice. Să-l instruiască pentru luptă. Principiu, de altfel, rămas de la Napoleon, pe care el îl aplica cu cea mai mare strășnicie. Eu, mai neîndemînatoc, venit fiind dintr-un liceu civil mai mult de dragul lui decît al armei, o duceam greu. La ruperi de rînduri toți o luau la dreapta de exemplu, eu o luam la stînga. Numai ce auzeam glasul lui tăios biciuind prin aer : „Elevul Elefterescu, ce faci, te plimbi la Șosea ?”.

Războiul bătea la ușă pe atunci, în 1915. Toată țara se trîmînta. Ardealul era pe buzele tuturor, dar mai ales pe ale comandantului nostru. Numai că-l auzeam strîgînd la instrucție : „Sus capul elev. Privirea înainte peste Carpați ! Acolo vă cheamă împlinirea idealului național” !

Avea subalterni pe lt. Constantin Niculescu, azi colonel și fost atașat militar la Paris, pe actualul col. Feraru și col. C. Sănătescu. Cînd comanda ruperile de rînduri, ofițerii aceștia alergau în capul plutoanelor și, la comanda „Culcați !”, ei se aruncau primii la pămînt.

Avea o autoritate covârșitoare. Odată, un elev — căpitanul Romalo de azi — este invitat într-o seară la Cotroceni de către principese. Invitația este transmisă telegrafic printr-un aghiotant regal. Comandantul de escadron răspunde : „Nu se aprobă plecarea elevului Romalo, fiind consemnat în școală” și semnează. Imediat urmează

un telefon de la Palat către comandantul școlii, col. Portocală, căruia i se exprimă dorința principesei Maria de a se da voie elevului Romalo să vină la București.

Colonelul cheamă pe căpitanul Antonescu și-i arată situația. Acesta spune : „Dacă elevul pleacă, se face vinovat de neexecutarea de pedeapsă și va căpăta zece zile de carceră. Este în joc întreaga mea autoritate în fața escadronului și dacă aceasta nu mi se respectă de către școală, voi lăsa imediat comanda escadronului“.

Palatul a fost refuzat sub motiv că Romalo ar fi bolnav în infirmerie și elevul și-a executat pedeapsa dată. Acest act de autoritate a fost de natură să-i dea căpitanului Antonescu un prestigiu imens în fața elevilor.

A luat parte la campania 1913 din Bulgaria cu Divizia 1 Cavalerie, unde s-a distins, fiind decorat cu „Virtutea Militară“ cl. I.

Devenit ofițer de stat major este repartizat ca șef al Biroului Operații la Corpul 6 Armată de sub comanda generalului Prezan. De acum încolo, se deschide cariera prestigioasă a lui Antonescu !

Generalul Prezan, recunoscînd în el calități excepționale, l-a luat cu el, nedespărțindu-se pe tot timpul războiului 1916—1919.

La declararea primului război mondial, generalul Prezan este numit comandantul Armatei de Nord, avînd ca șef al Operațiilor pe căpitanul Ion Antonescu.

În timpul bătăliei de pe Neajlov, din noiembrie 1916, îi revine sarcina să întocmească planul de manevră ce trebuia să distrugă, cu un grup de forțe alcătuit în mare grabă, la sud de Argeș, coloanele inamice care înaintau dinspre Dunăre. Din cauze multiple bătălia a fost pierdută, dar căpitanul Antonescu își câștigase deja o mare faimă ca organizator. În Moldova, generalul Prezan este numit la Marele Cartier General, avînd ca șef al secției Operații tot pe, acum, maiorul Antonescu și are rolul său foarte important la întocmirea planului de bătălie de la Mărășești. Aci el depune o activitate extraordinară. Organizează serviciile la Marele Cartier General, asigură legăturile cu trupele, organizează serviciile informații și transporturi, asigură legătura cu misiunea franceză. Avînd toată libertatea de acțiune de la generalul Prezan, el con-

duce efectiv armata din Moldova. Generalii, comandanți de mari unități veneau la el să primească ordine, iar el nu se sfla să le arate greseliile, lipsurile dovedite în actele lor de comandă, așa că devenise temut. La ușa cabinetului său — a șefului operațiilor Marelui Cartier General — făceau anticameră generalii. Unii dintre ei, care l-au temut sau au suferit sancțiuni din pricina lui, l-au poreclit „Ciinele roșu”. Dar, vezi dumneata, acest cîine nu mușca decît pe cei mai mari în grad și niciodată pe cei mici.

Nimic nu poate reda mai real prestigiul și faima pe care și le crease Antonescu pe timpul acelor ani decît nota de memoriu dată de prințul Galitzin, șeful de Stat Major al lui Cerbacev, comandantul frontului românor-us din Moldova :

„Maiorul Antonescu este un om de onoare în cel mai nobil sens al cuvîntului. Succesele lui, care au salvat țara în situații critice, se datoresc nu numai calităților lui de eminent strateg, ci și acelor înnăscute viitorului om de stat.

Nu știu cum se va pronunța Istoria țării sale despre el ! Vilejia inimii sale și stoicismul său nu vor putea fi egale de nimeni.”

La încheierea păcii de la Buftoa din 1918, cu gradul de maior, este trimis la comanda unui divizion de tren și în Moldova. Aceasta pentru a se da germanilor o satisfacție, scoțîndu-l din obiectivul lor pe timpul tratativelor. Rămîne astfel deoparte pînă în noiembrie 1918, cînd se denunță pacea și trupele noastre trec în Ardeal. Atunci maiorul Antonescu este chemat din nou la Marele Cartier General și i se încredințează aceeași funcție, fiind numit delegat al Marelui Cartier General.

Are prilejul să-și împlinească visul, organizînd trecerea peste munți și acțiunea pentru cucerirea Ardealului prin bătăliile din Apuseni și Solnok, pe Tisa.

La trecerea Tisei, regele Ferdinand îl decorază „proprio manu” cu Ordinul Mihai Viteazul, aducîndu-i mulțumiri și cerîndu-i scuze că-l răsplătește atît de tîrziu pentru marile servicii aduse țării.

La încheierea păcii este înaintat colonel și numit comandant al Școlii Speciale de Ofițeri de Cavalerie, aflată

la Oradea Mare. Prima măsură pe care a luat-o a fost aceea de a cere mutarea ei la Sibiu. Aceasta pe motivul întemeiat că orașul nu oferea în jurul său teren propice formării călăreților de teren. Oradea Mare este așezată în cîmpie, Sibiuul oferea în schimb toate avantajele, în plus era și în apropierea unui loc istoric : Șelimbărul lui Mihai Viteazul.

La instalarea școlii în noul local, el a rostit următoarea cuvîntare :

„Școala Specială de Cavalerie, a cărei activitate a fost întreruptă timp de șase ani neconținut, din cauza războiului, își deschide din nou porțile sale la 1 Noiembrie 1920 !

Datorită Înțelepciunii Suveranului, priceperii conducătorilor și bravurei, sacrificiilor și suferințelor fără limită pe care le-a făcut și îndurat poporul nostru, Neamul românesc se găsește astăzi din nou și pentru totdeauna sub același sceptor.

Ca o consecință a acestui fapt, stindardul Școlii flutură de la 1 Noiembrie 1920, la Sibiu, în imediata apropiere a cîmpului de bătălie de la Șelimbăr, unde marele Voevod Mihai Viteazul a înfrînt trufia ungurească și a arătat, cel dintîi, mijlocul cel mai puternic și sigur, prin care trebuia și se putea face unirea întregului neam.

Mîndră de a fi așezată în preajma unor locuri atît de glorioase, mîndră de trecutul înălțător și nepieritor al Armatei în serviciul căreia este, și călăuzită de ideea că și în viitor va fi factor determinant în pregătirea și desăvîrșirea victoriei, Școala își reîncepe activitatea pe baze tradiționale, adaptate la cerințe noi...”

Îi revenea sarcina să organizeze acest centru de învățămînt pentru ofițeri, stabilindu-i programa analitică pe baza noilor cerințe izvorîte din experiența marelui război, care adusese mari modificări armeei noastre, impunîndu-i o adaptare la tehnica modernă de luptă.

El era cel mai îndreptățit pentru a face aceasta.

Venit în fruntea acestui frumos așezămînt din Sibiu, cu rîvna și priceperea sa deosebite, se așterne la o muncă de creație. Trasează jaloanele de la baza cărora se va desfășura activitatea de învățămînt și perfecționarea ofițer-

rilor cavaleriei moderne. Activitatea lui este neobosită și exemplară. Mereu călare, străbate cu ofițerii toate împrejurimile accidentate ale Sibiului în diferite aplicații tactice. Creează tot, supraveghează tot, impulsionează toată activitatea. În primăvara anului 1921 este, din păcate, accidentat la călărie. Încălecînd un remont (cal tânăr de tracțiune), acesta se sperie și-l trîntește. În cădere lovindu-se la cap de taluz, suferă o amnezie. Netransportabil, a fost instalat într-o cameră a manejului unde a stat sub îngrijiri medicale aproape 5 luni. În acest timp s-a arătat întreaga forță a caracterului său. Paralizat, condamnat la nemișcare, într-o poziție fixă, într-o încăpere necorespunzătoare, încălzită ziua de soarele care încingea acoperișul pînă la sufocare, nu și-a pierdut un moment încrederea în sine. Și-a concentrat toată voința în a se supune regimului prescris, pe care l-a suportat cu cel mai mare stoicism, făcîndu-se că nu observă îngrijorarea celor care veneau să-l viziteze. Voința și tăria sa au învins răul și se restabilește uimitor de bine.

Îndeplinindu-și misiunea primită la Școala Specială de Cavalerie, este numit atașat militar la Londra și Paris. Nu primește noul post pînă ce nu-și asigură un înlocuitor care să ducă mai departe opera începută de el de modernizare a cavaleriei. Îl găsește în persoana colonelului Constantin Bălăcescu, ofițer de stat major, pe care-l cunoscuse și cu care colaborase pe timpul războiului, în Moldova. Colonelul Bălăcescu fusese șeful operațiilor Armatei a II-a a generalului Averescu și avuseseră frecvente raporturi de serviciu. Cu acea ocazie îi spusese : „Domnule colonel, numai în dumneavoastră pot avea încredere că tot ce am făcut la Sibiu va fi continuat și îmbunătățit. Vă rog, pentru binele cavaleriei, să primiți acest post“.

Ofițerul a înțeles apclul, și-a lăsat toate interesele familiei, ce-l legau de Capitală, și s-a mutat la Sibiu, luînd comanda școlii din 1922—1929.

Căpitanul Elefterescu terminase de povestit. Eu îl ascultasem cu mare atenție. Eram fascinat de strălucita carieră ce-mi fusese desfășurată în fața ochilor — desigur foarte pe scurt. Eram cuprins de o mare, imensă satisfacție și bucurie. Îmi spuneam : „Pe acest mare coman-

dant îl voi avea șef. Îl voi putea vedea și urmări zilnic, în vorbe, acțiuni și sfaturi. Perspectiva largă a școlii la care voi urma acum, școala formării ostășești și a caracterului, mi se oferă. Voi ști să merit privilegiul că pot lucra sub ordinele directe ale celui mai reputat ofițer al Armatei ? Voi fi la înălțime ?”

Se inserase. În cazinou, soldații de la popotă începuseră să strângă masa

Seara, tot regimentul era la restaurant cu colonelul Slomnescu în frunte. Se continuă discuția. Se toastă și se bău mult, până la ziuă, când, în acordurile „Marșului Cavaleriei”, ultimii ofițeri se ridicară de la masă, luând drumul spre locuințele lor.

În zilele următoare în regiment s-a petrecut ceva cu totul neobișnuit : se crease o nouă stare de spirit. Tot ceea ce era bun, entuziast, doritor de realizări, de afirmări, tot ceea ce aveau ca însușiri acei ofițeri, dar care, datorită climatului de bună camaraderie între șef și subaltern, lincezea, acum dintr-o dată se găsea stimulat. Acel corp ofițeresc, în general băieți foarte capabili, dar care se complăceau încă în climatul postbelic al serviciului de agrement în timpul programului, al petrecerilor, al chefurilor ce țineau până la ziuă, se transformă ca prin miracol în oameni preocupați de activitatea lor, antrenati în executarea programului, discutând cu grijă despre problemele profesionale. Pe scurt, situația se prezenta astfel : colonelul Antonescu, care se afla încă la Londra, comanda efectiv de trei luni regimentul înainte de a se prezenta la comandă. Cu toate că eram foarte tânăr pe atunci, am intuit cu claritate ceea ce înseamnă forța prestigiului unei personalități.

Cu toate că viața nocturnă a ofițerilor nu era curmată, seara, în grădina de vară unde-și aveau rezervată masa ofițerii Regimentului 9 Roșiori, peste buna dispoziție a tinereții și a entuziasmului la un pahar de vin, se lăsa o melancolie nedefinită care se topea pe coarda „G” a lui Marin Bizaru sau în romanțele de altădată cîntate, într-o voce de alto profundă, de gramofon deranjat, de către

Lina Buturugă, decana octogenară a tarafurilor giurgiuvene.

Dar în sfârșit, iată ziua cea mare ! Vine colonelul Antonescu !

Știrea se răspîndește fulgerător. Curtea cazarmii, pustie ; cazinoul — care în permanență avea angajate partidele de table — gol. Toți ofițerii, se găseau pe linia grajdului supraveghind pansajul cailor.

Prezentarea a avut loc la începutul lui noiembrie 1926. În acea perioadă, regimentul avea un efectiv minim, din cauza economiilor bugetare : contingentul vechi și građații. De aceea era cu totul neobișnuită această prezență a ofițerilor în grajduri. Nici unul însă nu îndrăznea să iasă afară, găsindu-și felurite ocupații cu cei cîțiva soldați rămași liberi de la corvezile regimentului. Din cînd în cînd, cîte unul mai îndrăzneț își lua curaj și, crăpînd puțin marea ușă a grajdului, arunca o privire scrutătoare în curtea regimentului, unde însă nu se mișca nimic. Ziua trecea fără ca să se întîmple ceva. La popotă se uitau nedumeriți unii la alții și pe șoptite se întrebau „L-ai văzut ?”. Seara nu mai întîrziu la local. Luau masa fiecare cum venea și plecau repede acasă. Dar erau tare intrigati. Între ei discutau și făceau presupuneri : „Să vină la regiment, să ia comanda, să treacă aștepta zile și nici să nu-l vadă sau să-l audă” ! Își inchipuiseră cu totul altfel această venire. Dar, în sfârșit, în a treia sau a patra zi, către ora 10, tăcerea fu spintecată de sunetul trompetei : se da semnalul adunării ofițerilor. Poate pe timpul atacului de la Oituz să fi răspuns așa prompt la acest semnal ofițerii regimentului.

Încă nu se pierduseră în văzduh ultimele note ale semnalului, că ofițerii își și făcuseră apariția în cazinou. Într-o liniște desăvîrșită, stăpînită de o emoție evidentă, se rîduiesc în ordinea gradului și rămîn în așteptare. După cîteva minute, ușa cabinetului comandantului se deschide și în cadrul ei apare un ofițer de talie potrivită, mai curînd mic de statură, cu umerii puțin aduși și spina ușor îndoită, pe a cărui față frumoasă am recunoscut imediat trăsăturile din fotografie. Ceea ce a izbit în primul moment au fost tenul roz-roșcat, privirea pătrunzătoare a ochilor limpezi și albaștri, plină de discer-

nămint, sub sprincenele mereu încruntate, profilul regulat, de medalie. Înfățișarea lui era atrăgătoare în uniformă cu aspect pronunțat englezesc, cu alte cuvinte, ne-reglementară : la vestonul kaki, purta un pantalon gris-fer, din reicord, și cizme galbene, cu șireturi. Pe acea vreme astfel de pantaloni erau interziși în ținuta ofițerilor... Toate privirile au rămas țintite asupra lui. Se mișca vioi, ușor și degajat ; era natural, neafectat.

De fapt, impresia pe care am avut-o, la prima întâlnire cu noul meu comandant de regiment și pe care am păstrat-o tot timpul, a fost aceea că mă aflu în fața unui om predestinat. Spinarea ușor arcuită din umeri spre înaintă, îi dădea acea gravitate a omului care poartă o povară indefinită. Ființa lui emana o forță de un dinamism neîntâlnit ; o forță care cerea supunerea integrală, fără rețențe, fără rezerve. Mai mult, era o forță stimulatorie, iar nu paralizantă, cum se întâmplă în cazul majorității personalităților dinamice.

Văzându-l acum cu propriii ochi, am priceput de ce se bucura el de o atât de mare faimă și că putea avea un potențial atât de ridicat de înnoiri și de progres !

Vechiul comandant îi prezentă corpul ofițeresc și noul comandant dadu, pe rînd, mîna cu fiecare. După această scurtă prezentare, colonelul Antonescu păși în mijlocul sălii și spuse :

— „Domnilor, prin Înalt Decret-regal sînt numit comandant al Regimentului 9 Roșiori „Principesa Elena“ ... Este o cinste pentru mine de a veni în fruntea acestui regiment care a înseris cu sînge, pe cîmpia Robăneștilor, la Neajlov, la Oituz și Tisa, pagini eroice ce vor stîrni totdeauna admirația celor de azi și celor de mîine. Vreau ca prin activitatea din timp de pace, depusă de dumneavoastră, să ridicați regimentul la nivelul cerințelor moderne ale războiului, pentru ca la nevoie acest regiment să fie la înălțimea marilor acte de eroism intrate în istorie !

Pe dumneavoastră voi avea timp să vă cunosc, pe fiecare în parte, văzîndu-vă la lucru. Pînă atunci vă rog să vă urmați programul ce vi l-ați stabilit.

Bună ziua, domnilor !“

Spunînd acestea îmbrăţişă cu privirea, schiţînd un ușor zîmbet, pe ofiţerii rămaşi încremeniţi şi, cu paşi vioi, se îndreptă spre cabinetul său, unde dispăru împreună cu omologul lui.

Ofiţerii stăteau uluiţi. Cum ? Asta era tot ? Se întrebau din priviri. Din toate cele la care se aşteptaseră, nimic ? Nu glas de tunet înfricoşător, nu ameninţări, nici o vorbă aspră ? Nu le venea a crede. Nimic din severitatea de zbir la care se aşteptaseră, nici răutatea care spuneau unii că-l caracterizează pe „Ciinele roşu”. Numai calm, cuvinte alese şi frumos rostite, natural şi elegant, mişcări energice, dar fără asperităţi. Într-un cuvînt, o înaltă ţinută academică. Iată că legenda răspîndită în jurul său pierise de la primul contact. Nelinistea care stăpînise regimentul de aproape trei luni dispăruse ca prin farmec, făcînd loc unei încrederi nelimitate în noul comandant. Fiecare căpătase încredere în propriile sale forţe, văzîndu-se ridicaţi dintr-o dată, fără alegere, toţi, la rangul de colaboratori în desăvîrşirea unei opere. În acele cîteva momente petrecute în contact cu marele comandant se produsese o schimbare, o transfigurare. Fiecare ofiţer suferise o contaminare. Ceva din fluidul emanat de acel om îi cuprinsese, transformîndu-i. Acei ofiţeri cunoscuţi drept cheflii, blazaţi, pocherişti, curtezani se transformaseră radical, devenind oameni plini de ardoare, conştiincioşi şi căutînd ca activitatea lor să devină rodnică. Se întîmplase ceea ce ne spunea întotdeauna mareşalul : „Tratează-l pe om așa cum vrei să fie şi nu cum este. Caută să-l faci mai bun !”

El nu a mutat pe nici un ofiţer din regiment. Cu cei găsiţi acolo, buni sau mai slabi, cu accia a lucrat, considerîndu-i pe toţi, din momentul în care le-a devenit comandant, deopotrivă ai lui. Peste mult timp, voi afla că acesta era un principiu pe care şi-l impusese colonelul Antonescu şi mai tîrziu mareşalul Antonescu, în raporturile lui cu subalternii şi colaboratorii. La unul dintre consiliile de miniştri, el declarase : „Eu am ridicat oamenii pînă la mine şi niciodată nu m-am scoborît la ei. Erau colaboratorii mei şi i-am tratat așa cum îi doream cu să fie şi cum poate nu erau în realitate. Din acest motiv eu nu am schimbat pe nimeni din locul în care l-am

găsit. Cînd am luat șefia Marelui Stat Major mi s-a spus să schimb personalul, pentru că cel prezent mă va sabota. Intr-adevăr, știam că toți erau oamenii lui Samsonovici, dar nu am schimbat pe nimeni, am lucrat cu toată lumea și eu am avut a mă plînge de nimeni. La Ministerul Apărării am găsit oamenii lui Paul Anghelescu. Tot așa, nu am schimbat pe nimeni și bine am făcut. Dar pretutindeni, toți, știu sigur, au dat serviciului tot ce au avut mai bun“.

În Regimentul 9 Roșiori cazul cel mai concludent a fost acela al locotenentului C. Șt. poreclit „Căneată“. Acest ofițer foarte simpatic de altfel, vioi, extrem de inteligent, folosea talentul său de călăreț pentru a nu face mai nimic decît să încalce caii de curse ai colonelului M. Slomnescu. Intrase pe sub pielea acestuia și nimeni nu putea spune nimic. Mai grav însă era faptul că era și zeflemist, luînd pe toți în deridere și făcînd atmosferă neplăcută celor mai conștiincioși. Cu prilejul acestei schimbări la comanda regimentului era oarecum firesc ca el să caute să se mute, pentru că era puțin probabil să mai poată păstra aceeași atitudine, iar de transformat nu prea erau șanse să se transforme. Și tocmai cu acest ofițer s-a petrecut minunea. Din momentul în care noul comandant a preluat comanda, el s-a schimbat radical. Devenise conștiincios și stăruitor în desfășurarea programului. Cum era dotat și cu reale însușiri de instructor, avea cea mai bine instruită unitate. Tot așa și ceilalți, în măsură mai mare sau mai mică, își schimbaseră atitudinea față de serviciul lor.

După luarea primului contact, trecuseră săptămîni fără ca nimic deosebit să se întîmple. Colonelul Antonescu venea și pleca fără să fie deloc simțit. El locuia în București și venea la Giurgiu numai cîteva zile pe săptămînă. În acest timp, el lua în primire partea administrativă a regimentului. De ofițeri nu se interesa, îi întîlnea rareori, răspundea la salut și trecea mai departe.

Dar peste cîtva timp începură conferințele ofițerilor care se succedau cîte două săptămînal. Acuma, treptat începe să se facă cunoscut și înțeles. În fața ofițerilor nu sta un comandant, ci un conferențiar. Subiectele conferințelor erau teme obișnuite ale activității specifice, dar

ele prilejuiau largi tururi de orizont, incursiuni în istorie și geografie, probleme sociale, psihologice, exemplificate cu date concrete din experiența și activitatea sa complexe. Vorbea cu multă ușurință în fraze frumoase, folosind calificative plastice, pregnante, care produceau efect, scoțind în evidență ceea ce urmărea. Avea un debit verbal inepuizabil și timbrul glasului era de argint, era atât de tonifiant că ai fi dorit să nu se mai termine.

Pentru el, grija de căpetenie a comandantului o constituia soldatul, care nu trebuia văzut numai în cadrul cazărării. El era în primul rând un tânăr român, care se încadra în națiune. Comportarea față de soldat, ca individ, implica o largă răspundere, deoarece soldatul reprezenta exponentul cel mai vital al națiunii și necesita o atenție deosebită. Armata nu era numai „școala națiunii” dar și „pepiniera” ei, care trebuia să-i asigure elemente sănătoase, instruite și antrenate pentru război. Cum neamul românesc s-a dezvoltat în vicisitudini, el va continua să existe în același cadru și acest lucru nu va fi posibil decât păstrându-și o conștiință națională înaltă, un spirit al datoriei plin de însuflețire, care în mod concret se traduce prin existența unei armate foarte bine pregătite, la baza căreia stă soldatul. Soldatul trebuie în primul rând bine hrănit, trebuie să i se asigure condiții de igienă, cazare bună, antrenament judicios și progresiv. Soldatului, spunea el, este încorporat la o vîrstă critică, cînd organismul, deși dezvoltat, nu este complet consolidat. Această consolidare va trebui s-o capte în armată prin hrană substanțială, prin odihna necesară, prin antrenament corect. Soldatul, părăsind cazarma, trebuie să se înapoieze la vatră sănătos, plin de vigoare, maturizat, iar nu secătuit de forțe și nealimentat.

Ca urmare a acestei idei, programul în regimentul comandat de el se întocmește asemenea unui program de școală militară. La masa trupei se servesc două feluri de mâncare zilnic. În plus introduce ceva cu totul neobișnuit în acea vreme: somnul obligatoriu de după-amiază. Întreg regimentul în afara personalului de serviciu, intră în dormitor de la orele 13 la 14, cînd toți trebuie să stea îninși pe paturi, fără bocanci în picioare și fără vestoane.

Toate aceste inovații au fost imediat introduse și, ceea ce era neobișnuit, era faptul că totul s-a realizat fără alte alocatii bugetare. E ușor de înțeles că aspectul regimentului și al oamenilor devenise cu totul altul. Soldatul avea o ținută îngrijită, figura luminoasă și mișcările vioace ale unui om bine hrănit. Dispăruseră fețele pămîntii, cu ochi încercănați, de soldați care rezemau zidurile grajdurilor și se țirau alene prin curte. Acum totul era activitate, vioiciune, preocupare.

Vorbind despre ofițer, el spunea : „Ofițerului i se cere cel mai mult — el trebuie să fie exemplul ! Noi nu avem o masă de subofițeri bine instruită și conștientă pentru a putea prelua o parte din atribuțiile ofițerilor, așa cum se întâmplă în țările din apus. La noi, încă subofițerul nu-l poate înlocui pe ofițer și de aceea ofițerul trebuie să facă aproape totul personal și în același timp să controleze totul. Din acest motiv ofițerul trebuie și el bine hrănit și menajat. El, pe lângă programul de instruire a trupei sale, este obligat să se instruiască pe sine și asta nu numai în școli, dar acasă la el...”

Trecuseră lunile de iarnă, veniseră recruții. Începuse instrucția și el încă nu-i cunoștea pe ofițeri îndeaproape. Aceștia erau numai zel, neîntrecuți în punctualitate, deși nimeni nu-i controla. Comandantul sosea pe la orele 10 și ofițerii erau demult pe cîmpul de instrucție, într-o continuă emulație, așteptînd cu înfrigurare inspecția de multi-anunțată. De altfel, el avusese grijă să spună din primele zile cînd făcuse recomandări pentru comportarea ofițerilor, că nu-l interesau deloc orele cînd lucrează ofițerii, dacă credeau că e necesar, puteau să lucreze și noaptea ! „Totul este să dați rezultate pe care le voi controla la timpul oportun”. El introduce în regiment serviciul în continuare, cu un repaus scurt pentru masa ofițerilor, scutindu-i de a mai veni la program și după-amiaza. Pentru a evita surprize nedorite și cum avea doi ofițeri absolvenți ai școlii de război de la Paris, pe locotenentul Mihai Mihăilescu și locotenentul Gheorghe Pandelescu — ambii au ajuns mai tîrziu aghiotanți regali sub Carol al II-lea — îi puse să întocmească un fel de îndreptar după care să se ghideze escadroanele în conducerea instrucției de luptă. Pe măsură ce instrucția avansa, fiecare unitate pri-

mea programul în detaliu, pe care trebuia să-l execute. În felul acesta se realizase o uniformitate totală în regiment cu privire la instrucția de luptă, care fusese lăsată pînă atunci la imaginația și competența fiecărui mic comandant. Toate aceste programe de instrucție fuseseră văzute, discutate, adnotate și aprobate de comandant.

În ceea ce privea instrucția de luptă a soldatului, aceasta trebuia făcută într-un cadru cît mai apropiat realității războiului și cerințelor cîmpului de luptă modern.

El recomanda, referitor la instrucția individului, două reguli de bază : „Soldatul se mișcă în cîmpul de luptă în pas alegător“ și „Pozitia naturală a soldatului este poziția culcat“. Numai aceste două atitudini îl pot feri de glonțul inamicului. De aceea pretindea un antrenament perfect al soldatului în efectuarea acestor mișcări. „Soldatul — spunea repetat — trebuie astfel instruit ca din orice poziție ar fi, să se culce la pămînt instantaneu, pentru a dispărea cu ținta din fața inamicului...

Introduce în programul instrucției de luptă ieșirile în teren pe timp de 24 ore ale fiecărui escadron pe rînd, o dată în fiecare săptămînă, pe timpul perioadei instrucției întrunite. Astfel, escadroanele părăseau cazarma cu echipament de campanie și plecau în temă de luptă, trecînd prin toate fazele acțiunii, inclusiv trageri. Cantonau în bivouac (după ce regimentul a fost adus la București) și se înapoiau în ziua următoare, cînd urma alt escadron la rînd. Această inovație se dovedise a fi un excelent mijloc de instruire tactică și, în scurt timp, unitățile căpătaseră aspectul unor grupări călitate pe cîmpul de luptă.

Amintirea primului meu contact direct cu comandantul de regiment îmi lăsase o umbră de nemulțumire ; ori de cîte ori îmi aminteam, regretam că a avut loc, cu toate că nu aveam nimic să-mi reproșez. Scena se petrecuse astfel : Într-una din după amiezele de primăvară, puțin timp de la sosirea recruților, colonelul, străbătînd curtea regimentului, văzu ordonanța mea plimbîndu-mi calul la mină. (Ca să știm despre ce cal e vorba, trebuie spus că era o iapă pur-sînge tină, numită „Feldioara“, cumpărată de mine de la stat, într-o stare de mizerie fiziologică foarte pronunțată. Ghinionul a mai făcut ca, pe timpul transportului cu trenul, să răcească și la sosire să se con-

state că suferea de o dublă pneumonie. Urmind un tratament sever — cu puncte de fixație etc. — calul devenise de nerecunoscut, adevărată umbră. După trei luni de suferință, intrase în convalescență și trebuia plimbat zilnic. Într-una din aceste plimbări dă colonelul Antonescu peste „Feldioara“.)

— Al cui este calul ? întrebă el pe soldat.

— Să trăiți, domnule colonel, al domnului sublocotenent Magherescu.

— Să vină comandantul de escadron la mine — ordonă el sec. (De remarcat că el nu vorbea decît cu comandanții de escadroane).

Imediat aghiotantul, care-l urma la tot pasul, se duse să-l cheme. Peste cîteva minute apare căpitanul Elefterescu, care se apropie, întinzînd pasul său ușor șoldit, și se prezintă colonelului.

— Căpitan Elefterescu, cum se poate ca un cal ofițeresc să fie ținut în asemenea hal de mizerie ? Ofițerul căruia îi aparține nu are deloc dragoste de cal ? Dumnezeu cum poți admite asta ?

Căpitanul Elefterescu, care nu prea era dus la biserică, și cînd era „călcat pe coadă“ sărea în sus, oricine l-ar fi călcat, ripostă dirz susținînd privirile colonelului :

— Domnule colonel, acesta este calul cu care un general l-a înșelat pe sublocotenent, vînzîndu-l, de la remonță, epuizat și bolnav, cu 35.000 lei !

— Cum îți permiți să vorbești așa ? Te rog ca pe viitor să-ți masori cuvintele și fă bine și explică-te ?

Căpitanul i-a povestit cum generalul R. de la remonță cumpăra cai de pe hipodrom și îi revindea subofițerilor. Tinărul sublocotenent, iubitor de cai și sport și-a grevat solda pentru a-și cumpăra calul, ca la aducerea la Giurgiu să constate că a cumpărat un cal bolnav pe care-l tratează de patru luni. cheltuindu-și pe medicamente toată solda.

(Poate e locul să spunem aici că acest cal și-a arătat toată recunoștința față de tinărul său stăpin pentru îngrijirile date atunci, pentru că, peste cîteva ani, ajungînd un cal apt pentru concursurile internaționale, m-a plimbat pe multe hipodromuri din apus).

— Da, bine, am înțeles, dar, în orice caz, aceslea nu sînt aprecieri pe care să le rostești în fața mea. Dar de ce nu a tăiat cel puțin părul de la chișiță ?

— Domnule colonel, spuse căpitanul Elefterescu, la noi nu e ca în Anglia. Noi nu tăiem părul de la chișița cailor ca să nu aricească !

— Ai rămas tot obraznic, îi spuse colonelul, întorcîndu-i spatele.

Cînd am aflat de la căpitan împlinirea, am fost tare nemulțumit și i-am spus :

— Bine, dar de ce l-ați îndîrjit așa ? Sigur că a rămas cu o impresie nefavorabilă și asta ne va dăuna.

— Să n-ai nici o grijă, domnul colonel Antonescu este un om care știe să aprecieze meritele și, în ceea ce privește răspunsul meu, să știi că i l-am servit așa cum îi place sincer. A făcut pe supăratul dar sînt sigur că în sine a fost satisfăcut.

Toate au fost bune, dar cu cîtă neliniște în suflet așteptam acumîntîlnirea cu colonelul Antonescu ?!

Aceasta a avut loc atunci cînd colonelul veni la inspecția escadronului III. Ea începu cu plutonul meu și consta din desfășurarea programului zilei. După cîteva minute de la începerea programului își făcu apariția colonelul. Plutonul se afla în manej și executa călăria cu cruciții care se aflau în primele săptămîni de instruire, cînd nu se vedea mare lucru. După ce primește raportul, colonelul, alături de cpt. Elefterescu și aghiotant, se postează în mijlocul manejului, unde rămîne să privească. Antrenat de conducerea reprizelor mi-am desfășurat programul normal, tot așa ca atunci cînd eram singur, aproape uitînd de prezența celorlalți. Aceasta a făcut ca programul să se desfășoare normal, fără a avea cîtuși de puțin caracterul acela specific inspecțiilor, adică o rigiditate șablonardă. Timpul a trecut repede, ultima repriză și-a încheiat programul. Eu am oprit, am salutat și am părăsit manejul. Lăsînd pe colonel în același loc și mi-am văzut mai departe de treburile mele. Spre surprinderea mea, cpt. Elefterescu a venit peste cîțva timp la mine, spunîndu-mi :

— Trebuie să fii foarte mulțumit, deoarece am auzit pe dl. colonel spunînd despre d-ta aprecieri pe care nu

l-am auzit pînă acuma spunindu-le și, mai ales, că ești un foarte bun instructor.

Acasta nu a fost totul deoarece, în după-amiaza aceleiași zile comandantul a venit la programul teoretic. Era o oră de „Regulament pentru serviciul interior”. Am explicat soldaților, prin exemple concrete, prescripțiile regulamentului. Ei stăteau în careu pe bănci, avînd arma la ei. Întrebînd un soldat, acesta — ridicîndu-se scurt în mișcare — trîntește o carabină. Ce era mai firesc în această situație decît ca eu, ofițerul instructor, să scot în evidență acest fapt, arătînd consecințele trîntirii unei carabine de pămînt și, în acest fel alunecai de la subiectul prevăzut în program, făcînd o aplicație de instrucție pregătitoare a tragerii. Le-am explicat cum trebuie îngrijit și menajat armamentul și ce urmări negative putea să pricinuiască devierea liniei de ochire și deplasarea cătării. Această adaptare suplă a programului de instruire la momentul ivit întimplător, a fost apreciată de colonel, care nu a pierdut din vedere a mă cita de exemplu pe regiment ca fiind un bun pedagog...

Ajuns aici cu depănarea filmului amintirii din primii ani a carierei militare, îmi descreți fruncea și zîmbi. Îmi mai veni în minte o situație oarecum comică. Colonelului Antonescu, neplăcîndu-i aspectul neomogen și puțin milităresc al muzicii regimentului, formată în majoritate din „gagiști”, neinstruiți, mă însărcină cu reînstruirea lor. Eu, într-o oră suplimentară, îi iau la „muștru” ca la regulament. În aceeași zi, toți „gagiștii”, la ora raportului, se prezintă la colonel. Acesta îi primește destul de intrigat și-i întreabă despre dorința lor. Ei cereau, nici mai mult, nici mai puțin, desfacerea contractului lor de reangajare, deoarece ei „s-au angajat la cîntat și nu la «muștru» ca recruții”. Bineînțeles că muzica nu se putea desființa și eu am fost desărcinat, ei fiind dați pe mîini mai blînde, cu mai puțin exces de zel !

În ceea ce privea disciplina și aspectul disciplinat al soldatului, deși impregnat de spiritul liberal al armatei franceze și engleze — după cum s-a mai spus — colonelul Ion Antonescu era un adept convins, din acest punct de vedere, al spiritului prusac. Pretindea o manifestare ostășască ireproșabilă a soldatului — în ținută, mișcare,

exprimare, gest. A căutat să introducă acest spirit în regimentul său din primele zile ale sosirii recrutiilor. Aceasta nu numai pe timpul programului, ci, mai ales, pe timpul liber. Soldații erau în permanentă observați în toate manifestările lor, astfel că dispăruse acel aer de „far niente” pe care îl etala curtea cazărzii în orele de repaus, prin aspectul delăsător al ostașilor — tirându-se alene, trînțiți pe lângă zidurile grajdurilor și avînd o ținută neîngrijită.

Colonelul a început exemplificarea cu garda regimentului. Într-una din zilele de la sfîrșitul perioadei de instrucție individuală (aceasta însemna cam la o lună după sosirea recrutiilor), sînt chemat la comandantul meu de escadron, care-mi spune :

— Domnul colonel comandant dorește ca dumneata să pregătești, cu oamenii ce-i ai în pluton, un exercițiu de schimbare a gărzii. Dorește ca această schimbare de gardă să fie făcută după modelul schimbării gărzii de la Palatul Buckingham din Londra !

Am pufnit în rîs.

— De ce rizi ? Este foarte serios. Domnul colonel comandant dorește să fie introdus acest sistem civilizat și la noi, pentru că este impunător, dînd tot prestigiul uniformei și serviciului pe care ostașii îl prestează în acel timp. Așa că alegînd plutonul dumatile, ți-a acordat, pe lângă o favoare, și o distincție, care se răsfrînge asupra întregului nostru escadron. Eu personal, nu mă îndoiesc că vei reuși să prezinți un exercițiu model.

Pe tot timpul acestei perorații a căpitanului Elefterescu, trecusem de la uimire hazlie la preocupare din ce în ce mai serioasă, înțelegînd în cele din urmă că-mi revenise o sarcină neobișnuită.

— În cît timp crezi că vei fi gata ?

— În trei zile pot prezenta exercițiul, domnule căpitan, deoarece mă aflu tocmai la acest capitol din „Regulamentul serviciului interior.”

— Nu. Este prea puțin, spuse căpitanul. Îl obișnuim cu mersul lucrurilor prea repede, explică el prudent. Hai să fixăm o săptămînă.

La data stabilită, în prezența întregului corp ofițeresc, adunat în fața pavilionului principal al regimentului, avu

loc prima schimbare a gărzii din țară după modelul de la Buckingham.

Soldații și comandanții celor două gărzi, se mișcau adoma acelor din garda regală de la Londra, pe care avusesem ocazia să-i văd de atâtea ori prin filme !

Colonelul este mulțumit și acest procedeu de schimbare a gărzii este introdus în mod obligatoriu pe regiment. De acum încolo, cea mai mică abatere a sentinelei din post : neîntoarcerea regulamentară, mișcarea miinii, întoarcerea capului, atitudinea delăsată erau sesizate și corectate. Colonelul avea privirea îndreptată asupra sentinelei de la poarta de intrare a regimentului, iar dacă acesta făcea o mișcare sau un gest necorespunzător, comandantul de escadron era imediat chemat și i se semnală abaterea.

Dar tot acest episod, care în fond, avea o importanță covârșitoare pentru spiritul ostășesc al armatei noastre, atât de mult rămasă sub influența regulamentului francez care desființase aceste mișcări vioale și chiar și „pasul de defilare” nu l-am fi menționat dacă nu ar fi fost legat de o întâmplare foarte hazlie în spect, dar destul de penibilă în fond.

După ce regimentul își luase garnizoana în București, curînd i-a venit rîndul să dea gardă la Palatul Regal. Era de așteptat ca tocmai acest pluton al meu să fie prima unitate trimisă să facă de gardă. Așa s-a și întîmplat. Anunțat la timp, plutonul aștepta, cu firească mîndrie și puțină neliniște, ziua în care trebuia să intre de gardă. Prima gardă a regimentului — la Palatul Cotroceni.

Era într-o duminică de sfîrșit de aprilie din anul 1927. Era o zi minunată. Regele Ferdinand suferise foarte mult de pe urma bolii care, peste trei luni, avea să-i fie fatală, dar în acele zile, starea sa se ameliorase, astfel că schimbarea gărzii putea fi făcută cu toate onorurile. De aceea garda se îndrepta spre palat în frunte cu stîndardul și muzica.

Toate visurile pe care mi le făurisem cu privire la serviciul de gardă la Palat, îmi fură repede spulberate, văzînd condițiile mizerie în care se afla clădirea corpului de gardă ! Făcută pe dinafară, înăuntru era o lipsă de îngrijire și murdărie crasă. Nevăruită de cînd nu se mai ținea minte, cu podelele putrede pe-alocuri, mobilată cu

mobile vechi, murdare și dezmembrate, alcătuind un interior de sală de așteptare de calasa III-a. În ce privea starea de curățenie a paturilor — comandant și trupă — lăsa foarte mult de dorit. Semne indubitabile arătau prezența insectelor.

Îmi făurisem atâtea iluzii de cum avea să decurgă un serviciu de gardă la Palatul regal, încît în fața realității rămăsesem cu totul dezamăgit și chiar indignat. Simțeam atinsă demnitatea mea de om și lezat prestigiul de ofițer, purtător al uniforme de cavalerist — uniformă pe care o purta însuși regele.

Cînd, în după-amiaza aceleiași zile am primit vizita comandantului meu de escadron i-am împărtășit impresiile și revolta mea față de felul cum eram obligat să-mi îndeplinesc serviciul. Căpitanul fu întru totul de acord cu subalternul său și m-a sfătuit ca, la ieșirea din serviciul de gardă, să fac un raport către regiment, relatînd întreaga stare de lucruri.

În ziua următoare raportul meu se afla pe biroul comandantului de regiment. Colonelul. Antonescu la rîndul său, își asumă punctul de vedere al subalternului său și puse pe acel raport următoarea rezoluție : Se va înainta la Garnizoană. „Ofițerii, pe timpul serviciului la Palat, trebuie să fie tratați în raport cu ce reprezintă ei prin uniforma pe care o poartă, uniformă purtată de însuși Majestatea Sa. Cele 24 de ore deosebit de importante petrecute la Palat, trebuie privite ca un mijloc de educație pentru ei, dîndu-li-se prilejul să trăiască într-o atmosferă înaltă, în care ordinea, estetica și curățenia, să fie ireproșabile. În acest fel prestigiul Coroanei iese mărit în fața acestor ofițieri și impresiile puternice, pe care ei le adună în acest răstimp, să le rămînă vii în spirit și să le slujească ca exemplu și legitim orgoliu în cariera lor“.

După 48 de ore de la această rezoluție, sînt chemat urgent, prin notă telefonică, să mă prezint la Comenduirea Pieței. Acolo, sub privirile înorîntate ale maiorilor și locotenent-coloneilor adjutanți ai Comendurii, sînt introdus la generalul Papazoglu, cunoscut de întreaga garnizoană drept un om sever și nu prea manierat. Acesta mă și luă în primire chiar de la ușă :

— Uitați-vă domnilor, li se adrsă ofițerilor din jurul său, au venit prinții de la provincie și nu le place confortul de la Palat... De ani de zile, zeci și sute de ofițeri au făcut de gardă și nici unul nu a găsit ceva de raportat. Cum venită dumnealor din provincie, le mirosi... ce, domnule sublocotenent, ești neam de prinț de nu-ți convine confortul în care au stat camarazii dumitale atîția ani ?

— Păi tocmai de aceea, domnule general, prinsei să răspund, este nevoie să fie schimbat...

— Ia te uită, mai e și obraznic după una și alta. Va să zică ne dai peste nas la întreaga garnizoană ? Ai ?

— Domnule general, eu nu am nimic cu garnizoana în această privință. Eu am raportat ierarhic și domnul colonel Antonescu...

— Antonescu ! Vă ascundeți toți după el cînd vedeți că ați dat de greu ! Bine, spuse după un timp, vom lua măsuri și am să te poftesc chiar pe dumneata să vezi modificările și să-mi spui dacă le aprobi ! Spunînd aceste cuvînte, subliniate cu toată ironia, se ridică în picioare cît era de lung și osos și, cu aspectul lui de Don Quijote, adauga : „Măcar să fiți tot așa de exigenți și pe cîmpul de luptă. Bine, poți pleca !”

Am părăsit cabinetul generalului simțindu-mă destul de prost. Îmi dau perfect de bine seama că lucrurile ar fi luat cu totul altă întorsătură, foarte neplăcută dacă numele colonelului Antonescu nu ar fi fost pronunțat.

Cam peste o lună, cînd am urmat din nou la rînd la gardă la Cotroceni, am găsit o oarecare îmbunătățire a aspectului încăperiilor. De atunci, de cîte ori asistam la o schimbare de gardă îmi reamintam de acea situație comică și zimbînd gîndeam : „De la sublim la ridicol nu este decît un pas.”

Colonelul Antonescu se purta cu generalii de la egal la egal. Era firesc, deoarece făcuseră războiul împreună și, se poate spune pe drept cuvînt, că nu numai colaborase cu ei, dar le și dăduse ordin. Cu generalul Gheorghe Manu însă — comandantul Diviziei 2 Cavalerie, din care făcea parte Regimentul 9 Roșiori — nu era același lucru. Generalul Manu îl ținea la distanță prin felul său de a fi. Era un om de talie mare, bine legat, roșcovan la față, cu ochi

pătrunzători, cercetînd pe sub o pereche de sprîncene stufoase ca două strășini care făceau cu mustățile roșcate căzute pe gură două linii caracteristice ale chipului său. El însuși era un comandant de mare prestigiu, așa cum fusese și tatăl lui, fostul ministru de război sub Carol I. Era un ofițer foarte bine pregătit și pe deasupra exigent ; îi plăcea ca fiecare să-și păstreze locul său. Era vădit că se respectau reciproc și totuși se evitau, deși comandamentul diviziei se afla în același grup de clădire ale celor două cazărmi : 4 Roșiori și 9 Roșiori. Dar conflictul între ei nu a putut fi evitat și acesta izbucnește la finele perioadei de instrucție, chiar în jurul plutonului meu. Contacte prea dese între comandamentul diviziei și comandamentul regimentului nu putuseră avea loc și din motivul că, pînă la momentul conflictului, regimentul fusese cu garnizoana la Giurgiu, venind numai la finele lui aprilie 1926 să-și reia locul în vechea lui cazarmă din dealul Cotrocenilor, pe care o părăsise la începutul războiului în 1916. Atunci cînd colonelul Antonescu a acceptat comanda la Giurgiu, el a primit și asigurarea că regimentul va fi adus în vechea lui cazarmă...

...Vedeam și acum ziua din ajunul Floriilor cînd, lunga coloană de cavalerie, cu comandantul regimentului în frunte, după ce străbătu de-a lungul orașelului ieșit ca să-l petreacă cu flori, cu vii regrete și cu lacrimi tinere, urca panta lungă a dealului de la Daia ! Începuse să sufle un vînt tăios, iar cînd drumul neted se așternu sub ropotul copitelor a 500 de cai, stropi de ploaie începură să pleznească obrazul călăreților. Cu căderea nopții ploaia se înteti și firele ei reci se împletiră cu fulgi de zăpadă și vîntul își întări puterea. Noaptea era neagră ca păcura și marșul s-a continuat ca o procesiune prin întinerie frig și lapoviță. La Buda s-a făcut o haltă mai mare : soldații cu ofițerii, descălecați, cu caii la mînă, rezemați de plute bătrîne pe șosea, dormeau în picioare, scâlțați de ploaie. Zorile începură să apară galbene și luminile vîneșii ale nopții se topeau. Marșul continua.

Colonelul dorise ca acest marș să nu fie numai o deplasare ci și un caz real : un marș de noapte în depărtare de inamic. Regimentul fiind la sfîrșitul perioadei de instrucție, acțiunea era o completare a instrucției recruților și un

exercițiu de marș. De aceea regimentul se mișcă cu toată aparatura de război, cu comandantul în frunte, călare. condițiile atmosferice făcând într-adevăr din acel marș un caz foarte real.

Către ora 10 se ajunge la Observatorul de la Filaret. Coloana se oprește. Se pune în ordine ținuta. Se așteaptă — tot în ploaie bineînțeles — ca la ora 11 să se facă primirea oficială în fața parcului Carol de către inspectorul Cavaleriei, generalul Sinescu, și toate trupele de cavalerie din București.

Cuvântările, raportul, defilarea au mai durat o oră, astfel că pe la ora 14, în duminica Floriilor, regimentul — care pornise simbătă la ora 17 din Giurgiu — intra plin de flori și ud la piele, pe poarta cazarmii pe care o părăsise cu 10 ani în urmă.

Revenind la ciocnirea dintre cele două caractere de cremene — generalul Manu și colonelul Antonescu — aceasta s-a produs cu prilejul inspecției de sfârșit de perioadă, făcută de divizie. Dat fiind că drumul de la comandantul diviziei trecea prin curtea Regimentului 9 Roșiori, pentru a merge pe câmpul Cotroceni, la cupole, comandantul regimentului trimite escadroanele la câmp, iar el, cu statul său major, așteaptă pe general în fața pavilionului de comandă al regimentului. Care nu i-a fost mirarea văzînd pe general cu suita trecînd direct la câmp.

Ajuns în mijlocul unităților, se oprește la plutonul comandat de mine și începe inspecția.

După cîteva clipe, apare la galop colonelul Antonescu. Vine la general, oprește și salută, adresîndu-se :

— Domnule general, v-am așteptat în fața pavilionului de comandă, pentru a vă raporta și expune programele.

— Colonele, i se adresă sec generalul Manu, privind pe sub sprîncenele dese ce-i umbreau fața, nu fac inspecția instrucției de luptă călare, în cazarmă !

Acest schimb de cuvinte a avut loc în apropierea mea și mi-am dat seama de atmosfera în care va avea loc inspecția unității mele. Generalul își arată vădit nemulțumirea :

— Scări prea lungi, sublocotenente !

— E ordinul meu, domnule general, interveni în ajutor și cu demnitate căpitanul Elefterescu, comandantul de escadron.

— Prost, căpitane, eu am dat ordin ca scara să fie bine ajustată pentru a ușura mișcările calului și ale călărețului.

În acel moment, în instrucția călare se dezbătea problema scării scurte ca în cavaleria italiană, curentul fiind dezbătut și la francezi. Generalul o adoptase și impusese acest mod, dar cei tineri — refractari — erau tot pentru vechea școală austriacă cu scările lungi, pentru a da călărețului mai multă aderență cu calul când folosea arma călare. Aceasta avea neajunsul că greutatea călărețului rămânea tot timpul în spinarea calului, ceea ce ducea la oboseală și uzură.

Căpitanul Elefterescu era de modă veche. Colonelul Antonescu îi lăsase această inițiativă, căpitanul avînd reputația de bun călăreț. Dar generalul avea punctul său de vedere. Ceea ce era just era că o scară lungă poate forma un bun călăreț și după ce se va fi format, putea să scurteze progresiv scara și nu înainte de aceasta. Dar fapt este că nemulțumirile se arătară și la alte mișcări, cum era la trapul fără scări, cînd generalul găsi că soldații jucau ca mărgelele în șa.

Colonelul Antonescu, care după prima altercație se retrăsese și privea scena dintr-un unghi opus, văzînd cum se desfășoară situația, veni la general, salută și spuse tare și tăios :

— Domnule general, acesta este cel mai bun pluton al regimentului meu. Dacă nu vă place, altceva mai bun nu mai puteți vedea ! Am onoarea să vă salut și, întorcînd calul, porni în galop spre cazarmă, urmat de aghiotant.

Înmărmurire generală la toți cei de față. Generalul Manu, cît era el de general, își mușcă colțul mustății, schimbă exercițiul și-și continuă inspecția mai departe, dar colonelul nu mai luă parte.

În afara inspecției comandanților de divizie, regimentul — cît a fost sub comanda colonelului Antonescu — nu era inspectat, ci doar vizitat. Marii sefi, inspectorii de armată, erau prieteni cu el. De exemplu pe generalul Pe-

tala sau generalul Gh. Popescu îi invita la regiment și le arăta ce metode de instruire pune în practică după experiența englezilor. Și, pe drept cuvânt, avea ce arăta, deoarece regimentul era ca o școală. Îngrijirea cazarmii, ținuta ostașilor și instruirea lor erau perfecte. De la sentinela din post care făcea garda ca sentinelele palatului Buckingham din Londra, lucru care s-a adoptat ulterior și la Palatul regal din București, pînă la ultimul ostaș grăjdar, toți puteau fi inspectați în orice moment. Soldații cu fețe pline, voioși, odihniți, toți bine dispuși. Caii, de asemenea, îngrijiți, puteau fi oricînd arătați. Dar cum se întimpla de obicei pretutindeni și, mai ales, în armată, acolo unde e prea bine șefii nu merg, spre a nu fi nevoiți să laude prea mult, așa că se mulțumeau să fie invitați.

Cu generalul Petala, inspector de Armată, spaima regimentelor, colonelul era în relații mai strînse. Acest general era foarte pedant, vorbea declamînd, fapt pentru care fusese poreclit „Nottara”. Îi plăcea să pozeze, insuflînd multă teamă nu atît prin severitate, ci prin ironia sa. Secondat de maiorul Ilie Șteflea, viitorul general, care era marele specialist al armatei în instrucția de luptă a infanteriei și a tragerii cu mitraliera, acest maior, al cărui nume mai tîrziu va fi legat strîns de cel al mareșalului Antonescu, era pe atunci ca un mentor al generalului Petala. De aceea era ușor de înțeles de ce nimeni nu dorea să fie inspectat de generalul Petala și de maiorul Șteflea.

Dar la Regimentul 9 Roșiori lucrurile se petreceau pe dos. Cînd colonelul comandant găsea că are ceva interesant de arătat inspectorului, îl invita pur și simplu și acesta parcă atîta aștepta.

Ofițerii aveau în schimb inima cît un purice pentru că, în prima parte, totul era bine și frumos, colonelul expunea punctul său de vedere într-o anumită situație tactică, generalul urmărea aprobativ. Era totdeauna de acord, complimentînd cînd era cazul. După aceasta însă, generalul Petala, mîngîindu-și barbișonul „à la Richelieu”, surîzînd, îmbrățișa cu o privire îmbietoare corpul ofițeresc, adresîndu-se în general :

— Acuma vreau să stau de vorbă și cu acești domni.
Cine dorește ?

.....
Și sprietorii de felul acesteia se succedau fără încetare. Dacă nu era generalul Petala atunci era, desigur, alt mare general care venea la inspecție, invitat fiind, și care voia apoi să stea de vorbă cu ofițerii, spre marea lor bucurie... !

O altă amintire, neînsemnată în aparență, veni să se impună cu o semnificație deosebită în aceste momente grele pentru colonel : după mutarea regimentului în București urmă o perioadă destul de lungă pentru gospădărire în noua cazarmă, în care totul trebuia îmbunătățit, reparat și înfrumusețat. Deoarece, de pe atunci sublocotenent, aveam și atribuția de ofițer cu cazinoul și popota ofițerilor, acestea îmi dădeau mult de furcă. Ajustarea și aranjarea unui mobilier adecvat încăperilor vechiului cazinou nu erau o sarcină prea ușoară pentru experiența mea. În sfârșit după multe încercări, reușii să termin aranjarea cazinoului mai repede decât aș fi crezut. Cînd totul fu pus la locul ce-l crezusem mai potrivit, am anunțat pe ajutorul de comandant, lt. col. Chiciu, că-l poate anunța pe colonel că este gata.

Colonelul Antonescu veni și vizită cazinoul cu atenție deosebită pîrînd că este mulțumit. Cînd era aproape să termine, dădu cu ochii, pe unul din pereți, pusă la loc de cinste, de o fotografie 3/4 a generalului Socce, fost comandant al acestui regiment. Fotografia reprezenta pe general în uniformă de mare ținută. Acesta fusese una din marile figuri ale cavaleriei și armatei înainte de primul război mondial. Mare mi-a fost mirarea auzind pe comandantul meu adresîndu-se cu ton de revoltă :

— Să-l iei numaidecît. Dă-l jos de aici. Această figură nu merită să stea într-un cazinou ofițeresc. A fost un laș și un nemernic !

Spunînd aceste cuvinte, părăsi cazinoul lăsîndu-mă foarte nedumerit. Avînd impresia că greșisem grav, mă uitam, întrebător la locot. colonelul Chiciu. Acesta, ghicîndu-mi gîndul, spuse :

— Este greșeala mea, trebuia să-ți spun, să-l scoți și să-l pui la magazie... dar crezusem că l-a iertat.

Sub impresia scenei nu m-am lăsat pînă nu am căpătat dezlegarea acestui comportament, care era pentru mine

o enigmă. Ce putea să aibă cineva contra unei fotografii, pe care eu o găsisem acolo și o admirasem atât de mult ? Era vorba doar de un general !

Prea tânăr pentru a fi cunoscut marile drame ale războiului de întregire, am mers și am cercetat istoria militară. Și m-am dumirit pe dată.

Făcînd o succintă recapitulare a bătăliei de pe Neajlov e de amintit că Înaltul Comandament român, în fața înaintării celor trei grupe de armate germane (una venind de peste Dunăre) — pe la Alexandria sub comanda lui Mackensen —, alta venind din Oltenia, sub comanda lui von Khüne, iar a treia dinspre Bran, sub comanda generalului von Kraft, care urmau să se întâlnească la București), profitînd de golurile rămase între ele, hotărî să atace cu un grup de forțe alcătuit din diviziile 9/19, 21, 18 2/5, 2 Cavalerie. Grupul inamic cel mai înaintat, și izolat, ca atare, armata lui Mackensen, formată din trupe germane și bulgare. Manevră îndrăzneată, de tip napoleonian, cerca trupe mobile și comandanți întreprizători. Dacă acest deziderat fusese îndeplinit în persoana comandanților Diviziei 9/19 — general Romulus Scărișoreanu, Diviziei 21 — general Lambru — și Diviziei 18 — general Iacovescu, nu fusese însă realizat în ce privea comanda Diviziei 2/5 (general Sococ). Din desfășurarea operațiilor din zilele de 28, 29, 30 noiembrie, condițiile ajunseseră favorabile forțelor române. Pentru ca diviziile 9/19 și 21 să poată să-și desăvîrșească succesul — care se marcase prin încercuirea Diviziei 217 germane la sud de Călugăreni — era absolut necesar ca Divizia 2/5 a generalului Sococ și Divizia 2 Cavalerie să acopere flancul drept și spatele grupului de manevră (care făcuse o mișcare de conversiune sud-sud-vest față de grupul german de la centru) care prinzînd ordinul de operație român, grăbea cu cavaleria spre cîmpul de bătălie ca să cadă, la rîndul său, în spatele grupului de manevră român.

În ziua de 1 decembrie situația era încă favorabilă atacului român. Divizia 2/5 trebuia să ocupe șoseaua Alexandria-București și înaintează încet, fără a întîmpina prea mari rezistențe, și ocupă Bălăria. Fără nici un motiv însă o părăsește noaptea. În ziua de 2 decembrie reia atacul pentru a reocupa Bălăria, unde găsește inamicul instalat

puternic, în stare să respingă cu focuri atacul diviziei. În același timp satul unde se afla postul de comandă al generalului Socec este luat sub focul artileriei inamice. Pentru a se sustrage și a avea liniștea necesară conducerii diviziei, dă ordin să-i vină trăsura. Dar cum aceasta staționa la un loc cu trenurile de muniții, trenarii văzînd trăsura generalului plecînd în grabă, intrară în panică. Generalul Scărișoreanu, simțînd pericolul la aripa sa dreaptă, trimite o unitate de legătură spre Divizia 2/5. Deplasîndu-se personal vede o debandadă de nedescris la numai 2 kilometri departe de flancul diviziei, unde o mare de oameni fugea printre căruțe, tunuri și cai îndreptîndu-se în goană spre trecerile de la Neajlov. Erau fugarii Diviziei 2/5. Antrenat de fuga oamenilor diviziei sale, generalul Socec părăsește postul de comandă și nu mai poate fi găsit decît la periferia Bucureștiului...

Manevra eșuînd, bătălia este pierdută și generalul Socec pe punctul de a fi executat.

Acum înțelegeam revolta colonelului Antonescu la vederea acestei fotografii așezate în cazinoul ofițerilor. Era cel mai îndreptățit să aibă această atitudine condamnatore împotriva aceluia care contribuise la eșecul bătăliei, cu toate că, după opinia mareșalului Averescu, aceasta era de altfel, sortită să nu reușească datorită germenului insuccesului ce-l deținea". Diviziile 2/5, 9/19 erau alcătuite din resturi de trupe obosite și neomogene.

Dar căpitanul de stat major din acel timp, Ion Antonescu, redactase ordinul nr. 5 al Grupului de armate Prezan, în care se indica : „De bătălia care se angajează depinde soarta țării. Trupele de atac trebuie să învingă sau să moară !"

Poate atunci, în cazinoul lui „9 Roșiori" nu oare sentimentul predestinării îl făcuse să înfiereze încă o dată pe generalul Socec ? Poate că era o presimțire ?

Sub conducerea acestui strălucit comandant nu era de mirare că regimentul devenise o adevărată școală militară. Dar stagiul la comandă al colonelului I. Antonescu se apropia de sfîrșit.

Prin luna august se răspîndi zvonul între ofițeri că va trece la comanda Școalei Superioare de Război. Într-adevăr, în scurt timp zvonul se confirmă și co-

Colonelul Antonescu predă comanda frumosului, elegantului și manieratului colonel Eugen Drăghici. Dar ce contrast ! Cu toată cumsecădenia și distincția sa nu putea nici pe departe umple golul lăsat prin scurta sa trecere la comanda Regimentului 9 Roșiori „Principesa Elena“, de colonelul Ion Antonescu.

Regretul a fost unanim din partea întregului corp ofițeresc, care s-a consolat cu mândria de-a fi servit sub ordinele sale. Legitimă și unică mândrie !

Pe colonelul Ion Antonescu l-am mai întâlnit sporadic.

Era la Sibiu, după doi ani, pe când urmam cursurile Școlii Speciale de Cavalerie, când l-am întâlnit întâmplător. Era în călătorie cu Școala de Război și vizita, împreună cu maiorul Tomaide, zidul de întărire al cetății cu turnurile acelea așa de pitorești. M-a oprit. Mi-a întins mâna și m-a întrebat :

— Cum merge școala ? Ți-ai menținut locul în promoție ?

La răspunsul meu afirmativ, acesta mă concedie cu o strângere de mână ostășească.

În timpul ministeriatului său la Departamentul Apărării Naționale, în 1938, mi-a dat câștig de cauză în lupta pentru o grea nedreptățire făcută mie de către un așa-zis general — și important personaj în eșichierul politic Carol al II-lea-Urdăreanu-Lupeasca. În scrisoarea de mulțumire pe care am trimis-o fostului meu comandant, îi spuneam : „A trebuit să fiți dumneavoastră în fruntea Departamentului Armatei pentru a șterge o nedreptate pe care nimeni altcineva din cadrul oștirii nu ar fi avut tăria să o facă“.

Mai târziu, era în toamna anului 1939, la Iași. Îl întâlneam din nou, general de astă dată și comandant de brigadă de cavalerie la Iași. Era în juriul concursului hipic din capitala Moldovei.

Luasem parte cu acea „Feldioară“ pentru care primisem observație de la fostul meu comandant de regiment din cauza aspectului ei mizerabil. Acum, calul era transformat ca prin miracol și deja câștigase mai multe premii la obstacole și dresaj.

În timpul distribuirii premiilor generalul mi se adresează :

— Dumneata ai fost trimis în străinătate ?

— Nu domnule general... i-am răspuns de astă dată cu o licărire de speranță în priviri...

Generalul nu a răspuns nimic, dar a făcut o grimasă : o stringere a gurii făcînd ca buzele sale, și așa subțiri, să dispară aproape, într-o crispă, cum făcea atunci cînd era contrariat de ceva.

În 1934 l-am înfîlînit ca președinte al comisiei de admitere în Școala Superioară de Război, în calitate de șef al Marelui Stat Major.

Am intrat în sală pentru a da examenul la oral, destul de emoționat, știind în fața cui va trebui să-mi arăt știința.

Mi se pun diferite întrebări de către membrii comisiei, la care răspund. Președintele nu-mi pune nici o întrebare. După 20—30 minute părăsesc sala și nu mică mi-a fost surprinderea și satisfacția auzind de la unul din profesorii care au fost în sală următoarele : Domnul general Antonescu a fost mulțumit de dumneata, a spus : „Uite, în sfîrșit, un ofițer care gîndește înainte de a vorbi... toți ceilalți nici nu terminam de pus întrebarea își încep ca o morișcă să debiteze tot ce știu.

Evident erau cuvinte atît de măgulitoare, încît am rămas puțin jenat. Îmi aduc aminte că într-adevăr lăsam o pauză, uneori prelungită mai mult decît trebuia, și asta ca rezultat a două procese care se produceau în spiritul meu : unul sufletesc : savuram bucuria că știam ; al doilea — timpul necesar întocmirii unui plan sumar de expunere ; ca să-mi aduc aminte de recomandările pe care le făcea mereu fostul meu comandant de regiment. Astfel intrarea mea în Școala Superioară se prezenta sub bune auspicii.

Generalul Antonescu nu a mai rămas mult timp în fruntea Marelui Stat Major. A părăsit funcția din cauza unor grave divergențe cu ministrul apărării naționale, generalul Paul Anghelescu, pe motive privind înzestrarea armatei.

El trece la comandă de divizie, Divizia 3 Infanterie, Pitești, unde are un grav conflict cu șeful de Stat Major al Corpului 1 de Airmată, generalul Aurel Aldea, conflict care se extinde la comandantul Corpului, generalul Lăzărescu. Acesta îi dă o notă slabă la memoriu. Numit comandant

de Corp de Armată la Chişinău, în Basarabia, intră în conflict cu guvernul şi chiar cu regele. Scurt timp după luarea comenzii Corpului de Armată Chişinău, generalul Antonescu, vizitînd închisorile deţinuţilor politici, le găsi într-o stare deplorabilă. Atunci făcu un raport către minister, pe care-l publică în ziarul „Universul”. Acolo denunţa acea stare de lucruri şi ceru grabnică remediere. Efectul a fost luarea comenzii şi trecerea lui în disponibilitate.

La cedarea Basarabiei fără luptă, protestul său la rege a fost foarte categoric. El învinuia pe responsabili că nu au rezistat ameninţărilor cu arma. Drept rezultat generalul Antonescu a fost trimis, cu domiciliu forţat, la Mînăstirea Bistriţa din Vilcea, aşa cum am mai spus.

Atunci a planat asupra lui ameninţarea cu execuţia. Intervenţii la rege. ale persoanelor de vază au avut loc în favoarea lui. Fostul ministru de finanţe, Mircea Cancicov, a intervenit prin ministrul Germaniei la Bucureşti în favoarea generalului.

Din acest loc de detenţie a fost chemat de rege pentru a-i încredinţa conducerea statului...

MOTO : „Antonescu, nu poți refuza puterea. Tu ești un patriot. Numai ție pot să-ți las țara. Te-am considerat totdeauna ca pe singura mea rezervă.

Timpul tău a sosit.“

CAROL II

PRIMELE ZILE ALE GUVERNĂRII

Am găsit Bucureștiul sub noua domnie, animat parcă, primenit. Străzile populate ca-n alte vremuri, zidurile, casele, pomii, lumca exprimau optimismul. Treccătorii păreau mai voioși, aveau o lumină nouă în priviri. Nulcreau cu toții o speranță. Pentru marea masă a populației, venirea la conducere a generalului Antonescu a însemnat mare lucru. Numele lui avea rezonanță. Până acum își dase examenul valorii lui între pereții cabinetelor, abia acum, în jurul vârstei de șaizeci de ani, apărea înaintea țării și trebuia să treacă examenul capacității sale. Refugiații, din provinciile răpite mai ales, vedeau în el singura speranță de a-și recîștiga căminele și pămîntul luate cu sila.

La primul său act, generalul Antonescu obținu sufragiul general pentru abdicarea lui Carol al II-lea. Așa cum se terminase, putea fi considerată o bătălie cîștigată. El nu pornise singur în această încercare, ci numai după ce se consultase cu cei mai reprezentativi oameni ai țării și după ce aceștia se declaraseră unanim pentru abdicare.

Pînă și aghiotanții regali, pe care îi consultase, și mareșalul Palatului, fuseseră pentru abdicare, exceptînd pe generalii Paul Teodorescu și Mihail, care l-au sfătuit pe rege să nu abdice și mai bine să facă război civil. Generalul Paul Teodorescu chiar s-a oferit să-l aresteze pe generalul Antonescu.

O dată înlăturat primul obstacol în calea încercării unei refaceri, drumul noii guvernări se deschidea larg, dar nu și luminos.

Mutat și cu la Președinție, am aflat toate peripețiile abdicării și, mai ales, că regele Carol abdicase imediat și că cedase foarte ușor. fiind intimidat de focurile de pistol pe care manifestanții începuseră să le tragă în Piața Palatului. A cerut încă o dată ca generalul Antonescu să păstreze conducerea și să garanteze tronul pentru fiul său. A mai cerut să-i garanteze că poate părăsi în siguranță, și el, și suita. țara și să fie condus pînă la graniță.

Regele Carol al II-lea a spus generalului Antonescu :

— Antonescu, ție îți încredințez țara și pe fiul meu. Ai grijă de ei ; în tine și numai în tine am toată încrederea ca să pot pleca liniștit...

În sfîrșit. acesta era un capitol închis. Regele era deja depărte, în străinătate, la adăpost, și putea să mediteze la cele făptuite în perspectiva timpului și a depărtării care se așternusc între el și țară.

Cel mai greu lucru de rezolvat acum rămînea alcătuirea echipei guvernului. Partidele istorice își promisesea sprijinul cu condiția abdicării lui Carol al II-lea. Acest act se realizase în liniște și fără vărsare de sînge, dar acum, în ceea ce privea colaborarea, ei se eschivau. Au trimis generalului oameni politici de mîna a doua și a treia, pe cei de care ei voiau să scape. Generalul nu a putut accepta acest lucru. Lui îi trebuiau oameni cu experiență. Partidele însă refuză, și singurii gata să-și dea concursul erau legionarii, tocmai legionarii, pe care generalul îi dorea cel mai puțin alături de el. Negăsind altă soluție își amintește de sfatul dat ex-regelui de a-i chema la guvernare pe legionari pentru ca să-i vadă țara de ce sînt în stare. Expresia : „Sire, nu intra în luptă cu tineretul, căci te va învinge“ îi revenea mereu în minte.

Cum liberalii și țărăniștii nu voiau acum puterea, deși erau chemați să colaboreze și cum legionarii ieșiseră în ultimele alegeri pe locul doi, era firesc ca rîndul la gu-

vernare să fie al lor. Hitler ştia că legionarii îl voiseră în guvernarea lor pe Antonescu, Horia Sima. actualul şef al Legiunii, fiind încă tânăr, avea abia 32 ani.

Pentru că formarea unui guvern constituțional nu putea fi posibilă, dat fiind că regele desființase Parlamentul și instaurase dictatura, iar șefii de partide se abțineau să colaboreze, se punea alternativa : — să meargă alături cu legionarii, care-și ofereau bunele servicii, sau dictatura militară.

Dictatura regală este forma de guvernământ pe care Carol al II-lea o predase generalului Antonescu, o dată cu frontierele modificate. cu un pact de garanții cu Germania și Italia și cu un război în Estul virtual deschis. Pentru ca să abroge dictatura se cer alegeri libere. Cum putea realiza aceste alegeri cu jumătate din populație în bejenie ? Masa alegătorilor, prin șefii ei reprezentativi, socoteau alegerile neoportune, în acele momente grave, care cercau o mână forte. Dar momentul nu era potrivit nici pentru instaurarea dictaturii militare, întrucît nu avusesese loc un puci militar. Generalul nu venise la putere impus de c juntă militară, sau sprijinit de militari, cum se întîmplase în Turcia cu Atatürk Kemal Pașa. El, în armată, nu-și crease nici un punct de sprijin, nu avea adepți ; el lucrase cu toată lumea stîrnind admirația celor cu care venise în contact. El rămăsese un mare solitar și era respectat, temut, admirat, dar și urît de unii.

Mai era temut și din pricina ochiului său atotcuprinzător. El vedea tot, descoperea imediat defecțiunea și nu tolera nimic. Dar aceasta nu însemna că lovea, țipa și distrugea oamenii. Nu, niciodată. El dojenea și critica lui era de neîndurat. Fără să insulte, fără să ridice tonul, arăta greșeala, arăta cum să se corecteze, analiza cauza care dusesese la greșală. Dar o observație făcută de generalul Antonescu echivala cu cea mai gravă pedeapsă, pentru că el nu uita nimic niciodată. Astfel cel muștrat

o dată, se ferea să mai cadă a doua oară în defect. Pe timpul cît a comandat Regimentul 9 Roșiori „Principesa Elena“, de exemplu, el nu a dat nimănui nici măcar o zi de arest și nu a mutat din regiment decît pe doi ofițeri care au cerut-o ei singuri, de frica lui, pentru că erau bețivani notorii.

Admirat de toți cei care-l cunoșteau, dar admirat rece și în tăcere, el nu ar fi permis și nu ar fi primit nici o expresie de admirație din partea nimănui, pentru că nu permitea nimănui apropierea. Ceilalți, marea masă a armatei, îl admirau prin faimă, care devenise legendară, dar mulți nici nu-l cunoșteau cum arăta la față.

Generalul Antonescu a fost un ofițer de un prestigiu covârșitor mai cu seamă în cabinetele marilor șefi. Acolo domina, el, acolo era cunoscut, acolo-și ducea marea luptă împotriva nedreptății, necinstei și uneltirilor celor incapabili. Acolo îi apăra el pe cei mici, iar lupta lui, înfrîngerile lui nu le știa nimeni și mai ales acei pentru care lupta și suferea. Nu aveau cum să le știe pentru că el nu le transmitea și nu ieșea din modestia lui. Cel mult cei 4—5 intimi cunoșteau adevărul din însăși gura sa.

Dintre actualii generali pe care-i atacase, nu erau mulți, dar erau tari, pentru că erau favoriții lui Carol al II-lea. Așa bunăcă, generalul Gheorghe Argeșanu, tot din cavalerie, i-a purtat mare ură, din invidie.

L-a mai dușmănit generalul Lăzărescu, fost comandant al Corpului 1 Armată, care dorind să fie remarcat și să intre în grațiile regelui ; l-a notat slab la memoriu. Tot așa și generalul Mihail, generalul Aldea și Paul Teodorescu, cu o ură provenită din sentimentul ignobil al mediocrității îngîmfate, care din principiu nu admite o confruntare a valorilor și ori de cîte ori aceasta îi confruntă, se răzbună. Paul Teodorescu chiar a căutat să prigonească pe cei despre care știa că generalul Antonescu îi apreciază și îi consideră valoroși.

În sfîrșit, la toate aceste atitudini el răspundea într-un singur fel : dîrzenie, singularitate, discreție, muncă.

Faptul că generalul Antonescu a manifestat din 1936 o simpatie față de legionarii lui Codreanu, a impus o rezervă din partea multor ofițeri față de el. Enigma Antonescu se amplificase. Dacă între unii ofițeri și parte din trupă existau anumite legături de simpatie cu legiunea marea majoritate a armatei era potrivnică mișcării.

La aducerea la guvern a generalului Antonescu, armata nu cunoștea adevărata lui față. Era firesc ca ea să se păstreze o rezervă față de general. Aceasta l-a determinat să declare : „La 4 septembrie nu aveam întreaga armată de partea mea“.

Generalii care avuseseră legături vechi cu legionarii și comandau mari unități, cum era de pildă Dragalina, care comanda Corpul 3 Armată — Brașov, sau generalul Co-roamă, comandantul Gărzi regale și apoi Corpului 4 Armată de la Iași, poate că se simțiseră și ei chemați să ia conducerea și nu-l admiteau pe generalul Antonescu. Pentru a se aprecia adevăratul aspect al situației, trebuie arătat faptul că atunci când generalul Antonescu merge să capete puterea de la Carol II, se duce însoțit de un singur ofițer, de colonelul Mircea Elefterescu !

Restrângînd problema : dacă partidele istorice refuzau conducerea, dacă armata nu intra în discuție, nefiind aptă pentru a constitui un sprijin total la înălțimea virtuților ei de organizare, disciplină, coeziune și patriotism, singura forță politică prezentă organizată și fremătind de nerăbdare, era aceea a legionarilor.

Începuseră, într-adevăr, să se agite : atacaseră stația de Radio de la Bod, lângă Brașov, stația de radio de la Băneasa. Manifestau cu oameni înarmați în fața Palatului regal.

Vrînd, nevrînd, generalul Antonescu se vede constrîns, pe eșichierul politic al țării, în acel moment istoric, să fie consecvent cu sine și să apeleze la legionari ca să formeze guvernul. El face acest pas, dar îl face cu neîncredere în suflet. Neîncrederea lui sporește de la primele contacte luate cu ei. Toți sînt sau foarte tineri, sau bătrîni pen-

sionari unii, foști militari obscuri, ca de pildă generalul Zizi Cantacuzino-Grănicerul, Petrovicescu, colonelul Malamuceanu, colonelul Zăvoianu, alții instruiți, ca Radu Greceanu sau Horia Cosmovici, apoi Horia Sima. Radu Demetrescu-Gyr, Radu Budișteanu, dar foarte tineri.

Colonelul Elefterescu mi-a spus odată :

— Ce crezi, că domnului general îi plac acești imberbi ? Abia că-i bagă în seamă. Eu îi arăt mereu cât de neserioși sînt. Dar Mihai Antonescu îi susține ! După cîte îl cunosc eu pe domnul general, sînt convins că nu le acordă nici o încredere, dar îi pune în fața țării, să-i vadă toți cine sînt și ce pot. Dovadă este că în apropierea lui nu are nici un legionar. Este admis Horia Cosmovici, care spune că nici nu-l vine să se ia în serios cînd i se zice „ministru“. Eu nu-l scot din „domnule ministru“ și el îmi răspunde : „Domnule colonel, nu vă bateli joc de mine“ Este de altfel singurul simpatic, serios și foarte instruit dintre toți cei care vin pe aici. Probabil Cosmovici a ales Garda de Fier ca o trambulină politică și a avut noroc să sară cu ajutorul ei pe postul de ministru.

De altfel, în lista ofițerilor care au mai fost aduși ulterior la Președinție, nu a fost nici unul care să fi fost legionar, sau simpatizant legionar, aceștia chiar au păstrat tot timpul o mare rezervă față de ei.

În ce privește Cabinetul civil, generalul avea ca secretar pe Ovidiu Vlădescu, tînăr jurist, foarte capabil și cu multă prestanță, finețe, tact și competență. Nici el nu avea nimic comun cu legionarii, afară de tinerețe. Ceilalți, aleși de Mihai Antonescu, dar după același criteriu impus de general, erau : avocații Lăzărescu, Simionescu. Defanis, Gociman, Basarabeanu, Vidașcu și alții, toți între 32 și 36 ani. În concluzie, nucleul format în jurul generalului — militar și civil — era nelegionar, dacă nu chiar anti-legionar.

Dacă am purcede pe o cale de înțelepciune autohtonă, am putea limpezi dintr-o dată întreaga problemă, aplicînd zicala : „Spune-mi cu cine te însoțești, ca să-ți spun cine ești“

Cu aceste măsuri de autoapărare, luate de general, el face al doilea pas mare și hotărâtor în soarta țării : regim și guvern legionar.

Iată deci, printr-un act de curaj nemaipomenit, marea „gogoriță“, marea „mafie“ este scoasă și adusă în plin soare. Lumina trebuie să le limpezească mințile, să le alunge întunecimile din spirit și să tămăduiasc aceste spirite bolnave... sau cel puțin așa nădăduia. Astfel, mișcarea, care tulburase cu amenințările, cu faptele ei unice în viața neamului și nefirești lui, mișcarea stigmatizată cu semnul crimei, pe care o ridicase la rang de cult, inițierea care produsese alita spaimă conducătorilor, imprimându-le acțiuni spasmodice când de toleranță, de flatare, când de teroare — devine o forță de guvernare. Ea este adusă prin curajul unui singur om, luată pe garanția sa morală pe care numai prestigiul său i-o putea acorda, și așezată la înaltă cinste pentru a împărți conducerea la sfatul și ascultarea lui.

Generalul Antonescu, ca ultim argument pentru hotărîrea luată, a socotit că este mai bine să se așeze în fruntea acestei mișcări, pentru a o stăpîni, a o canaliza spre acțiuni pozitive decît de a o combate.

Președinția Consiliului de Miniștri, începînd din 8 septembrie 1940, devine, din ce în ce, un centru de intensă activitate. Zilele de singurătate au luat sfîrșit. Rînd pe rînd se perindă personalități politice, culturale și militare. Munca, este febrilă și aproape neîntreruptă, zi și noapte. Localul este foarte mic și impropriu, dar totul era în curs de organizare. Toți funcționarii civili și militari lucrau cu sîrg și entuziaști, știind că se aflau în slujba unui om cu o mare menire. Fiecare era conștient de aceasta și toate însușirile nebănuite ale fiecăruia fuseseră declanșate, ca sub efectul unui resort neștiut, și puse în acțiune. La acest tineret, ofițeri și civili, se instalase o atmosferă plină de elan, creînd o comunitate omogenă ce nu avea nevoie să fie afișată și care se identifica printr-o simplă încrucișare a privirilor. Simțul răspunderii pusese, ca prin miracol, stăpînire pe ei și dacă nu au fost, acum încearcă să devină alți oameni. Și aproape toți reușesc !

Pînă la 14 septembrie generalul duce tratative pentru formarea guvernului. Decepționat de felul cum răspunde

la chemarea sa Iuliu Maniu și Constantin I.C. Brătianu, el apelează la legionari și iată că la această dată se instau-
rează regimul național-legionar cu guvernul format din
miniștri legionari și independenți. Astfel : prim-ministru
și ministru de război era generalul Antonescu, avînd se-
cretar general pe generalul Ilie Șteflea ; ministru de ex-
terne — C. Sturdza, legionar. Horia Sima era vicepreșe-
dintele Consiliului de Miniștri ; Mihai Antonescu — minis-
trul justiției ; generalul Ion Petrovicescu — ministru de
interne. Camarad cu generalul Antonescu, acesta era sim-
patizant legionar, și s-a ilustrat ca atare, fiind procuror
militar în procesul legionarilor din 1936. În rechizitorul
său s-a arătat în favoarea acuzațiilor. Ca subsecretar de
stat i s-a dat pe colonelul Alexandru Rioșeanu, antilegio-
nar și mare om de încredere al generalului Antonescu și
prieten încercat de zile grele. Economia Națională revine
lui Mircea Cancicov, ca tehnician, om de mare valoare, care
a deținut și în timpul lui Carol al II-lea Departamentul Fi-
nanțelor. Cu propaganda este însărcinat Horia Cosmovici,
ministru legionar. Acesta, ușor arivist, se puteau pune la
îndoială convingerile lui legionare. Oricum, era un tînăr
cu calități. Siguranța statului este încredințată colonelu-
lui Leoveanu, un fost șef de secție în Marele Stat Major,
de pe timpul cînd generalul fusese șeful Marclui Stat Ma-
jor, dublat de Ghika, un legionar care va crea grave con-
flicte cu conducerea. La Ministerul Agriculturii și Do-
menii, Nicolae Mares, la Ministerul Înzestrării Armatei,
generalul Dobre, un om de înalt merit...

Din cite se vede, grija pe care o are generalul de a-și
alcătui grupul colaboratorilor intimi cu oameni — militari
sau civili — din afara mișcări legionare, o are mai de-
parte, la alcătuirea guvernului. Astfel ministerele cheie se
află în mîinile sale : Armata, Finanțele, Justiția, Economia,
Agricultura, și domeniile, iar Internele — numai pe ju-
mătate, A trebuit să facă o concesie, dar și-a luat măsuri
de precauție, dublîndu-l pe generalul Petrovicescu cu co-
lonelul A. Rioșeanu. Celelalte ministere și subsecretariate
de stat revin elementelor legionare ; idem prefecturile de
județe.

Aceste măsuri sînt destul de grăitoare pentru a nu
mai pune la îndoială neîncrederea cu care a primit, alături

de persoana sa, la conducerea țării, pe reprezentanții acestei mișcări. Și nu este surprinzătoare această rezervă ce o concretizează prin astfel de îngrădiri circumspecte, dacă ținem seamă că simpatiile care se formaseră și-l atrăseseră către Garda de Fier, condusă de Corneliu Codreanu în 1937, nu mai puteau fi aceleași în 1940. Se petrecuseră atâtea evenimente sîngeroase pe care generalul nu le putea admite și nu le admisesese. Codreanu dispăruse, noul șef era un oportunist, prea tînăr, prea nereprezentativ. În umbra lui erau oameni fără nici o greutate politică, fără răspundere unii fanatici, alții venali, criminali...

Despre felul cum s-a ajuns la conlucrarea cu legionarii lui Horia Sima, ne va relata generalul Nicolae Dragomir, fost ministru al coordonării în acel guvern. El narează astfel desfășurarea evenimentelor.

**MOTO . — „Majestate, în intraşi
în luptă cu tineretul că veşi fi în-
vins .” —**

General I. ANTONESCU

15 SEPTEMBRIE 1940

GENERALUL ȘI LEGIUNEA

Față de ceea ce s-a lăsat să se creadă prin cele de s-au proferat, formînd adevărate capete de acuzație ale opoziției național-țărăniste și liberale împotriva generalului Antonescu, precum că venind la putere ar fi avut o înțelegere prealabilă cu Garda de Fier — în persoana șefului ei, Horia Sima —, adevărul este că acea înțelegere nu a existat. Generalul Antonescu, dacă a avut vreo înțelegere anterioară datei de 4 septembrie 1940 — aceasta a avut-o cu I. Maniu, care a reprezentat și punctul de vedere al liberalilor. Prin acel acord se stabiliseră ca puncte principale : abdicarea lui Carol al II-lea și sprijinul ce-l vor acorda guvernării generalului.

Această înțelegere ar fi fost călcată de către general, care a promovat la conducere pe legionari, preferîndu-i, cu alte cuvinte, elementelor național-țărăniste și liberale.

După treizeci de ani, o voce a unui lider țărănist, vorbind din afara hotarelor, declară sentențios : „În clipe atît de grele pentru țară, generalul nu a fost loial...” Pentru oricine care nu ar fi în cunoștință de cauză, aceste cuvinte nu au putut consitui decît un blam în plus, nemeritat, ce s-ar pune asupra memoriei acestui om.

Calificarea de „neloial” dată generalului Antonescu era justificată prin faptul că acesta nu a acceptat oameni de mîna a doua, propuși de Maniu și Brătianu, spre a forma guvernul. Ei înșiși au mărturisit că nu înțelegeau să-și compromită elementele de valoare într-o guvernare de sacrificiu și că doreau a se păstra ca rezervă neangajată, în

vederea evoluției viitoare a evenimentelor, când, după credința lui Maniu — victoria finală va reveni aliaților.

Din aceste declarații credem că reiese neloialitatea celor doi lideri, nicidecum a generalului Antonescu.

Cum generalul Antonescu trebuia să conducă efectiv țara și să se integreze politicii Axei, fără echivoc, nu putea admite crearea unui guvern cu elemente dubioase și compromise. De aceea le-a refuzat.

De la 4 la 15 septembrie, generalul a condus cu vechiul guvern Gigurtu, încercînd mereu să determine pe Maniu și Brătianu să-i dea elemente reprezentative.

În ce-i privea pe legionari, erau singura grupare politică cu veleități de conducere și care se prezentase din prima zi a guvernării Antonescu cu o participare masivă la manifestările de stradă, cerînd abdicarea regelui, mai devreme sau mai târziu. Generalul trebuia să țină seama de ei.

Un contact propriu-zis cu mișcarea legionară generalul nu avusese niciodată. Întîlnirea de la Predeal, din 1936, cu Corneliu Codreanu, nu avansase cu nimic raporturile sale cu legionarii. Pe Horia Sima nu-l cunoștea. Nu-l văzuse vreodată. Contactul dintre general și Horia Sima a avut loc abia la 13 septembrie, prin mijlocirea colonelului Nicolae Dragomir, după ce toate încercările de a cădea de acord cu Maniu și Brătianu eșuaseră.

Horia Sima apăruse pe ecranul politicii românești imediat după cedarea Basarabiei și nordului Bucovinei.

Regele Carol al II-lea simțind nevoia de a da guvernului său o orientare favorabilă unei politici de apropiere de Germania și acceptă — în cadrul remanierii făcute în guvernul Tătărăscu — pe Horia Sima ca reprezentant al legiunii, în postul de ministru al educației tineretului. Astfel Horia Sima apare ca personalitate politică oficială. La scurt interval de la numirea sa în guvernul Tătărăscu, are o întrevedere cu o personalitate nazistă aflată în România. Acesta îi sugerează că, pentru apropierea de Reich este nevoie ca regele să facă o mai accentuată remanieră a guvernului, care să meargă pînă chiar la schimbarea guvernului și aducerea la putere a unei persoane care să inspire mai multă încredere germanilor. Iar ca fapt și mai

concret, să ceară venirea unei Misiuni militare germane în România.

Sima, deținând această sarcină se prezintă la primul ministru și-i expune situația, cerându-i să meargă la rege. Tătarăscu, surprins de acest demers, îl întreabă pe Sima pe cine e de părere, că ar putea să pună regele în fruntea guvernului ? „Pe mine !“, răspunde foarte sigur de el Horia Sima.

Audiența la rege a lui Sima a avut loc la începutul lui iulie 1940, când îi expune doleanțele sugerate de reprezentatul Reichului. afară de sugestia cu șefia guvernului.

Urmarea acestei audiențe a fost formarea guvernului Gigurtu cu Horia Sima în același post și cererea de către guvernul român a venirii în țară a unei Misiuni Militare a armatei germane, cu scopul instruirii armatei noastre.

În tot acest interval de timp cuprins între data cedării Basarabiei — 26 iunie 1940 și 1 sept. ale aceluiași an, generalul Antonescu se afla la Bistrița și nu a avut nici o cunoștință despre aceste sugestii germane, nefiind deci cu nimic amestecat în cererea de trimitere în țară a unei Misiuni militare germane.

În ce-l privește pe Horia Sima, generalul l-a cunoscut după luarea puterii, la începutul lui septembrie 1940, datorită colonelului N. Dragomir care i l-a prezentat la Președinția Consiliului de Miniștri în condițiile arătate chiar de către colonelul Dragomir.

Iată cum a pregătit colonelul Dragomir prima întâlnire dintre general și șeful mișcării legionare :

„În primele zile de la luarea conducerii, generalul m-a chemat la el, ca urmare a memoriului meu asupra coordonării departamentelor economiei naționale, dat maiorului Marin Al. de la Cabinetul generalului. La numai o zi de la predarea acestui document, am fost chemat la general. Acesta mi-a spus că e de acord cu ce i-am prezentat în memoriu și m-a luat să-l însoțesc la primul său consiliu de miniștri, care se ținea în vechiul local al Ministerului de Finanțe de pe Calea Victoriei.

Am asistat la ședința în care generalul a făcut recomandări miniștrilor fostului guvern Gigurtu. să-și continue activitatea ca și când nu s-ar fi schimbat nimic.

La sfârșit, m-a prezentat pe mine ca fiind persoana desemnată de el să coordoneze ministerele Economiei Naționale, Industriei, Agriculturii și Domeniilor, Înzestrării etc. după directivele date de el... În felul acesta am luat în primire Departamentul Ministrului Coordonării creat de mine.

Aveam un subaltern legionar. Acesta, într-una din zilele primei decade a lui septembrie, mă informează că în cercurile superioare ale conducerii legionare ar exista dorința unui contact cu generalul Antonescu. Acesta m-a determinat să-l caut din nou pe maiorul Marin și să-l informez în acest sens. Maiorul Marin revine aducându-mi răspunsul generalului Antonescu cum că este de acord cu luarea aceluia contact.

Drept urmare, condus de subalternul meu, m-am prezentat în după-amiaza zilei de 12 septembrie în strada Gutenberg, la casa generalului Zizi Cantacuzino, unde era sediul lor. Acolo, un furnicar de legionari. Toți încinși, cu revolvare la centură... Adevărată stare de asediu. Am fost condus la Horia Sima. Îl vedeam pentru prima oară. Un bărbat încă tânăr, mic de statură, luminos la față, slab, înfățișare timidă, nimic reprezentativ.

I-am spus motivul vizitei mele relativ la întâlnirea cu generalul. Am stabilit și modalitatea. În după-amiaza zilei de 13 septembrie, adică în ziua următoare, urma să-l iau pe Horia Sima cu mașina, din strada Nicolae Iorga, la ora 15 și să-l conduc la Președinție.

L-am informat pe general despre cele stabilite asupra întrevederii, iar acesta a fost de acord. Așadar, în ziua stabilită mă găseam la punctul convenit cu câteva minute mai devreme de ora 15. Curînd a sosit și Horia Sima care, coborînd din mașina lui, a luat loc lângă mine, pornind imediat spre Președinție. Prin retrovizor am văzut cum mașina în care sosise Horia Sima — o limuzină neagră — mergea în urma noastră... Oricum se vedea caracterul conspirativ al acelei prime întâlniri. Am ajuns imediat, distanța dintre strada Nicolae Iorga și Palatul Cantacuzino, din Calea Victoriei, fiind foarte mică.

La Președinție ne-a întâmpinat colonelul Elefterescu care ne-a condus în biroul din stînga intrării. După puțin timp, a apărut și generalul. L-a întâmpinat pe Horia Sima

cu franchețea lui obișnuită, venind spre el cu mâna întinsă.

— Domnule Sima, îmi pare bine că vă cunosc. Sintem sortiți să ne întindem mâna și să ne înțelegem pentru salvarea țării... din partea mea întreaga bunăvoință. Sper că și din partea dumneavoastră.

— Domnule general, așteptam cu emoție această clipă. Garda, împreună cu mine, este gata să-și aducă întreaga contribuție pentru care s-a pregătit prin douăzeci de ani de sacrificiu și jertfe...

— Cunoscut întreaga desfășurare a activității legionare și am urmărit cu simpatie manifestările curajoase și patriotice, dar nu am găsit justificate violențele și ilegalitatea. Nu pot să nu dau întreaga mea apreciere potențialului pe care-l deține mișcarea prin înrolarea tineretului țării în rândurile ei. Acest tineret, îndrumat pe căile patriotismului, legalității, muncii, ordinii și cinstei, va fi în stare de a ridica neamul de pe marginile prăpastiei, unde l-a adus politica greșită, pe culmile mărețe ale unui viitor strălucit. A venit timpul ca el să arate de ce este în stare. Eu îi voi da tot sprijinul.

S-a trecut în încăperea din care ieșise generalul. De față se mai afla Nicolae Mares, Ică Antonescu și cu mine. Mai târziu, a sosit și Flondor. Cei prezenți am luat loc în jurul mesei din mijlocul încăperii. S-a intrat imediat în miezul problemei : stabilirea principiilor colaborării, a alcătuirii guvernului, a directivelor politice ale guvernării externe și interne.

Prima discuție a fost asupra stabilirii denumirii guvernării. Horia Sima a propus denumirea de guvernare legionară sub conducerea generalului și cu șefia mișcării a lui Horia Sima.

Denumirea nu a convenit generalului, deoarece el concepe o colaborare a forțelor politice neutre cu legionarii și nu o guvernare legionară. De aceea a propus denumirea de *guvern național legionar*, șefia guvernului avînd-o generalul, iar comanda legiunii, Horia Sima.

În ce privea politica externă, trecerea totală de partea Axei a fost admisă ca un fapt de la sine înțeles.

Asupra politicii interne, dreptul de proprietate, legalitatea, ordinea, disciplina, cinstea și munca au fost decretate ca pietre unghiulare ale guvernării.

Asupra persoanelor din guvern au fost discuții pînă a se cădea de acord.

După cum era firesc, președinția revcnea de drept generalului, iar vicepreședinția lui Horia Sima, care aducea cu el singura grupare politică ce deținea un mare procent în ultimele alegeri parlamentare. Departamentul Armatei a fost rezervat generalului. Agricultură, lui N. Mares, Justiția lui Mihai Antonescu. Legionarii pretind Internele. Generalul face rezerve asupra persoanei. El a spus : „La Interne trebuie să am un om de încredere care să-mi convină, cu care să pot lucra... Dacă îmi aduceți pe generalul Petrovicescu, îl cunosc. Este un vechi camarad, un om de onoare și un om al ordinii...”

Spre orice siguranță, este dublat de Alexandru Riosceanu, om de mare încredere al generalului.

Pentru Departamentul Economiei Naționale este propus Mircea Cancicov — tehnician, om de mare prestigiu. Este acceptat. La Externe se propune menținerea lui Manoilescu. Eu fiind în relații strînse cu aceștia, m-am oferit să le comunic, spre a se prezenta pînă a depune jurămîntul.

Aici s-a întîmplat un lucru foarte curios. Horia Sima s-a ridicat de la masă și scuzîndu-se, a părăsit biroul. Se face o pauză ! În acest interval intră în cabinet Flondor, bun prieten cu generalul. Fiind informat despre numirea titularilor departamentelor și auzind de numirea lui Cancicov, se declanșează într-un protest vehement.

— Cum, pe ăsta îl găsirăți ? Pe Cancicov, acest om al marii finanțe masonice ? Omul de afaceri al lui Carol și Lupeascăi, căroră le-a transferat toate devizele la bănci internaționale ?... E o greșeală foarte gravă. Nu se poate...

Generalul încearcă să-l apere, dar atmosfera se formează împotriva alegerii lui Cancicov. Se renunță. Situație penibilă pînă la mine ! Ce fac, deoarece îi comunicasem să se prezinte pentru jurămînt. Atunci mă ridic și arăt care este situația. Generalul îmi spune : „Nu e nimic, telefonază-i din partea mea că situația nu este definitivă”. Ceea ce am și făcut. Mai tirziu s-a revenit.

Pauza a durat mai bine de o jumătate de ceas. Horia Sima nu apăruse. Generalul întreabă de el pentru ca să reia discuțiile. Între timp, în holul clădirii apare îmbrăcat

în ținuta de rigoare M. Manolescu ! Caut pe Horia Sima în toată clădirea, întreb de el, nimeni nu-l văzuse și nu putea da nici o referință. Horia Sima, pur și simplu, dispăruse.

— Unde e domnul Sima, Dragomir ?, mi se adresează generalul când mă întorc în cabinet singur.

— A dispărut domnule general, îi răspund eu cu toată candoarea.

— Cum așa ? Doar a venit aici din proprie vrere. Cum se poate să dispară, ce ne jucăm de-a v-ați ascunselea ? Căutați-l, trebuie să fie pe aici.

Timpul trecea însă fără ca să se știe ceva de Horia Sima. Dispăruse de mai bine de o oră. Se înnoptase bine. Generalul începuse să dea semne de nervozitate. Eu nu-mi mai găseam locul. Îmi făceam tot felul de imputări că mă angajasem la o acțiune ce se dovedea a fi foarte neserioasă. Oricum, ca primă manifestare a unui șef de partid politic cu veleități majoritare, era lamentabilă. Să dispară fără să lase nici un semn denotă multă neseriozitate. În sfârșit, apare și Horia Sima, așa mărunțel, cu o figură de școlar întîrziat la oră și care intră în clasă după profesor.

— Unde ai fost, domnule Sima ? Te căutăm de mai bine de un ceas ! Și avem destule de pus la punct.

— Mă scuzați, domnule general, a trebuit să am o consultare cu colegii mei, pentru a-i informa și a ne pune de acord.

— Da ? Eu credeam că dumneata ai puteri depline și reprezinți singur mișcarea... Bine... Să reluăm lucrurile de unde le-am lăsat...

— Domnule general, reluă Horia Sima, vreau să revin asupra Departamentului Externelor. Pentru ca politica externă a noului guvern să-și găsească un ecou favorabil la aliați, ne trebuie o persoană care să reprezinte ideea de totală angajare alături de Axă și, consultîndu-mă cu colegii mei, am ajuns la concluzia că domnul Manolescu nu ar putea fi persoana cea mai indicată... Gîndiți-vă, numele lui e legat de cedarea nordului Ardealului.

— Ei bine, și pe cine propuneți dumneavoastră ?

— Noi propunem pe camaradul Sturza.

Surpriză, spuse generalul. Îl vom pune pe domnul Sturdza care va lucra cu mine direct...

Situație foarte penibilă. Alături, în biroul celălalt, Manoilescu, în frac și cu decorații, aștepta să depună jurământul. Atunci intervin și-i atrag atenția generalului, care, impresionat, îmi spune :

— Du-te dumneata și, cu toate menajamentele, fă-l să-nțeleagă situația și transmite-i scuzele și regretele mele că nu pot colabora cu el...

Așa am și făcut. Bietul Manoilescu a primit vestea că pe o „cărămidă căzută pe cap” și a plecat strecurându-se pe ușă.

Sedința s-a continuat pînă tîrziu și, la sfîrșitul ei, lista guvernului național-legionar era întocmită. Ziua de 15 septembrie trebuia să aducă la cunoștința țării această stare de lucruri și, o dată cu aceasta, să marcheze începutul unei guvernări ce va rămîne de pomină în analele politicii românești dintre cele două războaie“.

În ceea ce mă privea nu mă mai îndoiam în această privință. Adică știam prea bine că nu mai era vorba de simpatie sau de încredere în această mișcare. Era vorba numai de canalizarea mișcării pe un drum sănătos, un drum al muncii, al cinstei și al ordinii, sub egida iubirii de țară. Problema care ni se punea nouă, grupului de ofițeri de la Cabinet, în frunte cu generalul Ilie Șteflea, care ne era șef, era aceea de a ne comporta cu tact și multă rezervă, pentru a ne strecura printre aceste „personalități” legionare cu care veneam, prin natura serviciului, în contact, ferindu-ne a crea incidente, adversități și suspiciuni. Colonelul Elefterescu nu se prea sinchisea însă de acest lucru, continuînd să le arate, fără echivoc, părerea sa prin multe ironii și puneri la punct...

Drept cea mai bună dovadă a grijii principale pe care a pus-o generalul la baza colaborării cu legionarii, a fost seria de apeluri ce au fost adresate țării, tineretului și legionarilor, din prima pînă în ultima zi a acestei colaborări.

Imediat după abdicarea regelui Carol al II-lea, la 7 septembrie Antonescu dă țării următorul îndemn :

„Români;

După zbuciumări adânci, care ne-au dus la sfișlerea Națiunii, la pătarea onoarei și la amenințarea existenței Statului, Dumnezeu ne-a ajutat să curmăm o stare care tulbura grav destinul românesc. Astfel, un trecut dureros s-a închis. El nu se va mai deschide decât pentru judecarea răspunderilor — nu din dorința răzbunării, ci pentru ca aceasta să servească drept învățămînt generațiilor care vor veni.

Am arătat Țării întregi, cu toată conștiința și cu toată durerea, lupta pe care a trebuit să o duc ca să pot izbăvi Țara... Simțiți-mă lângă voi... Simțiți că tot ceea ce am făcut este pentru a izbăvi Neamul și a-i asigura viitorul. Această unire să oprească orice vrajbă, de oriunde și prin oricine. Mă îndrept spre inimile voastre și vă cer iubirea pentru Țară.

Mă adresez cugetelor voastre și vă cer încrederea în Neam.

Îmi unesc puterea de puterile voastre și vă cer să-i dați Patriei munca și fapta voastră.

Am început totala înnoire a Statului nostru.

Iar acum, în Casa Domnului, jur, jur în fața lui Dumnezeu, a nesfîrșitelor cohorte de martiri și eroi ai Neamului și în fața voastră, a tuturor, că voi servi și de acum înainte cu fanatică dîrzenie :

Credința și dreptatea, legea și munca, cînstea și conștiința, ordinea și omenia. Ele vor fi de azi înainte, de la locul cel de sus la cel mai de jos, cartea sfîntă a îndatoririlor noastre...”

Și tot atunci, un alt apel adresat țării, statuează principiile de bază ale noii guvernări.

„Români,

Luînd conducerea Statului, cred de a mea datorie să reamintesc tuturor de pe toate treptele ierarhiei civile și militare, următoarele principii de bază în exercitarea atribuțiunilor lor :

1. Legalitatea integrală
2. Dreptatea
3. Omenia

4. Exemplul personal

5. Inițiativa

Acestea fiind principiile care m-au călăuzit toată viața mea, cer tuturor să înțeleagă aceste imperative ale timpului, să și le însușească, să le dezvolte și să le aplice în toate ocaziile în interesul superior al propășirii Statului."

Din primele afirmări ale concepției de bază a noii conduceri se statuau, cu o deosebită lipsă de echivoc, principii care veneau în totală contradicție cu conceptul legionar. Aceștia opuneau legalității integrale, ilegalitatea abuzivă ; dreptății, bunul plac : omeniei, răzbunarea ; exemplului personal, crima ; inițiativei la bine, inițiativa la rău.

Cu o grijă parcă din ce în ce mai accentuată, generalul Antonescu înmulțește apelurile sale : către țară, către legiune, către armată.

Astfel, la 8 septembrie, după 4 zile de guvernare, în care timp rezolvase problema monarhiei, dind țării un nou rege, chema întreaga suflare printr-un vibrant apel să îngenuncheze și să mulțumească lui Dumnezeu :

„Români,

Cu copiii și cu bătrînii noștri, să mergem mîine, la 8 septembrie 1940, la ora 11, la bisericile noastre și îngenunchînd în fața altarelor și cu fruntea lipită la pămînt, să ne muștrăm de greșelile de care sîntem cu toții vinovați. Să cerem iertare nefericiților noștri frați, care, prin vitregia vremurilor și din propria noastră vină, au fost rupți de trupul României îndurerate, să ne luăm solemn angajamentul că azi ne unim prin muncă și frăție, în gîndire și în simțire, în dreptate și în lege, în disciplină și în cumpătare, în ordine și în credință, pentru ca prin muncă să ne întărim, să prosperăm, să fim gata."

Credincios, prin natura firii sale, și religios, prin concepția unei politici de stat autohtone, avînd sprijin puternic în ortodoxismul legionar al tinerelor generații, el înțelege să dea prin biserică pîrghia morală de care sufletul neamului avea nevoie pentru a se ridica deasupra vicisitudinilor cărora le căzuse victimă. Astfel compensa conjunctura nefavorabilă politică printr-un reazem puternic în transcendent.

Conducătorul înțelege a făuri o verigă puternică peste generații, cu care să prindă lanțul voievodalelor credințe de la Ștefan cel Mare — Atletul lui Hristos — și chiar mai înainte, la Radu Negru — întemeietorul — pînă la Carol I — reziditorul.

Meterezul neclintit care împresoară neamul românesc, cufundat în ortodoxismul său plin de smerenie și dîrză împotrivire peste veacuri și peste care nu au putut răzbi năvălirile necredinței și ale despămîntenirii, metereze care se împletește cu sufletul românesc, cu mormintele părinților părinților noștri, cu gloria și vitejia noastră și care, semănate de-a lungul și de-a latul ca rod nepieritor peste dealuri și șesuri, alcătuiind cetatea inexpugnabilă românismului ortodox. Pe acest metereze voia el să înalțe inimile românilor și să le dea credința strămoșească în izbîndă și tăria de a îndura greutatea momentului și a le pregăti pentru chemarea de mîine.

Înțelepciunea voievozilor noștri nu s-a arătat nicicînd mai luminoasă ca în zilele noastre : neputînd înfrunta puhoiul păgîn care amenința Țările Românești și neputînd dura destule cetăți puternice și rezistente, ei s-au pornit, cu adîncă credință să semene peste tot cuprinsul României lăcașuri sfinte de rugăciune, în care s-a păstrat ființa neamului nostru.

Această apropiere instinctivă a omului la grea cumpănă de Ziditor este ridicată la rang de principiu de stat de către înțeleptul Daniil Sihastrul. El sfătuipe pe Ștefan cel Mare ca, după fiecare bătălie, să înalțe un lăcaș de închinare, lucru pe care și Basarabii îl făcuseră, în mică măsură, cu două secole înainte. Acestea s-au dovedit a fi insulele noastre de rezistență față de năvala puhoaielor și locurile inexpugnabile ale unității neamului, ale unității românești. Voievozii, prin fapta lor zdrobitoare, au aprins luminițe veșnice pe tot cuprinsul, spărgînd bezna cotropitorilor și dovedindu-ne veșnicia existenței noastre pe acest pămînt. Bastioanele acestea, cuprinse pe toată întinderea locuită de suflarea românească, nu puteau fi lăsate nefolosite tocmai în aceste momente dramatice în care ne aflăm. Noi ne reafirmăm încă o dată ca popor conștient de drepturile noastre și hotărît să le păstrăm prin luptă și jertfe. Au

trebuie să treacă mai multe sute de ani pentru a descoperi
tilcul indemnului lui Daniil Sihastrul ! Am înțeles că prin
biserica s-a înfipt temelia neamului, pe vecie, în glia ro-
mânească.

Astfel, întreaga țară ingenunche acolo unde se afla fie-
care, la ora 11, și se rugă pentru România. Era o faptă ne-
maipomenită, din vremuri voievodale, reactualizată și ofe-
rind un spectacol impresionant, dar firesc. Era o nevoie
sufletească pentru cei ce erau conștienți de greutatea mo-
mentului prin care treceam.

După alte patru zile se publică un nou apel la ordine
și muncă către țara trezită și luminată de razele speranței :

„Români,

Mi-am pus în cumpăna soartei viața mea, ca să o scap
pe a voastră.

Dumnezeu, care a fost cu noi și cu mine, mi-a ajutat să
spulber în două zile un regim tiranic și odios.

Scopul meu nu a fost numai să sparg în țăndări un sis-
tem, ci acela de a crea altul.

Un nou regim de viață armonioasă și frățească între
conducători și conduși, un regim de viață plină de ideal,
de cuget curat și de forță creatoare, în sfârșit un regim în
care cel mai tânăr dintre voi până la cel mai vîrstnic din-
tre noi să muncim cu pasiune, cu dragoste, să muncim fără
preget pentru a reclădi de la bază Statul nostru, pentru a
face din el ce doriți voi și ce am visat eu.

Este o muncă grea, neînchipuit de grea, care cere de la
voi și de la mine gîndire, organizare, metodă, ordine, disci-
plină, nestăvilită voință și dîrzenie.

Dacă o faceți cinstit, dacă nu umblați și după foloase
personale sau de castă, dacă nu vă veți uita cu ochi răz-
bunători în trecut, dacă vom întinde o mînă frățească ace-
lora care sînt în stare să pună sufletul, cîntea, priceperea
și patriotismul în slujba Patriei, dacă lăsăm ambițiile și
păstrăm proporțiile, în sfârșit, dacă începeți să dați tot su-
fletul, toată energia, toată munca voastră Patriei, voi reuși.

Puneți deci frîu bucuriei care v-a cuprins și începeți
munca.

În fiecare săptămînă, de luni pînă sîmbătă, Statul să
se transforme într-un stup de înțelepte și harnice albine.

Orice secundă pierdută în intrigă și luptă strimbă poate să fi fatală."

Iar mai departe, adresându-se pentru prima oară legionarilor, pe care urma să-i alăture conducerii sale, le spuse :

„Tineri legionari,

Am înțeles și înțeleg explozia voastră de mulțumire, pentru că, fără să fiu dintre voi, am suferit cu voi și pentru voi.

Am suferit cu voi pentru că doream ceea ce doreați și voi ; gîndeam ceea ce gîndeați și voi.

Doream ca o Românie mare, să fie o Românie tare !

Doream să fac după cum doreați să faceți, ca în această țară să domnească DREPTATEA. Să fie stăpînă numai legea, să conducă numai meritul și să se bucure de bunul trai nu numai unii, ci toți.

Am suferit și ați suferit luptînd pentru aceleași simple idealuri.

Am uitat ! Să uitați !

Nu se clădește cu război, ci cu muncă ; nu cu dezordine, ci cu ordine.

Am lăsat liberă explozia voastră de bucurie și de entuziasm, fiindcă am înțeles-o și o înțeleg.

Nu uitați însă că, în acest ceas, pe tot întinsul Țării noastre, sînt țărani care suferă de lipsuri și-i amenință foamea : sînt victimele greșelilor noastre. Sînt loviți de soartă nefericității noștri frați care au părăsit pămînturile strămoșești...

Sînt muncitori năpăstuiți care se zbat pentru o amară pîine.

Sînt familiile și bisericile, școala și armata, pe care trebuie să le refacem să le dăm un suflu nou de viață.

Gîndiți-vă la ce vă spun. Socotiți și alegeți între agitație și ateliere.

Eu am ales. Am ales munca și vă pot asigura că tîneretul va lua parte activă, după pregătire, competență și puterea fiecăruia, la această muncă de reconstrucție."

Încheie, adresându-se tuturor astfel :

„Români,

În timpul săptămînii nimeni nu face altceva decît muncește pentru Nație, muncește pentru el.

Nu așteptați să vină totul de la mine.

Dați-mi răgaz să-mi formeze o echipă și să încep adevărată muncă constructivă. O voi face în câteva zile.

Greutățile în care se zbate Neamul sînt atît de mari, treburile publice atîta de încurcate, încît descurcarea lor cere timp. Am luat multe măsuri de îndreptare și de ușurare a vieții celor împovărați. Vor veni și altele. Nu pot veni toate deodată. Am pornit la muncă numai cu un singur om. Nu am avut nici o organizație în spatele meu.

Fiiți siguri că nu dorm, nu mă plimb și nu petrec.

Dacă veți găsi altul mai priceput ca mine și dacă mi-o veți cere, mă voi da singur la o parte și la timp.

General I. ANTONESCU

Este de ajuns să citești aceste apeluri și declarații publicate în răstimpul 6—15 septembrie 1940. pentru a vedea omul, gîndirea și programul său.

Ceea ce este cu totul ieșit din comun. este nota de o extremă sinceritate care străbate de la un capăt la altul apelurile lui la românism. Este pentru prima oară în istoria politică a României moderne cînd un șef de stat se adresează poporului de la inimă la inimă, de la cuget la cuget. Poate numai în proclamațiile lui Tudor Vladimirescu și a lui Horea. găsim aceleași accente de covîrșitoare sinceritate.

Prin aceste prime declarații care deschid o eră nouă în retorica politică a țării, se inaugurează un nou stil oratoric. Prin conținutul cromwellian, etalează un puritanism ortodox de înaltă esență ; prin conciziune, sonoritate, limpezime, reamintește stilul lui Bonaparte din proclamațiile către Armata din Italia ; prin idei, se înscrie pe linia marilor patrioți de la Andrei Mureșanu la Nicolae Bălcescu, de la Kogălniceanu la Tache Ionescu.

Lînd de la Caesar cununa fatalității, mai puțin viciul, de la Octavian August, spiritul legalității, al ordinii și al modestiei, de la Cromwell puritanismul, mai puțin regicidul, de la Wallenstein loialitatea, încrederea în anturaj, mai puțin uneltirea, și de la Napoleon caracterul întreprinzător, mobilitatea, spiritul organizator mai puțin geniul, generalul Antonescu apare pe scena istoriei. de la început, înfă-

șurat în toga virtuților romane, aruncată peste platoșa de oțel a legionarului.

Aceste apeluri șocînd prin ineditul lor, nu pot avea dintr-un început priză la popor. Acesta, dezobîșnuit de aproape o generație de a i se mai vorbi sincer, mințit și păcălit de politicienii succedați la guvernare și, în cele din urmă, chiar de rege, nu putea primi decît cu uimire aceste neobișnuite îndemnuri. Masa poporului, devenită inertă de-a lungul anilor, trebuiau timp și evenimente care să o sensibilizeze ca ea să poată înțelege că i se vorbește sincer, de la om la om. Acest prilej nu va întîrzia să apară. Dar mai înainte de aceasta, era nevoie de o altă mare orînduire socială care va trebui să vină.

Pe legionari îi pune în fața realității și a răspunderilor ce le pot reveni în opera imensă de refacere a țării. Îi pune în fața concepției pe care el înțelege s-o așeze la temelia acestei opere, și anume aceea a ordinii, a muncii, a cinstei.

Dar nici aceste ample, sincere, hotărîte și omenești apeluri, generalul încă nu le consideră suficiente pentru a aduna țara în jurul său și a-i trezi pe legionari la realitate.

MOTO : „...Generalul Antonescu vă asigură că proprietatea voastră va fi respectată, libertățile voastre vor fi garantate, munca voastră va fi răsplătită și dreptatea voastră va fi dată.”

**Din „Apelul către Țară” al
Generalului Antonescu
15 septembrie 1940**

REGIMUL NAȚIONAL LEGIONAR

La 15 septembrie 1940 se instaurează deci la conducerea țării regimul național-legionar. Aceasta a fost adusă la cunoștința țării prin alt apel. Spicuiindu-l ne întâlnim cu aceleași gânduri și idei menite să lămurească, să trezească și să galvanizeze pe români în jurul conducerii.

Se anunță o purificare totală de sus pînă jos. Justiția, prin tot ce are mai înalt, mai priceput, mai curat, va veghea. Ceasul datoriei cheamă; ceasul muncii sună; ceasul unirii nu poate întârzia. Legea disciplinei, legea educației severe, legea supunerii și a solidarității naționale ca și legea onoarei, vor fi legi de temelie, legi călăuzitoare ale Partidului Național-Legionar.

Familia regală va fi de acum încolo exemplul de moralitate, sobrietate, de nepărtinire, de modestie și de ținută patriotică. Ea va fi simbolul din care se inspiră felul de viață al familiei românești. Ea este considerată cheia de boltă a rezistenței și prosperității neamului nostru.

Țara începe o nouă domnie, cu o nouă echipă de guvernare. S-a ales tot ce s-a găsit mai curat în trecut și mai promițător în viitor.

Apelul spune :

„...cu mine, pînă la cel mai tînăr din echipă, care nu va dovedi că prin muncă, prin conștiință, prin pricepere, prin energie a meritat locul ce i s-a dat, îl va ceda altuia.

Am vorbit de la suflet la suflet, de la inimă la inimă, de la român la român. Treceți la muncă.“

Apoi încheie solemn cu un angajament și o gravă promisiune :

„Generalul Antonescu vă asigură că proprietatea voastră va fi respectată, libertățile voastre vor fi garantate, munca voastră va fi răsplătită și dreptatea voastră vă va fi dată.

Cu Dumnezeu înainte !

*Conducătorul Statului,
General ION ANTONESCU“*

În aceste prime zile nu-i uita mai ales pe țărani. Prin apelul lansat la 20 septembrie, le spune și le cere :

„...Plugari, Țara a suferit încercări grele. Am pierdut pământuri rodnice. Rodul ogoarelor a fost mic. Țara cere muncă pentru a-și alina rănile... semănați ogoarele cu orice jertfă, împrumutați și ajutați-vă între voi. Hrana Țării vine de la voi. În această vreme voi veni cu ajutoare pentru munca voastră. Vă săgăduiesc. La lucru cu toți !“.

Pentru că în opera de guvernare generalul Antonescu atacase în primul rînd monarhia, era logic ca această primă problemă să fie cît mai repede și definitiv soluționată. Aceasta deoarece, după cum s-a văzut din declarațiile din 11 sept. așezase ca o cheie de boltă dinastia, fixîndu-i rolul în societatea românească.

Or, care era situația la Palat după plecarea regelui Carol al II-lea ? Echipa de aghiotanți aleși după criteriile care călăuzeau viața la palat a ex-regelui urma să fie schimbată. Au fost numiți ofițeri selecționați după criterii mai ortodoxe. Oricît ar fi fost înconjurat tînărul rege de oameni de încredere, el rămînea tot singur. Nu mai avea pe regina-mamă cu el, deoarece aceasta părăsise țara în 1932 la revenirea lui Carol al II-lea. De atunci ea trăia în exil, neprimind permisiunea să revină. Fiul ei avea îngăduința tatălui său să meargă, o dată pe an, la Paște, s-o viziteze.

Această situație nedreaptă lovise în mod deosebit sensibilitatea românilor. Regina-mamă Elena trecea drept o victimă : ea era femeia înșelată, părăsită de soț și gonită

de lingă fiul ei, care și acesta avusese o copilărie nefericită, lipsit de dragostea caldă maternă. De la sine se impunea ca plecării lui Carol să-i urmeze întoarcerea reginei Elena, lucru pe care generalul Antonescu l-a și realizat. Astfel, de îndată ce noul guvern veni la conducere, la 20 septembrie 1940, regina-mamă Elena își făcu reîntrarea în Capitală, primită de populația Bucureștiului cu multă dragoste.

Era o zi frumoasă de septembrie când, de-a lungul șoselei Kiseleff, mulțimea imensă aștepta, într-o liniște respectuoasă, apariția convoiului oficial. Mulțimea umplea toată șoseaua, Calea Victoriei, până în Piața Palatului, care era inundată de lume.

Amestecat în mulțimea din jurul Arcului de Triumf, așteptam și eu, cuprins de aceeași neliniște și curiozitate legitimă. Nu o mai văzusem pe regină din anul 1926, când ea era comandantul onorific al Regimentului 9 Roșiori, aflat atunci în garnizoană la Giurgiu și comandat de fostul colonel Ion Antonescu. O văzusem atunci venind într-o vizită semioficială, însoțită de regele Ferdinand și regina Maria. Ei petrecuseră atunci ziua de Sf. Constantin și Elena — patronii regimentului — alături de ofițeri și ostași. Era tinără și zveltă, distinsă și-și purta cu demnitatea nefericirea. Fusesse de curînd părăsită de soțul ei, Carol, care plecase cu Elena Lupescu, renunțînd la tron și familie. Regele Ferdinand, pentru a o distra și a o lega de regimentul care-i purta numele, i-a prilejuit această vizită de onomastica ei.

Trecuseră 16 ani de atunci și se petrecuseră atîtea evenimente !

Iată, în sfîrșit, convoiul. Precedat de mașinile Siguranței, de garda de onoare, urmează automobilul descoperit în care luaseră loc regele Mihai, regina Elena și generalul Antonescu. Regina ședea pe scaunul din spate al mașinii, iar regele, avînd pe general la stînga sa, stăteau în picioare în față și cu spatele la regină, la distanța pe care o permitea largul spațiu al mașinii, așa încît să nu o acopere pe aceasta.

Convoiul înainta cu o viteză redusă, toți au putut s-o vadă și s-o admire de aproape. Am zărit-o, era neschimbată.

Același zîmbet impersonal și rece, aceeași siluetă fină, aceeași reținere și, totodată, afabilitate. În mod cert, cei zece ani de exil nu săpaseră în obrazul reginei stigmatul suferinței : În ochi i se putea citi o sclipire de izbîndă. O izbîndă resemnată modestă în aparență.

Ceea ce mă impresionează mai mult, a fost felul cum a apărut generalul. În picioare, cu statura lui mică, lingă monumentală statură a lui Mihai I, făcea o impresie ce se impunea prin contrast.

În uniformă de general, cu decorațiile sclipind în soare, cu cozorocul de la chipiu încărcat cu frunzele aurii de stejar răspîndea multă lumină. Era grav și privea înainte. Nu lua nimic asupra-și lăsînd ca totul să fie canalizat înspre cele două personaje principale, regina-mamă și fiul ei. Tocmai aceasta făcea ca toate privirile să fie captate cu admirație de el. Era și prima oară cînd generalul se arăta mulțimii și numeroși erau cei ce-l vedeau pentru prima oară atunci.

Alegînd acest moment cînd să apară în fața țării, a vrut poate dinadins ca în ochii ei să rămînă omul care a slujit și slujește tronul, pentru binele și liniștea României, el stînd pe prima treaptă a tronului.

Astfel imaginea pe care țara o capătă despre conducătorul ei este strîns legată de dinastie, o dinastie restaurată de el, ca slujitor și apărător al ei pe linia ei simbolică.

În ziua următoare, generalul Antonescu, adresîndu-se țării în numele regelui, reginei și al său, mulțumește pentru „măreța primire și calmul entuziasm ce le-ați închinat lor în acele zile de nou destin românesc... Între tron și națiune s-a redeschis astfel drumul curat al credinței pe care tradiția regească de iubire și respectul poporului s-au înfrățit întotdeauna...”

Ca urmare a acestui act este declarația care însoțește Decretul Lege de expropriere a fostelor proprietăți ale Elenei Lupescu.

„Acest act reparator al onoarei dinastiei și Țării îl înclin în omagiu credincios suferințelor Regelui nostru și ale încercatei sale Mame, Regina Elena, pentru ca viitorul să găsească în fapta noastră dovada mîndriei românești și

a luptelor duse pentru a asigura Tronului și Neamului cinstirea la care are dreptul".

În felul acesta, generalul. ajuns la vîrsta la care mulți se dau învinși, socotindu-se sau chiar fiind bătrîni — 60 de ani — pornește cu pași neșovăitori pe drumul de reconstrucție a României, răvășită și ciuntită, la braț cu tinerimea, la dreapta cu un rege abia ieșit din adolescență, la stînga cu tineretul legionar haotic și anarhic.

El urma să fie de acum încolo pîrghia de oțel care să frîneze impetuoșitățile sau abateri, să susțină șovăieli și să dinamizeze, să întărească slăbiciunile, să implinească neștiința, să parceze trădarea, să înăbușe neascultarea, revolta și toate acestea să le facă în același timp cu opera de construire, care nu putea fi amînată și împiedicată de oricine ar fi, de oriunde ar veni.

În felul acesta generalul Antonescu apărea în fața țării ca un restaurator al presfigiului monarhiei... Mă gîndeam la comparații istorice !

Cromwell în Anglia, uzurpase tronul și decapitase pe Carol I Stuart — instituindu-se lord protector, iar coroana o lăsase să se rostogolească o dată cu capul regelui, de pe butucul călăului, în noroi...

Generalul Antonescu, detronase pe Carol al II-lea, pe Hohenzollern, la cererea maselor revoltate, dar îi salvase capul și coroana o trecuse, cu respect, pe capul vlăstarului regal. Mai mult, mama regelui tînăr, surghinuită de tatăl lui adulter, era readusă lingă fiul său, cu toată cinstea cuvenită.

Bonaparte găsisese coroana într-un șanț, mînjită de noroi și sînge, o ridică cu vîrfurile spadei, o curăță, redîndu-i strălucirea și și-o așază singur pe cap.

Generalul și el găsisese coroana mînjită de noroiul minciunii, necinstei, desfrîului, dar el o apucă cu o „năframă de icoană" de pe fruntea monarhului nedemn, o curăță și o așază nu noblețe și respect, pe fruntea urmașului. El, ca Ioana d'Arc, încoronază pe un rege tînăr ce trebuie să înmănușeze toate nădejdicile neamului său aflat la răsplată de destin.

În felul acesta, generalul creează evenimentul cel mai semnificativ în fața întregii țări, merit să-l unească indestructibil cu tronul și să-l consacre ca pe cel mai credincios și cinstit slujitor al lui...

Se știe modul în care generalul și-a primit răsplata... din partea Regelui Mihai și al reginei-mame !

Generalul își luase astfel cea mai grea dintre sarcinile de guvernământ pe care vreodată un conducător le-a avut în această țară. Pentru ce spunem cea mai grea ? Pentru că în România modernă nicicând nu au mai fost create asemenea condiții unui guvern, unei conduceri politice.

Dacă 1916 a adus războiul, de pildă, — guvernul liberal era legitimizat prin 75 de ani de existență, adică legați de națiune de la întemeierea ei, având garantă întreaga „dinastie“ a Brătienilor, pe care poporul o cunoștea și-i acordase toată încrederea sa. Anul 1917 aduce prăbușirea ; guvernul Averescu avea armata toată și populația alături. Șeful acestui guvern, cel mai popular general din istoria militară a țării, era marele erou de la Mărăști. Toată țara îl urmașe cu încredere pînă și-n înfrîngere.

În starea de prăbușire din 1940, Conducătorul venise la cîrmă, necunoscut marilor mase, bazat pe o mișcare discreditată și armata împărțită ca influență, cu un rege prea tinăr, neinspirînd încredere.

În cartea „Sub trei dictaturi“, Lucrețiu Pătrășcanu, martir al partidului comunist, prin însuși șefii lui, scrie : „...oricum generalul Antonescu rămîne marele răspunzător de a fi adus la cîrma țării pe legionari“.

Într-adevăr, generalul Antonescu a fost singurul om de curaj din țară, care și-a luat această mare, enorm de mare răspundere, de a aduce la lumina zilei această mafie, care, asemenea unui păianjen al întunecimii, întindea mrejele sale malefice peste sufletul curat al poporului.

Dacă și Carol al II-lea ar fi avut curajul și-și lua răspunderea să cheme în 1937 — cînd legionarii aveau cea mai mare popularitate — acest partid împreună cu național-tărăniștii, așa cum îl sfătuisese generalul Antonescu, sau împreună cu cuziștii, ei ar fi arătat de mult ceea ce puteau, cine erau și mișcarea lor ar fi fost sau definitiv înmormî-

tată, sau disciplinată și călită prin răspunderile în fața cărora s-ar fi aflat fiind la conducere.

Această răspundere nu și-a luat-o nimeni, de teamă sau din calcule meschine și astfel s-a ajuns la acte necontrolate, represalii, prigoane și împingerea și mai în întuneric a acestei forțe haotice. În 1940 ea își ridicase din nou capul, mai întâi sub dictaura lui Carol al II-lea, prin adeziunea scrisă a lui Horia Sima din 23 iunie 1940 :

„Camarazi, lumea se clatină din temelie și curind va urma o nouă așezare a neamurilor și a țărilor. Patria noastră ar putea să fie și ea încercată.”

Pentru ocrotirea pământului ei sfânt, din îndemnul maiestății sale Carol al II-lea și sub înalta sa conducere, s-a întemeiat Partidul Națiunii organizație unică și totalitară, menită să facă față împrejurărilor care vor veni.

„Drept care ordon tuturor camarazilor și prietenilor să se înscrie de îndată în Partidul Națiunii, unde ca soldați devotați, să servească Țara și Regele și să aștepte în liniște și cu încredere deplină viitorul. Să înălțăm zi și noapte rugăciuni pentru binele Patriei și al Regelui Carol al II lea”.

Cu alte cuvinte, această mișcare decapitată în 1938 — pusă în ilegalitate, persecutată — reapare dintr-o dată în drepturile ei, ridicată la rang de colaboratoare cu forțele politice ale țării. Deci, în 4 septembrie, la aducerea generalului la conducere de către Carol al II-lea, legionarii erau aliații regelui, introduși în Partidul Națiunii de către rege.

Rămânind camuflați în Frontul Renașterii Naționale sau Partidul Națiunii, ei la 4 septembrie își arată adevărata față azvirlind masca de regaliști, dedându-se la manifestații publice și acte de teroare, care sînt menite să intimideze opinia publică, partidele politice, armata și pe rege.

Deci generalul Antonescu, care fusese deținut în acest interval de timp în care Garda de Fier conlucrase cu regele și nu avusese nici un contact cu nimeni, necum cu legio-

narii, cînd este adus și i se încredințează puterea, găsește în efervescentă singura grupare politică care își manifesta existența.

După cum scrie Lucrețiu Pătrășcanu în aceeași carte :

„O problemă care se pune în fața celor ce activau din umbră politica romînească era ; aceste agitații sau trebuiau înăbușite încă în fașă, sau să fie deviate în obiectivul lor. Cea de a doua soluție socotită preferabilă a fost adoptată“.

Analizînd în lumina realității acelor zile aceste două alternative, se poate spune categoric că despre prima nici nu putea fi vorba, deoarece ea ar fi fost egală cu o sinucidere. Mișcarea legionară ieșise din „fașă“ încă din 1927. Se întrevăzu o asemenea soluție la 4 septembrie 1940 —, cînd situația frontierelor era nesigură, cînd rușii la granița nouă zornăiau lanțurile șenilelor gata de a înainta spre Siret ; cînd ungurii la Cluj, Tg. Mureș, Sf. Gheorghe produsese exodul a sute de mii de români, aflîndu-se la 60 km de Brașov —, apoi se întrevăzu posibilitatea unei ciocniri interne, care ar fi fost dezastrul nostru total, pierirea statului național român. Acest fapt era așteptat de sovietici, unguri, bulgari și germani.

Numai și numai sub această perspectivă trebuie înțeles imperativul timpului care l-a impus pe generalul Ion Antonescu regelui Carol al II-lea și camarilei sale.

Se știa foarte bine că numai acest general era omul ceasului al 12-lea și numai de aceia a fost adus și i s-a impus prin rugăminți, prin apel la tot ceea ce ființa lui avea mai nobil, să-și ia răspunderea ca singurul în stare să domine asemenea situație.

După ce Maniu, Dinu Brătianu, Gh. Tătărescu, Gigurtu și-au arătat rezerva și incompetența, la îndemnul acestora se apelase la general. Se apelase știindu-se bine că el va prelua puterea fără să facă vărsare de sînge în țară. Dacă era vorba de sînge, Carol al II-lea își avea pe sanguinarii săi.

De la generalul Antonescu se cerea cu totul altceva. Se cerea aplicarea principiilor de înțelepciune pe care

Carol al II-lea le respinsese, dar acum le considera drept bune și impuse de evenimente.

Generalul Antonescu primește la 4 septembrie o moștenire deficitară. Numai înaltul său patriotism îi dă forța să ia asupra-și datoriile trecutului. După monarhie, datoria nr. 1 rămânea aceea a legionarismului, problemă internațional-socială foarte gravă. De rezolvarea ei depindeau ordinea și liniștea internă, cu consecința ei : moralul națiunii și existența statului.

Problema nr. 2 rămânea aceea a frontierelor.

Generalul Antonescu nu poartă răspunderea aducerii la putere a legionarilor, după cum a afirmat Lucrețiu Pătrășcanu, cu totul eronat. După cum am mai spus, la venirea generalului la putere ei formau singura forță politică care manifesta dorința de a veni la cîrma țării. Era o putere politică recunoscută și consacrată în ultimii ani ai domniei lui Carol al II-lea ca o forță virtuală de guvernămînt.

Lui Antonescu nu i-a rămas decît ca, în modul cel mai curajos, să-și ia răspunderea promovîndu-i alături de el la conducerea țării. Aceasta este într-adevăr o răspundere, dar o răspundere care aduce aceluia care și-a luat-o lauri curajului civic. Și i-a adus deoarecîc toți ceilalți factori politici au refuzat să-i vină alături.

Iată de ce generalul, înainte de orice act public, ia contact cu țara printr-un apel la ordine. La 9 septembrie 1940, în a cincea zi a guvernării sale :

„Frați Români,

Fac din inima mea îndurerată un apel să uitați totul, să vă strîngeți în jurul tîndrului nostru și iubitului nostru Rege, să intrați în ordine și să vă așezați la muncă”. iar la 11 septembrie :

„...În Țară și mai ales în Capitală au început să se agite unele mișcări cu caracter anarhic.

Am redat poporului libertățile care i-au fost smulse. Am făcut-o ca aceste libertăți să fie folosite numai la ridicarea Statului.

Cine le folosește la prăbușirea lui în anarhie, devine dușmanul nr. 1 al acestui Neam. Generalul ANTONESCU nu amenință pe nimeni dar nici nu șovăie. El a venit : să facă tututurora dreptate și să dea tuturor puțința să tră-

lască omeneste ; să facă să înceteze desmățul sus și să înceapă bunul trai jos... De aceea anunț pe toți, oricine ar fi și pe orice s-ar rezema, să intre imediat în ordine.

Independența și libertatea noastră vor fi primejduite dacă Țara nu intră în ordine, nu se pune pe muncă și dacă nu reconstituie repede forțele care pot asigura și rezistența și înălțarea..."

Acesta nu este numai un apel la ordine, ci chintesența întregului procedeu de conducere pe care o inaugura generalul Antonescu, ce poate fi cuprinsă în înțelesul : o mină de fier să ducă pe toți la același scop al salvării țării și neamului, mină care va mîngia durerea, va ajuta nevoia dar va zdrobi anarhia !

Este de notat că această declarație este făcută în timpul cînd aveau loc discuțiile cu privire la participarea legionară la conducere, deci cu 4 zile mai înainte de instaurarea regimului național-legionar : un avertisment, un foarte grav avertisment

După scurta considerație făcută mai înainte asupra stilului oratoric inaugurat de noul conducător — concretizat prin forma plină de sonoritate și imagini vii și contrastante și fondul sincer și limpede — un alt element care apare cu totul nou și care se va păstra pe tot timpul guvernării sale, ca o manifestare caracteristică a exteriorizării sale, fie în public, fie în particular, este modul de a vorbi despre el la persoana a treia. Generalul Antonescu nu spunea :

„Eu nu voi face..." El spunea *„Generalul Antonescu nu va face asta"* sau, apelînd la citate din cuvîntare : *„Generalul Antonescu nu amenință pe nimeni, dar nici nu șovăie"*.

Această formă de exprimare nu apare o dată cu venirea sa în fruntea țării, ci era o veche deprindere pe care și-o impusese ca făcînd parte dintr-un sistem personal filozofic pe care și-l aplica sie pentru a-și îngrădi actele, pentru a și le pune totdeauna în fața conștiinței sale.

Prima dată cînd îl auzisem exprimîndu-se în acest fel și cînd rămăsesem foarte surprins, a fost pe timpul cît

l-am avut comandant de regiment. Pe atunci comandantul meu urmărindu-mi activitatea și apreciindu-mă în mod deosebit, într-o discuție avută cu cpt. Elefterescu, actualul șef de cabinet al generalului, i-a spus că mă apreciază ca meritând a fi trimis pentru un stagiu în Franța. Chemat și eu și întrebat, am răspuns afirmativ. dar intervenind cpt. Elefterescu a atras atenția colonelului că trimiterea mea la stagiu în străinătate mai înainte de a fi urmat cursurile Școlii Speciale de Cavalerie ar fi dezavantajoasă. Regulamentul prevedea că în acez caz aş pierde dreptul la locul din promoție și din primul, cum eram aş fi trecut la coada promoției mele.

— Da, ai dreptate, spuse colonelul Antonescu. Vom mai vedea.

— Dar dacă, reia cpt. Elefterescu, dvs. promiteți ofiterului că-l veți trimite după Școala specială, la care pleacă în toamna aceasta, ar fi asigurată plecarea lui.

— Colonelul Antonescu nu poate promite nimic din ceea ce nu-i stă în putință direct, dar voi avea grijă.

Auzindu-l pronunțându-se asupra sa ca și cum ar fi vorbit despre un străin, l-am întrebat nedumerit pe cpt. Elefterescu, care mi-a răspuns simplu :

— Așa vorbește domnia sa.

Această impresie mi-a rămas, în amintire alături de toate celelalte, culese de la fostul meu comandant, dar lămurirea am avut-o mult mai târziu. Într-un cerc intim, fiind întrebat de un prieten de ce vorbește despre el la persoana a treia i-a răspuns zîmbind :

„Am simțit de tînăr existența a trei principii sălășluind în ființa mea, care-și reclamau dreptul asupra manifestărilor mele de viață. Știind de la Socrate „Conoscete ipsisum“, de la Marc Aureliu că „Rațiunea e cîrma lumii“ de la Descartes „Cogito, ergo sum“ cu ajutorul lor mi-am făurit viața mea interioară.

Prima m-a deprins cu introspecțiunea, deslușindu-mi firea, pornirile, cu alte cuvinte cunoscîndu-mă ; a doua m-a învățat să prețuiesc rațiunea și a treia m-a învățat că : dacă prin cuget exist, prin cuget conduci : „cogito ergo duco“ — cuget deci conduc mi-am spus... Deci gîn-

direa am situat-o ca arbitrul suprem al ființei mele care să mă conducă în viață.

Simțindu-mă predestinat a conduce, am înțeles să încep prin a mă conduce pe mine însumi. Pentru aceasta mi-am fixat o serie de principii în raport cu morala. Pe acestea toate le-am pus sub imperiul gândirii, pe care am situat-o ca o ființă deasupra mea, dar care sălășluiește în mine, trebuie să se contopească cu mine.

Toate actele mele, de la cele mai mici pînă la cele mari, de stat, au fost îndelung și amănunțit gândite. Ca urmare a gândirii au decurs imperativele pe care le-am încredințat voinței mele — latură aparte a spiritului meu care și-a urmat legile ei de dezvoltare proprie.

O dată stabilit acest raport, formula s-a impus de la sine : gîndirea luînd o hotărîre transmisă voinței, atunci eul meu trebuia să i se supună. De unde expresia : „generalul Antonescu poate, sau generalul Antonescu nu poate.“ De pildă : generalul Antonescu se poate îmbolnăvi, poate muri etc. dar generalul Antonescu nu poate fi necinslit, nu poate minți, nu poate înșela, nu poate lenevi,... în sfîrșit toate imperativele morale date ca axiomă gîndirii... Cam acesta este mecanismul ființei mele“, termină el cu un zîmbet cu care satisfaci curiozitatea unor copii ce vor a pricepe un mecanism complicat.

Concomitent cu această frămîntare de cabinet pe care am văzut-o desfășurîndu-se pe intervalul de două săptămîni, cu un bilanț de fapte și realizări impresionante, în restul țării se duceau acțiuni pe scară largă de reorganizări administrative în personal, forme noi, dotări, mutări, strămutări de populație, probleme de alimentație și aprovizionări, finanțări, armată etc.

Cea mai gravă și cea mai acută problemă ce avea de înfruntat guvernul era aceea a refugiaților. În timp ce generalul ducea tratative pentru constituirea unui guvern, sute de mii de cetățeni părăsiseră pămîntul natal, proprietățile și căminele, serviciile lor pentru a veni spre centrul țării. Se impunea de urgență luarea măsurilor pentru sprijinirea acestei populații care se ridica la un total de 234.714 refugiați printre care erau : învățători, preoți, profesori, funcționari, 2 200 studenți, 6 200 muncitori,

111 770 țărani agricultori etc. Această problemă cerea, pe lângă necesitatea asigurării muncilor agricole de toamnă, soluții grabnice și eficiente. Se mai adăuga reorganizarea transporturilor feroviare, a căror rețea suferise enorm de pe urma amputării teritoriale.

Guvernul o dată constituit, se trece la acțiunea masivă de înlăptuire a măsurilor care și fuseseră luate între timp.

MOTO : „...Anglia se bazează pe ruși că ne vor sări în spate și de aceea rezistă și nicidecum pe America, aflată departe și nepregătită.. Atacînd Rusia, Anglia pierde sprijinul moral.”

ADOLF HITLER

SITUAȚIA EXTERNĂ

VARA 1940

În vara anului 1940, valul imens care pornea din centrul Europei, revărsându-se spre vest, aducând după el prăbușirile frontierelor și statelor create prin Tratatul de la Versailles, atinsese și România.

Germania, învinsă în 1918, fusese înghesuită în frontiere artificiale, încercuită și izolată. După 20 de ani, refăcându-și forțele, prin zvirecliri succesive, mătură din calea ei zăgazarile artificiale și porni la recuștigarea teritoriului său. Astfel, prin ocuparea Saar-ului mută frontiera pe Rin. Prin Anschluss, ea leagă inima Europei — Viena — de Berlin, împingându-și veleitățile înspre est de-a lungul axului fluviului Dunării, pe care Hitler îl declară „fluviul cel mai autentic german“, care-și poartă apele din inima Germaniei la Pontul Euxin. Urmează anexarea regiunii sudete care aduce în 1938 capitularea Cehoslovaciei.

Anul 1939 este anul marilor răsturnări de alianțe. În timp ce delegația anglo-franceză ducea tratative la Moscova pentru un pact cu URSS și nu reușea să se înțeleagă datorită faptului că Polonia refuza să-și pună teritoriul la dispoziția URSS, pentru un atac împotriva Germaniei, sosește telegrama de la Hitler, prin care el cere lui Stalin să-l primească pe Ribbentrop. Astfel, în văzul lumii întregi, se produce, pentru a doua oară, o răsturnare de alianțe, după modelul marelui Frederic al II-lea. (În timpul războiului de succesiune la tronul Austriei, în 1740, aliat cu Franța sub Ludovic al XV-lea, el bate pe austrieci și ocupă Silezia, ca în războiul de 7 ani, în 1756, să lupte împotriva Franței, aliată cu Rusia).

Lumea veche se clatină din temelii, dar nu se prăbușește. Este ultimul act înfăptuit la umbra forței. Germania o dată eliberată spre sud, garantată definitiv la vest, își îndreaptă atenția și forțele în totalitate către est unde găsește Polonia aliata Franței și Angliei — de care era separată — și amenințată din spate de URSS, cu care reușise să îmbunătățească raporturile de la 1921, când armatele poloneze, sub mareșalul Pilsudsky și șef de stat major, generalul francez Weygand, înfrinseseră pe Vistula noua armată revoluționară a lui Lenin.

Străduința diplomației germane, sub conducerea lui Ribbentrop, și a celei poloneze, sub șefia lui Joseph Beck, constituie activitatea laborioasă a anului 1938—1939 când Ribbentrop oferă Poloniei Danzigul în schimbul alianței, dar Beck refuză categoric. Lipsa de tact a primului, înfumurarea celui alt, fac ca acțiunea diplomatică să nu-și ajungă scopul și astfel se comite cel mai absurd act din cuprinsul evenimentelor, prin care un aliat firesc este sacrificat unui dușman firesc.

1 septembrie 1939 deschide campania împotriva Poloniei și teritoriul acestei țări este invadat concomitent de două armate care amândouă își sacrificaseră aliatul pentru ca, împinși de teamă reciprocă, să grăbească ajungerea față în față.

În sfârșit, noua armată sovietică primea botezul focului și se urnea spre vest. Colosul își încerca picioarele ce se dovedeau a nu fi de lut.

Franța și Anglia învinse și rușinate la Moscova, se drapau cu hlamida orgoliului rănit și declarau pe rînd : Anglia, la 4 septembrie, și Franța, la 7 septembrie 1939, starea de război cu Germania.

Mai înainte de a se fi putut mișca un soldat și trage un foc de către aceste două țări aliante împotriva Germaniei, Polonia capitulează după trei săptămîni de război : cei doi aliați se întîlnesc triumfători pe Vistula.

Prețul plătit de Hitler lui Stalin pentru această alianță l-a constituit a patra împărțire a Poloniei cu frontiera pe Narn—Vistula—San, statele baltice date URSS (Lituania—Letonia—Estonia—Finlanda) și Basarabia, care trebuia cedată, nu și Bucovina de Nord cum s-a întîmplat de fapt.

Germania capătă Danzigul. O caricatură a timpului arată pe Hitler stînd în fața cuștii unui urs. a cărui ușă o deschisese și ursul pășea afară din cușcă spre vest. Caricaturistul scrisese „Hitler i-a deschis cușca spre Europa, cine oare va putea din nou băga ursul înapoi în cușca sa ?”.

Politica externă a României lunecase în intervalul 1937 — 1939 tot mai mult în matca Germaniei, mai ales după înlocuirea lui Nicolae Titulescu la externe.

Anul 1938 marchează în toamnă vizita lui Carol al II-lea la Hitler, la înapoierea sa din turneul făcut la Londra și Paris. De la această dată politica românească se angrenează tot mai mult cu politica germană. Încheierea pactului economic liniștește Germania, asigurîndu-i petrolul, lemnul și cerealele noastre. Carol al II-lea încheie și un pact de ajutor militar prin care Germania se angaja a da instructori militari pentru ridicarea instrucției în armata română. Trebuie neapărat reținut că aceste pacte au fost încheiate de Carol al II-lea și nicidecum de generalul Antonescu, cum s-a susținut multă vreme, necunoscîndu-se sau necercetîndu-se mai atent adevărul.

Sfîrșitul anului 1939 găsește Germania în situația de a domina centrul, sudul și estul Europei, pînă la Vistula. Pactul cu Italia și Japonia îi dă situația de forță internațională pe ambele emisfere ale globului.

Reprezentanțele diplomatice franceze și engleze din țările de sub influență germană sînt mai mult nominale. Ele nu mai reprezintă nimic. Tot ce mai pot face este ca, împinse de loialitate, să sfătuiască să fie urmată calea impusă de evenimente.

Deși generalul von Brauchitsch — șeful Marului Stat Major german — prevăzuse durata războiului cu Polonia la 3 săptămîni, Hitler nu voise să creadă. Pus în fața acestui rezultat uluitor, devine foarte optimist și hotărăște să lovească Franța la 24 octombrie 1939, beneficiind de surpriza obținută și efectul moral sub care se afla lumea întreagă.

Von Brauchitsch se opune din motive tactice. Hitler însă este intransigent, dar ploile opresc declanșarea ofensivei în toamna lui 1939. În timp ce Hitler suferea de spleen urmărind revărsarea ploilor prin largile ferestre de la

Berchtesgaden, Stalin trecea la acțiune. La 28 septembrie ocupă Estonia, la 5 octombrie Letonia, la 11 octombrie Lituania, pe care le anexează, după cum se prevăzuse în pactul cu Hitler.

La 30 noiembrie urmează atacul asupra Finlandei la cererea lui Kunesinen. Pentru a-l înscăuna, sovieticii pornesc ofensiva spre Helsinki. Finlandezii se ridică în masă sub comanda generalului Mannerheim. Armata finlandeză oprește ofensiva și trece la contraofensivă, distrugând forțele invadatorului și dind lumii cel mai strălucit exemplu de patriotism și eroism. La 6 martie se încheie o pace de compromis.

9 aprilie 1940 pune lumea în fața unui nou act de agresiune spre nord, făcând parte din planul de încercuire în-spre Marca Baltică împotriva Angliei. La cererea amiralului Raeder, Norvegia este invadată și ocupată în câteva zile. Prin această acțiune militară, Germania devine printr-o singură mișcare din starea de stat încercuit — stat care învăluiește cu o aripă, frontul franco-englez dinspre mare. Coasta Angliei este deschisă atacurilor submarinelor germane și căile de navigație în Marea Baltică și Marea Nordului sînt interceptate. Peninsula Scandinavă e la dispoziția Germaniei și însăși ieșirea din Goful Finic a flotei sovietice este închisă.

În sfîrșit, la 10 mai 1940 Hitler declanșează mult dorita ofensivă asupra Franței. Manevra de străpungere centrală în sectorul Sedan aleasă de Hitler și generalul Mainstein, duce la spargerea frontului francez și învăluirea ambelor aripi. Englezii și un rest de trupe franceze ale generalului de Gaulle se închid în capul de pod de la Dunkerque.

Hitler, de acord cu mareșalul von Rundstaet, oprește tancurile să atace capul de pod și astfel armata engleză scapă de la distrugere, putînd organiza apărarea insulei.

La 15 iunie trupele germane defilează în Paris și la 22 iunie Franța capitulează și războiul ia sfîrșit.

Anglia surprinsă, trece la pregătiri febrile pentru punerea în stare de apărare : apărarea plajelor, incendierea rețelei radar, rețeaua apărării contra aviației, care formează caracteristica planului de apărare al Angliei.

Numai ezitarea lui Hitler din fața Dunkerque-ului a dat timp lui Churchill să-și revină din surprinderea inițială.

Hitler, aflat în paroxismul entuziasmului, oferă Angliei pacea la 19 iulie 1940. Lordul Halifax răspunde : „Germania va avea pacea dacă va elibera toate teritoriile ocupate, dacă va reda toate libertățile și va da garanții pentru viitor“. Deci începe războiul „à outrance“.

Trebuie să menționăm aici ca o coincidență semnificativă faptul că la 26 iunie, la 4 zile după capitularea Franței, URSS ocupă Basarabia și Bucovina de Nord. Probabil voia să fie absolut sigură de înfringerea marului aliat al României.

Hitler se retrage la Berchtesgaden unde meditează, contemplă natura pe timpul lungilor sale plimbări, însoțit de câinele său lup. Chemînd la el pe mareșalul Keitel i se adresează : „Crezi, mareșale, că atacînd URSS-ul imediat, ar fi cu puțință să-i doborîm pînă la iarnă ?“... „Anglia se bazează pe ruși că ne vor sări în spate și de aceea rezistă și nicidecum pe America, aflată departe și nepregătită. Atacînd Rusia, Anglia pierde sprijinul moral“... „În plus, Germania capătă spațiul ei vital“ Mareșalul von Keitel, mai realist, nu sfătuiește pe Hitler pentru a întreprinde acest atac. Iată deci rațiunea pentru care Hitler se dovedește nehotărît cînd e vorba de a dezvolta logic operațiunile planului său militar înspre vest, pentru atingerea obiectivului final : distrugerea Angliei. Întrebarea ce face URSS era aceea care se impusese. Or, la această dată Rusia se descoperă.

Faptul că armata sovietică se pune în mișcare spre vest, nu era un fapt ce putea trece ne luat în seamă, chiar dacă ar fi fost vorba de coincidențe. În acest caz, această acțiune devenea o coincidență istorică, apărînd ca o reacție reflexă a unui complex social, politic și militar, care se supunea legii echilibrului biologic după principiul vaselor comunicante, al denivelărilor... Dar ceea ce a afectat mai cu seamă sensibilitatea lui Hitler a fost ocuparea Bucovinei de Nord de către U.R.S.S. !

După date istorice reiese că anexarea acestei provincii, la care rușii nu aveau nici un drept istoric și care nu

formase obiectul înțelegerii de la Leningrad, după cum fusese cazul Basarabiei, constituie geneza conflictului din est și, mai ales, precipitarea lui. Într-adevăr, Hitler, nemulțumit de aflarea acestei știri, apreciază gestul sovieticilor ca pe o încălcare a înțelegerii germano-sovietice, deci o nerespectare a tratatului, în fond.

Refuzul englez de a încheia pacea și, mai cu seamă, forma sub care a fost respinsă propunerea lui Hitler fac ca nemulțumirea să se contureze sub forma unui gând concret : o acțiune militară la est cât mai grabnică, gând care readuce pe doctrinar pe vechiul făgaș al anticomunismului și al spațiului vital, expus în celebra lui carte „Mein Kampf“. Mai mult încă, meditația prelungită din iulie 1940 de la Berchtesgaden nu numai că i-a întunecat bucuria unui triumf, stîrnindu-i îngrijorări și temeri, dar a determinat schimbarea planului inițial de operații. Acesta, conceput pe baza alianței cu URSS la început, adică pe libertatea spatelui, îi îngăduia să-și concentreze toate mijloacele asupra Franței și Angliei.

Deja la finele lui iulie 1940, Anglia nu mai era decît un obiectiv aerian pentru aviația germană. Începînd de la acea dată, privirile lui Hitler erau îndreptate spre est și, în primul rînd, asupra României, care începuse calvarul sacrificării pe rînd a frontierelor cu tot cortegiul de calamități arătate mai înainte. Or, dacă felul de a privi România se schimbase oarecum după 1938, cînd Germania, prinsă în desfășurarea planului său de a ieși din încercuire, voia o Românie în ordine și tributară ei economică, mergînd pînă la dezinteresarea față de mișcarea legionară, în schimb în iulie 1940, România îi apare lui Hitler sub perspective cu totul noi și anume : la perspectivele economice se adaugă și cele militar-politice.

România era deja desemnată în planul „Barbarossa“, în germen la acea dată, ca umărul de sud, după cum Finlanda devenea cel de nord, al tăvălugului care era conceput să treacă peste cîmpiile răsăritene. Hitler declarase consilierilor : „Fără ei, românii, Germania nu poate continua războiul. Ei trebuie să fie puși la adăpost față de sovietici“.

De aici pînă la Viena nu mai e decît un pas, iar la 30 august acest pas este consumat, Germania avansînd de

fapt o antenă pînă în Carpații Orientali. România era la adăpost și două divizii blindate din Polonia sînt destinate a apăra petrolul României. Crudă ironie !

Concomitent cu această manevră diplomatică înspre estul Germaniei, planul de invadare al Angliei este abandonat.

La 25 august 1940, 10 divizii se deplasează în est și mai tîrziu, la 17 septembrie, Grupul de armate 8, primește ordinul de deplasare în est. Astfel, întocmai ca în 1804, cînd Napoleon desființează cîmpul de concentrare de la Boulogne, care avea ca scop invadarea Angliei, consecința înfrîngerii amiralului Villeneuve, la Trafalgar, de către Nelson și marea armată este dirijată spre est, la fel și Hitler, face același lucru. *Trafalgarul de această dată fusese Bucovina !* Mai mult încă, după cum în 1914 înaintarea lui Renenkompf și Samsonov, cu cele două armate țariste, în Prusia Orientală determină modificarea în dispozitivul strategic german angajat în bătălia Franței, tot astfel și acum, această mișcare a rușilor spre vest, frînează acțiunea în vest.

Nu e mai puțin adevărat că nu au lipsit nici cauzele obiective. Ca o condiție a reușitei debarcării în Anglia, era distrugerea la sol a R.A.F. Or, cum prin invenția radarului toate mișcările Luftwaffe erau cunoscute din timp de către englezi, avioanele lor părăseau tercnurile înainte de a sosi bombardierele germane. Deci condiția reușitei nefiind împlinită, nici debarcarea nu putea fi efectuată. Hitler s-a decis pentru războiul aerian și atacul asupra Angliei trebuia să urmeze după înfrîngerea URSS, ca și începerea războiului naval și submarin.

La 4 septembrie, Hitler, în cuvîntarea sa de la radio, declara : „Am încercat să-i cruț pe englezi. Ei au luat sentimentul meu de umanitate drept slăbiciune. Ei răspund prin asasinarea femeilor și copiilor germani. Le vom rado orașele pînă la pămînt.“ Aceasta s-a întîmplat tocmai în ziua luării conducerii de către generalul Antonescu. La 15 septembrie începe marea bătălie aeriană contra Angliei.

Pana pe care Hitler și Mussolini au infipt-o în inima României, în Ardeal, era de natură să disloce și dictatura lui Carol al II-lea, fără ca Hitler s-o fi dorit poate, pentru că el dorea ca România să rămână în ordine. Mișcările interne care s-au produs trebuiau canalizate în așa fel încât să nu necesite intervenții din afară, mai ales din est. Aceasta a fost rațiunea care a determinat pe Carol al II-lea să aducă la putere pe generalul Antonescu, scoțindu-l de la Mănăstirea Bistrița, unde am văzut că fusese „surghiunit” să-și petreacă lunile de „vară fierbinte” ale lui 1940, scos complet din circuitul evenimentelor și al persoanelor principale. De aceea toate aceste angajamente, toate evenimentele petrecute în țară și în afară, el le afla neoficial, ceva mai târziu și incomplet.

Dacă asemenea marelui Condé, generalul Antonescu, în momentul închiderii sale la Mănăstirea Bistrița, ar fi putut declara : „Nicidecum nu am fost mai nevinovat decât atunci când am fost închis”, în schimb generalul, spre deosebire de marele prinț care „ieșise din închisoare mai vinovat decât oricine de gândurile cele mai rele”, părăsca mănăstirea tot atât de curat ca gânduri și cinstit la suflet după cum intrase.

Dacă marele Condé a părăsit închisoarea plin de ură împotriva lui Ludovic al XIV-lea și a trecut de partea spaniolilor, luptând împotriva Franței, generalul Antonescu nu a ieșit cu nici un gând de răzbunare împotriva lui Carol al II-lea și a continuat politica începută de acesta față de Germania... El nu a făcut altceva decât să asculte de glasul țării și imperativul impus de forțele politice interne și externe, care respingeau orice colaborare cu regele.

Generalul Ion Antonescu apare în cel mai dramatic moment al istoriei contemporane a României, adus în fața poporului ca un „deus ex machina” de către Carol al II-lea și nicidecum impus din afară, cum s-a încercat să se afirme în mod nefondat și neadevărat. El a fost adus de „cel” și de „cei” care-l cunoșteau de o viață și care au mărturisit

că l-au considerat ca pe o ultimă rezervă a potențialului patriotismului valoric românesc.

În această scurtă expunere a conjuncturii europene și interne, apare în lumina adevărului data de 4 septembrie 1940.

La luarea conducerii de către generalul Antonescu, România, după cum s-a mai arătat, se găsea deja de doi ani intrată în sfera intereselor germane și atât de adânc, încît era considerată ca o bază economică a Germaniei, dacă nu chiar și militară. Dacă 1938 marchează momentul alunecării politicii românești pe făgașul politicii germane, abia luna iulie 1940 determină o acțiune formală. De unde pînă atunci România, oficial, păstra cu Franța și Anglia obligațiile rezultate din tratatul de asistență, la acea dată guvernul I. Gigurtu denunță tratatul și înscrie politica externă a țării în politica Axei Berlin—Roma. Deși contractual România fusese eliberată definitiv de stipulațiile acelui tratat, vechii ei aliați nu mai prezentau nimic în acel moment pentru a garanta vreun sprijin. Cu alte cuvinte, politica externă dusă de dictatura lui Carol al II-lea după ce se eliberase de Titulescu, dusesse pe căi mai directe la legarea țării de Germania printr-un acord comercial, un acord militar de trimitere de instructori germani și un acord politic.

După două luni, cînd generalul Antonescu este chemat la conducerea statului, în materie de politică externă nu are de adus și nu poate aduce nici o contribuție. Găsește o situație creată de regele țării și admite s-o preia luîndu-și sarcina să o îmbunătățească, cîștigînd încrederea noilor aliați. În această ambianță generală, după prezentarea sumară a tabloului Europei la acea dată, nu mai putea fi vorba dacă generalul era de acord sau nu cu situația găsită. Realitatea era elocventă. Militar, deci om al realității, nu îi era permis să mai stea în cumpănă cînd se pune problema existenței patriei și chiar a neamului. După procese de conștiință pe care numai intimii săi le-au cunoscut, el a primit fără să șovăie postul de conducere. El, cel crescut și educat în școala franceză, posedînd și o cultură engleză, după contactul cu societatea engleză pe care o cunoscuse fiind atașat militar la Londra, își apropiase

și felul de viață al englezilor. Tocmai realismul și calmul său i-au impus dictonul „To make the best of it” (A scoate tot binele din orice situație ai fi). Generalul Antonescu, care nu era deloc filogerman, avea totuși multe puncte de atingere cu spiritul prusac prin aceea că era un adept al împlinirii datoriei din conștiință și nu din constrângere. Era ordonat, meticulos, fără a fi pedant, și admitea disciplina de fier, toate acestea împletindu-se cu caracteristici ale spiritului saxon și latin : neștirbirea personalității subalternului și cultul inițiativei.

În afară de acestea, lăsînd la o parte interesul, stîrnit în lume de apariția celor doi conducători de popoare — Mussolini și Hitler — care, la acea dată erau la apogeu, stîrnind chiar admirația adversarilor (Churchill însuși scria Ducei în 1940 că „se simte fericit de a trăi în secolul lui Mussolini”), generalul Antonescu nu manifestase admirație față de cei doi, arătîndu-și chiar nemulțumirea pentru felul nedrept în care ambii trataseră România prin mutilarea frontierelor ei și predarea la dușmani a 4 milioane din populație, plus trei provincii autentice românești vitregite de-a lungul secolelor.

Cunoscînd spiritul acestui om, care-și avea bornele așezate pe canevasul patriotismului său înflăcărat, în baza căruia activase în timpul războiului de întregire (organizînd acțiunile militare de eliberare a Basarabiei, dirijînd trupele române care, chemate de Sfatul Țării, mergeau acolo spre a introduce ordinea europeană în haosul din est și tot astfel cu trupele care mergeau în Bucovina), apoi condusesese operațiile pentru eliberarea Ardealului, atît de scump inimii sale de român, este cît se poate de clar că acum suferea de nedreapta umilire la care cei doi mari — Hitler și Mussolini — supuseseră România, nedreptățind poporul român, după ce suferise două milenii de împilări.

Venit la conducere ca moștenitor al unui bilanț dezastruos în politica externă, cu repercursiunile lui inerente pe plan intern, generalul Antonescu își trasează ca sarcină și ca punct de onoare, acțiunea de a impune, prin persuasiune sau prin forță, anihilarea acestei nedreptăți. El inaugurează astfel începutul noului regim prin campania

de proteste și de revendicări. Abia descurcate cit de cit, treburile interne, se trece la formularea reclamațiilor împotriva nedreptății comise de noii aliați. În chiar ziua instaurării guvernului Național-legionar se produce primul act oficial și public de protest, împotriva Dictatului de la Viena. Răspunzând scrisorii adresate generalului, de către Iuliu Maniu, prin care acesta cerea autorizarea unei manifestații publice la Alba Iulia, la 15 septembrie, împotriva cedării nordului Ardealului, Antonescu printre altele, spune :

„Domnule Maniu,

„...Vă înțeleg și vă respect durerea care este și a mea, ca și a neamului întreg. Vă asigur că m-am așteptat la această solicitare pentru a «împlini îndatorirea de a nu lăsa în părăsire pe frații români», după cum spuneți.

Am făcut totul, domnule Maniu, pentru a apăra cugelele și trupurile românești, cotropite de o ocupație care s-a abătut și de la regulile dreptului ginților și de la obligațiile formal luate la Viena ca și de la respectul vieților și al omeniei.” (Referire la atrocitățile săvârșite de armatele ungare la intrarea în nordul Transilvaniei).

„Vă închipuiți, cred, că nu ostașul, care a luptat întotdeauna pentru drepturile și demnitatea neamului nostru, ar fi putut să stea, cu brațele încrucișate și cu sufletul gol, în fața acestor jertfe și acestor suferințe ale tuturor românilor !”

În împrejurările grave de azi, cu răspunderile și amenințările ceasului de față — pe care nu eu le-am creat, — am socotit că datoria omului de stat și conducătorului răspunzător este să-și pună toată puterea și toată nădejdea într-o acțiune serioasă și gravă, pe care am întreprins-o (de abia trecuseră trei săptămâni de la venirea la cîrmă țării) și ale cărei rezultate le-am așteptat cu încredere : ele au început să se producă și în puține zile veți avea dovada.

Pentru a nu ascunde nimic Țării, am lăsat în același timp ca presa să publice adevărul și să-și rostească judecata.

Națiunea stă unită și demnă în fața acestor fapte grave ce ne singerează pe toți.

O întrunire în aceste momente... cred că nu este solidoare.

Intii pentru că ar putea dăuna demersurilor.

În al doilea rând, pentru că o asemenea întrunire ar putea să deschidă drum unor manifestații publice pe care m-am luptat cu toată puterea să le înăbuș pentru a asigura liniștea și ordinea". (referire la mișcările legionare). „Și alții au cerut și cer aceasta. Am crezut necesar să opresc orice frământare pentru a putea pune ordine internă și să ne garantăm granițele.

Am luat conducerea țării în cele mai grele momente ale istoriei noastre... avînd a face față nu numai unei crize economice în plină desfășurare dar și unei crize morale.

Toate acestea nu le-am făcut eu, domnule Maniu !

Oricine-și poate afla în conștiință poveri de suferit pentru starea în care a ajuns țara prin politica din ultima vreme.

Dar eu, nu, domnule Maniu !

Eu mi-am luat în fața lui Dumnezeu, a țării, a tînărului Rege, în fața Istoriei și a Conștiinței mele, cea mai grea răspundere, după ce ani de-a rîndul — o știți prea bine — am denunțat tuturor și chiar dvs., toată primejdia, toate greșelile și drama care ne aștepta și care a venit.

În ceasul acesta grav, cînd trebuie să port răspunderea faptelor altora, mă aștept de la domnia voastră și de la toți, cel puțin la atîta înțelegere și liniște ca să pot lucra."

Răspunsul la această patetică scrisoare nu întîrzie să vină prin manifestul adresat de Iuliu Maniu Partidului Național Țărănesc și publicat în presă. El suna astfel :

„Față de apelul către Țară al domnului General Ion Antonescu, Conducătorul Statului și președinte al Consiliului de Miniștri :

Considerînd că în clipa de față este o supremă datorie de a nu se da nici un pretext pentru tulburarea liniștei și ordinii interne.

Adunarea de protest împotriva cedării unei părți din Ardeal, care urma să aibă loc Duminică, 15 septembrie, la Alba Iulia, se amînă." („Universul", 14 septembrie 1940).

Prin aceste două scrisori și comunicatul publicat în ziarul „Universul" se deschide din prima zi a guvernării național-legionare, campania de protest împotriva mu-

tilării frontierelor, către vest în mod deschis, către est în mod tacit.

Aceste publicații au un efect mult mai mare decît orice întrunire publică. Problemele de politică externă le atacă prin presă, prin directive date lui Paul Constant în consiliul de cabinet, cînd generalul îi spune :

„Toate problemele în legătură cu granițele noastre trebuie atacate de presă, iar nu abandonate. Toată presa noastră trebuie să vorbească despre drepturile românilor de pretutindeni, rămași în afara granițelor. Deci această dispoziție privește pe românii din Basarabia, Bucovina și Transilvania“ (Era în consiliul de cabinet din 21 septembrie, la 3 săptămîni de la începerca puterii, cînd a afirmat această atitudine curajoasă ce o va avea presa din România).

Țara este orientată asupra punctului de vedere și asupra activității noii conduceri cu privire la drepturile ei. Aflase că deja o acțiune în acest sens fusese începută. Ea era dirijată înspre vest, deoarece era cea mai recentă și cea mai durceroasă renunțare. Pe deasupra, ea se adresa unor noi aliați care trebuiau de la început puși în fața sensibilităților românești, în primul rînd, Ardealul. Din acest aranjament trebuia să decurgă în mod firesc și celelalte.

În ce privește dirijarea politicii cu estul, în noua sa postură de agresor, generalul Antonescu dovedește tact și abilitate politică, cerute de un asemenea adversar. El confirmă în postul său de ambasador la Moscova pe Grigore Gafencu, care avea mandatul de a crea atmosferă de destindere și a manifesta sentimentul de nedreptățire pe care-l exprima țara.

Față de provinciile noastre integral și permanent românești — Basarabia și Bucovina de Nord — generalul Antonescu a adoptat aceeași atitudine ca și marele Gambetta, în 1870, față de Alsacia și Lorena. Ilustrul om de stat francez spusese în parlament : „N'en parlez jamais, pansez y toujours“ (Nu vorbiți niciodată despre ele, dar gîndiți-vă mereu la ele).

Grigore Gafencu, trimis imediat la Moscova, înlesnește lichidarea problemelor deschise de această cedare și

face să se audă, cu demnitate și fără provocare. protestele noastre.

URSS, și după 4 septembrie continuă să mențină mari unități concentrate la frontiera noastră, ceea ce obligă conducerea română să păstreze în dispozitiv, pe frontieră, forțe întărite. Pe lângă toate acestea, o dată cu începutul guvernării generalului Antonescu, sovieticii deschid din nou, cu toată vehemența, problema gurilor Dunării și îndeosebi a brațului Chilia, cu toate că la 15 august, când Grigore Gafencu a fost primit de Molotov, i se declarase că URSS nu mai are nimic de revendicat României.

După cum arată Grigore Gafencu, se urma linia de exigențe impusă de Molotov prin nota din 26 iunie 1940, care indica linia Prut și Dunărea de Jos, după cum fusese stabilit prin tratatul de la Berlin. În acest tratat se fixa frontiera în lungul talvegului brațului Chilia. Trebuia deci fixat talvegul, iar repartitia insulelor se făcea în raport cu traseul acestuia. Spre consternarea delegației române, după ce lucrările specialiștilor au fost terminate, pretențiile sovieticilor, se formulează asupra unei serii de insule ce ne reveneau nouă. URSS reclama stăpânirea exclusivă a canalului Stari-Stambul, prin care apele brațului Chilia se varsă în Marea Neagră. Sovieticii nu consimt să împartă cu România decât canalul Masura, fără importanță ca debit de apă. Ei urmăreau să se asigure de unica ieșire la mare a brațului Chilia, care, prin aluviuni, amenința brațul Sulina. De o lună și mai bine, o comisie mixtă româno-sovietică se străduia a fixa noua linie de frontieră. În cursul lunii septembrie 1940, Germania convocă o conferință la Viena privind navigația pe Dunăre. La 11 septembrie, ca adjunct al ministrului de externe sovietic este numit Vișinschi, fost procuror general. El face cunoscut contelui Schullenburg, ambasadorul lui Hitler la Moscova, nedumerirea sa față de faptul că URSS nu a fost invitată deoarece ea este interesată de acum încolo de toate problemele dunărene. În presa sovietică se publică articole prin care opinia publică este informată de acest demers. Aceste pretenții situau U.R.S.S. ca depășind zona ei de influență.

Navigația pe Dunăre era supusă la două regimuri : unul de la Ulm la Brăila — pus sub controlul Comisiei Internaționale cu sediul la Viena — și celălalt, de la Brăila la Marea Neagră — pus sub controlul Comisiei Europene cu sediul la Sulina. Comisia Internațională, creată prin Tratatul de la Versailles, din 1920, cuprindea statele riverane Dunării mijlocii, plus Franța, Anglia și Italia. Comisia Europeană era un instrument politic creat după războiul Crimeii, în 1854, pentru a reprezenta interesele europene la gurile Dunării și a le concilia cu cele ale Rusiei. În acest scop, România capătă sudul Basarabiei, (cu cele trei județe : Cahul, Bolgrad și Ismail), pe care-l pierde în 1878, în schimb câpătînd Dobrogea. Această comisie avea atribuții tehnice și administrative. România devenind după 1918 stăpînă pe toată Delta, a reușit să limiteze atribuțiile Comisiei Europene care atingeau suveranitatea statelor riverane, ea fiind compusă din Anglia, Franța, Italia, România. Or, conferința de la Viena din sept. 1940 avea ca scop adoptarea componenței Comisiei Internaționale potrivit situației politice, excluzînd Anglia și Franța. URSS, nefiind stat riveran, nu avea de ce să fie invitată.

La 14 septembrie, Molotov convoacă pe ambasadorul Germaniei la Kremlin. El îl informează că primise între timp o telegramă de la Ribbentrop, prin care i se comunica scopul Conferinței de la Viena și că URSS poate fi recunoscută ca făcînd parte din Comisia Europeană de la Sulina. Molotov înmînează lui Schullenburg o notă prin care-i propune desființarea Comisiei Europene și crearea unei comisii unice — nu politică, ci tehnică — pentru întreg fluviul din Munții Pădurea Neagră, pînă la Marea Neagră, compusă numai din : Germania, Cehoslovacia, Ungaria, Iugoslavia, România, URSS. Cu acest prilej, Molotov arată că „*vrea să se pună în acest fel capăt nedreptății suferite de țara sa din cauza războiului nefericit din Crimeea*“.

Propunerile sovietice nu convin nici Germaniei și nici României. Această Comisie Europeană adusese pe timp de aproape un secol servicii reale navigației pe Dunăre și nu putea fi desființată. Germania, care-și asumase rolul de păstrătoare a echilibrului de forțe în estul

Europei, nu avea interesul să permită amestecul Sovietelor în interiorul Europei. De altfel, nimic nu putea fi mai supărător pentru sovietici decât această comisie care dăduse gurilor Dunării o personalitate politică. Ea plantase aici un drapel în spatele căruia se situaseră principalele puteri ale Europei. „Nu riveranii vegheau la siguranța navigației pe fluviu, ci fluviul asigura securitatea riveranilor” spunea Grigore Gafencu. „Comisia Europeană, prin prezența ei la punctul cel mai înaintat al fluviului în mare, oferă participanților ei garanția navigației nestingherite în Marea Neagră, pe care însă sovieticii o consideră ca pe o mare interioară rusească. Ea, care voia să oprească influența europeană la Dardanele, nu putea s-o facă atita vreme cât Europa era prezentă la Sulina”. Prin Molotov, URSS, revenind la planul de expansiune al lui Petru cel Mare, era obligată a înlătura ca pe un obstacol Comisia Europeană.

Și libertatea navigației pe Dunăre a României părea legată de același semn protector. Astfel că propunerea sovietică amenința cu dispariția acestui echilibru necesar libertății navigației, libertății României și securității europene. O dată Comisia Europeană desființată, cui îi va mai reveni rolul de a se opune presiunii pe care URSS o va exercita în mod fatal? Germania își luase acest rol, dar ea, substituindu-se acestei comisii, însemna ca România să cadă sub influența totală a Germaniei, ceea ce, iarăși nu era de dorit. „În zona în care interese germane s-ar fi încrucișat violent cu interese sovietice, nu ar mai fi fost loc pentru state independente” scrie Gafencu.

În octombrie, Germania răspunde notei sovietice și, la finele lunii, o Comisie germano-italo-româno-sovietică se convoacă la București. La această conferință URSS își demască planul. După ce va desființa Comisia Europeană, vrea să rămână singură numai cu România, în consecință pe brațul Sulina neputînd naviga decât vase de război sovietice și române. Paritatea ofertei făcute românilor nu poate înșela pe nimeni, era făcută pentru a fi cîștigați de partea sovietică. România era solicitată să aibă un aport mult prea mare în comparație cu URSS. Pe cită vreme URSS nu trebuia să împartă decât jumătate din brațul Chilia, România trebuia să împartă cu URSS în-

trcaga Delta. Raportul de forțe era de așa natură încît ci trebuia să asigure sovieticilor dominația la gurile Dunării.

În acest nou conflict de interese, Conferința de la București nu avea altă ieșire decît amînările.

Anglia protestează și ea la Moscova împotriva desființării Comisiei Europene, simțindu-se lezată prin excluderea ei.

În intervalul de timp septembrie—octombrie 1940, în care se duc tratativele acestea atît de spinoase, incidentele pe frontiera Dunării se intensifică. Zilnic se primesc la Președinția Consilului de Miniștrii rapoartele Marelui Stat Major al armatei, prin care se raportează atacurile date de mici unități sovietice în scopul cuceririi diferitelor insule de pe brațul Chilia, aflate în litigiu. Mai mult, spre marea surpriză a Bucureștilui și a Berlinului, sovieticii ocupă cu forța canalul Stari-Stambul și insulele din apropiere.

La demersul făcut de Grigore Gafencu, la cererea generalului Antonescu, Vișinski răspunde că „aceste insule, nefolositoare pentru România, sînt de o mare utilitate defensivă pentru URSS și că acțiunea întreprinsă nu este un act neamical“.

În ce privește lucrările Comisiei Dunărene de la București, după lungi discuții, s-a fixat următoarea atitudine care i se comunică lui Grigore Gafencu, la 6 decembrie, la Moscova :

1. Comisia provizorie de control trebuie să se substituie în toate atribuțiile Comisiei Europene, cu competența de la Brăila la Mare, pe toată întinderea Deltei.

2. Pentru partea fluviului care constituie frontiera cu URSS, o comisie româno-rusă în cadrul Comisiei provizorii, va conduce sarcinile tehnice și administrative.

Pactul, sub forma menținerii statu-quo-ului la gurile Dunării, salvează independența acestora și convine Germaniei, dar irită pe sovietici, care se văd împiedicați de a pune mîna pe toată Delta.

Germania și Italia își însușesc punctul de vedere român, iar URSS în protestul său declară :

„Această propunere nu poate constitui un act de reconciliere. Propunerea delegației române nu ține seama de

reluarea de către URSS a drepturilor danubiene. Ea va face să eşueze drepturile Comisiei".

URSS, nemulţumindu-se doar cu stăpînirea totală a gurilor Dunării, se retrage, aruncînd o sfidare la adresa Germaniei. Delegaţiei române îi revine rolul încheierii lucrărilor care-şi exprimă speranţa că „la reluarea tratativelor, conferinţa să fie în măsură, cu concursul URSS, să ajungă la un regim bazat pe principiile libertăţii navigaţiei şi egalităţii de tratament ca şi o reală cooperare între statele suverane“.

Conferinţa se încheie la 21 dec. 1940. Comisia Europeană, care după dorinţa sovietelor trebuia să fie suprimată, rămîne să funcţioneze şi ea nu a încetat să existe pînă în 1947.

Paralel cu această extrem de importantă problemă pentru securitatea şi suveranitatea statului român, care se întinde pe o perioadă de 4 luni (11 septembrie — 25 decembrie 1940) şi care creează reale preocupări şefului statului, alte probleme se ţin lanţ. Astfel, frontiera de est reclamă din ce în ce o vigilenţă mai mare. Pentru politica externă se puneau zilnic probleme de tact, abilitate, calm şi concesii momentane pentru a menţine pacea. Era condiţia primordială cerută de adîncile frămîntări interne declanşate abia la 4 septembrie şi care vor merge agravîndu-se pînă la deslănţuirea deznodămîntului fatal, de la începutul anului 1941.

Dar problema nr. 1 care-l preocupă pe conducătorul statului era stabilirea de raporturi personale cu cei doi aliaţi, Hitler şi Mussolini, pe care nu-i cunoştea.

Era în după amiaza unei zile frumoase de sfîrşit de septembrie, cînd făcînd parte din suita generalului, l-am urmat la aeroportul Băneasa, unde aşteptam avionul special german. Pe aerodrom, oficialităţile, ministrul german Fabricius — înalt, uscăţiv, diplomat de carieră şi expert în problemele româneşti —, apoi personalul legaţiilor, generali, miniştri, ofiţeri, etc.

Generalul coboară sprinten şi bine dispus din maşină şi dă mîna cu cei prezenţi. Zîmbea larg, spunea amabili-tăţi. Era-pentru prima oară de la sosirea mea la cabinet

că-l vedeam în plin soare. Purta bluză albă la pantalon gri și cizme. Pe pieptul bluzei de un alb imaculat strălucca sfios, cruciulița decorației albastre tivite cu aur „Mihai Viteazul“.

Generalul, în așteptarea plecării, se întreținea cu cei prezenți, când deodată cineva îi spuse :

— Domnule general, ați pierdut decorația !

La auzul acestor cuvinte, duse instinctiv mâna la piept, pipăind locul gol și privind nedumerit la cei din jur.

— Dar am avut-o la plecare. Elefterescu, dumneata mi-ai prins-o de bluză, nu este așa ?

— Da, domnule general, ați avut-o când ați coborât din mașină aici, răspunse prompt colonelul Elefterescu.

Toată asistența contrariată începu să caute decorația, pe acolo unde se mișcase generalul. În atmosferă plutea parcă o apăsare. Să fie oare un semn ? În momentul când trebuie să plece la Hitler ? Nu eram superstițios, dar îmi aminteam cum calul lui Napoleon, trecând primul pe podul peste Niemen, gest care deschidea campania din 1812, nu mai voise să înainteze. Cu acea ocazie Napoleon a declarat : *„Pentru un adevărat roman, campania aceasta nu ar trebui să aibă loc. Înainte !“*.

Atmosfera de contrariere se prelungi câteva minute, când colonelul Elefterescu, care o găsisese, veni triumfător cu ea către General.

O destindere se produse în toate asistența și pe toate figurile se citea satisfacția.

Colonelul se apropie de general, care nu păreau cu nimic perturbat de acest incident, și cu îndemânarea caracteristică vechiului adjutant, i-o prinse la loc, asigurându-se de trăinicia încuietorii. În acest timp, cei din jurul generalului putură să audă următoarea mărturisire : *„Eram sigur că o voi găsi. Decorația aceasta o am de la regele Ferdinand. Era după prima parte a războiului (primului război) și eu nu promisem nici o decorație mai de seamă. Revenind din nou la Marele Cartier General, am condus campania din Transilvania, ca delegat al Marelui Stat Major pe teren, generalul Prezan rămânând la București. La trecerea Tisei, după respingerea contraofensivei ungare a lui Bela Kun de la Solnok, regele Ferdinand era prezent, asistând la pregătirile trecerii. Văzindu-mă pe*

teren în timp ce dădeam dispozițiunile comandanților marilor unități pentru trecere, mă chemă la el și în auzul și văzul celor de față îmi spuse : „Antonescu, mă simt vinovat față de tine, pentru că nimeni altul mai mult decât regele tău nu poate ști marile servicii ce ai adus armatei și țării în acest război, fără a fi fost răsplătit cum merita. Uite — și spunînd aceasta, își scoase de la pieptul tunicii decorația „Mihai Viteazul“ clasa a III-a și mi-o prinse pe piept — îți dau chiar decorația mea ca o prețuire înaltă ce acord meritelor tale excepționale, și să nu fii supărat pe mine“.

Impresionat negativ de întîmplare, auzind această mărturisire nu mi-am putut da seama pe moment de adîncia ei semnificație. Mult mai tîrziu, cînd am cunoscut mai în amănunt marele rol jucat de către ofițerul de stat major, căpitanul, maiorul și lt. col. Antonescu în calitatea sa de șef al Operațiilor la Armata de Nord, apoi la Marele Cartier General al armatei, am putut să capăt înțelegerea exactă a gestului regal. Era un gest care te ducea cu gîndul înapoi la acea epocă a cavalerilor, cînd aceștia erau innobiilați de suverani chiar pe cîmpul de luptă.

Acesta ca aspect intrinsec, dar ca moment, pierderea decorației am interpretat-o ca pe un semn nefast. La primul pas pe care generalul îl făcea pe teatrul politic european să fi fost marcat de un incident cu ușoare implicații fatidice, apăsătoare ca un semn de nenoroc. Dar „alea jacta est“ !

Primul contact pe care conducătorul român l-a avut cu un reprezentant al Reichului german a avut loc sub auspiciile victoriei repurtate de armata germană pe cîmpiile Frantei, care victorie deschidea perspective de mare anvergură pe plan mondial și care îngloba și liniile devenirii României.

Luna septembrie 1940, îl găsisse pe Hitler angajat într-un război aerian împotriva Angliei, după cum s-a arătat, declanșat la 17 septembrie, adică la două zile după instalarea noului guvern român Național-legionar.

Încă de la 25 august, mai devreme cu zece zile de aducerea la conducere a generalului Antonescu, primele

mari unități germane începeau să părăsească Franța, cu destinația frontierei de est a Poloniei. Cu câteva zile mai înainte de vizita conducătorului la Viena, grupul de armate B primise ordin de deplasare spre est. Mai mult încă : Hitler începuse să se consulte cu specialiștii militari asupra planului de campanie împotriva URSS.

Din vara 1940, pe când nici vorbă nu era despre guvernul generalului Antonescu, lui Hitler i se prezentaseră două proiecte :

1. Planul generalului Marks, care prevedea atacul principal în sud, pe direcția Ucraina. După o pătrundere adâncă cu dreapta pînă la linia Rostov-Don, urma o abatere de 90° spre nord, dezvoltînd un atac de la sud-nord, cu obiectiv Moscova. Planul prevedea o bătălie cu frontul răsturnat.

Hitler nu a aprobat planul.

2. Proiectul generalului Paulus, care elimina Ucraina ca teatru principal, din cauza lipsei comunicațiilor, efortul pe direcția Smolensk, o oprire pentru organizarea spațului, efortul pentru cucerirea Moscovei. În linii generale, era reeditarea campaniei napoleoniene din 1812.

Aceste date sînt suficiente pentru a arăta în ce cadru de preocupări se afla Hitler în momentul luării primului contact al premierului român în Göring.

Hitler — pus, la 4 septembrie, în fața situației venirii în fruntea României a unui general despre care avea informații favorabile — nu putea să fie decît mulțumit principal. Un general capabil, anticarlist, simpatizant legionar era tocmai ce-i trebuia, deși nu tocmai ce dorise. Anticipat fusese ținut la curent de evoluția situației politice a României. Cunoștea jocul forțelor politice din țară și pregătise din timp plasa în care trebuia să cadă și România, piață importantă și economică și militară în dezvoltarea planurilor marelui Reich german. Sigur, perspectiva aducerii în fruntea țării a generalului Antonescu nu-i era străină. Își dase mai înainte adeziunea la propunerile lui Fabricius : legiunea nefiind coaptă pentru guvernare, neavînd oameni corespunzători, autoritatea care să poată domina situația din România nu putea fi alta decît aceea pe care o garanta persoana generalului Antonescu. În această situație nu putea fi vorba de o surpriză pentru Hit-

ler, aducerea la putere a lui Antonescu. E de presupus că el își dăduse aprobarea mai dinainte și evenimentul nu putuse provoca surprindere. Sigur, rezerve trebuia să fi fost destule, ținând seama de antecedentele generalului, care numai de un filogermanism nu putea fi învinuit. Reputația de mare patriot și de om integru, îi ajunseseră lui Hitler la ureche de mult. Totul urma să se clarifice pe parcurs. Deocamdată pasul cel mare și cel mai greu fusese făcut. Hitler cedase. El admisesese ca cel puțin temporar mișcarea legionară să fie strunită de o persoană din afara mișcării. Sigur, înalte considerații tactice și strategice îl împinseseră la această concesie.

Hitler trebuia să se aștepte din partea acestui șef de stat, date fiind antecedentele sale, la proteste față de tratamentul ce-i fusese aplicat României prin cedările de provincii sub amenințarea forței. Informațiile care i-au ajuns erau de natură să-l orienteze asupra atitudinii pe care o va întâlni la generalul Antonescu atunci cînd vor veni în contact. Deja avuseseră loc diferite manifestări cu caracter protestatar față de cele două dictate : sovietic și german. Declarațiile prin presă fuseseră destul de grăitoare.

O manifestare de însemnătate națională și cu ecou internațional avusese loc la o lună de la instaurarea regimului, la 6 octombrie 1940. Generalul, care respinsese cererea lui Iuliu Maniu de a ține o întrunire publică protestatară pentru răpirea nordului Transilvaniei, tocmai el o făcu.

Cu cîteva zile înaintea duminicii de octombrie, la Președinție domnea o mare frămîntare. Localul era invadat de figuri tinere, necunoscute, joviale, unele chiar simpatice, dar plate. Pregătiri și dispoziții în vederea sărbătoririi lui 6 octombrie, prin care se urmărea darea unei satisfacții legionarilor promovați în conducere prin voința și răspunderea generalului. Se voia ca și legiunea să iasă „în sfîrșit” la lumină, părăsind hrubele conspirației, aruncînd vîlurile întunericului, să se arate întregii țări, în lumină.

Era deci o sărbătoare pur legionară. În personalul militar al cabinetului și printre civili chiar, se crease o at-

mosferă de confuzie: circula zvonul că generalul va îmbrăca cămașa verde. Noi, ofițerii, ne întrebam dacă nu cumva și nouă ne va cere acest lucru ! ? !

Plin de reticențe față de legionari, în timp de o lună de cînd îmi faceam serviciul amestecîndu-mă cu ei, sentimentul meu de frondă se accentuase. Aceasta nu pentru că putusem să strîng alte capete de acuzație împotriva-le, dar pentru că un ce nedefinit plutea ca o neîncredere în jurul lor. Însă lucrurile s-au lămurit: ofițerii Cabinetului trebuiau să fim prezenți în uniformă, atît la intruire cît și la defilarea legionarilor. Îmbrăcau cămașa verde generalul și Mihai Antonescu. Văzusem chiar cămașa generalului în atelierul croitorului Budurescu. O privisem ca pe ceva bizar, ceva străin și neconform cu omul și prestigiul lui. Mă întrebam mereu dacă acest lucru era absolut necesar. Probabil generalul voia să facă o concesie legionarilor. Dar acestea erau întrebări rămase fără răspuns.

În neliniștea mea am mers la colonelul Elefterescu și l-am rugat să mă lămurească de ce făcea generalul acest gest, pe care eu îl consideram o greșeală.

— Domnule colonel, i-am spus, gîndiți-vă că le face pe plac legionarilor, dar ceilalți ce vor spune, cei care nu-l cunosc și-l văd apărînd astfel ? Nu-și vor pierde orice iluzie ?

— Dumneata nu înțelegi, îmi răspunse colonelul, cu un aer de siguranță de care urma să nu te mai îndoiești, este făcut din tactică. Vrea să le arate cît îi cinstește îmbrăcînd „cămașa Căpitanului“ și crede că în felul acesta îl vor recunoaște de șef al lor.

— Da, aș înțelege, numai că, odată îmbrăcată cămașa verde, ea robește. Orice s-ar spune, această cămașă poartă stigmatul crimei.

— Poate că ai dreptate, nici eu nu sînt mulțumit de aceasta, dar ce vrei, l-au convins încă și cu doamna că numai astfel va putea să-i stăpînească pe legionari. Din cîte văd, eu nu prea cred !

Ce, ăștia arată a miniștri și a secretari de stat ? Ai văzut doar cum îi tratez eu. Nu știu cum se vor desfășura lucrurile, dar mie nu-mi inspiră încredere.

Ziua de 6 octombrie sosi minunat de frumoasă. Încă de dimineată, formații legionare se îndreptau în pas milităresc din toate colțurile Capitalei înspre Piața Unirii, unde urma să se țină mitingul, la picioarele Dealului Patriarhiei. În fața statuii lui Lahovary, se instalase tribuna oratorilor. În mijlocul acestei mulțimi de cămăși verzi, către ora 10, apar generalul și Mihai Antonescu în mașină, amândoi îmbrăcați în cămăși verzi, cu centura cu diagonală și capul descoperit.

Vederea generalului în această ținută produse un efect dureros asupra mea. Sufeream pentru prestigiul celui om, care se micșorase pentru moment. Nu puteam spune că nu-i ședea bine, pentru că figura îi ieșea mai mult în relief, ca și trăsăturile ei caracteristice, săpate parcă în medalie. Fruntea se desena înaltă și luminoasă și ochii albaștri sfredeleau cu luminile lor limpezi ascendența cerului acelei dimineți. Pomeții feței erau mai reliefați de unde obrații porneau subți încadrând prin două linii adânci crisparea gurii, subliniată de tivul buzelor subțiri zvîrlite înainte de bărbia energică. Era un cap de revoluționar. Hotărît lucru, generalul poza în acele momente în rolul pe care poate l-a visat vreodată, însă în care nu a crezut cu convingere. Era un rol și nimic mai mult. Oricum, eu încercam o decepție.

După ce salută formațiile legionare cu salutul legionar cu mîna întinsă „à la fascia” și strigătul : „Trăiască legiunea și Căpitanul”, se urcă la tribună.

Eu m-am așezat chiar la picioarele tribunei căutînd să văd tot, presimțind ca va urma ceva foarte interesant.

După Horia Sima urmă la cuvînt generalul. Vocea lui sună ușor, vibrînd de o emoție stăpînită :

„*Legionari.*”

V-am chemat azi de pe întreg cuprinsul Țării sfișiate, să sfințim biruința din 6 septembrie.

V-am chemat să legăm într-un singur cuget, într-un singur crez și într-un avînt, vîforul de credință românească din piepturile voastre. În valul de biruință legionară plecat din creștetul de suferință și de jertfă, pînă la văile de reînviere și de luptă, se îmbină azi triumfătoare sufletele celor căzuți în luptă cu inimile celor rămași la temelia neamului.

Morții și vii sînt aici laolaltă pentru Neam, pentru Credință și pentru Veșnicia românească.

Plecat cu smerenie și ingenunchind cu pietate în fața lor, v-am chemat să ne deslușim crezul ; v-am chemat să ne deslușim țelul, v-am chemat ca să spunem tuturor că :

**Drumul nostru este cinstea,
Puterea noastră este munca,
Arma noastră este jertfa,
Casa noastră este credința,
Aurul nostru este Patria,
Țelul nostru este izbînda.**

Izbînda prin respectul de om, de dreptate și de lege, prin cinstirea proprietății și hărniciei ; prin mîndria obștii românești, prin înălțarea Neamului, prin unirea sfîntă a tuturor fiilor săi vrednici.

Iată ce vom pune noi cu ei, dacă ne vor înțelege, sau fără ei, dacă nu ne vor înțelege, la temelia Statului Național Legionar.

Români de pretutindeni, primiți mîna ce vă întind, ascultați chemarea mea și veniți. Țara vă așteaptă de atîta vreme. Ea vrea să vă vadă la fapte, nu la vorbe. Ea vă dorește la muncă și nu la folos. Țara e sătulă de minciună și laudă deșartă.

Legionari,

Deschideți frățește brațele voastre celor curați. Ajuțați-vă cu ei și ajutați-mă și pe mine ca împreună să scuturăm, să redeșteptăm și să ridicăm Neamul. Fiți mărinoși, ajutați pe cei cu păcate să și le răscumpere... De trădătorii de Neam și de înșelătorii nădejdlor noastre să nu vă ocupați. De aceia am grijă eu. Dar mai presus de oricine și de noi toți, va avea grijă Justiția.

.....

Azi v-am chemat să treceți la înfăptuiri. V-am chemat ca să cunosc brațele ce vor purta steagurile triumfătoare ale românilor, pășind peste morți și mormintele lor. V-am chemat la fapta înnoitoare a zidirii și vă comand să amuțiți orice gînd de răzbunare sau de răsturnare. În liniște și în credință, în ordine și în unire, în muncă și iubire, cu Dumnezeu înainte.....

Și acum, iubiți legionari și scumpi camarazi, să știți și voi că Statul Național-Legionar este un stat de datorii și de drepturi. Privind la datorie și uitând drepturile, stăm cu inima strânsă, și cu mintea ațintită la cei ce suferă plătind atât de scump greșelile noastre. Ei trebuie să știe, că la drepturile Coroanei Sfântul Ștefan, noi răspundem pașnici și cu omenie cu drepturile pe care ni le dă Coroana de lauri a divului Traian !

Era pentru prima oară când azeam pe conducător rostind o cuvîntare politică la o întrunire. Întreaga cuvîntare în factura stilului grandilocvent, pe care-l inaugurase de la instaurare, străbătut de firul unui misticism transcendent, fusese pronunțată într-un ton imperativ. Cuvintele răsunau limpezi sub pronunția răspicată a accetului energetic al omului de acțiune. Am fost impresionat. De ceea ce m-a surprins pe mine, ca și pe toți cei de față, a fost ultima frază electrizantă prin efectul ei de surpriză totală. Ea făcu să răsune piața de ovații. Mi-au dat lacrimile și am putut desluși de aproape la general emoția mare căreia îi căzuse pradă. În cîteva cuvinte trasase întreaga politică externă : s-o știe toți, opusese la drepturile Coroanei maghiare a Sfântului Ștefan, drepturile cununei de lauri a divului Traian ! Magică și atotcuprinzătoare formulă ! Lapidar și într-o expresie plastică lumea lua cunoștință de țelurile ce vor fi urmărite de români cu privire la frontierele lor. Acestea, puse în legătură cu prima întrevedere cu un reprezentant al lui Hitler, confirmau cele ce se spuneau cu privire la declarațiile de protest împotriva Dictatului de la Viena făcute la Berlin. Era o imensă satisfacție pe care întreg poporul român o primea și era un prim gest de reparare a onoarei sale. Era lucru cert, noua conducere mergea cu pași hotărîți și neînfricați pe drumul reparațiilor istorice.

Sub impresia aceluia final de discurs și comentînd cu ofițerii din suită, ne-am deplasat spre tribunele din fața statuii lui Mihai Viteazul, de la Universitate, unde avea să aibă loc defilarea.

Tribunele ocupate cu invitați, oficialități și familii, erau destul de reduse ca dimensiune, așa că asistența nu era prea numeroasă. Generalul care, împreună cu suita stră-

bătuseră distanța de la locul întrunirii, de la picioarele Dealului Patriarhiei, trecînd, de-a lungul Splaiului și Căii Victoriei, pînă la Cercul Militar, în rezervă formațiile legionare, ocupă acum loc în tribuna principală, încadrat la stînga de Horia Sima împreună cu Statul Major legionar.

O mare de cămăși verzi se întindea pe tot întinsul bulevardului Elisabeta, orînduindu-se spre defilare. Spre ora 12 începe defilarea și, timp mai bine de două ceasuri, s-au scurs prin fața tribunei unitățile legionare. Fete tinere, cu capetele descoperite, cu ochii strălucind, perfect militarizați, cu brațul drept în salut roman, privind dirz în ochii generalului.

Bucureștenii care ieșiseră să vadă manifestația, vedeau în plină amiază de toamnă o adevărată armată verde. Îi lipseau doar puștile pentru a fi o adevărată oaste.

Într-adevăr, după cum arătase generalul în cuvîntarea sa din dimineața zilei : „V-am chemat să cunosc brațele ce vor purta steagurile triumfătoare ale românilor”. Ei arătau aceste brațe !

Stînd la picioarele tribunei în care luase loc generalul, îl priveam stăruitor căutînd a-i citi pe față starea lăuntrică. După crisparea trăsăturilor nu aveam impresia că era prea mulțumit de ceea ce vedea. Și nu era lucru de mirare. Faptul, ce se putea constata la lumina zilei, era că, în decurs de o lună, legionarii — care erau literalmente desființați — se reorganizaseră așa bine, încît aspectul lor era al unor unități încheigate, disciplinate și deținătoare ale unui moral foarte ridicat. Generalul putea constata în voie că avea în față desfășurarea unei noi armate care luase ființă sub oblăduirea lui și asupra căreia nu-și făcea mari iluzii că o va putea conduce și purta pe drumul țelurilor alese de el. Ca ofițer de carieră, reflexele formate de-a lungul unei vieți erau potrivnice unei astfel de dualități. Oricum, pentru general se punea cu acuitate problema de a comanda această armată după toate regulile disciplinei ortodoxe sau a o desființa și, în plus, a avea acordul acestei noi armate cu armata legitimă. Pe aceasta nu avusese însă timp s-o vadă și să-i vorbească de la depunerea jurămîntului către rege și conducător, la

6 septembrie, dar gîndul îi era neîntrecut îndreptat către această armată așa de scumpă lui. Informațiile culese despre atitudinea armatei față de curentul legionar erau menite a nu-l satisface decît în parte. Prin mirajul gradului și pe temeiul disciplinei nu-și putea face mari griji asupra evoluției stării ei de spirit, care în orice împrejurare, trebuia să rămînă imună față de orice încercare de subversiune.

În această idee nu existau compromisuri și de aceea e posibil ca fruntea generalului să fi fost mereu îngîndurată, iar sprincencle coborîte deasupra ochilor care priveau pătrunzător desfășurarea zecilor de mii de oameni, accentuau aceasta.

Rotindu-mi privirea în tribuna de alături am descoperit pe Mihai Antonescu îmbrăcat tot în verde — culoare ce-i scotea mai în relief tenul brunet, ochii negri incandescenti și părul negru lucios dat peste spate eliberînd o frunte largă. Afecta o bună dispoziție, chiar, o satisfacție. Din cînd în cînd, zîmbetul larg al gurii sale mari se topea într-o crispare care-i dădea o anume fixitate a feții. În această fixitate, privirea lui se îndrepta parcă îngrijorată către general, către cei din jurul lui, observîndu-i cu oarecare neliniște.

Un alt personaj pe care l-am văzut apărînd în aceeași zi lîngă general a fost Veturia Goga. Ce straniu personaj ! Drapată în negru : rochia, ciorapii, mănușile și pe cap pălărie tocă cu vâl lung negru, de doliu.

Văzînd intimitatea dintre ea, doamna Antonescu și Ică, l-am întrebat curios pe colonelul Elefterescu :

— Cine este doamna în doliu ?

— Veturia Goga. Văduva neamului ! Cred că numai dumneata n-o cunoști pe Gogoia !

— De ce poartă doliu ?

— A rămas așa de la moartea poetului.

— Dar au trecut trei ani de atunci, am spus mirat.

— Da, dar ea poartă mereu doliu...

O privii mai atent. Ce stranie ! O figură prelungă, astenică, cu tenul palid, ochii spălăciți și părul strîns sub vâlurile negre. Privînd-o, din profil avea un aer dantesc ! Această nouă „figură“ descoperită în cercul intim al ge-

neralului alcătuia un „triunghi” care se vrea să fie un sprijin al generalului. Schimbînd impresii cu ceilalți ofițeri, mi-am găsit împărtășită nemulțumirea. Acei oameni nu răspîndeau simpatie, dar nici încredere. Dacă în ce-o privea pe doamna Antonescu, prin fizicul ei delicat, prin chipul plăcut, distins, comportarea sfioasă, prin cuvinte amabile și aerul mereu întrebător și poate oarecum temător, aceasta mă făcuse să o privesc cu multă deferență, ceilalți doi îmi inspirau sentimente potrivnice. Era surprinzător că făceau parte din așa-zisa familie a generalului. Nu credeam că am înclinații de bun fizionomist, dar aceste două figuri — Ică și Veturia Goga — care prezentau trăsături comune între ele, dar discrepante raportate la chipurile generalului și al soției sale, nu-mi inspira simpatie și nici încredere. Aceste sentimente nu vor face decît să se adîncească de acum înainte...

Oricum, avînd repulsie pentru culoarea neagră, păstram ca pe un presentiment impresia că un stindard negru se înfipsea în poarta destinului...

Defilarea se sfîrșise. Urmară felicitări și se făcu cere cu șefii legionari. Generalul, mai mult plictisit decît mulțumit, își juca rolul mai departe. Cine jubila ? Erau legionarii. Mare triumf. Țara parcă era a lor. Țara care fusese cu totul absentă la această sărbătoare. Cine avusese ochi să vadă, văzuse.

Mihai Antonescu se învîrtea fericit de ici, colo, căutînd să imprime și generalului încîntarea lui. Urcîndu-se în aceeași mașină cu generalul și cele două doamne, luară drumul Președinției, unde avea loc un banchet.

Ziua verde se terminase, zi în care țara și armata au putut să vadă, spre nemulțumirea lor, cît și a însuși generalului, pe acesta îmbrăcînd pentru prima, dar nu și pentru ultima oară, cămașa verde !

**MOTO : „...Nimic și nimeni nu a
putut să cîntească pe români din
Dacia lui Traian... sîntem unde am
fost și rîdîm unde sîntem“.**

**GENERALUL ANTONESCU
Declarațiile de la ROMA, 1940**

ÎNTÎLNIREA CU MUSSOLINI

ROMA, 12 NOIEMBRIE 1940

După această manifestare de masă cu caracter politic, atât intern, dar mai cu seamă extern, să continuăm a urmări desfășurarea firului politicii externe propriu-zise, inaugurată de general, pe ultimul pătrar al anului 1940.

Mai întâi după cum îl atrăgeau legăturile ancestrale românești, luă calea Romei.

Acolo avea mai întâi de reparat legăturile tradiționale deteriorate pe timpul ministeriatului Titulescu, datorită sancțiunilor aplicate Italiei ca urmare a agresiunii asupra Etiopiei. După aceasta trebuia dusă acțiunea de recâștigare a simpatiilor Ducei, care păstra o ranchiună României, cu atât mai mult cu cât nutrea o mare simpatie față de Ungaria, atitudini influențate și de ministrul său de externe, contele Ciano, care, împreună cu von Ribbentrop, fuseseră autorii Dictatului de la Viena !

Împotriva acestui dictat se ducea generalul să depună protestul său, fiind întovărit de Pellegrino-Ghigi, ministrul Italiei la București, și de Sturza, ministrul de externe român.

Plecarea la Roma a avut loc la 12 noiembrie 1940.

Ducele, la acea dată, începuse să fie stăpinit de primele îndoieli cu privire la desfășurarea atacului forțelor armatei italiene, care, la hotărîrea sa intempestivă și secretă, dezlănțuiseră, la 28 octombrie, atacul asupra Greciei, dată care coincidea cu aniversarea Marșului asupra Romei. De notat că atacul declanșat la 13 septembrie înspre Egipt fusese oprit la Sidi-el-Barani, de către englezi,

Ambele acțiuni, africană și balcanică, dezlănțuite din spirit de competitivitate, stîrnit de rolul șters pe care Italia îl jucase în atacul asupra Franței, cînd trupele italiene nu fuseseră îngăduite să participe la lupte decît în ultimele zile. Mussolini, fiind lăsat complet pe plan secundar încă de la semnarea pactului de alianță al Axei Berlin-Roma, și obsedat de gloria lui Hitler, care marcase apogeul în această toamnă a anului 1940, începuse să execute acțiuni militare pe cont propriu. El abia își informase aliatul care, la rîndul său, hotărîse ca principiu al alianței cu Italia să „nu-i comunice nici o hotărîre importantă“, germanii temîndu-se că prin intermediul palatului regal, acestea ar putea fi comunicate englezilor.

Ducele, de la rolul de arbitru, cu care fusese investit pe timpul conferinței de la München, cînd sub privirile pline de admirație ale lui Hitler conducea dezbaterile „en chef“, ajunsese un subordonat al planurilor germane, neacordîndu-i-se decît roluri pasive. Împins de dorința de a nu rămîne deoparte în timp ce Germania se încărca de glorie, Ducele sarjează, blufcăză. El, deși declarase ca o condiție de participare la un conflict data de 1942, nu ezită să declanșeze două acțiuni militare pe cont propriu, cu toate că recunoscuse că armata italiană nu era gata și existau goluri importante în armamentul și echipamentul ei.

Ducele suportase cu greu ocuparea Austriei și Cehoslovaciei de către Hitler și nu acționase destul de energic pentru a opri atacul asupra Poloniei, fapt ce era pe cale de realizare, cerînd lui Hitler să nu conteze pe el înainte de 1942. În mai 1940, respinsese propunerile lui Winston Churchill — la venirea sa în fruntea guvernului englez după plecarea lui Chamberlain — prin care acesta-i scria... „Je déclare n'avoir jamais été hostile à la grandeur italienne, n'avoir nourri en mon cœur la moindre inimitié contre le législateur italien“ și, Mussolini luîndu-le drept semn de slăbiciune, el se aruncă cu ochii închiși în vadul lui Hitler. Totuși neînțelegînd a renunța la o glorie personală, caută să egaleze pe aceea a rivalului său, pe care abia o putea suporta.

Dovedind o sensibilitate notorie cu privire la independența Austriei sub Dollfuss, a luptat pînă în ultim mo-

ment pentru libertatea ei și nu a cedat decât atunci când, în miezul nopții, află de pătrunderea trupelor germane pe teritoriul Austriei. Abia atunci spunînd : „*Mai bine cu asentimentul nostru, decât împotriva noastră*“ trimise felicitări lui Hitler.

Cu privire la România și în urma încheierii pactului germano-sovietic, care prevedea ocuparea Bucovinei de Nord și Basarabiei, nici acum nu fusese informat în prealabil, fapt care constituia o altă nemulțumire a Ducei. Aceasta reiese din faimoasa scrisoare din august 1939, prin care-l avertiza pe Hitler de riscurile unor duplicități politice împinse peste limite tolerate. Mussolini scria : „Nimeni nu știe mai bine ca mine, după 40 de ani de experiență, că orice politică își are exigențele sale tactice, cu atât mai mult cu cît ea este revoluționară. Eu am recunoscut guvernul sovietic din 1924 și am semnat cu el în 1934 un tratat de comerț și prietenie. Eu înțeleg deci că faceți ceea ce trebuie pentru a nu a avea de luptat pe două fronturi și aceasta cu atât mai mult cu cît nu s-a realizat previziunea lui von Ribbentrop ca Franța și Anglia să nu intervină. Dar d-stră nu evitați un al doilea front decât promițînd URSS de a ajunge marele profitor al unui război în care sovieticii nu au riscat nimica atât în Polonia cît și în țările baltice.

Eu, care sînt un revoluționar, vă spun că nu puteți fără încetare să sacrificați principiile revoluției dvs. exigențelor tactice de moment... Mai trebuie să adaug că un singur pas mai mult spre Moscova va avea repercusiuni catastrofale în Italia, unde unanimitatea sentimentelor anticomuniste este absolută“.

În această atitudine principială primise Ducele informațiile privind acțiunea germană în România, din octombrie 1940, prin trimiterea instructorilor germani.

Angajarea armatei italiene în Grecia, împotriva Statului Major italian și a lui Hitler, își avea originea tocmai în această intervenție a lui Hitler la noi. Mussolini a mărturisit, fără echivoc, că intervenția neprevăzută în România l-a hotărît să deschidă campania împotriva Greciei, campanie care va avea consecințe atât de funeste mai tîrziu. Mussolini a spus : *Hitler mă pune întotdeauna în fața*

faptului împlinit ; de data aceasta am să-i plătesc cu aceeași monedă. Va afla din ziare că am ocupat Grecia".

Informat de generalul Grazziani că avioane britanice staționează în Grecia, Mussolini se hotără să atace.

Voia ca cel puțin acum efectul cuvântării sale napoleoniene, adresată soldaților și investitura sa de comandant en chef al armatei să fie justificată în prețuia atacului asupra Franței.

El spusese : „Italia proletară și fascistă se ridică, pentru a treia oară, mai puternică, mai mândră și mai unită ca niciodată. O parolă unică și categorică ne unește pe toți. Deja ea zboară în aer și îmbrățișează inimile de pe înălțimile Alpilor pînă la Oceanul Indian. Această parolă este : A cucerii ! Și noi mergem să cucerim în scopul de a da o lungă perioadă de pace Italiei, Europei și omenirii. Popor al Italiei, la arme ! Arătați-vă curajul vostru, tenacitatea voastră, valoarea voastră !

Oricum, prima decadă a lui noiembrie 1940 marca începutul eclipsării stelei dictatorului italian sub luminile puternice ale stelei omologului său german.

În linii generale, în această ambianță politică are loc vizita conducătorului român la Roma. Dacă ar fi să dăm crezare celor spuse de biografii Ducelui el se găsea în dispoziții favorabile pentru a primi cu bunăvoință pe generalul Antonescu. Acesta, în definitiv, revendica drepturi legale pe care Hitler le uzurpase fără știrea lui și deci de presupus fără aprobarea lui.

Generarul Antonescu sosise la Roma pentru a trata probleme politice și economice de cea mai mare importanță pentru România. Dacă din punctul de vedere al politicii externe generalul își făcuse cunoscute public, în țară, țelurile urmărite în programul său de guvernare, nu tot astfel era cu ideile lui în ce privește economia țării. Acestea sînt precizate în declarațiile sale din 11 octombrie în Consiliul de Miniștri :

„În primul rînd Generarul Antonescu nu va consimți și nu consimte să altereze fondul bogățiilor românești. Orice angajament trebuie să respecte aceasta și anume că Generarul Antonescu nu trage nici o poliță asupra viito-

rului. Al doilea, Neamul românesc, oricare ar fi regimul lui politic, înțelege să-și rezerve dirijarea economiei sale naționale. Al treilea, germanii și italienii să nu pătrundă decât în înțelegere cu noi și în limita fixată de noi. Pe plan politic, eu nu m-am dus să dau Țara legată germanilor“.

Massolini uitînd, sau prefăcîndu-se că uită, afronturile suferite de politica Italiei în Abisinia prin campania lui N. Titulescu, făcu o primire cordială conducătorului român, lucru atestat și de documentele cinematografice. Primit cu ceremonialul cuvenit unui șef de stat la palatul din Piața Venetia, imensul birou al Ducei din sala „Il Mapamondo“ îl avu de oaspe și pe dirzul și neînfricatul general român. Acesta era înarmat cu documente și hărți : o hartă a minorităților, în două culori, și două ediții cu culorile inversate s-a găsit printre aceste documente prezentate Ducei.

În ce privește impresia pe care a lăsat-o generarul Antonescu lui Mussolini și anturajului său, pe lângă cele declarate de contele Ciano, să-l ascultăm și pe Horia Vintilă, atașat de presă pe lângă Ambasadă română din Italia, prezent la înfrînirea generalului cu Ducele. Acesta scrie :

„Discursul lui Antonescu, într-o franceză foarte curată a fost impecabil, plin de demnitate, de noblete, de tărie, era în mod vizibil un mare patriot, un om de curaj, un militar pe care evenimentele îl aduseseră la putere, însă care nu pretindea altceva decât salvarea Patriei.

Italianii au fost atît de impresionați, încît nimeni n-a arut curajul, la sfîrșit, să aducă vreo obiecțiune, să critice în vreun fel acea expunere destul de critică la ADRESA LOR, însă întemeiată numai pe fapte adevărate, dincolo de orice fel de demagogie sau orgoliu personal.

Eu am fost cutremurat de cuvinte și impresionat de omul pe care îl aveam președinte și care intruchipa, într-un mod așa de demn, ideea pe care mi-o făcusem întotdeauna despre cei ce fuseseră însărcinați de Destin să conducă țara către bine. Aveam impresia, ascultîndu-l, că lucrurile se vor îndrepta într-un viitor mai mult sau mai puțin apropiat și că un astfel de diriguiitor trebuia. în mod logic, să se fi înconjurat de oameni la fel :

Din jurnalul contelui Ciano, rezultă că impresia pe care a făcut-o generalul Ducei a fost puternică : „...pare un om hotărît, grav, care ştie să spună lucrurilor pe nume. A făcut impresie asupra Ducei...”

Rosful vizitei la Roma a generalului era şi ştergerea ultimelor rămăşiţe ale animozităţilor create de politica lui Titulescu. Prin felul său de a se prezenta, ştiuse să câştige încrederea lui Mussolini. În declaraţiile făcute presei din Roma, puse accentul asupra statornicitelor şi irversibilelor drepturi milenare ale României asupra Ardealului de Nord : „...Ceea ce nu se bazează — declarase el — pe adevăr, nu poate dura. Toată istoria noastră oferă un spectacol unic : noi am păstrat intacte trăsăturile rasei latine. Acelaşi lucru se întâmplă şi în graiul nostru, care este unul şi acelaşi din Maramureşul azi cedat Ungariei şi pînă în Timoc. Nimeni nu a izbutit să ne cîntească din loc timp de 2 000 ani, nimeni nu va reuşi să ne cîntească nici peste un milion de ani... Noi ne-am aşezat primii pe aceste locuri şi vom pleca cei din urmă.

Poporul român a rezistat la toate atacurile. Românii sînt prezenţi şi vor lupta pentru drepturile lor”.

La întîlnirea care a avut loc cu Ducele, la banchetul dat de acesta la „Villa Madama”, generalul Antonescu declara : „Sîntem născuţi dintr-un imens şi răsunător triumf peste veacuri mărturie vie, indiscutabilă, este şi azi şi va fi de-a pururi, Columna lui Traian.

De 20 de veacuri stăm înfipti şi neclintiţi în stîncile Carpaţilor, după cum de 20 de veacuri stă Traian înfipt şi neclintit în stîncă Romei. De atîta vreme şi nu de mai puţin, privim de pe culmile Carpaţilor, cu mîndrie şi cu încredere, spre zările îndepărtate, după cum tot de atîta timp, Traian priveşte peste Roma, peste zări îndepărtate, la opera lui. Nici o furtună, nici o invazie, nici un cutremur, nici o ocupaţie păgîină, nici o lovitură, oricît de grea, de durereoaşă, oricît de nemeritată a fost ea, nu l-a clintit pe Traian de pe Columna de pe care l-a aşezat opera lui.

„Nimic şi nimeni nu a putut să cîntească pe români din Dacia Traiana.

Nimic şi nimeni nu ne va putea smulge din ea.

Mulți au trecut pe acolo de 2 000 de ani, noi am rămas !

Ca și Columna lui Traian, sintem unde am fost și rămînem unde sintem“.

Vocea care rostise aceste cuvinte răsunase limpede ca un cristal în imensa sală cufundată în tăcere solemnă ! Nu se ținuse o cuvîntare, se oficiase un cult de pe altarul istoriei, ea însăși o religie : nu se făcea o imputare, se statua inalienabil un drept : nu se aducea o ofensă, ci se flata cel mai înalt orgoliu al poporului italian. Metaforic, printr-o punte indestructibilă, legase opera de autor : la un capăt al punții — Columna lui Traian. împlîntată pe vecie în inima Cetății eterne, și la celălalt — poporul român împlîntat pe vecie în vatra patriei carpatine. În felul acesta călătoria la Roma a conducătorului român căpătase semnificație istorică : nu se efectuase o vizită protocolară, ci un pelerinaj la leagănul românismului.

Dintre toate cuvîntările rostite de generalul Antonescu poate că aceasta le-a întrecut pe toate prin forma sa cea mai lapidară și fondul ei cel mai plin de conținut. Ea constituie chintesența politicii noastre de todeauna și statuează un crez al politicii românești de acum înainte. Oricum, această cuvîntare se înscrie în paginile de antologie ale retoricii noastre.

Impresia pe care a lăsat-o această cuvîntare a fost dintre cele mai puternice după mărturia celor care au asistat.

Ducele o ascultase cu vădită atenție, fără să se clin-tească cu bărbia împinsă înainte, gura crispată și privirea îndreptată spre un punct nedefinit. Pe măsură ce i se traduceau pasajele în limba italiană, ale cărei sonorități erau atît de asemănătoare vorbirii oratorului, o vagă satisfacție începea să se deslușească după ștergerea primelor semne de nedumerire.

Cuvîntarea îndrăzneată în conținut, a impresionat prin grandoearea ideilor exprimate și prin imaginile inedite. În fond, ea trebuia privită ca o imputare pentru nedreptatea Dictatului de la Viena, dar prin formă ea devine un „memento“ pentru poporul italian și politica lui, ce uitase imperativele Romei antice care, în ciuda celor 2 000 de ani, rămăseseră aceleași : rațiunea care determinase

pe Împăratul Traian să cucerească și să colonizeze Dacia. Poporul creat atunci își păstrase misiunea lui istorică dată de cuceritor ! Acest lucru se uitase și cuvîntarea urmărise să amintească și să-l întipărească în spiritul poporului italian și al Ducei pentru totdeauna. Drept simbol oratorul înălță încă o dată Columna lui Traian în inimile lor...

După ce, la 6 octombrie, Piața Victoriei și cu ea întreagă țara se făcuse ecoul finalului cuvîntării rostite de conducător : „...la drepturile Coroanei Sfîntului Ștefan, noi răspundem cu laurii divului Traian“, aceeași voce răsuna acum pe malurile Tibrului și de acolo ecoul era purtat în lumea întreagă și stabilea irevocabil drepturile poporului român în vatra în care s-a născut și în care a rămas pavăza civilizației europene, priveghiat din vîrfurile Columnei lui Traian care glorifică geneza sa în inima Romei peste crestele Alpilor Dinarici și Carpaților, pînă-n Apuseni și Maramureș.

În cuvîntarea de răspuns, Mussolini a rămas în cadrul protocolului.

La tratative, generalul nu a obținut mari promisiuni din partea Ducei, a fost de ajuns însă să-i cîștige înțelegerea și bunăvoința și să se asigure că din vechile resentimente nu mai rămăsese nimic.

„...Ca urmare a primei întîlniri cu Ducele a lui Antonescu — scrie Gh. Barbul în „Memorial Antonescu“, — acesta nu a pufuit decît cu greu să își ascundă dezamăgirea. S-au învîrtit în jurul problemelor fără să discute nimic pozitiv. Mussolini asculta, fără să întrerupă, protestele lui Antonescu contra arbitrajului de la Viena și se mîrginea să ia act de nemulțumirea României. Singura chestiune care părea să-l intereseze pe Duce, erau livrările de petrol și de cereale. Chiar încercarea de a cunoaște punctul de vedere al dictatorului italian asupra pactului germano-sovietic, eșuase“ ...El, primul om de stat care denunțase pericolul mongol, de data aceasta tace.

„Se părea că întîlnerirea luase sfîrșit, cînd o simplă întîmplare dezleagă limba lui Mussolini. Ducele tocmai insistase asupra necesității ca generalul să se arate mai maleabil în raporturile ungaro-române și adăugase : „Suplețea este una din principalele calități ale omului de

stat". — „Eu nu sînt politician ca să fac schimb de opinii", replică Antonescu.

Fața lui Mussolini deveni brusc severă. Crezînd că poate interlocutorul vroise să arunce o piatră în grădina lui, răspunse :

„Eu mi-am păstrat ideile mele socialiste". Antonescu replică :

„Eu nu înțeleg legătura ?" „Atunci explicați-vă", răspunse Ducele cu un ton de gheață. Generalul se hotărî atunci să dea cărțile pe față : „S-a vorbit alît de noua ordine europeană, în ultimul timp. Fiecare țară mică, aflîndu-se în orbita politicii Axei s-a grăbit să adere. Dar dacă această ordine va trebui să fie nouă, nu se știe precis cum va fi făcută. Ca și Italia, România a fost beneficiara vechii ordini. Care au fost motivele care au determinat România să considere să colaboreze la răsturnarea acestei ordini ? În 1937 ați spus prietenului meu Goga că „dacă Viena n-ar mai exista, Alpii ar rămîne" concludе Antonescu.

Conducătorul român lăsase să-i cadă cuvinte grele.

„Fiecărui dintre noi i-a trebuit timp, mai mult sau mai puțin îndelungat pentru a se elibera de complexul său", replică Ducele după un timp de tăcere. De fapt noi am trăit, de la sfîrșitul primului război mondial, într-o frică permanentă. Instinctiv se simțea că victoria nu era definitivă. Cum vă explicați această atitudine din partea națiunilor care ar fi putut să se considere, avînd cîștig de cauză, pe cîmpurile de luptă, ca cele mai puternice ? Fiecare combatant revenise de pe front cu sentimentul, adesea subconștient, că cel mai tare rămăsese cel învins. Inamicii victorioși ai Germaniei, aveau un complex de inferioritate față de cel învins. Ca o consecință, fiecare acțiune politică a aliaților purta pecetea acestui complex. Foarte repede se renunță a se spune că cel mai tare cîștigase, pentru a afirma că «binele» învinsese «răul». Se inventează atunci vinovăția Germaniei. Pentru că ne era frică de ea, s-a căutat să fie dezarmată din punct de vedere moral. Cum vă explicați altfel că Franța victorioasă, în loc să ia în mînă bara de direcție a Europei, ceea ce ar fi însemnat să iasă la cîmp deschis, a preferat să se îngroape ca o națiune saturată, în linia Maginot ? Ea

făcea aceasta din frică, dintr-un complex de inferioritate" — a strigat Mussolini. „Italia privea spre Alpi. Voi, celelalte popoare dunărene, spre Franța, fără să înțelegeți că ea era cuprinsă de o frică grozavă", adăugă Ducele. Pentru a nu-și da seama de slăbiciunea ei, se făcea zgomot în jurul Germaniei, cum latră ciinii în jurul ursului ca să-l intimideze. Curajul — pentru că este o calitate germană — fu numit «prostie»; mândria fu batjocorită; disciplina, pentru că Franța înclina spre anarhie, fu ridiculizată. S-a format o conjurație europeană pentru a convinge pe germani să renunțe la a-și manifesta superioritatea și să opteze pentru o mentalitate decadentă. Eu detest impostura. Franța, între 1918—1940, s-a comportat ca un atlet de circ, care își arată forța ridicând greutăți enorme, dar care sînt goale. Dovada a fost făcută în mai 1940, cînd armata germană a măturat armata franceză mai ușor decît cea poloneză. Înșiși francezii, acum își dau seama că toată propaganda antigermană dinaintea războiului a fost o minciună grosolană... O pagină de istorie a fost întoarsă și toată nostalgia timpurilor trecute este deplasată", încheie Ducele.

Concluzia pe care o trase generalul era că pe Italia nu se poate conta. Ea urma orbește Germania.

„Ați cîștigat războiul la München, fără luptă" replică Antonescu. „De ce ați renunțat la un astfel de succes? Dacă încercarea de a construi Europa fără Germania nu ar fi reușit, este oare posibil să scoți în afara lumii noastre o Franță și o Mare Britanie?", completă întrebarea conducătorul român.

Înainte de a răspunde, Ducele tăcu un moment. Ciano aruncă lui Antonescu o privire complice, care făcea impresia că acesta vroia să spună ceva. În sfîrșit Ducele încheie: „Franța și Marea Britanie sînt putrede". Zicînd aceste cuvinte, el nu părea convins; era mai mult o expresie de propagandă...

Cu toată discuția aceasta în contradictoriu dusă cu Ducele în ultimul moment al vizitei sale la Roma, Conducătorul plecă cu impresia că Mussolini era cîștigat de partea cauzei românești. Dezvoltarea ulterioară a relațiilor italo-române avea trasat de acum încolo un făgaș

mai favorabil decât avusese până atunci. În concluzie, generalul putea fi mulțumit. Ducele nu mai era un dușman al României.

La înapoierea în țară, care are loc la 14 noiembrie 1940, generalul Antonescu este primit la gara Mogoșoaia de către membrii guvernului, în frunte cu vicepreședintele Horia Sima. Acesta îi adresează Conducătorului un salut de bun sosît la care primi răspunsul :

„Mulțumesc guvernului și legiunii pentru bunele urări ce mi-au făcut și le spun din nou că generalul Antonescu, și de data aceasta, ca întotdeauna, până la moarte, va lupta pentru drepturile neamului românesc”.

Atît și numai atît înțelesese el să comunice opiniei publice din splendida ipostază în care se situase la Roma ca reprezentant al țării sale. Modestia cea mai înaltă se îmbina cu tactul politic cel mai desăvîșit.

De la prima vizită făcută la Viena cînd luase legătura cu un reprezentant al lui Hitler, raporturile cu Germania trecuseră de la faza acordurilor și schimbului de vizite diplomatice, la faza concretizării lor.

La începutul lui octombrie, are loc sosirea în țară a Misiunii militare germane, alcătuită din instructori care aveau îndatorirea — pe baza acordului dintre fostul rege Carol al II-lea, prin guvernul Gigurtu, și Hitler — să aducă nivelul instruirii armatei noastre la acela al armatei germane, prin cunoașterea și folosirea noilor mijloace de luptă și al noii tactici.

Apariția acestor primi soli ai armatei hitleriste au produs o impresie nefavorabilă în rîndurile opiniei publice. Fără a fi fost primiți cu ostilitate, cetățenii Capitalei nu le-au arătat nici simpatie. Îmi aminteam de tresărirea resimțită cînd, într-o după amiază de duminică, am văzut pentru prima dată în Piața Palatului Victoriei, o grupă de subofițeri germani : toți tineri, înalți, subțiri la talie, blonzi, uimitor de asemănători între ei ; aveau aspectul unor turiști în vacanță. Vioi și plini de interes priveau la tot ce-l înconjura în vasta piață, unde un Hohenzollern se înalța masiv și solemn dominînd de pe spinarea calului

— opera grandioasă a sculptorului Mestrovici —, cu pririle împlintate în eternitate, întreaga istorie a regalității românești în desfășurarea unui secol.

Privindu-i încercasem un sentiment de repulsie ; vagi ecouri din amintirile copilăriei îmi reveniră în minte deodată. Parcă vedeam aievea primele patrule germane din 1916, într-o dimineată înecată în ceață și burniță, cum intrau biruitoare în capitala Olteniei, Craiova. Trecuse un sfert de veac de atunci, suferința pe care o îndurase poporul de pe urma acelei armate trezise o adversitate puternică care se răsfrânsese de-a lungul anilor. În timpul războiului 1916—1918 și după război, curentul antigerman devenise atît de puternic încît nici nu se mai vorbea de nemți decît cu cea mai mare ură. Adversitatea mersese atît de departe încît nici limba germană nu mai era suportată în societate. Pînă și în programele școlare limba germană pierduse enorm din importanța ei de dinainte de război. Cu trecerea timpului, această pornire generală se mai atenuase, iar evenimentele din ultima decadă atrăseseră din nou atenția opiniei românești asupra Germaniei. Se născuseră și curenți puternice pro-germane prin legionari și simpatizanții lor. Totuși poporul, în marea lui majoritate, păstra o reținere ca urmare a agresiunii din timpul primului război mondial, care numai ea justificase eroismul legendar al celor ce luptaseră la Mărășești, Mărăști și Oituz. Or, un sentiment obștesc în stare să genereze o atitudine eroică la un întreg popor nu se șterge din sufletul generației care a fost în stare să-l nutrească ; el este transmis și generației ce urmează. La această moștenire, se mai adăuga recent și ciuntirea granițelor, cauzată tot de Germania.

O dată consumată această primă impresie, uniforma noii armate germane trezi cu încetul un oarecare interes, unit cu un vag sentiment de admirație : în jurul acelor tineri ostași plutea ca o aureolă răsunetul victoriilor strălucite atestate de „Ritter Kreuz”-ul care se etala pe pieptul tunicilor gris-fer cu multă distincție.

Cercetîndu-i mai îndeaproape, deoarece puteam s-o fac, fiind îmbrăcat civil, nu mi-a fost greu să deslușesc, în acel grup de tineri subofițeri germani temeiul unei

solide educații militare și a pregătirii profesionale. Aceasta din felul cum vorbeau, cum gesticulau, ținuta demnă, atitudine atentă și deferentă față de tot ce-i înconjurau. Era neîndoielnic că aduseseră cu ei un aer nou, un co definit dintr-o lume nouă.

Privindu-i în continuare gîndisem fără vîre : aceștia sînt deci urmașii acelor ostași germani cartiruiți prin casele părintești și de care se temuseră atît, nu totdeauna cu vreun temei real. Părinții acestora fuseseră dintre acci soldați germani pe care, în 1918, precupeții din Piața Mare din Craiova, îi alungaseră cu pietre, în pofida focurilor de revolvere cu care încercau să se apere ; acciasi soldați care făcuseră să tremure populația țării ocupate în 1916, peste doi ani, în 1918, erau alungați cu pietre de către aceeași populație... Glorie și decadență !

Citva timp am urmărit cu viu interes aceste prime elemente ale armatei germane sosite în țară. Impresia de temeinică educație ostășească și înaltă instruire pentru luptă, nu făcu decît să se adîncească. Într-adevăr noul Reich își avea reprezentanți demni în România !

De fapt, cu comentarii sau fără, sosirea în țară a instructorilor germani era îapt implinit la începutul lui octombrie 1940, potrivit acordului încheiat cu Hitler, în iulie 1940. *deci cu două luni înaintea luării puterii de către generalul Antonescu.*

Sosirea lor, întocmai „pasării furtunii“, nu prevestea timpuri de liniște. Într-adevăr, norii grei rămăseseră îngrămădiți amenințători înspre soare răsare ! Aceste elemente avură în schimb darul să redea încrederea și să mărească curajul. Sentimentul de părăsire în care era aruncată țara se estompase. Opinia publică își păstrase rezerva ei demnă. Se oferea o gazdă corectă și nimic mai mult. Aici a venit într-ajutor și atitudinea elementelor armatei germane, care au știut să nu accentueze prin nimic prezența lor, rămînînd tot timpul instalați în tabere construite din barăci în afara localităților.

Generalul Antonescu i-a primit pe aceștia în mod ostășesc și li s-a adresat ca atare. La Cercul Militar, la 14 oct. le oferă un banchet la care iau parte : ministrul german Fabricius, generalul Hansen — șeful Misiunii mi-

litare germane — și generalul de aviație Speidel, alături de generali și ofițeri români.

Generalul Antonescu, la toast, spune :

„Sînt mulțumit să pot saluta în Capitala Regatului pe reprezentanții strălucitei armate germane. Sînteți aici la chemarea guvernului român Gigurtu, în baza acordului din iulie 1940, care este expresia hotărîtă a unei colaborări reale și rodnice.

Cel dintîi rege, Carol I. a făcut altă dată un apel asemănător, nu pentru a întuneca o suveranitate, ci pentru a consolida pe baze realiste, sigure, armata și viitorul Regatului său. A recurge astăzi la experiența și doctrina unei mari armate și la posibilitățile tehnice ale unei industrii de război, pentru a-ți organiza pe baze noi armata și securitatea, este a face un act de patriotism, pe care țin să-l subliniez în fața dumneavoastră. Consecința firească, organizarea internațională în concepția germană, trebuie să se rezeme pe realități etnice, geografice și economice, nu pe ficțiuni, iar unitatea ordinii internaționale trebuie să plece de la forțe și realități organizate, nu de la iluzii filozofice, oricît de generoase ar fi ele.

Veți vedea aici, în România, o armată care nu e mare care a fost întotdeauna puțin zgomotoasă, dar foarte bravă. Personal sînt legat de ea prin toate rădăcinile vieții mele. Am luptat cu pasiune și voi lupta fără preget pentru înălțarea ei. Azi, mai mult ca oricînd, Națiunea întreagă își pune, cu drept cuvînt, toată nădejdea, toată siguranța și tot respectul în corpul nostru ofițeresc și în soldații ei.

Convins că veți găsi în ea un cîmp de acțiune care să mărească încrederea în viitorul și în drepturile Regatului lui Mihai I, închin”

Prin această cuvîntare generalul Antonescu nu pierde prilejul să-și arate atitudinea sa, statuînd categoric și fără echivoc bazele colaborării între cele două armate. Suveranitatea națională, actul patriotic de a dori să-ți întărești armata, așezarea noii ordini internaționale pe principii etnice, geografice și economice, și nicidecum pe ficțiuni, măresc încrederea în viitor și în drepturile regatului.

MOTO : „...Ceea ce mă conduce,
ceea ce mă îndirjește, ceea ce mă
asigură este neabătuta credință în
drepturile și dreptatea Neamului
Românesc...”. —

GENERAL ANTONESCU

Declarații la prima întâlnire cu
Hitler. — Berlin, noiembrie 1940

PRIMA ÎNTÎLNIRE CU HITLER

BERLIN, 22 NOIEMBRIE 1940

Nu se putea declarație mai nimerită înainte de prima vizită la Hitler, care avea să urmeze peste o săptămână. Această cuvîntare îl precedase și ajunsese „in extenso” pe biroul lui Hitler care luase astfel cunoștința de ea.

Generalul Antonescu de data aceasta se ducea însoțit tot de documente etnografice : hărțile în două culori ale situației populației din teritoriile cedate, date economice, tehnice etc. Acorduri economice și militare trebuiau încheiate pe date recente. Ministrul economiei, Mircea Cancicov, merge și el. Documentele care-l însoțeau pe conducător priveau atît Transilvania, cît și Bucovina de Nord și Basarabia.

Era și un studiu documentat al specialistului profesor transnistrean Smochină, cercetător în problemele demografice din provinciile străbătute de Nistru : Basarabia și Transnistria. Se arăta cu dovezi continuitatea poporului român pe ambele maluri ale Nistrului, împingîndu-și densitatea masivă pînă la Bug. Astfel că drepturile românești nu numai că erau de netăgăduit pînă la Nistru, dar ele se extindeau mai departe, spre Bug, determinînd o problemă românească în Transnistria, după cum era și în Macedonia sîrbească.

Generalul mersese mai departe cu documentarea, cerînd să se întocmească un studiu comparativ — sarcină ce mi-a revenit — din care să se urmărească evoluția statului rusesc de la încheierea lui în jurul Moscovei, în sec. al XIII-lea, în comparație cu Țările Române de la

Întemeierea Principatelor și pînă în prezent, din care rezultă, conform datelor istorice, că pe cîtă vreme Moldova și Muntenia erau încheiate ca state naționale, Rusia exista numai ca stat moscovit într-o masă de alte state separate.

Prima vizită la Hitler a avut loc între 20—25 noiembrie 1940, după o săptămînă de la înapoierea din Italia.

În intervalul de timp dintre prima sa vizită de la finele lui septembrie făcută, la Viena, lui Göring, și pînă la 20 noiembrie, adică două luni în Europa și în lume avuseseră loc evenimente hotărîtoare desfășurării conflictului viitor.

Primul și principalul factor determinant era acela că de unde în septembrie Hitler era un om încă nedecis în ce privea direcția de angajare a viitoarei ofensive : est sau vest ?, de data aceea fűhrerul era perfect orientat și marea hotărîre se definitivase irevocabil în spiritul său : U.R.S.S.

Pierzînd momentul favorabil unei debarcări, care-l constituise datele de 4 și 14 septembrie, primul bombardament masiv aerian asupra Londrei, Hitler amînase nedecis data invaziei pînă cînd în cele din urmă renunțase definitiv, îndreptîndu-se asupra sovieticilor. Dar între teatrul de operații din est și cel din vest, se interpune ca o diversivune teatrul Mediteranei. Tentat de poziția strategică admirabilă deținută de Italia — cu Sicilia, Rodos și antrenat de eșecul italian la Sidi-el-Barani, fűhrerul admite deschiderea unui nou front mediteranean. Conform programului generalului Jodl, mai înainte de a ataca Anglia, se impunea cucerirea Gibraltarului. Închiderea Mediteranei, cucerirea Azorelor și Canarelor și întărirea în Libia a italienilor pentru cucerirea Egiptului.

Aceste idei îi surîd lui Hitler și cucerirea Gibraltarului o socotește o chestiune de specialitate pe care numai el o poate rezolva. În acest scop, se întîlnește, la începutul lunii octombrie 1940, cu Mussolini, Franco și mareșalul Petain. Apoi, la 22 octombrie, la Hendaye, îi cere lui Franco ca la 10 ianuarie 1941, să fie gata să intre în război în Mediterana și că în cîteva zile îi va da Gibraltarul cucerit. Franco invocă lipsuri materiale în dotația armatei și a rețelei de căi ferate și, în consecință, n-ar putea fi gata atît de curînd. El dorește Gibraltarul deoa-

cece el revine de drept Spaniei, „dar nu-l poate primi în dar, cucerit de o armată străină“. Interesant și demn de reținut acest răspuns, pentru că el va fi receditat în scurt timp de un alt șef de stat într-o situație comparabilă. Ca rezultat al unei discuții, a cărei durată a fost de 7 ceasuri, a fost totalul dezacord și refuzul Spaniei de a se angaja alături de Germania.

Rămânea acum Franța. La înapoierea de la Hendaye, Hitler se oprește la Montoire, unde are loc întrevederea cu mareșalul Petain. La întrebarea pusă de Hitler dacă Franța e gata să lupte pentru a-și păstra posesiunile și a le relua din miinile disidenților, Petain răspunde că țara sa a suferit prea mult moralmente și materialicește într-un timp prea scurt, pentru a se lansa din nou într-un conflict.

Încă la sfârșitul acestui octombrie decizia nu fusese luată definitiv. Planul debarcării în Anglia parcă tot mai plutea în atmosferă. Refuzul Spaniei nu înmormintase planul cuceririi Gibraltarului, iar războiul împotriva Uniunii Sovietice nu luase contururi prea precise. Von Ribbentrop, făuritorul alianței cu Uniunea Sovietică stăruia pentru îmbunătățirea mai departe a relațiilor cu această țară și îndemna pe Hitler la un voiaj la Kremlin. Ca rezultat a fost invitația adresată lui Molotov — ministrul de externe al lui Stalin — să facă o vizită la Berlin în cursul lunii noiembrie.

Toate căile rămăneau deschise la acea dată.

De la Montoire, Hitler își îndreaptă trenul spre Italia, și aceasta în mare grabă, deoarece o scrisoare a lui Mussolini îl anunțase că a luat hotărîrea să atace Grecia. În drum, i se înmînează telegrama ambasadorului său, care-l comunica data expirării ultimatumului italian dat Greciei.

În dimineața de 28 octombrie, Hitler sosește la Florența, unde Mussolini îl aștepta cu următoarele cuvinte : „Führer, noi am pornit“ ! Trupele mele au intrat victorioase în Grecia la 6 dimineața. Nu vă neliniștiți, totul va fi terminat în 15 zile“.

Exact la 15 zile după intrarea în război, trupele italiene începuseră deruta. Evenimentele continuă să-și urmeze mai înlănțuit succesiunea.

La 5 noiembrie, Roosevelt este reales președinte al S.U.A. Aceasta realogere constituie, fără îndoială, o speranță pentru Anglia și o amenințare gravă pentru Germania.

În fine, ziua de 12 noiembrie este decisivă. Generalul Jodl prezintă lui Hitler un raport în care arată că o debarcare în Anglia a devenit imposibilă. Planul de acțiune în Mediterana ia ființă. Hitler este cu totul cîștigat în această direcție și vede Mediterana cucerită în iarna 1940—41.

Zilele de 12—13 noiembrie sînt de natură să orienteze definitiv conducerea politică și militară hitleristă. Ele lasă să se desfășoare la Berlin vizita oficială a ministrului de externe sovietic, Molotov.

Dictatul de la Viena, acordul german cu Finlanda au neliniștit mult Sovietele. Pactul tripartit de la 23 septembrie 1940 a afectat foarte mult conducerea U.R.S.S., cu toată efortarea făcută de propaganda germană care declara sus și tare că Pactul tripartit nu va aduce nici un prejudiciu U.R.S.S. Cu toate acestea, guvernul sovietic a știut să vadă perspectiva periculoasă. Pregătirile militare se intensifică.

În această ambianță defavorabilă se impunea un contact la nivel înalt între reprezentanții germani și sovietici. Ideea dată de Ribbentrop lui Hitler de a merge la Kremlin a fost respinsă cu brutalitate de acesta și astfel a fost invitat Molotov în Germania, între 12—16 noiembrie.

Molotov a avut două întrevederi cu Hitler căruia i-a pus o serie de întrebări :

Molotov — *întrebare* : Garanțiile date României vor fi îndreptate și împotriva U.R.S.S., în caz de atac împotriva României ?

Hitler — *răspuns* : Garanția dată României are un caracter general și ne angajează fără condiții. Dar cred că U.R.S.S. nu ne-a declarat niciodată că în afară de Basarabia mai are vreo pretenție în România. Deja Bucovina este o violare a acestei garanții. Eu nu cred că U.R.S.S. mai are altă pretenție cu privire la România.

Molotov — *întrebare* : U.R.S.S. se simte din nou amenințată de Finlanda. Germania e dispusă să nu mai dea

vreo asistență Finlandei și va retrage trupele care sînt trimise acolo ?

Hitler — *răspuns* : Germania continuă să nu aibă nici un interes în Finlanda, dar guvernul german e de părere că un nou război sovietic împotriva Finlandei nu este admisibil, cu atît mai mult cu cît nu poate crede că Finlanda ar putea fi o amenințare pentru U.R.S.S.

Molotov — *întrebare* : Germania este de acord ca U.R.S.S. să dea garanții Bulgariei și să trimită trupe acolo ?

Hitler — *răspuns* : Bulgaria este un stat suveran și nu cunosc dacă ea — după cum a făcut România — a adresat vreo cerere Uniunii Sovietice. De altfel, trebuie să mă consult cu aliații mei.

Ca urmare a întrevederilor cu Hitler atmosfera devine încărcată. Nemulțumirile sovieticilor sînt expuse pe larg, fără echivoc și sînt numeroase.

În primul rînd România. Pătrunderea trupelor germane în România va împinge Uniunea Sovietică la un pact similar cu Jugoslavia.

Molotov cerea controlul strîmtorilor și instalări de baze navale și aeriene în Turcia.

Cele două întrevederi dintre Hitler și Molotov au avut drept rezultat oficial păstrarea colaborării economice și a tuturor dispozițiilor acordului de la Moscova, din 1939. Hitler a rămas foarte nemulțumit. După Schmidt — interpretul lui Hitler — acesta rămăsese într-o stare de vădită iritare și credea că Hitler în acele momente luase hotărîrea definitivă să atace Uniunea Sovietică. Feldmareșalul von Keitel a declarat în aceleași împrejurări : „Führerul a văzut în cuvintele lui Molotov începutul unei mari manevre de încercuire a Germaniei“.

Iată cum alte motive mai puternice vin acum să se adauge pentru a împinge pe Hitler la hotărîrea în problema războiului în est. Dacă în lunile iulie și august 1940 înclinațiile erau determinate de motive bazate pe antagonismul ideologic peste care Hitler trecuse momentan, dar la care nu înțelegea să abdice, acum Uniunea Sovietică se impusese ca obiectiv militar prin scopurile politice dezvăluite de Molotov. Aceasta cu atît mai mult cu cît războiul nu mai era o chestiune de săptămîni, ci de zile.

Anglia, închisă în insula ei, devenise inatacabilă. Teatrul mediteranean nu putea duce la o decizie ; America sub Roosevelt putea procura arme și resurse nelimitate, în timp ce Germania nu ar fi făcut altceva decât să devină din ce în ce mai mult tributară economiei sovietice. Deja preparativele unui plan de atac spre est începuseră încă din vara lui 1940, când ofițerii de stat major Marck și Paulus prezentaseră proiectele lor asupra unei ofensive asupra U.R.S.S. iar corpuri de armată fuseseră deja dirijate înspre est.

În această conjunctură politică a avut loc prima vizită a generalului Antonescu la Hitler și cam aceasta era pre-dispoziția și preocuparea șefului statului german.

Dacă la prima vizită, din septembrie, făcută de generalul Antonescu la Viena lui Göring, euforia biruinței asupra Franței nu-și pierduse încă efectul asupra spiritului lui Hitler și dacă perspectiva desfășurării războiului era încă promițătoare, de data aceasta nori cenușii conturau orizontul. Eșecul armatei italiene în Grecia vine și ea să adauge încă un element negativ pe eșichierul teatrului de război, restrângînd libertatea de acțiune a comandamentului suprem german.

Altfel aștepta acum Hitler sosirea conducătorului român și altceva avea să-i ceară. Generalul mergea la această întîlnire pentru a duce tratative atît de importante pentru situația României, călăuzit de o serie de principii fixe, enunțate în ședința Consiliului de Miniștri, pe care socotea să așeze raporturile cu guvernul german. El declarase :

„În primul rînd generalul Antonescu nu va consimți și nu consimte să altereze fondul bogățiilor românești, deci orice angajament economic, de orice natură ar fi el — convenție, tratat, protocol — trebuie să respecte principiul de bază că prin acestea generalul Antonescu nu trage nici o poliță asupra viitorului. În această privință este un principiu net și categoric pe care l-am pus în scrisoarea de la Bistrița și pe care germanii l-au admis. Al doilea principiu a fost că oricare ar fi regimul lui politic, înțelege să-și rezerve dirijarea economiei sale naționale. Deci oricare ar fi pătrunderea, germană sau italiană,

în domeniul industrial, agricol și în cel al capitalului, România înțelege ca în toate aceste domenii să-și păsterze dirijarea economiei naționale.

Al treilea principiu pe care l-am pus, a fost ca germanii și italienii să nu pătrundă în economia noastră națională decât în înțelegere cu noi și numai în limita fixată de noi...

Pe plan politic le-am arătat independența totală politică a neamului românesc, oricare ar fi structura politică pe care o va lua Europa de mâine. Eu nu m-am așezat în fruntea acestui regim ca să dau țara legată Germaniei, așa cum se spune, sau să-mi vînd neamul românesc."

Generalul Antonescu plecă din gara Mogoșoaia în seara de 19 noiembrie. Erau de față membrii guvernului și o gardă legionară.

La ora fixată mașina care-l aducea oprește la peron și Conducătorul, în ținută militară, însoțit de Mihai Antonescu, cu pași iuți străbate salonul de recepție al gării unde îl întâmpină Horia Sima.

Generalul sîrînge mîna celor așezați pe două rînduri și înainte de a se urca în vagon declară :

„Plec în Germania, ducînd cu mine încrederea poporului român și nădăjduiesc să mă întorc aducînd încrederea poporului german."

Șederea la Berlin a durat două zile, în care timp au avut loc mai multe întrevederi între general și Hitler. Singuri, numai cu interpretul, apoi cu reprezentanții din suită. Concomitent aveau loc diferite întrevederi între ministrul de finanțe și al economiei cu omologii lor germani. Problemele principale urmărite de general erau : ale teritoriilor cedate, ale armatei, ale economiei și cele financiare. În ce privește teritoriile cedate el predase lui Hitler, ca și lui Mussolini, același dosar cu protestul asupra Dictatului de la Viena și cu piesele anexe, printre care din nou acele faimoase hărți demografice. Generalul a mai ridicat problema comportării sălbatice a trupelor ungare față de populația română din nordul Transilvaniei, repetînd din nou dreptul ce-l revendica asupra întregii Transilvanii.

Punînd problema celor două provincii de la nord și răsărit — Bucovina și Basarabia — arăta situația de încordare pe care trupele de grăniceri sovietici o mențin pe frontiera convențională și pe brațul Chilia. Aceste trupe pastrează o atitudine provocatoare, încălcînd în mod sistematic limitele de frontieră și provocînd zilnic nenumărate incidente cu schimburi de focuri și victime.

Este notoriu astăzi că Hitler, dinîre toți aliații săi, numai generalului Antonescu i-a dezvăluit hotărîrea sa de a ataca URSS. Nu ar trebui să ne surprindă aceasta, deoarece, de la prima întrevvedere, Hitler căpătase încredere în conducătorul român și faptul că vizita lui a avut loc imediat după plecarea lui Molotov l-a găsit pe Hitler în momentele cînd tocmai luase marea hotărîre de atac. Dacă se mai adaugă și înverșunarea cu care generalul se plînsese de comportarea trupelor de frontieră sovietice, aceasta constituise o ultimă picătură în paharul prea plin.

Deși România intrase în planurile de război ale lui Hitler încă de pe timpul lui Carol al II-lea, acestea nu se definitivaseră decît în acel noiembrie 1940.

În momentul în care hotărîrea fusese luată, se impunea de urgență întocmirea planurilor de detaliu. România trebuia să devină un aliat firesc împotriva sovieticilor și ca atare se impunea așezarea bazelor unui acord pentru reglementarea tuturor problemelor pe care le-ar necesita un eventual război cît mai din timp și acest timp sosise.

Atunci, la 24 noiembrie 1940 România, sub semnătura generalului Antonescu, se angajează într-un pact de alianță cu Germania, Italia și Japonia — Pactul tripartit. Cu două zile mai înainte, Ungaria semnase un pact similar.

Căutînd prin imaginație să ne reprezentăm scena acestei întrevedere hotărîtoare, ne este ușor să-l urmărim pe Hitler gesticulînd ore în șir și pledînd despre victoria trupelor germane într-un fulgerător „Blitzkrieg”. Generalul Antonescu, nici el mai prejos decît Franco, Pétain sau Mannerheim, știe să-și apere drepturile și să-și impună condițiile...

Hitler a încercat și asupra conducătorului român același joc pe care l-a făcut la Henday cu Franco : să-i re-

zerve României un rol de furnizor principal al armatelor Reichului și de piață de arme, de unde trupele germane să pornească spre o victorie rapidă, nefăcînd apel la armata română din cauza problemelor grele de echipare, instruire și dotare cu armament modern. Armata germană urma, în consecință, să recucerească ea singură provinciile românești răpite și să le ofere răsplată României, care în acest timp s-ar fi ocupat cu agricultura și creșterea vitelor...

Cu nimic mai prejos decît Franco, generalul Antonescu știe să replice hotărît :

„De neconceput ca în timp ce o armată străină pornește la luptă de pe pămîntul României pentru recucerirea teritoriului ei pierdut, armata română să stea cu arma la picior. S-ar dezonora și cu ea s-ar dezonora și țara. Are datoria sfîntă de a lupta pentru recîștigarea pămînturilor românești luate sub amenințarea forței, pentru a-și afirma în fața lumii drepturile inalienabile ale României asupra Basarabiei și Bucovinei de nord mai întîi...”

Țara n-ar fi putut trimite un mai înfocat și documentat emisar cînd era vorba de susținerea drepturilor ei teritoriale istorice. El spune la un moment dat lui Hitler :

„Crea ce mă conduce, ceea ce mă îndirjește, ceea ce mă asigură, este neabătuta credință în drepturile și în dreptatea Neamului românesc. Sînt prea grele răspunderile mele și mă apasă destul suferința Neamului, ca să nu-mi fac datoria de a apăra drepturile veșnice și viețile românești...”

iar ca încheiere declara solemn, ca și cum ar fi voit să însemne ficcare cuvînt cu litere de foc în răbojul istoriei :

„România nu va renunța niciodată la nordul Ardealului și dacă la liniștirea evenimentelor nu-l va redobîndi la masa verde, va ști să-l cucerească prin sabie”.

Cuvintele acestea, spuse cu tonul pe care se exprima generalul Antonescu și cu convingerea pe care numai el era în stare s-o impună, avură darul — se zice — să-l

facă pe Hitler să zîmbească drept singur răspuns. Dar la terminarea întrevederii, Hitler făcu o declarație entuziastă intimilor săi. Era impresionat puternic cînd a spus: „Generalul Antonescu este un român cu inimă de român” (Ziarul „Eulenspiegel”).

De altfel aceste impresii sînt consemnate de toți crenicarii militari, de toți din anturajul lui Hitler și se vor oglindi de aci înainte pe fețele tuturor militarilor germani care vor veni în decursul timpului în contact cu generalul Antonescu. Pe lângă faptul că el îi cîștigase încrederea lui Hitler, pe măsură ce venea în contact cu alți șefi militari sau politicieni germani, le făcea aceeași impresie puternică de prestigiu, de autoritate și de valoare ale omului și ale șefului.

Dar iată ce spune Gh. Barbul, în „Memorial Antonescu”, despre cum au decurs întrevederile dintre Hitler și general :

„După cum era de așteptat, generalul Antonescu i-a făcut o puternică impresie lui Hitler, chiar din primul moment. El l-a tratat pe Hitler de la egal, la egal. I se adresează fără reținere, deschis, abordînd de la început cea mai spinoasă problemă, aceea a Transilvaniei de Nord”.

Barbul începe astfel :

„La Berlin, spre deosebire de Roma, tonul discuțiilor se schimbă. Expunerile erau ascultate cu gravitatea pe care o iau unii profesori examinînd candidații. Răspunsurile răsunaу ca niște sentințe. Reich-ul era infailibil.

Prima întvedere a avut loc între generalul Antonescu și von Ribbentrop. Acesta i-a servit un duș rece :

— Pentru ca România să poată găsi drumul spre noi, a trebuit să ocupăm Parisul.

— Eu vin cu speranța că există o dorință de cooperare și din partea dumneavoastră, răspunse generalul.

Ribbentrop a continuat pe același ton de superioritate și ironie. După el, Germania ar fi dorit totdeauna colaborarea României. La începutul primului război mondial, ea a trimis armament armatei române, care, pînă la urmă, a fost folosit împotriva Germaniei.

— Krupp v-a procurat pumnalul pe care Bucureștiul

a căutat să ni-l înfigă în spate, în 1916. Sper că bombardierele pe care vi le-a furnizat Marea Britanie în ultimii ani vor servi scopurilor noastre comune ! remarcă el ironic.

— Faceți totul pentru a ne sili să bem paharul umilinței pînă la fund, spuse generalul Antonescu, exasperat de insistența lui von Ribbentrop.

— Noi bem din acest pahar de douăzeci de ani. răs-punse germanul netulburat.

Iată cum începea alianța noastră cu al treilea Reich. Soarta României părea să depindă de bunul plan al dictatorului german. La prima întrevvedere de la Cancelaria Reich-ului, atmosfera a fost destul de severă. Hitler privea la omul din fața lui cu gravitate, declarînd :

— Statele europene au fost puse în această situație alternativă : să înțeleagă de bună voie că rolul de *primum inter pares*, în spațiul nostru comun, revine Reich-ului. Dacă nu, acestea n-au decît să se facă agenți reacției anglo-franceze și ai Internaționalei Cominternului, pentru a avea soarta Cehoslovaciei și a Poloniei. Sînt mulțumit că, depășind greșelile săvîrșite de regele Carol al II-lea, ați putut evita ca țara dumneavoastră să împărtășească aceeași soartă, ocupînd acum, prin Pactul Tripartit, un loc onorabil printre noi.

Generalul a luat cuvîntul, deși Hitler părea să nu mai fie interesat, și a explicat politica românească dintre cele două războaie. După părerea lui, faptul că Germania și România au fost mult timp în cîmpuri politice ostile, nu putea fi imputat românilor. El a reamintit comentariul președintelui Consiliului de Miniștri român, care declarase războiul din 1916 Puterilor Centrale :

„Noi sîntem în război ca inamici ai Ungariei, cu indiferență față de Austria și cu regret față de Germania“. Sprijinul oferit de Germania vecinilor noștri inamici, Bulgaria și Ungaria, a fost cauza neînțelegerii dintre cele două țări. Arbitrajul mutilant de la Viena a fost dureros resimțit de poporul nostru și va trebui să i se dea probă de adevărată prietenie în viitor, pentru ca el să colaboreze fără rezerve cu judecătorii săi.

Tonul ferm al generalului părea să-i placă lui Hitler, care a admis cu bunăvoință :

— Ultima pagină din istoria Transilvaniei nu a fost scrisă încă.

— Sper ! a confirmat generarul. Am pierdut anul acesta două provincii a căror populație majoritară este de același singe cu noi. Dacă Germania, pe drept cuvânt, a cerut Sudeții în baza dreptului de liberă determinare a popoarelor, ea nu poate să nege dreptul de a revendica, pe aceeași bază, teritoriile locuite de conaționalii noștri. Principalele scopuri ale politicii mele vor fi reintoarcerea la patria mamă a Basarabiei și regiunilor de Nord ale Bucovinei și Transilvaniei. Prefer să fac această declarație de la începutul raporturilor noastre.

— Nici o frontieră nu este definitivă ! a subliniat Hitler, iar generarul a continuat :

— Ministrul dumneavoastră de externe — și l-a arătat pe von Ribbentrop — m-a sfătuit, în timpul întrevăderilor de dimineață, să nu vă vorbesc de Transilvania. Admit că această problemă are un aspect delicat pentru guvernul Reich-ului, dar dacă acesta dorește să accepte prietenia pe care România i-o oferă, el trebuie nu numai să admită, dar să și dorească ca șeful guvernului său să-și exprime deschis preocupările.

— Sinceritatea este o condiție a prieteniei !, a confirmat Hitler plictisit. Înțeleg îngrijorarea dumneavoastră, dar când soarta întregii umanități este în joc, problema frontierelor e bine să rămână pe plan secundar. Toate frontierele Reich-ului sînt provizorii. Nu am o idee clară dacă anumite regiuni ar fi bine să intre sub administrația germană ori să le las pe seama populației locale. Numai după victorie vom lua decizia definitivă.

Impresia de nemulțumire era acum generală. Toată lumea dorea ca discuțiile să se sfîrșească cît mai repede. Am defilat prir. fața lui Hitler. Generalul, cu capul în jos, mai încovoiat decît de obicei. Ribbentrop părea că nu-i mai acordă nici o atenție. O tăcere grea apăsa asupra apartamentului din aripa stîngă a palatului Bellevue, ocupat de general. El se retrăsese și stătea acolo singur, fără să cheme pe nimeni, refuzînd să lucreze cu miniștrii din suită. Tîrziu m-a chemat la el :

— Du-te la legăție, mi-a spus, și cifrează dumneata însuși o telegramă pentru Mihai Antonescu, cu următorul

conținut : «Dați urgent instrucțiuni lui Gafencu să facă fără întârziere o comunicare, lui Molotov, prin care să-l asigure că aderarea României la Pactul tripartit nu este dirijată împotriva Uniunii Sovietice. Sîntem dornici să întreținem raporturi de bună vecinătate».

În acest fel, Antonescu încearcă să răspundă Sovietelor, destul de tîrziu, la propunerea făcută de acestea de a încheia un pact de neagresiune cu România. Această acțiune a generarului ne face să credem că el, temîndu-se de un eșec la Berlin, căuta să-și asigure o cale de retragere într-o înțelegere cu Sovietele.

În continuare, Barbul ne informează :

„La cea de-a doua întrevedere Hitler—Antonescu, generarul pătrunse singur în biroul fîhrerului. Ministrul de externe Sturza și ceilalți miniștri legionari rămaseră în anticameră și se întrebau îngrijorați ce semnificație avea faptul că fuseseră lăsați la o parte. Eu așteptam cu documentele asupra Transilvaniei, cuprinzînd atrocitățile armatei maghiare săvîrșite împotriva populației românești din teritoriile cedate. Tîrziu, ușa s-a deschis și am fost introdus înăuntru. Am depus dosarul pe masa rotundă dintre Hitler și general. La ieșire, legionarii m-au asaltat cu întrebări.

— După impresia mea, ei se întrețin într-o atmosferă prietenească !, le-am răspuns.

— Ribbentrop e înăuntru ?

— Nu !

Așteptarea a fost lungă. Trecuse de trei ori acea jumătate de oră fixată pentru audiență. Credeam că nu se va termina niciodată, cînd ușa s-a deschis larg și Dörnberg ne-a invitat pe toți să intrăm în biroul fîhrerului. Hitler părea într-o dispoziție excelentă. Ne-a ținut un mic discurs cu problema zilei : războiul împotriva Marii Britanii.

— De data aceasta, timpul lucrează pentru noi !, spuse Hitler. Adeziunea celorlalte state europene la blocul nostru nu va întârzia să se producă. Însăși Franța își va afla un loc printre noi și sperăm să o convingem pînă la sfîrșit... În ceea ce privește raporturile noastre cu România, drumul colaborării cinstite este de azi înainte deschis. Avantajele economice pentru țara dumneavoastră agri-

colă, prin schimburile cu Germania industrială, vor fi evidente.

Înainte de a ne despărți, vreau să fac o promisiune solemnă :

Pe viitor, toată politica externă privind România sau interesele ei va fi bazată pe strînsa prietenie prin care sper să mă leg de dumneavoastră. Cînd veți avea o dificultate cu vreunul din vecinii dumneavoastră, atingînd probleme ale țării dumneavoastră, eu vă voi sta la dispoziție. Și dacă la un anumit moment al vieții veți resimți nevoia unei noi explicații asupra scopurilor politicii noastre, veniți la mine. Avionul meu personal este permanent la dispoziția dumneavoastră. Sînt convins că orice conflict sau neînțelegere pot găsi o soluție satisfăcătoare dacă sinceritatea cea mai perfectă și încrederea reciprocă vor domni în raporturile noastre.

După această declarație, cei doi șefi de state și-au strîns mîna într-o atmosferă de prietenie. Hitler a adăugat :

— Contez pe dumneavoastră, așa cum și dumneavoastră să contați pe mine !“.

Ce se petrecuse în timpul acelei lungi discuții dintre Hitler și general încît să-l determine să facă aceste declarații cu caracter de angajament solemn, în privința relațiilor germano—române ?

Generarul explică dictînd în vagonul trenului ce-l ducea în patrie. În cartea lui Barbul este redată *in extenso* acea convorbire. Valoarea ei de document istoric este atît de importantă și plină de semnificații, încît numai lungimea ei ne împiedică a o reproduce în întregime. Totuși, cîteva spicuiuri esențiale sînt necesare, pentru a înțelege gravitatea momentului. Mai întîi, e bine să ținem seama de neliniștea în care fusese aruncat generarul după prima întrevvedere. Cum era de așteptat, în loc să se prezinte reținut, chiar timorat, de această gazdă enigmatică, izolată de colaboratorii săi, el pășește peste pragul biroului ca într-un ring. Începe partida prin atacul său :

„— Pentru ce ați păstrat baza de la Mînchen ?

— Dar cel înșelat la Mînchen am fost eu !, a răspuns Hitler.

Și această primă întrebare a ridicat barajul, care i-a permis lui Hitler să-și reverse tot felul de justificări. El propusese Angliei o atitudine comună. în concernul marilor națiuni... «Ea vedea în Germania inamicul principal, cînd adevărații inamici sînt Rusia, Japonia, Statele Unite... Am avut impresia, la un moment dat, că englezii au priceput. Atunci, Münchenul ar fi putut fi începutul unei colaborări, prin împărțirea lumii în zone de influență. Dar Stalin veghea. El pregătea în secret o mare lovitură politică prin Beneș, pentru a răsturna guvernul stabilit la Praga, după München și a declarat Cehoslovacia republică sovietică. Germania abia ar fi avut timp să ocupe Boemia și Moravia... Londra și Parisul n-au înțeles că ocuparea de către Soviete a cadrilaterului Boemiei ar fi însemnat o sinucidere pentru Germania. Singurul mijloc de a înlătura pericolul sovietic era un acord cu Stalin... Dar nici Londra, nici Parisul nu voiau o colaborare sinceră cu Germania și nu urmăreau sincer o stabilitate în ordinea mondială. De aceea, Münchenul nu a putut să devină începutul unei ere de armonie occidentală, ci semnul de plecare pentru cursa înarmărilor...»

Observațiile generalului Antonescu pe marginea justificărilor lui Hitler nu sînt deloc favorabile :

„Hitler, cu tot geniul său, a rămas un primitiv. Proletarul Hitler n-a dat dovadă de moderație la München. Prințul Otto von Bismarck l-a obligat pe suveranul său să încheie conflictul, după înfrîngerea de la Sadowa. Prestigiul monarhiei de la Viena era mai important decît victoria militară. Lipsa lui de tradiție îl împiedică să înțeleagă faptul că Marea Britanie și Franța nu sînt de disprețuit, numai pentru că trec printr-o criză de slăbiciune, Urmînd seria acestor gînduri, i-am spus lui Hitler că conducătorii Marii Britanii și Franței nu au luat măsuri politice și militare decît pentru evitarea războiului».

— Natural, a strigat Hitler. Acești buni burghezi nu încep niciodată războiul. Dar eu nu sînt general chinez, care cedează un oraș fără a lupta, cînd inamicul anunță un număr superior de soldați, tunuri și mitraliere.

Singura posibilitate a Germaniei pentru a evita războiul pe două fronturi era să întindă mîna lui Stalin. După înfrîngerea Poloniei, preferința lui Hitler s-a reîntors spre

Occident Cu toate avansurile, Sovietele nu i-au inspirat încrederea lui Hitler. În propunerile Sovietelor de a elibera Indiile, exista un moment de tentație, dar Hitler nu se putea decide să-i lase lui Stalin mină liberă în Asia, pentru ca el să adauge la cele două sute de milioane de slavi, imensa masa umană din rezervorul Asiei. Războiul din Polonia arătase că Anglia și Franța nu pot exercita nici o influență în estul Europei. Numai Germania și Sovietele puteau să-și revendice supremația. El propunea Occidentului să aleagă între Hitler și Stalin și se întreba :

— Pentru ce nu publică ei condițiile de pace, pe care le-am făcut Marii Britanii după armistițiul cu Franța ? În loc să le aducă la cunoștința opiniei publice, le-au făcut cunoscute Moscovei ? Să nu fiți deloc surprins dacă, în curînd, veți vedea pe Molotov că aderă la Pactul tripartit. Sînt destule posibilități de a satisface pretențiile Sovietelor cu o înțelegere diferită pentru țările mici.

— Nu pot concepe un asemenea acord !, a spus generalul. Dacă Reich-ul și Moscova se aliază definitiv, noi vom deveni un coridor ca polonezii.

Abordînd situația Angliei și Franței, generalul încerca să-l facă pe Hitler să înțeleagă că aceștia erau aliații lui firești în lupta împotriva rușilor. De altfel, ideea nu l-a părăsit pe tot timpul guvernării sale, încercînd să o impună lui Hitler și cu alte ocazii, după bătălia de la Stalin-grad.“

Generalul Antonescu s-a înapoiat la București venind de la Berlin în seara de 25 noiembrie. Venea plin de încredere. Numai după două luni de guvernare, un punct esențial al programului său era în curs de rezolvare : recăpătarea provinciilor din est și jaloane solide puse în privința drepturilor noastre asupra întregului Ardeal Bineînțeles, Hitler se mulțumise să ia o atitudine placidă și prin zîmbete a știut să răspundă atitudinii atît de categorice a conducătorului român față de revendicările pe care le avea de făcut, dar recunoscuse încă o dată în acesta : „un român cu inima de roman“.

De altfel, Hitler avusese grijă ca și lui Horthy, regele Ungariei, să-i spună că și pentru Ungaria Ardealul întreg poate să constituie un scop. În felul acesta putea, prin șantaj, să obțină și de la unul și de la celălalt cît mai

mult. Hitler chiar declara în cerc intim cu multă emfază că „il are pe generalul Antonescu într-un buzunar și pe regentul Horthy în celălalt”. Generalul Antonescu, cunoscând aceste declarații, spuse că „la nevoie își va impune dreptul cu sabia”

Oricum avea suficiente motive a se declara mulțumit la sfârșitul acestei vizite : încheiase o alianță cu cea mai mare putere actuală din Europa și obținuse securitatea către est în momentele cele mai grele prin care trecea țara. Obținuse armament și echipament agricol, vinduse petrolul și grâul în condiții avantajoase, obținând un curs ridicat pentru leu. Acestea toate îl determină ca la sosire să declare :

„Domnilor, cind am plecat v-am asigurat că mă voi întoarce cu încrederea poporului german. Pot să vă asigur astăzi că mă întorc cu încrederea fűhrerului și a poporului german.

„România va merge la biruință. România va avea drepturile ei. Trăiască România !”

Creasta Carpaților. pol al semetiei românești ! Linie de orizont peste care ochiul de vultur al generalului Antonescu spărsese zărilor peste văile Tîrnavelor, ale Mureșului, peste Apuseni și peste Tisa, mai departe, conducînd armatele românești în 1918—19 pînă la Budapesta. Către acești Carpați legendari, briu de noblete românească, îi îndemna pe vremuri, fostul căpitan I. Antonescu, în calitate de comandant de escadron de elevi la Școala de Cavalerie din Tîrgoviște, pe viitorii ofițeri, cărora le era dat să realizeze idealul României, stimulîndu-i : „Sus capul, elev ! Privirea înainte, peste Carpați ! Acolo vă așteaptă înfăptuirea idealului milenar !” Accluiasi om îi revenise din nou menirea să ridice morarul — de data aceasta, al întregii națiuni — și să-i fixeze țelul pentru zilele care urmau : „Cît voi fi pe crestele Carpaților, spusese generalul, cu alte cuvinte : pe o poziție dominată, feriți-vă ! — le spusese ungarilor, „nu voi uita !”

Această primă cuvîntare, cu răsfrîngeri politice externe atît de ample și de o deosebită precizie, are loc la 10 decembrie, la numai două săptămîni de la înapoierea de la Hitler. În ea se poate întrezări orientarea politicii externe înspre Ardeal. Nici o aluzie în schimb la est. „On n'en

parle jamais, mais on y pense toujours," rămîne în continuare îndreptarul politicii spre răsărit.

Dar în afara gândurilor și a vorbelor, oricît de strălucite ar fi fost ele, Conducătorul pune la bază fapta, pentru ridicarea oștirii din punct de vedere moral și material

ARMATA

Încă din prima lună a guvernării sale, aplică măsura de scoatere din cadrele armatei a o serie de generali, mari comandanți, în frunte cu Florea Țenescu, Șeful Marelui Stat Major al armatei. Gh. Argeșanu fost prim ministru, C. Ilasievici, fost mareșal al Palatului, Mihail Gh., fost ministru al apărării naționale, generalii Aldea fost șef de Stat Major al Corpului 1 de Armată, Victor Dombrovski primar general al Capitalei... Alții își dau demisia, cum este cazul generalului Paul Teodorescu, fost ministru al aviației, care împreună cu generalul Mihail, au fost singurii care au sfătuit pe regele Carol al II-lea să nu abdice.

Această drastică măsură a umplut de stupefacție opinia publică și în parte oștirea. Faptul că pe listă figurau nume de generali compromiși grav de politica lui Carol nu a surprins pe nimeni, cum a fost cazul Argeșanu. Mihail, Ilasievici, Dombrovski... Fiecare își aveau tarele lor. De exemplu : generalul Gh. Argeșanu, ca fost prim ministru după asasinarea de către legionari a șefului guvernului, Armand Călinescu, drept represalii, executase pe același loc, 10 legionari, pe care-i lăsase în stradă 24 de ore. Ilasievici, mareșalul Palatului, dovedise o lipsă totală de personalitate ; Dombrovski, om de casă al Lupeascăi, căpătase gradul de general prin favoruri regale. Înaintarea lui la gradul de general constituise cea mai gravă sfidare adusă corpului generalilor și, prin ei, armatei și țării.

Venea la rînd generalul Ilasievici. Figură impunătoare prin fizicul său : înalt, grav, ținută falnică, enigmatic, mare taciturn. În cavalerie și armată era o personalitate. Călăreț renumit în tinerețe, absolvent al Școlii de Război, deținuse mulți ani la rînd comanda Regimentului de Gardă Călăre, căruia îi patronase cu reprezentativul său ruina,

păducheria și șobolanii. La venirea regelui Carol al II-lea este numit șef al Casei Militare și mareșal al Palatului.

Porecla pe care o purta de „împăratul“ căuta s-o transforme în renume. Îmbătat de prestația și frumusețea sa fizică pe care le plimba cu toată morgană cuvenită în sălile palatului și la ceremonii, purtându-și cu măreție uniforme încărcate de fireturi și nasturi lucitori care mergeau pînă acolo cu eleganța și bogăția încît îl eclipsau uneori chiar pe rege. generalul Ilassievici privea la lume pe sub orizontalitatea razei sale vizuale țintită la picioarele tronului.

Dacă în ce privea cariera sa militară nu putea fi pusă în discuție, culpa sa venea din atitudinea morală avută la Palat. Dovedind lipsă de demnitățe, se pusese cu totul în slujba celor mai meschine și ignobile interese domestice ale regelui și ale camarilei, de la care primea ordine pe care se grăbea să le aducă la îndeplinire cu tot zelul. Merseese atît de departe încît comisese nesocotința să invite la o cină pe generalul Antonescu împreună cu soția — pe cîtă vreme acesta era șeful Marelui Stat Major — cu scopul de a-l apropia de Elena Lupescu, care era invitata principală. Cînd generalul Antonescu sosește și află cine mai sînt invitații, părăsește casa ostentativ. Nu-i va ierta această gazdei deși se pare că generalul Ilassievici fusese bine intenționat. Dar Antonescu considera haina militară ca pe o uniformă și nu ca pe o livree ca generalul Ilassievici.

Or, spre vestejirea, în parte, a vechiului corp ofițeresc, trebuie mărturisit că aceasta se dovedise a fi fost o meșteahună care atinsese pe mai mulți ofițeri mari în grad și care împărțise corpul ofițeresc în : ofițeri care purtau „uniforme“ și cei care purtau „livrele“.

Erau destul de greu de deosebit unii de alții, deoarece se descopereau numai în anumite momente, amî greu de sesizat. În general, se poate spune că „uniforma, încovoia coloana vertebrală a celui ce o purta, aplecîndu-l cu urechea la plîngerile subalternilor și o cabra în fața superiorilor cărora le cereau drepturi pentru ei sau cei din subordine , „livreaua“ cabra coloana vertebrală a celor ce o purtau în fața subalternilor, făcîndu-i inaccesibili, surzi și nepăsători față de păsurile celor mici în grad și se frîngea pînă

la pământ în fața superiorilor. neștiind cum să le intre în voie, lingușindu-i și ascunzându-le adevărul.

Din prima categorie de ofițeri, adică purtători de „uniforme“ făcea parte generarul Antonescu, care-și făcuse un renume din aceasta încă din școala de cavalerie. El declarase odată la consiliul de cabinet : „Eram șef de promoție la Școala de Cavalerie, totuși pentru acte de inițiativă am fost dat afară din școală de două ori... Nici-odată nu veți găsi un ofițer inferior să se plângă de generalul Antonescu ; dar cei mari s-au plîns mereu. Aceasta a fost lupta pe care am dus-o în viață și tot ce am reproșat corpului ofițeresc a fost că nu a avut curajul să spună unui superior : aceasta nu se poate, aceasta este ilegal : Eu duc lupta aceasta de 40 de ani. Am spus și regelui Carol : nu ai dreptul să faci asta, pentru că este nelegal !“

Un ofițer general din categoria a doua a fost și Paul Teodorescu. Om de casă al regelui Carol al II-lea și al Elenei Lupescu, fost atașat militar la Paris, comandant al Școlii Superioare de Război, secretar general al Apărării Naționale, ministrul aviației, avea mari pretenții în ceea ce privea transformarea armatei : „formarea noului tip de om“... Se credea chemat a conduce destinele țării sub oblăduirea, bun înțeles, a Elenei Lupescu și a lui Urdărcanu.

Acest comandant, lodeauna posomorît „ca un Zeus tonans,“ privea la subalterni din înălțimea staturii sale cu ochii pe jumătate inchiși, parcă nu-i vedea, dînd sentințe ce nu admiteau vreo replică. Înalt de statură, purtîndu-și capul pătrat cu fruntea îngustă și tăiată de-a latul de o creștătură adîncă ce-i da aerul unui profund gînditor, calcînd rar, vorbind tărăgănat și dulceag moldoveneste, plutea în mijlocul celor pe care-i comanda, arătîndu-le prin toată ființa lui marele hatîr ce le făcea coborîndu-se pînă la ei. Pe același om puteai să-l vezi, dacă făcea o întoarcere împrejur și s-ar fi aflat înaintea unui superior al său, numai zîmbet, voie bună, numai amabilități, plin de curtoazie umilă, devenind de nerecunoscut. El, întrebînd de generarul Antonescu dacă regele Carol al II-lea trebuie să abdice sau nu, a răspuns că „nu e de părere“ și mai departe a îndemnat pe rege să nu abdice, oferindu-se să-l aresteze pe generalul Antonescu.

Dar asupra generalului Paul Teodorescu mai plana și culpa gravă că în timpul celor doi ani, 1933—1940, cit deținuse portofoliul Ministerului Aviației, nu se îngrijise de dotarea aviației cu material corespunzător.

Adus de rege în fruntea acelui departament trebuia să acopere anume mașinații făcute cu fondurile aviației pe care predecesorul său Radu Irimescu refuzase a le face, în scandalul care izbucnise la I.A.R. în legătură cu trecerea probelor la banc. pentru recepția motarelor din seria „K“, adăugându-i-se piese, pe ascuns, care micșorau consumul de ulei.

Această fraudă descoperită de generalul Negrescu, a fost adusă la cunoștința ministrului Irimescu, care a dispus arestarea inginerului Carp și darea lui în judecată. Procesul a fost lărgit, fiind găsiți și alți vinovați. Imediat ministrul Irimescu a fost scos și înlocuit cu generalul Paul Teodorescu (fost șef de stat major al prințului Carol, pe cînd acesta era inspector al Aeronauticii, în anii 1924—1925). Lui îi revenea rolul să circumscrie procesul numai la ing. Carp care, judecat, a fost pedepsit cu închisoare.

Mai înainte de a se fi judecat procesul, generalul Negrescu a fost trimis în delegație în străinătate. Cînd a revenit, procesul fusese judecat, iar cele constatate de el în țările unde călătorise nu au format obiectul vreunei atenții din partea ministrului. În cartea sa : „Amincîrile unui vechi aviator“, autorul arată : „Impresia ce mi-a făcut ministrul aerului, generalul Paul Teodorescu, era că tot ceea ce-i spuseseam eu nu-l interesa, iar vizita făcută de mine în cele trei țări nu fusese decît o plimbare de agrement... Procesul Carp se judecase între timp.“ Iar, mai departe : „La începutul anului 1939, aviația română se găsea într-o situație grea : nici un avion de recunoaștere I.A.R. 37 sau de observație nu era gata de a intra în acțiune ; nici un avion de vînătoare P.Z.L. 24 nu era în stare de funcțiune din cauza motoarelor ; avioanele P.Z.L. tip. 11 F erau în serviciu, dar cu restricții de a nu fi puse în plin ; avioanele de bombardament din Italia nu sosiseră încă ; motoarele K. 11 erau spaima piloților ; numai cele 10 bombardiere din Franța erau complete, dar cu performanțe readuse. ...La 4 iulie 1939 generalul Paul Teodo-

rescu e înlocuit. după doi ani de ministeriat, lăsînd aviația țării în prag de război în stare precară, nefăcînd nimic spre a o remedia și contracarînd măsurile de îndreptare a situației.”

Conducătorul a avut totuși îngăduința față de acesta să-i accepte demisia mai înainte de apariția decretului.

Urmau alții la rînd : generalii Mihail și Aldea... Iată doi pe care nu-i cunoșteam decît din auzite, dar de al căror nume va rămîne legată ideea de intrigă, complot și răzbunare.

Generalul Mihail — fost ministru al apărării naționale în ultimul guvern a lui Carol al II-lea —, figură ștearsă și ascunsă, își făcuse reputația de om închis, pornit spre răutate. Un fel de eminență cenușie, se complăcea să conducă din umbra perdelelor cabinetului, reducînd pe cît posibil contactul cu inferiorii. Om al camarilei, era prin definiție adversar al generalului Antonescu, făcînd parte din echipa de militari prin care Carol al II-lea înțelegea să-l torpileze pe general, al cărui prestigiu imens creștea tot mai mult. Generalul Mihail, găsindu-se în fruntea Departamentului de Război la cedarea Basarabiei și Bucovinei, devenise un mare responsabil și a trebuit să tragă consecințele, primindu-i-se demisia. În felul acesta generalul Mihail intră în umbră, mediu atît de prielnic uneltirii.

Dacă măsura aplicată acestor doi generali, Mihail și Aldea, a fost umbrită cumva și de un gînd de răzbunare, e greu de afirmat, dar că aceste două nume se leagă între ele pentru totdeauna printr-un gînd de răzbunare, istoria va sta mărturie.

E momentul a înfățișa o scenă ce se va petrece cu patru ani mai tîrziu. Mareșalul Antonescu, pe banca acuzării, are cuvîntul :

„Mi s-a spus că am fost dictator. Dar este știut că dictatorii și-au suprimat adversarii lor. Întreb : eu pe cine am suprimat ? Nu au fost ei lăsați liberi să uneltească în toată voia ?”

De gîndul și de ființa morală ale mareșalului era cu totul străină ideea răzbunării, necum aceea a crimei din răzbunare. Ființa sa, dominată de morala creștină, avînd

iertarea ca pîrghie de liniştire sufletească, a ştiut să ierte chiar şi pe aceia care nu l-au iertat.

Întrebarea ce şi-ar putea-o pune cititorul care, ajuns pînă aici cu lectura, ar admite că a început să-l cunoască pe erou : dacă acesta printr-un dar de clarviziune extraordinar ar fi intuit la ce intrigi se vor deda aceşti generali, Mihail şi Aldea, periclitînd şi ţara şi viaţa lui, i-ar fi suprimat aşa după cum făcuseră Stalin, Hitler şi Mussolini, cu adversarii lor ? Sigur că răspunsul ar fi : nu. El ar fi lăsat ca providenţa să-i călăuzească paşii. Încercător în steaua lui şi convins că nici o uneltire, oricît de mişcavă ar fi fost, nu l-ar fi putut clinti de pe linia marelui său destin... Şi în felul acesta, generalii Aldea şi mai puţin Mihail, intră în istorie ferecaţi de lanţurile grele ale uneltirii şi stigmatizaţi ca uzurpatori.

Ca incapabil, figura pe listă şi generalul de divizie Gheorghe Argeşanu şi urma a fi scos din armată. Dar acest general era prea bine cunoscut în armată, iar în luna de guvernare din septembrie 1939 devenise cunoscut şi de ţară, pentru a putea fi socotit incapabil.

Ofiţer de cavalerie, şef de promoţie, cu un an mai vîrstnic ca generalul Antonescu, avînd cariera forţată la focul unci inteligenţe vii, cu temperament aprig, de ambiţios nemăsurat, nu făcuse altceva decît o competiţie : să eclipseze, să dărîme prestigiul generalului Antonescu. Faptul curios era însă că lupta o ducea singur, fără adversar, deoarece cel vizat nici nu-l lua în seamă pentru a-i trece prin minte să se măsoare cu el. Dar generalul Argeşanu urmărea asta întotdeauna şi cu multă înverşunare.

L-am cunoscut foarte bine cînd, în calitate de locotenent instructor la Şcoala Specială de Cavalerie din Sibiu, l-am avut comandant al şcolilor de cavalerie, cu gradul de general de brigadă.

Proaspăt înaintat la gradul de general, în urma examenului dat o dată cu promoţia generalului Ion Antonescu (deşi înaintea acestuia cu un an), generalul Argeşanu îşi purta uniforma cu o semeţie de muşchetar. Şi-ntr-adevăr, chipuş, de un aspect tineresc la cei cincizeci de ani ai săi,

de talie potrivită, cu o siluetă de sublocotenent, avea trupul bine legat, cu pieptul bombat ca al unui halterofil, pe picioarele viguroase care, cu pași sprinteni, în călcătura cadențată, făceau să zornăie pintenii „cocoșei“, fixați la tocul cizmei ca-n alte vremuri. Pe o figură rotundă, rușenă și jovială, doi ochi de o sclipire incandescentă sfredelcau pînă-n măruntaie pe interlocutor. Mustățile, încă negre, purtate cu vîrfurile-n sus „la caisero Wilhelm II“, întregneau portretul acestui general, care, prin aspectul său, ieșea cu totul din linia modernă și franțuzească a corpului generalilor români din acea vreme, păstrîndu-și înadins aspectul rigidității ținutei din vremea regelui Carol I.

Fusese poreclit „Ghiță soldatu“. poreclă pe care a știut să o transforme în titiu de mîndrie. Da, era soldat și aceasta o transpira prin toți porii !

Pe cînd era doar colonel, comandase Regimentul 2 Călărași cu garnizoana la Caracal, unde își avea și moșia. Oricine l-ar fi vizitat, îl găsea în biroul său, instalat simplu. ostășește, avînd stîndardul regimentului în spatele său, iar pe birou casca și revolverul de campanie. La privirile întrebătoare ale vizitatorilor săi față de etalarea acelor obiecte războinice, „Ghiță soldatu“ dădea lămuriri : „Un soldat trebuie să fie în orice moment gata pentru a porni la război !“ De notat că aceste scene se petreceau prin anii 1925—26, în plină epocă pacifistă !

În afara acestei laturi oarecum grotești a acestui comandant, în rest nu se pot spune decît lucruri bune despre el : șef de promoție, cu o comportare în război emerită, comandant destoinic, șef omenos cu toată firea lui impulsivă ; foarte bine pregătit și la curent cu problemele militare, fost atașat militar în Japonia, își avea regimentul foarte bine instruit. La examenul de general dă o soluție la tema de tactică generală mai aproape de aceea oficială. În schimb generalul Antonescu, dă o soluție originală care creează discuții. Faptul acesta îl face pe Argeșanu să se laude peste tot că „l-a tăiat pe Antonescu“, oful lui de toată viața !

Generalul Argeșanu, ca prim-ministru, săvîrșise un act ilegal luîndu-și asupra sa răspunderea unui asasinat în

masă fără judecată. El purta povara acestei răspunderi de mai bine de un an și sub nici un motiv el nu mai putea rămâne în cadrele active ale armatei, sub un guvern legionar. Așadar el a fost scos din armată nu pentru incapacitate profesională, ci morală. După convingerile conducătorului, generalul Argeșanu executase orbește ordinul regelui, dînd dovadă de lipsă de personalitate dacă nu și de convingere. Acest act, nici el nu se putea încadra în calificativul unui act de răzbunare, deoarece era numai aplicarea unei măsuri impuse de caz și care va atrage și alte măsuri penale.

Rămîne cazul generalului Florea Țenescu !

Dacă numele ofițerilor înșirați pînă acum pe lista epu-
raților nu a surprins sau indignat opinia publică prea mult, în schimb surprinderea sau mai bine zis „șocul“, îl produce numele generalului Florea Țenescu, șeful Marelui Stat Major ! Fiu de țaran, eminent școlar, eminent ofițer — șef de promoție în artilerie —, cu o carieră strălucită : comandant valoros, de o vastă cultură, scriitor militar, mare doctrinar al armatei ; pe deasupra, unul dintre cei mai democrați ofițeri, constituia o mare nădejde a țării. La fizicul său puternic, la talia sa înaltă, se adăuga un chip blajin, cu trăsăturile bine pronunțate ale omului de caracter, cu un obraz plin de sănătate, deasupra căruia, sub o frunte lată, străluceau luminos, privirile adînci și pătrunzătoare ale ochilor săi blinzi.

Coleg de promoție de ofițeri cu conducătorul, acesta din urmă era cel mai în măsură să cunoască și să aprecieze calitățile sale. Este sigur că printre cei care s-au bucurat sincer de venirea în fruntea țării a camaradului său a fost șeful Marelui Stat Major... dar ce mare, neașteptată și distrugătoare i-a fost surprinderea descoperindu-și numele în capul listei celor dați afară din oștire ca incapabili ! ?

Buimăcit de năprasnica lovitură, căutînd să se lămurească, așteptînd lămuriri, după cîteva zile trimite o scrisoare personală vechiului său prieten și camarad, azi deținătorul destinului său. Această scrisoare, de un scurt și

vibrant conținut, scrisă cu acele litere rotunde, egale, estetice, oglinda unui spirit perfect cumpănit avusesem și eu prilejul să o citesc, împreună cu răspunsul trimis de Conducător. Acesta îi răspundea în acest fel :

„Iubite Florea, îți închipui că ușor mi-a fost să lovesc în primul rind în tine, de care mă leagă atâtea amintiri și ale cărei merite sînt poate singurul și cel mai indicat a le prețui ! ?

Nu, mi-a fost foarte greu, nespus de greu ! Te-am lovit și m-am lovit și eu totodată. Durerea ce ai simțit-o, am simțit-o și eu alături de tine... Dar să fim bine înțeleși. Eu nu am lovit în prietenul meu Florea și, mai mult, nici în eminentul general Țenescu... Eu am luat măsura aceasta împotriva șefului Marelui Stat Major al armatei care a semnat actul de cedare fără luptă a Basarabiei și Bucovinei și Ardealului de Nord, datorită cărei măsuri s-au petrecut dezastrele pe care le știam cu toții.

Fratele meu dacă ar fi fost în locul tău, la fel aș fi procedat.

Cu infinitul regret că Armata și Țara pierde pe unul dintre cei mai valoroși generali ai săi, nu pot schimba nimic din hotărîrea luată, hotărîre pe care mi-au dictat-o conștiința și granițele prăbușite.

Cu aceleași sentimente prietenesti,
GI. ANTONESCU

Îl cunoșteam personal pe generalul Țenescu și lucrasem un timp sub comanda lui la Marele Stat Major, așa că eram în măsură să apreciez pierderea pentru armată prin plecarea lui Florea Țenescu, dar după ce luasem cunoștință de Memoriul pregătit pentru rege prin care dezvăluia dificultățile întîmpinate la reorganizarea armatei în calitate de șef al Marelui Stat Major, aveam destule temeiuri de a nu mai fi atît de surprins de drastica măsură aplicată. În acel „Memoriu” exista un alineat prin care generalul Antonescu stabilesc răspunsurile pentru starea armatei și scria : „... De la generalul Măldărescu (primul ministru al Armatei după 1918) pînă la generalul Samsonovici, de la

generalul Uică, pînă la generalul Paul Angelescu, de la acesta pînă la Argeșanu, toți miniștri de război sînt vinovați"... „Toți șefii Marelui Stat Major de la război și pînă acum, în cap cu mine, trebuie dați în judecată..." Ce se mai poate adăuga în fața acestei consecințe? Nu făcea alta decît să aplice programul ce-și impusese ca necesar în 1934. Generalul Florea Țenescu căzuse victima unui principiu, victima unei fatalități! Acest act rămîne cel mai pilduitor și cel mai dramatic din istoria cedării provinciilor românești fără luptă, din istoria armatei și din cariera unui șef al Marelui Stat Major român!

Florea Țenescu rămînea să poarte blamul pierderii acestor provincii... El nu a avut tăria morală necesară pentru a suporta greaua lovitură și muri după scurt timp de o criză cardiacă, deplîns de toată ofițerimea românească.

Soarta lui a impresionat profund opinia publică. Corpul ofițeresc era adînc afectat. Mulți nu puteau înțelege mobilul unei așa de distrugătoare măsuri, alții nu vroiau a o înțelege... Dar evenimentele se succed atît de repede, numărul victimelor crește atît de vertiginos, victime cu adevărat nevinovate, încît sufletele nu mai pot cuprinde atîta durere și încep să uite.... Și în felul acesta și generalul Florea Țenescu încet, încet, a fost dat uitării, urmînd să se așeze la dreapta umbrelor marilor învinși, ca o împlinire a unui destin!

O dată efectuată această operație, care s-a oprit la cele mai compromise vîrfuri ale armatei, ziarele publicară pe prima pagină ideile-program pe care generalul le va urmări ca pe un îndreptar în vederea însănătoșirii armatei.

Afișînd tarele se afișa și acțiunea care trebuia să înceapă pentru înlăturarea lipsurilor armatei.

Publicația se intitula: „Prefață la Planul general de reorganizare a armatei“.

....Armata este așa cum se știe, din cauza:

— Haosului pe care l-a produs legislația numeroasă, improvizată și nearmonizată, rău studiată și rău aplicată.

— hidrocefaliei: prea mulți generali — puțini ofițeri inferiori;

— birocrației, care s-a dezvoltat și continuă să se dezvolte în detrimentul corpului principal al oștirii ;

— servituților, care au supt toată seva armatei, pe care se sprijină apărarea națională și care primește astăzi deseurile națiunii ;

— bugetului rău studiat și rău aplicat ;

— lipsei unui plan precis de ansamblu pentru pregătirea statului, pentru apărarea lui ;

— lipsei unui plan propriu de organizare, dotare, încadrare și pregătire de război, adaptat condițiilor generale, nevoilor și posibilităților noastre ;

— lipsei continuității în toate ramurile de activitate ce privesc apărarea statului..“

De notat că generalul Antonescu, revenind la conducerea oștirii în 1938 ca Ministrul Apărării Naționale, atacase deja punctele principale ale acestui program, dar scurta sa ședere — câteva luni — făcu să nu aibă nici un efect, lucrurile rămânând în aceeași stare, pînă în 1940. Acum, rînd pe rînd, aceste puncte sînt atacate, formal. Păstrînd Departamentul Armatei pentru sine, îi ia ca secretar general pe generalul Ilie Șteflea, capabil, cinstit și extrem de muncitor.

Instruirea armatei începe intens prin centrele de instrucție dotate cu instructori germani și material modern. Dotarea începe a se completa cu armament german. Echipamentul, hrana trupei, cazarea sînt îmbunătățite substanțial și constituie preocuparea principală a conducerii.

În ce privește pe ofițeri, în primul rînd li se șterg toate datoriile ce le aveau la Casa Oștirii. Cerînd să verifice conturile acestui așezămînt creat din soldele ofițerilor pentru a-i ajuta la nevoie, generalul constată sume enorme excedentare, rezultate din dobînzile luate la împrumuturile ofițerilor. Apreciind că principiul moral pe care trebuia să rămînă statuată această instituție se alterase, ea devenind o exploatare a ofițerilor în beneficiul nimănui, a hotărît ștergerea tuturor datoriilor ofițerilor la acea dată și acoperirea acestor sume din excedentul amintit. În felul acesta, s-a produs o mare degrevare a soldelor, deoarece 80% din ofițeri aveau contractate datorii, reținîndu-li-se lunar 1/8 din soldă. Ei au mai primit gratuit metraje pen-

tru uniformă de campanie ; dreptul la pensie s-a legiferat astfel ca ea să nu mai fie legată de variațiile soldei, și să rămână la un raport fix.

Ca urmare a acestor măsuri, luate sub imperiul competenței și bunelor intenții, roadele nu întârzie să se arate. Moralul corpului ofițeresc se reface. Armata începe să-și formeze un nou climat, avînd suport moral oferit de șeful statului.

**MOTO : „...Prin Coroană : Simbol
al Țării ; Prin Nume : Simbol al
reunirii tuturor ținuturilor locuite
de români și, Prin Dinastie : puncte
de legătură cu timpurile voievodale
și domniile glorioase ale regilor
Carol I și Ferdinand...”⁴**

General Antonescu

MONARHIA — PRESTIGIUL COROANEI

Dar, pentru că nu se poate vorbi despre armată fără a ne gândi la rege, care au fost raporturile pe care a înțeles să le statueze Conducătorul între Coroană și țară, Coroană și Armată și Coroană și Conducător ?

Prin decretul din 5 septembrie 1940, prin care Carol al II-lea dădea depline puteri generalului Antonescu, se specificau prerogativele regale :

Regele e capul oștirii ; bate monedă, conferă decorații ; are dreptul de grațiere, amnistie și reduceri de pe-depse ; primește și acreditează pe ambasadori ; încheie tratate. Modificarea legilor, numirile de miniștri se fac prin decrete contrasemnate de primul ministru.

Pe baza acestor principii a înțeles conducătorul să determine raporturile arătate mai sus. -

Regele Mihai, la data luării conducerii Statului de către generalul Antonescu, era un tânăr de 19 ani : înalt, bine legat ; cu părul castaniu deschis, tenul alb, de o pronunțată asemănare la chip cu tatăl său. Își mișca puțin greoi talia lui subțire, pe niște picioare prea lungi și prea groase pentru bustul său. Fire liniștită și ascunsă, se exprima greoi, cu o voce bolovănoasă și cu un accent străin. Simpatice ca înfățișare, fire rezervată și în aparență rece, era dintre aceia care ținneau la distanță fără să poată impune. Sub sprâncenele mereu încruntate, deasupra ochilor albaștri, ghiceai rezerve de gânduri cu ezitări datorate mai mult timidității și neîncrederii în sine decât unei naturi meditative. Copilăria și adolescența și le împărțise între prezența când a mamei, când a tatălui său. De la vârsta

de 4 ani și pînă la 10 ani, vîrsta cea mai plăpîndă, avusese pe mama sa lîngă el, tatăl, îndepărîndu-se de familie și părăsind țara prin actul de renunțare la coroană din 1926. cînd a plecat cu Elena Lupescu.

Acești primi ani ai copilăriei au cunoscut confortul sufletesc și căldura pe care i le-au oferit apropierea și dragostea caldă a principesci Elena..., dar este cu puțință ca sufletul său fraged să fi fost influențat de moralul mamei, moralul unei femei — fie chiar principesă — părăsită de soț. pentru altă femeie. Oricît a căutat atît bunica lui, regina Maria, cît și mama sa, de a însenina atmosfera caminului din care tatăl plecase, moralul acestei femei fusese prea mult atins și orgoliul feminin prea alterat, pentru a nu se fi reflectat în climatul domestic. Oricît numele lui Carol nu ar fi fost rostit în Palat, gîndul copilului era cu neputință să nu fi evadat spre imaginea abia conturată în amintirea lui din nevoia pe care o simt totdeauna baietii de a se ști ai unui părinte despre care auzise fără-îndoială, șoptindu-se, sau cu glas tare „atîtea lucruri bune sau rele.

Prin solidaritatea de neînlăturat dintre sexe, un fiu e totdeauna înclinat să nu ia drept bune lucrurile defavorabile ce le aude despre tatăl său. Printr-un spirit de opoziție, sau de cruțare, continuă să se lege de iluzii, spunîndu-și în cel mai intim ungher al sufletului că „tatăl său nu putuse să fie așa cum era descris“. Această atitudine e cu atît mai pronunțată, cu cît firea copilului e mai receptivă sau mai refractară. Ca atare, nu era deloc cu neputință ca la urechile micului prinț să nu fi ajuns și cuvinte de laudă și de merit la adresa tatălui său. Și cum în inima lui, la acea vîrstă, e loc destul pentru iubire ca și pentru trădare, gîndul și afecțiunea de nemărturisit, călătoreau pe semne, de multă vreme pe urmele înstrăinatului... De aici pînă la refularea, timiditatea și răbufnirile surprinzătoare ce au pus amprenta asupra spiritului tînărului prinț, nu era decît un pas.

Faptele au toată șansa să se fi desfășurat pe acest drum, deoarece cînd, în iunie 1930, Carol al II-lea se întoarce în țară, copilul se consolează uimitor de repede de despărțirea sa de mamă, înlocuind-o aproape imediat cu tatăl,

căruia îi arată permanența unei afecțiuni care se părea că nu suferise nici o scădere în anii separării.

Regele Carol al II-lea își regăsește fiul și în el descoperă un copil plin de afecțiune și respect. Se dovedea că Mihai nu-și însușise simțămintele pe care mama le purta tatălui său și că el rămăsese neutru în mijlocul acelei drame familiale.

Iarăși este cu puțință ca despărțirea de mamă să nu fi lăsat un gol prea mare în sufletul tinărului aflat în pragul adolescenței. Fără a fi numit un ingrat, dar sufletul însetat de nevoia de a se simți sub protecția unui tată puternic, căruia îi dusesese dorul pe furis, se împărtășește din plin din această iubire care neutralizează ușor tristețea separării de mamă.

Carol al II-lea și el, la rindul său, dusesese dorul copilului îl regăsește și-i dă toată căldura dragostei părintești. Știe să-l răsfete, să-i gradeze plăcerile și satisfacțiile; să se ocupe îndeaproape de educația și cultura sa. Știe să-i folosească timpul în mod inteligent, astfel ca să-i trezească mult interes, el să se simtă cineva, să aibă anturajul său, activitatea sa, să-și vadă rodul muncii sale, culegând satisfacții proprii pentru a-i da motiv să fie fericit.

Curînd, dacă mama nu e uitată, e mult îndepărtată din gândurile copilului.

Ca primă măsură luată de către rege în ce privește viața tinărului prinț, a fost aceea de a se înființa „Școala Voievodului Mihai“.

Spre deosebire de modul în care tatăl său, regele Ferdinand, și copiii săi primiseră educație, adică pregătirea „în particular“, Carol al II-lea înțelege ca fiul său să urmeze o școală cit mai aproape de cea reală, fără însă a-l trimite să urmeze cursurile în afara palatului. Îi organizează școala chiar în incinta palatului. Din fiecare colț al țării sînt aleși doi elevi dintre cei mai buni spre a-i fi colegi. Aripa palatului dinspre biserica Crefzulescu, a adăpostit această clasă.

În ce privea conducerea școlii, regele a hotărît să aleagă dintre ofițeri pe cei mai cu renume din punct de vedere al caracterului, educației, culturii, ținutei și darului pedagogic.

Prima alegere a fost făcută în persoana maiorului de cavalerie Dumitru Dămăceanu. Pe maiorul Dămăceanu, regele îl cunoscuse cu prilejul unui „Pom de Crăciun”, la Regimentul de Gardă Călare, unde ofițerul se afla proaspăt întors din Italia, după terminarea Școlii Superioare de Război din Torino. Ofițerul a fost prezentat regelui de către colonelul Dombrowschi, care era pe atunci comandantul acestui regiment. Referințele ce le primi regele asupra ofițerului erau excelente : șef de promoție, instructor la Școala de ofițeri de cavalerie, unde comandase pluton și escadron de clevi, cu rezultate remarcabile din punct de vedere pedagogic : brevetat de stat major. La acea serbare, regele Carol al II-lea s-a întreținut cu maiorul Dămăceanu timp de patru ore în cazinoul ofițerilor din acel regiment. Impresia lăsată de maiorul D. Dămăceanu asupra regelui a fost de așa natură, încît, la scurt timp, a fost numit director de studii al „Școlii Voievodului Mihai”.

Totodată Carol al II-lea înțelege să dea pe lingă tinărul Voievod un ofițer ca meditator și îndrumător al vieții școlarești și al evoluției sale sufletești. Întocmai după cum un Don Carlos avusese ca îndrumător și confident pe marchizul de Posa, iar ducele de Reichstadt pe maiorul Posnak, voievodul Mihai capătă un îndrumător în persoana căpitanului de stat major, profesor la Școala de Război și scriitor militar, din cavalerie, Mircea Tomescu.

Dacă ne referim la maiorul Dumitru Dămăceanu, opinia ofițerilor era împărțită în ce privea indicarea lui în acel post, cunoscută fiind rigiditatea spiritului său, austeritatea și răutatea caracterului, care precumpănneau celelalte calități profesionale indiscutabile. În schimb numirea căpitanului Mircea Tomescu, a produs o mare satisfacție majorității ofițerilor. Cei ce-l cunoșteau, mai mari, egali sau mai mici în grad, îl admirau, îi acordau credit nemărginit și-l simpatizau. El era socotit în acea vreme șef al generației tinere de ofițeri, o mare speranță a armatei.

Printre cei care l-a apreciat cel mai mult, mai ales că îl avusese elev la Școala Superioară de Război — era generalul Antonescu, care îi acorda pe lingă încredere, apreciere și prietenie, ceea ce era cu totul neobișnuit. Nu a fost greu atunci cînd regele și-a exprimat dorința să aibă

un ofițer îndrumător al voievodului, ca din mai multe părți să vină propunerea căpitanului Mircea Tomescu.

Prin faptul că eu fusesem plutonier major al escadronului de ofițeri de cavalerie, comandat de maiorul Dămăceanu, pe cînd era căpitan, și fiind în relații apropiate cu Mircea Tomescu, avusesem dese prilejuri să-i vizitez și să mă întretin cu ei pe timpul cît deținuseră aceste funcțiuni.

De la căpitanul Mircea Tomescu aflasem multe amănunte asupra funcționării școlii, atribuțiunilor sale și însușirilor princiarului său elev, care se dovedea școlar serios, cu aplicații la studii, zelos în rezolvarea problemelor și modest în pretenții. Faptul că un alt coleg al său — da dovadă de însușiri intelectuale mai strălucite nu-l inhiba și primise sugestia pedagogului său de a căuta să compenseze aceasta prin desăvîrșirea însușirilor morale...

În această microlume, voievodul Mihai se dezvolta ca o plantă care și-a găsit mediul prielnic. Flatat de o „curte” pe care regele i-o alcătuisese numai pentru sine, încîntat de titlul cu care tatăl îl împodobise, acela de Marele Voievod de Alba Iulia, după ce mai întîi îl deposedase de coroană, transportat din ce în ce de euforia adolescenței care îl antrenă la o desfășurare de forțe fizice tumultoasă, adolescentul aproape uitase pe mama care-și găsisese refugiul la Florența. El se complăcea în atențiile pline de afecțiune ale regelui, căruia îi iertase de mult legătura cu Elena Lupescu și împotriva căreia nu se dovedea cu nimic potrivnic. O femeie frumoasă cînd robește tatăl îl cîștigă ușor pe fiu ! Și dovadă — că a fost așa ne-o face o destăinuire a fostului său ofițer de ordonanță.

Era de un Paște, în 1935, sau 1936, Voievodul, potrivit înțelegerii dintre foștii soți, avea voie să meargă la Florența să-și viziteze mama. Regele avuse însă dibăcia să-și tenteze fiul oferindu-i o excursie la Istanbul în compania unei frumoase adolescente, fiica unui adjutant, pe care de curînd o prezentase voievodului. Cum această domnișoară era prima fată cu care venea mai în apropiere și care pe cît era de frumoasă era și de inteligentă, Mihai se îndrăgosti cum se poate îndrăgosti un adolescent — la prima pasiune.

Era deci de așteptat ca el să renunțe destul de ușor la vizita mamei în schimbul perspectivei acestui frumos voiaj. Mai înainte însă de a se hotărî definitiv, avu grijă să sondeze discret pe ofițerul său de ordonanță, Mircea Tomescu, spunându-i că de acest Paște nu se mai duce la Florența, ci în excursie la Istanbul... Ofițerul l-a ascultat pârînd că-l aprobă, după care, printr-o discuție ca între confidenți, l-a pus în fața efectului purtării sale. Ce va spune regina — întreabă ofițerul —, care se pregătește de atîta timp să-l primească, cînd va auzi că a sacrificat-o atît de ușor pentru o excursie în compania unei tinere fete ? Ce va gîndi regele văzînd cît de puțin preț pune pe sentimentele unui părinte care, dacă azi privesc pe regină, mine îl pot privi pe el, regele ? Și oare o domnișoară, oricît de frumoasă ar fi, merită atît de mult să-i fie sacrificată dragostea de mamă ? Miine, desigur, această domnișoară va dispărea ca un fum din viața Voievodului, dar mama va rămîne... și ivindu-se o altă domnișoară, să se aducă același sacrificiu ?... Voievodul ascultase încruntat și plecase fără a spune nici un cuvînt. În dimineața ce a urmat, vine voios la ofițerul de ordonanță și-i declară : „Știi m-am hotărît ! Plec la Florența !”

Voievodul s-a născut aproape o dată cu mișcarea legionară. Copilăria, adolescența și primii ani ai tinereții i-au fost atinși de acest curent, care era acela al tinereții române. La început, această atingere se face chiar sub oblăduirea regelui, mai tîrziu pe furiș, în taină mare, împreună cu colegii din școala lui. Între paginile unei cărți s-a descoperit fotografia lui Corneliu Zelea Codreanu.

Căpitanul Mircea Tomescu, pe atunci nesimpatizant al mișcării, din marea neîncredere ce o avea în Codreanu, cu care fusese coleg la Liceul Militar Mănăstirea Dealul, nu încuraja această simpatie a voievodului pentru legionari, dar nici nu ducea o acțiune de discreditare. Lăsa lucrurile să meargă de la sine, găsind că era natural ca spiritul unui viitor rege să fie brăzdat de filonanele care străbat viața ideologică și spirituală a ținutului pe care va fi chemat să-l conducă.

Pare totuși că, după dispariția lui Corneliu Zelea Codreanu, atitudinea ofițerului de ordonanță al Voievodului față de legionari să se fi schimbat, ceea ce putea să

însemne că și elevul său devenise mai sîrguitor în a-și dezvolta atracțiile către legionarism.

Ceea ce era sigur că pe cît de detestat ajunsese să fie Carol al II-lea de către legionari, pe atît de simpatizat era Mihai. De această înclinație a mișcării față de tînărul prinț maiorul Tomescu nu rămăsese străin. Dacă se ținea seama că el era cunoscut și foarte apreciat de generalul Antonescu care, la rîndul său, era simpatizant pe atunci al mișcării legionare, se poate întrezări cadrul de perspectivă în care, la 6 septembrie 1940, conducătorul statului și șeful guvernului național-legionar lua contact cu noul rege Mihai I.

Toate bunele auspicii ar fi trebuit să străjuiască stabilirea și consolidarea noilor raporturi dintre rege și Conducător... și așa a fost un timp.

Astfel, la prima audiență acordată de noul suveran Conducătorului, acesta i se adresează astfel :

„Sire, acum, după ce ai depus jurămîntul, ai pășit într-o viață nouă... două scopuri voi urmări în zilele ce mi-au mai rămas să trăiesc :

— Întîi, ridicarea morală a acestui popor și unirea tuturor românilor în jurul ideii de cinste, muncă și dreptate.

— În al doilea rînd, repunerea țării în drepturile ei legice... Cer să se înconjoare tronul cu respect, iar trecutul cu tăcere condamnatoare și loială“

În ordinul de zi către armata, de la aceeași dată, scrie :

„...Marele Voievod de Alba Iulia s-a suit pe tronul regilor României.

În aceste vremuri de zbucium și frămîntări, inimile noastre se liniștesc unite în nădejdea pe care un Neam întreg o pune în noua domnie...

Dumnezeul strămoșilor noștri și ai danșitorilor bravi ai acestui neam, să-i ajute ca domnia să-i fie plină de fapte vrednice, de biruință și de glorie și întotdeauna să-l înconjoare iubirea și încrederea supușilor săi. Trăiască Regele Mihai I“.

Pentru că prestigiul coroanei sub Carol al II-lea fusese grav compromis datorită „camarilei“, era firesc ca generalul Antonescu să urmărească, o dată cu înlăturarea lui

Carol și pe aceea a înlăturării curtenilor săi. De aceea, o totală primenire a avut loc la palat, chiar din prima săptămână a sosirii sale. Toți ofițerii aghiotanți au fost înlocuiți Școala Voievodului, încetînd a mai exista, locotenent-colonelul Dumitru Dămăceanu este mutat la Marele Stat Major, fapt divers, dar care-și va avea repercursiunea sa. E momentul de precizat, acum, pentru că acest nume va fi proiectat în istorie strîns legat de evenimentul care pune capăt guvernării generalului, că acest ofițer, care gustase din amețelile mării, socoti această măsură ca vexatorie, cu atît mai mult cu cît își făcuse iluzii că generalul Antonescu îi va aplica și lui tratamentul pe care-l aplicase maiorului Mircea Tomescu... Acest om orgolios care nu ierta jignirile, sau socotitele nedreptățiri, nu, va putea niciodată uita pe acesta. Dovadă că este așa sînt cele ce au urmat. La scurt timp după plecarea lui de la palat și intrarea în serviciul de stat major, într-una din zilele lui septembrie 1940, ofițerii de la Cabinetul militar al conducătorului se trezesc cu el în mijlocul lor. Surpriză generală ! Toți l-au înconjurat cu atenție, căutînd să afle motivul vizitei.

„E natural, răspunde oarecum în ironie, să vin în calitate de subaltern să iau „legătura cu forul superior“...

De notat că totalitatea ofițerilor de la cabinet, eram mai tineri ca el și unii, foștii lui elevi. Situație jenantă. Ca fost subaltern al său care îl cunoștea bine și care se bucurase de o apreciere deosebită (mă numise doar „fiul său sufletesc !), înțelesesem foarte bine că în modul acesta își oferea serviciile conducătorului.

Văzînd că cele trei vizite care au mai urmat nu au avut nici o consecință, nu a mai apărut și ori de cîte ori întîmplarea făcea să fie întîlnit, păstra o atitudine de rezervă oarecum ostilă. .

Mutarea lui Dămăceanu de la palat, îl costase cu atît mai mult cu cît maiorul Mircea Tomescu nu numai că a fost menținut, dar și avansat la rangul de adjutant regal al regelui Mihai, revenindu-i mai departe supravegherea educației regelui. Între acești doi ofițeri, Dămăceanu și Tomescu, a fost tot timpul cît a durat școala Voievodului o continuă fricțiune ceea ce elucidează și mai mult starea de spirit în care se găsea locot. colonel Dămăceanu, după mutarea lui de la Palat.

Regele era tânăr, educația lui nu era terminată. Studiile universitare se impuneau. Ele urmau să fie predate de profesori universitari aleși, după un program analitic pe care eu îl văzusem întocmit de mina generalului : istoria universală, drept internațional, sociologie, istoria filozofiei, istoria artelor...

Prin prerogative, regele fiind absolvit de grijile guvernării, predând toată răspunderea conducătorului, avea tot timpul și liniștea să-și desăvârșească educația și să se maturizeze, spre a fi cât mai apt de a lua, la un moment dat, frinele guvernării. Deocamdată nu trebuia să se amestece în politica aceasta atât de întortocheată și plină de riscuri. „Regele să rămână neîntinată... Toată răspunderea o port eu”, astfel fusese auzit generalul declarând de nenumărate ori.

Totul se anunța nespus de favorabil. Înapoierea reginei-mamă în țara părea să lege și mai strins tronul de conducător. Jocul echilibrului fu reluat în spiritul tinărului rege : tatăl plecat fu uitat repede, mama căpătînd toată ascendența asupra fiului ei.

Legăturile prin scrisori continuară între ex-regele Carol și Mihai. Este interesant de gândit dacă acum, după ce se petrecuseră acele evenimente dramatice în viața de familie a tinărului rege, el gîndea cu compasiune la soarta tatălui său, dacă-l judeca și cum îl judeca : dacă-l absolvea sau dacă-l condamna ? Comparativ cu atitudinea părtinitoare pe care odinioară copilul o avusese în favoarea tatălui, pe timpul primei separări dintre părinți și cînd culpa ce plana asupra lui Carol era foarte mare, acum, de data aceasta, ce atitudine ar fi avut ? Pe cîtă vreme atunci amintirea era vagă, acum ea era vie, foarte puternică, întărită prin emoțiile încercate în zilele dramatice dintre 26 iunie la 6 sept. 1940. Tată, fiu, concubină, acest „brelan de cupă”, fuseseră în același grav pericol și în aceeași amenințătoare nesiguranță. Aceste legături sînt menite a lăsa urme pe viață. La ele se mai adaugă amintirea unei iubiri calde, dovedită 10 ani în șir de către ex-rege : nici asta nu se poate uita. Peste toate se adaugă dramatismul abdicării... La un moment dat Elena Lupescu îndemnase pe ex-rege să nu-l lase țării pe Mihai și să-l ia cu ei. În acele momente își arogase drepturi de

mamă și se arăta îngrijorată pe față de soarta fiului vitreg. Iată alt gest menit să impresioneze puternic un suflet abia ieșit din adolescență. Dar nu numai atât, urmează scenele duioase de despărțire dintre tată și fiu, peste care planează presimțiri. Se vor mai revedea? Drumul de fugă al tatălui din țară, vinat de focurile legionarilor răz-bunători, era și el menit să țină trează grija pentru viața părintelui care, în ochii săi, nu putuse comite crime așa de mari, doar că iubise cu patimă o femeie frumoasă în afară de mama sa, de care era convins că nu putuse rivaliza ca frumusețe, farmec și inteligență. și cu care fiul se împrietenise atât de bine.

Pe scurt, regele Mihai își iubea tatăl și oricum și orice umilințe i s-ar fi adus, nu putea ierta cu ușurință că i se aruncase în spinare un tron, când el nu-l dorea fiind și nepregătit și mai cu seamă în aceste vremuri. Cel ce i l-a aruncat în spinare, în ochii lui Mihai, nu era altul decât generalul Antonescu, care poate, după credința lui, uzurpase domnia tatălui.

Alături de mama sa, fruntea noului rege continua să rămână posomorită. În mod sigur era flatat de domnie, de dragostea ce i-o arătau poporul, legionarii și de felul cum îl onora conducătorul. Dar poate, în sinea sa, își spunea : „ce naiba, prea mă ia drept copil, eu sînt rege !”.

Dar atât decamdată.

În ce privește concepția generalului despre rolul regelui în stat, era bine definită. Regele trebuia să devină : prin coroană, suveran al țării ; prin nume, simbol al reunirii tuturor regiunilor românești ; prin dinastie, puncte de legătură cu timpurile voievodale și cu domniile glorioase ale lui Carol I și Ferdinand I ; prin viața de palat, pildă pentru societatea românească.

Primul prilej care se oferă Conducătorului de a prezenta pe noul rege țării în lumina concepției politicii sale, este ziua de 8 noiembrie, ziua Sf. Arhangheli Mihail și Gavril.

Serbările au loc la Iași, cu puține zile înainte de plecarea Conducătorului la Roma. A ales Iașul ca multiplă semnificație în acțiunea politică a guvernului său. Adre-sîndu-se regelui îi va spune :

„Sire, sinteți sărbătorit astăzi în a doua capitală a țării, în cetatea luminoasă a refugiului. Iași au fost totdeauna cetate de lumină...

Aici, Dinastia română și-a înfrățit încercarea sa cu a Neamului.

Aici marele Rege Ferdinand și-a așezat în Istorie locul său de meritată cinstire... Plecând din Iași, nepieritorul vostru înaintaș a rostit o învățătură care merită să intre în antologia monarhică : „Ia seama fiul meu(era vorba de prințul Carol, tatăl actualului rege), mai curind se pierde decât se câștigă iubirea și încrederea unui popor“.

În această zi mare, drept urare credincioasă, închin Domnului rugămintea mea ca să vă învrednicească Sire să păstrați totdeauna iubirea Neamului, ca niciodată fapta Măriei Tale să nu se despartă de încrederea poporului.

Aveți alături, Sire, reazem de liniște și de iubire pe Mama încercată și credincioasă, pe Majestatea sa Regina Elena. Suferințele sale, resemnarea sa domnescă să vă fie pildă de cumpătare și mindrie.

Să știți iubi cum a iubit. Să știți suferi cum a suferit. Să știți aștepta cum a așteptat. Să știți triumfa cum a triumfat, și prin viața voastră de fiu și de Rege să-i știți merita iubirea și mindria de Mamă și de Regină.

V-a dat Domnul, Sire, o domnie grea.

Răsăritul Domniei a început Sire, într-un apus întunecat al Țării.

Cu sprijinul Domnului, vă doresc Sire, ca apusul cirmuirii voastre să fie un răsărit de glorie și lumină pentru Neam...

V-a dat Domnul Sire, un nume mare, numele marelui Mihai, numele lui Mihai Viteazul, cel dintii domn al întregiri românești.

Prin fapta lui, prin jertfa lui, prin spiritul lui, care au domnit peste veacuri, el a zidit temeliele veșnice ale Neamului românesc.

Vă doresc Sire, ca Dumnezeu să vă învrednicească să dați numelui ce-l purtați același răsunset de veacuri, ca domnia Măriei voastre, să se așeze în hrisovul Neamului ca o glorie de veșnicie ziditoare...”

Dacă în această cuvintare adresată lui Mihai, Conducătorul prezintă țării și regelui o chintesență a năzuințelor

sale, și planul politicii externe oferind pildă domnia lui Mihai Viteazul și Ferdinand, el nu pierde prilejul de a aduce o muștrare ex-regelui Carol al II-lea prin pomenirea însăși a cuvintelor dejenitoare ce tatăl său Ferdinand I i le rostise și totodată să dea mamei sale, regina Elena, compensația morală prin mărturisirea stimei și admirației purtate ei de popor.

Conducătorul, în pragul vizitelor la cei doi dictatori răspunzători de mutilarea țării noastre, în modul cel mai categoric așeza pe regele Mihai la un rang simbolic, menit să țină trează conștiința națiunii față de datoria ce-i revine de a întregi țara.

Dar această cuvîntare, citită acum, la trecerea unui sfert de veac, printr-un pasaj al ei, ia un aspect profetic : „*Cu sprijinul lui Dumnezeu, vă doresc Sire, ca apusul Domniei voastre să fie un răsărit de glorie și lumină pentru Neam*“. Era aceasta o urare sau un blestem ? Intuiția predestinării sale, care-l minase de-a lungul vieții, să-i fi limpezit viitorul într-atît încît să poată despica pentru o clipă evenimentele ce se îngrămădeau întunecoase și amenințătoare ? Oricum, cei ce au apucat apusul domniei lui Mihai I și au trăit vremurile pînă acum și, citind rîndurile acestea, nu vor putea trece mai departe fără o tresărire.

Tot la 8 noiembrie 1940 și tot în Iași, are loc solemnitatea prin care i se înmînează Regelui Mihai spada lui Mihai Viteazul.

Ca și cum vorbele pronunțate în prima cuvîntare nu ar fi limpezit îndeajuns înțelegerea gîndului de căpetenie așezat la temelie luptei politice, inaugurată de Conducător în ce privea recîștigarea provinciilor pierdute, el le conturează pregnant printr-un gest materializat prin cel mai concret obiect posibil : spada Întregitorului de Neam.

Tot în această a doua cuvîntare, conducătorul statului național-legionar prinde prilejul cel mai nimerit ca, sub harul sfinților arhangheli Mihai și Gavril — care era și hramul legiunii să consacre pe rege în legătura tronului cu Legiunea.

Generalul Antonescu i se adresează :

„...*A vrut Domnul, Sire, ca ziua Majestății tale să fie ziua de proslăvire a biruinței legionare — Arhanghelul*

Mihail ! ...Este în acest semn, care ne vine de dincolo, o împletire de destine. Să ne legăm credința în Majestatea ta de însăși credința legionară, pentru ca biruința legiunii să fie și biruința Majestății tale, iar ziua Majestății tale să fie de-a pururi ziua Legiunii“.

Prin aceste cuvinte, Conducătorul nu face altceva decît să ierarhizeze mișcarea legionară, dîndu-i drept conducător simbolic pe însuși regele. Era o încercare de o foarte mare valoare spirituală, menită să precumpănească în ultimele momente alunecarea tot mai accentuată a legionarilor pe panta anarhiei. Sintem numai la două săptămîni înainte de începerea acțiunii de teroare legionară (26 noiembrie are loc masacrul de la Jilava) ; la 27 noiembrie asasinatul profesorului Nicolae Iorga și a lui Virgil Madgearu). Sforțare zadarnică de altfel, care, ca și atîtea altele anterioare și următoare, nu a putut opri mersul spre prăpastia în care, din fericire pentru țară, s-au prăbușit singuri numai legionarii.

Conducătorul încheie partea cuvîntării privind regele și legiunea cu un jurămint : „Un legămint în lașul începutului de credință legionară, în lașul încercării Neamului ; să facem legămint că vom sluji cu vrednicie pe Arhanghelul nostru și pe Regele Mihai“.

Acuma urmează punctul culminant al solemnității. Conducătorul se adresează regelui :

„Sire, în numele Țării și al Armatei, în numele mișcării legionare, vă dăruiesc, de ziua Arhanghelului Mihai, această spadă istorică purtată pe plaiurile Românești la începutul veacului al XVII-lea (cu referire la anul 1600-1601 în timpul luptelor lui Mihai de la Gorăslau și Mirăslău). Voința Țării este ca această spadă să n-o încingeți decît în ziua Sf. Mihai, iar în restul anului să stea la Muzeul Armatei.

Să nu fie a voastră pe de a-ntregul și să nu o încingeți în orice zi, decît atunci cînd Arhanghelul Mihai vă va învrednici să redați Neamului toată bucuria dreptății și toată întruparea nouă pe care o merită cînd Neamul va ispăși, se va izbăvi și va izbîndi, cînd Regele și Țara, trecînd prin suferință, prin jertfă, prin muncă, va înălța din nou gloria Neamului și Tronului“.

Moment de apoteoză ! Sacerdotală investitură ! Regele tânăr, purtător al numelui marelui voievod, primind, din miinile celui mai vrednic român și ostaș, sabia călită în vârtejul luptelor, al focului și al biruințelor în Iașiul Istoric, la 15 km de Prut, pe care grănicerii români stăteau față în față cu grănicerii sovietici.

Nu se putea un act de un mai înalt simbolism, care să îi îmbrăcat o semnificație atât de elocventă și atât de demonstrativă.

Dar pentru a ajunge aici, pe această culme deschizătoare de largi orizonturi, Conducătorul mai îndeplinsese și alte porunci ale chemării sale în fruntea țării și a legionarismului.

Folosind prilejul oferit de reînhumarea osemintelor lui Corneliu Zelea Codreanu, generalul Antonescu mai adresase un vibrant apel la conștiința legionară, pentru a încerca să-i aducă la linia fixată de creatorul mișcării.

Datorându-le această satisfacție și pentru liniștirea conștiinței proprii, Conducătorul aprobă deshumarea osemintelor de la Jilava și ducerea lor la Predeal. Toată această ceremonie capătă fastul unor funerarii naționale. Însuși generalul urmează pe jos convoiul. De reamintit că, pe vremea când generalul deținuse Ministerul Apărării Naționale, apelase la Codreanu pentru a opri orice acțiune teroristă pe timpul alegerilor de sub guvernul Goga. Codreanu promisese să renunțe, dar ceruse în schimb ca și generalul să-l asigure că va fi apărat și el, la rîndul său, dacă s-ar folosi forța împotriva-i. Generalul Antonescu, avînd cuvîntul lui Octavian Goga, primul ministru, și Armand Călinescu, ministru de interne, i-a dat această asigurare.

După plecarea sa din guvern și moartea lui Goga, Armand Călinescu îl arestează pe Codreanu la cererea profesorului Nicolae Iorga, care primise o scrisoare de amenințare din partea arestatului.

Încercarea făcută de generalul Antonescu de a veni în ajutorul lui Codreanu, făcută direct la rege, după cum îi promisese, nu a avut nici un rezultat, ceea ce l-a determinat să-și dea demisia.

Este limpede că generalul nu putuse avea nici o vină în această arestare, deoarece atribuțiile lui fuseseră depășite, dar pentru o înaltă conștiință putea constitui o amărăciune din pricina cuvîntului călcat, fie el din forță majoră.

Tăcut și îngîndurat, călcînd grav în urma carului mortuar, a putut fi văzut de întreaga țară. Fotografia momentului ni-l înfățișează cu un genunchi pus la pămînt, iar pe celălalt rezemîndu-și cotul miinii stîngi în palma căreia fruntea împovărată de gînduri, de presimțiri, își găsisese la rîndul ei un reazem.

Cu acest prilej se adresează țării și aceasta cu cîteva zile înainte de 8 noiembrie, făcînd apologia eroilor și martirilor neamului :

El spunea :

„Viața popoarelor este o veșnică și încordată luptă , o luptă pentru drepturi și pentru dreptate, o luptă pentru afirmare și pentru înălțare. Din această luptă și pentru această luptă răsar marile generații și se ridică marii conducători, care deschid astfel singuri drumul lor în istorie. Din această luptă apar eroii și martirii... Eroii și martirii sînt pentru un neam ceea ce profeții sînt pentru religie și sfinții pentru biserici.Ei, sînt verigile de care se leagă lanțul veșniciei naționale.

Neînțeles de contemporani, huliți, loviți, umiliți, ei își poartă existența care nu va fi a lor decît mîine... ca magii care singuri dețin taina drumurilor de lumină“.

Definind cadrul în care situează pe creatorul Legiunii, el continuă :

„...A defini rostul său în istoria națională este prematur. O vor face sigur istoricii. Așezarea prezenței sale mistice în miturile unei generații frămîntate s-a făcut din plin cu proporții de legendă în etica legionară... Corneliu Codreanu apare astfel ca un profet al generației sale, un mare întemeietor de credințe și neînfricat luptător pentru mari idealuri... Apariția lui a fost vijelioasă și aprigă, într-o epocă de lașitate. Învățătura lui a fost idealistă și curată într-o epocă de materialism și compromisuri. Temeiuni profund creștine într-un timp de trăire păgînă și

de uitare a bisericii... fac din el un învățător creștin, ridicînd la rangul de dogmă cultul jertfei pentru Neam."

„Judecata aspră a trecutului va fi făcută. Dar peste cioburile pătate ale acestui trecut dărîmat de biruința noastră s-au prăvălit ruinele tragice ale unor granițe sfîșite. Sînt sigur că în fața acestor prăvăliri nemeritate, cugetul mare a lui Codreanu, vă îndeamnă cu îndirjire de apostol să purcedeți fără patimă, dar cu dîrzenie, la tămăduirea rănilor, la mîngîierea suferințelor, la înfrățirea Neamului și la pregătirea ceasului de împlinire a dreptului... V-am chemat la 6 octombrie, vă chem și azi. Ascultați-mă și urmați-mă... Frați români, scumpi legionari, să ne oțelim sufletul și trupul, să ne pregătim pentru marea și sfînta luptă..."

„Marea și sfînta luptă" nu era alta decît aceea care trebuia dată pentru reîntregirea granițelor, luptă pe care o situase mai presus de orice altă luptă interioară.

Conducătorul avusese amărăciunea să adune în decursul acestor două luni de guvernare prea multe dovezi a lipsei de bună credință a legiunii și destule motive să presupună că aceste elemente ce erau introduse în întregul aparat de stat. îi vor produce multe greutăți și-i vor răpi din timp și din liniștea necesară pentru dezvoltarea marilor planuri de acțiune în curs.

S-a mai arătat că legionarii chemați la putere de general au căutat cit mai repede să se răz bune asupra prigonitorilor de ieri și să se căpătuiască. Îndemnurile, sfaturile, ordinele date de general rămîneau pierdute în vînt sau îngropate în dosare de care nimeni nu se sinchisea. Toate acestea, asemenea unor puhoai de tulburi se umflau și primejduiau din ce în ce mai mult digurile ordinei pe care Conducătorul căuta s-o mențină cu orice preț.

Dar dacă la suprafață, în începutul acela de noiembrie 1940, curenții își păstrau un curs liniștit, pînza apelor freatice ale anarhiei se întinsese larg, subminînd totul pe întregul cuprins al țării.

Ca și cum surpăturile acestor curenți de dedesubt ai societății românești ar fi atins echilibrul geo-etnic al pămîntului țării, acesta, într-un gest de revoltă și scîrbă, s-a

cutremurat din toate măruntaiele ca la o apocaliptică vedenie, zguduind din adîncul temeliei așezările omenești.

Abia plecat din Iașiul în care înălțase sufletele și simțămintele românilor pe crestele gîndului celui mai neînfricat, pe cînd Conducătorul se afla în trenul ce-l ducea la Sibiu pentru inaugurarea cursurilor Universității din Cluj, mutată vremelnice la Sibiu, în momentul cînd trenul, plecat din Avrigul lui Gh. Lazăr intra peste podul de pe Olt, un teribil cutremur zdruncină toată țara, în cea mai mare parte în sud-est.

Era către orele 1 noaptea de 9/10 noiembrie. În Bucureștiul scufundat în somn se produsese cel mai puternic cutremur înregistrat în ultimele decade.

Toată noaptea nu s-a mai culcat nimeni. Pe locul unde fusese blocul Carlton, bloc nou cu 11 etaje, se afla un morman de dărîmături întinse și peste tot bulevardul Blocul, dărîmîndu-se, s-a înclinat spre bulevard, după care s-a prăbușit lunecînd etaj peste etaj. Erau victime, erau răniți și erau și unii care ca prin minune, scăpaseră nevătămați. În restul orașului toate casele aproape au avut de suferit mai mult sau mai puțin. Iar în țară fusese același prăpăd. Se semnală și prăbușirea în întregime a închisorii Doftana făcînd victime printre deținuți. Erau și sate prăbușite, terenuri alunecate, crăpături mari ale pămîntului.

Cutremurul zguduî puternic și moralul țării. Fiecare văzu în el un semn prevestitor. În atmosfera de misticism care domnea, cînd spiritele morților călăuzeau pe cei vii, era firesc să fie interpretat ca un semn al cerului de luare aminte la amenințările care pîneau țara.

Oricum s-ar fi interpretat, ca o completare a prăbușirii granițelor României Mari, se cutremurase din temelii însăși vatra țării, a vechii-României, pentru că epicentrul fusese în Munții Vrancei !

Țara după cutremur, se înveșmînta iarăși în dolii, Temeri, negre presimțiri pătrunseseră în adîncul sufletului fiecărui bun român și-l făcură să-și încovoie și mai mult spinarea sub povara unui destin pe care-l intuia plin de primeidii. Așa era toată țara, afară de legionari. Ei rămăseră mai departe neclintii în hotărîrea lor de cruntă răz-

bunare și anarhie. strângînd și mai tare mîna pe mînerul pistolului.

În trenul în care se afla generalul în drum spre Sibiu, cutremurul nu a fost simțit. Colonelul Elefterescu, care-l însoțise pe Conducător la Sibiu, povestea cum, la acea oră, aflîndu-se în vagonul-salon al trenului cu alte persoane din suită, nu simțiseră nimic. Abia la sosirea în Sibiu, generalul află despre groaznicul cataclism, care, din fericire, în Transilvania avusese un efect foarte mic. A ascultat relatarea celor petrecute la București și în țară, fără a spune un cuvînt. S-a dus la Prefectura județului și a luat legătura cu ministerul de interne, cerînd ultimele detalii. A ordonat luarea măsurilor de asistență medicală, evacuarea și cazarea sinistraților, împărțirea de ajutoare, alimente, haine, medicamente, bani celor rămași fără adăpost.

Înapoiindu-se la tren, spuse celor intimi :

— Asta ne mai trebuia ! De atîta ticăloșie și Dumnezeu ne lovește !

Peste cîteva ceasuri, în sala festivă a Universității din Sibiu, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat, generalul rostea o cuvîntare plină de adîncă semnificație națională și patriotică. Începu astfel :

„...Din ceasul cînd Dumnezeu și sfîșierea neamului mi-au adus pe umeri răspunderea viitorului, azi este înția oară cînd pun piciorul pe pămîntul Ardealului însingurat.

De aceea, ca ostaș, ca român și Conducător al statului, socotesc că nu-mi pot cinsti răspunderea venind aici decît îndreptînd cel dintîi gînd al meu și al tuturor, spre fiii Transilvaniei zbuciumate !

E de-ajuns citatul acestei introduceri pentru a vedea cît de categoric și fără echivoc era faptul că în cugetul sau, în ideea sa politică, Ardealul era unul și indivizibil. El, din Sibiu, după 70 de zile după Dictatul de la Viena, se adresa întregii Transilvanii din însăși inima Transilvaniei. Spunea aceasta răsplată și zidea cu vorba temelie întregului program de guvernămînt, tocmai cu cîteva zile înainte de a pleca la întrevederile de la Roma și Berlin.

Erau declarații grandioase ale unui învins care nu se da învins !

Mai departe, întregind ideea, spuse :

„Ardeleni, frați dragi, români smulși din glia sfințită de sudoarea muncii strămoșești, vouă vă închin azi toată durerea și toată nădejdea mea... Ca ostaș care am luptat pentru graniță și pentru înălțarea armatei, care am primit prigoana și umilirea închisorii... stau astăzi cu fruntea sus în fața voastră, ardeleni, și stau azi cu fruntea sus și în fața celor care pindesc din umbră... Prin credința noastră și dreptatea lumii noi care va veni, să ridicăm neamul, și să-i redăm onoarea și încrederea drepturilor“.

Adresându-se universitarilor clujeni, le-a spus :

„Sînteți aici, Universitate pribeagă. V-ați pierdut leagănul gîndului și căminul cald al creației. Dar ați venit într-un oraș care are un bătrîn și nepieritor titlu de spiritualitate românească... Ați pierdut tradiția clujeană, dar ați găsit primitoare și caldă, tradiția românească.. Aderă-rata universitate nu este numai școala cărții, este și școala neamului... Un neam poate fi redeșteptat prin visorul entuziasmului, dar nu poate fi înălțat decît prin dogoarea muncii și patima răspunderii.

„...Neamul românesc și-a pierdut și altădată granițele firești, el a primit și altădată potopul cotropitorilor. Sufletul și conștiința lui nu au putut fi cotropite de nimeni, deoarece a știut să ducă nenumărate veacuri pe pămîntul Transilvaniei și pretutindeni, în ciuda împilărilor și uneltirilor, nestinsă, lumina culturii și creației credinței românești“.

Pentru a da contur precis și neîndoielnic scopului ce-l urmărește, în încheiere adăugă :

„...Pentru că Ardealul nu trebuie să aibă universitatea lui pe drum de pribegie și ca să-i dăm zările proprii, pentru că acolo unde este mintea este și sufletul și puterea, să zidim cetatea culturii românești la Alba Iulia a marelui și nepieritorului Mihai ; în Alba Iulia Unirii și Incoronării întregitoare a lui Ferdinand I și a Reginei Maria, unde va fi cetatea spirituală de peste Carpați a lui Mihai I... Fiindcă așa răspunde un neam întreg și mîndru la actele brutale de dărîmare ale altora, zidind cu spiritul“.

Avînd succesiunea celor trei cuvîntări rostite într-un interval așa scurt : 8-10 noiembrie este ușor de urmărit firul călăuzitor care străbate de la un capăt la altul, același bine profilat și colorat gînd al protestului împotriva arbitrajului și gînd al acțiunii pe care începuse s-o desfășoare din primele ceasuri ale guvernării. Spre deosebire de conținutul atît de bogat în idei care exprimă neîndoielnic aceeași fermă atitudine, în finalul discursului de la Sibiu apare un element nou ; el în afară de faptul că reclamă cu aceeași tărie o nedreptate făcută, dar mai mult, lasă să se vadă foarte transparent pe răspunzătorii acestor acte. Astfel, fraza : "... răspundem mîndru la actele de dărîmăre ale altora zidind cu spiritul" nu este altceva decît o referire la adevărații răspunzători ai nedreptății ce ni s-a făcut.

Dacă ungurii, pătrunzînd în nordul Transilvaniei comîșeră acte odioase de vandalism, cuvîntul „dărîmăre“, care se potrivește granițelor noastre, nu vizează pe unguri, deoarece nu ei le dărîmăseră : ungurii le încălcaseră ca urmare a Dictatului de la Viena și înțelegerii de la Moscova care în fond le dărîmăseră. Cu această expresie, generalul arată pe adevărații răspunzători de situația creată României : Germania, URSS, Italia !

Toate aceste cuvîntări publice, împreună cu cele rostite cu alte prilejuri, erau menite nu numai pentru opinia publică românească, dar ele trebuiau să-și poarte ecoul și în Europa, aducînd la cunoștința arbitrilor atitudinea pe care generalul înțelegea să o abordeze cu privire la orientarea sa politică ! Reprezentanții acestor mari puteri, ministrul Fabricius al Germaniei și Pellegrino Ghigi al Italiei, prezenți la toate manifestările din țară, erau în măsură ca, în deplină cunoștință de cauză, să informeze pe canalele diplomatice respective despre noul conducător și năzuințele lui politice.

Înapoiat de la Sibiu în Capitală, generalul ia cunoștință de prăpădul produs de cutremur din noaptea precedentă. La Carlton, unde masa de dărîmături era enormă, echipe nenumărate scormoneau, scoțînd cadavrele.

Impresionat de acest spectacol, frământat de toate problemele grave ce-i stăteau în față așteptînd soluționarea, în febra pregătirilor de plecare la Roma, Cînducătorul, printr-un apel smuls din adîncul sufletului îndurerat, încerca să aducă un cuvînt de mîngiere celor loviți de cutremur și să înalțe moralul zdruncinat din nou al popoului.

„...Români, soarta ne-a supus la o nouă încercare. În fața loviturilor și a voinței supreme, ne înclinăm, dar nu dăm înapoi. Cu fruntea sus o luăm de la capăt și mergem cu brațele încordate înainte... Orice s-ar întîmpla și orice s-o mai întîmpla, credeți în biruință. Cu cît loviturile vor fi mai mari, cu atît dîrzenia și voința de a învinge să fie fără limită.... Clădind de la temelie, piatră peste piatră, vom ajunge să împlintăm stindardele noastre pe culmile pe care atîtea generații înaintea noastră au dorit, au visat, au suferit și s-au sacrificat să le împlinte.

Români, a vrut voința soartei ca o nouă greutate să fie alăturată la acelea pe care le-am găsit în calea mea la 6 septembrie. Nu dau înapoi. Pentru voi, numai cu voi și prin voi, voi învinge !”

Cu acest răsunset lăsat în urma sa, care se revărsa asupra întregii țări, făcînd-o din nou să-și înalțe fruntea, generalul părăsește țara, angajîndu-se în fața primei sale acțiuni politice : contactul cu cei doi mari conducători de popoare : Mussolini și Hitler.

În intervalul 9-27 noiembrie, generalul călătorește la Roma și la Berlin cu o scurtă oprire la București între ele. Iată deci deschisă o perioadă de două săptămîni în care Cînducătorul lipsește din țară. Această lipsă a sa impulsionează foarte mult forțele anarhice ale legionarilor.

**MOTO : „O idee nu se poate ucide
cu pistolul. Dar o idee se poate în
schimb sinucide cu pistolul”.**

ÎNCEPUTURILE ANARHIEI

La data de 16 septembrie, apare Comunicatul care publica răspunsul legiunii la apelul generalului, cu următorul conținut : „Mișcarea legionară răspunde cu toată în-suflețirea și cu toată bucuria la chemarea generalului An-tonescu, fiind gata să-l urmeze în orice împrejurare și fiind gata să se identifice cu ființa noului stat.”

Consecința acestui răspuns este înaltul decret cu următorul cuprins :

Mihai I

„Prin grația lui Dumnezeu... am decretat și decretăm :

- 1. Statul român devine stat național-legionar.*
- 2. Mișcarea legionară este singura mișcare recunoscută de noul stat, avînd ca țintă ridicarea morală și materială a poporului român și dezvoltarea puterii sale creatoare.*
- 3. Domnul General Antonescu este Conducătorul statului național-legionar și Șeful regimului legionar.*
- 4. Domnul Horia Sima este Comandantul mișcării le-gionare.*

5. Cu începere de la data acestui înalt decret, orice luptă între frați încetează.”

Situația raporturilor între șeful regimului legionar și comandantul mișcării legionare evoluase cu totul în alt sens decît acesta din urmă își luase angajamentul să facă.

Apelul lansat de Horia Sima către legionari, arătat mai sus, își pierduse orice conținut și de mult rămăsese un simplu petiț de hîrtie. De la acea dată, cu premeditare, conducerea legionară se străduise în decursul lunilor sep-tembrie, octombrie și noiembrie să șteargă punct cu punct toate indemnurile finale enumerate mai jos :

„1. Să trăim în sărăcie, ucigînd în noi pofta de îmbogățire.

2. Să trăim o viață aspră și severă, cu alungarea luxului și a îmbuibării.

3. Să înlăturăm orice exploatare a omului de către om.

4. Să ne jertfim permanent pentru Țară.

5. Să apărăm mișcarea legionară împotriva a tot ce i-ar putea scădea înalta linie morală.”

S-a arătat la timp cită grijă a avut Conducătorul să preîntîmpine orice abatere de la linia unei comportări rele și cît de limpede a vorbit țării :

„Va fi considerat dușman al neamului oricine disprețuiește nunea, oricine disprețuiește cînslea, oricine nu urmărește dreptatea în toate faptele lui.”

Toate acestea s-au dovedit zadarnice, întrucît conducerea legionară își urma drumul ei neabătut pentru punerea mîinii pe putere și înlăturarea generalului de la comandă prin orice mijloace și înlocuirea lui cu Horia Sima.

Lupta ascunsă la început cu perfidie, cu fiecare zi ce trece devine mai sătîșă, mai arogantă, mai amenințătoare, iar acte de samavolnicie, dezordine, rapturi, completate cu incompetența, nccinstea dusă pînă la jaf public și particular, răzbunări duse la crimă completează tabloul.

Grija generalului Antonescu de a-și aduce în guvern elemente nelegionare îi asigurase conducerea în linii mari a departamentelor principale datorită acestor oameni competenți și siguri. Dar numai atît.

Generalul Antonescu, acceptînd aproape toate propunerile lui Horia Sima, i-a dat posibilitatea să împănaze aparatul de stat cu oamenii lui. Mersese atît de departe cu încrederea acordată legionarilor, încît declarase :

„Facem statul cum dorim să-l facem. Nu există nici trădarea mea față de dl. Sima, nici a d-lui Sima față de mine. Acestea sînt prostii. Noi mergem în înfrățirea cea mai deplină pentru că, sîntem români, vrem binele acestei țări, vrem ordine... Nu este nici o diferență între noi în această privință.”

Aceasta se întîmpla la 16 septembrie.

Numai după o săptămînă generalul e nevoit a aduce noi precizări, noi puneri la punct. Era numai 21 septembrie cînd le spunea în Consiliul de Miniștri :

„Acum trebuie să pun la punct o chestie cu dl. Sima. Ați văzut, noi am transformat statul într-un stat național-legionar. Eu sînt șeful regimului legionar, iar dl. Sima e comandantul mișcării legionare. Cu dl. Sima sîntem înțeleși că toată partea politică o face Mișcarea. În guvernare însă, partidul nu se amestecă. Nu se amestecă decît dl. Sima prin raporturile ce le am direct cu d-sa și împreună căutăm să dirijăm în direcția cutare sau cutare. Cădem sau nu cădem de acord... Pînă acum am căzut...”

„...Așa încît acestea sînt raporturile noastre... Deci nu au voie legionarii să intre oricînd în ministere, cum s-a întîmplat la început. A fost o perioadă romantică, acum însă intrăm în ordine și legalitate.

Răspunzînd ministrului Traian Brăileanu, Generalul spunea :

„Nu pot face lucruri care mîine pot fi condamnate ca arbitrar. D-ta vrei să suspendăm inamovibilitatea pentru un an de zile... Noi să lăsăm pe cei ce fac ilegalități să-i condamnă istoria... Dacă dvs. începeți cu răzbunări și lo-viri, vă creați curente potrivnice și asta nu e bine.”

În consiliul din ziua următoare, adică la 22 septembrie deja Conducătorul era nevoit să repete :

„O chestiune de ordine publică foarte gravă și pentru care te fac responsabil, d-le Sima : să se termine cu legionarii care fac acte de autoritate publică, să nu mai fi-neți cazuri ascunse, căci orice lucru care se fi-ne ascuns mă supără și sau plec eu sau dvs plecați...”

Iată deci cum se proliferază încă din a doua săptămînă a guvernării perspectiva acordului încheiat între Horia Sima și general : deja se puse chestiunea despăr-țirii.

Nu mai tîrziu de 27 septembrie, cu alte cuvinte după alte 6 zile, Conducătorul este nevoit să declare în Consi-liul de Miniștri :

„...Nu permit să se excite simțul bestialității pentru că poate duce la situație tragică neamul românesc. Să nu răscolim la infinit trecutul. A fost o tragedie. Am dat vi-novații pe mîna justiției și să se termine cu acea campanie odioasă... De pe stradă am aflat despre descinderea de la avocatul Micescu de la Brașov... nu mi-e simpatîc dom-nul Micescu, din cauza lui n-am format guvernul în 1938.

Deci nu susțin un om care mi-ar fi simpatic... Domnule ministru de interne, aceste cazuri să înceteze. Dacă nu încetează, încetezi d-ta să mai fi ministru ! Sint împotriva atacurilor contra oamenilor politici... Nu vreau ca oameni care au făcut servicii țării noastre să fie azi atacați. Trebuie să avem o presă civilizată. Nu sintem un stat de sălbatici în care să se spună că barba d-lui Iorga are 2 metri, etc. Calificative ca acestea la adresa unui om de valoare d-lui Iorga, nu le tolerez.

Tot în legătură cu abuzurile, în ședința din 11 octombrie a consiliului de Miniștri declară :

„Nu mai admit violări de domiciliu. pentru că inviolabilitatea domiciliului este asigurată de Constituție. Noi am protestat totdeauna împotriva actelor arbitrare și noi le comitem pe scară mare, este posibil aceasta ? Astfel, o violare de domiciliu a avut loc lângă casa mea. S-au dus la prof.Xeni ; lui Lobei i-au luat automobîlul... toate acestea ridică opinia publică împotriva noastră... Să se facă tribunalul legionar unde acești făptași legionari să fie aspru pedepsiți.

Au avut loc violări de domiciliu în care s-a pătruns cu revolverul în mînă... Faceți în acest fel odios regimul. Faceți-l, dar pe generalul Antonescu nu-l amestecați ! Nu sint acestea principiile mele. Admit să fac o muncă de martir pentru redresarea Statului, dar în timp cî pe o parte ridic Statul, alții mi-l prăbușesc. Nu poate să mai meargă așa .

Cuvintele acestea rămîn rostite zadarnic. deoarece samavolniciile legionarilor se țin lanț nu numai în Capitală dar și în provincie. Astfel, la Iași sint semnalate acte ilegale comise împotriva evreilor. Generalul în Consiliul de Miniștri din 11 oct. intervine energic :

„În Iași se petrec lucruri grave din cauza prefectului. Se intră în case la evrei și se comit abuzuri.”

Iată, în mod paradoxal, pe șeful unui stat cu regim fascist, deci antisemit, intervenind chiar de la începutul guvernării în favoarea evreilor. Mai departe, el spune :

„Prima care produce cea mai mare nemulțumire este poziția legionarilor... Dvs dacă v-ați ridicat în fața opiniei publice, este din cauza indignării maselor, pentru că dvs erați tratați în mod arbitrar : erați loviți, schingiuiți pentru sentimentele dvs de buni români... Toate casele să se deschidă acum la prima bătaie a omului îmbrăcat în verde ? Ofițerii să fie urmăriți și arestați de poliția legionară ? Ofițerii spun : generalul Antonescu a venit ca să ne pună sub ordinele legionarilor ? Aceasta nu este deloc în intenția noastră !”

Această declarație privind pe ofițeri merită întreaga atenție. Prin aceste câteva cuvinte el își exprimă în fond principiul de bază al politicii sale privind armata : „Nu este în intenția sa de a pune armata sub ordinele legionarilor“. Cu alte cuvinte : nu vrea ca armata să facă politică, să devină a unui partid, ci ea să rămână a țării, în afara partidelor. Deci, vechea concepție democratică, constituțională. De aici, din această declarație, se poate dimensiona proporția și forma politică a noului stat conceput de general.

Continuând să le vorbească prefectilor, le spuse :

„Justiția este aceea care trebuie să facă dreptate într-un stat. Nu trebuie s-o facă fiecare dintre noi, căci atunci deschidem poarta arbitrariului... Avem probleme externe foarte mari și foarte grele ; avem probleme interne : problema evreiască, problema comuniștilor, problema minorităților, a refugiaților și nu le putem ataca pe toate dintr-o dată... Popularitatea pe care stăm, e ca un cal care poate să fugă de sub noi. Nu uitați că și Mareșalul Averescu a venit cu o popularitate foarte mare, dar pe care a consumat-o în 3 luni... Atunci însă existau rezerve în țară... Acuma însă nu mai avem nici o rezervă. Dacă eșuăm noi, țara merge la ocupație străină, la dezastru.”

Asemenea citate ar putea fi redată pe sute și sute de pagini. Ele pot arăta pînă și omului de cea mai mare credință de cîtă răbdare și perseverență a dat dovadă generalul Antonescu în această perioadă a guvernării sale, pentru a pune și apoi a readuce pe calea ordinii, a disciplinei, a

legalității și a cinslei pe legionarii promovați la putere, prin prestigiul și autoritatea numelui său.

Aducerea lângă sine a oamenilor de încredere nelegionari și distribuirea departamentelor principale specialiștilor — și ei nelegionari — nu au constituit măsuri cu o suficientă eficiență în ce privea frinarea și înlăturarea care se accentua din ce în ce mai mult în fiecare zi de guvernare. Acești oameni își aduceau contribuția prin îndeplinirea corectă și laborioasă a atribuțiilor de resort și mai ales prin informarea Conducătorului asupra actelor săvârșite de legionari. Numai prin intermediul acestor oameni, șeful statului putea fi informat, de multe ori în ultimul moment, asupra situației și a lua măsuri de contracarare. Dar ei nu puteau face mai mult, întrucât penetrația legionară era masivă în tot aparatul de stat. În felul acesta statul devenise bicefal: șeful statului și comandantul mișcării legionare.

Justiția, școala, armata erau instituții care primeau cel mai masiv asalt al anarhiei legionare. În cazărmi încep să-și facă apariția elemente legionare care încearcă să se erijeze în inspectori, spre indignarea corpului ofițeresc care protesta cu energie. Conducătorul aflând aceste grave imixtiuni, intervine și le oprește de la început.

În școală, elementele capabile din corpul profesoral sînt intimidat sau înlocuite cu adepți legionari. Propaganda legionară printre școlari ia proporții. Frecvența la cursuri, disciplina, pregătirea, sînt lăsate pe planul al doilea.

În instituții legionarii stăpînesc totul. În timpul orelor de serviciu ei sînt scoși la instrucție. În toată țara, în tot Bucureștiul, la anumite ore matinale sau în timpul nopții, puteai întîlni formațiuni legionare mărșăluind în cadență și mișcîndu-se la comenzi întocmai unităților militare. În scurt timp în țară luase naștere vîzînd cu ochii, o a doua armată. Și aceasta în afara poliției legionare care dubla poliția de stat, și aceea împănată în cea mai mare parte cu elemente legionare.

Acordarea deplină încrederi din partea generalului Antonescu lui Horia Sima făcuse ca la cîteva săptămîni numai de la luarea puterii, Conducătorul cu cei cîțiva oameni de la guvern și cu cabinetul său civil și militar să consti-

tuie o insulă mică într-o mare verde. Pentru ca această situație să fie și mai evidentă, pe motivul că generalul este șeful regimului legionar, urmează să aibă o „gardă corporală” legionară. În felul acesta, la ușa cabinetului său se înființează doi „pistolari” în gardă permanentă de zi și de noapte.

În haine de piele neagră, încinși cu centură cu diagonală, cu pistoale la cingătoare, cu capul gol, pletoși, privirile încruntate, postați la dreapta și la stînga ușii Conducătorului, apăreau ca îngeri ai infernului. Pentru cine venea din afară la Conducător, prezența acestor doi legionari făcea o impresie cu totul defavorabilă, ei oferind un tablou întunecos, care nu inspira încredere. Pentru cei din preajma generalului, această prezență de orice minut era nu numai ofensatoare, dar și creatoare a unei stări de permanentă enervare. Aspectul lor, atitudinea sfidătoare, privirile încruntate și iscoditoare îi faceau nu numai antipatici, dar indezirabili, ca pînă la urmă să devină odioși.

În toată această perioadă de timp în care s-au petrecut evenimentele arătate, generalul a continuat să locuiască pe Calea Victoriei, în Palatul Cantacuzino.

Aceste zile de început de guvernare în care liniștea stăpînea clădirea, fuseseră curînd înlocuite cu altele în care activitatea, mișcarea, perindarea multiplelor persoane grăbite, așerate, îngrijorate se intensificau din ce în ce mai mult. Fără întrerupere și neobosit, generalul muncea din zori pînă în noapte tîrziu, solicitat în alîtea mii de probleme, unele mai variate decît altele. Efortul său era covîrșitor în soluționarea problemelor principale mai întîi, la care se adăugau, în proporții din ce în ce crescînde, problemele ridicate de comportarea legionarilor. Aproape că ei deveniseră pentru Conducător problema cea mai gravă, cea mai acută. Îi adusese la guvernare ca să-i ajute, să-i acrediteze în fața țării, să-i arate ca pe oameni de bine și se trezise alături de el cu o tagmă de oameni puși pe căpătuială, pe dezmăț, pe abuzuri și crime.

Am încercat să arăt încă de la început că generalul nu avusese totală încredere în legionari și că soluția guvernului național-legionar fusese impusă. Acceptîndu-i lîngă el, le acordase încredere potrivit unui principiu al său propriu de a se conduce față de oamenii cu care lu-

cra și anume, de a-i socoti așa cum voia el să fie ei, și nu cum erau în fond.

În felul acesta îl ridicase pe Horia Sima pînă la el și acum, cînd acesta își descoperea adevăratele trăsături ale chipului său moral, generalul nu înțelegea să coboare la nivelul său. Asta era lupta deznădăjduită pe care începe s-o ducă cu el însuși : nu voia să-și dezmință principiul pe care-l aplicase toată viața și cu care făcuse din oameni neînsemnați sau rău intenționați colaboratori prețioși, în scopul urmărit de el. Generalul crezuse în floarea tinereții române, în tezaurul național. El nu voia să se dea bătut de la primele decepții încercate. Continua să stăruie precum un părinte iubitor în educația copiilor, chiar cînd aceștia au momente de rătăcire. Considerase că legionarii puteau fi buni și așa voia să-i aibă pînă la urmă. Ei erau români înflăcărați de patriotism și tineri. Ei constituiau generația de mîine și pe această generație care va duce țara mai departe n-o putea desconsidera.

Cu toate acestea, Horia Sima se încăpățîna să coboare în ochii generalului și ai țării. El nu se limitează numai la acțiunea de duplicitate, ci începe o campanie de șicană, trimițînd generalului o serie de scrisori al căror conținut era menit să alcătuiască un dosar care să servească drept cap de acuzare asupra incompetenței generalului, aruncîndu-i în spinare greutățile ivite în decursul acțiunii de guvernare.

Nici nu trecuseră patru săptămîni de guvernare național-legionară și Horia Sima scrie generalului, la 14 octombrie 1940 :

„...Știrile din domeniul economic sînt tot mai alarmante. Lipsă de coeziune și unitate... Un regim legionar nu poate să dăinuiască cu o structură economică liberală. Accentul treouie să cadă pe elementul politic în economie. Tehnicianul singur și cu judecata economică a vechului trecut ne duc de ripă... Cei din lumea veche chiar dacă sînt sinceri, nu pot să facă binele.“

La aceasta, generalul nu întîrzie să răspundă spunînd printre altele :

„...Falimentul va veni, dar nu din cauza Generalului Antonescu, d' nepriceperii sau a relei sale credințe, ci din cauza faptului că și în administrație și în economie, am

introdus la cererea d-tale elemente care fac ceea ce zilnic semnaleză Siguranța și strigătele de alarmă ce vin din toate părțile... V-am sprijinit pătrunderea elementelor legionare în toate posturile administrative, sperînd că mă vor ajuta entuziaști la reconstrucția statului. Drept orice, îmi faceți lecții și mă faceți răspunzător de ce se va întîmpla în economie, deși ați fost zi de zi lîngă mine și ați văzut ce măsuri am luat.

Ordinea economică este frămîntată d-le Sima pentru alte motive. Statul este dezmembrat și secătuit. Neajunsurile evacuării nepregătite și dezastruoase a unei treimi din teritoriu, reducerea încasărilor, povara refugiaților și a funcționarilor evacuați, dezordinea provocată de predecesori, acestea reunite la un an economic slab, toate acestea chiar și în împrejurări normale ar fi constituit obiectul unei grave crize. Azi cînd s-au îmbinat cu o schimbare a regimului și a reformelor severe, a izgonirii evreilor din activitatea economică, criza economică a căpătat un cuprins mai grav... Eforturile pentru redresare sînt îngreunate de elemente nepricepute introduse la propunerea dvs. În altă parte trebuie văzute cauzele și mijloacele de îndreptare : rezistența unora, neîncrederea multora și insuficiența elementelor recomandate de dvs... Percheziții nedrepte, arestări insultătoare la adresa ofițerilor, confiscări de bunuri, indemnuri la dezordine, izgonire brutală din servicii și întreprinderi a celor ce nu au fost legionari... Zilnic îmi pierd cîteva ceasuri din timpul meu pentru aplanarea incidentelor pe plan intern. Dacă continuăm astfel, nu numai ordinea economică, dar tot regimul legionar, guvernul și țara se vor prăbuși.

Am făcut actul de la 6 sept. pentru a salva statul de la prăbușire și să-l scap de anarhie sau de ocupație străină. Am făcut-o ca o concluzie a trecutului meu de ostaș și român. Am făcut-o ca să-mi apăr Țara și nu ca s-o prăbușesc... Așa că vă rog să alegeți : sau vă luați singur răspunderea în fața Țării și a Istoriei și conduceți Țara după concepția și priceperea dvs, sau îmi dați toată libertatea. Eu îmi asum răspunderea să ridic un regim dacă sînt ascultat, nu pot însă consimți să fiu prizonierul lui și să mă

prăbușesc cu el dacă nu mă urmează... Cu două capete nu se poate conduce un corp decît la dezastru“.

Generalul fusese categoric, mai categoric decît se putea imagina. El nu are măsuri fragmentate. Scrisoarea de răspuns constituie toate elementele pentru a etala temeiurile unui conflict adînc, inconciliabil. De aici pînă la deznodămînt timpul este măsurat.

Horia Sima nu se lasă mai prejos. La 28 octombrie trimite altă scrisoare și mai concludentă. Prin aceasta face o lecție de educație politică. El explică ceea ce înseamnă concepția legionară : *„Totala neînțelegere provine de la spirit, de la concepție, de la atmosfera sufletească și nu de la oameni. Regimul legionar cere guvernare în spirit legionar, guvernare totalitară...”*

În primul rînd se ridică problema unei totale neînțelegeri și se cere deschis un stat totalitar. Mai departe el se plînge de existența în taină a vechilor partide politice. Ziarele „Porunca vremii” și „Timpul” încă mai apar. Mai departe el lămurește : *„Regim totalitar înseamnă economie dirijată. Cîc s-o realizeze ? Oamenii vechilor partide puși de dvs. ? Toate ordinele și dispozițiile dvs. rămîn neexecutate... Lumea veche opune o rezistență formidabilă. Lumea nouă vrea să lucreze, dar e oprită...”*

Întrebîndu-se cui aparține răspunderea, el arată :

„Răspunderea aparține guvernului dvs. și Mișcării legionare, care își consumă alături de dvs. un trecut glorios cum puține mișcări au mai avut...”

Ca și cum cele de mai sus nu ar fi fost suficiente pentru ținerrea de minte a generalului, Horia Sima îi scrie *„Să nu uitați că este regim legionar, legionarii au întîietatea, că ei trebuie ascultați, și asupra lor să se îndrepte toată gria părintească“.*

În concluzie, arată că, după constatările personale, rezultă că generalul este indus în eroare, asmuțit împotriva legionarilor, care sînt victimele oamenilor vechi cu care s-a înconjurat generalul, adică a tehnicienilor.

Prin scrisoarea-răspuns, Conducătorul căuta să elimine îndoielile arătate de Horia Sima, punînd degetul pe rană :

„...Aveți teamă că Generalul Antonescu vrea să salveze vechile concepții ; încearcă să acopere pe marii vinovați... Profundă eroare și nemeritată ofensă ! Generalul

Antonescu vrea ce vreți și dvs., însă cu altă metodă și în ritmul pe care-l reclamă înțelepciunea. Nu se poate dărîma totul. Generalul Antonescu va realiza tot ceea ce inima dvs. tină rădorește, ceea ce sufletul dvs. de bun român visează..., dar vrea să dărîme și să reclădească cu experiența unui om care a trăit și meditat profund la cauzele ce au provocat marile catastrofe sociale, politice și militare, azi și în toate timpurile... Dacă sînt două poliții, două justiții, două concepții și două conduceri politice și economice, dacă toți se amestecă, dacă toți ordonă și toți intervin, prăbușirea va veni vertiginos.“

În încheiere, generalul le cere să declare că-și vor lua noi obligații în ceea ce privește respectarea acestor primordiale condiții.

Schimbul acesta de scrisori dintre șeful regimului legionar și comandantul mișcării legionare elucidează gravitatea, profunzimea și acuitatea neînțelegerilor dintre cei doi și prefigurează drama care evoluează cu repeziciune spre deznodămîntul tragic : rebeliunea. În ambele scrisori Horia Sima nu se sfiește să atace fără rezerve pe Conducător și să-l învinovățească de toate rezultatele negative ale primei luni de guvernare. Dovedind lipsă de tact, de abilitate și grabă, el se descoperea în acest fel. Își arată limpede neîncrederea și, mai mult, își arată convingerea că idilele legionare nu pot fi înțelese și aplicate de „oamenii vechi“, în capul cărora se afla însuși generalul Antonescu.

Horia Sima, nici mai mult nici mai puțin, cere totalitarismul, cere etatizarea statului după modelul german, cu supremația legionarismului.

Din punctul de vedere al conducătorului legiunii, care, frămîntat de nerăbdare să răstoarne toată vechea ordine, frîna puternică și de fiecare pas pe care o punca Conducătorul statului, nu putea decît să-l facă să-și piardă răbdarea. Horia Sima nu avusese niciodată încredere deplină în general, și numai oportunismul politic îl făcuse să se lase subordonat, socotind pe bună dreptate că nu exista nici o altă cale de a veni la guvernare. Fidel discipol al nazismului german, nu făcuse altceva decît să-l imite pe Hitler, modelul său, care se aliase cu feldmaresalul Ludendorff cînd acceptase puterea de la Hindenburg. Nu este ex-

clus ca, în calculele sale, Horia Sima să-și fi spus că generalul Antonescu va constitui firma în spatele căreia vor manevra nestingheriți, uzându-l și înlocuindu-l la momentul oportun. Se întâmplase întocmai cum se convinsese însuși Conducătorul, convingere expusă în scris lui Horia Sima, printr-un răspuns indirect dintr-o scrisoare adresată profesorului universitar Găvănescu : „.....întreaga lor manifestare dădea impresia netă că au închiriat trecutul și autoritatea și numele Generalului Antonescu, la adăpostul căruia să comită nestingheriți crime, jafuri, atrocități...”

Horia Sima, văzind prea curind că legionarii intraseră pe mîna unui om de o energie și voință excepționale, unite cu o destoinicie și pricepere deosebite, care nu dădea nici un semn de slăbiciune, ci dimpotrivă, amenința a fi încătușați în principiile morale cele mai severe, situația ducînd la îndepărtarea perspectivelor aplicării „totalitarismului” legionar, plin de nerăbdare și sub presiunea elementelor anarhice se demască.

De partea cealaltă, generalul răspunde cu tact, înțelegere și bunăvoință, nevoind să arate că înțelege cî-l consumă pe comandantul mișcării. În cea de a doua scrisoare-răspuns dă dovadă de cea mai mare îngăduință, mergînd pînă acolo încît îi da dreptate. Mai mult, spre a-l liniști, crezîndu-l sincer, îl asigură că va aplica programul cerut de legionari : „Dar, punct cu punct, cu tact și cu rațiune, ferindu-se de a provoca haos”.

Dacă s-ar pune problema în ce măsură generalul Antonescu era pătruns de ideile legionare și dacă era hotărît să aplice integral programul acestei mișcări, ar fi greu de dat un răspuns precis. Poate că da, poate că nu...

Ținînd însă seama de formația acestuia la școala naționalismului integral, a ortodoxiei militare, a respectului dreptului de proprietate, a instituțiilor de bază în stat, a dreptului omului, a respectării personalității și, mai cu seamă, de repetatele declarații de la luarea conducerii, apare ca o inadvertență ideea ca el să fi urmărit aplicarea unui totalitarism legionar. Chiar să fi admis acest lucru, era sigur însă că nu acum, în primul an de guvernare și, mai ales, în primul pătrar al acestui an ar fi pus în aplicare acest plan. Și pentru că nu a urmărit, s-a văzut că, încă din primele săptămîni, întreg centrul de greutate al

conducerii s-a plasat pe problema granițelor și a ordinii interne. Și când spunem ordine internă înțelegem păstrarea ordinii de stat existente. Era logic să fi fost astfel, deoarece numai generalul cunoștea la acea oră că războiul în est era fixat cu scadența la începutul anului viitor, război în care România trebuia să-și aducă contribuția ei. Se pune întrebarea : era de admis vreo răsturnare a vechii stări de lucruri cu 6 luni înaintea unei conflagrații ? Desigur că nu. Secretul militar nu-i permitea să-i informeze pe acești tineri colaboratori, ce se dovediseră atât de neserioși, și în acest caz era obligat să ducă lupta aceasta mărunță, obositoare, pentru a stăpîni și a disciplina aceste elemente haotice, folosindu-le în scopul urmărit de el : pregătirea pentru război. El nu putea să le spună : „Băgați-vă mințile în cap, în primăvară pornim să cucerim Bucovina și Basarabia !“. Era de neconceput și atunci lupta aceasta de disciplinare trebuia dusă fără întrerupere, cu perseverență, în speranța că se va ajunge la o ascultare totală.

Dar Horia Sima altceva urmărea.

El, chiar din primele zile ale guvernării, începe opera de destrămare administrativă sub motiv de reorganizare. Profitînd fără scrupule de libertatea dată de general, își numește adepții săi în toate posturile administrative și de ordine publică. De asemenea, îi introduce în viața economică a țării

Se lărgesc cadrele partidului, recrutîndu-se noi membri, care încep a fi instruiți.

Se orează noi organizații legionare ; organizații paramilitare : spărgători de fronturi, batalioane de șoc etc.

Se înființează poliția legionară, ajutorul legionar, cantine și cooperative, magazine legionare.

Se formează corpul muncitoresc legionar.

Toate aceste formațiuni fac ca autoritatea de stat să treacă treptat sub controlul legionarilor. Prestigiul autorităților de stat scade. Acte ilegale și abuzuri se produc la tot pasul. Funcționarii de stat sînt terorizați ; unii sînt înlăturați fără motiv și înlocuiți cu legionari incapabili.

În poliție sînt introduși legionari în număr masiv.

În ce privește armata, și ea a suferit o presiune prin noii concentrați, în rîndul cărora se aflau mulți legionari și care expuneau unei contaminări restul ostașilor. În rîndul tinerilor ofițeri s-a înregistrat o creștere a simpatizanților legionari. Chiar în rîndurile marilor comandanți existau acești simpatizanți.

Tineretul școlar și universitar suportă un asalt puternic al propagandei. La sate se fac promisiuni de împrietărire și lozinca „Omul și pogonul” începe să circule din nou. Peste tot, numele generalului nici nu era pomenit, se vorbea numai de Horia Sima.

Partea cea mai gravă apare atunci cînd se trece la înarmarea legionarilor și cultivarea în rîndurile lor a spiritului agresiv. La uniforma legionară se adaugă pistolul.

Toate aceste măsuri de organizare, luate și aplicate în cea mai mare grabă, marcau desfășurarea în viteză a unui plan de preluare a puterii pe seama legiunii. Pînă atunci trebuiau succesiv consumate etapele respective.

Una din acestea era aceea a răzbunărilor.

Legionarii își făcuseră un punct de onoare din ideea că, o dată ajunși la putere, vor trebui să răzbune moartea Căpitanului și a celorlalți legionari uciși fără judecată. Pentru aceasta, o dată cu venirea lor la putere, prima măsură pe care au impus-o a fost arestarea principalilor vinovați pe seama cărora se puneau crimele împotriva legionarilor.

Generalul Antonescu, pentru a preveni producerea de ilegalități ordonă constituirea unei comisii de anchetă care trebuia să pună în afară de orice bănuială un procedeu arbitrar. Ca rezultat al acestei comisii, ce a depus eforturi deosebite pentru a cerceta o serie de dosare într-un timp record, s-au emis 33 mandate de arestare, printre care principalii acuzați de uciderea a 292 persoane. Între aceștia figurau: g-ral Gabriel Marinescu, fost ministru de interne și prefect al Capitalei, g-ral Gh. Argeșanu, fost prim-ministru și comandant al Corpului II Armată, g-ral Bengliu, fost șef al Jandarmeriei, Radu Pascu, prim-președinte al Curții de Apel, col. Zeciu, prim-procuror militar ș.a.

Încă din primele zile ale arestării lor, generalul Dona, prefectul Poliției Capitalei, a avertizat pe ministrul de

interne, generalul Petrovicescu, că o echipă de legionari vrea să asasineze pe toți cei închiși la Jilava, pentru că nu aveau încredere în justiție, care temporiza.

Generalul Petrovicescu, cu un aer de glumă, îl întreabă :

— Care ar fi soluția ?

— Să se dea un comunicat prin care să se arate că justiția își urmează cursul. Dar să nu se recurgă la asasinat fără judecată sub regimul generalului Antonescu, a fost răspunsul prefectului poliției:

Nu s-a luat nici o măsură în afară de aceea că g-ralul Dona a fost înlocuit cu col. Zăvoianu, ofițer în rezervă și vechi legionar. Nu a fost informat conducătorul statului de schimbare.

A trebuit să se aștepte noaptea de 26—27 noiembrie, noapte în care generalul se afla în tren, venind în țară de la Berlin, pentru ca să se treacă la acțiune.

Ce s-a petrecut în acea noapte ? La ora 23,30. un grup de legionari, în frunte cu Groza, comandantul gărzii muncitorești a închisorii Jilava, ajunși la închisoare, au adunat pe toți legionarii din gardă, cărora le-a spus că a sosit ceasul să-l răzbune pe Căpitan, executând pe vinovații din celule. După trecerea rondului militar, legionarii, împărțiți pe celule, s-au postat în fața ușilor acestora și, la un semnal tras printr-un foc de pistol, au pătruns fiecare în celula respectivă și au executat prin focuri de pistol pe cei aflați înăuntru.

În aceeași noapte, în arestul Prefecturii Poliției Capitalei au fost executați și alți deținuți.

În Capitală, la 27 noiembrie, ora 14, Virgil Madgearu, fost ministru, e ridicat de la masă de 6 legionari înarmați, dus în pădurea Snagov și împușcat pe la spate. E părăsit pe locul asasinatului, unde este descoperit mult mai târziu. În aceeași zi, către seară, 7 indivizi înarmați, pătrund în vila profesorului Nicolae Iorga de la Sinaia și, pe motiv că-l ridică pentru un interogatoriu la București, îl iau cu mașina și îl execută în pădurea de la Strejnicu, unde a fost descoperit în dimineața următoare.

Trebuiau să urmeze alte asasinat în serie în rindul oamenilor politici.

Abia se stinsese ecoul cuvintelor rostite de Conducător la înapoierea sa din Germania, de unde aducea „încrederea poporului german și a Fűhrerului său“, cind un alt ecou sinistru produs de detunăturile pistoalelor asasinilor deținuților politici îl înăbuși și îl îndolie. Țara toată se cutremură din nou. Țara încremenii iarăși după ce abia începuse să se dezmeticească.

Vestea asasinării lui Iorga și Madgearu umplu sufletele românilor cu cea mai mare tristețe și legitimă indignare.

Dacă asasinatele de la Jilava și de la Prefectura Poliției Capitalei se potriveau cu epitetele „illegalitate, crimă, bestialitate“ în cele două cazuri, mai cu seamă al profesorului Iorga, fapta era socotită un sacrilegiu. Profesorul Nicolae Iorga nu fusese numai dascălul eminent, istoricul erudit, scriitorul umanist; el fusese apostolul naționalismului român. Nu era faptă de seamă în istoria țărilor românești. În ultimii 50 de ani, în care să nu fi fost înscris și Nicolae Iorga. Pe calea unui destin tragic, el piere din răzburarea criminală a adversarilor politici, asemenea lui Cicero. La capătul a două milenii, două existențe, legate pe același fir al obîrșiei latine, fac punte de unire prin însușirile identice și prin sfîrșitul lor de tragedie antică. Ca și Cicero, care, refugiat la vila sa de pe malul mării — refuzind să-și părăsească patria în momentul cînd Caesar trecuse Rubiconul — este ajuns de bandele criminalilor plătiți de Marc Antoniu și asasinat mișelește, și Nicolae Iorga, refugiat în vila sa de la Sinaia, cade în același fel victimă răzburării politice. Ca și Cicero, mare autor, scriitor și istoric, mare politician, mare patriot, are parte de același sfîrșit.

Aceste asasinatate nu puteau găsi înțelegere, ele întilneau doar oprobiul plin de indignare și de revoltă al tuturor.

Cu aceste acte și, mai cu seamă, prin acest act, mișcarca legionară este iremediabil compromisă, iar regimul național-legionar putea să-și numere zilele. Conducătorul a voit să-i înlătore imediat de la putere. Constrîns însă de conjunctura externă, de relațiile recent înjghebate cu Germania, nu putea da urmare imediată acestei dorințe. Dar el nu putea rămîne impasibil, deoarece actul pe care

căutase să-l înlăture de la început prin toate măsurile de precauție luate, se produsese : călcarea flagrantă a legalității, atingerea integrității personale.

Generalul a reacționat imediat, chemind pe șeful armatei și pe toți miniștrii în consiliu. În plină ședință, Horia Sima s-a desolidarizat de crime și a căutat o justificare. Generalul, în Consiliul de Miniștri, a reacționat puternic. La felicitările ce au încercat miniștrii legionari să-i aducă pentru rezultatele vizitelor în Italia și în Germania, generalul refuză să le primească spunind : „Mărturia dragostei dvs. trebuia să fie împiedicarea acțiunilor criminale. Nemernicii vor fi pedepsiți exemplar... Pedepsirea celor de la Jilava mi-o rezervasem eu, prin justiția țării. Toată mândria mea era să nu am miinile pătate de sînge. Mi-ați nimicit cu fapta voastră această mîndrie !”

Dacă înlăturarea legionarilor de la guvern nu a avut loc, în schimb măsurile represive nu au întîrziat să se producă.

Horia Sima, printr-un comunicat, reprobă cele petrecute. Poliția legionară a fost desființată. Prefectul Poliției, col. Zăvoianu, este destituit. Un decret de pedeapsă cu moartea împotriva celor ce se vor mai da la astfel de acte a fost promulgat în aceeași zi.

În ședința Consiliului de Miniștri, care a avut loc în ziua următoare asasinatelor, generalul a dat o serie de dispoziții foarte drastice, iar legionarii au depus un nou jurămint de credință față de Conducător. În acel consiliu, adresîndu-se generalului, Petrovicescu, spune :

„...După cum văd, Siguranța nu funcționează ! Admiti d-ta ca să se pună la cale aceste măshare ? Să se ridice oamenii fără cunoștința Poliției sau a Siguranței ? Este cineva care organizează aceasta... Deci aceste rapoarte de liniște ale Siguranței, nu sînt crezute de mine. Dacă aș fi avut informații de cele ce se puneau la cale, puteam opri măcelul... Te rog să iei imediat măsuri pentru schimbarea primarilor... Să se pună ordinea de care am nevoie la dezvoltarea Statului. Rezultatul, pînă în 24 de ore...” „D-stră. Domnule Ministru de Interne, rămîneți responsabil de azi înainte. Pentru toate acestea veți trage consecințe... La gări, la Radio. Poștă, Telefoane, nu mai au ce căuta

gărzi legionare. În Stat, ordinea se ține numai de organele Statului..“

Prin toate aceste dispoziții luate de general ca urmare a actelor de terorism executate, Conducătorul nu făcea altceva decât ca, sub presiunea evenimentelor, să elibereze statul de imixtiunile legiunii. Tot prin aceste dispoziții, nu încapă îndoială că legionarii au putut vedea o retragere publică și oficială a încrederii pe care generalul le-o acordase de la începutul guvernării. Mai mult, tot prin aceste măsuri se puteau desluși bazele unui plan în care treptat, treptat, urma să se încadreze rolul și atribuțiile legionarilor de acum înainte. Cu alte cuvinte, se marcase începutul acțiunii de trecere a Mișcării pe plan secundar.

Cu privire la acest aspect redăm mai departe declarațiile Conducătorului, din același Consiliu :

„...De asemenea, nu se mai poate tolera portul armelor decât celor încadrați în unități constituite sub comanda unui șef care are răspunderea. Cine poartă armă trebuie dezarmat imediat și predat justiției.“

Or, dintre toate măsurile represive enumerate până acum, nici una nu putea să lovească mai nimicitor în prestigiul și în planurile șefilor legionari. Pistolul, fiind un principiu de bază al argumentației lor politice, așezat ca temelie de doctrină de însuși Corneliu Codreanu, când l-a descărcat ucigător în pieptul prefectului de poliție Manciu de la Iași, devenise o emblemă, un simbol.

Legionarul nu discuta. El înfăptuia. Cui se împotriva, îi argumenta prin focuri de revolver. A lua deci legionarului pistolul, echivala cu a lua scriitorului penița, țesătorului suveica și pescarului undița. Legionarul fără revolver nu mai avea sens. Toți legionarii, trăind în cultul „Căpitanului“, trebuiau să-l imite și, ca adevărați discipoli, trebuiau să aibă cel puțin o victimă la pasivul lor pentru a se înălța la prestigiul șefului lor. Când creatorul unei mișcări sociale de anvergura și potența legionarismului pune cu mîna lui la temelie ei o crimă, pe care o statuază pe un cșafodaj, el nu mai poate sta cu fruntea sus decât în fața unor adepți care vor purta, vor trebui să poarte și ei, ca pe un semn heraldic, pecetea crimei.

Tocmai aici generalul Antonescu, în legitimul lui drept de a apăra statul și viața cetățenilor, a lovit ; a îndrăznit să lovească. Orice puteau tolera legionarii, dar numai această lovitură, nu. Poate că e necesar să vedem că evoluția rapidă a evenimentelor ce urmează este datorată acestor două măsuri extrem de eficiente ; desființarea poliției legionare și dezarmarea legionarilor. Abia acum ei reușesc să-l cunoască pe Conducător. Obişnuiți să lucreze de la început cu o serie de generali din rezervă, deci oameni în vîrstă, au socotit că și generalul Antonescu le este asemănător. Ei nu puteau să-și închipuie de ce capacitate extraordinară — atît fizică cît și morală și intelectuală — era în stare acest om, care atinsese vîrsta de 60 ani. Abia acum încep a-l cunoaște, a-l teme și a se grăbi să-l lovească.

Tot acum, ia naștere la ei ideea atentatului la viața generalului.

După aceste consilii, ca urmare a dispozițiilor luate pentru reîntronizarea ordinii, generalul putea crede că luase măsuri eficace pentru a înlătura repetarea crimelor și abuzurilor, fără însă a-și face mari iluzii. Lupta dusă între el și conducerea legionară continuă zi de zi. Aceștia, momentan, dînd aparența unei retrageri, nu fac altceva decît să sape alte canale subterane, pregătindu-se să iasă la lumină, cînd lumea se aștepta mai puțin.

În această perioadă de mari frămîntări și lupte surde duse în cabinete, între două forțe antagoniste, viața generalului se desfășoară într-un ritm dramatic. Dîndu-și seama că cooperarea cu legionarii înseamnă ori a-i aduce în stare de ascultare completă, ori a te înhîma la carul lor, ori a abdica. Cum cea de a doua și a treia soluție, nu erau compatibile cu crezul românismului de care generalul era stăpînit, rămînea valabilă prima posibilitate.

A se lăsa încălecat de legionari însemna a se tăgădui pe sine însuși, ceea ce nu era de admis. A-i înlătura, iarăși însemna a tăgădui virtuțile lor naționaliste și anticomuniste, în baza cărora fuseseră promovați la conducerea statului tocmai în momentele cînd era cea mai mare nevoie de aceste însușiri în perspectiva viitoarelor evenimente externe.

Logic, pentru Conducător se impunea soluția de a-i aduce la ascultare și a-i transforma într-o formație foloșitoare și de maxim randament. Astfel fiind generalul intensifică această muncă. Pe de o parte, ține contact zilnic cu căpeteniile legionare, pe de alta, se vrea cât mai bine informat despre activitatea lor.

Ca militar, om de război, el știa prea bine că numai printr-o informare completă și la timp putea stăpîni situația. Zadarnic făcea el apeluri, în ședințele Consiliului de Miniștri, cerînd să fie informat, deoarece nu obținea informațiile decît tîrziu și acestea erau eronate. El nu căpăta informații sigure decît prin cabinetul său militar și civil și prin persoane particulare din afară.

Activitatea ofițerilor de la cabinetul militar crescuse deci foarte mult. Ei sînt trimiși în Capitală și în țară, pretutindeni : în instituții, întreprinderi, cazărmi, școli pentru a aduce rezultate la anumite probleme urmărite. Toți acești ofițeri se dovediră a fi însuflețiți de același zel pe care-l manifesta marele lor șef. Căufau, cu strășnicie și devotament, să răspundă misiunii lor. Generalul acordă totală încredere acestui sumum de oameni corecți și entuziaști — sursa lui cea mai sigură de informații. Cu fiecare zi ei își demonstrau calitățile, dar — cum conflictul cu mișcarea legionară creștea, se accentua tot mai mult —, dacă la început erau ca o insulă într-o mare agitată, ajunseră puțin mai tîrziu, să constituie o infimă garnizoană a unei cetăți asediate din toate părțile de valurile anarhiei.

Speranțele pe care generalul și le pusese în oamenii de încredere repartizați în diferitele departamente, la care titulari erau legionarii, se dovedesc zadarnice, deoarece aceste elemente sînt neutralizate de legionari.

Astfel col. Alexandru Rioșeanu, secretar general la Ministerul de Interne, declară la ședința Consiliului de Miniștri

„Ați spus, domnule General, că sîntem responsabili de ceea ce se întîmplă. Ca să fiu eu responsabil ca ministru al poliției, trebuie ca atît la Poliție, cît și la Siguranță, să am oamenii mei. Eu nu sînt sigur nici de dl. Mironovici de la Poliție și nici de dl. Ghica de la Siguranță. Pentru actele lor eu nu port răspundere“.

Generalul, în fața acestei declarații, îi dădu dispoziție ministrului, transformându-l într-un organ de informare :

— „Dumneata îmi vei raporta. Am auzit că șeful Siguranței a scos din vamă 1300 de pistoale pe care le-a împărțit. Să faci anchetă și să vezi dacă e exact. Omul ordinii nu poate împărți arme pentru dezordine”.

Ministrul Rioșeanu merge mai departe, dezvăluind întreaga stare de lucruri :

„Domnul Ghica nici nu mai tratează cu mine. Domnul prefect al poliției. cel nou, nici nu s-a prezentat la mine, nici jurământul nu l-a depus”.

Generalul, în fața acestei situații, numai la câteva zile după ce legionarii făcuseră „mea culpa” semnând un nou act de supunere și numai după câteva zile de la ordinul de dezarmare pe care-l dăduse, nu ezită să tragă concluziile :

— Să-l chemi la minister și să pui lucrurile la punct. Dacă nu vine sau dacă nu se aranjează lucrurile, vom pune alt prefec... Pe domnul Ghica să-l încadrezi în ordinea legală. Dacă nu intră în ordinea legală, atunci să-mi propui un alt șef al Siguranței.

Iată însă pe generalul Petrovicescu, ministrul de interne legionar, intervenind :

„Eu am legături cu Ghica și nu am avut a mă plînge de el pînă acuma...”

Foarte clar apare gravul dezacord, neînțelegerca se vede dovedită între oamenii de încredere ai generalului și legionari. Conducătorul observă această solidarizare a generalului Petrovicescu, ministrul de interne, cu subordonații săi, dar menține conflictul la nivelul ministrului poliției și șefului Siguranței. Adresîndu-se amîndorura, spune în încheiere :

— „Să-l chemați imediat pe dl. Ghica și să-i spuneți că dacă nu intră în legalitate va fi imediat destituit. Nu trebuie să treacă peste ordinele primite... Cum de și-a permis să nu dea curs la un Decret semnat de mine ?”

Era vorba de decretul pentru predarea armelor de către legionari. Ei nu numai că nu le predaseră, dar, cum s-a văzut, continuau să se înarmeze. Deci lupta continua și mai înverșunat.

Intr-adevăr, chiar în ziua de 29 nov., dată cînd fuseră luate măsuri pentru a împiedica pe viitor actele teroriste, legionarii au început metodic sabotarea lor, căutînd să-și întărească mai mult pozițiile.

Conducătorul, și el, pe de altă parte, căuta să-și asigure o poziție cît mai fermă întărindu-și mijloacele pentru stăpînirea situației și menținerea ordinii în țară.

După cum s-a arătat la început, generalul Antonescu începuse guvernarea avîndu-și reședința în Palatul Cantacuzino din Calea Victoriei. Aici s-a lucrat pînă la începutul lunii noiembrie, după care spațiul devenind cu totul neîncăpător, Președinția Consiliului de Miniștri s-a mutat în palatul de curînd construit din Piața Victoriei. Astfel că, spre mijlocul lui noiembrie, Conducătorul era deja instalat în clădirea nouă din Piața Victoriei.

Această clădire avea îndoitul avantaj de a oferi confortul de funcționare pentru întregul aparat de funcționari care se dezvoltase între timp în jurul Conducătorului și de a-i permite acestuia să se instaleze în condiții mai bune, împreună cu familia sa.

Conducătorul se instalează cu cabinetul său la etajul al II-lea al Palatului, unde-și mută și locuința, în încăperile care dau cu ferestrele spre Piață. Pe aripa dinspre șoseaua Bonaparte se instalează cabinetul militar, și în aripa spre șoseaua Jianu, cabinetul civil.

În felul acesta, părăsindu-și locuința din str. Paharnicului, în care, de altfel, nu mai locuise de la 4 septembrie, își alcătuisese un cămin improvizat într-un apartament impropriu, împărțind încăperile între cabinete și camera de locuit.

Mutîndu-și menajul în palat, el nu cîștigă un confort mai bun. În plus, are dezavantajul de a-și vedea expusă viața ca într-o vitrină, din zi pînă-n noapte, în fața întregului personal care, vrînd, nevrînd, lua cunoștință în orice clipă de prezența sa și de felul cum își desfășura viața și activitatea... Dar se părea că aceasta nu-l deranja deloc. Viața pe care o ducea devenise atît de discretă și simplă, încît chiar era de neobservat. Numai ideea că, mergînd pe culoarul care trecea prin fața cabinetului și apartamentului generalului spre a merge la aripa cea-

laltă a clădirii, puteai să te trezești în față cu Conducătorul, îți dădea momente de neliniște. Altfel, nimic nu ar fi dat de bănuț că acolo, înapoia acelor uși capitonate trăia și-și ducea munca, minut, cu minut, omul pe umerii căruia țara aruncase o povară copleșitoare !

Iar dacă se întâmpla ca o ușă să se deschidă fără cel mai mic zgomot și de după ea să apară chiar Conducătorul, în drum spre sala de consiliu, de la extremitatea coridorului, atunci această apariție era atât de discretă încât făcea să contenească de îndată starca de emoție trezită de bruscă apariție. Generalul, cu pași ușori și repezi cu privirile grave și îndreptate undeva departe, cu aerul său de continuă preocupare, răspundea la salut, strângând în trecere mâna celui pe care-l recunoștea, apoi dispărind undeva, înapoia unei uși, care se deschidea și închidea înapoia lui de oameni aproape invizibili.

Singurul avantaj pe care-l căpătase generalul mutându-se în noua reședință —, pe lângă sporirea oarecum a confortului, prin câștigarea de spațiu, și a unei liniști pe care o oferea izolarea acestui palat, — era acela al legăturii imediate cu Ministerul de Externe, legat printr-un pasaj de trecere.

O dată cu generalul și suita sa, se mută în palat și ministrul justiției, Mihai Antonescu, care ocupă apartamentul intermediar, situat la mezanin.

În primele zile ale mutării generalului, se puteau vedea „pistolarii“ instalați în postul de santinelă de onoare, câte doi, la ușa din fața cabinetului său. Prin desființarea poliției legionare se oferise și prilejul să se termine cu prezența acestora la ușa Conducătorului. Dar el, dorind să menajeze sensibilitatea legionarilor și să nu le arate totală neîncredere, tolera, cu riscul vicții sale, prezența pe mai departe a acestor plantoane la ușa cabinetului său, care stărui discrepantă, mai departe, prelungind pe tot timpul lunii decembrie, o situație echivocă și periculoasă, pe care generalul, cu toată contrarierea pe care o producea, înțelesese s-o păstreze.

Situația devenind din ce în ce mai încordată, după cum s-a văzut, anturajul generalului interveni, prin g-ralul Piki Vasiliu, inspectorul Jandarmeriei, și — pe motivul că șeful statului era mai întâi general și apoi conducătorul statului —, ceru să se aprobe și instalarea unei gărzi militare care dublă postul de la ușa cabinetului, așezându-se la dreapta și stînga „pistolarilor“, cu alte cuvinte, încadrîndu-i cu cîte un subofițer de jandarmi. În felul acesta dacă nu au fost înlăturați, cel puțin au fost neutralizați.

Luna decembrie și jumătate din ianuarie 1941 sînt dominate de străduința neobosită depusă de general, pe de o parte pentru a îngrădi și disciplina legionarii și, pe de alta, de acțiunea ascunsă și perfidă a conducerii legionare de a duce pînă la capăt planul de luptă pentru luarea puterii și înlăturarea Conducătorului.

Pînă în ultimele zile înainte de declanșarea rebeliunii. Conducătorul nu înceta să stăruiască pentru a-i aduce la ascultare. Aflînd că legionarii proiectaseră pentru sărbătorile Crăciunului noi masacre, el ordonă următoarele măsuri în Consiliul de Miniștri :

„De sărbătorile Crăciunului, luați măsuri de păstrarea ordinii și de supraveghere... Un lucru care trebuie să înceteze, pentru că a sperlat lumea, sînt marșurile de noapte și agitațiile de noapte în cuiburi... Nu epuizați tîneretul, el nu va mai putea da nimic dacă după munca de zi îi adunați și noaptea... Lucrați, la lumina zilei. În catacombe creștinii au lucrat pînă au triumfat și au ieșit la lumină. Nu mai lucrezi în catacombe după ce ai reușit“.

Într-adevăr, ca o adevărată plagă ce se așternuse peste Capitală, erau aceste marșuri care-și răsunau cadențele pe pavajul străzilor, creînd o atmosferă sinistă, generatoare de temeri și amenințări. Dacă întîrzieai noaptea în oraș, întorcîndu-te acasă pe străzi lăturalnice, întîlneai coloane formate din tineri și vîrstnici, care apăreau dintr-o dată un colț de stradă, întunecați la chip și la port, trecînd pe lîngă tine și strecurîndu-ți, o dată cu cadența pasului lor, în suflet, o teamă și o neliniște prevestitoare de rele. Iar cei a căror liniște o întrerupeau în acele ceasuri tîrzii de noapte, tresăreau, revenindu-le amintiri triste din nopțile ocupației străine, pentru cei mai în

vîrstă ; cei mai tineri. fiind nedumeriți și neliniștiți asupra celor ce le va aduce ziua de mîine.

Dar aceste marșuri și ședințe de cuib de noapte, constituiau tocmai pîrghia principală prin care partidul legionar acționa asupra maselor, antrenîndu-le și disciplinîndu-le. Mai mult : ele constituiau o tactică de camuflare a planului de preluare a conducerii, pe care o urmăreau. Obişnuind populația și autoritățile de stat cu aceste mișcări de formațiuni, oricînd puteau camufla momentul unei lovituri de stat la adăpostul acestor mișcări de stradă devenite obişnuință.

În ultimele ședințe ale Consiliului de Miniștri ale guvernării național-legionare, Conducătorul declara :

„...Am fost informat din nou că nu s-a terminat cu descinderile, am cerut să nu se mai facă nici o descindere noaptea și să nu mai între nimeni cu revolverul în casa oamenilor... Domnule general Petrovicescu, se petrec lucruri groaznice pe toată suprafața țării. Să citești rapoartele făcute de toți procurorii din țară“.

În timpul în care Conducătorul se străduia din răspuțeri făcînd tranzacții cu însăși conștiința sa pentru readucerea pe făgașul ordinii a legionarilor, Horia Sima își punea la punct, perseverent și grabnic, planul loviturii de stat.

Zilele generalului Antonescu ca șef de stat trebuiau să fie numărate.

Planul loviturii de stat se baza pe împărțirea atribuțiilor șefilor principali. Horia Sima trebuia să conducă mișcarea din provincie ; generalul Petrovicescu, Alex. Ghica și Maimuca, în Capitală.

Pentru a mobiliza provincia, Horia Sima face o serie de turnee în zonele importante ale țării, pregătind opinia publică. Ziua de 1 decembrie oferă un nou prilej pentru atingerea scopurilor urmărite de general : de a domina și supune pe legionari. În această zi se comemorau 22 de ani de la Unirea Transilvaniei cu patria mamă.

Profund întristat și decepționat de evenimentele petrecute cu 3 zile înainte, se duse în cetatea Unirii, împins de speranța că va trezi în sfîrșit, conștiințele legionarilor și îi va aduna în jurul ideii naționale. de reîntregire, ade-

varata mentre a generației de atunci. Generalul îmbracă pentru ultima oară cămașa verde și urcînd la tribuna deasupra căreia se înălța crucea martirilor neamului Horea, Cloșca, Crișan, Avram Iancu și avînd în mijloc portretul lui Corneliu Codreanu, rosti o îndurerată cuvîntare :

„Întii decembrie nu este astăzi ziua bucuriei naționale ... Este ziua martirilor care s-au jertfit căzînd o dată cu granițele noastre sfinte... Este ziua care deschide calea drepturilor viitorului... Am depus 2000 de ani ca să ne întemeiem hotarele vieții și drepturilor românești : hotarele lui Traian, Mihai Bravul, ale lui Ferdinand I. Am umplut de rușine paginile de glorie militară ale istoriei noastre, lăsînd să se prăvălească în prăpastia robiei ceea ce zidise glia martirilor atîtor veacuri și sîngele ultimilor 800.000 de morți... Să nu ne robim durerii... Din această cetate a. Unirii mă adresez cu încredere tuturor. Mă adresez ardelenilor, ostașilor, legionarilor, românilor“.

„...Pe umerii voștri stă apărarea sfîntă a datorii strămoșești. În această clipă de ingenunchere, ingenuncheați ca să auziți trosnetul de trupuri pe roată ale lui Horea și Cloșca ; simțiți în sînge clocotul de viață ardelenescă a lui Avram Iancu și ritmul de redeșteptare românească al lui Andrei Mureșanu. Plecați urechea la brazda strămoșească și aplecați în cuget icoana gîndurilor lui Lazăr și Șaguna și cutremurați-vă de biruința veșnică a lui Mihai Viteazul.

Ne-am născut aici, sîntem cei dintîi așezați și vom pleca cei din urmă. Vom muri aici, frați ardeleni, pentru că nu putem părăsi ceea ce nu se poate părăsi. În fața noastră viitorul stă aspru și greu dar plin de nădejdi... A vrut Dumnezeu ca eu, care am luptat pentru granițele neamului și m-am străduit pentru onoarea și pulerea armatei, să am la bătrînețe dureroasa soartă de a aduna pe risipiții granițelor noastre sfărîmate... Exodul de persoane pare că a încetat...”

Citînd deosebite între declarația aceasta față de cele anterioare în care abia era lăsat să se întrevadă linia diri-

guitoare a politicii externe a Conducătorului. În tonul și în expresia ei se vede siguranță, limpezime și precizie. El folosește această comemorare spre a face, într-o formă metaforică în fața poporului, un bilanț al primelor sale ofensive diplomatice... Continuînd declarația, el spune :

„Am fost la Roma și la Berlin pentru ei, pentru noi toți, pentru generațiile viitoare. Am arătat cu suflet și cu cuvinte ce se vor cunoaște odată, tot trecutul nostru, toată durerea și toată sfișierea noastră de astăzi. Am găsit înțelegere. România nu mai este detestată. România nu mai este singură... Nu pot astăzi să vorbesc mai mult. Toți trebuie să păstrăm încrederea în drepturile neamului“.

Îndreptîndu-și gândul către armată, Conducătorul i se adresează :

„Ostași, din celatea biruinței lui Mihai Viteazul îmi îndrept gândul spre voi toți spre a vă aminti toată iubirea, toată nădejdea și toată siguranța pe care neamul întreg le pune în voi“.

Cit de evocator răsunau aceste cuvinte rostite de general cu puțin timp înainte de data cînd se vor adevăra ca profetice aceste nădejdi. Generalul înțelesese deslușit din evenimentele de la 26—28 noiembrie că mai devreme sau mai tîrziu armata va fi aceea care va trebui să impună și să susțină ritmul de viață al țării. Ca și cum ar fi vrut să o pregătească pentru rolul ce va trebui să-l îndeplinească, el spune mai departe :

„Am fost la Roma și la Berlin ca ostaș. Am mers acolo ca să apăr onoarea voastră, mîndria voastră, fiindcă nu sînteți vinovați că neamul și-a prăvălit granițele fără luptă ; și nu asupra voastră apasă umilirea de a le fi pierdut. Pe umerii voștri apasă în schimb răspunderea asigurării prin luptă a drepturilor acestui neam“.

În aceste ultime cuvinte generalul Antonescu deja trasa misiunea și rolul armatei în viitor !

Vorbînd despre onoarea armatei, referirea este evidentă atît la umilințele suportate de armată pe timpul re-

tragerii din Basarabia și Bucovina și care se continuaseră prin unele tratamente înjositoare aplicate unor ofițeri români, deținuți ilegal după ocuparea acelor provincii, cât și la incidentele de frontieră de pe granița de est și a Ardealului de Nord.

Generalul, încă sub impresia șocului produs de atrocitățile din 26—28 noiembrie, se adresează legionarilor, de la înălțimea celui mai înalt ideal românesc, acela al Ardealului integral :

„Legionari, România și viitorul neamului depind astăzi de fapta voastră de mâine. De atâtea ori mi-am deschis sufletul pentru voi și mi-am îndreptat gândul către voi. Astăzi, în această zi sfântă și tristă, din această cetate a biruinței românești, vă trimit din ncu sfatul și nădejdea mea... Mistica națională înseamnă convingerea în dreptatea și puterea unui neam... Dacă Țara este a Legiunii și Legiunea trebuie să fie a Țării. Adevăratul legionar slujește Țara numai prin muncă, ordine, supunerea oarbă la legile și chemările Țării... Am nu numai datoria, am și dreptul să vă cer și ascultarea neșovăitoare și dăruirea completă. Vă cer eu, pentru că prin mine v-o cere Țara !.

Mai departe adresându-se tuturor românilor, Conducătorul le spune :

„...Din această cetate a Unirii românești, fac astăzi un apel la unirea tuturor în crez, în faptă. Numai astfel vom putea ridica Patria... Nu vin cu laude înaintea voastră, nici cu vorbe, nici cu promisiuni. Conducătorul și ostașul trebuie să tacă și să înfăptuiască...”

Dar oricât de frumoase și din adîncul inimii vor fi fost scoase și vor fi fost rostite aceste cuvinte, ele erau me-nite să se răspîndească în vînt și să rămînă pe hîrtie. Legionarii rămaseră surzi și mai îndîrjiți își continuară pe ascuns pregătirile pentru lovitura ce o aveau proiectată, așteptînd momentul prielnic. Înarmarea legionarilor continuă. Sînt înarmați studenții, școlarii și alte elemente de încredere. Universitatea, școala intrascră într-o adevărată anarhie. Profesorii, studenții, elevii absentau de la cursuri

pentru a participa la ședințe. Majoritatea elevilor care erau înarmați cu pistoale le purtau în serviete la școală și chiar le expuneau pe pupitre în fața profesorilor.

Ministrul secretar de stat la Departamentul Educației Naționale, T. Brăileanu, dăduse instrucțiuni : „Profesorii trebuie reeducați de propriii lor elevi“.

În universități starea de lucruri devenise foarte gravă. Profesori valoroși erau eliminați pentru convingerile lor politice. Cuvîntul studenților atîrna hotărîtor în sancționarea profesorilor sau în promovarea lor.

Concomitent cu această acțiune de dezagregare, se ducea o largă acțiune de discreditare a generalului în rîndul maselor. Se răspîndea zvonul că el este vîndut masonilor : că a trădat legiunea ; că nu mai are încrederea Germaniei și, în sfîrșit, că armata nu mai este cu el.

În ceea ce privea armata, situația se schimbase mult în ultimele luni, datorită ofenselor aduse prin încercările de amestec ale legionarilor în unitățile militare, prin prigonirea ofițerilor. Datorită acestor acte, ei pierduseră foarte mult din simpatiile ce avuseseră în rîndurile armatei : ofițeri și trupă. Totuși, în rîndurile ofițerilor superiori și a marilor comandanți de mari unități rămăseseră aceia mai apropiați legiunii : generalul Dragalina, comandantul corpului de Armată de la Brașov ; generalul Co-roamă, acel comandant al Diviziei de Gardă care la întrebarea pusă de generalul Antonescu cu privire la oportunitatea abdicării lui Carol al II-lea răspunsese : „Nu apăr pe rege. Nu trag în popor“. Alți comandanți de regimente și ofițeri de stat major mai putea fi socotiți ca simpatizanți legionari, dacă nu chiar legionari convinși. Totuși numărul lor rămînea neînsemnat pentru a constitui o problemă.

Sfîrșitul lunii decembrie 1940 aduce, o dată cu bilanțul înfăptuirilor cu care un guvern s-ar fi putut mîndri în orice timpuri, dar, mai cu seamă, în cele de atunci, și ecoul faptelor odioase care, departe de a fi estompat prin trecerea timpului devenea tot mai persistent. Tabăra adversă se înverșunase și mai mult și alte zvonuri mai alarmante erau răspîndite în Țară. Astfel, cu prilejul Anului Nou, 1 ianuarie 1941, amenințările luaseră forme concrete. Legionarii, pentru a se răzbuna pe foștii oameni politici care-i persecutaseră, hotărîscră ca în noaptea de Anul Nou

să organizeze un măcel pe scară largă „pentru a purifica Țara de lepra trecutului“. Anul Nou trebuia să devină o nouă „noapte a sfântului Bartolomeu“, legionară însă.

Datorită intervenției secretarului de stat de la Interne, Rioșeanu și a punerii armatei în stare de alarmă, s-a putut împiedica acest masacru. Cu acest prilej, Generalul Antonescu adresează un ordin de zi prin care face un apel la ea, indicînd-o ca pe unica forță ce poate garanta liniștea în țară.

Prin acest apel, divorțul dintre Conducător și legiune era virtual înfăptuit :

„Ostași,

Azi ca întotdeauna, azi mai mult ca altă dată, gîndul și grija mea de frate și prieten se îndreaptă către tine, drag ostaș de toate gradele și de toate vîrstele... Am dorit și am visat, am luptat și am îndurat, am fost lovit, pentru că am voit să pun în mîinile tale vînjoase cea mai bună armă ; în sufletul tău cinstit cea mai înflăcărată credință ; în inima ta cel mai vișoros avînt , în credința ta în destinele neamului, cele mai înălțătoare aripi și în prlvirea ta cea mai vie dintre icoane : PATRIA“.

Acest apel ia din ce în ce forma unei adevărate măr-turisiri de credință. Era pentru prima dată de cînd generalul se afla în fruntea țării că se adresa armatei în mod deschis, fără echivoc :

„De la 6 septembrie mă zbat, dragi ostași, să vă dau și vouă o viață nouă... S-a terminat cu bunul plac al unora și traiul rău al altora... De acum înainte seriozitatea va lua locul ușurinței ; vrednicia va da la o parte pe nevrednic ; onestitatea va zdrobi tilhăria ; caracterul va înfringe pe cel viclean și minciuna nu va mai putea să se strecoare către vîrfurile de comandă... De acum înainte pe culmi nu vor trepi decât ajungă decît vulturii.

Sînt convins că și voi, ca și mine, socotiți că trebuie să ne întoarcem, cît mai este timp, pe calea de glorie și jertfă pe care a umblat fără șovăire neamul nostru de la Sarmisegetuza și pînă la bătrînul și înțeleptul rege, care a pregătît prin munca și exemplul lui istorica înfăptuire“.

Acest Ordin de zi, prin conținut nu este altceva decît un ordin pregătitor de bătălie.

Dacă în forma aceasta îmbracă obișnuitul protocol militar, în fond el poate fi socotit ca actul de bază care atestă cum în spiritul și cugetul Conducătorului începuse să se definitiveze hotărîrea cu privire la reducerea la ascultare a legionarilor. Armata trebuia să rămînă „cu arma la picior” de acum înainte pînă la soluționarea conflictului care se ascuțise din ce în ce mai mult.

Fată de aceste reacții ale generalului Antonescu, cum era de așteptat, Horia Sima depune toate eforturile pentru a dovedi ca neîntemeiate zvonurile răspindite cu privire la proiectatele atentate. Și în timp ce toate măsurile de preîntîmpinare a actelor teroriste fuseseră luate de către Conducător, Horia Sima dă un ordin prefecților, prin care deczmente categoric cum că viața oamenilor politici ar fi amenințată.

Datorită măsurilor expuse mai sus, sărbătorile Crăciunului și Anului Nou trec fără incidente, însă legionarii își mută data loviturii pe care o pregăteau pentru mai tîrziu. În acest scop ei recurg la o înscenare folosind vechea marotă, „masoneria” : încep a lansa zvonuri defăimătoare la adresa membrilor din guvern și a însuși Conducătorului, precum că ar fi masoni. Din ordinul generalului Petrovicescu se execută o descindere la sediul lojei masonice și se fac o serie de percheziții la foști oameni politici și generali în rezervă, luîndu-li-se armele.

La 10 ianuarie, Horia Sima dă un comunicat prin care alarmează și aruncă sămînța neliniștii în opinia publică, anunțînd că s-a descoperit un material extrem de important, care va fi curînd adus la cunoștința țării. „Se pregătește o groaznică nimicire a neamului nostru întreprinsă de masoni și prin masoni”.

Sînt lansate zvonuri despre neîncrederea Germaniei în Conducător și prin care se acreditează forța legiunii.

La 14 ianuarie, generalul este invitat pe neașteptate la Hitler, pe care-l întîlnește la Salzburg.

4.

MOTO : „— Dar orice s-ar întâmpla, sunt convins că Antonescu este singurul om capabil de a călăuzi destinele României“. —

ADOLF HITLER

VIZITA ULTIMATIVĂ LA HITLER

În această stare de încordare crescândă, generalul, văzînd că iminența unui conflict cu Horia Sima era de neînlăturat și fiind informat că șeful legiunii își exprimase dorința să apeleze la Fűhrer și spre a nu-l lăsa să se ducă singur, cere și el o audiență la Hitler care îi este acordată la 12 ianuarie. Era o invitație adresată conducătorului statului și vicepreședintelui Consiliului de Miniștri, care era Horia Sima. Acesta refuză să meargă împreună cu generalul și persistînd în refuzul său, generalul este nevoit să plece singur. Din cercurile legionare, refuzul lui Sima era motivat de teama acestuia de a se duce la Fűhrer o dată cu generalul spre a nu fi pus în inferioritate de către acesta în fața lui Hitler. Cu toate insistențele depuse de Fabricius și de generalul Hansen, șeful Misiunii militare germane, Sima a rămas intransigent în hotărîrea sa. Cauza adevărată era însă de a căuta să profite de lipsa generalului din țară spre a lua decizii care să-l pună, la sosire, în fața unei situații noi. Refuzul lui Sima, l-a nemulțumit mult pe Hitler.

Generalul, odată ajuns singur la Hitler, i-a expus situația de confuzie și început de anarhie ce se instalase în țară, datorită actelor de insubordonare ale legionarilor. A lăsat pe Hitler să tragă concluziile dacă se mai putea menține colaborarea cu legiunea, ai cărei membrii nu mai înțelegeau să coopereze, ci doreau să ia întreaga putere pentru ei singuri, înlăturînd pe General. Cum conducătorii legionari se dovediseră incapabili de a reorganiza legiunea, generalul, în concluzie, declară lui Hitler că este

gata oricînd să ia conducerea „fără legiune sau chiar împotriva legiunii.”

După Killinger. ministrul Reichului la București, reieșea că generalul se exprimase către Führer în felul acesta : „**Preiau întreaga răspundere, sînt gata să guvernez cu Horia Sima și cu legiunea ; de asemenea sînt gata să guvernez cu legiunea și fără Horia Sima, și sînt gata să guvernez fără Horia Sima și fără legiune.**”

La aceste concluzii Hitler a răspuns că „**orice s-ar întîmpla, el rămînea convins că Generalul Antonescu era singurul om capabil de a călăuzi destîinele României**”. Aceste cuvinte l-au făcut pe general să conchidă că poziția Berlinului față de conflictul cu legiunea va fi favorabilă cauzei sale.

Dintr-un extras din lucrarea „**Memorial Antonescu**”, scrisă de secretarul particular al generalului. Gh. Barbul, putem vedea mai limpede aceasta. El scrie :

„**...Ușa camerei vecine se deschise brusc și Generalul, urmat de Hitler, ne ajunse în salon. Expresia ce văzui pe figura Generalului era mai întunecată ca de obicei și ochii săi mă priveau fix, cu insistență. Ne-am ridicat în picioare, Hitler intervenea spre a ne reazeza :**

— **Mai aveți încă o oră pînă la plecare și arătă un joltu Generalului.**

Hitler avea aceeași atitudine de bunăvoință, era mai degajat și părea că face eforturi spre a încălzi atmosfera. El rupse tăcerea, spunînd :

— **Este sigur că secolul XX va însemna pentru Europa o etapă încă mai importantă decît aceea a Renașterii sau aceea de la sfîrșitul Imperiului Roman. Masele s-au pus în mișcare. E ca un fluviu revărsat care își caută matca cea nouă. Încercînd să menții popoarele în limitele tradiționale riști să le mărești puterea de explozie. Ca să eviți revoluțiile, trebuie să le previi... Revoluționarul modern nu trebuie să mai păstreze nimic fanatic în el ; rolul lui este mai mult de precursor decît de agitator.**

— **Și ce faceți cu fanaticii ? interveni Generalul.**

— **Trebuie să te debarasezi de ei, replică fără ezitare Hitler. Există în fiecare mișcare militanți fanatici care își inchipuie că distrugînd tot, ei își fac datoria... Acești oameni trebuie împiedicați.**

— Sînt mulțumit că vă aud spunînd aceasta, interveni Generalul cu un zîmbet de satisfacție. Înainte de plecarea din București am arătat unui colaborator apropiat motivele ce m-au determinat să vă cer această întrevvedere : nereușita mea. M-am aflat și eu în situația de „a apela la Papa într-un conflict cu clerul catolic”.

— Scarta ereticilor este mai rea decît aceea a schismaticilor, răspunse Hitler zîbind... Statul este monopolul mitralierei. Gîndiți-vă la forța concentrată într-un asemenea instrument... Acel ce posedă monopolul mașinilor de război moderne, posedă puterea absolută... Omul care lasă să i se ia postul de comandă — și privirea sa fixă cu insistență pe General — probează că nu a știut să folosească mitraliera. Un dictator al secolului XX nu poate fi răsturnat. Dacă el cade, înseamnă că s-a sinucis.

Hitler s-a ridicat. Nu mai avea nimic de spus“.

Intr-adevăr, Hitler nu mai avea nimic de spus, deoarece vorbind principal aplicase evident și plastic toate cele spuse la situația în care se afla generalul, sugerînd-i soluțiile de adoptat pentru ieșirea din impas.

Citînd acest pasaj ultim din expunerea lui Hitler nu putem să trecem fără a încerca un comentariu. El încheiase cu cuvintele : „Un dictator al secolului XX nu poate fi răsturnat. Dacă el cade, înseamnă că s-a sinucis”. În teorie, Hitler ar fi putut avea dreptate dacă admitem „baia de sînge”, dar aplicat, cîte variante nu se pot ivi ! Pînă la ce limite se poate împinge baia de sînge ? Dacă principal am putea acorda putere de axiomă acestei formule, realitatea cît de mult a infirmat-o ! Mai întîi cazul său : a dispărut sinucigîndu-se, cînd nu mai avea asupra cui să folosească armele moderne. Mussolini nu mai avea puterea să o facă și a căzut. Dar atîția dictatori actuali care au folosit puterea armelor contra supușilor și totuși au căzut ! Cazul cel mai edificator este cel al șahului Iranului ! După o baie de sînge, totuși pleacă de la putere. Și pe lîngă el, alții au oferit același exemplu.

În ce privea pe general, lui nu i se potrivea această axiomă, pe motivul că el nu era „un dictator”. O declarase de la început și a negat-o pînă la sfîrșit : „Eu nu am fost un dictator”, spunea la proces. „Dictatorii suprimă pe adversari. Eu pe cine am suprimat ?”

Oricum, generalul plecase de la întrevvedere cu Hitler edificat. Putea să considere că avea mină liberă să acţioneze.

Legionarii vroiseră să folosească această lipsă din ţară a generalului pentru a trece la acţiune, dar înapoierea bruscă a acestuia nu le dă timpul necesar. În aceeaşi zi, au fost convocaţi toţi şefii de cuiburi de legionari din ţară pentru a fi puşi la curent cu ultimele evenimente politice.

Pătraşcu, secretarul general al legiunii, a declarat, luînd cuvîntul : „Divorţul între legiune şi general este iremediabil... Săpîndu-se o prăpastie între ei... Legionarii sînt mulţi, generalul este singur... Ofiţerii tineri sînt cu noi... Avem în Bucureşti 21.000 de arme şi grenade.“

Asemenea întruniri legionare au loc şi în restul ţării, sub pretexte camuflate, dar în acelaşi scop ca acela din Capitală. Conferenţiarul depunea o grijă deosebită pentru a scoate în relief numele lui Horia Sima, ca singurul conducător indicat.

În seara zilei de 19 ianuarie, ministrul de interne, generalul Petrovicescu, ţine o cuvîntare la radio foarte semnificativă, arătînd în esenţă :

„...Ceea ce a fost posibil în 1934 — adică desfiinţarea Gărzii de Fier — nu mai este cu putinţă în 1941... Nu se mai poate răspunde prin bită la accente voinicesti... Mai sînt mulţi nedumeriţi care se complac în a se menţine pe poziţii care de mult nu mai înseamnă nimic... Dar ce valoare au aceştia, faţă de mersul triumfător al legiunii ?

„Procesul din martie 1934 a fost începutul procesului unei epoci. Dezbaterile continuă“.

Pe tot timpul acestor zvîrcoliri, atitudinea Conducătorului ramine în cumpănă dreaptă între informaţiile alarmante cu privire la pregătirile unei lovituri legionare şi dorinţa sinceră de a evita o ciocnire şi a-i aduce la ascultare. El continua să ţină regulat şedinţe de cabinet şi nu osteneşte a asculta, a reprimă, a sfătui şi a aştepta intrarea în ordine.

MOTO : — „...Dezbaterile con-
tinuă...”

GI. PETROVICESCU

PETROVICESCU – RIOȘEANU

În stenogramele ultimelor ședințe ale guvernului național-legionar, se pot citi crîmpele ca acestea :

G-ralul Antonescu : Am spus să nu se mai facă nici o descindere noaptea și să nu mai intre nimeni cu revolverul întins în casele oamenilor, pentru că revolverele nu sînt date polițiștilor pentru a le pune în pieptul orișicui.

G-ralul Petrovicescu : Avem chiar declarații prin care se recunoaște modul civilizat în care s-au făcut perchezițiile.

G-ralul Antonescu : Cunosceți cum se obțin aceste declarații ! A venit la mine un om bătrîn și mi-a făcut o reclamație. L-am rugat s-o scrie, dar mi-a spus că n-o scrie fiindcă îi e frică de moarte. Cînd l-am rugat să-mi dea numele celor care l-au amenințat, nu a voit să facă nici asta tot de frica morții...

În ziua următoare Conducătorul are alt motiv de nemulțumire, pe care-l înfîierează :

„Domnule general Petrovicescu, au venit ieri aici procurorii din țară. Am raportul lor. A asistat și dl. Horia Sima. Se petrec lucruri îngrozitoare pe toată suprafața țării. Astfel, în Brăila s-au scos pe timpul sărbătorilor toți evreii intelectuali, doctori, rabini, tineri, bătrîni, fără deosebire, fără considerație și au fost puși la rînitul zăpezii. La Buzău un rabin bătrîn a fost scos la zăpadă. Se duc legionarii la prăvăliile evreiești și iau fondul de comerț distrugînd astfel comerțul și creditul. În astfel de situație ne trezim în 2 luni cu o catastrofă economică.

Fabricile nu mai trimit marfă, deoarece evreii care au prăvălii nu mai cumpără marfă. Numai năzbitii. Oricum ar fi vinovatul, nu ai voie să-i scoți nevasta și copilul în stradă... La Agronomie, studenții legionari dau afară pe cei mai buni studenți pe motiv că nu sînt legionari. De aceea s-a ridicat țara împotriva lui Carol al II-lea pentru că au fost dați afară studenții legionari din facultăți și opinia publică s-a revoltat... Să vii, d-le g-ral Petrovicescu să-ți arăt eu adevărata stare de lucruri din țară !"

Generalul Antonescu împreună cu ministrul de interne au plecat din consiliu și generalul l-a dus în cabinetul său spre a-i arăta rapoartele prefecților pe care generalul Petrovicescu avea acru că nu le cunoaște...

Era ultima ședință de cabinet dinaintea rebeliunii.

Cred că pentru a înțelege mai bine evenimentele ce vor urma trebuie să facem cunoștință mai îndeaproape cu personajele care le-au determinat și condus.

Unul dintre ele este generalul C. Petrovicescu, figură oarecum centrală a acestei tulburări ; deși nu era el deținătorul tuturor frinelor mișcării legionare, avea postul-cheie în ce privea ordinea în stat. Ofițer de stat major, provenit din infanterie, era aceeași promoție cu generalul Antonescu.

Îl cunoscusem mai de mult, cînd, cu gradul de general de brigadă, comanda o brigadă de infanterie la Arad și am rămas în raporturi mai strînse, atît cît putea să-i îngăduiască gradul de general față de cel de locotenent. Generalul Petrovicescu acordîndu-mi atenție de la prima vizită protocolară ce i-o făcusem, iar soția acestuia împrietenindu-se cu soția mea, au urmat în timpul anului 1932—34 mai dese întîlniri între noi. Unul din motivele care ne-au apropiat a fost cartea : generalul era mare iubitor de cărți și avea o bibliotecă interesantă și bogată. El însuși poseda o vastă cultură. Dacă am voi să-l descriem pe generalul Petrovicescu putem spune că ceea ce impresiona la el de prima dată era alabilitatea sa deosebită. Talia potrivită, bine legat, cu înfățișare sportivă, avea figura întunecată, cu ochi negri, vii și pătrunzători, ascunși sub sprînceane stufoase și larg arcuite. Fața pătrată, cu maxilare proeminente, scotea în relief o bărbie lată cu o creștătură la mijloc și fața brăzdată de două cute adînci, ce porneau

de la pometii proeminenți, tăindu-i pînă la porțile unei guri largi. Fața cu un ten tuciuriu, era invadată de o pilozitate abundentă, nestăpînită, sub rigoarea unei toalete zilnice, care, năvălea peste tot, tinzînd să se facă totuna părul de pe cap, tăiat scurt, în perie, deasupra unei frunți înguste și brăzdate de-a latul de încrețituri permanente. Într-un cuvînt, fața acestuia lăsa impresia că este fața unui actor obosit și fanat de pe urma nopților petrecute la lumina rampei și a fardului.

Dacă cumva impresia aceasta nu s-ar fi desprins de la prima vedere, atunci o căpătați cu siguranță de îndată ce veneai în contact mai strîns cu el.

Da, generalul Petrovicescu era un mare actor. Îi plăcea să-și impresioneze interlocutorul, oricine ar fi fost acesta. Cu o amabilitate ce părea căutată dinadins, punînd parcă toată silința să se facă agreabil, se întrecea în afabilitate în societate. În serviciu, se purta „cu mînuși“ cu subalternii săi, sub care atitudine își ascundea duritatea. În raporturile din afară de serviciu, cu subalternii se dovedea binevoitor și săritor la nevoile lor. Cu șefii, se întrecea în gesturi de atenție, care frizau ușor servilismul. Era într-o mare măsură și un idealist cu înclinații utopice, un entuziast, un pasional, care nu-și măsura îndeajuns gesturile și atitudinile cînd era stăpînit de un sentiment.

Ceea ce m-a surprins, eram locotenent pe atunci, în raporturile de îngăduitoare apropiere cu generalul Petrovicescu, a fost atitudinea bizară a acestuia asupra unor concepții în general admise despre diversele subiecte pe care el, generalul, le aborda. Avea totdeauna idei, păreri neobișnuite. La început surprins și oarecum derutat de aspectul nou și interesant cu care generalul prezenta diferite probleme, mai tîrziu căpătînd un interes mai pronunțat, provoca asemenea discuții care-mi dădeau senzația că mă aflu sub o ușoară narcoză.

Generalul Petrovicescu, posedînd o cultură puțin obișnuită în armată, stăpînea un vocabular ales și o ușurință de exprimare, într-un stil foarte viu, colorat, cald și perorat, de orator. Deloc îngrădit în corsetul deformării profesionale ataca deschis problemele cele mai variate, pornind

de la cele de pură specialitate pînă la probleme de filozofie și sociale. Curente filozofice ca și doctrinele militare le stăpînea foarte bine, ca și doctrinele sociale pe care le analiza cu multă competență prin trimiteri și citate din mari autori care erau de natură să impresioneze pe ascultători. Trebuie să spun că ceea ce șoca la el de la prima vedere pe lîngă acel aer actoricesc, era și o notă cu accent sarcastic. Această impresie creștea pe măsură ce-l ascultam mai mult și-l cunoșteam mai bine. Sub avalanșa coplesitoare de cuvinte și tirade pline de crudiție, de politețe îndatoritoare, intuisem, cu acel dar pe care-l au uneori ființele tinere și care le ajută în comportarea față de oameni determinîndu-le atitudinea că aceste manifestări porneau dintr-o agitație a unei firi tumultuoase, nepotolite nici de uniformă, nici de vîrstă — om pe atunci de 54-55 ani — și care se căuta pe sine, se vrea realizat, în alt fel, altcum. Făcea încercări de a se descoperi pe sine și de a descoperi lumea din juru-i, folosind orice prilej, chiar și pe acela ce i-l oferea o discuție cu un tînăr locotenent.

În timpul lungilor discuții, mai bine spus lungilor perorații ale generalului Petrovicescu, eu, interlocutorul său, simțeam înapoia privirilor sfredelitoare ale ochilor ca doi cărbuni aprinși, clocot de gînduri și pasiuni ce se ascundeau după frazele sale. Totdeauna ceva straniu plutea în atmosferă și nu o dată în intima și încărcata bibliotecă a generalului din Arad, simțisem plutind parcă ceva mefistofelic în incadescența privirilor și vraja vorbelor îmi da o neliniște amețitoare.

Nu, hotărît lucru, nu-l puteam descoperi pe om prin cuvintele sale ; ele îi slujeau doar ca într-un joc magic să se închidă ermetic și să-și reflecte gîndirea caleidoscopic, în mii de fațete. Porneam spre casă neliniștit și cu îndoieli în suflet. Mă întrebam mereu : ce om putea să fie, atît de deosebit de toți ceilalți ? Oricum, încrederea mea scădea treptat. Nu mă simțeam cîștigat de el, din contră. Era ceva în firea acestui om care nu-ți dădea voie să-l apropii, deși el făcea totul în acest scop. Sau tocmai de aceea ! Nu puteam spune dacă generalul era adeptul vreunei mis-

cări sociale și nici nu-și arăta înclinația spre vreuna. Umanitarismul lui l-ar fi împins, prin înclinații, către socialism.

I-am rămas mult îndatorat pentru simpatia ce mi-a arătat-o și pentru discuțiile purtate, ca și pentru recomandarea de lecturi și încurajarea dată în această direcție. De asemenea, nici manierele sale frumoase pline de bunăvoință, care fac atât de bine unui tânăr în pragul carierci, nu le-am uitat.

Cu generalul Petrovicescu m-am revăzut la București, dar nu au mai fost reluate raporturile de la Arad. Era șef de Stat Major la Corpul de Armată din Capitală. Numele lui devenise mai cunoscut de la îndeplinirea funcției de comisar regal în procesul legionarilor care au asasinat pe Duca. Procesul a fost în 1934. În mod paradoxal, rechizitoriul procurorului, de concepție amplă, respectând toate canoanele dreptului și făcând incursiuni în filozofia socialistă, în loc să acuze, apăra pe acuzați. Ceea ce a fost surprinzător, a fost că opinia publică a acceptat concluziile, autoritățile nu s-au sesizat, iar generalul Petrovicescu iese din anonimat cu poliță în alb semnată de legionari.

La venirea la conducere a generalului Antonescu, fostul procuror regal era cel mai indicat a intra în compunerea guvernului și ca atare a lua portofoliul Ministerului de Interne. Era omul care adusesese importante servicii legiunii și omul cunoscut de generalul Antonescu. Numai că firea lui nestatornică, pornită pe aventură, înțelegea să se declanșeze. Mimînd ca un cabotin rolul de om de încredere al Conducătorului, se dă total, dacă nu era deja dat, de partea legiunii și încearcă să joace rolul „omului cu două fețe” din comediile lui Molière, îmbrăcînd uniformă militară în fața generalului Antonescu și cămașa verde în fața legionarilor. Firea lui plină de contraziceri, acea neliniște interioară duceau fatal spre acel joc dublu care nu era în fond decît împlinirea destinului său.

Felul cum s-a comportat ca ministru de interne pe timpul celor 4 luni de guvernare se poate descifra în linii mari din cele expuse mai înainte.

Discursul pe care-l ținuse la radio în seara de 19 ianuarie 1941 provocă din partea Conducătorului actul de demitere a sa din postul de ministru de interne, care constituie începutul crizei de guvernămînt și sfîrșitul lamenta-

bil al unei cariere care se voia realizată într-o apoteoză, prin mijlocirea unei uzurpări. El se voia pe locul conducătorului statului.

Intrucît în desfășurarea evenimentelor numele de Alexandru Rioșeanu a fost inclus și va mai fi, o încercare de a contura figura acestei persoane ar fi în interesul deslușirii climatului în care se vor desfășura cele ce urmează.

Colonelului în rezervă Alexandru Rioșeanu, provenit în arma cavaleriei, deși mult mai tânăr decît generalul Antonescu, acesta din urmă îi acorda prietenia și încrederea. Relații de familie îi apropiaseră, evenimente din timpul Războiului de Întregire au făcut să se cunoască mai bine și să se aprecieze unul pe celălalt, căpătînd primul admirație nezdruincată în cel de al doilea, iar acesta, o încredere totală în caracterul primului.

Intr-adevăr, nimic mai deosebit decît însușirile celor două caractere, ale celor două firi. Generalul, cum îl cunoaștem : sobru, grav, sever, muncitor, corect. Colonelul Rioșeanu : vesel, tolerant, lucrînd de plăcere și numai ce-i plăcea, era în viață un bon viveur. Ofițer strălucit de cavalerie, distingîndu-se prin acte de eroism la Oituz cu Regimentul 4 Roșiori de sub comanda generalului Gh. Moruzi, după război se ilustră prin sportul călare și pasiunea pentru caii de cursă. Cu meseria armelor nu se prea prăpădea cu firea. Comandant comod, lăsa pe subalterni să-și vadă de treburi și el se ocupa de curse, de automobile și de proprietățile sale. Căsătorit în lumea bună, avea o soție foarte frumoasă și bogată, a cărei situație materială îl scutea de grijiile zilnice, dîndu-i preocupări serioase pentru administrarea acestor bunuri. Aceasta l-a depărtat de regiment și, în cele din urmă, își dădu demisia. Lovit crunt de timpuriu prin pierderea soției sale, rămîne singur, devotat celor doi copii, cărora li se dedică.

Înalt, mlădios, cu siluetă de adevărat cavalerist, avea o figură prelungă cu tenul alb, profilul regulat, cu o croială de medalie. Fermecător prin manierele și distincția sa și mai ales prin sentimentul de camaraderie reală ; fără nici o reținere în fața gradelor mai mici sau mai mari, își spunea totdeauna părerea cu o sinceritate proverbială. El nu se temea, ofițer fiind, să declare în gura mare despre cu-

tare sau cutare ofițer că e incorect sau a comis o nedreptate. Lui Alecu Rioșeanu îi era îngăduit acest lucru.

În prietenia cu generalul Antonescu, el adusese acest caracter ferm de cîine credincios, care adulmecă și înhață omul cu gînd necurat. Nu era o fire ascunsă. Vedeă limpede și departe și ceea ce constata spunea cu glas tare, așa cum vedeă, fără menajamente.

Acesta era omul de care avea nevoie Conducătorul și la venirea sa la conducere l-a adus lîngă el și l-a pus să-l dubleze pe generalul Petrovicescu. Fericită inspirație și rodnică dublare ! Datorită prezenței acestui om de la Interne, generalul Petrovicescu nu a reușit să-l răstoarne pe Conducător și datorită lui au fost salvate multe vieți de oameni proeminenți ai țării.

Golul pe care col. Rioșeanu îl lăsa prin timpuria lui dispariție de lîngă Conducător, va rămîne, de neînlocuit, el murind, în urma unei operații, în timpul primelor luni de război, pe cînd ocupa funcția de guvernator al Bucovinei.

Ultimul consiliu de cabinet al conducătorului din guvernarea național-legionară se terminase cu o problemă de dezordine care venea în atingere cu problema evreiască. Deoarece în nararea evenimentelor petrecute la cedarea provinciilor din est s-a menționat într-un mod obiectiv atitudinea populației evreiești din acele provincii, ar fi interesant de urmărit — din spicuirile făcute în declarațiile, dispozițiile și legiferările generalului Antonescu — care a fost atitudinea sa față de problema evreiască în timpul regimului legionar, deci fascist.

Guvernarea generalului Antonescu, găsește la instaurarea la putere, adică la 4 septembrie 1940, o legiferare a stării juridice a locuitorilor evrei din România, de fapt, cadrul legal cu conținut rasial, de esență fascistă, în care evreii se deosebeau de restul populației țării printr-o serie de discriminări. Deci din acest punct de vedere, generalul nu avea decît de luat în primire o stare de lucruri existentă.

Generalul Antonescu, deși făcuse parte, ca ministru, într-o guvernare naționalistă, sub Octavian Goga și A. C. Cuza — antisemitul notoriu — el rămăsese călăuzit de legile unui umanitarism atotcuprinzător. Deși aliat cu Hit-

lei, el nu înțelege să împărtășească nimic din doctrina sa antisemită, care ducea la exterminare. Ceea ce a adus el nou, era concepția sa, prin care împărțea pe evrei în două categorii : cei din țară și cei veniți din afară în 1940.

Pe primii înțelegea să-i ocrotească, considerându-i drept cetățeni ai țării ; contra celorlalți, înțelege, din motive de securitate a statului, să le îngreuească libertatea, asigurându-le o existență omenească.

Dacă și pe timpul guvernării sale s-au petrecut acte de terorism la adresa populației evreiești (restrinse, de altfel, ca număr), acestea s-au făcut peste capul și peste vrea sa și pe care le-a dezaprobat întotdeauna.

Chiar din primele ședințe ale Consiliului de Miniștri problema evreiască apare în discuție. Astfel, când legionarii închid, în noiembrie, 1940, școlile evreiești și le taie legăturile telefonice, generalul pune următoarea rezoluție pe memoriul care-i aducea la cunoștință aceste fapte :

„D-l Cornel Georgescu va ruga din partea mea, să se trateze cu umanitate această problemă. Ministerul de Interne va cerceta urgent toate cazurile, constatările îmi vor fi prezentate în cel mai scurt timp... Dacă aceste acte vor continua, nu pot tolera la infinit dezordinea care-mi dă peste cap toată țara... Eu nu protejerez evreii, care sînt vinovați în mare parte pentru nenorocirile care s-au abătut asupra acestei țări, dar nu pot să tolerez, ca șef de guvern, acte care compromit opera de redresare a țării... D-l g-ral Petrovicescu îmi va comunica astăzi în scris că a luat cunoștință de acest ordin și măsurile pentru executarea imediată... De altfel d-sa mă asigură zilnic că este perfectă liniște în țară !”

La 29 octombrie, tot privitor la evreii intrați clandestin în țară. Conducătorul spunea : *„Am dat termen două luni evreilor care au intrat fraudulos în țară ca să evacueze țara, sau cine nu se va evacua, trebuie să ne ținem de curînt și să-i internăm”*. Cum la 10 ianuarie nu se făcuse încă nimic în privința lagărelor pentru evrei, el spune, adresîndu-se tot generalului Petrovicescu : *„Îți dau ordin categoric. Băgați în lagăr pe toți evreii intrați clandestin în țară pentru că s-au apucat de tot felul de agitații, eu trebuie să mă țin de curînt”*.

La Braşov s-a luat cu forţa magazinul evreiesc Neumann. Generalul admonestează pe ministrul de interne : „...*Au intrat peste o femeie în camera de baie care a leşinat cu copilul în braţe. Este posibil una ca asta ?... Este un magazin românesc cu firma evreiască. Drs credeţi că pot fi înlocuiţi imediat evreii ?*”

Referitor la cazurile de jafuri şi abuzuri, de luări de averi de la evrei, în şedinţa de cabinet din 13 decembrie, generalul spune : „*Nici de la evrei nu pot să le iau averea, pentru că este a lor. Generalul Antonescu a declarat că garantează averea şi bunurile fiecăruia...*”

El, generalul Antonescu, mai târziu mareşalul Antonescu, rămîne, pe tot timpul guvernării sale, cu grija îndreptată asupra acestei categorii de cetăţeni pe care-i socotea un factor economic şi cultural important în viaţa ţării. Ba, era convins că unii evrei s-au identificat cu interesele ţării.

Coleg de şcoală cu şeful rabinilor, — acesta putea fi văzut deseori în sala de audienţe a Conducătorului şi primit de către acesta, spre a-i aduce direct la cunoştinţă păsurile comunităţii evreieşti pe care le soluţiona de la caz la caz.

Mai târziu, cînd rebeliunea se declanşează, prin măsurile de siguranţă ordonate, înţelege să apere cartierele evreieşti de teroarea dezlănţuită a legionarilor, dînd în judecată pentru crimă pe cei ce săvîrşiseră omoruri în pădurea Băneasa.

În primele zile ale războiului, la Iaşi, Conducătorului, aflat în trenul garat pe o linie secundară, i se aduce la cunoştinţă de către aghiotantul său, maior Eugen Niculescu — care, plimbîndu-se prin triajul gării împreună cu mine, că descoperiserăm o garnitură întreagă de tren de marfă în care erau închişi evrei.

Descoperirea am făcut-o în mod întîmplător, garnitura părăind goală printre celelalte vagoane. Nici o mişcare în jurul ei. Acestea, circa 50—60 la număr, erau cu uşile închise. Trecînd pe lîngă ele, am descoperit, la fereştrucile cu zăbrele, nu feţe omeneşti, ci părţi din mai multe feţe omeneşti : nasuri, bărbii, obraji congestionaţi, ochi... apro-

piindu-ne, am văzut cu uimire că vagoanele erau ticsite cu oameni.

Accasta se petrecea în după amiaza zilei de 24—25 iunie 1941 deci a 4-a zi de la începerea războiului.

Era o căldură sufocantă în acea după amiază de vară, care făcuse de nesuportat atmosfera din vagoanele-salon ale trenului special al generalului, motiv pentru care eu și cu maiorul Niculescu am ieșit să luăm aer. Ușor de închipuit că aceste vagoane de marfă, aflate în plin soare, dogorreau ca niște cuptoare încinse. Am încercat să clarificăm situația. Găsind în imediata apropiere un militar, l-am chemat și i-am cerut explicații. Așa am aflat că era vorba de două garnituri, nu de una, a 50 vagoane de marfă pline cu evrei, bărbați femei copii. Fuseseră arestați la Iași, în a treia zi a războiului, de unități germane sub motivul că întrețin legături cu inamicul și dau informații prin radio. O dată ridicați, au fost duși la gară îmbarcați și trași în triaj pentru a fi duși, de nemți către o destinație necunoscută.

— Formidabil ! Ce barbarie, s-a exprimat maiorul Eugen Niculescu. Dar dați drumul la uși, se sufocă oamenii. dați-le apă.

— Nu avem ordin, domnule maior, raportă militarul.

— N-aveți ordin, bine, lasă că vă dau eu un ordin acum...

Am pornit amândoi alergând prin vagoane, indignați și adânc impresionați de tragedia care urma să se consume acolo, în plină zi, ca o jertfă oribilă și degradantă.

Cînd generalul Antonescu a aflat ce se întimpla, a chemat pe comandantul gării la el și i-a cerut lămuriri. Era adevărat. Fuseseră ridicați de soldații germani, îmbarcați pentru a fi închiși în lagăr.

Generalul se revoltă : „Cum se poate una ca asta ? La mine în țară se arestează cetățeni de către o armată străină ? Elefterescu, roagă pe dl general Hauffe să poștească imediat la mine. D-ta — adresindu-se comandantului gării — ia măsuri imediate de deschidere a ușilor la vagoane, dă-i jos din vagoane, dă-le apă, dă-le să mănince. Cum ai putut d-ta admite asemenea situație ? Voi ordona o an-

chetă să se vadă pentru ce vină au fost ridicați din casele lor acești oameni.” Până la plecarea trenului din gară totul fusese lămurit.

Ceva mai târziu, după ocuparea Basarabiei, generalul, vizitînd un lagăr evreiesc de lângă Chișinău, unde fuseseră închiși evreii suspecti și cei intrați mai târziu în țară, găsește tot lagărul înșirat de-a lungul șoselei, antrenat în munca de reparație. Comandantul lagărului, aflînd de vizita lui Antonescu găsise de cuviință să scoată pe toți cei închiși la muncă, la șosca.

Generalul oprește mașina, coboară și trece în revistă pe evreii și evreicele care lucrau. Printre aceștia erau și cîteva fete tinere, delicate, la care vedea că erau pentru prima oară puse să ia o lopată în mînă.

Adresîndu-se comandantului lagărului, un locotenent-colonel de jandarmi, îi spune :

„Cum se poate asta, dle comandant ? Ce organizație e asta ? Scoți de-a valma toată lumea și o pui să execute munca asta grea ? Ce randament vor da aceste fete tinere — în fața cărora tocmai se opriși — care se vede că nu sînt obișnuite cu astfel de muncă. Văd la un loc tineri și bătrîni. Aceasta demonstrează că lucrul nu se face cu cap și ce mă indignează este faptul că la conducerea acestui lagăr constat lipsa de omenie, pe care nu am s-o admit niciodată, mai cu seamă la elementele armatei. Să încetezi imediat acest sistem.”

Întorcîndu-se către generalul Piki Vasiliu, inspectorul Jandarmeriei, îi spune :

„D-ia, Vasiliu, să dai dispozițiuni pentru toate lagărele să se organizeze munca cu cap și cu omenie. La munci grele, de interes obștesc, să fie folosiți numai bărbați și în deplină'atea forțelor. Bătrînii, la munci ușoare și orar redus. Femeile, la munci gospodărești în lagăr : la bucată'rie, spălă'torie, croitorie. Uite d-ta la fetele astea. Nu-i curată batjocură ? De-abia ridică sapa cu mîinile lor slabe. Trebuia să li se găsească de lucru în gospodăria lagărului”.

În linii generale, aceasta a fost atitudinea constantă pe care Conducătorul a păstrat-o în raport cu populația evreiască pe tot timpul guvernării sale, atitudine care nu i-a adus — cum ar fi fost poate de așteptat — nici o recunoștință din partea sutelor de mii de evrei cărora nu numai

că le-a scăpat viața de la prigoana legionară și hitleristă, dar le-a asigurat un trai omenesc. Unele îngrădiri, pe care a fost obligat să le folosească, au fost măsuri luate pe hîrtie, care se aplicau sau, mai bine-zis, nu se aplicau. Dacă s-au făcut lagăre cu evreii veniți clandestin și cu cei cu comportament suspect, aceste lagăre nu au fost în nici un caz de exterminare. Acolo s-a putut trăi și munci omeneste, iar mina germană nu i-a putut ajunge.

Evreii au fost mobilizați pe loc ; nu și-au vărsat singele pe front, ca în 1916—18. Au fost lăsați la vatră și puși la munci obștești, pentru care unii chiar plăteau ca să fie scutiți. În timp ce floarea tineretului românesc pierdea pe cîmpiile Donului și stepele calmuce, în Crimeea și în fața Stalingradului, tinerii evrei din țară simulau o muncă la zăpadă, pe care o făceau ca pe un sport, la sfîrșitul căreia li așteptau o masă și un pat cald. În felul acesta s-a făurit problema martirajului evreiesc din România. Aceasta nu a împiedicat cu nimic ca, în sala de judecată a procesului maresalului, din str. Știrbei Vodă, din mai 1946, voci evreiești să se ridice și să strige cu ură „Moarte criminalului“ !

Evreii au incriminat că, pe timpul bombardamentelor aeriene anglo-americane, nu li s-a permis să părăsească orașele expuse și să treacă în *dispersare*.

Era adevărat, dar asta în ideea că inamicii, aflînd de aceasta, vor cruța orașele, deci și pe evreii care erau protejații lor.

S-a văzut că anglo-americanii nu au ținut seama de nimic, și bombardamente năprasnice s-au abătut peste orașele noastre.

Ei nu au crutat pe evrei !

**MOTO : — „Nu vă puneți nicidecum
în conflict cu armata ! Ar fi o ne-
hunie. Într-o astfel de ciocnire miș-
carea legionară ar fi distrusă.”**

JOACHIM VON RIBBENTROP

REBELIUNEA

21, 22, 23 ȘI 24 IANUARIE 1941

Primele zile ale ultimei decade din ianuarie 1941 se anunță frumoase. S-ar fi zis, o toamnă prelungită în miez de iarnă. Zile senine se depăneau una după alta fără să aducă nici o variație în situația atmosferică. Barometrul, staționar, arăta — „timp frumos“ ; numai barometrul politic se stabilise la „furtună“. Într-adevăr, din toate părțile, nori amenințători se adunau la orizont, din Capitala, din țară.

În biroul meu din Cabinetul militar al Conducătorului intră lt. col. Victor Siminel — șeful de Stat Major al Diviziei 2 Cavalerie de pe timpul cedării Basarabiei, fostul meu șef direct. Nu-l mai vazusem de la plecarea mea din Suceava, de la începutul lui septembrie. Apariția neașteptată a acestui ofițer distins și bun camarad, de care mă legau amintiri triste ale unor momente dramatice trăite în comun, îmi făcu o deosebită plăcere.

— Domnule colonel Siminel ! Ce plăcere deosebită ! Mă bucură foarte mult că v-ați obosit să veniți aici... Dar mai întâi dați-mi voie să vă felicit pentru înaintarea dvs. ca șef de stat major la corpul de cavalerie. (Trebuie spus că, între timp, survenind o nouă reorganizare a cavaleriei și creîndu-se un corp de cavalerie, la comanda acestuia fusese numit de curînd generalul de divizie Mihai Racoviță — fostul comandant al Diviziei 2 Cavalerie din Basarabia —, avînd ca șef de stat major pe lt. col. Siminel.)

— Mulțumesc, dragul meu și-mi place să cred că la această numire, atît a mea cît și a generalului comandant, ai avut și dumneata o contribuție.

— D-le colonel, vă rog să nu spuneți nici în glumă asta. Eu sint aici atât de mic, încît ar fi cu totul nelalocul ei o asemenea asociație... Ceea ce pot să vă spun însă sigur este că, de cîte ori am avut prilejul, am arătat rolul Diviziei 2 Cavalerie și al comandanților ei în timpul cederii Basarabiei și, dacă acestea au ajuns la urechile cui trebuia, asta nu constituie vreun merit pentru mine... Dar vă rog să-mi spuneți cu ce nevoi ați venit pe aici și dacă vă pot fi de folos cu ceva.

— Dragul meu, am venit expre să te văd și să te informez de lucruri pe care le socotesc foarte grave și care se petrec la Iași. La Corpul 4 Armată domnește o atmosferă foarte îngrijorătoare. Generalul Coroamă, comandantul corpului, este înconjurat numai de legionari... Se face propagandă legionară în unități și se fac declarații pe față că regimul legionar trebuie să se instaureze integral la putere. Am informații că este potrivnic d-lui general Antonescu și că se fac pregătiri pentru o revoltă. ...În posesia acestor informații, am vorbit cu dl general Racoviță și i-am cerut voie să vin la București. Și domnia sa a fost de acord și m-a trimis să viu să te văd... Ce știți voi aici din toate astea ?... Față de informațiile ce le dețin, mă tem că Iașul se va declara împotriva d-lui general Antonescu. Generalul Coroamă este sută la sută pentru legionari.

Am ascultat cu multă atenție expunerea sa și am răspuns :

— Domnule colonel, se cunosc și aici destule. Lucrurile nu stau bine deloc. Ceva este cert că se va produce. Ceea ce pot să vă spun este că dl. general Antonescu deține frînele conducerii pînă acum. Lupta cu legionarii a început, în surdina deocamdată... Eu voi transmite ceea ce mi-ați spus, fără să indic sursa. Cred însă că vă revine organizarea unei acțiuni de contrapropagandă în rîndurile unităților de cavalerie, care să poată neutraliza orice încercare a generalului Coroamă, pentru a influența cel puțin aceste trupe. Sînteți o garnizoană și de cavalerie la Iași. Și asta vă dă un mare atu...

Lt. col. Siminel părăsi biroul mai increzător, ducînd cu el convingerea că a contribuit în mod concret la susține-

rea regimului generalului Antonescu. În urma sa, m-am grăbit să merg la colonelul Elefterescu și să-i relatez cele aflate. El primi informația nu cu prea mare interes și nu e sigur dacă a transmis-o mai departe. Cît de valoroasă a fost însă se va vedea în decursul desfășurării acțiunii.

Cu cîteva zile înainte de demiterea generalului Petrovicescu din postul de ministru de interne, doctorul I. Lăcusteanu, un nepot al acestuia, prieten bun cu mine, ținu neapărat să mă vadă spre a-mi comunica lucruri importante :

— Vreau să te întreb dacă voi de acolo, de la Președinție, aveți idee ce se pune la cale ? Și mai în glumă, mai serios, continuă : Să știi că legionarii ăștia se adună mereu în cuiburi, fac agitație și declară fel și fel de bazaconii... Ce zici de asta ?

— Spune-mi tot ce știi să văd dacă are contingentă cu cele cunoscute oficial de noi...

— Las-o naibii de contingentă, mie mi se pare că se montează ceva împotriva generalului. Mi-au ajuns la ureche, de la cumnatul meu, (locotenent de grănicei, băiatul vitreg al lui Petrovicescu) lucruri care nu-mi par bune. Luați măsuri și nu vă lăsați duși de imberbii accștia...

Intr-adevăr doctorul împinsese lucrurile prea departe, el venea cu informații foarte importante culese chiar din familia generalului Petrovicescu, din a cărei familie făcea și el parte prin alianță. Iată-l deci și pe generalul Petrovicescu printre suspecți. Pînă atunci nu-l bănuisem. Este drept că de cînd îl reîntilnisem în noua postură, el, generalul ministru de interne, și eu fostul locotenent de la Arad, un credincios acum al generalului Antonescu, mă ținuse la distanță. Mai cu seamă la ultima întîlnire cu mine, care avusese loc pe scările Ministerului de Interne, pe la jumătatea lui ianuarie, acesta abia că-mi întinsese mina întrebîndu-mă ce fac și trecînd repede mai departe. Aceasta comportare m-a intrigat dar nu am putut merge cu imaginația pînă la a-l bănuî de trădare. Mi se va mai întîmpla de acum încolo să constat schimbări de atitudine la unii din foștii mei șefi, ca după aceea să-i găsesc în tabăra adversă. Dar experiența vine cu timpul. Cazul ge-

neralului Petrovicescu era-primul. Altele vor urma la rînd...

Această discuție cu dr. I. Lăcusteanu, care venea la cîteva zile după aceea avută cu colonelul de la Iași, m-au pus serios pe gînduri, dar tot nu puteam fi convins că ceva de natură prea gravă s-ar putea produce. M-am gîndit la ce trebuia să fac. Să-l informez pe Conducător ? S-ar fi putut întîmpla să-mi spună : „Să-mi aduci aici pe informator“. Or aceasta nu puteam să fac, deoarece, cum am arătat, doctorul era rudă apropiată cu fiul lui Petrovicescu și ar fi rezultat un scandal familial enorm. M-am dus iarăși la colonelul Elefterescu, încercînd să-i spun. „Domnule, îmi răspunse acesta, uite mapa asta. E plină numai cu informații de acest fel ! Domnul general e perfect informat și, așteptînd evoluția evenimentelor, se pregătește să le facă față“.

Informațiile pe biroul generalului veneau neconținut. Legionarii erau gata de acțiune. Evenimentele se precipită. Declanșarea crizei este produsă de o serie de evenimente care se petrec concomitent.

La 19 ianuarie, generalul Petrovicescu ținuse la radio cuvîntarea care-i atrase demiterea. Tot la aceeași dată, printr-un decret al Conducătorului, fuseră desființate comisariatele de românizare, unde se aciuiseră toți legionarii, și se dăduseră la jafuri pe față. Coincidență stranie, tot în același timp este împușcat, în fața hotelului „Splendid“, maiorul german Döring, ofițer agent al Gestapo-ului, de către un agent al Intelligence Service-ului, grec de origine. Atentatorii rămîn nedescoperiți și nu se ia nici o măsură. Generalul Antonescu, socotind că acest atentat se datorează lipsei de vigilență a serviciilor de ordine publică, demite pe prefectul Poliției — colonel Zăvoianu și pe șeful Siguranței — Ghica.

Ca și ministrul de interne, nici aceștia nu se supun și nu-și predau posturile noilor numiți, baricadindu-se în localurile instituțiilor respective. Acțiunea se desfășurase în lanț cu cîteva zile mai înainte. Generalul Antonescu ceruse demiterea șefului Poliției din Galați, inspectorul Mazilu, dar nici acesta nu se supusese.

Față de asemenea lovituri masive și concomitente, date de către Conducător legiunii și, mai cu seamă, din cauza

înlocuirii generalului Petrovicescu — pînghia de rezistență a legionarilor — Horia Sima crezu că a sosit momentul declanșării acțiunii pentru răsturnarea generalului Antonescu.

Ziua de 20 ianuarie trebuia să aducă dezlegarea confruntării acestor două tabere.

Cei destituiți, nesupunîndu-se, au ocupat clădirile instituțiilor cu legionari, nelăsînd pe nimeni să se apropie sau să intre.

Horia Sima împarte următorul manifest incendiar :

„Români,

Un maior german a fost ucis mișelește din ordinul Angliei, printr-un agent al Intelligence Service-ului, pe străzile Capitalei.

Protectorii și apărătorii acestui asasin. un grec de origine, sînt :

Eugen Cristescu și

Alexandru Rioșeanu

oamenii jidanilor și ai grecilor !

În loc să fie îndepărtate aceste elemente satanice, a fost silit să plece din guvern viteazul general și om de caracter generalul Petrovicescu, fiindcă așa au ordonat englezii și masoneria...”

În continuare, Horia Sima dă ordin pentru punerea în mișcare a organizațiilor legionare. Studențimea ocupă facultățile ; muncitorii sînt adunați la centrul din strada Roma ; corpurile răzlețe, vestitorii, ajutorii legionari au ordin să se adune în Piața Universității, unde se va găsi și Centrul studențesc.

De la Universitate, mulțimile încolonnate pornesc în marș și vin în Piața palatului Președinției Consiliului de Miniștri din Piața Victoriei, unde se manifestează împotriva lui Eugen Cristescu și Alexandru Rioșeanu. Se strigă : „Vrem guvern legionar. Trăiască Horia Sima, comandantul legiunii ! Moarte masonilor și jidanilor”.

În provincie, aveau loc aceleași manifestații. Scopul lor era evident : impresionarea conducătorului statului. Prevăzînd că prin aceste mijloace Horia Sima nu va reuși să-l determine pe Conducător să cedeze, șeful mișcării legionare trece la pregătirea revoltei armate.

Cu cîteva zile mai înainte de această dată, care, după cum am văzut apare fatidică pe calendarul guvernării legionare, pe culoarele Președinției, de la etajul unde-și avea cabinetul șeful statului, un observator obișnuit cu mișcarea zilnică de persoane, ar fi observat dispariția unor figuri tinerești și încruntate și, ca atare, și o mișcare a celui du-te-vino care nu contenea tot timpul zilei. Figurile celor ce se perindau în aceste ultime zile pe culoare erau toate figuri cunoscute, așa că el, observatorul, putea să aibă plăcerea și să se simtă reconfortat salutînd cînd pe unul, cînd pe celălalt și să strîngă cu încredere și prietenie mîinile celor cu care se încrucișa.

În golul acesta, rămas în urma dispariției subite a miniștrilor legionari care nu-și mai făcuseră apariția la Președinție din ziua de 19 ianuarie, se întronase o atmosferă de așteptare. Se simțea că ceva urmează să fie întreprins. Pînă unde vor fi în stare să meargă legionarii era greu de prevăzut. În ceea ce-l privea pe Conducător, el stăruia în credința proprie că va reuși, pînă în cele din urmă, să-i supună, evitînd în acest fel un deznodămînt periculos.

Ofițerii de la cabinetul militar și personalul civil priveam cu îngrijorare spre zilele ce vor urma, dar nu ajunseserăm să ne temem de ceva grav. În neacordarea unei seriozități reprezentanților legiunii, descondiseră pe care, în sufletul nostru, o păstram acestor elemente, am căzut în greșcala gravă de subestimare a adversarului.

Astfel că, în afara măsurii de înlăturare a plontoanelor legionare de la ușa Conducătorului și aducerea unui pluton de 22 de subofițeri și 3 ofițeri de jandarmi, nu s-a mai luat nici o altă măsură în plus. Se ajunsese atît de departe cu neprevederea încît, noi, personalul militar de la cabinet, eram neînarmați.

Apărînd ca o gravă neglijență, aceasta nu era, în fond, decît convingerea unei judecăți sănătoase, care nu putea admite că un partid aflat la conducere s-ar putea revolta împotriva lui însuși. Era ceva de neconceput... De aceea, programul își urma ritmul normal. Noi, ofițerii de la cabinetul militar, am plecat liniștiți, ca de obicei, și în ziua de 21 ianuarie, ora 13, pentru a lua masa de prînz acasă. Mișcările de mulțimi pe care le-am întîlnit în centru capi-

talei. le-am pus pe seama intenției unei reluări a demonstrațiilor din ajun, cărora nu le dădusem prea mare importanță.

M-am înapoiat însă la serviciu mai repede ca de obicei, așa că, puțin după ora 14, eram din nou la Președinție. Străbătînd piața din fața palatului, am fost surprins oarecum de apariția unor posturi se santinelă în plus în jurul localului. Pe cînd urcam scara de marmură de la peron, îmi ieși înaintea maiorul Eugen Niculescu, echipat ca pentru război. Apariția lui într-o ținută de campanie precum și aerul său foarte grav m-au făcut să-mi stăpînească cu greu un zîmbet. Maiorul Niculescu era încins cu centura cu diagonală, cu pistolul la centiron, cu sabie și cască :

— Unde ați pornit, domnule maior, la atacul Plevnei ? ! mi-am îngăduit o glumă.

— Lasă gluma domnule, îmi răspunse acesta grav. Du-te mai repede sus că te așteaptă împlinirea unei misiuni foarte urgente... Situația este foarte serioasă.. Imberbiiăștia de legionari vor să facă revoluție. Gardienii au ocupat cazarma din spate, unde s-au baricadat și au arestat pe subofițerii de jandarmi pe care i-am trimis să vadă ce se petrecea acolo...

Spunînd aceste cuvinte, maiorul scoborî treptele palatului pentru a merge să instaleze alte posturi de sentinele în jurul palatului.

**MOTO : — „Soldații sînt aduși să
apere pe toată lumea la nevoie”
(Gl. Ștefelea)**

**— Mai bine apărau Basarabia și
Bucovina !”**

(Voci din mulțime)

MISIUNEA ȘTEFLEA

Impresionat de această punere în temă ex abrupto, pe care mi-o făcuse în fugă maiorul Niculescu am urcat rapid la etaj, ducându-mă direct în cabinetul colonelului Elefterescu. Acolo erau adunați mai mulți ofițeri, printre care și generalul Șteflea, secretarul general al Ministerului Apărării Naționale. Acesta, cum m-a văzut intrînd, mi se adresă :

— Uite-l c-a venit... Nu mai telefona după el, Mircea, spuse colonelului Elefterescu, care era cu mîna pe receptor. Apoi îmi spuse : Din ordinul domnului general, mă vei însoți la Prefectura de poliție, unde avem o misiune de îndeplinit. Legionarii au ocupat localul, au baricadat Calea Victoriei, au tras și au omorît o persoană. Aruncînd vina pe armată, au capturat un tanc, pe care nu vor să-l elibereze. Trebuie să mergem la fața locului pentru a descurca situația. Ești gata ?

— Da, domnule general, gata !

Aceste cuvinte îmi izbiseră auzul, producîndu-mi imagini trunchiate, de neînțeles pe moment. Totul era să mă duc. Voi înțelege la fața locului despre ce era vorba. Se părea că și cel care îmi relatase situația se găsea în aceeași stare de nedumerire.

Am coborît. Generalul Șteflea, trăgînd piciorul betoag de la Mărășești, grăbi pasul, urcînd în limuzina ce era parcată la peron. Am sărit și eu în stînga generalului și, în mai puțin de un minut, mașina era pe Calea Victoriei, pustie în plină zi. Nu am avut timp să schimbăm nici un cuvînt, doar atît cît să-mi permită să mă gîndesc că nu avusesem prevederea să-mi iau cu mine un revolver... Dar,

la urma urmei, la ce mi-ar fi folosit dacă aveam o misiune de împăciuire ? ! Era mai bine așa.

Cît să poată face un automobil lansat în plină viteză de la Piața Victoriei, la Cercul Militar ? Două, trei, patru minute... Îndeajuns să mi se pară Calea Victoriei foarte lungă. Ca atare, am avut timpul să observ și să rețin că pe tot parcursul nu am întîlnit nici un om și nici un vehicul. Calea Victoriei își șerpuia spinarea negricioasă a caldarimului, lucind sub razele soarelui primăvărat, care cădea înspre șoseaua Kiseleff.

De îndată ce mașina trecu de Palatul regel și se apropie de Telefoane am avut surpriza să descopăr o masă de oameni care bloca strada, începînd de la bulevardul Elisabeta înspre poștă, de unde nu se mai putea înainta cu mașina. Am oprit în dreptul Cercului Militar. Am coborît din mașină la circa 50 de metri de zidul compact de oameni și ne-am îndreptat spre ei. Am observat că mulțimea se revărsa și de-a lungul bulevardului înspre Cîșmigiu și pe partea coalaltă, înspre Universitate, unindu-se cu alte mase de oameni.

Avînd pe generalul Șteflea în dreapta mea, ne apropiam de acel zid omenesc, străbătînd spațiul gol ce ne separa de aceștia sub privirile ațintite a mii de ochi. Nici o rumoare, nici o mișcare. O împietrire pusese stăpînire pe toată această mulțime. Ajungînd în fața primului rînd, l-am devansat pe general și m-am adresat oamenilor pe un ton normal :

— Vă rog, faceți loc de trecere pentru domnul general Șteflea, secretar general la Ministerul Apărării Naționale, delegat de Conducător pentru cercetări la fața locului și apianarea incidentului.

— Loc, faceți loc, răsunară cîteva glasuri autoritare, care nu lăsară îndoială că erau ale sefilor.

Ca urmare, masa compactă de oameni se desfăcu încet, și, cedînd pas cu pas, creă un culoar îngust, prin care noi doi ne-am angajat unul după altul, și am înaintat în ritmul în care ni se deschidea drumul, drum ce se închidea imediat în urma noastră. Ne dăm bine seama că oarecum eram prizonieri. Înaintam încet, mai mult strecurîndu-ne, atîngînd pe cei care ne făceau loc, în timp ce păstram pe

fețe un aer încrezător și senin și ne plimbam privirile binevoitoare pe figurile celor care ne strîngeau ca într-un corset. Interesant și încurajator a fost faptul că nu am descoperit pe acele fețe vreo pornire dușmănoasă. Toate erau fețe tinere, băieți și fete, care nu exteriorizau nimic. Nu trebuie uitat că la toate ferestrele înaltelor clădiri prin fața cărora treceam, erau ciorchine omenești. Începînd de la parter pînă la mansarde. Decoruri vii omenești ornau într-un mod bizar fațadele acelor clădiri. Unii erau în cămăși verzi, alții cu steaguri și panouri, cu flori.

Ajungînd în fața Prefecturii de poliție, spectacolul ce oferea fațada clădirii era inedit. Cît este de înaltă fațada acestui local și cît de multe ferestre are, toate erau ticsite de legionari, în majoritate fete, care, aplecate jumătate în afară, etalau panglici tricolore, steaguri, pancarte cu lozinci, flori, arme.

Pe timpul cît am străbătut acel culoar, care a durat 5—6 minute, ei au păstrat o tăcere desăvîrșită; cînd am ajuns în fața Prefecturii însă, legionarii de la ferestre au început să cînte „Sfînta tinerețe legionară“. Era impresionant acel cor de mii de voci izbucnit dintr-o dată, care, vibrînd de o religiozitate specific legionară, umpleau fețele celor ce cîntau de lumină. Ajungînd în dreptul magazinului „La Fayette“, aici se prezentă cu totul alt spectacol. Dintr-odată ne-am aflat într-un spațiu gol pe toată lărgimea străzii. Mulțimile se trăsese ră pe trotuare, lăsînd un careu liber în Calea Victoriei pe porțiunea din fața magazinului. Ajunși aici, ecourile imnului legionar fuseseră îndepărtate de adierea ușoară care aducea pe undele ei zvonuri de cîntece bisericești, care porneau dinspre biserica Zlătari. Nu ne-am putut da bine seama despre ce era vorba, dar cîntările erau de prohod. Despre acestea însă, ceva mai tîrziu.

În mijlocul aceluia careu, am văzut tancul militar imobilizat. Apropiîndu-ne, am observat drugi de fier introduse între șenilele tancului pentru imobilizare. Deasupra lui erau urcați trei legionari, avînd în mîini rîngi cu care, în momentul în care generalul Șteflea și cu mine pătrundeam în careu, încercau să deschidă capacul de la turela tancului. Alături de acesta se aflau doi ofițeri: un maior și un căpitan de tancuri, din a căror unitate făcea parte

acel tanc și care încercaseră zadarnic să oprească acest act samavolnic.

Apariția noastră bruscă, uniforma și prestanța generalului Șteflea i-au intimidat și i-au oprit din lucru, rămânând nemișcați.

— Ce s-a întâmplat aici, domnule maior, se adresează generalul Șteflea maiorul de tancuri. De ce dai voie persoanelor civile să se urce pe un tanc al armatei?

— Domnule general, am onoarea a vă raporta că o fac în cel mai abuziv mod și cu nimic justificat, răspunse maiorul, care se vedea că depășise limita revoltei sale prea îndreptățite.

Atunci, din mulțimile înconjurătoare, se auziră voci : „S-a tras în cetățeni... Au omorât un legionar... Să iasă afară din tanc ofițerul care a tras...”

Situația devenise dintr-o dată gravă.

— Dumneavoastră de pe car, coboriți vă rog și veniți să-mi spuneți ce s-a petrecut aici !

— Au tras în legionari ! A murit un legionar !...

Cei dimprejur continuau să vocifereze : Afară, afară cu el !

La un semn cu mina al unuia din cei ce erau sus se făcu liniște. El începu :

— Domnule general, capitanul care se află înăuntru a tras cu mitraliera în mulțime și a omorât un legionar : uilați ! și, spunind aceste vorbe, făcu cu mina semn de „în lături” către mulțimea dinspre biserica Zlătari, care, în mod automat goli toată strada, lăsând să se vadă trotuarul care cotește din cale Victoriei spre Lipscani. Acolo, pe caldarâm, era întins cadavrul unui tânăr. La capătul lui ardeau, lipite de asfaltul trotuarului, sute de lumânări și, în jurul lui, numai flori. Persoane tinere, fete care plîngeau . Ne-am apropiat. Corpul avea urme de sînge pe pieptul hainei.

Ofițerul de tancuri care ne urmăsea, interveni :

— Nu e adevărat, domnule general. Nu s-a tras din tanc. Ei l-au împușcat din eroare... Dacă s-ar fi tras din tanc nu ar fi fost numai o victimă, ci zeci. Rafala din tanc a fost trasă în sus, pentru intimidare. Repet, dacă se trăgea din tanc ar fi fost un masacru... Și apoi, vă rog să ordo-

nați să se facă o analiză a rănii și să se vadă că este precis de revolver.

Era logic.

— Auziți camarazi legionari ?, reluă cuvîntul generalul Șteflea adresîndu-se mulțimii, nu s-a tras din tanc și nu ofițerul a ucis. Cu mitraliera cînd tragi, razi și nu ucizi un singur om, dintr-o mie scapă unul ! Vă rog să lăsați tancul liber să-și vadă de misiunea sa.

— Nu se poate... Să iasă afară ucigașul ! Vrem ucigașul ! Să-l vedem la față !, începură iar vociferările și unul dintre cei ce fuseseră urcați pe tanc voi să se urce din nou. Generalul îl oprește :

— Nu poți face asta. Dumneata nu ai dreptul. De aceea am venit eu aici. Pe ofițer nu-l poate judeca decît comandantul lui, dacă-i vinovat de omor își va lua pedeapsa.

— Domnule general, am ordin, răspunse legionarul, să-l identific pe ofițer.

— Vei avea dumneata ordin, dar vezi că nu se poate. Dumneata ai făcut armata ?

— Da.

— Ei bine, cred că-ți aduci aminte de regulamentul care oprește sub pedeapsă pe militarul care se lasă anchetat sau arestat de civili. Să procedăm cu înțelepciune. Ofițerul nu poate ieși afară din tanc aici, deoarece nu-i dau eu voie. Dumneata nu poți să-l obligi, pentru că nu ai dreptul ; dar eu îți dau autorizația să delegi doi camarazi care să însoțească tancul pînă la cazarmă, unde ofițerul va ieși din tanc la ordinul comandantului său direct. Acesta va ancheta cazul. Rezultatul anchetei eu îl voi cere și-l voi prezenta domnului general Antonescu, care va soluționa după caz : e vinovat, va merge la judecată ; nu este, atunci va fi lăsat în pace.

Tot acest raționament a fost făcut de generalul Șteflea cu glas tare. Vocea lui subțire și pătrunzătoare îi purta cuvintele mai departe și astfel fură auzite și de mulțimea din jur, care își arătă mulțumirea prin murmure aprobative. În felul acesta se puse capăt situației umilitoare și nefirești în care se găsea tancul armatei. Se procedă la scoaterea lanțurilor și drugilor dintre șenile și, cu doi

legionari urcați pe turelă, la ordinul pe care îl dăde generalul chiar ofițerului din tanc, acesta puse cadrul în mișcare, urnind din loc, cu scârțituri prelungi, în uruitul șenilelor și explozia motorului, și plecă oarecum rușinat în prestigiul lui de tanc, dar salvând o situație și salvându-și onoarea militară și comandantul de furia mulțimii.

Întreagă această situație durase mai bine de trei sferturi de ceas, care păruseră interminabile. Trecusem prin momente de mare tensiune și de primejdie. Eram la bunul plac al celor citirva șefi tineri și de proveniență nu prea cătătoare de încredere, care dispuneau de miile de oameni din jur, încît ne puteam aștepta la orice. De pildă, să fim luați ostatici ! Stînd lîngă generalul Șteflea și observînd mulțimea pentru a para o situație neprevăzută, avusem răgazul să cercetez fețele oamenilor dimprejur. Erau figuri care, din fericire, nu inspirau teamă, se deslușea pe figurile lor o atitudine care aducea mai mult cu îndeplinirea unor ordine de care nu erau prea convinși. Ceea ce constatasem la început și-mi dăduse un sentiment de siguranță fusese respectul pe care îl arătaseră în fața uniformei de general.

Nu era prea de mirare. Cine l-ar fi văzut pentru prima oară pe generalul Ilie Șteflea, cu figura lui simpatcă și încă tînără, de om de la munte, cu obrajii rumeni, ochii luminoși și blînzi, cu aerul lui de cumsecădenie, cu ținuta sa impunătoare, strălucind sub aurul galoanelor, al cruciuliței Ordinului „Mihai Viteazul“ și multiplelor semne de „rănit“ la mîneca vestonului, cît și mersul lui schiopătînd ușor nu putea rămîne indiferent. Această impresie socoteam că ajutase foarte mult la soluționarea incidentului în mod atît de pașnic.

Dar lucrurile nu au rămas tot timpul roze, deoarece imediat, în situația care urmă, generalul Șteflea nu mai putu să facă față, cu tot aerul său impunător.

După ce tancul se puse în mișcare și se îndreptă cotînd din calea Victoriei în jos spre Vama poștei, misiunea noastră de ofițeri trimiși în anchetă părea încheiată ; dar nu se întîmplă așa, pentru că generalul Șteflea mai vroia să ia contact cu comandanții trupelor, trimise de către Co-

mandamentul Militar al Capitalei, pentru menținerea ordinii. Am cotit și noi în urma carului, lăsând mulțimile pe loc, în aceeași atitudine, și am găsit, puțin mai la vale, capul unei coloane de grăniceri staționind cu arma la picior pe trotuarul de lângă „La Fayette”. Coloana era alcătuită dintr-o companie falnică, din soldați toți unul și unul. Trupa stătea liniștită, intuind ce rol urma să-i revină.

Generalul primi raportul ofițerului comandant și se interesă dacă au avut ciocniri cu manifestanții. Nu avuseseră. După aceea, generalul Șteflea, infatuat oarecum de succesul obținut pînă atunci, se depărtă de trupă și se duse din nou spre mulțimea din Calea Victoriei, urmat de mine. Am fost antrenați în mijlocul mulțimii. Pe timpul cît ne apropiam de ei, zadărnice îi făcusem semn generalului, trăgîndu-l ușor de minecă și șoptindu-i : „Nu vă îndepărtați de trupe, d-le general”. El nu ascultă. Cîteva voci din mulțime i se adresară strigînd : “

„De ce trimiteți trupe contra noastră, împotriva poporului ? Luați-vă trupele înapoi în cazarmă”.

Generalul încercă și data aceasta să argumenteze :

— Soldații nu sînt aduși împotriva nimănui. Ei sînt chemați să apere pe toată lumea, la nevoie...

— Mai bine apărau Bucovina și Basarabia decît să apere pe masoni și pe jidani împotriva poporului și a legiunii !

Ori l-ai fi picat cu ceară roșie, ori i-ai fi spus aceste cuvinte generalului Șteflea, ar fi fost tot una.

— Cum îndrăznești dumneata, începu el să strige, adresîndu-se vocii care-l apostrofase, în timp ce rînduri ostile se strîngeau tot mai aproape în jurul nostru. Armata țării și-a făcut totdeauna datoria și a executat ordinele...

Nu am auzit mai departe și nici nu am mai stat să ascult. Profitînd de tălăzuirea mulțimii, m-am tras ușor înapoi, am ieșit din cerc și m-am repezit la coloana de grăniceri. Am scos 3 sergenți voinici din rînd și le-am dat ordin : înainte, degajați și scoateți pe domnul general din mulțime. Sergenții, cu baioneta la armă și cu arma în cumpănire, s-au apropiat pașnic de mulțime și au început să-și facă loc cît unul, dînd ușor mulțimea la o parte și

strigînd : „Loc. faceți loc” ! Eu veneam în urma lor. Mulțimea, surprinsă și intimidată de apariția ostașilor, se trăgea grabnic înapoi, astfel că am ajuns repede la general, pe care l-am găsit prins într-o replică foarte violentă cu doi-trei tineri impertinenți, care-l încolțiseră și-l apostrofau cu obrăznicie.

De îndată ce am fost lângă general, i-am spus, astfel ca să fi auzit și de cei din jur : „Domnule general, sînteți chemat urgent la Președinție. A venit mașina să vă ia.” Prinzîndu-l zdravăn de braț, sub protecția celor 3 sergenți care ne deschideau calea, am ajuns din nou la coloana de grăniceri.

— Domnule general, am cutezat să-i spun, ce imprudentă ați făcut ! Dacă vă luați ostatic ?

— Nu îndrăzneau ei... Ai văzut ce nemernici ? Se legau de armată că nu și-a făcut datoria...

Noi, în schimb, ne îndepliniserăm misiunea. Înainte de a părăsi locul și a merge la mașina care ne aștepta la Vama Poștei, generalul dădu noi ordine companiei, o mută mai departe de mulțime și, prin spatele Prefecturii de poliție, ne-am înapoiat la Președinție.

Pe tot timpul drumului am păstrat tăcere. Rămas încă sub impresia scenei abia consumate, gîndeam, în timp ce un ușor zimbet de ironie mi se putea citi pe față : așa îl scosese Lucien pe generalul Bonaparte din Adunarea celor 500, cînd fusese încolțit de deputați la 18 Brumar. Aceleași cauze, aceleași efecte !

La înapoierea la Președinție, generalul Șteflea telefonă la cazarma Malmaison, cerînd relații despre tanc. Acesta ajunsese, legionarii părăsiseră cazarma fără să li se dea voie să-l identifice pe ofițer, care-și întocmea raportul față de comandantul său.

La Președinție am găsit vești grave. Legionarii deveneau din ce în ce mai provocatori. Formații înarmate ocupau centrul orașului, instituțiile, formînd de jur împrejurul palatului Președinției un inel de forțe, izolîndu-l de restul citadelei. Nu se mai putea circula și lua legătura cu restul orașului decît telefonic. Ofițerii, cu tot per-

sonalul. am rămas pe loc. în palat, pe tot timpul cât va dura această situație.

Partea cea mai gravă era că palatul Președinției nu avea nici o pază mai serioasă. Era un singur pluton de jandarmi din 22 de oameni. iar în spatele lui, o cazarmă întreagă a gardienilor publici. cu circa o mie de oameni. care se răzvrătiseră, după cum am arătat, sechestraseră ostași și așteptau ordinele legiunii pentru a începe lupta. Demersurile făcute pe lângă comandantul gardienilor pentru a preda cazarma și a intra în ordine nu au fost luate în seamă. Se puneă urgent problema aducerii de întăriri, dar, la acel ceas, Conducătorul nici nu voia să audă de așa ceva. Declarase că nu vrea să-i provoace pe legionari, aducând forțe. deoarece începuse tratative și înțelegea să le ducă nu sub amenințări. ci pe calea persuasiunii, a rațiunii.

Președinția, treptat. treptat luă aspectul unei tabere asediate. Se adunau mereu alți demnitari care așteptau să fie primiți în audiență. care discutau în cabinete. pe culoare... Unii se pregăteau să rămână acolo peste noapte ; alții, după un timp, se grăbeau să plece la casele lor, dacă mai reușeau. Prin birouri se improvizează dormitoare pentru ofițeri, trupe. funcționari. În această agitație se produce primul incident grav. Din curtea gardienilor publici se trage o rafală de focuri de mitralieră în geamurile de la culoarul președinției care dădea spre ei. Geamurile sar în țandări cât erau ele de imense, și ecoul gloanțelor răsună lugubru și prelung pe sălile palatului.

Generalul Antonescu. la auzul acestor detunături. apare pe culoar și merge să vadă efectul la fața locului, cu toată împotrivirea celor din jurul său.

— Nemernicii. Au ajuns să tragă și în casa unde locuiesc și muncesc ca să-i înalț și să-i așez în rîndul oamenilor...

Focuri încep a se auzi din mai multe puncte ale orașului. Față de această situație, conducătorul cedază și ordonă să se dispună aducerea de întăriri. Mai întâi sosește un pluton de care de luptă în care se trage din case pe timpul deplasării ; către seară. mai sosește o companie

de infanterie, care întărește paza palatului. Situația critică pare oarecum ameliorată, totuși efectivul gărdienilor din cazarmă este cu mult mai mare și bine înarmat, având și tanc și tunuri de infanterie. Alte trupe urmează să sosească la Președinție în cursul nopții.

În după amiaza acestei lungi zile de iarnă, încă mai înainte de a se fi înnoptat, mai au loc alte evenimente foarte importante.

Pe cînd încercam să obțin o legătură telefonică de la centrala de telefoane a Președinției, telefonista îmi face semne foarte agitată și-mi îndește o cască să ascult. Oarecum intrigat, am luat cască și am pus-o la ureche. Se auzea o voce exprimîndu-se în limba germană. Un vorbitor din localul Președinției, care nu era altul decît doctorul Fabricius, ministrul plenipotențiar german în România, iar la celălalt capăt al firului, Führerul Adolf Hitler, vorbind de la Berchtesgaden.

Dialogul era susținut de Fabricius care argumenta cu un mare debit de cuvinte. Hitler răspundea monosilabic, întretăiat, oarecum descumpănit. Convorbirea a decurs cam în felul acesta :

— Mein führer, domnul general Antonescu e silit să treacă la represalii împotriva legionarilor. Aceștia s-au dedat la acțiuni teroriste în București și în toată țara, periclitînd liniștea României. Orice împăcare este cu neputință.

Urmează o lungă întrerupere. Vocea lui Hitler se aude perfect, limpede. Rostește cuvintele rar, cu oarecare ezitare :

— Bine, bine, dar cum rămîne cu ideologia lui Codreanu ?

— Totul n-a fost decît o inscenare. Multă neseriozitate, necinstite și anarhie. Este necesar a se da mină liberă generalului Antonescu, singurul în măsură să impună și să mențină ordinea în România. Dînsul roagă să dați ordin ca unitățile germane să nu intervină sub nici o formă. Are nevoie de totală libertate de acțiune.

Urmează iarăși o întrerupere :

— Bine, bine, se aude din nou glasul lui Hitler. Să facă Antonescu cum crede de cuviință. Noi nu ne amestecăm. Dă, dispozițiuni în acest sens. Aufwiedersehen !

Ascultasem cu respirația tăiată această discuție de importanță capitală, prin care Hitler dădea mână liberă Conducătorului în confruntarea în care era angajat cu legionarii. Stăpin pe acest atu, generalul Antonescu putea, de acum înainte, juca tare. Cu toate acestea, vor mai trece încă 16 ore pînă ca el să vadă că orice încercare de înțelegere cu legionarii era zadarnică.

Pentru ca să se ajungă aici încît Hitler să-și ia complet mina de pe legiune și să dea voie generalului să acționeze cum crede de cuviință, multe alte evenimente avuseseră loc. Chiar anterior datei de 14 ianuarie, cînd avusesese loc întîlnirea dintre general și Hitler, acesta era deja pregătit pentru a da mână liberă generalului.

Cu mult înainte, primise informații suficiente și edificatoare precum că, între general și legiune, primul avea precădere prin toate însușirile sale excepționale. Toți trimișii germani în România erau la unison în privința aprecierilor elogioase la adresa generalului, prezentînd în culori dezaforabile pe Horia Sima. Ministrul Germaniei la București, Fabricius, generarul Hansen, șeful Misiunii militare germane din România, se întreceau în rapoarte elogioase la adresa generarului, indicîndu-l ca fiind singurul în măsură să instaureze ordinea în țară și să păstreze liniștea.

Astfel se petreceau lucrurile cu anturajul lui Hitler, dar nu în sfera Partidului nazist. Începînd cu Himmler, aproape toți naziștii îl preferau pe Horia Sima. Numai că la Hitler nu aveau audiență.

În această predispoziție se află Hitler cînd a primit telefonul ultimativ al lui Fabricius, din seara zilei de 21 ianuarie, de la Președinție.

Ordinul de neintervenție a trupelor germane a pornit și el a fost respectat întocmai. Nici o unitate germană nu a făcut vreo mișcare care să vină în ajutorul răzvrătiților, astfel că aceștia s-au trezit dintr-o dată singuri, de unde contau pe sprijinul trupelor germane. Curînd vor mai face și altă descoperire : nici trupele române nu vor veni în ajutorul lor. Cînd și-au dat seama de această realitate, era prea tîrziu. Ei porniseră spre sinucidere

**MOTO : — „Dacă regele n-ar fi
coborît în arenă, lancea cavalerului
Montgomery nu i-ar fi străpuns
ochiul.”**

Mareșal A. AVERESCU

REGELE —

ÎNCERCARE DE IMIXTIUNE

Un alt episod important, care se produce cam tot în același timp, este știrea pe care o primește telefonic colonelul Elefterescu de la Inspectoratul Jandarmeriei, precum că regele Mihai a părăsit palatul de la Sinaia și a pornit spre Capitală. Informația era dată de postul de jandarmi de pe șoseaua Sinaia-Ploiești. Automobilul regal, în acel moment intrase în Posada și se angaja înspre Breaza.

Știre surprinzătoare. Ce caută regele în București ? Colonelul Elefterescu pătrunde imediat în cabinetul Conducătorului, căruia îi raportează această știre :

— Cum se poate ? Ce înseamnă imprudența asta gravă din partea suveranului ?, reacționează pe dată generalul. În țară începe să se instaureze anarhia, drumurile au devenit nesigure și regele pornește la drum fără escortă. Cine l-a chemat aici tocmai în aceste momente ? Trebuie să mai am acum și grijă de siguranța lui după toate cîte le am pe cap... Să telefonezi imediat Legiunii Prahova de Jandarmi, să alarmeze din post în post. Mașina regelui să fie oprită pe drum și suveranul să fie rugat să se înapoieze la Sinaia și să nu mai iasă pînă nu-i comunic eu. Capitala este nesigură pentru el. Asta ar mai lipsi, să-l ia legionarii ostatec pe rege. Transmite imediat ordinul și să-mi raportezi executarea.

Cuvintele Conducătorului fuseseră auzite foarte distinct, din cabinetul de alături, întrucît col. Elefterescu lăsase ușor ușa întredeschisă. Acesta revine în cabinet, ia telefonul și transmite ordinul clar, răspicat, cu vocea lui gravă

și poruncitoare. Scena se petrecuse în câteva minute așa că noi, care ne găseam acolo în acel moment, nu am avut vreme să comentăm evenimentul. De altfel el vorbea de la sine. Ce căuta regele ? Ce voia regele ? Întrebarea se puse imediat în mintea fiecăruia : cu siguranță, o inițiativă și o inițiativă cât se poate de nepotrivită. Raționamentul pentru înțelegerea acestui act se impunea oarecum de la sine. Dacă regele, din proprie inițiativă, pornea să se avînte în mijlocul unei capitale în plină revoltă, el venea cu scopul de a ajuta și, în acest caz, de a-i ajuta pe legionari. După cum știm, regele era simpatizat legionar de mic, uns cu harul Arhanghelului Mihai la solemnitățile de la Iași. Măgulit neconținut de aghiotanți zeloși și oportuniști, a fost ușor de determinat să intre în acțiune. Încercînd să vină în ajutorul legionarilor, el ar fi putut înclina cumpăna de partea lor și generalul ar fi trebuit să cedeze, să cadă la compromisuri, eventual să fie sacrificat și legiunea să rămînă la cîrma statului, în condițiunile pe care se pregătea a le impune, iar coroana ar fi .. binemeritat“ de la legiune — nu însă și de la țară ! Iată un prilej nimerit ca regele Mihai I să devină monarh legionar consacrat și să asigure cu domnia sa, totodată, și domnia legionară.

Persoana care ar fi putut fi socotită ca inspiratorul regelui în această acțiune nu ar fi putut fi decît adjutantul său, lt. col. Mircea Tomescu, fostul director de studii de la Școala Voievodului, cunoscut simpatizant legionar. De altfel, adjutantul era chiar persoana care se afla lângă rege în mașina care gonia spre București.

Atitudinea regelui probabil că nu a scăpat nici Conducătorului, care a reacționat după cum am văzut, dar care, după ce ușa s-a închis în urma șefului său de cabinet este cu neputință să se fi lăsat purtat de judecata sa pentru lămurirea acestui act intempestiv al suveranului și să nu sesizeze de unde pornea această comportare și cine putea fi inspiratorul. Este greu de știut, dar ce este sigur că actul regelui nu a fost pe placul generalului și se poate spune că l-a nemulțumit profund. El și-a dat seama din acest joc că tinărul monarh este influențabil și poate fi antrenat cu ușurință în acțiuni pline de risc, acțiuni care să frîneze limitele unei înalte moralități. De aici și pînă

a socoti acest gest ca o încercare de trădare, distanța ră-mase foarte mică !

Până acum raporturile cu coroana decurseseră foarte bine. La curte, lucrurile intraseră în normal. Se instaurase moralitatea și o atmosferă studioasă. Dispăruseră elica și intrigile de palat. Dispozițiile date de Conducător fu-seseră respectate și viața de la palat părea că intrase într-un făgaș nou, acela la care avea dreptul să se aștepte po-porul, după atîta timp de sfidare a vechilor obiceiuri, în-tronate de primul rege. Mai mult, serbările din noiembrie trecut, la care luaseră parte împreună, rege și Conducă-tor, împreună cu regina-mamă, păreau să-i fi apropiat și mai mult. Cînd iată dintr-o dată, pe rege coborînd în arenă ! Or, prin acest gest, regele nu făcea altceva decît să calce în modul cel mai flagrant principiul de bază al monarhiei constituționale : regele domnește, dar nu guvernează. Conducătorul, prin înlăturarea lui Carol al II-lea tocmai acest principiu voise să-l înscăuneze din nou și o repetase cu destule prilejuri pentru a nu mai exista vreun echivoc. Totuși, tînărul rege înțelegea ca primul său gest în viața politică a țării să fie o imixtiune în actul de guvernămînt, tocmai în momentul crucial cînd două autorități în stat își disputau, printr-o luptă ce se desemna pe viață și pe moarte, înțietatea.

Iată dintr-o dată pe Mihai I în arena politică !

Cînd regele Henric II al Franței coborise în arenă, lan-cea cavalerului Montgomery îi străpusesese ochiul. Deci regii nu au ce căuta în arenă, cu atît mai mult în arena fetidă a politicii. Tînărul suveran tocmai acest lucru ne-socotit îl făcuse.

Cu 20 de zile înainte, cu prilejul serbării de Anul Nou, generalul se adresa regelui :

„Majestate, un an de grele încercări și de crude lovituri pentru neamul românesc, pentru conducătorii ei și pentru dinastie, a trecut... Istoria va judeca aspru și fără parti-nire pe vinovați.

Întorcînd cu o dureroasă stringere de inimă această pagină din trecut, intrăm în Anul Nou cu un legămînt și cu o credință... Legămîntul de a sluji poporul și pe Regele lui, așa cum ne-o cer destinele neamului și porunca stră-

moșească : credință că vom izbuti pornind cu hotărîrea și voința de a învinge orice piedici...”

Prin această scurtă cuvîntare protocolară, Conducătorul nu făcuse altceva decît să îi atragă atenția în modul cel mai discret asupra greșelilor făcute de tatăl său, fostul rege, greșeli care avuseseră consecințe atît de grave. Dar Mihai I, prin gestul pe care-l făcuse arăta că avea înclinație să meargă pe aceeași cale.

Cu prilejul pomului de Crăciun, la palatul Președinției Consiliului de Miniștri, Generalul a dat o recepție la care au fost invitat regele, împreună cu Regina—Mamă și o serie de personalități printre care șeful Misiunii germane și italiene, comandantul trupelor germane și în plus ofițerii de la cabinet și cîțiva miniștri.

Regele și regina au fost primiți într-o atmosferă, intimă, familiară, fără nici un protocol. Conducătorul i-a întîmpinat la ieșirea din ascensor oferind brațul reginei și conducînd-o în apartamentul ce-l ocupa acolo. La vestiar el, personal, a invitat-o să-și scoată mantoul : „*Debarassez vous, Madame, s'il vous plait*” a fost auzit adresîndu-se reginei — mame cu acel zîmbet — afabil și curtenitor care atît de rar îi lumina figura împietrită.

Atmosfera a fost cît se poate de animată. Un prestidigitator străin a făcut o serie de scamatorii, un cîntăreț s-a produs cu arii din opere, încălzînd atmosfera. La un moment dat se asistă la o scenă bufă.

Jonglerul, între alte numere, a avut și un număr cu porumbei ; scoțînd porumbei din diferite părți ale hainei la un moment dat i-a lăsat să zboare prin salon. Dar, spre hazul tuturor, porumbeii după se s-au învîrtit de cîteva ori, au început fiecare să se așeze prin diferite locuri. Partea comică a situației a fost atunci cînd o porumbiță albă s-a așezat chiar pe chelia generalului von Hansen, comandantul Misiunii militare germane din România. Acesta rămase în mijlocul salonului, urmărind cu amuzament zborul păsărilor. Scena a fost atît de comică încît a stîrnit mult haz. Cel mai mult ridea regele, care abia se putea stăpîni. Bietul general Hansen, surprins, nu știa ce să facă cu porumbelul care stătea foarte liniștit pe chelia lui. A încercat să facă față acestei situații cu toată demnitatea lui de general german. Cîneva a spus „Porumbelul

păcii pe capul generalului german". Aceste cuvinte au trezit o ușoară iluzie care a plutit câteva secunde în atmosferă, ca un filfiit ușor de aripă de porumbiță.

Și-o mai fi adus aminte generalul Hansen, când, prizonier la București, al aceluiași rege, era predat rușilor în captivitate ? Să mai crezi în simboluri !

Firește, toate acestea ar fi putut da încredere Conducătorului că în ceea ce privea persoana regelui, a reginei — mame și pe aghiotanții nou numiți de el îi putea socoti de partea sa, deoarece el lupta pentru monarhie și pentru țară.

Era normal deci să creadă că aceste lucruri sînt bine cunoscute de rege sau, dacă nu, cei din jurul său, mama sa și aghiotanții trebuiau să-l lămurească.

Examenul pe care-l dă regele în fața Conducătorului, necerut de nimeni, arăta exact contrariul. El arunca fără discernămint moral sau social, național sau dinastic, mai ales dinastic, pe același taler de balanță pe Conducător, cu toată garanția ce oferea trecutul și valoarea sa, împreună cu legiunea, această tagmă, care purta stigmatul crimei, anarhiei, feloniei și al infeudării și care nu oferea nici o garanție, nici națională, nici monarhică. Cu acest amalgam pus pe același taler, regele a crezut că, prin aruncarea sceptrului său — pe care de altfel numai generalul Antonescu i-l garanta — pe celălalt taler al balanței va restabili echilibrul, va aduce ordine și el va deveni astfel arbitru. O amintire palidă, o proiectare a spectrului fatalului venea să influențeze rațiunea fiului.

Acest proces s-a desfășurat, fără îndoială, și în mintea Conducătorului în minutele care au urmat informației și el a avut destul timp să simtă întreaga amărăciune. Iată pe cine susținea el ! Iată cum, la primul moment greu, se dezvăluie oportunismul drept linie a caracterului său. În procesul deschis de general împotriva gărzii, regele nu trebuia să păstreze echivocul Legionarii sînt viitorul ; Generalul este trecutul. Cu cine credea că trebuia să fie dacă nu cu viitorul ? Or, viitorul nu putea fi decît cu legionarii. Concluzia : legionarii să fie salvați ; o dată salvați se vor reconsolida și, într-un moment prielnic ; răsturnarea Conducătorului. Este lesne de înțeles că cineva din apropierea regelui avusese interesul să salveze legiunea, de-

oarece se temea că aceasta ar putea fi zdrobită de general. Odată zdrobită, desființarea ei venea de la sine.

Pentru că există suficiente premize din toată lectura precedentă, cititorul poate desluși din acest gest al Regelui elemente comune actului de la 23 August. Nota dominantă în atitudinea Regelui în aceste două evenimente istorice este caracterul influențabil al regelui. Lipsit de voință proprie este gata să acționeze înfruntînd hazardul chiar cu pericolul vieții dacă acțiunea se grafează pe un sentiment refutat în spiritul lui și o voință energetică dinafara lui. El împinge spre acțiune. Cînd declanșatorul este declanșat de acea voință exterioară, toată energia acumulată în subconștient se descărca.

De aceea, cînd maiorul adjutant veni, după circa o oră, să se prezinte în audiență la Conducător ca să-i raporteze că regele s-a înapoiat la Sinaia și încearcă să se justifice de ce l-a îndemnat pe rege să vină în Capitală, acesta l-a dat afară și nu a mai vrut să stea de vorbă cu el.

Întimplarea făcuse ca în momentul în care adjutantul regal părăsea cabinetul Conducătorului și ieșea pe ușa care da direct din cabinet pe culoar, să dea peste mine, care tocmai treceam.

Am fost foarte surprins găsindu-mă drept în fața unei apariții aflat de neașteptate. Plăcerea pe care mi-o produsese aceasta întîlnire, deoarece eram prieteni, nici nu avu timp să se contureze pe expresia feței, deoarece pe figura adjutantului citisem asemenea deprimare încît tot elanul mi se stinse. Într-adevăr, acesta se afla ca în stare de prostație. Parcă nici nu realiza unde se afla și pe cine avea în față.

Nedumerit și stingherit în același timp am încercat să leg o conversație, dar adjutantul răspunse evaziv, nereușind să revină la realitate. Era evident pentru mine că acesta părăsise cabinetul Conducătorului sub efectul unei emoții puternice și neplăcute. Fără să mai insist l-am condus pînă la ascensor și mi-am continuat drumul foarte nedumerit asupra celor ce se putură petrece înapoia ușii cabinetului ca adjutantul să fi purtat urmele unui așa de puternic șoc.

Mult mai târziu, aveam să aflăm din gura adjutantului ce se petrecuse în cabinetul Conducătorului în ziua de 21 ianuarie orele 17.

Adjutantul regal Mircea Tomescu după ce mașina regală a fost oprită pe parcurs la Breaza și regele nevoit să se înapoieze singur la Sinaia, conform rugăminții Conducătorului, a continuat singur drumul până la București și s-a prezentat în audiență la Conducător.

Adjutantul, pe baza raporturilor mai vechi cu Conducătorul, a încercat să joace el rolul pe care trebuia să-l joace regele pe lângă Conducător. Bazându-se pe considerația pe care i-o arătase generalul, cu care deseori purtase convorbiri pe diferite teme, găsi momentul oportun ca, fără nici o sfială să-și etaleze ideile sale originale și să le susțină cu o logică proprie, pledând pentru împăcarea cu legionarii. Or, la acea oră, după cele petrecute până atunci, numai generalul Antonescu era în măsură să întrevadă și să stabilească condițiile. Oricum, nu era în poziția sufletească de a se sfătui cu un ofițer, oricât de remarcabil ar fi fost acela și încă să mai și primească sfaturi necerute. Generalul s-a arătat intransigent.

Adjutantul însă, văzind și simțind cum terenul îi fuge de sub picioare și deci văzându-și planurile năruite, încearcă o ultimă șansă. Avu lipsa de tact și proasta inspirație să-i reamintească generalului o scenă petrecută între acesta și regele Carol al II-lea, în problema legionară, scenă pe care o știa povestită chiar de Conducător. Căutând ca, prin analogie, să răstoarne avantajul de partea lui, îi spuse : „Aduceți-vă aminte, domnule general, ce i-ați spus odinioară regelui Carol al II-lea : Nu intrați în luptă cu tineretul, Sire, căci vă va învinge.”

La auzul acestor cuvinte, generalul l-a dat afară : „Îndrăznești să-mi spui mie asta, nesocotitul ? Afară, să ieși imediat afară !”

Sub efectul acestor cuvinte și-n buimăcirea în care îl aruncaseră, adjutantul părăsise cabinetul trezindu-se pe culoar față în față cu mine, prietenul său.

Din această scenă, în aparență lipsită de prea mare importanță, se desprinde o atitudine semnificativă și anume : adjutantul era convins că legiunea va învinge, convingere

pe care o însuflase și regelui prin îndelungi prelucrări și din loialitate venea să ofere un ultim serviciu Generalului Antonescu, prevenindu-l să nu facă o greșeală catastrofală pentru el, intrînd în luptă cu tineretul, cu legionarii.

Reamintind generalului cuvintele respective, maiorul nu a ținut deloc seama de realitate lăsîndu-se îmbătat de sonoritatea expresiei și de prestigiul pe care i-l dăduse autoritatea celui care o rostise. Adjutantul însă uitase cu desăvîrșire că atunci cînd fuseseră rostite aceste cuvinte de către general, în fața lui Carol al II-lea era după ce acesta declanșase persecuția și teroarea împotriva legiunii, refuzîndu-i dreptul cîștigat prin vot de a veni la conducere. Or, una din cauzele căderii lui Carol al II-lea a fost și această neascultare care confirmase prevenirea făcută de general.

Să vii însă acuma, în pragul răzvrătirii, la acest om, după ce pusese totul în joc pentru a promova mișcarea legionară la guvernare și a o aduce pe făgașul ordinei și cînd de patru luni avusese de luptat la tot pasul cu atîtea samavolnicii, trădări, hoții și crime, să vii în acel moment și să-i repeți aceleași cuvinte: „Nu intrați în luptă cu tineretul căci veți fi învins” era sinonima cu a-i fi spus „Nu intrați în luptă cu dezordinea, jaful și crima că veți fi învins.”

Adjutantul regal greșise grav și-și primise pedeapsa pe care o meritase. De atunci generalul n-a mai putut să uite și să-i ierte această ieșire și încercările repetate pe care le făcea Mircea Tomescu pentru a-i obține iertarea sau dovedit zadarnice și el a avut de suferit în carieră, pe timpul guvernării generalului. Totuși, spre marea cinste a ofițerului, el îi rămîne loial pînă la sfîrșit păstrîndu-i o admirație neștirbită și, mai mult, după 23 August el își dă demisia din armată.

Dar dacă generalul nu poate trece peste gestul adjutantului, pe care-l destituie imediat trecîndu-l la comandă de unitate, pe rege în schimb îl iartă și-i uită în învălmășeala luptei și satisfacțiile izbînzii pasul necugetat. Istoria însă nu-l uită pe rege. Acest act al său va rămîne inserat undeva ca să vină la momentul potrivit și să întregască un portret, să deslusească o acțiune istorică.

Fisura însă se făcuse în ceea ce privea încrederea Conducătorului în rege, iar ofensa se produsese pentru prima oară din partea Conducătorului față de rege, prin oprirea lui și înapoierca la Sinaia, dacă un act de protejare poate fi numit ofensă !

Cum vor evolua de acum înainte raporturile dintre aceste două personalități va rămâne de văzut și înregistrat cu mijloacele restrinse ale unei observații sporadice și mai mult analitice și deductive.

Cînd episodul acesta regal fusese încheiat, începuse deja să cadă înserarea. O înserare lăptoasă, cu trena de cețuri, care abureaua orizontul și-l apropiiau din ce în ce, pînă la cîțiva pași. Se aprinseseră felinarele în Bucureștiul peste care coborîseră, o dată cu întunericul, și necunoscutul, misterul, uneltirea. Încetul cu încetul, tot palatul Președinției, împreună cu adiacenta lui protuberantă — palatul Sturdza — începuseră să se izoleze, să se depărteze de restul orașului, întocmai unei corăbii cuprinse de cețuri pe întinsul unui ocean. Izolarea era palpabilă, concretă. Contactul cu restul orașului se restrînsese treptat la clădirile din jurul Pieței Victoriei și numai firele de telefon, telegraf și radio-ul mențineau contactul cu lumea din afară.

Într-adevăr, la primele ore ale înserării, fusese tăiată legătura cu orașul. Nici un om izolat nu mai putea ieși din piață înspre oraș. Numai trupe în formații masive sau care de luptă puteau intra sau părăsi incinta palatului Președinției, care devenise astfel o cetate asediată.

În ultimele ceasuri ale după amiezii aceleiași zile se mai petrecuseră și alte incidente și acțiuni. Una care merită a fi menționată a fost aceea a punerii în siguranță a personalităților politice din guvern și din afara guvernului, amenințate de legionari. Această acțiune revenise în mare măsură secretarului de stat de la Interne — Alexandru Rioșeanu — care adună în adăpostul ministerului de interne diferiți oameni politici în frunte cu Constantin Argetoianu. Cunoscutul mare industriaș N. Malaxa, din ordinul Conducătorului, fusese invitat și adăpostit în palatul Președinției pe tot timpul cît a durat rebeliunea. Ministrului de finanțe Mircea Cancicov, de la care

primise un telefon că viața îi este amenințată. îi trimise trei tancuri care să patruleze în fața hotelului Athenae Palace pentru a se opri un eventual atac legionar.

Știrile alarmante încep să vină de pretutindeni.

În oraș, legionarii înarmați au ocupat instituțiile de seamă. Gardienii din cazarma din spatele Președinției se agitău fără încetare. Cartierul Bonaparte cu străzile Roma, Londra, Atena, sînt ocupate de legionari care se instalaseră în clădiri, astfel că, în cursul nopții, Președinția fusese înconjurată din trei părți. Latura care ducea înspre Gara de Nord nu fusese ocupată. Ea asigura legătura cu cazarmile de la Malmaison, de unde începușeră să vină întăriri.

În cursul serii, generalul Antonescu a fost informat telefonic de către colonelul OGREZEANU, directorul general al C.F.R., că este asediat în casă de o grupă de circa 30 de legionari înarmați, care-i cer să se predea. Motivul era acela că directorul C.F.R. împiedicase orice transport de legionari pe calea ferată. Conducătorul îl întreabă dacă poate să se apere sau are nevoie de întăriri. Colonelul a refuzat spunînd că se va apăra singur cu ajutorul familiei și, într-adevăr, la pătrunderea legionarilor în holul casei — clădire aflată vizavi de Cișmigiu, pe strada Cobălcescu — s-a deschis o luptă cu focuri și 9 legionari au fost uciși, restul fugind. Colonelul OGREZEANU, avînd pistol-mitralieră, împreună cu cei ai casei s-au apărut vitejește.

Din țară sosau diferite informații care arătau că rebeliunea izbucnise pretutindeni. Bande legionare înarmate procedaseră întocmai ca în Capitală, ocupînd prefecturi, chesturi centrale telefonice, primării etc. Posturi de jandarmi, depozite de armament sînt ocupate prin vicleșug.

Horia Sima. începînd din seara acestei zile, nu mai este de găsit.

În acest timp pe culoarele Președinției și în cabinetul Conducătorului se continua aceeași activitate. Tot personalul civil și militar se afla prezent. Mai veniseră și unii demnitari, aceia care se simțeau mai în siguranță lângă Conducător. Printre aceștia se aflau N. Mareș, ministrul domeniilor, col. N. Dragomir, ministrul coordonării, simpatizant legionar, care venise în mod demonstrativ lângă

Conducător, pentru a nu se produce vreun echivoc.

La cabinetul Conducătorului sosește informația că noul ambasador al Reichului în România, baronul von Killinger a sosit la Curtici și se va opri acolo pînă la noi dispoziții. Gestul ambasadorului a fost interpretat ca un semn concret al neamestecului, sub nici o formă, al Germaniei în situația internă din România.

Prezența acestui personaj oficial a dat naștere la multe comentarii. Va rămîne ca un simplu spectator pînă la căderea cortinei sau va urmări de la distanță spectacolul, intervenind la timpul potrivit ? Desfășurarea evenimentelor va demonstra atitudinea lui neutră.

MOTO : „Uite ! Vin eu și mă așez
în patru labe, să încălcești pe spi-
narea mea și să vă aduc la domnul
general Antonescu să discutați.. Ce
naiba ! E țara în joc, măi Zăvoieni !”

Col. (rez.) MALAMUCEANU
(senator legionar)

TRATATIVE ZADARNICE —

NOAPTEA DE 21-22

LA PREȘEDINȚIE

Noaptea de 21 spre 22 I, 1941 a fost noaptea marii hotărîri.

În această noapte în palatul Președinției nimeni nu a închis ochii. Era prima noapte albă din șirul celor trei ce vor urma, în timpul căreia Conducătorul va face toate încercările cu putință pentru a cădea la un acord rațional și în interesul țării cu rebelii. În cursul acestei nopți au avut loc lungi și oboseitoare tratative, care nu au dus însă la nici un rezultat.

Generalul Antonescu, fiind informat de cele ce se petrec în țară, dă la radio următorul comunicat, prin care face apel la toată țara, chemînd la ordine elementele rebele :

„Români, vă împărtășesc tuturoră că am luptat clipă de clipă pentru interesele Țării... Am luat pe umerii mei povara neamului și singura mea grijă a fost să lupt pentru el. Toți trebuie să fim cinstiți, să ne înțelegem menirea și în 24 de ore să restabilim ordinea foarte necesară în clipa de față pentru acest neam.

Nu am fost ieri, nu sînt azi și nu voi fi mîine unealta nimănui... Oameni străini încearcă să ne tulbure liniștea.

Români, prindeți-vă cu toții, cu toată puterea voastră, în jurul Statului, în jurul Regelui... Țara este acolo unde este Regele... Români, înaintea !”

Acel apel a fost trimis și tuturor ziarelor din Capitală, dar nu a apărut din cauza ocupării tipografiilor de către legionari.

Horia Sima, considerînd că și-a ocupat toate pozițiile de pe care ar putea vorbi autoritar cu Conducătorul, hotărăște că a venit momentul de a-și expune pretențiile. Prin primii săi delegați — prof. univ P. Panaitescu și rectorul Inst. Politehnic ing. Chirinoagă — trimite la Președinție următoarele condiții de împăcare, alcătuite din două puncte principale :

1. Să se retragă toate trupele în cazărmi ;
2. Să se constituie un guvern numai din legionari desemnați de Horia Sima.

După sosirea acestei delegații la Președinție, se mai prezintă la Conducător, din inițiativă proprie, o delegație din Senatul legionar, în frunte cu general de divizie (rez.) Dona, general (rez.) Iacob și alți cîțiva ofițeri superiori în rezervă, care se hotărîseră să acționeze pe cont propriu, pentru a determina o împăcare între legiune și Conducător.

Cele două delegații au fost primite deodată. Generalul Antonescu i-a ascultat pe fiecare. Din memoriul înaintat de g-ralul Dona se desprindeau tot aceleași condiții ca ale primei delegații. Ascultînd cu multă atenție și declarația senatului legionar, Conducătorul le-a răspuns :

„Și domnii profesori Panaitescu și Chirinoagă au venit cu aceeași propunere, dar direct din partea d-lui Horia Sima, cu cerințe aproape imperative, ca să se retragă imediat armata de pe străzi și de la Președinție și numai după aceea se vor retrage grupele legionarilor răzvrățiți și pentru aceasta dumnealor (și arată cu mîna spre cei doi profesori) se oferă ostatici. Eu nu primesc ostatici... Dl. prof. Panaitescu mi-a cerut nominal să schimb membrii din guvernul acesta în persoana d-lui N. Mareș, pe care l-a jignit nemeritat chiar la mine, aici, cînd cu toții cunoaștem sentimentele lui prolegionare și naționaliste...”

Întreaga scenă putuse fi urmărită de cei prezenți în cabinetul colonelului Elefterescu, care dinadins lăsase ușa întredeschisă și înapoia căreia noi, ofițerii, urmăream orice mișcare și auzeam orice cuvînt, ca o măsură de siguranță pentru persoana Conducătorului.

Generalul a expus apoi situația în care se afla, cauzată de g-ralul Petrovicescu și de șeful Siguranței, Ghica,

de inspectorul Mazilu de la Galați și de abuzurile de la Prefectură făcute de col. Zăvoianu, care a anarhizat corpul Gardienilor publici și s-a baricadat în localul Prefecturii ; atacul colonelului Ogrezeanu la domiciliul său, ocuparea cazărmii Gardienilor publici din spatele Președinției...

„Iată, domnilor, adevărata situație în care am fost pus și cu care am fost răsplătit ca Conducător al Statului care a făcut cu riscul vieții actul de la 6 septembrie, spre a da țării ingenuncheate și umilite, liniștea, ordinea și onoarea pierdute.

Primesc să stau de vorbă ca să dăm o soluție acestui greu caz, să formez un guvern, însă cu oameni înțelepți din legiune, cu dumneavoastră, oameni maturi, nu cu oameni iresponsabili și copii, care voiesc să terorizeze“.

Prima delegație părăsește pe Conducător.

Generalul ieși imediat din cabinet însoțit de delegația senatorilor legionari, conducându-i pe săli la capătul culoarului care dădea în curtea cazărmii Gardienilor publici, în care, la lumina felinarelor, se puteau vedea distinct grupuri de gardieni înarmați, printre care se aflau mulți copii și femei între 16—18 ani. De la ferestrele localului se vedeau clar mitraliere și puști mitraliere așezate spre țintă — ferestrele Președinției.

Arătându-le priveliștea, generalul le spune :

„Aș putea, domnilor, să-i scot de aici în câteva clipe cu tancurile și cu armata, dar nu vreau s-o fac. Să ucid niște copii rătăciți ? Eu nu atac, eu mă apăr“.

Grupul se reîntoarce în cabinetul Conducătorului și discuțiile sînt reluate.

Era ora 23.

„Urmărind posibilitățile unei înțelegeri, Generalul Antonescu — scria g-ralul Dona în memoriul său — ne-a arătat o deosebită bunăvoință în aprecierea situației și a mers pînă la maximul de concesiї posibile, admitînd ca armata să se retragă o dată cu grupurile de legionari înarmați, cu condiția însă să se retragă grupul ce ocupă cazarma Gardienilor publici din spatele Președinției, și că așteaptă pe dl. Horia Sima spre a se înțelege și a forma un guvern legionar din oameni înțelepți și de încredere“.

Ca urmare a discuțiilor continuate după plecarea celor doi profesori universitari, delegația senatorilor legionari

părăsește pe Conducător spre a merge să-l caute pe Horia Sima. Întrebați de către general unde se afla în prezent comandamentul legiunii, senatorii au mărturisit foarte jenați că nu știu unde-l pot găsi.

— Vedeți, domnilor ? Eu mă aflu la postul meu de comandă în aceste clipe. Unde este Horia Sima ?

Dar de 48 ore nu se știa unde se afla acesta.

Între timp generalul rămăsese cu câțiva intimi, printre care și Nicolae Mareș, Ică Antonescu și col. N. Dragomir pentru ca să continue discuțiile în așteptarea răspunsului de la Horia Sima. Orele erau înaintate, trecuse de miezul nopții. Se primește informația că mase de tineret legionar — studenți și muncitori — înarmate se îndreaptă spre Președinție pentru manifestație. Momentul era grav. Generalul ia legătura telefonică cu Comandantul militar al Capitalei, respectiv cu g-ralul C. Sănătescu, căruia îi dă dispozițiile de rigoare : să se evite vărsarea de sânge, impunând manifestanților să păstreze o distanță de 100 de m de trupe.

După citva timp de la plecarea delegației senatorilor legionari, se prezintă la Conducător un delegat legionar — Radu Greceanu, trimis direct de Horia Sima. Acesta aduce propunerile comandantului legiunii cu privire la împăcare și stabilirea ordinii. El aducea cu el — nici mai mult, nici mai puțin -- un fel de dictat.

După ora unu noaptea, delegația senatorilor legionari se înapoiază la Președinție și cere a fi primită din nou de Conducător. Delegații veniseră fără nici un rezultat. Ei informează că răspunsul la propunerea Conducătorului era nesatisfăcător pentru punctul de vedere al acestuia și mărturisesc că nu au putut intra în legătură cu H. Sima și că li s-a comunicat prin intermediar că Horia Sima a trimis propunerea legionarilor la Președinție prin altă persoană.

Atunci Conducătorul le-a prezentat pe Radu Greceanu, spunându-le că acela avea misiunea să-i prezinte lista noului guvern propus de Horia Sima în care el figura cu titlul de prim-ministru, generalul Petrovicescu — ministru de interne, Iacinschi la Muncă, etc. Cu alte cuvinte, erau impuse toate persoanele pe care Conducătorul nu le mai vroia alături de el la guvernare.

„Poftiți și vedeți, domnilor, dumneavoastră, pe care vă consider oameni bine intenționați și cinstiți, cu ce fel de propuneri de împăcare îmi vine dl. Sima. În loc să vină personal să întocmească cu mine lista noului guvern, mi-o trimite, cu aerul de a mi-o impune, prin dumnealui”. Spunînd acestea, generalul arată spre Radu Greceanu, care sta rezemat alene într-un cot de un raft de bibliotecă, cu picioarele încrucișate și privindu-l sfidător.

„...da, prin dumnealui, care, uitați-vă, în ce atitudine lipsită de cea mai elementară bună-cuviință stă în fața Șefului Statului... Aceasta nu este o propunere, ci un dictat pe care eu, în interesul Țării nu-l pot accepta. Prin această listă dl. Sima mă demite în primul rînd pe mine și îmi ia locul. Apoi îmi aduce aceleași nefaste persoane care au adus, prin nepriceperea și reaua lor credință, lucrurile în starea actuală. Cred că sint în acord cu dumneavoastră cînd spun că nu pot accepta o asemenea propunere.

Du-te, domnule Greceanu, și comunică-i celui ce te-a trimis să vină să discute cu mine, cum a făcut-o pînă acuma, să soluționăm în mod cinstit și curajos această gravă și periculoasă problemă, cît mai este timp. Il aștept pînă mîine la orele 12 și nu mai mult !”

În acele ceasuri tîrzii de noapte, aceste cuvinte purtară ecoul unei amărăciuni înăbușite de lambriul și tapetul cabinetului și creară o atmosferă apăsătoare. În lumina discretă filtrată de luminile laterale de pe pereții cabinetului, figura generalului apărea solemnă, purtînd pe ea trăsăturile unei hotărîri mari și definitive. El rostise cuvintele acestea cu o voce domoală, persuasivă, care se simțea pornită din cutremurările celor mai adînci cute sufletești. Prin aceste cuvinte obișnuite, rostite simplu, se transmitea pe figura lui, în gesturile și atitudinea întregii sale ființe, implacabilul unui soroc din fața căruia nimeni nu putea să se sustragă. Cumpănit la judecată, împăcat sufletește, fiecare minut ce trecea îl apropia irevocabil de „Rubicon”. Numai că de data aceasta nu Caesar îl trecea, ci Catilina !

Radu Greceanu părăsise cabinetul Conducătorului vădit nemulțumit. După el vin înăuntru, la col. Elefterescu,

și cîțiva dintre senatorii legionari. Unul dintre ei, col. Malamuceanu, cere voie să dea un telefon la sediul legionar din str. Romei. Capătă legătura și, în fața celor prezenți, duse următorul dialog :

— Alo, tu ești mă Zăvoiene ?

— ? ! ?

— Ascultă, măi omule ! Ce naiba ! Doar sîntem prieteni, nu se poate asta. Domnul general Antonescu are toată bunăvoința de a se ajunge la o înțelegere. Haide, acționați și voi !

— ? ! ?

— Bine. Ați trimis propunerile, dar nu se poate așa. Trebuie și voi să retrageți gărzile !

— ? ! ?

— Măi Zăvoiene, să vină cineva de la voi, mai mare, să discute cu domnul general. Oricînd. El va aștepta toată noaptea. Să vină Horia Sima !

— ? ! ?

— Nu poate ? Bine. Vino tu, măi. Să vină cineva !

— ? ! ?

— Haideți măi, fiți oameni înțelegători.

— ? ! ?

— Uite-vin eu și mă așez în patru labe, să încălecați pe spinarea mea și să vă aduc aici să discutați. Ce naiba, e țara în joc, măi Zăvoiene !

Colonelul Malamuceanu se dădu învins, lăsînd recep-toul în mină și, cu o expresie dezolată a feței, se adresă celor din cabinet :

— Au innebunit cu toții, nu se poate face nimic cu ei ! Și intră din nou în cabinetul Conducătorului să-i comunice înfrîngerea suferită.

De comun acord s-a hotărît să se mai încerce un demers. O parte din delegați — g-ral Iacob, col. Malamuceanu și maiorul avocat Damian — au fost trimiși iar în str. Roma pentru a încerca un nou demers. Era ora 2 noaptea.

După plecarea acestora, generalul s-a retras în apartamentul său să se odihnească, iar restul delegației a rămas în cabinetul colonelului Elefterescu.

Către ora 3 dimineața, delegația se inapoiază. Încercarea lor eșuase din nou. Nu putuseră lua legătură decît cu același colonel Zăvoianu, care le făcuse aceeași declarație : legiunea și-a fixat condițiile care au fost trimise generalului prin Radu Greceanu. Alte propuneri nu aveau de făcut.

Lamentabil faliment al unei inițiative pornite din inimile unor oameni cinstiți și îngrijorați pentru țara lor. S-a văzut acum că ei s-au agitat zadarnic o noapte întreagă, nereprezentînd pe nimeni.

Către ora 4 dimineața, în 22 ianuarie, delegația senatorilor legionari, a căror misiune benevolă eșuase lamentabil, părăsește pe Conducător, care le strînge mina și le mulțumește pentru că „a simțit în noaptea aceasta, premergătoare unei grave zvîrcoliri, bătînd alături de el inimi cu adevărat românești“. Acești oameni, au părăsit, istoviți de înfrîngerca suferită, cabinetul generalului, dar impresionați profund de ținuta înaltă și larga înțelegere pentru rătăcirea legionarilor pe care le-au găsit la acesta. Ei au dus cu ei încrederea sporită că lasă împlinirea destinelor neamului pe mîinile unui mare român, și a unui mare om.

Dar noi cei doi ofițeri, care asistaserăm la aceste zvîrcoliri, am păstrat un sentiment de adîncă consternare. Ne dam bine seama că străduințele generalului erau zadarnice și că tabăra răzvrătită, cu o superbă inconștiență, deja aruncase zarurile. Ceasurile care aveau să fie depănate pe cadranul zilei, hotărîtoare, se scurgeau cu gravitatea implacabilă a unui ce inexorabil care se cerea împlinit. Cupa amărăciunilor trebuia să fie golită pînă la ultima picătură și această ultimă picătură luneca pe scena istoriei o dată cu ivirea zorilor, în lumina spălăcită a zilei de 22 ianuarie 1941.

Ultimele două ceasuri pînă către ora 7, cum nimeni nu mai urma să vină, ne-am retras prin birourile noastre, unde am încercat să ne odihnim. Dimineața ne-a găsit treji la datorie. Fiecare am pornit pe terenul din jurul Președinției spre a cerceta situația. În intervalul acestor 12 ore, sosiseră întăriri suficiente și urmau să mai sosească încă. Regimentul 3 Grăniceri cu colonelul Oncică, comandantul său, adusese un batalion. Regimentul de care

de luptă trimisese o companie de tancuri ; către ora 10 sosesc în Piața Victoriei Regimentul 2 Artilerie grea cu un divizion tunuri lungi și trenul de luptă, astfel că în curînd Piața Victoriei luă aspectul unei piețe de armă înaintea unui asediu. Toate trupele erau astfel dispuse încît nu ofereau vederii decît materialul : tunuri, tancuri, camioane cu muniții. Soldații, într-o ordine, ținută și disciplină perfectă, stăteau imobili pe lîngă zidurile clădirilor din apropiere sau prin curți.

Către orele 8, am pornit să fac un tur de rond în Piața Victoriei. Am văzut, în fața clădirii Gardienilor publici, știind de pază gardieni împreună cu tineri în civili și fete, toți cu arme în mînă. În fața clădirii, trotuarul și strada erau libere. Mai departe, înspre str. Roma, de-a lungul șoselei Bonaparte — gol. În dreptul străzii Roma, deci la 300—400 metri se vedea o mulțime compactă care se agita. Pe celelalte artere care dădeau în Piața Victoriei aceeași situație, adică strada era liberă aproape 200—300 metri, de unde începeau mulțimile oprite de cordoane militare. De pildă pe Calea Victoriei, mulțimea se vedea îngrămădită în dreptul Palatului Cantacuzino și, în fața ei, posturi militare la circa 100 metri distanță. La fel era și pe bulevard. Spre șoselele Jianu și Kiseleff nu se vedeau coloane, dar se știa că întregul parc Bonaparte era plin de cuiburi legionare în fiecare casă. Încercuirea palatului Președinției era astfel făcută pe un arc de cerc de aproximativ 280°.

Mulțimile care se vedeau îngrămădite pe acele străzi rămăseseră acolo tot timpul nopții. Așa cum s-a arătat, ele voiau să vină în fața Președinției și să manifesteze. Ordinul dat de Conducător generalului C. Sănătescu — comandantul militar al Capitalei — i-a obligat să se oprească la 100 metri de trupe, ceea ce și făcuseră, iar acum așteptau noi dispoziții. Orice mișcare înainte a lor ar fi fost primită cu focuri de armată.

Către ora 10, maiorul Eugen Niculescu, însoțit de mine ne-am dus la cazarma Gardienilor publici. Maiorul Niculescu a vrut să ia legătura cu comandantul lor pentru a-i comunica somarea făcută de generalul Antonescu de a se preda. Grămada de oameni din poarta localului începu să vocifereze.

— Nu ne predăm ! Mai bine murim cu toții cum a murit Căpitanul ! — strigau ei.

Mai tare decît toată lumea striga o tînără frumușică, cu o ținută militărească, purtînd o bonetă militară pe cap și o armă pe umăr.

Încercarea maiorului Niculescu de a-i convinge, spunîndu-le că au timp pînă la ora 12 să se predea și cu cît mai devreme, cu atît mai bine pentru ei, nu primi alt răspuns decît lozincă : „Murim cu toții pînă la unul, așa cum a murit Căpitanul !“

Ei făceau această demonstrație sub un portret mare al lui Corneliu Codreanu, care se afla prins deasupra porții, înconjurat cu panglică tricoloră și panglică indoliată.

În tot cursul nopții ordine legionare porniseră în toată țara pentru declanșarea răzvrătirii și aducerea legionarilor de la sate pentru a întări garnizoanele din orașe. În special în Capitală urmăreau ei să aducă cît mai mulți partizani.

Ziarele au publicat tot felul de articole incendiară. Ei au pus mina în primele momente chiar pe postul de emisie Radio, difuzînd știri false spre a produce confuzie.

Se organizează acte de rezistență, în care scop au adunat cisterne cu benzină, autobuze, autocamioane și tramvaie, din care au făcut baricade pe care le incendiază pentru a opri trupele. Astfel au fost organizate în Capitală centre de rezistență și în Prefectura Poliției, la Siguranța Generală a Statului, la sediul legionar din alea Vulpache, la casa Malaxa ș.a. După același model, se organizează lupta și în provincie.

Se apropia ora 12. Trecuseră 24 de ore de cînd legionarii declaraseră împotrivirea și de cînd generalul încercase să trateze cu ei fără nici un rezultat. După plecarea ultimilor delegați de la cabinetul conducătorului nu s-a mai prezentat nimeni, cu toate că de la sediul din str. Roma se anunțase, prin cei din senatul legionar, că un trimis personal al lui Horia Sima va veni la general.

În timpul acesta, nenumărate informații soseau din Capitală și din țară, precum că legionarii s-au dedat la jafuri, omoruri, furturi, incendieri. Se comit orori nemai-pomenite. În pădurea Băneasa sînt duși evrei, ridicați din

casele lor, impuşcaţi, apoi dezbrăcaţi şi lăsaţi acolo. Grav, cu atât mai mult cu cât printre aceştia erau preoţi, învăţători, profesori, elevi. Primăria de Galben este jefuită şi incendiată.

Din provincie ştirile nu sînt mai liniştitoare. Două centre importante, două garnizoane de seama păreau că se alăturaseră rebelilor garnizoanelor Iaşi şi Braşov, reşedinţe de corpuri de armată. La Iaşi, generalul Coroamă, comandantul Corpului 4 Armată, nu luase nici o măsură pentru a aduce la supunere pe rebeli şi asta într-o expectativă dubioasă. Generalul Coroamă era acela asupra comportării căruia informase mai de mult lt. col. Victor Siminel, şeful de Stat Major al Corpului de Cavalerie, şi persoana al cărui nume figura ca ministru al apărării Naţionale pe lista predată de Horia Sima la Preşedinţie prin Radu Greceanu, ca o condiţie de împăcare.

Cînd ne-am înapoiat la Preşedinţie, era trecut de ora 11. Ajungînd la etajul apartamentului Conducătorului, acesta tocmai ieşea din cabinetul său. Maiorul Niculescu se apropie pentru a-i raporta situaţia de la cazarma Gardienilor :

— Să se treacă la acţiune la ora 12 fix. Nici un minut nu mai acord. Să se elibereze cazarma în primul moment.

Apoi, întorcîndu-se către generalul Şteflea, care-l urma :

— Şteflea, să pui să se aducă un tun. Dacă la a treia somaţie nu se supun, să se tragă cu tunul.

Această scenă se petrecuse atît de repede încît cei prezenţi nu-şi reveniră decît după ce Conducătorul dispăru în cabinetul său. Constatară cu lotii completa transformare ce se petrecuse în acest om. Cu cîteva ceasuri înainte fusese îngăduitor, sfătos, încrezător şi parcă gata a răbda oricî. Acum, deodată apăruse comandantul, omul integrat hotărîrii pe care o luase : „Să se aducă un tun... Să se tragă“...

**MOTO : — „Luați două sute de
cai, plecați imediat la Sablons,
aduceți cele patruzeci de tunuri și
parcul de artilerie. Să fie aici. Tă-
iați în carne vie dacă este nevoie,
dar aduceți-le. Plecați !”**

**NAPOLÉON BONAPARTE
13 Vendémiaire**

Atît cuvintele cît și tonul m-au impresionat adînc. În mînte-mi veni 13 Vendémiaire. Din nou, implicații bonapartiene. Mă întrebam atunci : oare răsfrîngerea unor reflexe istorice să-l fi determinat a lua aceleași măsuri pe care și Bonaparte le luase, general fiind, cînd, pentru a salva Convenția, împinsese tunurile pînă la biserica „St. Roche“. pe care o atacă înfrîngînd pe insurgenți ? Nu e cu puțință, mi-am zis : după ce Conducătorul, ca și Bonaparte, își avusese „18 Brumar“-ul său la 4 septembrie, poate că avea și un „13 Vendémiaire“, cu deosebire că se produsese în ordine răsturnată !

Generalul Șteflea nu întîrzie să dea dispoziții în acest sens, cu atît mai mult cu cît nu mai rămăseseră decît puține minute pînă la expirarea termenului acordat. Dar cum la îndemină nu erau decît tunuri lungi ale artileriei grele și cum obiectivul era prea neînsemnat pentru un asemenea efect, generalul Șteflea — profitînd și de faptul că generalul Antonescu nu specificase o dată cu tunul și calibrul acestuia — ca bun infanterist ce era, ordonă să se aducă un tun de 37 mm al infanteriei, care, așa mic cum era, se instalează procesional pe trotuarul opus cazăr-mii Gardienilor, în baterie cu servanții gata a deschide focul.

Acțiunea se mai amîină cu încă două ore peste termen, dînd timp de gîndire rebelilor.

La ora 14 fix, procurorul regal se îndreaptă spre poarta cazăr-mii Gardienilor. Se opri la distanța reglementară, făcînd somațiile legale. Rebelii răspund cu focuri din curtea cazăr-mii, din cazarmă, prin ferestre, și de pe aco-periș. Tunul de 37 mm își începe acțiunea. Plesniturile lui

iuți și seci fac să răsună un ecou plin din clădirile dimprejur. Zidurile cazărmii încep să poarte pecetea fumegînde lăsate de proiectilele trase. Rebelii deschid focul cu tot armamentul lor. Zidurile Președinției sînt ciuruite. Rebelii aveau un car de luptă luat de la armată. Acesta, imobilizat, este capturat. Sub amenințarea focului, rebelii se retrag în clădirea din fundul curții cazărmii, unde se baricadează.

Curtea cazărmii este ocupată de soldați, care-și îndreaptă tirul lor asupra locului de refugiu. Intimidați și impresionați de avalanșa de focuri ce cădea asupra zidurilor, după circa 40 de minute de împotrivire zadarnică, se predau. Rînd pe rînd, ies din clădire și, cu minile ridicate, se îndreaptă spre poartă. Trec prin fața porții dinspre stradă, predînd armamentul. Încolonați, sînt duși sub pază pentru cercetări.

Era ora 15. După o oră de luptă cu focuri, dusă de ambele părți, cazarma Gardienilor publici fusese eliberată și aceasta marca începutul înfrîngerii rebelilor.

„Alcazarul” legionar, cum le plăcuse să-și intituleze acel centru de rezistență, căzuse fără să înregistreze nici o victimă !

Îi văzusem cu două ore înainte pe acești „alcazariști” și îi vedeam și acum ! Atunci : mîndri, încrezători, scoțîndu-și pieptul în mod eroic în afară, cu îndrăzneală și sfidare în priviri și aroganță în răspunsuri, declarînd fără întrerupere, cu frenezie precum că „vor muri cu toții pînă la unul, cum a murit Căpitanul, dar nu se vor preda”. Acuma : ființe pierite, cu figuri răvășite, cu spinarea îndoită, grăbindu-se care mai de care să-și arunce mai repede arma sau pistolul ; în marea lor majoritate ei purtau uniforma gardienilor publici. Lamentabil spectacol ! Nu se putea vedea o coloană de oameni mai bicisnici, mai lipsiți de demnitate umană decît acești foști rebeli cu o jumătate de oră mai devreme.

Dacă niciodată nu putusem să le acord legionarilor vreun credit, spectacolul la care asistam acum întrecea cu mult toate așteptările.

Amăgirea lor, după cum se va vedea din declarațiile șefilor lor, a fost aceea că armata ar fi cu ei. Astfel, Pa-

traşcu — şeful organizaţiilor studenţeşti — declarase la convocarea făcută înaintea rebeliunii : „Divorţul dintre generalul Antonescu şi Gardă este iremediabil. Ştim că ofiţerii tineri sînt cu noi...”

Aceasta a fost pîrghia morală a întregii organizări a rebeliunii : armata e cu ei — deci armata nu va trage. Or, iată că evenimentele o infirmă. Armata nu le este prietenă; nu-i susţine ; armata a tras asupra legionarilor. Pentru această eventualitate legionarii, se dovedise în mod cert, nu au fost pregătiţi moral. Ideea conflictului cu armata nu le-a fost insuflată de şefii lor, fie din credulitate, fie din teama că masele nu vor trece la acţiune. Toată rebeliunea era montată împotriva „raciei politicianismului” şi „masonilor” reprezentaţi prin general şi cei cîţiva colaboratori ai săi supărători, care trebuiau lichidaţi prin intimidare sau „in extremis” prin vărsare de sînge.

De îndată ce căpeteniile legionare au simţit mai întîi, apoi au constatat „de visu” că au armata împotriva lor, au fost cuprinşi de furie oarbă şi au trecut la săvîrşirea unor acte bestiale asupra ostaşilor izolaţi : bătuti, opăriţi cu apă fiartă, arşi cu benzină. Numai în felul acesta se putea explica atitudinea ruşinată, acele priviri de „ciîne bătut”. Nici o licărire de ură, de răzbunare şi, în mod evident, o atitudine de iertare, de ruşinare pentru situaţia în care se găseau.

Primul act de răfuială cu rebelii se soldase cu un bilanţ dezastruos pentru ei. Dezastruos, deoarece ne reamintim că rezistenţa din cazarma Gardienilor publici, din spatele Preşedinţiei Consiliului de Miniştri, fusese primul punct din condiţiile puse de Conducător pentru împăcare : evacuarea cazarmii mai întîi şi apoi se va retrage armata. De aici reiese cît de mare temei punea conducerea legionară pe acest bastion forte şi cum reprezenta el, în mod simbolic, aroganţa şi îndrăzneala întregii mişcări. E de presupus că dacă şefii legionari ar fi avut cît de cît simţul realităţii, nu ar fi putut acorda o importanţă primordială unui punct de rezistenţă, care, după cum s-a văzut nu a însemnat decît prima filă a unei cărţi ruşinoase pe care au scris-o în acea zi în istoria politică a ţării. Cîtă dreptate şi cîtă perspicacitate dovedise Conducătorul prin cuvintele adresate senatorilor legionari în noaptea

precedentă, pe cînd le arăta cazarma Gardienilor ! „Aș putea, domnilor, să-i scot de aici în cîteva clipe cu tancurile și armafa, dar nu vreau s-o fac. Să ucid niște copii rătăciți ? Eu nu atac ! Eu mă apăr !”

Aceste cuvinte își căpătaseră adevăratul lor tîlc abia acum, cînd priveam defilarea acestor oameni care se grăbeau să se predea lepădîndu-și armele ca și cum s-ar fi lepădat de întregul lor crez. Generalul înțelesese întregul dramatism al acestei zvîrcoliri : o rătăcire pe lungi și întortocheate căi care ajunsese la paroxism. Acest tineret care atîta se zvîrcolise, suferise și singerase, în ceasul acesta al nebuniei colective în care fusese aruncat, își cîștigase, cel puțin din partea generalului Antonescu, dreptul la cruțare. Și într-adevăr trebuiau cruțați ! Întocmai ca un părinte înțelegea să aducă, prin mijloace aspre, dar drepte, pe calea cea bună pe copiii rătăciți. Erau copiii țării, de care urma să aibă nevoie nu peste mult timp.

Și în felul acesta, acțiunea asupra cazarmii Gardienilor publici se soldase cu 2 ostași morți, 4 răniți și nici o victimă de la rebeli.

O dată acțiunea declanșată și primul obiectiv desființat, se trece la aplicarea planului general de despresurare a Președinției pentru a se lua legătura cu restul orașului, deoarece legătura era aproape ruptă.

Batalionul Regimentului 3 Grăniceri veni în liniște și se încolonă, în rînduri rărîte și eşalonate în adîncime, de-a lungul șoselei Bonaparte cu capul coloanei în dreptul clădirii Spitalului de copii. Mitralierele fuseseră instalate în capul coloanei, de-a lungul întregii șosele.

Colonelul Oncica, cu o liniște împerturbabilă, dirija din priviri mișcările unității sale, al cărei aspect te umplea de încredere. Contrastul dintre luptătorii legionari care se predaseră cu cîteva minute mai înainte și acești ostași era așa de uimitor că nu se pot găsi termeni de comparație. Soldații, tăcuți și gravi, își păstrau locurile lor într-o ordine desăvîrșită privind înspre înainte într-o așteptare încordată. Mă simțeam bine printre acești ostași și-mi prelungii șederea printre ei, căutînd să intru în vorbă cu cite unul. La un moment dat, deplasîndu-mă de-a lungul coloanei, am prins cîteva cuvinte în spatele său, ca o frîntură dintr-o conversație între soldați. Răsucindu-mă, stam

în fața unui sergent care schimbase câteva vorbe cu un camarad, prin care cuvinte își arătase amărăciunea sa.

Voind să-i dovedesc că-l auzisem și-l înțelesesem i-am spus :

— Ți-e inima grea, sergent ?

— Să trăiți domnule căpitan, răspunse acesta luînd poziție de drepti cum numai ostașii de la grăniceri știau s-o facă, îmi răspunse în mod deschis așa cum i-am pus întrebarea.

— Cum să nu-mi fie inima grea cînd văd că se omoară frații între ei ?

Răspunsul acesta sincer, m-a descumpănit. E drept că îi citisem gîndurile sergentului, dar acesta mi le mărturisise deschis.

— Frații nu trebuie să se omoare neapărat între ei, cînd nu se înțeleg — i-am răspuns prompt, făcînd față situației oarecum delicate — dar fratele mai mare și mai înțelept are datoria să aducă pe calea cea dreaptă pe cel rătăcit. Aceasta este datoria voastră de astăzi.

— Așa este, să trăiți, domnule căpitan...

Am părăsit grupul de ostași mulțumit că găsisem un răspuns potrivit. Făcusem sondaj pe neașteptate în cugetul și sufletul unui sergent care numai peste câteva clipe avea să-și conducă grupa în acțiune. Descoperisem că în această „mare mută“, dacă nu se vorbea, se gîndea în schimb și gîndurile aveau mult tîlc. Problema legionară avusese influență și în cazărmi. Acum, aici și în alte părți, această problemă avea să fie rezolvată definitiv și ostașii urmau să fie imunizați împotriva ei. Acum ei își vor da seama pe concret ceea ce a însemnat mișcarea legionară : dezordine, ură, răz bunare, jaf, crimă. În fața acestor acte spiritul ostășesc nu putea șovăi, el se găsea în antagonism prin însăși definiția sa și prin reflexele căpătate prin secolele existenței sale.

Nu era greu de descoperit în răspunsul prompt și sincer al acelui sergent o mărturisire a unui proces de conștiință și nu era deloc exclus ca acel sergent să fi fost un legionar sub uniformă militară, care-și mărturisea înfrîngerea credințelor sale și decepția. El se învinsese pe sine însuși, pornind la luptă, cu conștiința împăcată, pentru

împlinirea datoriei către țară, care se afla întărită. În fața acestui imperativ, orice sentiment personal amuțea.

Atitudinea exprimată de acel anonim sergent de grăniceri venea ca un răspuns simbolic pe care întreaga armată îl dădea provocărilor legionarilor. Un manifest legionar, răspindit printre trupele din București în acea zi, suna astfel :

„Ofițeri și soldați români.

Jidovimea și francmasoneria au reușit să-i împartă pe români în două tabere.

Ei au o singură nădejde ; că soldatul român va asculta de ordinul jidovesc de a trage în frații lui români. În această clipă, datoria fiecăruia e să tragă, nu în muncitorii și studenții români, ci în acel ce dă ordin să trageți voi în frații voștri.

Ofițeri și soldați români, frații voștri din Brașov și Iași și din alte părți ale țării cu refuzat să verse sînge românesc. Voi îl veți vărsa ?... Nimeni nu poate împușca un popor întreg... Va avea sfîrșitul lui Armand Călinescu... Legionarii sînt două milioane gata să moară pentru Țară... Dacă e vorba de tras cu arma, să nu facem tîntă unii din alții. Știți bine în cine să trageți ! Mihai Antonescu, Rioșeanu, Cancicov, Crețeanu, Mareș, Eugen Cristescu, împreună cu toți Dimitriucii, Eleftereștii, Veturtile și greco-jidănimea din țară... Ei vor simți ascuțișul paloșului legionar“.

Aceste manifeste ajunseseră și în mîinile armatei. Ostașii le citiseră, le cumpăniseră. Din acest manifest, este limpede că, în concept, bătălia urma să fie angajată total, vizînd în primul rînd pe acela care dăduse armatei ordinul să tragă : generalul Antonescu.

Prin acțiunea de la cazarma Gardienilor publici, armata răspunsese în mod răspicat acestei tentative. De acum încolo, după ce punctul de inerție fusese depășit, ea nu va face altceva decît să meargă pe drumul ei împinsă de resortul educației patriotice. Armata, clipă de clipă, începe să vină înspre Conducător și se identifică cu el în același crez, „cu inima grea“, și va merge înainte pentru

strivirea anarhiei și instaurarea ordinii, pentru împlinirea
menirii sale.

După ce spectacolul oferit de rezistența ignobilă a gardienilor luase sfârșit și după ce un întreg batalion de grăniceri asistase la defilarea acelor ființe demne de dispreț, care provocaseră victime în rîndul armatei, militarii încep să se orînduiască pentru trecerea la atacul celui de al doilea centru de rezistență legionară, ocupat de corpul muncitorilor legionari din str. Roma.

De la linia întâi a trupelor de grăniceri se vedea foarte distinct baricada, care închidea de-a curmezișul șoseaua Bonaparte în dreptul străzii Roma, formată din autovehicule răsturnate. Înapoia baricadei, deasupra și în jurul ei, era o mare mulțime de oameni. Această mulțime se prelungea ca o coloană compactă în susul șoselei Ștefan cel Mare pînă spre încrucișarea cu Calea Dorobanților. După aprecieri, erau peste două mii oameni : bărbați, femei, tineri, toți înarmați.

Văzînd această masă compactă și raportînd-o la acele 8 mitraliere așezate în poziție de tragere, am prevăzut un adevărat carnaț și m-am înfiorat. M-am dus la colonelul Oncica, această figură centrală de comandant militar în timpul rebeliunii : înfățișare sportivă, calm desăvîrșit, domol la vorbă și la gest ; sfătos și blînd cu ostașii, cărora li se adresa prin cîte-o vorbă sau un gest care mergeau drept la inima acestora. I-am mărturisit :

— Domnule colonel, va fi un adevărat măcel la deschiderea focului. Priviți-i cum stau îngrămădiți !

— N-avea nici o teamă, domnule căpitan, grănicerii mei știu să ochească, îmi răspunse acesta liniștit, cu un zîmbet ștrengăresc în colțul gurii.

Așteptarea devenise solemnă. Numărătoarea secundelor ultimelor minute dinaintea orei 16 începuse. De pe linia trupelor se desprinde silueta procurorului regal, care înaintează pînă la jumătate distanță între rebeli și trupe.

— În numele legii, vă somez..., se auzi răspunzînd în tăcerea desăvîrșită a străzii vocea de stentor a procurorului. Drept răspuns, răsunară cîteva împușcături trase în sus din tabăra rebelă.

Procurorul își făcuse datoria și se inapoie între liniile ostașilor.

...5 secunde — 4 — 3 — 2 — 1 — ora 16 !

Foc ! răsună vocea ca de tunet a colonelului Oncica și instantaneu tăcăniturile a opt guri de mitralieră stășiară ca niște jerbe de oțel infierbîntat tăcerea dimprejur, prelungind de-a lungul străzii un ecou lugubru, pe care casele îl repetară parcă la nesfîrșit și, îl purtară departe, în hăul Pieței Victoriei, ca pe un răsuneț al trîmbițelor de apoi !

Nu a fost timp ca să numeri nici pînă la trei și toată strada Ștefan cel Mare se goli. Nu se mai văzu picior de om. Toată mulțimea aceea imensă parcă intrase în pămînt. Nici urmă de om, nici urmă de rezistență, nici urmă de luptă ! Pe jos, pe caldarim, nici o victimă ! Potrivit ordinului, soldații trăsese răfalele de mitralieră în aer. A fost de ajuns ca rebelii să audă tăcănitul mitralierelor și să se împrăstie ca un stol de vrăbii...

Am alergat să duc informația la cabinetul Conducătorului și am ajuns acolo mai înainte ca ecoul împușcăturilor să se fi stins în Piața Victoriei. Am descris momentul deschiderii focului și efectul produs generalului Șteflea, primul pe care l-am întîlnit.

— Fug ca vrăbiile, domnule general, nici urmă de împotrivire. La primele rafale de mitralieră au aruncat armele, pancartele și au dispărut. Pe teren nu a rămas nici un mort...

Raportînd Conducătorului aceste informații, el dădu dispoziția : „*Să se continue acțiunea cu toată impetuozitatea. Să nu li se dea timp să se reculeagă. Nici o șovăială. Să se procedeze prin intimidare, trăgîndu-se în sus, sau la nevoie în picioare... Să se evite vărsarea de sînge inutilă. Să fie cruțate aceste mase de oameni induse în eroare de niște sclerați... Pînă la căderea nopții, să fie curățit tot cartierul Bonaparte !*”

Ordinul a fost transmis colonelului Oncica. El își împinsese unitățile pînă la nivelul străzii Roma, înlăturînd baricadele și degajînd șoseaua Ștefan cel Mare și își trimisese patrule în labirintul de artere din jurul străzii Roma. Focuri răzlețe continuau să pornească de prin casele lăturalnice. Începuse curățirea cartierului, casă cu

casă. Indignarea și revolta trupeii nu mai cunosc margini, descoperind cadavrele, oribil carbonizate, a doi ostași pe care legionarii îi prinseseră : vărsaseră benzină asupra lor și le dăduseră foc. Acest spectacol făcu ca starea de spirit a soldaților să se transforme dintr-o dată, din aceea amărăciune și scribire, într-o îndirjire aprigă. Deveniseră aproape necruțători. De aceea au fost și victime printre cei ce opuneau rezistență și trăgeau focuri asupra ostașilor.

Concomitent cu asediul străzii Roma, au fost atacate pînă la căderea serii, și lichidate centrele rebele cele mai importante : localul Prefecturii de Poliție, localul Siguranței Generale, sediul legionar din alea Vulpache (fostă vilă a Elenei Lupescu), casa Malaxa ș.a. Rebelii care se baricadaseră în Prefectura de Poliție au organizat un atac folosind un tanc pentru a pune mîna pe Palatul Telefoanelor. Legionarii din Prefectură au comis o serie de crime oribile. Au arestat cetățeni pe care i-au aruncat pe ferestre de la etaj. Au împușcat mai mulți comisari. La un moment dat, au ocupat postul de Radio și au transmis știri false.

Către ora 19, un inspector de poliție care conducea Rezistența din Prefectură, s-a prezentat la generalul Dona, din senatul legionar, deoarece pe ceilalți nu putea să-i găsească, și i-a raportat : „*Este inutil să mai rezistăm, pentru că vedem că acțiunea noastră nu mai are nici un sens și trupele germane nu sînt de partea noastră*”.

Iată o altă mare deziluzie a legionarilor. Prin gura aceluia comisar, rebelii se mărturiseau că ei contaseră pe două premise esențiale care trebuiau să le aducă victoria ; dar amîndouă se dovediseră false. Acestea erau : armata română nu va trage și trupele germane din țară sînt de partea legiunii. Într-adevăr, în fața unei asemenea constatări, orice rezistență nu mai avea sens. De aceea, către ora 22, în noaptea de 22/23 ianuarie, deci abia după 12 ore de la ultimatumul dat de Conducător, Horia Sima transmite un comunicat care merită a fi citat în extenso :

„Ordin către toți legionarii !

Pentru împiedicarea oricărei vărsări de sînge, pe care noi nu am voit-o și care nu a servit decît dușmanilor co-

manii ai României și legiunii și cunoscînd că politica Germaniei și Italiei cere condiții speciale pe care mișcarea legionară le recunoaște și avînd în vedere că între conducerea Statului și mișcarea legionară au început tratative pentru limpezirea situației, că să ușurăm mersul acestor tratative,

Ordon,

Să se înceteze orice luptă.

Legionarii vor părăsi de îndată instituțiile publice ocupate și vor reîntra în viața normală...

Vreau ca, în cel mai scurt timp, țara să-și recapete aspectul normal.

HORIA SIMA

București, ora 5 dim., 23.I.1941

Ordinul merită a fi analizat pentru a ne da seama de starea de spirit a comandantului legiunii după prima zi de rezistență. În primul rînd, el conține două neadevăruri sbruntate. Întîi că tratativele între Conducător și legiune ar fi fost în curs. Or, știm prea bine că acest termen expirase de 24 ore și acțiunea armatei era în plină desfășurare, iar la acea oră nu mai putea fi vorba de tratative, ci numai de capitulare. Al doilea, politica Axei, cerea condiții speciale pe care mișcarea legionară le știa. Dar ele erau cunoscute cu mult înaintea zilei de 22 ianuarie — și fuseseră reamintite comandantului legiunii de către Conducător, începînd de la 15 septembrie 1940 pînă la 22 ianuarie 1941, de nenumărate ori. Cu toate acestea rebeliunea fusese declanșată. Al treilea, recunoaște public, cu o candoare uimitoare, că legionarii au ocupat instituții publice, creînd o stare anormală în țară și se cerca grabnic să se reîntre în normal.

Iată cum comandantul legionar revenea la cerințele imperative ale ordinii în stat, numai că revenea exact cu 24 ore mai tîrziu, cînd nimeni nu mai lua în seamă aceste declarații și pe acești șefi care nu mai reprezentau nimic și pe nimeni.

Acest ordin era ultima zvîrcolire a unei agonii tumultuase. Mișcarea legionară își trăise epoca.

Dar aceste zvîrcoliri zadarnice n-aveau de unde să fie cunoscute la Președinția Consiliului de Miniștri către orele 20 ale zilei de 22 ianuarie.

Din cauza întinericului și a ceții din acea seară de iarnă, pentru a se evita pierderi de vieți omenești, generalul ordonase ca trupele să înceteze orice acțiune, păstrînd pozițiile ocupate pînă la acea oră, urmînd ca, în ziua următoare, acțiunea să fie reluată la primul ceas de lumină, ora 7.

Pe sălile Președinției era animație ca la un mare comandament pe timp de campanie. Un du-te vino neconținut de ofițeri ai cabinetului, care plecau și se înapoiau, aducînd informații din diverse cartiere ale Capitalei și ducînd alte noi dispoziții. Conducătorul, mercur prezent, cu același calm, ferm și increzător, asculta rapoartele și lua hotărîrile de rigoare.

— Să nu se atace postul de radio la Bod. Să-i lasc în pace, pentru că sînt în stare să distrugă instalațiile care costă statul o avere. Să fie înconjurați de armată, să li se taie orice legătură. Se vor preda ei singuri.

Într-adevăr, sosiseră știri proaste din Brașov. Comandantul Corpului 3 Armată, generalul Dragabna, nu-și precizase atitudinea. Trupele lui nu atacaseră concomitent cu cele din București centrele de rezistență legionară. Ele, ca și acelea ale Corpului 4 Armată, al generalului Co-roamă, de la Iași, rămăseseră toată după amiaza zilei de 22 ianuarie în inacțiune. Legionarii jubilau ! Manifeste circulau în Capitală și în țară. În ele numele celor doi generali erau folosite ca exemplu de mari comandanți trecuți de partea legionarilor. În manifestul lui Horia Sima, apărut în ziarul „Biruitoarii” din dimineața de 23 ianuarie se putea citi :

„...Armata trebuie să lepede ultimele rămășițe ale spiritului laș de asasinat din ordin și, din armata mercenară ciuntirii granițelor de ieri, să se transforme în armata României legionare, de mîine... Armata din Craiova este și ea cu noi, Armata din Iași la fel...”

Alt manifest răspîndea vestea :

„Generalul Dragalina, în marș forțat spre București ! Bravul general Dragalina care nu a vrut să scoată trupele

în fața invaziei ungurești în Ardealul cedat de Carol II, astăzi s-a alăturat în totul Mișcării legionre.

„Ieri, în fruntea Armatei Ardealului necotropit, a pornit în marș triumfal spre București spre a sfârșima trădarea și hidra“.

Acestor știri alarmante, dar false ca temei în bună parte, Conducătorul le acordă o importanță secundară. Inacțiunile celor doi generali nu le pusese pe seama unei trădări, ci mai mult pe seama unei abilități politice de moment, a unei ezitări. Deși avea motive serioase să se îndoiască de generalul Coroamă, avea mai puține temeri în legătură cu generalul Dragalina. A voit să interpreteze aceste atitudini ale celor doi comandanți de corpuri de armată din Iași și Brașov ca pe niște acțiuni care se includeau în acea grijă exprimată de însuși Conducătorul și anume : de a crușa cât mai mult vicțiile omenesci. Astfel că prin această atitudine de diplomatie, generalul Antonescu evita un conflict fațăș cu doi mari comandanți, conflict de care ar fi beneficiat numai rebelii.

Cunoscător prea bun al principiului că, în asemenea lupte interne, cine avea controlul Capitalei era stăpînul situației din întreaga țară mai devreme sau mai târziu, își concentrase toate eforturile asupra acesteia, străduindu-se s-o aducă cât mai repede la ascultare. Dar cei aflați în jurul Conducătorului priveau cu multă nedumerire atitudinea aceasta de neluare în seamă a informațiilor privind Iașul și Brașovul... În cele din urmă însă, luară situația așa cum se prezenta și își văzură mai departe de grijile și atribuțiile lor privind luptele din Capitală.

Se făcu bilanțul primei zile. În decursul citorva ceasuri de luptă — de la ora 14 la ora 19 — se realizaseră succese foarte importante. Localul Președinției era despresurat pe trei laturi : Calea Victoriei, bd. Filantropiei și șoseaua Ștefan cel Mare. Se făcuse legătura cu centrul Capitalei și se eliberaseră toate instituțiile ocupate de rebelii, care au fost puși pe fugă sau arestați. De o parte și de alta s-au înregistrat victime. Rămăsese neocupat sediul din str. Roma și toată zona cartierului Bonaparte, care din cauza căderii întinericului nu mai fusese atacată. Se știa cât de solid era ocupat acest cartier și se presupunea pentru ziua următoare o acțiune dîră și de lungă

durată. Aceasta ar fi trebuit să ducă la o adevărată luptă de stradă.

Din provincie știrile erau îmbucurătoare : de la Iași și Brașov, în afara zvonurilor lansate de legionari, pe care nu se putea pune bază, nici o altă informație. Totuși rămăneau aceste două necunoscute în această gravă ecuație politică.

Ofițerii de la cabinet ne-am reîntîlnit după o zi petrecută în mijlocul trupelor, schimbînd impresii între noi. Toți recunoșteam ținuta admirabilă și neșovăielnică a trupei în raport cu purtarea lașă și bestială a legionarilor. Acestea au fost aduse la cunoștința Conducătorului, care le ascultă în tăcere și cu o vădită mulțumire launtrică. După ce am luat o masă frugală, fiecare ne-am dus în biroul nostru pentru a încerca să ne odihnim după două zile și două nopți petrecute în alarmă. Mai târziu, după ce atmosfera se liniștise, m-am dus la col. Elefterescu în cabinet.

Era trecut de ora 23. Colonelul Elefterescu era așezat la biroul sau și, în tăcerea adîncă a încăperii, își trecea însemnările zilnice în registrul-jurnal. Era primul răgaz după iureșul care durase fără întrerupere din ziua de 20 ianuarie. Fără să ridice capul la zgomotul ușor făcut de ușa capitonată, îmi făcu semn să nu-l întrerup. M-am așezat pe un fotoliu și am încercat să închid o clipă ochii... Liniștea profundă ce domnea acolo și lumina clar-obscură a veiozei predispuneau la odihnă. De afară, din cînd în cînd, pocnituri ca de pușcă sfîșiau atmosfera interioară. Erau rateurile de la motoarele tancurilor, care erau puse în funcțiune pentru a nu se răci prea mult motoarele. La intervale de timp, cite un șuierat lugubru de glonț scăpat în noaptea tîrzie sfîrteca văzduhul... Dacă nu ar fi fost aceste două zgomote care să te aducă la realitate, nimic altceva nu ar fi putut să-mi reamintească momentele de încordare prin care trecusem și necunoscutul care urma să se producă o dată cu ivirea zorilor.

— Domnul general se odihnește... Uite, mi-a aprins semnalul să nu-l deranjez, spuse într-un tîrziu colonelul Elefterescu, fără a-și ridica privirea de pe hîrțile din față.

Într-adevăr, deasupra ușii de la cabinetul Conducătorului se aprinsese o lumină albăstruie, semn că nu putea fi

deranjat. Era ora 1 noaptea. În sfârșit, mi-am zis și generalul și-a luat dreptul la odihnă după 36 de ore de activitate neîntreruptă. Acolo, despărțit doar de o ușă, omul pe ai cărui umeri apăsa întreaga răspundere a situației, se lăsase în voia somnului odihnitor. Și gindeam mai departe : de ce natură să fie somnul acesta, care-i biruie pleoapele neobositei veghe ? Să fie oare somnul conștiinței împăcate ? Somnul oboselei zdrobitoare ? Cu siguranță, și unul și celălalt. După o luptă surdă dusă în adâncul conștiinței sale, după epuizarea tuturor posibilităților de a evita acest deznodământ, hotărîrea, poate cea mai copleșitoare pentru un spirit nobil și loial, fusese luată. Ce preț trebuie să fi plătit acest caracter consecvent și frane ca să se învingă pe sine însuși și să lovească în propriile sale convingeri ! Cît de istovitoare trebuie c-a fost această sfortare ! Calmul dovedit înaintea deciziei, calmul dovedit după aceea, era neîndoielnic un calm izvorît dintr-o împăcare cu sine însuși. În baza unei drepte judecări. O dată instaurată dreapta judecată, tot ceea ce decurgea din aplicarea ei era de natură stimulatorie și generatoare de noi forțe.

Îl urmărisem în timpul acestor două zile, neîntrerupt : de dimineață pînă scara și de noaptea pînă dimineața. Ma determinase la aceasta o curiozitate firească.. Îmi făcusem mereu de lucru prin cabinetul colonelului Ejeftorescu pentru a-i urmări activitatea, cuvintele și reacțiile. Aveam unica ocazie să mă aflu lîngă un comandant suprem în momentele cele mai critice : înainte de luarea unei hotărîri și după aceea. Citisem despre viața marilor comandanți de oști și cunoșteam comportarea cutărui sau cutărui mare comandant înaintea și pe timpul unei bătălii. Dar una era ideea ce ți-o faci din lectură, dintr-o reprezentare și alta aceea reieșită pe baza unei prezențe vii și care-și desfășoară activitatea sub privirile necruțătoare ale celor din jur. De cîte ori îl vedeam așa stăpîn pe sine, neobosit, informîndu-se despre toate, sesizînd situații dintr-o aruncătură de ochi, dînd instrucțiuni prompte, concrete, detaliate, pe un ton uniform, energic, fără vociferări sau gesturi nepotrivite, fără agitație sau nervozitate și părăind mereu proaspăt, odihnit, cu privirea limpede și fără urmă de oboseală pe figură sau absent, îmi spuneam minunîndu-mă în sinea mea : „Așa trebuie să se fi comportat cu un sferț de

veac înainte, în timpul zilelor de 30 noiembrie, 1, 2, 3, 4 decembrie 1916, pe timpul cît dirija diviziile în bătălia de la București, sau pe timpul ofensivei de la Tisa, în 1918 ! Generalul dovedea orișicui și de la distanță că purta în spiritul său de militar înăscut, acea patină pe care o dă uzajul cîmpului de bătălie. Eu, care nu avusesem încă prilejul să trăiesc asemenea momente, intuiam că aidoma trebuia să se petreacă într-un înalt comandament lucrurile, cînd șeful suprem e stăpîn pe nervii săi și conștient de valoarea lui, pe timpul conducerii unei bătălii. Pentru ca, hotărît lucru, luînd în seamă liniile mari ale conflictului celor două forțe antagonice, atît cele spirituale și morale, cît și materiale, care angajau destinele înseși ale neamului românesc, cuvîntul bătălie era cît mai la el acasă ! Dacă împrejurările, în care s-a consumat acest act, nu au fost la înălțimea intensității forțelor spirituale angajate, aceasta nu scădea cu nimic valoarea actului de comandament. Generalul Antonescu rămîne, reîndoielnic, pentru oricine se va așterne cu grijă spre a cerceta în toată amploarea ei această acțiune, comandantul care angajase o mare bătălie, cu propriile mijloace, necerînd sprijinul nimănui, și al cărei rezultat se va proiecta asupra întregii sale guvernări, asupra viitorului. Mai mult : asupra destinelor neamului.

Totul era de admirat la acest om căruia, cu cît îl cunoșteași mai îndeaproape, cu atît îi descopereai calități mai deosebite. În apropierea acestui om totul era firesc. Grandoare, eroism, generozitate, noblețe, inteligența și, în sfîrșit orice însușire omenească deosebită, ți se păreau normale la el. Crease în jurul său o atmosferă specială. Numai cînd ieșai din sfera influenței sale directe și te retrăgeai de sub efectul stăpînirii ce pusese pe tine, ca o fascinație, și cumpăneai asupra acestei stări, abia atunci îți puteai da seama că ceea ce ți se păruse cu puține clipe înainte ceva firesc, acel firesc era extraordinarul...

Cufundat în pernele moi ale fotoliului și în liniștea reconfortantă a cabinetului, luptînd cu oboseala care făcea să-mi simt pleapele congestionate, firul gîndurilor depănate rămase încălțit în jurul ideii că îmi era dat să veghez somnul acestui ostaș de seamă.

— Dumneata mai rămîi ? întrebă, rupînd tăcerea, col. Elefterescu.

La răspunsul meu afirmativ, acesta adăugă :

— Pentru că văd că e liniște, mă duc în biroul de alături să mă întind puțin. Fii, te rog, atent dacă se aprinde becul roșu, să vii să mă chemi.

Colonelul trecu alături lăsându-mă singur.

Ca să nu adorm m-am sculat din fotoliu și m-am dus la fereastra care dădea larg spre scuarul din fața Președinției oferind o priveliște largă asupra întregii Piețe a Victoriei. Mi-am rezemat fruntea înfierbîntată de nesomn, emoții și gânduri de geamul rece și m-am simțit mai înviorat. Privirile îmi lunecau pe întinsul pustiu al pieții învăluite în întunericul cețos al nopții de sfîrșit de ianuarie. Perdeaua aceasta cenușie era despicață din loc în loc de luminile becurilor electrice, care aruncau fișii de lumină gălbuie de jur-împrejur, în care ochiul iscoditor putea descoperi un tanc, mai departe o sentinelă, plimbîndu-și pașii grei pe caldarîmul umed... Mai departe, orizontul se închi-dea opac și de nepătruns. Acolo era orașul. Dincolo era Țara.

Singurele semne de viață erau sentinelele, tancurile izolate și exploziile motoarelor care plesneau în ceața nopții. La adăpostul acestor ostași invizibili, care-și petreceau noaptea în stradă, rezemați de zidurile caselor, sau în jurul marmitelor cu ceai, cu ochii la comandanți, era îngăduiți confortul unei odihne pe care însuși generalul și-o permisese. Cu ochii minții, le vedeam figurile tinere, luminoase, brăzdate de grava trăsătură a hotărîrii deliberate de a acționa pînă la capăt. Ceva din magnetismul tensiunii acestor voințe și cugete înmănușate, plutind în aer, făcea să pătrundă prin ferestre, prin ziduri, un fluid dătător de încredere. Priveam la cele două sentinele care-și plimbau pașii înfr-un dute-vino neînterupt și încercam să le deslușesc liniile fețelor, luminile din ochi, gândurile... În noaptea relativ călduță pentru anotimpul în care ne găseam — iarna fusese atît de blindă încît soldații nici nu-și pusese rămantalele — mișcările lor păreau foarte degajate. Din aceste mișcări se vedea parcă și starea lor sufletească : încredere, redată de primele rezultate. Deși mă apropiam de sfîrșitul

celui de-al doilea deceniu de cînd îmbrăcasem uniforma militară, niciodată, niciodată nu mă aflasem atît de aproape de inima soldaților ca în acea noapte. Atunci am înțeles în cîteva minute ceea ce mă străduisem zadarnic să înțeleg 20 de ani : acea legătură indestructibilă dintre comandant, ostaș și misiune. Acei doi ostași necunoscuți, care, imperturbabil, se mișcau de colo-pînă colo, luminați de lumina palidă a felinarelor mi se păsură deodată două ființe foarte apropiate și dragi. Privirile mele pătrunseră prin geamurile reci ale ferestrei și se opriră stăruitor și mîngîitor pe acele fete abia definite, ca ale unor vechi și neprețuiți prieteni... Căpătasem un sentiment de adîncă satisfacție pe care o încearcă spiritul uman în fața unei revelații. În noaptea aceea descoperisem adîncul sens al spiritului ostășesc...

Un zgomot ușor mă trezi din această stare. Mă întorsei brusc. În fața mea sta generalul.

— Unde este Elefterescu ?

— Să trăiți, domnule general, se odihnește în biroul alăturat. Merg să-l scol.

— Nu. Lasă-l. Pune-i astea pe birou...

Dispăru înapoia ușii tot atît de ușor cum apăruse.

Nu începuse încă să se risipească ceața întunericului și să se facă lumină, că se auziră răsunînd din nou focuri de armă și răbufnituri ale tunurilor din tancuri în cartierul Bonaparte.

Începuse acțiunea de curățire.

Către ora 8 am coborît în Piața Victoriei și m-am îndreptat spre str. Roma, cînd îmi veni în întîmpinare un fost instructor al meu de la Liceul Militar Craiova, colonelul Cristea. Acesta se afla într-o stare de profundă disperare.

— Bine că te întîlnesc tocmai pe tine în aceste clipe tragice... Mi s-a întîmplat o mare nenorocire.

— Domnule colonel, îmi pare foarte rău. Ce anume ?

— Mi-au împușcat mortal pe unul din fii.

— Cum se poate ? În ec împrejurări ? Un accident. cu siguranță, am răspuns impresionat.

— Să vezi cum s-au petrecut lucrurile. Băiatul era la fereastră, când un glonț rătăcit l-a lovit în cap, omorându-l pe loc.

— Când s-a întâmplat asta ?

— Chiar acum 5 minute. Am plecat nebun de durere. Mă duc să anunț autoritățile. Nu avea nici o vină... Nu avea nici o armă asupra lui.

— Domnule colonel, veniți cu mine să faceți o cerere de anchetă imediată, pentru a descoperi și sancționa pe vinovat..

— Ce mai pot face acum... Este zadarnic. Nu-l mai putem învia.

Și colonelul se îndepărtă doborât de durere. Pierduse pe unul din fii, un tânăr de 18 ani.

Adînc impresionat de cele aflate, regretam sincer accidentul, cu atît mai mult cu cît cunoșteam familia colonelului. M-am gîndit deodată la refuzul colonelului de a se face o anchetă și am înțeles toată drama. Cu siguranță, tînărul fusese legionar și a tras de la fereastră în armată. A fost descoperit și împușcat. Un accident singular care poate dezvălui și elucida întreaga dramă a atîtor părinți ai căror fii alunecaseră pe panta pierzaniei. Numele colonelului Cristea va mai apărea în evocarea acestor timpuri, cînd va figura pe lista guvernului generalului Sănătescu, din 23 august, ca prefect al Poliției Capitalei. Semnificativ !

Se făcuse ora 9.

Acțiunea din str. Roma era aproape încheiată. Am vizitat sediul legionar, unde urmele luptei erau elocvente. Dintr-o vilă foarte elegantă. Îmi ieși înainte figura cunoscută a unui avocat din București. Răvășit de clipele de spaimă prin care trecuse, îmi zise :

— Domnule căpitan, veniți, vă rog, cu mine să vă arăt dezastrul ce mi-au produs soldații... Au tras cu tunul și mitralierele, mi-au distrus casa. Arătînd urmele pe pereți, îi curgeau lacrimi șiroaie, inundîndu-i fața și lunecîndu-i pe barba bogată, care cobora spre jumătatea pieptului. Într-adevăr, privind fațada casei, am descoperit spărturile rotunde lăsate de propiectile în pereți.

— Poftiți în casă, să vedeți ce dezastru. M-au nenorocit. Asta e singura mea avere ! repeta el, plângînd mereu în hohote.

— Dar, domnule avocat, liniștiți-vă, de ce s-a tras ? N-ați putut preîntîmpina asta ?

— Am ieșit în stradă și le-am spus că nu e nimeni în casă. De unde să știu eu că în timpul nopții s-au ascuns în pod niște derbedei, care mai apoi au fugit... Dar ofițerul care comanda tunul, nu a vrut să audă nimic și a deschis focul... Veniți, vă rog, în casă, să vedeți dezastrul...

— Domnule avocat, vă rog să înțelegeți situația excepțională. De două zile soldații sînt împușcați din toate ascunzișurile. Sînt în legitimă apărare ! Regret pentru dumneavoastră, care păreți o victimă. În acest caz cred că veți fi despăgubit...

M-am lăsat, mai mult din considerație omenească, condus în interior. Într-adevăr, avea de ce plînge bietul om. Un interior de cel mai bun gust, cu obiecte de artă, covoare scumpe, bibelouri care erau făcute praf. Prin pereții, găuriți în 5 sau 6 locuri, se vedea în stradă. Geamurile, tablourile, picturile, oglinzile erau sparte... Impresionat de tot ce văzusem m-am îndreptat către Președinție, străbatînd pustietatea străzilor ale căror case păstrau urme de luptă.

Trecusem pe lângă grupuri de ostași în acțiune și nu-i mai recunoșteam de ieri pînă astăzi, deși erau aceiași grăniceri ai colonelului Oncica. De la îngîndurarea de ieri, de la obida sufletească asemănătoare cu o silă, care li se citea pe fețe, se trecuse peste noapte, ca într-o transfigurare, la o înverșunată dîrzenie. Aproape că era greu să-i mai strunești. În decursul acestei nopți se petrecuse o transformare radicală în spiritul armatei. De la cel mai înalt grad pînă la fiecare ostaș în parte, toți se identificau cu generalul. Armata, care fusese ținută deoparte pe timpul guvernării legionare, care apoi primise cu indiferență tentativele legiunii de a și-o apropia, venise acumă spre general, se contopise cu el în gînd, în simțăminte și în credințe. Acumă, această armată, întărită prin focul luptei, era gata să întreprindă orice la cel mai mic semn al Conducătorului.

Generalul Bonaparte a simțit armata de Italia venind spre el după lupta de la Mondovi. Generalul Antonescu, după rebeliune.

Generalul Antonescu, de altfel mult mai târziu, declarase el însuși : „Armata la început nu a fost alături de mine. Ea a venit spre mine în timpul rebeliunii.“ Da, dar o dată cu armata va trece lângă general și se va identifica cu el întreg poporul...

Continuându-mi drumul spre Președinție, deodată răsună, umplînd văzduhul, ecoul unui amplificator radio. Se transmitea proclamația generalului către țară. M-am apropiat în mijlocul străzii s-o ascult.

„Români, oameni de bine din toată Țara !

Toate străduințele mele nu au izbutit să aducă pe răzvrătiți pe calea ordinii... Am făgăduit să păstrez statul și să-l întăresc. M-am angajat să ridic Țara și nu s-o prăbușesc. Mă voi ține de cuvînt, v-o jur !... Orice limită de îngăduință fiind depășită, am lăsat ca organul de apărare al Statului să intre automat în funcțiune. Acest aparat, Armata Țării, funcționează fără greș... Autoritatea de Stat e stăpînă pretutindeni... Români, am încredere în voi, să aveți încredere în mine. Apărați-vă, strîngeți rîndurile în jurul autorității Statului, faceți zid lângă ostașii Țării, lângă drapelul Țării, lângă Regele Țării, fără șovăire, într-o unire, inimă lângă inimă. Comand tuturor : adunarea !

Trăiască Regele ! Trăiască România !"

Ultimele cuvinte s-au pierdut de-a lungul străzilor răsfîrte din zid în zid, ca un ecou, mergînd de la ureche, de la inimă la inimă, reconfortante, mîngîietoare și dătătoare de speranță. Poporul le primea în sufletul său răvășit, precum potirul florilor arse de secetă primsec stropul de ploaie binefăcătoare. Sufletele erau acum pregătite pentru comuniune.

Înapoiat la Președinție două ore mai târziu, am găsit aici o vie activitate. Figurile erau preocupate, dar purtau trăsături destinsse, în ciuda oboselii mari și tensiunii nervoase prelungite. Stăpînea încă febra acțiunii care nu dă timp să reflectezi la adevărata stare a lucrurilor. Încă nu se căpătase destinderea necesară pentru a se putea aprecia pericolul prin care se trecuse, deoarece către ora 12 a zilei de 23 ianuarie se putea spune că pericolul trecuse.

Ofițerii de la cabinet se strînseseră cu toții într-un birou și, pentru prima dată după 3 zile, li se servește o masă

tihnită. Atmosfera era optimistă și fiecare povestea cele văzute și trăite. Abia se terminase masa și fiecare își căuta un loc pentru refacerea rezervei de somn în vederea nopții următoare, când deodată întreaga clădire este năpădită de zgomote asurzitoare, și derutante a o serie de rafale de arme automate, care porneau, se părea, de pretutindeni : din afară înăuntru ; dinăuntru în afară ; din interior în interior ; de sus în jos ; de pretutindeni în tot localul. Un vuiet enorm se produse, creînd o panică de moment. Toți ofițerii în mod automat au alergat spre cabinetul generalului cu pistoalele întinse. S-a presupus că legionarii s-ar fi putut strecura în palat și au trecut la un atac vizînd pe general. În goana noastră, pînă să ajungem la ușa cabinetului, l-am văzut pe Conducător singur pe culoar, mergînd grăbit spre locul unde părea că se concentraseră focurile. În urma lui alerga colonelul Elefterescu, generalul Ilie Șteflea, Mihai Antonescu și apoi noi toți ofițerii Cabinetului militar. Il ajunserăm din urmă la capătul scării care ducea la etajul de dedesubt, de unde porneau zgomotele împușcăturilor. Acesta era un etaj neterminat, în care jandarmii instalaseră posturile lor de supraveghere.

Fără să aștepte pe cineva și fără a spune o vorbă, generalul Antonescu începuse să coboare scările cu pași iuți. Totul a mers atît de repede încît cei din jur nici nu au avut timp să se dezmeticească.

— Nu-l lăsați, strigă cineva din cei rămași sus. E periculos.

Atîta am avut timp să aud că m-am și repezit în goană pe scări, reușind să-l ajung la primul palier. În emoția mea, l-am prins cu amîndouă mîinile ușor de umeri, reținîndu-l și mai mult indicîndu-i să se întoarcă :

— Vă rog, domnule general, nu coboriți. Urcați sus. E pericol.

Generalul, simțîndu-se atins, se smuci cu o violență atît de mare încît am încremenit.

— Ia mîna de pe mine ! Cum îndrăznești să mă atingi !, îmi spuse el privindu-mă furios..

Nepierzîndu-mi cumpătul i-am răspuns :

— Să trăiți, domnule general, nu puteți să mergeți jos deoarece sînt numai schele și oricine se poate ascunde printre ele.

— Atunci să se ducă cineva să vadă ! Du-te dumneata și vezi să înceteze focul. Spunînd acestea se înapoie urcînd scările tot așa repede spre cei rămași sus.

Ajuns jos, am găsit pe cei 24 de subofițeri de jandarmi postați fiecare la cîte una din ferestrele etajului și trăgînd focuri în afară.

— Încetați ! Opriți tragerea ! am început să strig cît puteam, bătîndu-i pe umăr spre a-i face atenți. În sfîrșit focul încetă.

— De ce s-a deschis focul ? Cine a ordonat ? În ce se trage ?

Toți se uitau nedumeriți unul la altul.

— Să trăiți, domnule căpitan, raportează șeful lor. Am primit foc din afară și am răspuns.

— Foc dinafară ? De unde dinafară, cînd totul este eliberat și nu mai este urmă de rebel în jurul Președinției !

Fuseseră victime ale unei iluzii acustice, care a prilejuit o panică destul de mare.

Cu această scenă tragi-comică se încheie un capitol sîngeros și dramatic. Ea își păstrează însă o profundă semnificație istorică. Această scenă ne face să ne gîndim la o altă, aproape identică, ce se va petrece peste 4 ani. În ea găsim conturîndu-se un presentiment. Aceeași concepție înaltă pe care generalul și-o făcuse despre persoana sa îl determinase să-și formeze o idee despre integritatea persoanei sale fizice. Ele se mărturisesc într-un cerc intim : „Eu astfel m-am format încît o atingere cît de mică a persoanei mele m-ar fi împins la cele mai violente reacții. Eu nu am admis ca cineva să mă atingă... și-mi spuneam că dacă cineva ar îndrăzni s-o facă, eu l-aș ucide“. Or, cuvintele pe care generalul mi le adresase — atunci cînd, sub imperiul emoției și în grija ce i-o purtam îl atinsesem, punîndu-i miinile pe umeri — erau aceleași pe care mareșalul de mai tîrziu le adresează acelui plutonier din garda regelui Mihai, care îndrăznise să-l atingă pe braț : „Ia mîna de pe mine, cum îndrăznești ?“ Ce presimțire dramatică urmărise pe acest om predestinat, de-a lungul unei vieți întregi, ca să-l facă să se teamă atît de mult tocmai de acest gest care va pune capăt carierei și vieții sale ?

MOTO : — „.....Sint astăzi bucuros de acea clipă, cind, sub impresia primei întilniri cu dumneavoastră, am luat hotărîrea ca de atunci să orientez politica față de România în direcția dumneavoastră, domnule mareșal Antonescu”.

ADOLF HITLER

DESFIINȚAREA LEGIUNII

Ziua de 24 ianuarie este ziua victoriei. Zi simbolică prin semnificația ei istorică, venea să facă încă o dată o unire adevărată în toate sufletele românești. De dimineață se anunțase o zi splendidă, cu soare strălucitor.

Ziua Unirii, ziua Păcii în întreaga țară. Luptele au încetat pretutindeni. Generalul Dragalina face act de supunere. Coroamă își înaintează demisia. Cazărmile gem de arestați. Prázile sînt triate, victimele identificate, se pregătesc sancțiuni, se pregătesc recompense...

Un apel vibrant, poate cel mai mișcător din cîte ape-luri a adresat generalul țării, pornit din adîncul unei inimi sincere, este adresat în această zi :

„Români, am străbătut din nou clipe de zbucium. de teroare, de rușine... Copiii mei dragi, ale căror greșeli le-am purtat 5 luni în spatele meu, nu au găsit altă mărturie de recunoștință pentru mine și pentru Țară care crezuse în puterea idealului lor, decît să ne trimită gloanțe...

În paginile Istoriei și Omenirii, nu cred să se înscrie o faptă de o ingratitudine mai mare.

Români, trebuie să știți adevărul întreg. Armata a pus ordine și prin jertfa ei a salvat Statul... Siguranța voastră e întreagă. Cel dintîi gînd de recunoștință și mîndrie a Țării și a mea, îl merită Armata ; Ofițeri și soldați de pe întreg teritoriul, unde nici unul singur dintre voi nu s-a ferit de jertfă, vă strîng mîna ostășește și vă mulțumesc în numele Patriei : Ați salvat-o !

Prin fapta voastră dîrză și iute, ați reacezat ordinea, liniștea și siguranța vieții și a camarazilor voștri. În același timp, ați curmat primejdiile ca granițele noastre sfișuite să nu fie cotropite de cei care nu așteaptă decît umiltoarea noastră prăbușire... V-ați cîștigat dreptul de a da exemplul întregii națiuni.

Români, voi pregăti o nouă așezare în politica Statului. Vă voi supune-o pentru a o judeca. Vă voi chema pe toți să înfăptuim marea chemare istorică. Nimic pe lume nu mă va abate... Dați Patriei ce e mai bun în voi. Regele și Statul așteaptă de la toți împlinirea datoriei."

Generalul Antonescu

20 Ianuarie 1944

Ca la sfîrșit de bătălie, după 24 ianuarie țara semăna cu un imens cîmp de luptă pe care s-a cucerit o victorie dureroasă. Urme materiale se puteau vedea peste tot. Urme sufletești erau purtate de fiecare în inimă.

Cu siguranță, înfrîngerea legionarilor fusesse o mare victorie, dar prin natura ei paradoxală nu era o victorie care să stîrnească entuziasm și euforie la învingători și nici ură și dor de răzbunare la cei învinși. Mai curînd stîrnisese sentimente de compătimire la învingători și păreri de rău și rușine la cei învinși.

Închisorile și-au primit delicvenții. Spitalele și-au primit răniții să-i tămăduiască. Cimitirele și-au deschis mormintele pentru cei căzuți.

Numai în Capitală, numărul ostașilor căzuți s-a ridicat la peste 30.

Ziua înmormîntării lor a fost decretată zi de doliu național.

În Piața Victoriei, sub o viforniță de început de februarie, sicriile ostașilor, învelite în tricolor, au fost expuse unul lîngă altul, pe catafalc. Cîntările înalților prelați, fumul de tămîie și coroanele de flori erau expresia regretelor și mîngîierilor pe care țara întreagă le aducea acestor rămășițe eroice și familiilor lor. Decorarea post-mortem

cu „Virtutea Militară de Pace“, cuvîntarea generalului și onorurile militare au fost recunoștința și omagiul adus de camarazi acestor victime la datorie.

Pe altă parte închisorile se umpluseră cu rebeli. Trătați cu îngăduință, dar fără minimalizarea faptelor lor, sancțiunile s-au limitat la crime, jaf, brutalități. În mare majoritate, după o scurtă detențiune, au fost eliberați.

Mii de scrisori soseau pe adresa Conducătorului de la cetățeni din toate păturile sociale, scrisori care mărturiseau recunoștință, încredere și adeziune totală la conducerea generalului.

Pentru ilustrare să reproducem scrisoarea adresată de Universitatea din București, conducătorului statului :

„Domnule General,

Universitatea „Regele Ferdinand I“, vă face urarea ca Dumnezeu să vă răsplătească cu biruință deplină și toate mulțumirile sufletești pentru negrăite dureri cu care răscumpărați mîntuirea Neamului și a Țării.

Senatul și profesorii Universității noastre, vă asigură că vă urmăm cu toată credința și nezdruccinat devotament, sîntem convinși, pe drumurile mai luminoase, mai senine și de înălțare a Neamului prin muncă creatoare și demnitate la care ne cheamă porunca destinului, la care se vor aduna și toate vrerile de bine ale studențimii noastre.“

Din această avalanșă de scrisori și telegrame, nu lipseau nici declarațiile și manifestările legionare de „mea culpa“.

„Camarazi legionari, am greșit!“ suna unul din manifestele lor după 23 ianuarie 1941, „la nesfîrșitul șir de martiri ce-l aveam s-au adunat alți martiri, pentru că : Cine scoate sabia, de sabie va pieri“.

În alte scrisori primite de general se putea citi :

„Respectuos venim și aducem la cunoștință că legionarii din Dudești-Cloplea au fost induși în eroare... Am fost niște victime“ ; sau : „Vă rugăm clemență, deoarece am fost înșelați în buna noastră credință“ ; sau „Induși în eroare, am fost purtați ultimele zile pe un drum care l-am crezut împotriva anarhiei dar pe care-l regretăm, căci mergea împotriva ordinii“.

Insuși Horia Sima, instigatorul și comandantul rebeliunii, care la 24 ianuarie părăsea țara travestit în uniformă de căpitan german, trecînd într-o mașină militară în Bulgaria spre a se refugia la Berlin, ca de altfel mai toate căpeteniile legionare care se făcuseră vinovate de declanșarea rebeliunii, trimite generalului, în martie 1941, prin prof. univ. Găvănescul, următoarea scrisoare :

„Domnule general, cu toate că am fost lovit greu, nu am încercat nici cea mai modestă apărare a purtării mele pentru că am crezut întotdeauna într-o restabilire a raporturilor. De la acele evenimente, pe care le consider provocate de dușmanii Neamului, peste voința unor oameni care au dorit numai binele, neconținut am îndemnat pe legionarii cu care am putut fi în legătură la ordine și liniște. Vin și de data aceasta să fac apel la înțelepciunea și patriotismul dumneavoastră, pentru ca să găsiți mijloacele și toată înțelegerea pentru a readuce pacea în mijlocul poporului nostru atît de greu încercat. Sfîșierile interne sînt profund dăunătoare și întîrzie opera de refacere a țării, în vreme ce popoarele vecine se consolidează.

Sînt convins, dealtfel, că popoarele Axei — Germania și Italia — vor vedea cu ochii buni această acțiune de totală liniștire a țării.

Pentru această regăsire sufletească, Mișcarea legionară nu are nici o rezervă și o dorește din toată inima. Dacă această scrisoare a trezit în domnia dumneavoastră trecutul cu vibrațiile lui de entuziasm și bucurie și credeți că legăturile cu Mișcarea pot fi reluate în totalitatea lor, din partea mea m-am adresat lui V. Iașinski ca să facă primii pași în această direcție. Rămîn cu dorința sinceră a realizării depline a acestor gînduri. Horia Sima“

Accastă scrisoare, pe cît de nesocotită și neoportună a fost, a avut în schimb marele merit de a fi provocat răspunsul generalului la scrisoarea pe care i-a adresat-o prof. univ. Găvănescul și care răspuns nu este altceva decît cel mai cîmplet, cel mai veridic și cel mai emoționant rechizitoriu și, în esență, cel mai patetic panegiric la subcombarea mișcării legionare. Cu toată extinderea sa, merită a fi redată în întregime.

„Stimate domnule Profesor,

V-ați luat osteneală să-mi predați personal scrisoarea lui Horia Sima.

Lipsa de considerație cu care privesc azi pe acest om m-ar obliga să las scrisoarea fără răspuns, însă pentru considerația pe care o am pentru dvs. personal, precum și încrederea pe care o păstrez încă legionarilor conștienți și curați la suflet, care nu s-au lăsat amăgiți de autorii faptelor incalificabile de la 21—24 ianuarie, îmi impun să vă dau un răspuns.

Vi-l dau, fiindcă intrînd la mine mi-ați spus : «În sfîrșit domnule General vă aduc o veste bună. Vă aduc o scrisoare».

Citind scrisoarea v-am spus imediat că nu o pot lua în considerare pentru că în principiu nu pot trata cu rebelii și găsesc scrisoarea perfidă.

În adevăr, Horia Sima îmi scrisese : «Deși greu lovit nu a încercat nici cea mai modestă apărare» a persoanei sale, pentru că a nădăjduit totdeauna «o restabilire a raporturilor».

Nu știu ce se poate desprinde mai bine din aceste rînduri — ca din toată scrisoarea de altfel — inconștiența sau perfidia acestui om ?

Nu Horia Sima a fost cel lovit ci el a lovit greu și mișelește în poporul românesc, tocmai în clipele cînd mă străduiam din toate puterile să dau o cît de mică mîngiere sfîșietoarelor sale dureri și să-i croiesc într-o lume nouă soarta la care-i da dreptul Istoria și calitățile sale.

Dacă se simțea lovit și mai ales pe nedrept, Horia Sima avea dreptul și datoria să arate poporului, în fața justiției țării, nevinovăția sa și nedreptatea ce i s-a făcut.

Omul cu cugetul și fapta curată, tare pe dreptatea ideilor și faptelor lui, nu fuge și nu se ascunde, ci stă dîr, cu conștiința limpede în fața tuturor furtunilor dezlănțuite împotriva sa.

Horia Sima consideră evenimentele de la 21-24 ianuarie ca «provocate de dușmanii neamului și peste voința unor oameni care au vrut să facă numai bine» și că de la acele evenimente «a îndemnat pe legionari la ordine și la liniște».

Afirmind acestea, Horia Sima are dreptate numai în ce privește calificativul pe care-l dă celor care au provocat evenimentele. Într-adevăr aceștia sînt dușmanii Neamului! Dar cine a înarmat cu metodă, cu perseverență și tainic Legiunea și cine a pregătit rebeliunea? Cum vă explicați că la semnul aceleiași baghete magice au dispărut și s-au ascuns marea majoritate a șefilor legionari, de la colaboratorii legionari din guvern pînă la cei mai mici funcționari de la autorități, școli, biserici și alte instituții? Cine a scos pe străzile Capitalei și în toate orașele, atîtea sute de mii de oameni nenorociți? Cine deci a dezlănțuit furiuna și a condus rebeliunea?

Nici eu, nici dv. și nici un om cu cap sănătos și cu suflet românesc nu au făcut-o și nu ar fi făcut-o. Atunci, cine a făcut-o? V-ați întrebat? Vă întrebați încă și astăzi Domnule Găvănescul, răspunsul dvs. ca și al tuturor oamenilor de treabă este dat.

Horia Sima și conducerea legionară sînt fără cea mai mică umbră de îndoială autorii.

Iată dușmanii Neamului!

Iar «binele» pe care l-au voit a dus la dezbinarea neamului, la ruina și anarhizarea Statului, pe care l-au împins pînă la marginea prăpastiei.

De acest «bine» pe care l-a voit Horia Sima și despre consecințele ce le-ar fi putut avea, au fost informate și Germania și Italia.

La 18 ianuarie, cînd m-am întors de la Salzburg, am comunicat lui Horia Sima că acolo mi s-a spus: «dacă nu reușiți să păstrați liniștea internă, sînteți în primejdie de a pierde și restul țării, deoarece cei ce stau la pîndă vor profita de orice ocazie le veți da, pentru realizarea tuturor pretențiilor lor teritoriale».

Am comunicat acest grav avertisment atît conducerii cît și lui Horia Sima, fiindcă eram informat că pune la cale o mișcare de stradă și știam că legionarii erau înarmați. Cu toate acestea Horia Sima și conducerea mișcării au continuat pregătirea rebeliunii. O întreagă serie de documente atestă aceasta... Eram informat că 800 de legionari (cite 20 de județ din cei mai hotărîți al orice orice sacrificiu) au mînea să mă suprimă și să pună mîna pe Președinție.

Inchipuiți-vă domnule Găvănescul, ce s-ar fi putut întâmpla în țară dacă Horia Sima și conducerea legionară ar fi izbutit ?...

Alte documente vă vor lămuri pe deplin asupra modului cum legionari schingiuiău, pentru a-i jefui cu profit personal pe evreii și românii bogați, chiar în localul Prefecturii de poliție. Sub protecția însăși a autorității dutoare să asigure drepturile și libertățile cetățenilor.

Acesta este binele ? Aceasta este omenia ?

Horia Sima îmi scrie că îndeamnă pe legionari la liniște și ordine.

Rezultatul este că serviciile de informație ale statului descoperă zilnic încercări de a se constitui „echipele morții” al căror scop nu este altul decât suprimarea mea și a colaboratorilor mei. Acest act la care sînt îndemnați unii netrebniți din umbra și mai netrebnică, nu ar aduce prăbușirea Generalului Antonescu numai, dar și a țării. O știu fiindcă am fost avertizat și am fost avertizați : «dacă dispare Generalul Antonescu, dispare în împrejurările actuale și Țara Românească !»

Iată domnule Găvănescul situația.

Dacă, cum însuși mărturisește Horia Sima, revoluția din ianuarie s-a făcut peste capul său, de subalternii săi. atunci înseamnă :

— Sau că a fost incapabil să conducă Mișcarea ;

— S-au că în realitate, printr-o manevră perfidă, a acceptat să fie un șef nominal, fără autoritate în fața partizanilor săi, lăsînd ca conducerea efectivă să fie exercitată de către «o ocultă» care nu avea decît numele de legionar. Este singura afirmație verosimilă față de ceea ce s-a petrecut în sinul mișcării legionare de la 6 sept. pînă la 24 ianuarie, cît și din afirmările din ultima scrisoare. Horia Sima îmi cere totuși să «găsesc mijloacele și înțelegerea spre a aduce pacea în mijlocul poporului». Pace, am adus prin izgonirea tilharilor de la conducerea administrației țării. Paceă dintre frați ar fi din nou compromisă dacă aş aduce în fruntea treburilor pe vinovați... Întreg poporul și chiar legionarii ou ajuns la această concluzie. Ieri, țărani

din Vlașca mi-au spus textual : «Dacă nu făceați d-le General ce ați făcut în ianuarie am fi făcut-o noi și ar fi fost mai rău și de legionari și de țară și de noi».

Iată adevărul !

Armata, ofițerii, subofițerii și trupa și-au dat seama de la început că acțiunea legionară mină statul spre prăprăstie. Dacă a trecut cu atîta devotament și fără șovăire alături de Generalul Antonescu, a făcut-o pentru salvarea Țării și a Neamului. Ar însemna deci să nemulțumesc adînc și masele poporului și Armata, dacă aș aduce din nou la conducere un guvern legionar condus de omul cerut de Horia Sima...

Înlăturarea legionarilor de la guvern, provocată cu un minut mai devreme de nerăbdarea lor de a pune mîna total pe conducerea statului, fiindcă prezența și muștrarea mea îi stinghera, a salvat țara de la anarhie. Toluși, înconștient și candid, Horia Sima, «dorește din toată inima și fără nici o rezervă, regăsirea sufletească» dintre mișcarea legionară și Generalul Antonescu, în care scop «s-a adresat lui Vasile Iașinski pentru a face primii pași în această direcție». Și Generalul Antonescu dorește o totală liniște a țării. Mai ales în clipele grele prin care trecem, dar să fim bine înțeleși, nu vom sta de vorbă cu elementele sîndătose legionare pînă cînd nu vor face un act solemn și public de desolidarizare cu crimele de la Jilava și celelalte, de tilhăriile odioase, de rebeliune și de acei descreierați care continuă acțiunile subversive.

În ceea ce-l privește pe domnul Vasile Iașinski, nu pot sub nici un motiv să-l accept ca exponent al adevăraților și bunilor legionari.

A stat tot timpul rebeliunii ascuns împreună cu Horia Sima, Groza și Trifu. A fost unul dintre conducătorii acțiunii. Tot el este acela, deși subaltern al meu obligat prin 3 jurăminte depuse, care m-a anunțat că voi fi înfrînt și să retrag armata, lăsînd Capitala, guvernul și conducerea Statului pe mîna rebelilor.

Am acoperit și am apărut în contra tuturor pe legionari ca pe copiii mei, cu speranța că se vor supune îndrumărilor pe care li le dădeam neconținut și cu credința că în cele din urmă vor intra pe făgașul bun.

După odioasele crime din noiembrie am făcut sacrificii de conștiință spre a-i salva de la prăbușire. Nu m-au ascultat. Din contră, drept răspuns, mi-au pus și mie, părintele și ocrotitorul lor, revolverul în piept.

„Dacă în condiția actuală și fără o prealabilă și totală desolidarizare de vinovați, le reîntind mâna și îi ridic din nou pe treptele conducerii, voi ajunge la o totală și iremediabilă ruptură între mine și popor.

Ar fi catastrofal pentru toți !”

General ION ANTONESCU

Redăm și o scrisoare primită de mareșalul Antonescu în 1944, cu ocazia împlinirii a trei ani de la „Rebeliune” :
DOMNULE MAREȘAL,

La împlinirea a trei ani de la rebeliunea din Ianuarie 1941, vă rog respectuos a-mi îngădui să vă prezint alăturata lucrare.

Avînd cîntea să străjuiesc, prin Înalta Domniei Voastre alegeră, în rînd cu ceilalți credincioși, pe lîngă persoana Domniei Voastre, am avut prilejul să asist la unele momente mai importante ale acelei drame. Pe toate le-am înșiruit, cu grije, așa cum s'au petrecut și le-am pus sub semnul stărilor sufletești ale clipei.

Călăuzit de imaginea strălucitoare a acțiunii prin care ați dominat evenimentul și, care în redarea aceasta modestă, nu este decît o palidă reflexie a ceea ce a putut atinge un Conducător ca măreție și înfrîngere de sine însuși, viu respectuos să prezint — ca o închinare — aceste modeste rînduri. Omului căruia Istoria i-a deschis atît de generos porțile și care a Binemeritat de la Patrie.

Maior Gh. Magherescu

Rezoluția Mareșalului Antonescu :

„Foarte frumos înfățișată o dureroasă dramă și tragică amintire. Să fie lecție tuturor, de la cei care, prin actele lor necugetate, au pregătit zi de zi catastrofa, pînă la cei care din expectativă, au devenit protectorii lor, apoi călăii celor tineri și nepregătiți.

Armata a fost și a rămas garanția de temelie care străjuiește viața neamului și prin ea, ordinea lui internă.

În fața ei m-am descoperit totdeauna cu respect.

Pe ea bizui viitorul și existența noastră.

Pe ea o servesc și prin ea trăiesc viața mea de român.

Mareșal Antonescu

Cînd generalul Petrovicescu, fost ministru de interne legionar, își încheiase cuvîntarea rostită la radio în seara de 19 ianuarie 1941, prin cuvîntele : „Dezbaterile continuă...” cu totul la un alt rechizitoriu se gîndise, pe care, poate, în calitate de fost procuror în procesul asasinilor lui I. G. Duca, să-l fi întocmit în liniile lui generale... Dar dezbaterile procesului legionarilor care au început prin asasinarea prefectului de Iași, Manciuc, de către Corneliu Codreanu și s-au continuat prin asasinatele lui I.G. Duca și M. Stelescu, Armand Călinescu, N. Iorga, V. Madgearu, al deținuților de la Jilava, ca să culmineze cu rebeliunea se încheiască definitiv în dimineața de 24 ianuarie 1941.

Rechizitoriul întocmit la acest proces, nu de procurorul legionar, după cum se pregătise, ci de către însuși acuzatul principal — Generalul Antonescu -- după cum s-a văzut din scrisoarea lui Horia Sima, nu mai avea drept de apel. El nu făcuse altceva decît să consemneze capetele de acuzatie aduse de popor legiunii și să insereze sentința de condamnare irevocabilă dată de popor.

Procesul Legiunii, urma să fie definitiv închis și scos de pe rol.

Legionarismul își trăise ultimele zile. El expirase în mod lamentabil într-un holocaust pe cît de inutil pe atît de rușinos. Îngemănat sub stigmatul omorului și ridicînd crima la rang de cult de-a lungul a două decenii, înveninînd și îndoliind viața țării, se prăbușește pe rugul ce singur și-l aprinsese și în care voise să mistuie întreaga țară, prinsă în cea mai nenorocită conjunctură politică externă, cînd la est, pe Prut și la Herța tancurile sovietice stau gata să pătrundă în Moldova, cînd ungurii abia așteptau să cuprindă tot Ardealul, iar bulgarii să ia Cadrilaterul.

Legionarismul moare acoperit de blamul întregului popor, pe un câmp, nu de luptă, ci pe un câmp al oprobiului.

Deși se spune că, „ideile nu pot fi omorâte cu pistolul“, totuși ca o derogare de la acest dicton, ideile legionare au pierit ucise de pistoalele care au tras în zilele de 21—24 ianuarie 1941... dar pistoalele care au omorât legionarismul au fost acelea pe care le-au mînuit însăși legionarii.

Dacă este adevărat că „o idee nu se omoară cu pistolul“, este tot atît de adevărat că „o idee se poate sinucide cu pistolul“.

Este tocmai ceea ce s-a petrecut în timpul rebeliunii. Prin acțiunea sa necugetată legionarismul s-a sinucis.

După o agonizare de 5 luni, în care timp racilele morale o subminaseră adînc și iremediabil, mișcarea, ajunsă la paroxismul demenței și-a pus pistolul în tîmplă !

Este extrem de interesant de studiat cum a fost posibil ca o mișcare socială de anvergura și violența legionarismului, pe care nu a fost în stare s-o desființeze nici I. G. Duca, nici Armand Călinescu, nici g-ralul Argeșanu ; pe care nu au fost în stare s-o îndiguiască nici A. C. Cuza, nici Vaida Voevod, nici Iuliu Maniu, nici Octavian Goga, Gh. Tătă-răscu și nici Carol al II-lea, să fie adusă la lumină de un singur om curajos și clarvăzător și apoi să fie de ajuns 5 luni ca ea să se prăbușească definitiv și să dispară ca și cînd nici nu a existat vreodată.

Mișcarea legionară, ferită de lumină oblojită de babe și de vraci, se dezvoltase în taină și în umbra misticismului obscurantist, apăsînd asupra spiritelor ca o mafie imensă. Experiența acestor 5 luni de guvernare confirmase cu prioritate diagnosticul pus încă de pe vremuri acestei mișcări a cărei paternitate îi revenea și lui Ion Antonescu, lui Iuliu Maniu și altora : „*Dați soare și lumină bolnavului și mo-lima va dispărea*“.

Disparația legionarismului a fost atît de completă și imediată încît după 24 ianuarie nici nu s-a mai vorbit despre el. Vagile amenințări ale unor rămășițe de cadre nici nu erau luate în seamă. Cu șeful mișcării evadat în Germania, cu majoritatea cadrelor scăpate peste frontieră de către

unitățile armatei germane din țară și internate în lagăre în Germania, cu ideea compromisă în fața poporului, nici un legionar cinstit nu-și mai arăta fața în lume fără să simtă rușine.

Lichidarea legionarismului va rămîne înscrisă în istoria politico-socială a țării drept cel mai însemnat act din guvernarea generalului Ion Antonescu.

Pentru a ne putea da seama de adevărul acesta afirmații nu ar trebui decît să ne imaginăm :

1. Ce s-ar fi întîmplat dacă s-ar fi continuat guvernarea regimului național-legionar în forma și ritmul în care am văzut că s-a consumat ?
2. Ce ar fi fost în țară dacă după rebeliune legiunea ar fi rămas stăpînă pe putere ?

Și într-un caz și în altul rezultatul ar fi fost același : România, așa cum avertizase Hitler, și-ar fi pierdut suveranitatea și ar fi devenit un protectorat, după tipul Cehoslovaciei.

Generalul Antonescu înfrîngînd pe legionari, în luptele de la București, și-a consolidat prestigiul său și al țării în fața noilor aliați și a vecinilor în așa măsură încît suveranitatea și independența țării au fost asigurate indiscutabil pe toată perioada guvernării sale. Avînd de acum încolo libertatea totală de a imprima vieții de stat și vieții societății românești ritmul, sensul și caracterul dorite de el, și-a încadrat țara în acordurile internaționale sub rezerva mărturisită a păstrării libertății de acțiune, dictată de interesele României.

Numai lichidînd această funestă plagă, care grevasc spiritul românesc și periclitase grav, pînă la amenințarea cu prăbușirea existenței statului, România, ca stat suveran, a fost în măsură să se strecoare demnă, stăpînă la ea acasă, liberă pe acțiunile ei, atît în timpul tulburărilor din ianuarie 1941 cît și pe tot timpul războiului din est. În tot acest timp România a furnizat cel mai important aport militar și economic din tot trecutul ei de stat modern, creînd totodată potențele degajării sale pentru a trece la momentul oportun dintr-o înclăștare în care o

minaseră fortuit interesele ei naționale. într-altă închețare dusă de aceleași interese.

Însăși actul de la 23 August își are geneza în înfrângerea rebeliunii legionare.

Într-adevăr, ce alt sens pe arena europeană putea să aibă înfrângerea rebeliunii decât acela de a înlătura dominația hitleristă asupra țării, substituindu-i o simplă influență. Desființarea acestui curent nu a însemnat altceva decât eșecul de 20 de ani al infiltrațiilor hitleriste în mișcarea legionară. în țară.

Prin puterea înțelegerii pe care n-o dă experiența culeasă în decursul trecerii a patru decenii de la acel eveniment, apare uimitor, de neînțeles, cum a fost posibil ca hitlerismul să admită ca, sub ochii lui, mișcarea născută din exemplul hitlerismului, susținută de el, finanțată de el, afiliată lui în scop de dominație să fie distrusă de către un om care aparținea unei ideologii potrivnice? Ținând seama de datele istorice neîndoielnice, nu hitlerismul a fost acela care a sfat indiferent, deoarece sînt cunoscute încercările disperate făcute de Himmler și Goebbels de a frîna acțiunea de represalii a generalului Antonescu și de a sprijini pe legionari. E de-ajuns numai să reamintim atitudinea generală avută de comandanții germani ai trupelor din România, de a primi pe rebelii legionari, a-i adăposti, a refuza să-i predea autorităților române și de a-i trece clandestin, camuflați în uniforme germane, peste frontieră, pentru a ne da seama cît de mult și-au mușcat hitleriștii friul în timpul cînd acoliții lor erau puși pe fugă.

Toată această situație paradoxală nu-și are decât o singură explicație tot atît de paradoxală.

Dacă Hitler nu ar fi fost cucerit, putem spune, de marea personalitate a generalului Antonescu, de la prima lor întâlnire, și mai mult, dacă Hitler n-ar fi avut predispoziția suficientă să practice cultul marilor personalități, el, drept cel mai reprezentativ și autentic creator al hitlerismului, nu ar fi împiedicat pe partizanii lui să acționeze după tipicul lor în cazul rebeliunii legionare, dîndu-le tot concursul pentru a înfrînge pe generalul Antonescu. Dar s-a întîmplat să se repete un fapt cunoscut de istorie, cînd relații

personale și stări afective să impieteze asupra relațiilor politice și să le influențeze, schimbându-le sensul de acțiune, sau să le subordoneze. Oare admirația opiniei publice franceze în timpul lui Ludovic al XV-lea nu-l împinge pe acesta la o alianță nefirească cu Frederic cel Mare în războiul de șapte ani ? Și, mai târziu, animozitatea lui Wilhelm II față de unchiul său, regele Eduard al VII-lea al Angliei, nu stă la baza conflictului mondial din 1914 ?... Astfel și Hitler, câștigat de generalul Antonescu prin franchețea, inteligența sa, prin caracterul său deliberativ și voința dirză, precum și prin înaltul său patriotism, a pecetluit printr-o strângere de mână o prietenie bazată de o parte, pe admirație și încredere, dar din păcate, nu și pe interese naționale comune !

Deci Hitler, sprijinit pe această puternică impresie, strunește pe adepții săi și-i obligă a rămâne simpli spectori, deși deloc imparțiali, la desfășurarea evenimentului. Este necesar totuși, spre a nu ne induce în eroare, de a nu atribui această atitudine a lui Hitler numai factorilor subiectivi. Nu trebuie pierdut din vedere că planurile ofensive din est erau foarte avansate în acel sfârșit de ianuarie 1941, de al cărui început nu trebuie, după calculele inițiale, să ne mai despartă decât două luni... cumulînd elementul afectiv cu cel material, obiectiv, ceea ce contează este că hitleriștii au admis ca, în fața ochilor lor, să fie înecată în rușine și oprobriu, întreaga lor operă din România și să se resemneze de a menține mai departe raporturi cu un stat pe care ar fi vrut să-l socotească ca pe un stat vasal, dar căruia au fost siliți a-i recunoaște suveranitatea și demnitatea națională avînd în frunte pe cel mai reprezentativ român, cu un guvern, de data aceasta, cel mai reprezentativ al intereselor neamului : „*Ein Rumäne mit römisches Herz*“, se rostise Hitler după prima audiență a generalului, despre acesta !

Această impresie ieșea incomensurabil mărită după rebeliune. Hitler câștigase o încredere totală în generalul Antonescu, pe care-l definește ca o condiție „*sine qua non*“ a păstrării suveranității statului. „Dacă generalul Antonescu dispare, în condițiunile actuale, România încetează

de a mai fi un stat suveran", declarase Hitler în pragul rebeliunii. Și într-adevăr, după rebeliune România devenise dintr-o dată suverană pe politica ei, pe viața ei internă, nu cum fusese sub Carol al II-lea și chiar sub regență, când experți străini veneau în control la Banca Națională a României pentru a lua garanții de solvabilitate a statului pentru plata datoriilor externe contractate la Banca Franței.

Numai cine va avea prilejul să vadă și să ia cunoștință de toate declarațiile făcute de general, apoi de mareșalul Antonescu, de toate zecile de mii de rezoluții pe care le pusese pe actele ce-i fuseseră prezentate în decursul a 4 ani de guvernare, de toate scrisorile sale, numai acela își va putea da seama de gradul de suveranitate pe care a reușit să-l păstreze țării pe tot timpul alianței cu Germania lui Hitler.

Dar dintre toate acestea, cel mai concludent act care le înglobează pe toate, este actul de la 23 August.

Neanticipînd cu nimic, se poate spune, fără nici o rezervă după patruzeci de ani, că acest act nu ar fi avut loc fără rebeliune, deoarece cum ar fi fost el posibil sub un guvern și un regim legionar? După cum am văzut, el ar fi fost sinonim cu dominația germană, deci implicit cu o imixtiune totală în toate treburile de stat, începînd cu Siguranța generală a statului.

Dacă s-ar fi întîmplat ca în timpul rebeliunii să fi dispărut generalul Antonescu, atunci protectoratul german ar fi fost impus de la sine.

În ambele cazuri, cum ar mai fi fost posibil „acel confort” de care s-au bucurat toți complotiștii care se laudă orgolioși, cu apartenența acestui act? Cum ar fi mai fi fost posibilă existența unui aparat radio transmițător la sediul partidelor Liberal și Țărănesc ale lui Maniu și Brătianu? Cum ar mai fi fost posibilă mișcarea în libertate a comuniștilor și toate manevrele lor politice făcute la adăpostul unor măsuri de precauție inutile, deoarece nimeni nu îi amenința? Și cum ar mai fi fost posibil ca însuși palatul regal să se transforme în plină zi, cu ani și în decurs de ani, într-o officină conspirativă? SS-ul german, dacă ar fi dispus de totala libertate în țară, toate acestea ar fi fost

jugulate în fașă. Membrii partidului comunist, care au fost protejați și adăpostiți prin măsurile omenoase luate de general față de ei, ar fi fost, desigur, exterminați de SS. Membrii partidelor și șefii partidelor istorice ar fi fost neutralizați și distruși. Însuși regele Mihai, devenea un prizonier în colivia sa de aur.

Cui se datoresc toate acestea, dacă nu prezenței în capul statului a mareșalului Antonescu, care a fost liber pe mișcările sale, a conceput cel dintîi actul de la 23 August, l-a declanșat printr-o activitate diplomatică dusă pe două fronturi, a tolerat și a înlesnit pe ceilalți să ducă aceeași acțiune în paralel, călăuzit de ideea sa, pusă în rezoluția de pe un buletin de informație al Siguranței : „Să-i lăsăm în pace. Politica unui stat nu trebuie pusă pe o singură mînă. Dacă se dovedește a nu fi bună, alții să fie în măsură s-o ducă mai departe“.

În concluzie, toate acestea nu au fost posibile decît la adăpostul ecranului drapat de chenarul tricolorului român, pe care grandioasa personalitate a mareșalului Antonescu l-a ridicat în spatele lui, împiedicînd orice penetrație care să atingă suveranitatea națională.

Dovadă concludentă a acestei afirmații este însăși declarația pe care von Killinger, ambasadorul Germaniei naziste în România, o făcuse la 1 august 1944, la Cartierul general al lui Hitler, unde se dusesse însoțind pe mareșalul Antonescu : „Are poporul și guvernul în spatele lui“, infirmînd astfel aserțiunile generalului Friessner, comandantul trupelor germane pe frontul Moldova și Basarabia, ale mareșalului Keitel și ale însuși mareșalului Guderian, care caracterizaseră situația din România ca nesigură.

Deci iată-l pe mareșalul Antonescu care, intrat în vizuina lupului, reușește pentru ultima dată și definitiv să-l domine pe Hitler, să-i reîntărească aceeași veche impresie și să-i acorde același credit nelimitat, refuzînd să asculte propunerile concrete ale șefului său de stat major — Guderian — de a trimite Divizia 22 Blindată din Jugoslavia la București înainte de 23 August.

În felul acesta, mareșalul Antonescu asigură fără nici un echivoc reușita actului de la 23 August, pe care însă „protejații“ lui i l-au răpit.

Această victorie cîștigată de generalul Antonescu, asupra legionarilor, cu repercursiuni atît de hotărîtoare asupra soartei țării a fost în schimb plătită cu multe procese de conștiință și nu a fost socotită de către acesta ca o satisfacție. Mai curînd o considera o mare decepție, deoarece lui îi plăcuse să vadă în legionarism o chintesență a virtuților patriotice strămoșești și pentru el constituise o formulă fericită de înregimentare a tineretului țării, pe linia naționalismului transcendent, dinamic și creator, pe care să-l opună comunismului internaționalist, potențat de U.R.S.S.,

Înfrîngînd Mișcarea, a început prin a se înfrînge pe el însuși.

Încercînd să redau momentele dramatice din noaptea de 21—22 ianuarie 1941, momente care au precedat luarea mării hotărîri, s-a putut lua cunoștință de străduințele sincere, perseverente de a se evita actul final. Numai încă-păținarea prostească și înclinația morbidă spre sinucidere au putut să orbească într-atît pe legionari încît să refuze acea mîină loială, ținută întinsă pînă în ultimul moment. Această atitudine, numai aceasta, căutînd să lăsăm la o parte condițiile prin care a luat puterea de la Carol al II-lea, poate spulbera, în fața celui mai de rea-credință om, ca generalul Antonescu a fost lipsit total de ambiții politice.

Numai un astfel de om, a putut să se expună riscului enorm — care putea duce la periclitarea însăși a vieții sale și încheierea carierei politice — ca legionarii să fi acceptat condițiile puse de el care, pentru orice minte sănătoasă, ar fi constituit temeiul unei solide înțelegeri. Numai un om lipsit de ambiții politice putea deci lăsa să se piardă acel prilej unic, care se dospise zi cu zi, arătînd clar deznodă-mîntul și a nu-l folosi în scopuri personale : zvirlirea legionarilor în ilegalitate și luarea puterii de către sine. Puterea și pentru a doua oară îi venea ca un drept necerut și pentru care nu se lupta. Puterea îi venea ca o datorie sacră. În fața acestei înalte misiuni, înscrisă însăși de destin, nu s-a putut da în lături. Dar istoria este mărturie că mai înainte ca acest destin să se pronunțe inexorabil, el nu a făcut nici o jumătate de pas !

Tineretul instrăinat și descumpănit pentru moment, prin înfrângerea mișcării legionare, va veni alături de Conducător, călit la focul unor lupte, maturat și transfigurat sub uniforma militară, care-l va primeni sufletește și îl va pregăti pentru lupta cea mare, pentru recucerirea pământului străbunilor săi, sub al cărei vîrtej va uita curînd, ca pe un vis urît, rătăcirea legionară.

Căpitanul Antonescu din Statul Major al Grupului de armate al generalului Prezan, care-și legase numele de bătația de la București, în 1916, printr-o înfrîngere eroică, venea acum să-și culeagă revanșa printr-o nouă bătălie a Bucureștiului încununată de o victorie care „a binemeritat de la Patrie”.

Printr-un capriciu al soartei, legionarismul, prin creatorul său, Corneliu Zelea Codreanu, este atras către omul care va fi chemat mai tîrziu să-l lichideze definitiv, după cum fluturile este atras de lumină. Legionarismul curat se integrează personalității generalului, transformîndu-se în „antonescianism”, sinonim cu „patriotism înflăcărat în slujba României”.

Mai înainte de a încheia acest mare episod din timpul guvernării generalului Antonescu, este interesant a reda ca un fapt divers, dar care, în perspectiva evenimentelor ulterioare și mai ales a evenimentului cu care se va încheia această guvernare, nu ar fi cu totul lipsit de interes și de semnificație.

Organul militar care a condus direct trupele în intervenția lor pentru reprimarea rebeliunii a fost acela al Comandamentului Militar al Capitalei, subordonat direct ministrului apărării naționale, respectiv conducătorului statului.

Acest comandament a luat ființă la data de 22 septembrie 1939, în urma unui proiect de decret întocmit de fostul prim-ministru și ministru al forțelor naționale — Armand Călinescu. Acest comandament avea misiuni militare și politice multiple și variate, între care cele mai importante erau : menținerea ordinii în caz de tulburări în timpul stării de asediu sau de război : conducerea, în caz de război,

terestră, antiaeriană și pasivă, a orașului, prin folosirea forțelor destinate apărării Capitalei.

Acest comandament militar este moștenit de noul șef al statului, de la fostul suveran Carol al II-lea și, atribuindu-i importanța ce i se cuvenea, înțelege să și-l pună la dispoziție, încredințându-l unui comandant capabil, care se oferă în persoana generalului Constantin Sănătescu. Astfel, numele acestui general se legă din nou de numele generalului Antonescu, din primul moment al venirii la putere al acestuia.

Se cunosc raporturile dintre acești doi militari, stabilite de-a lungul unei cariere, pentru a putea aprecia rolul pe care-l deservise șeful statului generalului Sănătescu, în momentele tulburi ale luării conducerii statului.

Generalul Sănătescu și-a adus o contribuție neprecuțită la reprimarea rebeliunii, dirijând cu hotărâre trupele pentru înăbușirea răscoalei.

Un fapt neprevăzut și reprobabil însă, care a adus o umbră prestigiului comandantului militar al Capitalei, mergând pînă acolo ca să-l ducă la un moment dat pînă în pragul demisiei din armată, a intervenit.

Generalul C. Sănătescu, poreclit „Matache” de către camarazii săi, avea un frate vitreg, mult mai tânăr decît el, tot ofițer de cavalerie, cu gradul de maior. Acesta avea o fire diametral opusă fratelui mai mare : neastîmpărat, turbulent și inegal în comportări. Camarazii și șefii săi îl socoteau un element straniu de la care puteai să te aștepti la orice, atît la acțiuni meritorii cît și la acte extravagante și originale. Fiu de general și frate de general, credea că i se permite orice în armată și făcea ce vroia.

Cum era coleg și prieten cu ofițerii Cabinetului militar al Conducătorului, era ușor de înțeles că „Muc” Sănătescu, cum îi era porecla, își făcea apariția deseori în mijlocul nostru, aducînd cu el o notă de veselie prin firea sa micalită. Astfel, nu a fost deloc privită cu suspiciune inițiativa pe care o luă, în preajma rebeliunii, inițiativă pe care o expuse camarazilor din Cabinetul militar, cerîndu-le concursul și sprijinul.

Despe ce era vorba ?

Într-una din zile, maiorul „Muc” Sănătescu, vine la biroul maiorului Eugen Niculescu și-i mărturisește, de față

mai fiind și alți ofițeri, că ținind seama de pericolul ce-l reprezintă înarmarea legionarilor, înțelege să pregătească nuclee de rezistență recrutate din antilegionari și pentru asta a început să facă un depozit de armament. Mai mult, fiind informat de disponibilitatea unei cantități de pistoale la un depozit al armatei, cere o aprobare din partea Cabinetului militar, ca acest armament să-i fie încredințat în scopul expus. Pledează atât de convingător, încât atât maiorul Eugen Niculescu cât și ofițerii prezenți am găsit ideea foarte bună și am obținut aprobarea pentru înmînarea acestui armament, împreună cu muniția respectivă „maiorului „Muc“ Sănătescu.

Puțin după aceea, rebeliunea începe și nu se mai aude nimic de maiorul Sănătescu, cînd, deodată, pe lista vinovaților de dezlănțuirea rebeliunii apare numele lui. Conșternarea camarazilor a fost totală. Ce se întîmplase ? Din ancheta făcută după rebeliune, s-a descoperit că maiorul Sănătescu, cu armamentul strîns de el, a înarmat pe legionarii care au luat parte activă la rebeliune, sub conducerea lui. Declarațiile celor prinși asupra faptului nu puteau fi puse la îndoială. Ofițerul este arestat, condamnat la 20 de ani muncă silnică.

Generalul Sănătescu, comandantul militar al Capitalei probabil străin de această acțiune a fratelui său vitreg și aflînd de fapta nedemnă a acestuia, socotind pe bună dreptate că numele de Sănătescu fusese pătat, a înțeles să tragă consecințele și, drept urmare, și-a înaintat demisia din armată.

Pe această demisie, ajunsă pe masa generalului Antonescu, el a pus următoarea rezoluție : „Nu se aprobă. Generalul Sănătescu este un comandant de ale cărui calități armata română nu se poate lipsi“.

În felul acesta, numele Sănătescu s-a legat indestructibil de destinul marelui Antonescu.

Primind comanda Corpului 10 Armată, generalul Sănătescu ia parte la operațiunile din Basarabia și în Ucraina, în prima parte a războiului. La începutul lui 1943 este numit de mareșal, socotit fiind ca om de încredere, șeful Casei militare a regelui Mihai, devenind astfel mareșal al Palatului. Începînd de la această dată, în Palatul regal

ineep să se pună bazele complotului împotriva mareșalului. Un om fusese pus la locul convenit ; „the right man in the right place“ !...

Lunile care au urmat după înfrângerea rebeliunii, le-am putea socoti ca pe un intermezzo fericit al guvernării generalului. din punctul de vedere al politicii interne. După rebeliune, prestigiul său luase proporții deosebit de mari. Din omul singur, care căpătase puterea în septembrie trecut, acum devenise figura cea mai populară și de încredere pe care ar fi putut să o aibă un om politic român. Prestigiul său putea fi comparat numai cu acela la care se ridicase mareșalul Alexandru Averescu după victoria de la Mărășești asupra nemților, din 1917.

Și generalul Antonescu câștigase o bătălie, bătălie dată împotriva elementelor anarhice. După această victorie, nu numai armata venise spre el, după cum îi plăcea să spună, ci întreaga țară. Numele lui era pe toate buzele și elogiile și semnele de recunoștință nu încetau să vină din toate straturile sociale. El atinsese apogeul carierei sale politice abia începute. Fiecare român, prin instinct, înțelesese ce mare înfăptuire realizase distrugând legiunea. Pentru a doua oară în 6 luni el salvase statul și poate și națiunea. Prima dată, prin acceptul de a lua conducerea din mâinile lui Carol al II-lea, iar a doua, prin stăpânirea anarhiei și introducerea siguranței, ordinii și liniștei în țară. Fiecare își dă seama că generalul devenise, cu adevărat, salvatorul țării.

Dacă generalul Antonescu și-ar fi încheiat cariera politică — de altfel, cum vom vedea că el a dorit-o — numele său ar fi rămas trecut cu majuscule în cartea neamului recunoscător. Dar destinul său hotărîse altfel.

După plebiscitul făcut imediat după rebeliune, țara se exprimase, în totalitate aproape, în favoarea sa. Totuși el și-a oferit mandatul celor doi șefi ai opoziției, cu al căror asentiment acceptase să ia conducerea statului pe un timp limitat, la expirarea căruia să predea puterea. Dîndu-și seama, că partea cea mai grea a guvernării era depășită și țara intrată în ordine, a oferit puterea, rămînînd la nevoie să preia un departament oarecare în guvern. Dar atît Maniu, cît și Brătianu au refuzat puterea.

MOARTEA LUI NICOLAE TITULESCU

17 MARTIE 1941

Țara, abia scăpată de sub teroarea pe care încercaseră să o instaureze legionarii, începea să-și reia suflul normal, după cinci luni de agitații, nesiguranță și teroare, sub autoritatea și îndrumările generalului Ion Antonescu, rămas singur la conducere.

Era în seara zilei de 17 martie, când vestea neașteptată a fost adusă la cunoștința țării consternate.

După atâtea evenimente dureroase abătute asupra ei în interval de un an, după imensele pierderi teritoriale de sub regele Carol al II-lea, când a rămas mutilată, altă pierdere ireparabilă, de data aceasta, se așternu peste sufletul său atît de traumatizat.

Nicolae Titulescu a murit.

Cu el odată se stinge și un imens prestigiu, o valoare excepțională, un mare patriot ; cu el dispărea scutul țării în fața amenințărilor vrăjmașe. O perioadă unică și fericită a țării apune împreună cu el, lăsînd în urmă cortegiul imenselor regrete și negrelor presimțiri.

Eran în biroul meu de la Președinția Consiliului de Miniștri, cînd mi-a parvenit această durceroasă știre.

Sub impresia ei și stăpînit de puternică emoție, ca un admirator anonim ce i-am fost, printre imensul număr de admiratori ce i-a avut, dîndu-mi seama de imensitatea pierderii ce suferea țara prin dispariția sa, am întocmit pe moment un articol omagial.

El suna astfel :

OM ȘI IDEIE

LA MOARTEA

LUI NICOLAE TITULESCU

Românii s-au descoperit totdeauna în fața celor morți.

Este greu să vii astăzi în fața națiunii înșelate și ispășitoare a unor greșite concepții politice — care au dus țara la sfîșierea granițelor și la haos intern — cu figura care,

la anumite timpuri, era cea mai strălucitoare prezentare a prestigiului românesc și a politicii peste hotare și, în consecință, și un părtaș la marea răspundere !

Totuși, între această considerație și aceea a trecerii sub tăcerea aspră și condamnatoare a persoanei, și acțiunii unui om care, în credința lui, a servit națiunii române pînă la limita puterii sale, stăruie conștiința săvîrșirii unei impietăți.

Națiunea românească s-a descoperit totdeauna în fața celor morți.

*

Figura aceluia care a fost Nicolae Titulescu este prea proaspătă în amintirea și conștiința fiecărui roman pentru a mai stăruia asupra ei. El a făcut parte dintre oamenii care au avut admiratori sau detractori, fapt care îl situează la locul cuvenit.

Însușirile personale, darurile cu care l-a înzestrat natura au fost bunuri care i-au cinstit neamul. Pe om, l-au robit în vraja unei pasiuni arzătoare la împlinirea datoriei în credința lui.

Credința lui ? Concepția lui politică ? Sînt rezultanta unei anghajari complete pe linia unei conduceri impuse de împrejurări și conjuncturi europene : fără reticențe, fără rezerve.

Scăderi sau lipsuri ? Veșnicele scăderi ale naturii omenеști.

Este interesant acum, în momentul cînd vestea morții lui N. Titulescu a ajuns pe plaiurile românești, de a vedea cum locuitorii acestora adoptă atitudine loială, sinceră și fără prejudecăți.

Poporul românesc va judeca cu inima, cu sufletul și cu rațiunea ; și el are sufletul creștinesc, inima bună și judecata dreaptă.

În judecata lui îi va veni în minte parabola „fiului risipitor“. Nu fiul acela în care neamul își pusese mari nădejdi se întoarce la casa Patriei, ci spiritul lui bate la poarta sufletului unui neam. Spiritul lui, care a risipit atîtea comori de bogăție intelectuală, atîta farmec și atracție ale unei inteligențe scilicitoare !

Sufletul creștinesc și inima poporului român nu pot decît să ierte sufletul fiului său și să-l primească în casa strămoșilor săi oa pe un fiu învins în lupta vieții pentru neamul lui. Învinșii au fost cinstiți de noi ca și învingătorii.

Judecata poporului nu poate lipsi de la datorie. În judecata lui, se va întreba care a fost rolul și ce a reprezentat figura lui N. Titulescu pentru neamul acesta față de care a împlinit o misiune ?

*

Nicolae Titulescu a reprezentat o idee, o concepție și o credință. În fața chipului său împietrit de aripa rece a morții nu se vor angaja dezbaterele unui proces ale cărui sentințe le-am trăit. Altceva mai profund și mai etern pentru viața unei națiuni se va pune ! Este rolul oamenilor politici, al figurilor reprezentative care împlinesc succesiv și la momente anumite nevoile neamului lor.

Asupra acestui rol, figura aceluia care a fost N. Titulescu stăruie în conștiința poporului român, și limpezește o activitate și o răspundere în raport cu legile inalterabile de viață ale unui popor.

Viața și persoana unui om de stat reprezintă două noțiuni : una a tot ceea ce constituie personalitatea sa, adică : însușiri, defecte, amănunte pitorești, etc. ; alta, ideea căreia îi este devotat și cu care s-a identificat perfect. Pentru linia largă a vieții poporului, acești oameni sînt priviți și au importanța lor și trăiesc sau mor numai prin ideea pe care o reprezintă.

N. Titulescu s-a devotat ideii în care a crezut și pentru care a luptat pînă la ultima efortare.

Nu pentru aceasta va fi condamnat.

Nu se discută dacă ideea a fost bună sau rea. Ea a corespuns unei nevoi de viață a neamului. Pentru acea nevoie, neamul a avut fericirea să-și găsească un exponent : un om pentru o idee. Nici pentru faptul că ar fi reprezentat cu atîta strălucire această idee nu-i vom putea face cap de acuzație.

A venit însă un timp cînd ideea pe care o intruchipa acel om a căzut, dăruindu-se falsă și omul a fost dărîmat.

Alt om, altă idee au luat locul... Neamul își duce viața sa mai departe... Această soartă de un eroism și un tragic, ce se aseamuește cu tragediile clasicismului grec, este soarta oamenilor de talia lui Nicolae Titulescu : a oamenilor care aparțin ideii. Ei trăiesc și mor cu și pentru ideea lor.

Este fericit poporul în sinul căruia trăiesc oameni cu un curaj civic atât de dezvoltat, încât să ia pe umerii lor destinul neamului din care fac parte și să-l ducă atîta cît puterile lor le îngăduie,

Figura disparutului poate stărui mai departe în Pantheonul umbrat al învinșilor, ca un exemplu strălucit de curaj civic.

Acest exemplu se pare că nu putea fi mai bine venit ca acum, și se pare că națiunea nu poate aduce un mai viu omagiu memoriei unui fiu al ei, decît ridicînd la rangul de exemplu, curajul civic al lui Nicolae Titulescu.

Este astăzi, mai mult ca oricînd, nevoie ca oamenii să îmbrățișeze cu hotărîre ideea care, într-un anumit moment, duce la salvarea neamului lor, și să i se dedice ei, cu tot sufletul, fără să se preocupe de ceea ce se va întîmpla cu ei dacă ideea lor nu va reuși. Un neam nu pierde atunci cînd un om și o idee se fîrîmă ; cel mult, suferă. Alți oameni și alte idei vor răsări ca să întărească pentru ei și pentru celelalte neamuri credința în puterea vitalității sale. Un neam pierde cînd îi lipsesc acești oameni.

*

La exemplele strălucite ale galeriei neamului nostru se adaugă astăzi figura tristă a aceluia care a fost Nicolae Titulescu.

Este timpul cînd neamul sfîșiat își adună tezaurul risipit.

*

Odată textul bătut la mașină și corectat, am dat fuga la cabinetul Conducătorului al cărui șef de cabinet, col. Mircea Elefterescu, îmi dăruise, cum am mai spus, prietenia. I-am dat să citească materialul și l-am rugat să-l prezinte generalului Antonescu pentru a-l aproba publicarea în presă.

Coincidența a făcut ca în acel moment generalul să aibă în audiență pe Stelian Popescu, directorul ziarului „Universul“.

Am așteptat așadar ca audiența să ia sfârșit, pentru ca generalul să fie liber. După cîteva zeci de minute de așteptare, ușa cabinetului s-a deschis și a apărut generalul, care-l conducea pe Stelian Popescu în timp ce sfîrșeau conversația purtată pe timpul audienței.

Generalul spunea lui Stelian Popescu :

— Înțelege, dragă Stelian. Mai prieten cu Titulescu cum am fost eu, nu puteai să fii. Și cu toate acestea nu pot să manifest cu nimic în aceste momente, cînd țara, abia ieșită din granițele sfîșiate, a început să lege raporturi cu foștii lui adversari, și să apar eu, cu figura lui. Într-un singur articol de ziar, oricît de bun ar fi el, nu poate fi cinstită memoria acestui mare român. Pierderea este imensă și eu o resimt în primul rînd și în calitate de prieten și în calitate de șef de stat. Tăcerea, numai tăcerea, este forma prin care țara îndoliată poate să-și exprime durerea la pierderea marelui dispărut.

Terminînd de vorbit, a strîns mîna lui Stelian Popescu și s-a retras în cabinetul său.

Rămăși singuri, eu și col. Elefterescu ne-am privit cu consternare. Colonelul ridicînd din umeri, mi-a spus :

— Îmi pare foarte rău, articolul este foarte bun, dar nu mai este nimic de făcut.

Ca după o bătălie pierdută înainte de a fi fost dată, m-am întors, plin de amărăciune, în biroul meu, dar, dintr-o dată, mi-a venit ideea să încerc prin Mihai Antonescu și m-am îndreptat spre cabinetul lui Ovidiu Vlădescu, secretarul general al Președinției. Acesta m-a primit imediat.

I-am spus ce mă aducea la el. Mi-a luat articolul și citindu-l mi-a spus să-l las pentru a fi publicat în „Națiunea“. Am părăsit biroul fericit ; reușisem.

După două zile de așteptare, sînt invitat la Ovidiu Vlădescu în cabinet ; acesta mă aștepta în picioare la biroul său. Apropiîndu-mă mi-a întins o pagină de ziar spunîndu-mi :

— Îmi pare foarte rău pentru lupta dvs., dar articolul, deși foarte bun, a fost cenzurat în șpalt.

Intr-adevăr, aveam în fața mea articolul gata tipărit pe două coloane, în „Națiunea”, ca articol de fond, purtînd parafa „Cenzurat”.

Infrînt pentru a doua oară, definitiv de data aceasta, m-am întors în biroul meu cu Omagiul mut pe care-l adusesem memoriei lui Nicolae Titulescu, menit să-l urmeze în neant, subliniind tăcerea opacă pe carea neamul său i-o aducea, drept ofrandă de recunoștință pentru serviciile făcute țării pe timpul vieții sale.

Am închis articolul în sertar, hotărît să păstrez acest spalt pînă în ziua de azi, ca o replică scumpă și dureroasă.

Disparația lui N. Titulescu, se producea în momentul în care țara părea să nu mai aibă nevoie de el. „Maurul își făcuse datoria, maurul putea să plece”.

Intr-adevăr, din 1936 cînd Regele Carol al II-lea îl scotea pe N. Titulescu din postul de ministru de externe, funcție în care umpluse de strălucire o perioadă întreagă de viață diplomatică europeană, Titulescu se eclipsase de pe prim-planul politicii românești.

Ridicarea impetuoasă a lui Hitler și Mussolini aruncă din ce în ce mai în umbră marea figură a dreptului internațional, pentru ca, în cele din urmă, la izbucnirea războiului 1939—1940, Titulescu să se retragă aproape din viața oficială, păstrînd numai raporturile sale personale cu diferiți oameni ai zilei.

În această eclipsă îl gasește aducerea la putere a generalului Antonescu, vechiul și bunul său amic. Dar ceea ce nu puteam ști la acea dată și nici măcar bănuî, descoperînd întîmplător abia peste o jumătate de veac acest lucru, era că, rămas spectator îndepărtat, dar nu și indiferent la drama ce se abătuse peste țară, Titulescu nu înțelege să rămînă la o parte. Redus ca posibilități politice și forțe fizice, atîtea cîte îi mai rămăseseră, el vine și se pune în slujba țării, angajîndu-se să o slujească sub orice formă.

Venirea la conducerea statului a prietenului său îl stimulează și, fără ezitare, își oferă serviciile printr-o scrisoare din Cannes, datată octombrie 1940 despre care epistolă nu se știe dacă a ajuns la cunoștința generalului Antonescu, deoarece nu poartă nici o rezoluție pe ea și a fost găsită în dosarele Ministerului de Externe — al cărui ministru era atunci legionarul Sturza. Această scrisoare des-

coperită acum, are un conținut emoționant, cuprinzând printre altele :

Scumpe Antonescu,

De când nu ne-am mai văzut, viața mea a fost un adevărat chin, astfel încât prezenta scrisoare e mai mult un strigăt de durere pe care legăturile noastre de prietenie mă îndrituiesc să ți-l adresez.

...Dacă ai cunoaște realitatea, nu povestirile, ai vedea cât am suferit, dat fiind mai ales că unul din nepoții mei a găsit cu cale să ia cauza adversă mie, în mână, atunci când de numeroși ani nu ne mai vorbeam.

...Iar, când timp de 20 de ani de-a rîndul munca la care te-ai consacrat, sacrificînd cea mai lucrativă carieră, a fost apărarea intereselor Statului, nu poți să nu resimți că apărarea intereselor particulare nu mai poate constitui un alimenți sufletesc suficient.

...De aceea, fără să simt nici o umilință, mă adresez Dumitale, ca să-ți cer conducerea unei Legațiuni puțin importantă și îndepărtată, ca să mă uite oricine unde sînt.

De pildă, aș primi azi și Legațiunea din Berna, și pe cea din Lisabona, dar mai ales una din America de Sud, ca cea de la Buenos-Aires.

Știu că ai suprimat Legațiunea din Rio de Janeiro, dîndu-i același diriguitor ca cel al Legației din Argentina.

Să-mi fie permis să-ți spun — independent de chestiunea personală despre care-ți scriu — România trebuie să-și aibă reprezentanța ei în fiecare din aceste State, gelozia lor bine cunoscută putînd vătăma mult interesele noastre atît de mult lezate prin greșelile trecutului.

Dacă ar fi vorba de o Legațiune în America de Sud, țin să adaug că, climatul de la Rio de Janeiro nu convine sănătății mele pe cînd cel din Argentina, da.

Nu-ți poți închipui cît m-am frămîntat ca să știu dacă pot să-ți scriu o scrisoare de felul acesta sau nu.

Ceea ce m-a determinat în sens afirmativ, e un raționament simplu :

a) Întîiu că scrisoarea era adresată unui prieten ca Dumneata, care m-a cunoscut ani de zile.

b) Ce fac de fapt scriindu-ți această scrisoare ?

Îmi pun serviciile mele la dispoziția Statului Român

și a Conducătorului lui, fără nici o pretențiune trasă din situațiunile înalte pe care le-am ocupat în trecut.

În fond, eu ofer munca mea colectivității române în condițiuni de modestie.

De ce ar fi rușine să scriu astfel ?

Și-mi vei face cinstea să crezi că unui alt Șef de Stat nu i-aș fi adresat o scrisoare ca prezenta.

Pricep politica externă pe care o duci ca o consecință a grelei moșteniri ce-ai fost silit s-accepti.

Mi-ar face plăcere să pot lucra cu Dumneata, chiar într-o capacitate restrânsă, așa cum lucram pe vremuri cu Vintilă Brătianu.

Doi români care se iubeau între ei și-și iubeau deopotrivă Țara.

Înutil să-ți spun că te rog să consideri această scrisoare ca strict confidențială.

Dacă crezi că poți să-i dai o urmare afirmativă, ți-aș fi îndatorat să-mi telefonezi la Cannes, Hotel Carlton.

Rog primește, scumpe Antonescu, sentimentele mele de afectuoasă prietenie.

ss. N. Titulescu

Cannes, 23 Octombrie 1940

Dar asta nu a fost de ajuns. Numai cu trei luni înainte de a dispărea, el trimite o scrisoare lui Winston Churchill.

Dacă în ce privește prima scrisoare pot exista îndoieli că generalul Antonescu a luat cunoștință de ea sau nu, de aceasta din urmă, în mod cert nu putea avea cunoștință.

Titulescu se adresează lui Churchill astfel :

My dear Winston,

Pentru că îmi este teamă ca engleza mea să nu mă trădeze și să nu exprime îndeajuns sentimentele mele...

...Închipuie-ți un om care trăiește sufocat pe malul mării din luna Mai să ia legătura cu dumneata.

Cu toată sinceritatea află că politica dumitale este și a mea și că nu-mi iert greșeala de a nu fi traversat marea spre a ajunge direct de la Paris la Londra.

Ceea ce dumneata faci în aceste momente este superb. Dacă eu am încă încredere în viață, este grație ac-

țiunii pe care d-ta o indeplinești magnific în fiecare zi.

Greșelile țării mele nu trebuie să fie imputate Generalului Antonescu ; el a trebuit să-și asume o grea moștenire și în situația în care se găsește nu poate face altfel.

Generalul Antonescu este amicul meu personal ; el a fost mulți ani atașatul meu militar la Londra.

Iartă-i pe românii care au greșit, pentru suferințele ce le îndură toți acei care împreună cu mine nu pot să acționeze.

Am încredere în Marea Britanie, am încredere pentru nobila cauză pentru care luptă și mare încredere în Dumnezeu, scumpul meu Winston, care conduci lupta.

Găsește-mi te rog mijlocul de a putea veni la Dumnezeu și de a lupta alături de Dumnezeu.

ss. N. Titulescu

Cunoscînd acum aceste intervenții ale marelui Titulescu, putem măsura just imensa pierdere pe care o înregistra țara și, în speță, conducătorul ei, generalul Antonescu, care pierduse pe cel mai bun sprijinitor al său și apărător al țării în fața Apusului, de care avea atîta nevoie.

Iată două scrisori, scrise la un interval scurt și devaluind o schimbare totală de atitudine. După ce în prima își exprima dorința de o coopera în cadrul oficial în guvernarea generalului Antonescu, renunță dintr-o dată la cererea sa de a fi numit ambasador în Argentina, intervenind pe lângă Churchill pentru a-i înlesni venirea în Anglia.

Ținînd seama că atît scrisoarea către generalul Antonescu cit și cea către Churchill erau pornite din zelul său de a continua să activeze pentru a-și servi țara în momentele cruciale în care se zbătea, se naște întrebarea : ce oare l-a determinat pe Titulescu să-și schimbe hotărîrea sa primă ?... Era neprimirea vreunui răspuns din partea generalului Antonescu ? Era primirea unui răspuns negativ ? Era starea sănătății sale precare ? (după trei luni murea).

La aceste întrebări ne vom strădui să încercăm a răspunde în cele ce urmează :

Prin aceste două scrisori, Titulescu își dezvăluie, pe lângă profundul proces de conștiință al omului de stat,

care nu poate rămâne indiferent la drama ce se abătuse peste țară, și călcînd peste concepțiile sale, peste angajamentele politicii sale, dezvoltată pe întinsul unei perioade de 20 de ani în slujba intereselor României și patriotismul adevărat, de „soldat“, așa cum considera el, „mobilizat permanent în tranșeele păcii“, înțelegînd că datoria lui era să răspundă nevoilor Patriei, amenințată cu pieirea și să intre — de data aceasta — „în tranșeele războiului“.

Pentru că, în fond, ce sînt ambele scrisori altceva decît aderarea necondiționată a lui Titulescu la politica lui Antonescu, pe care o înțelegea și punîndu-se în slujba ei se erijează în apărător față de aliați, prin Churchill.

Cu alte cuvinte, Titulescu, fără a rupe legăturile cu aliații, nu stă în cumpănă să treacă lingă Antonescu, în tabăra puterilor Axei, pe care atît de înverșunat le combătuse. Și asta pentru că înțelesese că alt drum nu putea fi urmat de România pentru a-și salva existența.

Grandioasă și discretă înfringere de sine ! Numai cine a putut cunoaște îndeaproape pe Titulescu — omul convingerilor definitive — ar putea să-și dea seama de grandoarea patriotismului acestui mare român.

Dar care era situația internațională la data cînd Titulescu trimite cele două scrisori ; care era situația politică din țară și starea sănătății sale ?

Ambele scrisori sînt trimise la finele anului 1940, prima spre sfîrșitul lui octombrie, iar cea de-a doua, în decembrie al aceluiași an. Deci la scurt interval una de cealaltă.

Care era situația pe Continent și în țară la acea dată ?

Pe plan extern, Europa era la sfîrșitul primei faze a războiului declanșat de Hitler, prin atacul Poloniei la 1 septembrie 1939. Germania, beneficiara pactului Molotov-Ribbentrop, de la Moscova, din 23 august al aceluiași an, asigurîndu-și spatele, se îndreptase cu toate forțele asupra Franței și Angliei pe care le atacă la începutul lui mai 1940 neutralizîndu-le, dar nedistrugîndu-le. Anglia, retrasă în insulă, primea loviturile masive ale aviației germane, pregătindu-se să facă față unei invazii și dînd riposte aeriene severe asupra teritoriului german.

Pe plan intern, luna octombrie pentru România însemna prima lună a guvernării regimului național-legionar de sub conducerea generalului Ion Antonescu.

România, după ce, în tot cursul verii 1940, suportase traumatismele ultimatumului sovietic din 26 iunie, prin care pierduse Basarabia și nordul Bucovinei, ale Dictatului de la Viena, în urma căruia pierduse jumătatea de nord a Transilvaniei și ale Tratatului de frontieră româno-bulgar de la Craiova, unde pierduse Cadrilaterul, își rezolvase problema internă prin înlăturarea de la domnie a regelui Carol al II-lea, care abdicase cu condiția ca Antonescu să preia puterea.

La finele acelei luni, Titulescu adresa scrisoarea sa generalului Antonescu.

Dar care era situația politică în care se găsea Titulescu, pentru a fi determinat să întocmească această scrisoare revelatoare ?

Titulescu fusese înlocuit de la Ministerul de Externe în 1936, printr-o manieră lipsită de considerație elementară față de el ca personalitate excepțională (Titulescu devenise indezirabil în noua orientare politică externă a guvernului Tătăreanu — care încerca o apropiere de Axă —, și rămăsese reprezentant al României la Geneva. Pentru el a început o perioadă plină de neajunsuri).

Scos, cînd se aștepta mai puțin, din postul de reprezentant al intereselor țării în străinătate, s-a văzut condamnat la inactivitate, situație greu de suportat pentru temperamentul său dinamic.

El căută să compenseze aceasta prin contacte strînse cu marile personalități politice ale timpului, cărora le sugerează idei și comportamente care să asigure poziții dominante Franței și Angliei, în lupta ideologică cu hitlerismul, care se accentuase.

El nu ezitase să trimită scrisori regelui Carol al II-lea, orientîndu-l asupra desfășurării luptelor politice din Europa și să-i dea sugestii.

Aceste scrisori nu au avut ecou. Mai mult, nici nu au fost citite de suveran. Într-adevăr, căzuse în dizgrație !

În acest timp, Titulescu desfășoară o activitate de conferențiar, ținînd conferințe la Paris și Londra, cu care ocazie are întrevederi cu Léon Blum, Delbos, Tardieu.

Blandin, Paul Boncour la Paris, iar la Londra cu Churchill, Eden, Chamberlain, Vanisttart, Attlee, Dalton și alții.

Tema pe care o dezvoltă în convorbirile sale cu acești oameni politici era în legătură cu criza internațională a anilor 1937—39 când puterile apusene pierdeau teren în fața puterilor revizioniste ale Germaniei lui Hitler și Italiei lui Mussolini.

După el, cauzele acelei crize erau :

- pasivitatea apusului față de lupta ideologică a hitle-rismului revizionist ;
- lipsa de reacție la violarea dreptului internațional
- pierderea încrederii în Liga Națiunilor.

Pentru îndreptarea acestora, ca soluție, Titulescu dezvoltă în conferințele sale următoarele idei :

„Remediul împotriva acestei stări de spirit este simplu și constă într-un fapt unic : să vorbim încă de azi ca stă-pini, să isprăvim de a fi umilii care se pleacă în fața cerințelor vieții ; să evităm războiul vorbind despre război, deoarece numai arătând că nu ne este frică putem să ne impunem acelor care ar dori să-l dezlănțuie. Europa își caută unitatea. Se încearcă realizarea ei, fie prin victoria extremei drepte, fie prin victoria extremei stingi. Nici una din aceste doctrine nu poate să ne convină nouă, care sintem crescuți la școala ideilor Revoluției franceze. Este vorba pentru noi de a lupta pentru ca unitatea Europei să fie făcută în numele democrației noastre, așa cum este ea practică de imensa majoritate a statelor lumii. În interiorul statelor zise totalitare este o disciplină care impresionează, dar nu există nici o nevoie să schimbăm libertatea noastră de spirit și de acțiune cu această disciplină ; noi putem avea și pe una și pe cealaltă. Priviți spre Marea Britanie. De altfel niciodată francezii nu ar adopta doctrina statelor totalitare“...

„Prin această pasivitate a opiniei publice, comparată cu activitatea neîntreruptă a statelor totalitare, Franța este pe cale să-și slăbească pozițiile sale în Europa centrală și în Europa orientală. În aceste regiuni, am putea să considerăm drept stăpini pe acei care știu să vorbească cu energie, pe acei care-și pregătesc tunurile în timp ce vor-

besc, pe acei care socotesc că au dreptul să-și facă dreptate ei înșiși ca reprezentanți ai onoarei naționale...

Ceea ce vreau, ceea ce vrem cu toții nu este să cîștigăm războiul a doua oară, ci să-l evităm pentru totdeauna".

La propunerile Partidului Național-Țărănesc, la finele lui 1937, Titulescu acceptă să se prezinte la alegerile pentru deputați din țară. Primit cu entuziasm de adepți, combatul de adversari, el părăsește scîrbit țara, pentru a nu mai reveni niciodată, continuînd să lucreze apărînd interesele ei, chiar atunci cînd șefii guvernelor nu-l încurajează. Se merge pînă acolo încît Armand Călinescu, șeful guvernului din 1939, îi interzice să mai vorbească în numele țării, atunci cînd Titulescu dă un interviu unui ziarist turc.

Termenii erau astfel :

„Dl. Titulescu nu are calitatea, nici autorizația de a reprezenta interesele României în nici un fel. El nu exprimă părerile oficialităților române“.

Aici se situaseră raporturile oficiale ale lui Titulescu cu guvernul în acel an. Dar cu țara ? El nu încetează să-i slujească interesele. Astfel, în 1940, înainte ca Germania să atace în vest, trimite o scrisoare pe 77 pagini regelui Carol al II-lea, prin care îi reamintea care a fost activitatea lui ca ministru de externe și îl informa asupra evenimentelor europene.

În esență el își lua răspunderea față de politica dusă de el pentru apropierea României de URSS și considera că un pact de asistență mutuală între cele două țări era necesar, *atîta vreme cît URSS va continua politica sa de bună înțelegere.*

Această scrisoare nici nu a fost citită de rege.

Anul 1940 îl găsește pe Titulescu la Cannes, de unde urmărește cu nesfîrșită tristețe desfășurarea evenimentelor din țară : ultimatumul sovietic privind cedarea Basarabiei și nordului Bucovinei, Dictatul de la Viena, abdicarea regelui Carol al II-lea și aducerea la conducerea țării a generalului Antonescu — cel mai bun prieten al său — căruia regele îi acordă depline puteri.

În această parcurgere succintă a evenimentelor anilor 1936—1940. am ajuns la acel octombrie 1940, cînd Titu-

Iescu adresează scrisoarea sa de adeziune la politica generalului Antonescu.

Dar care era starea sănătății sale la acea dată ?

Întreaga lui viață, Titulescu a fost un suferind. Din copilărie dovedise o natură fragilă. Era bolnăvicios. Frecvente sale gripe, dureri de cap, nevrite, otite l-au obligat să se așeze la pat de multe ori.

Activitatea sa prodigioasă, cu cheltufeli de energie nervoasă mult peste rezistența sa corporală, trebuia pînă la urmă să ducă la o epuizare fizică. Aceasta se agravase în cursul anului 1940, datorită și marilor sale înfringeri. Evenimentele din țară din acel an, el le urmărește cu inima strînsă, aflîndu-se, cum am spus, în Franța, la Cannes. Cu multă resemnare vede cum hitleristii — dușmanii lui de moarte — au triumfat în România. Calculat și realist, se învinge pe el însuși și în forul lui intim se petrece marea transformare. Titulescu capitulează și se înscrie de partea politicii țării, singura ce-i putea permite existența, pregătind poziții pentru finele războiului, materilazate prin cele două scrisori.

Înainte de a se declanșa atacul german asupra Franței, Titulescu vrea să meargă în Elveția, pentru a-și îngriji sănătatea. La frontieră e respins. El, promotorul Ligii Națiunilor de la Geneva, ajunsese a fi respins de Elveția, aceasta de teamă probabil de a nu da motiv de nemulțumire lui Hitler.

Îndreptîndu-se spre Spania, nici aici nu i se permite intrarea.

Înapoindu-se la Cannes se instalează la același hotel unde îl găsește sfîrșitul, *la 17 martie 1941*.

De aci, de la Hotel Carlton, adresase scrisoarea din octombrie generalului Antonescu, cu cinci luni înaintea morții sale, și pe cea din decembrie, către Churchill, cu trei luni înaintea morții sale.

Nu avem nici un element care să ne dea cea mai mică certitudine că generalul Antonescu a luat știre despre această scrisoare. Totul ne îndreptățește să credem că el nu a putut lua cunoștință de ea.

Primul indiciu îl avem în faptul că scrisoarea a fost descoperită în arhiva Ministerului de Externe și nu în

arhiva Președinției, unde trebuia să ajungă și să fie păstrată.

Or, în acel octombrie 1940, ministru de externe era, am spus-o, legionarul Sturza, prin definiție adversar al lui Titulescu. Legionarii îl socoteau pe Titulescu printre dușmanii lor nr. 1. Pe timpul pregătirii alegerilor din 1937, când Titulescu fusese în țară, a fost sfătuit de Iuliu Maniu să nu părăsească casa, deoarece legionarii puseseră la cale uciderea lui. Este deci logic să presupunem că Sturza, punând mina pe scrisoare, a citit-o, neprezentînd-o Conducătorului. Curios rămîne și însuși faptul că scrisoarea, care era personală și confidențială, trimisă pe numele generalului, se afla la Externe.

Un al doilea indiciu, care să ne îndreptățească a crede că generalul Antonescu nu a luat cunoștință de scrisoare, este faptul că ea nu poartă nici o indicație (de răspuns), din partea destinatarului, adică a generalului Antonescu. Or, acesta era un lucru cu totul în afara normalului. Nu a existat act oficial sau scrisoare particulară adresată generalului Antonescu care să-i fi fost prezentată, ca el să nu-și fi pus pe ea însemnarea sa, fie o rezoluție, fie un „văzut” sau un indicativ.

Un al treilea indiciu ar fi acela că scrisoarea, fiindu-i adresată personal generalului și cu specificarea „confidențial”, ar fi trebuit să fie păstrată în corespondența particulară, ceea ce nu a fost cazul.

Deci concluzia este că generalul Antonescu nu a avut cunoștință de această scrisoare.

Dar admitînd, prin absurd, că ar fi știut de ea, ar fi putut el să-i dea curs ? Da, ținînd seama de relațiile prietenești, de valoarea omului care-și oferea serviciile, cu certitudine, da. Avînd însă în vedere situația internă și externă a țării, nu.

România se afla la începutul celei de a doua luni de regim național-legionar, cînd deja tendința de emancipare și insubordonare a legionarilor începuse să se manifeste, iar dorința de a-l încadra în diplomatie pe Titulescu ar fi întîmpinat cele mai vii opoziții din partea aceloră, socotindu-l mason și vîndut anglo-americanilor.

Pe plan extern, în acea lună, generalul nici nu luase încă contact cu Hitler și Mussolini.

Întrebarea este cum s-ar fi prezentat Generalul Antonescu în fața celor doi cu Titulescu în diplomatie și ce încredere ar fi putut avea aceștia în politica lui, văzându-l asociat cu dușmanul lor notoriu. El ar fi constituit germele trădării în guvernarea generalului.

Cu toate acestea, în cazul în care generalul totuși ar fi luat cunoștință de scrisoare, considerația pe care o avea pentru „omul” Titulescu, nu l-ar fi lăsat fără să-i dea un răspuns, o explicație, pe care Titulescu ar fi înțeles-o și s-ar fi desemnat cu rolul de apărător al guvernului generalului față de aliați, împotriva cărora se angajase.

Astfel ar putea fi explicată și justificată scrisoarea către Churchill. Titulescu neprimind răspuns la scrisoarea sa, datorită cauzelor pe care m-am silit să le stabilesc mai înainte, sau a fost convins, printr-un contact telefonic cu generalul Antonescu că ar fi fost imposibilă conlucrarea oficială, dar o conlucrare indirectă ar fi fost mult mai utilă țării, sau a înțeles că rolul său rămîne a activa pe cont propriu pentru a servi țara și, mai mult, pentru a pune bazele unei pregătiri politice în vederea sfîrșitului războiului, așa după cum îi spusese regelui Carol al II-lea în scrisoarea de 77 pagini din primăvara lui 1940.

Prin scrisoarea către Churchill, Titulescu, nici mai mult nici mai puțin, se punea garant pentru politica generalului Antonescu, pe care și-o însușește și o susține.

În ce privește această a doua scrisoare a lui Titulescu, generalul Antonescu nu putea avea cunoștință, fapt ce rămîne neîndoielnic.

Ambele scrisori arată adevăratul portret moral al lui Titulescu, de mare patriot, pe deasupra tuturor calităților sale excepționale. Scrise puțin înaintea morții sale, ele exprimă ultima sa dorință, prin care ținea ca numele lui să rămînă ca o paraftă la acțiunea logică, eroică și salvatoare începută de generalul Antonescu.

PENTRU ORICE EVENTUALITATE

— soția autorului mărturisește
redactorului cărții —

Carmen Păunescu : *Doamnă Magherescu, ce puteți să ne spuneți despre soțul dumneavoastră, cine este colonelul George Magherescu care a scris această carte ?*

Henriette Magherescu : Pot să-ți spun, Carmen, despre soțul meu că o viață întreagă, sau nu o viață întreagă, din '44 când s-a terminat cariera militară, a rămas cu amintirea armatei, a fostei armate, de fapt așa se semna în toate scrisorile „*din vechea armată*“, fiindcă făcea o diferență teribilă între una și alta. Și de atunci el totdeauna se gândea că trebuie să scrie cineva ce a fost, că nimeni nu scrie, colegii lui aveau scrisori, pe care le rătăceau sau le ascundeau, nimeni nu voia să facă nimic. Și el a zis : „*O să-mi iau curajul să încep să scriu.*“

C.P. — *Povestiți în continuare, vă rog.*

H.M. : — După ce l-a condamnat pe Mareșal, în special atunci a avut motivul cel mai plauzibil ca să se apuce de treabă și să încerce să spună adevărul, că nu era chiar așa de rău și mizerabil cum era arătat. Stătea acasă foarte mult și își făcea notițele lui, își scotea, avea el niște caietele pe care le-a ținut ascunse și în care-și nota ; o parte din carnețele s-au ars, atunci când s-au ars lucrurile în bucătărie, fără să ne dăm seama. De la 23 August, a doua sau a treia zi, de la Statul Major le-a cerut ofițerilor de la Cabinet cheile de la fișeturile lor. Și el a predat cheile de la fișetul lui, dar și-a scos anumite lucruri pe care a crezut că nu trebuie să le dea : diferite ordine de zi, diferite decorații și brevete semnate și foarte multe fotografii. Printre acestea, fiindcă îl avea pe Ovidiu Gologan

la Cabinet la el, avea albume cu tot mersul frontului. Întotdeauna în anii din urmă spunea că dacă nu s-ar fi ars fotografiile, eram milionari acum. Erau puse în ordine, era scris tot ce s-a întâmplat, în ce moment, în ce an, era o cronică fotografică extraordinară. Și după aceea a zis : „Dacă nici acum nu scriu nimic, fotografiile le-am ars, cataloagele s-au distrus, cel puțin să scriu ce mai știu și ce mi-a rămas din carnețele“. Pe parcurs, noi aici, în casă, în fiecare odaie aveam câte un locatar, nouă nu ni s-au lăsat decât două camere și toți cei dimprejur trăiau cu ochii pe noi, ce facem, ce se întâmplă, ce mincăm, cum era la viața în comun. El a încercat să se angajeze, să muncească, fiindcă a fost scos fără pensie din armată, dar unde găsea de lucru, imediat se spunea „asta are și pe pijama galoanele“, „nu e bun, nu-l mai ținem“. Când lucra la Sovrom Construcții, unul tânăr de tot îi spune „Du-te cu hîrtia asta la semnat“ și soțul meu i-a spus „Cum să mă duc eu, dar mișcă-te dumneata că ești băiat tânăr, cum se poate să mă trimiți pe mine ?“ Și, bineînțeles, că la prima restructurare l-a pus pe liber. Soțul meu s-a dus la șeful Sovromului și i-a spus „Domnule, de ce mă scoateți pe mine, că văd că toate calculele și socotelile ies bine“, la care șeful i-a răspuns „Noi lucrăm bine cu foștii ofițeri, dar ce să facem dacă ceilalți mai tineri vor să vă dea afară“. Și-n felul acesta s-a retras, a rămas pe lângă casă, s-a ocupat de fetiță, făcea lecțiile cu ea, o ducea la școală, o aducea și eu am intrat în servicii. Între timp scria. Cîteodată eu eram plictisită, că prea tot timpul era preocupat de ideea scrisului, mai ales cînd se întâlnea cu cîte un camarad, erau convorbiri interminabile și-i spuneam : „Iarăși Antonescu !“ Numai despre asta se vorbea. Încet, încet camarazii s-au dus, s-au prăpădit, și s-a văzut și mai singur, el rămînînd cel care ar mai fi putut să scrie. Este scena aceea, pe care-o găsești în carte, cînd l-au luat de la securitate să le arate unde este această „vilă Weber“, la Snagov, și cînd s-a dus și-a revăzut locurile, s-a hotărît să scrie și a început. Încet, își bătea singur la mașină și le aranja singur, de-asta ai văzut cum e și manuscrisul, că e mai greu de citit, într-o ortografie care ți-a făcut mult de lucru, cînd cu literă mare, cînd cu literă mică, și-n felul acesta s-a născut cartea.

— *De când sînteți împreună ?*

— De-o viață întreagă. El îmi ducea servieta la școală, cînd eram liceancă și m-aștepta la poarta școlii. După ce-am terminat școala, am mers la facultate și pe urmă nu m-a mai lăsat și am rămas casnică, pînă a trebuit să intru în serviciu pentru că el nu putea să reziste în acel regim și în felul acesta am putut să trăim.

— *Cînd l-a cunoscut domnul colonel pe Mareșal ?*

— Asta găsiți în volumul I.

— *Știu, dar ce v-a spus dumneavoastră despre asta ?*

— Păi eu încă nu eram căsătorită cu el cînd l-a cunoscut pe Mareșal. Mareșalul mă cunoștea pe mine înainte să-l cunosc eu pe soțul meu, de la părinții mei, din casa părintească și soțul meu îl cunoștea pe Mareșal de cînd a ieșit sub-locotenent în regimentul comandat de acesta. Și noi ne-am căsătorit abia după 5 ani.

— *Dumneavoastră ați participat la procesul mareșalului Antonescu. Dați-ne cîteva detalii despre ce s-a petrecut acolo.*

— Tot ce am văzut acolo și tot ce am auzit acolo am pus pe hîrtie și le găsiți în volum. În ordinea celor spuse de Mareșal, eu eram sub impresia atmosferei din sală, pentru că era o atmosferă foarte încărcată. Cînd m-am întilnit cu el jos la subsol, ducîndu-mă să iau apă, el fiind acolo la chivetă și bînd apă, a fost foarte surprins, s-a uitat la mine, neputînd să înțeleagă ce caut eu acolo. Eu am vrut să mă apropiu să-i vorbesc, să-i surîd, dar m-a dat afară ofițerul de jandarmi, m-a luat de umeri și mi-a zis „Doamnă, mă nenorociți, ce căutați aici ?” și n-am putut să-i vorbesc. Ședința a continuat și mă căuta cu privirea în sală, dar nu putea să mă vadă din cauza reflectoarelor de la cinematografie. El avea o hîrtie după care s-a ghidat. El, în toți anii aceștia, pînă la proces, și-a făcut un plan, a știut precis ce trebuie să spună, dar eu, care am fost în sală nu pot să știu ; știu numai că el a început să vorbească atunci cînd i s-a dat cuvîntul. Hîrtia din mînă e cea mai bună dovadă că el s-a pregătit, nu-i putea veni în minte deodată comparația cu Scipio Africanul, dar era atît de impresionantă și-a spus-o atît de clar și de rar încît am putut scrie cuvînt cu cuvînt tot ce s-a declarat, așa că nimeni nu poate să-mi afirme mie că nu este adevărat

acest ultim cuvînt, mai ales că documentele sînt adevărate și acelea care nu au ștampila arhivei pe ele. Este un document care a fost păstrat în casă, ascuns în podul casei și ținut pînă cînd l-am copiat, l-a pus soțul meu în cartea lui și l-am ținut pînă cînd a ars împreună cu atîtea documente.

— *Eu tocmai voiam să vă întreb unde ați ascuns documentele ? Cum le-ați păstrat în perioadele negre ale istoriei contemporane ?*

— Am avut un fel de valiză, un cufăraș din fier și acolo soțul meu le-a pus pe toate și le-am dus la fermă, aveam o fermă la Parcul Privighetorilor, la Băneasa și-acolo, într-un canal de grădină am agățat cufărul cu sîrmă și-a stat acolo trei—patru ani, pînă ne-a luat ferma. În ajun, cînd am știut că se ia ferma, l-am scos și l-am adus acasă. Aduceam întotdeauna lucruri de la fermă, lapte, fructe și-am adus și asta. Cînd l-am adus acasă, casa fiind cu atîția locatari, aveam bucătăria noastră, am scos documentele din valiză și le-am băgat sub cuptor în sobă. Noi nu găteam de mult la această mașină, în care se făcea focul cu lemne, găteam cu gaz. Într-o zi, venind de la servici, soțul meu îmi spune : „*Știi ce-am făcut ? Am vrut să văd cum merge cuptorul și-am vrut să bag o budincă la cuptor !*” și-am zis „*Cum așa, da' ai scos lucrurile din cuptor ?*” Cînd și-a dat seama ce-a făcut a fost așa de distrus, a plîns „*cum am putut să fac asta, ce-a fost cu mine, ce s-a întîmplat ?*” și-a fost o tragedie mare. Nu puteam să-l calmez. I-am spus : „*Dar tu ai scris despre aceste documente în ceea ce lucrezi !*” Nu, a trebuit să-l consolez și să-l fac să se obișnuiască cu gîndul că, totuși, a salvat materialul într-un fel. Și Gologan trăia și i-am spus că are și el o mulțime din fotografii. „*Da, dar nu are documente, un are ce am eu*”.

— *Cît timp a lucrat la carte ?*

— El a scris diferite cărți, tot timpul a scris. A scris viața lui de călăreț, cu Feldioara, calul lui fenomenal, care l-a plîmbat la concursurile hipice în străinătate, are un volum întreg. Pe urmă a scris despre dascălii Craiovei, îi făcea o plăcere teribilă să scrie poezii, a făcut toată epopea războiului în versuri. Chiar s-a declamat una la Muzeul Militar, cînd am fost acolo la o ceremonie, nu demult:

A scris diferite nuvele, întâmplări. nu mai pun și lucrarea aceasta care a mers cronologic, dar fără să mai aibă documentele pe care le-a avut. El totdeauna a spus : „Eu sînt un memorialist, eu nu sînt istoric, dar știu că nici un istoric nu poate să-mi spună că e ceva inexact și orice apăsarea confrunța imediat și spunea „Vezi, tot ce-am scris este adevărat“.

— Știu că a fost voința prietenului nostru, a domnului colonel să ne încredințați această carte. De ce tocmai nouă ?

— Pentru că întâlnirea cu Adrian Păunescu a fost un reviriment pentru el. Cînd i-a cunoscut inteligența și cînd i-a descoperit generozitatea sufletească, l-a îndrăgit atît de mult și-a spus : „Numai un om ca Păunescu merită să aibă cartea asta și să o publice, cînd va fi momentul“. „El este executorul meu testamentar. Lui îi dau această carte, pentru că o merită, știu sigur“. Avea o expresie „l-am intuit cum simte“, da, așa a spus. „l-am intuit cum simte“. Si-l iubea, îl iubea extraordinar și cu cît era Adrian Păunescu mai lovit de soartă, cu atît îl iubea și spunea : „Nu-i nimic, că o să urce foarte sus.“ Îl aprecia la valoarea lui. așa cum a descoperit-o.

— Vă mai amintiți cum s-a cunoscut domnul colonel cu Adrian Paunescu ?

— A fost aniversarea lui Drăgan, la 20 iunie, acum vreo 4—5 ani, și am fost și noi invitați acolo și s-a vorbit de Antonescu, s-a schițat, nu dar nu era așa mult curaj să se vorbească, cu toate că Drăgan scosese deja cartea, dar nu o adusese în țară și maestrul Păunescu știu că s-a ridicat și a spus : „Avem printre noi pe colonelul Magherescu pe care trebuie să-l omagiem pentru opera pe care a scris-o și pe care o va continua.“ Soțul meu a fost foarte impresionat, a zis „Uite, a avut curajul, fără să mă cunoască propriu zis : a avut curajul printre ăștia, care jumătate erau oameni dubioși“ (erau peste o sută de persoane pentru care nu puteai garanta ce hram poartă).

— Ce scriitori a mai cunoscut domnul colonel ? Știu că îl iubea pe Marin Preda, pe Paul Anghel...

— Marin Preda a fost o iubire fulger. Apăruse „Delirul“ și cînd soțul meu a văzut anumite pasaje, i-a scris lui Marin Preda. Într-o zi, cînd s-a întors acasă, soția i-a

spus lui Marin Preda „Te-a căutat cineva, Magherescu.“ „Și n-ai fixat un rendez vous ? Mă interesează foarte mult omul ăsta !“. „Ba da, să știi că am fixat o întâlnire la ei, ne-a invitat la masă, săptămîna asta.“ „Foarte bine“, chiar i-a spus „Vezi ce nevastă deșteaptă mi-am luat ? Bine-ai făcut, mamă“, c-așa-i spunea. Și-au venit la noi la masă. A fost atît de entuziasmat. Soțul meu îl iubea foarte mult pentru faptul că a avut curajul să scrie despre Mareșal și să dea drumul odată la acest subiect interzis. Și Marin Preda și mai mult îl admira pe soțul meu pentru că i-a dat să citească „Ultimul cuvînt.“ Stătea chiar aici, pe fotoliul ăsta, Marin Preda, citea și pîngea și spunea : „Cum se poate, există așa ceva și noi nu știm, și la cunoștința oamenilor n-o să ajungă niciodată ?“ Soțul meu i-a spus „Uitați-măstre, v-o dau dumneavoastră să scrieți, că deja ați început.“ „Nu pot, deja „Literaturnaia gazeta“ mi-a sărit în cap, dar să nu se piardă frumusețea asta.“ Și de atunci ne-am văzut cu ei, ne-au invitat la restaurant, la Berlin, dar foarte repede a fost ceva la Sinaia, am fost și noi, dar nu știu ce s-a întîmplat. a fost un scandal și ne-am pierdut și foarte repede el a murit pe urmă.

— *Și Paul Anghel ?*

— Paul Anghel cu cărțile lui îl fermeca pe soțul meu și spunea : „Iar a crăpat pușin Anghel ușa, iar i-a mai scăpat, nu mai e Principele, e Carol, deja vorbește mai curajos, vorbește și de Principesa, dar acum este Elisabeta“ și încet-încet îl urmărea pe Paul Anghel cum strecoară personajele acestea istorice în opinia publică și cei care citeau cărțile își dădeau seama de aceasta. I-a scris lui Paul Anghel, și-au dat înîlnire, s-au cunoscut. Paul a venit aici de foarte multe ori și-l încuraja mult pe soțul meu să scrie. Soțul meu îi dădea materiale, el nu avea rețineri, autorii văd că își țin tot ce scriu cu o grijă teribilă să nu le fure cineva ideea, dar soțul meu le dădea cu o dărnicie grozavă. Eu mereu îi spuneam „Ție ce-o să-ți mai rămînă ?“ „Ei, am dat lui Drăgan destul, arc destul, am dat lui Dumitru destul, pot să mai dau. Esențial este să se vorbească de Mareșal“. Și, în felul ăsta, el a dat mult material, și Paul Anghel a avut cîteva fascicule. Paul Anghel l-a încurajat foarte mult cu acești „Dascăli ai Craiovei“, i-a plă-

cut foarte mult, mai ales că Malvina a avut profesor pe unul dintre ei și l-a recunoscut imediat.

— *Au mai apărut două cărți în care sînt folosite citate din această operă fundamentală a domnului colonel Magherescu. Ce părți ale adevărului lipsesc din aceste cărți? Cum a privit domnul colonel această amputare?*

— E cam greu să-ți răspund, dragă Carmen. Știu că sînt lucruri despre care soțul meu spunea „Cum a putut să bage asta în carte, nu se mai știe cînd vorbesc eu și cînd vorbește Drăgan... Drăgan îmi pune mie în gură lucruri pe care vrea el să le spună? Să le spună el, de ce mi le pune mie?” Re urmă sînt capitole întregi cu care el n-a fost de acord să fie băgate și el a fost foarte trist de felul cum a apărut această carte. Sau băgat niște lucruri care îi luau toată seriozitatea cărții. Ca să nu mai spun de „Cezarii” lui Drăgan, însă ei spuneau: „Dacă nu lăsăm pe Drăgan să vorbească de cezari, nu scoate cartea. E în interesul cărții să-l lăsăm.” Chiar despre rege, soțul meu spunea: „Dar eu sînt fost militar, n-aș fi vorbit niciodată așa, eu am jurat la trei regi: lui Ferdinand, lui Carol al II-lea și lui Mihai, am depus jurămîntul de credință, ostășesc și niciodată n-aș putea să vorbesc așa.” Dar îl critică pe Mihai destul de bine în carte, dar fair, nu urît, murdar. O să fie foarte multe lucruri asemănătoare, pentru că așa a fost și au fost scrise de un singur autor, cu o singură orientare. Așa a fost Rebeliunea, nu poate s-o schimbe, așa a văzut-o el. Ar fi văzut-o în zece volume, dacă ar fi scris, la fel. Însă cartea asta care apare la *Editura Păunescu* este o carte completă, cu tot ce a scris omul ăsta despre guvernare. Nu mai intervine nimeni, nu mai scoate nimeni nimic și nici nu adaugă. Este rîndul publicului să o critice sau nu.

Acum uitate Carmen, mai e un lucru. Cartea a fost scrisă în România, nu sub formă de interviu, cum a apărut la Drăgan. Drăgan a luat cartea și-a dus-o și de-acolo s-a scos și s-a furat. S-a lăsat să se creadă că e interviu, au vrut să-i dea posibilitatea să trăiască liber în România, să nu publice cărți în afară, pentru că am fi suferit noi, toți. Ei n-au făcut nici un contract. Soțul meu era așa de fericit, zicea: „Eu o să mor, să fie cineva să scrie despre Antonescu.” Drăgan nu știu dacă a cîștigat cu cartea asta,

dar satisfacție morală cred că a avut. Pe cînd soțul meu, nu, pentru că nu era cartea așa cum a vrut el.

— *Acum va apărea așa cum, cred, ar fi vrut domnul colonel să apară.*

— Acum, da. Vreau să-ți spun că dintre istoricii care au citit cartea, nu a fost nici unul care să protesteze că ceva nu este just, au spus doar că este puțin prea laudativ, că nu-i găsește cusururi lui Antonescu. Buna intenție a fost atît de mare și cîntea a fost atît de mare, încît nu poți acuza omul pe nedrept.

— *Cred că fiecare pagină din carte a fost scrisă cu gîndul la Mareșal.*

— La impresionat foarte mult. poate și unde și soțul meu a fost orfan, crescut la Liceul Militar, unde a fost trimis de familie ca să scape, să n-aibă grija lui. a avut aceeași copilărie grea ca și Antonescu. Îmi povestea el că la Liceul Militar, cînd a văzut sus de tot, pe un tablou, un șef de promoție scris cu litere de aur și era foarte mîndru de asta. Apoi a început să audă tot mai mult de Ion Antonescu și mîndria lui a fost și mai mare. Antonescu l-a marcat profund. Era o personalitate puternică. Iar sfîrșitul nenorocit și trădarea prin care a pierit acest om, l-au urmărit tot timpul pe soțul meu. Dar este rîndul publicului să hotărască dacă Magherescu a greșit sau nu.

29 iulie 1991, București

CUPRINS

Cuvînt înainte : : : : : : : : : : : :
Vila Weber . . . : : : : : : : : : : : :
26—28 iunie 1940 — Cedarea Basarabiei cu Divizia 2 Cava-
lerie : : : : : : : : : : :
 — Scurt istoric : : : : : : :
 — Iunie — Iulie — August 1940 : : : : : :
1 septembrie 1940 — Dictatul de la Viena : : : : :
 -- Relațiile cu Uniunea Sovietică . : : . . .
4 septembrie 1940 — Începutul guvernării . : : : :
Amintiri despre Mareșal . . . : : : : : : :
Primele zile ale guvernării . . . : : : : : :
15 septembrie 1940 — Generalul și Legiunea
Regimul național legionar : : : : :
Situția externă — vara 1940 : : : :
 — Guvernul Antonescu : : : :
Întîlnirea cu Mussolini, Roma, 12 noiembrie 1940
Prima întîlnire cu Hitler, Berlin, 22 noiembrie 1940
 — Armata : : : : : :
Monarhia — Prestigiul Coroanei . . . : : : : :
Începuturile anarhiei . . . : : : : : : :
Vizita ultimativă la Hitler : : : : : : : :
Petrovicescu — Rîoșeanu . . . : : : : : :
Rebeliunea 21, 22, 23 și 24 ianuarie 1941
Misiunea Șteflea : : : : :
Regele — Încercare de imixtiune
Tratative zadarnice — noaptea de 21—22 la Președinție
22 ianuarie, ora 14 : Foc !
Desființarea legiunii : : : : :
 — Moartea lui N. Titulescu — 17 martie 1941

**Ion Antonescu, în gradul de colonel, comandant al Școlii Speciale
de Ofițeri de Cavalerie de la Sibiu 1920—1922.**

La inapoierea din misiune

Pe tancheta de comandă, înapoiat din misiunea de la Edineț, pentru restabilirea ordinii și legătura cu trupele sovietice, iunie 1940

Edineț, 27 iunie 1940

Cu detașamentul de tanchete, în Edineț, pentru restabilirea ordinii,

Împreună cu colonelul Mircea Elefterescu, pe Calea Victoriei, 1936.

Litza colonel Baranga, mama mareșalului Antonescu.

Litza colonel Baranga — mama Mareșalului — și Elena Dobrian, sora d-nei Baranga, în casa căreia Mareșalul și-a petrecut copilăria.

Lt. col. Dumitru Antonescu, aghiotant regal, unchiul și tutorele mareșalului Antonescu.

Mareșalul Alexandru Averescu, ca general, pe cîmpul de bătălie de la Mărăști, 1917. Dedicția : „Lt. col. Bălăcescu, afectuoase și cordiale mulțumiri. Iubirea camarazilor și încrederea trupelor mele au fost singura mea mîngiere, pe timpul dureroasei campanii de război 1916—1917.”

Regele Ferdinand (stînga) asistînd la pregătirea trecerii trupelor noastre peste Tisa. Lt. col. Ion Antonescu dînd dispoziții de trecere unui comandant de Mare Unitate. În centrul fotografiei col. Condeescu, adjutant regal, și generalul Traian Moșoiu, comandantul Grupului ofensiv, 1919.

Generalul de Armată Gh. Argeșeanu, fost ministru al Apărării Naționale, fost prim-ministru. Asasinat mișelește de legionari la închisoarea Jilava, noiembrie 1940.

6 septembrie 1940, plecarea de la Patriarhie, unde avusese loc un 'Ie-Deum. Generalul Ion Antonescu și Mihai Antonescu.

Pe aeroportul Băneasa, septembrie 1940, colonelul Mircea Elefterescu — șeful de Cabinet al Conducătorului Statului, generalul Ion Antonescu — prinzindu-i pe piept acestuia, decorația „Mihai Viteazul”, pierdută și regăsită pe aerodrom.

Generalul Antonescu, înaintea plecării la Viena, pe aeroportul Băneasa, dînd dispoziții generalului Iacobici, ministrul Apărării Naționale.

Berlin, 1940, generalul Antonescu întâmpinat la aeroport de von Ribbentrop, ministrul de externe al Reichului.

München : Omagiu marilor înaintași ai celui de-al III-lea Reich.

Mareșalul s-a întors din Germania cu încrederea Führerului și a nației sale.

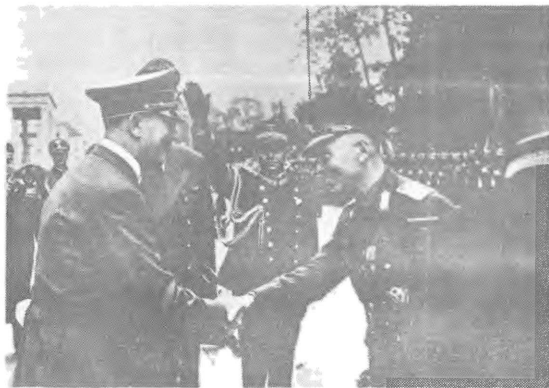

Aderarea la Pactul Tripartit. , noiembrie 1940.

Primirea oficială la Președinția Consiliului de Miniștri, de către Conducător, a Cavalerilor Ordinului Mihai Viteazul, noiembrie 1940.

Întîlnirea cu Hitler.

Numele Mareșalului a rămas mărturie a loialității românești.

Convorbind cu von Ribbentrop, la München.

Luind drumul spre țară...

Colonelul, apoi generalul D. Dămăceanu în mijlocul ofițerilor din Regimentul de Gardă Regală, avînd grad de maior. Rîndul I : căpitan C. Aslan, maior D. Dămăceanu, maior Gh. Filitti ; rîndul II : lt. C. Pătrășescu, lt. I. Caloianu, lt. Dinu Bălăcescu, 1935, București.

Colonelul **Mircea Tomescu**, în gradul de căpitan, director de studii la școala Voievodului Mihai. 1936—1940, cînd este numit adjutant regal.

Împreună cu căpitanul Mircea Tomescu pe cînd era profesor la Școala Superioară de Război, 1935.

Conducătorul omagiază faptele de cultură ale regelui Carol I, la Fundația universitară.

**Nicolae Titulescu, ministru de externe al României octombrie 1932—
august 1936.**

BOCETUL LUI ION CEL FĂRĂ DE MORMÎNT (II)

— fragment —

Ioane, ioane, ioane, ioane,
Ai murit ca milioane,
Gloanțe trupul tău l-au frînt,
Ioane, fără de mormînt.

Ioane, ai murit soldat,
Unde te-or fi îngropat,
Că-ți rămase țara oarbă
Să întrebe-un fir de iarbă

Unde-i Ion, copilul meu
Care m-a iubit mereu,
Care nu s-a dus cu dușii,
Care s-a bătut cu rușii.

Și în tine, ioane dragă,
Au pus potera să tragă,
Tu te-ai stins netemător
Și privind în ochii lor.

Ei mureau de frica ta,
Arma-n mîini le tremura,
Ioane, fără de stăpîn,
Ioane, Mareșal Român.

Uite vremea cum mai trece,
Vine ceasul doisprezece,
Iarăși cîntă-n steaguri cuci,
Neamul tău e la răscruci.

Numele ți-l spunem iar
Pe cînd orice calendar
Simte paza umbrei tale,
Măreșale, Măreșale.

Dacă vei și dacă poți,
Să ne ierți cumva pe toți,
Să ne ierți cu crezămînt,
Ioane, fără de mormînt.

8 august 1988